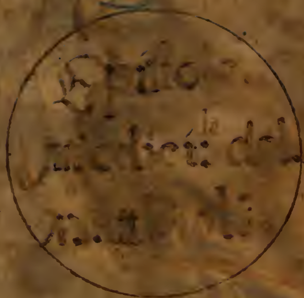
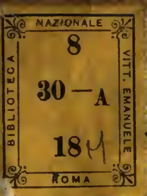

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
8
30 — A
18
ROMA

PETRI

ANDREAE MATTHIOLI SENENSIS MEDICI

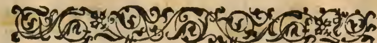
Epistolarum Medicinalium Libri Quinque.

LVGDVNI,

Apud Cæsarem Farinam,

M. D. LXIIII.

SERENISSIMO PRINCIPI FERDINANDO, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRgundiæ &c. comiti Tyrolis &c.

***

Domino suo Clementißimo.

VOD paucos adhuc factitasse video, SERENISSIME PRINCEPS, eam ab ineunte ætate vitæ degendæ rationem, id consilium sequutus sum, vt turpe otium ac desidiam, quantum in me esset, fugerem semper, operis vero, & laboribus meis publicæ vtilitati omni tempore, & loco perquàm fideliter inseruirem: nec eadem de causa dubitaui defraudare sæpe genium meum voluptatibus omnibus, & honoribus & opibus posthabitis, ipsáque valetudine mea neglecta. Itaque in vigilijs, & perpetuo veritatis indagandæ studio (liceat hæc nunc mihi citra iactantiam de meipso præfari) ætatem hanc fessam iam continuatione laborum, iámque annis ingrauescentem senex adhuc traho: éstque animus in posterum etiam, quicquid reli-

A. Remk

 quum

quum est virium, id totum publicis dicare commodis, laboraréque in medium, donec spiritum hunc meum debitum sibi natura, mórsque vltima linea rerum repetierit. Ac eo maiore sanè animo maioréque spe hæc omnia aggrediar, quod cum eo me esse PRINCIPE intelligo, cuius sub authoritate, clementia, prudentia, ac potentia, in otio, & pace, ab hostium incursionibus, ab iniurijs omnibus, ab egestate, quinetiam ab insidijs, & maleuolorũ calumnijs, tanquam in portum hospitalem appulsus, tutus, & securus tractare studia publice profutura, meæque vitæ extremam partem fœliciter claudere queam. Cur autem ab impedimentis hisce omnibus, quæ sæpenumero, vel optimis conatibus obstant, quominus optatos sortiantur euentus, te Domino immunem me, & liberum omnino fore sperem, dicerem in præsentia pluribus, si aut ea facundia essem, quæ rei tantæ sufficeret, aut non verecundia impedirer, ne fortasse fortunæ tuæ, & vniuersæ Austriacæ familiæ assentari potius, quàm meritas vobis laudes tribuere viderer. Dicam tamen ingenue quantum res, de qua sermo haberi cœpit postulat. Nam consideranti mihi nostro seculo genus, ingenium, mores, & eorum omnium institutum, qui cum Imperio, & potestate humanis rebus administrandis præsunt, non multos quidem inter eos reperiri posse censeo, qui hisce naturæ & diuinæ prouidentiæ dotibus vobis AVSTRIACIS PRINCIPIBVS comparari possint. Si enim vniuersam familiam intueamur, si Patrem non tam amplissimo illo imperio, quàm virtute, & sapientia Augustũ & verendum, si Auos, Proauos, Patruos & Patrueles, quorum gestis ad cœlum vsque

plena

plena sunt elementa, si fratrem tuum Boemiæ Regem, cuius splendore, magnanimitate, pietatéque iam fulgent vbique omnia, si Carolum te natu minorem, cui regna & imperia grauis quædam promittit morũ maiestas, si te ipsum, de cuius virtute, & cæteris admirandis animi dotibus silere potius debeo, quàm breuiter scribere, spectemus, qua mundus vniuersus patet, ad extremas vsque Indias, quarũ etiam habetis imperium, dignitas, fama, & gloria vestra incredibili fulgore, & lumine resplendet. Quid enim? An non hoc, qui vitam, spiritumque mortales, aliquo saltem iudicio præditi ducimus, libentissime confitemur omnes, diuino quodam fato miserante res nostras factum esse, vt difficilimis, & grauissimis temporibus familiæ Austriacæ fastigium, ad Cœlum vsque immensis facultatibus, innumeraque regnorum accessione, sublatum extolleretur, vt Imperia omnia senescente iam mundo ruinam minantia, vestris opibus, & potentia sustentarentur, aut collapsis iam illis sua dignitas, pristinusque splendor, & gloria restituerentur? Quod quidem magnifice vbique terrarum fieri videmus. Omnes in vos Reges & Principes, omnes ciuitates, omnes denique populi coniectos defixosque oculos habent, à vobis iura petunt, à vobis opem, consilium, salutem tanquam à Dijs quibusdam immortalibus expetunt. Iidem vestram Amplitudinem, & Maiestatem tremunt: clementiam & pietatem amant: & illud admirantur, in vna tam potenti familia admirabilem connexum omnium, quæ natura in homines conferre potuit, bonorum, sapientiæ, fortunarum, potentiæ, authoritatis, gratiæ, & quod magis

est animorum vestrorum admirabiles cõsensus. Hinc fit, vt certatim vos omnes gentes, & nationes, non laudibus tantum summis efferant, sed tacita etiam admiratione & veneratione animis prosequantur, ac colant. Verùm vt nunc de te ipso tantum dicam, & si pacis consilia, quæ ad administrationem, moderationemque Regni, ad iustitiam, tranquillitatem, dignitatemque Imperij conseruandam pertinent, sequutus esse videaris, nulla profectò militaris disciplinæ pars est, quam non diligenter obieris, nulla ratio, aut munus bellicum, quod non vtiliter, magnaque cum laude, & gloria exercueris. Taceo Pueritiam tuam, cùm iussu & consilio sapientissimi Patris, sub præceptoribus rei militaris peritissimis exercitatus, magna cum omnium admiratione, admirabile adolescentis virtutis specimen ederes. Taceo, & spectatum sæpe robur, animique præstantiam, quando in pompis & theatricis spectaculis cataphractis equitibus concurristi, atque etiam pedester hasta, ense, claua omnique armorum genere victor plerunque intrepide depugnasti, quæ viderunt sæpe Proceres, Principes, Reges & Imperatores. Quinetiam in magnis expeditionibus emicuit virtus tua, & primo quidem quando ante annos plus minus quatuordecim adolescens, bellicis exercitijs, & laboribus assuescere cœpisti, cum Germania magno bello, magnis seditionibus implicata, res nouas, ac tot dissensiones moliretur vna cum CAROLO Quinto inuictissimo Cæsare, & Serenissimo Patre tuo Romanorum Rege exercitum ductitantibus, in Saxoniam concessisti, vbi primum expertus es, quàm dulces sint victoriæ fructus. Postea verò cum ductandis te copijs

exercitibusque suis in Vngaria FERDINANDVS Rex Pater tuus anno ab hinc quarto præfecisset (memini enim, qui ipse etiam periculis illis aliqua ex parte interfui) eo tempore ducis optimi officio adeo functus es, vt non solum Seghetum à Turcis antea obsessum, inuitis hostibus, militibus, commeatibus, bombardis, & armamentorum omnium genere, munieris, vt ab initio tibi proposueras. Sed Babotiam munitissimam, Corodnam, & alias arces expugnaueris, occisis Turcis quampluribus, & incolumi seruato semper exercitu hac tantum de causa congregato. Iam vero in pace degens, quam in conseruanda politica disciplina, iisque administrandis, quæ ad iustitiã, & tranquillitatem spectant, & ad promouenda studiosorum bonarum artium præmia, promptus, ac sedulus sis, publice testantur omnes. Vt enim de me vno dicam, ad illius sumptuosi operis æditionem, quod de omni stirpium genere à me nunc instituitur, grandioribus, & elegantioribus imaginibus ad viuum expressis, quantum tu mihi subsidij recens contulisti? Verum non contentus eo, etiam alia ratione bene mereri de sapientiæ studijs statuisti. Pergendũ vero tibi, PRINCEPS, eodem animo est, eodemque tenore recte factorum series continuanda. Ita enim tui nominis splẽdorem & gloriã, nulla vnquam ætas antiquare, nulla obliuio obliterare poterit. Sed vt redeam vnde digressus sum, lætor quidem cœleste numen mihi tam fuisse propitium, vt senili hac ætatẽ, tu mihi ea authoritate, iis facultatibus, ea liberalitate, insuper tam prompta in bonas literas, propensaque voluntate, omnibusque ornamentis maximis, quæ optare quisque in suo Principe, vel Domino, vel velit, vel possit, præditus patronus contigerit

geris. Sub quo quidem cum voluptate, securitateque sudores, & lucubrationes meas sedulus persequi queã. Id, quod vnum ego præ rebus omnibus cæteris opto. Est autẽ & pars aliqua diligentiæ, ac studij mei hisce in EPISTOLIS. Quas quidem, & si in meis in Dioscoridem editis commentariis ad ampliorem rei plantariæ indagandæ doctrinam describere pollicitus essem, non tamen hoc tempore eas typis committere publice legendas decreuissem, nisi amicorum quorundam frequentiores fuissent adhortationes. Namque hæc adeo me conuicerunt, vt non potuerim illis non morem gerere. Continent vero materias varias scitu fortasse non indignas, quibus explanandis me nonnullam gratiam apud candidos & veritatis studiosos initurum non diffido. Nouarum plantarum in his frequens, crebraque fit mentio, pluraque in plantaria facultate habentur, de quibus nihil prius in commentariis nostris in Dioscoridem à nobis dictum est, adeo vt nouum iam in his habeam viridariolum, quo plurimos se delectaturos non ambigo: præsertim quum præter id nonnulla de animalibus quibusdam ac etiam fossilibus iis explicentur, quorum antea fortasse, vel saltem hoc nostro æuo meminit nemo. Continent etiam deinde defensiones nostras, aduersus maleuolorum blateronumque quorundam calumnias, quibus scripta, & monumenta nostra defenduntur: quinetiam & censuras contra eorum ignorãtiam, & apertissimam inuidiam. Plurima præterea soluũt dubia, & authorũ loca deprauata restituũt, non solũ ad ipsam materiam medicam spectantia, sed ad vniuersam medicinæ facultatem. Multa etiam postremo afferunt, quæ ad antidotos recte parandas

perti

pertinent, quarum passim in Myropoliis est vsus, vbi plura expenduntur, declaranturque simplicia medicamenta, quæ hactenus à nemine sunt recte explicata, quibus Pharmacopæi non parum sese oblectabunt. Cætera, quæ etiam non modica sunt lectoribus explicanda relinquo. Atqui haud necesse est hac præfatione opus hoc nostrum commendare, ipsum enim per se (vt spero) & lectores, & emptores eosque doctos reperiet, vbi primum in manus saltem, aspectumque bonorum virorum, & iudicio aliquo præditorum illi peruenire cõtigerit. Id vero tibi benignissime, & Serenis. PRINCEPS, dedicare & consecrare placuit. In tua enim aula, & tanquam domi tuæ, sub tuo patrocinio ac fauore, magna eius pars conscripta est. Etsi enim fortasse argumentum scripti non putabũt aliqui dignũ esse tanto PRINCIPE, quem scientia armorum potius, & prudentiæ consiliis, quàm huiusmodi quæstionibus ad Philosophiam & artem Medicam pertinentibus instructum esse oporteat, negari tamen hoc plane non potest, bonas & vtiles Reipublicæ scientias, & artes, eorũq; cultores omnibus seculis curæ summis Regibus fuisse. Laudi vero sibi duxisse optimos & potentissimos quosque semper de literarum cultu non male mereri. Itaque hæc celeberrimo nomini tuo inscripsi ac dicaui, non vt ea legeres, qui rebus grauioribus ad Regni amplissimi procurationem pertinentibus occupatissimus es, sed vt testarer publice, id quod res est, eum te esse PRINCIPEM, qui intellecta dignitate, & vtilitate disciplinarum, quibus nec priuata vita, nec publica carere vllo pacto potest, sumptu eas & fauore tuo, quantum possis promoueas, & tuearis contra eorum barbariem, qui in turpibus volupta-

tibus honorumque, & opulentiæ ſplendore conſiſtere ſummum bonum arbitrantur. Quinetiam contra inuidos & obtrectatores omnes defendas & tuearis. Tum vero etiam apud multos teſtimonium gratitudinis, obſeruantiæ, & fidelis ſeruitutis in te meæ extare volui, qui tot tantiſque beneficiis abs te affectus eorum memoriam, non ſolum vſque ad extremum vitæ meæ defixam tenere animo, ſed etiam ſcriptis & monumētis ad poſteritatem propagare væhementer cupiā.

Vale PRINCEPS BENIGNISSIME, & Matthiolum indignū Medicum tuum commendatum habe.

*

Sereniſſ. Celſitud. Tuæ

Fidelis Seruitor

Petrus Andreas

Matthiolus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MEDICVS, IVLIO ALEXANDRINO Protophyſico Cæſareo S. P. D.

Agitur de quibuſdam Galeni contradictionibus.

CVM Valgriſius Calcographus Venetus Dioſcoridem meum Italico ſermone exaratum recudere ſtatuiſſet, ſciuiſsétque locis quàm plurimis iam pridem eſſe auctum, poſtulauit à me, vt nouos hoſce labores illi excudendos traderem. Ego verò, tametſi cùm ob ipſius Valgriſij in me obſeruantiam, tum in cudendo libros noſtros diligentiam, ſedulitatémque, id illi denegare non auderem: volui tamē, priuſquam ea ſcripta prælis ſubiicerem, omnia ea Galeni loca relegere, vbi præter inſtitutum ſimplicium medicamentorum meminit, vt viderem, an hinc florum aliquid decerpere poſſem. Hoc itaque inſtituto cùm de Aloë in diuerſis ipſius libris legerem, videbatur Galenus ipſe quibuſdam in locis ſibi maximè contradicere. *De Aloë prima contradictio.* Quandoquidem libro octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, vbi de hiera agit, quæ ex Aloë paratur, manifeſtè aſſerit Aloën vim habere purgatoriam non admodum valentem, & proinde non niſi ea purgare, quæ circa ventriculum & aluum continentur. Etenim, vt ipſe inquit, etſi quandoque ampliori pondere exhibita, vſque ad locos circa iecur ſe diffundat: non tamen totius corporis purgatoria Aloë exiſtit. Atqui contrario modo ſcripſiſſe videtur Lib. de Theriaca ad Piſonem, vbi apertiſſimè ſcribit Aloën vniuerſum purgare corpus, his verbis. Aloë atque etiam æris ſquama ſupercreſcentes in vlceribus carnes cohibent, & fluxiones quæ illis adueniunt ſubinde exiccant: aſſumpta verò per os, vniuerſum corpus purgant

purgant: Hæc ille. Quæ quidem his maximè repugnare vidē tur, quæ de Aloë loco superius citato idem scripsit Galenus. Ad hæc cùm ea diligenter examinarem atque perpenderem, quæ de Trifolio asphaltite siue hyacinthino in eodem differit libro, videtur idem Galenus non solùm plurimùm à Dioscoridis sententia ac historia aberrasse, sed etiam à ratione ipsa ac veritate, longè sanè abesse. Quamobrem non potui non admodum mirari Galenum philosophum summum haudquaquam agnouisse à ratione omni esse alienum, Trifolium illud, contrariis illis, de quibus ipse scribit, constare facultatibus, cùm nulla in eo vis deleteria conspici possit. Verumtamen is ita de eo scriptum reliquit: Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cùm Vere parturit, & semen agresti Cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus Aranei vel Viperæ quoque ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non cōmorso sanum locum eodem fotu circumdederis, similē sensum, similésque dolores iis, quos morsus inuehit omnes efficit, vt re vera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet, herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prauè afficere. Hactenus ibi Galenus. Qui tamen (pace tanti philosophi ac medici dixerim) negligēter satis Dioscoridem legisse videtur. Namque si Dioscoridis verba rectè expendantur, id nullo prorsus naturæ miraculo fieri facilè constabit, sed potius rationabili, ac legitima naturæ lege. Quandoquidē (vt rectè scribit Dioscorides) simplex huiusce Trifolij decoctum haudquaquam id efficere potest: sed tantùm illud, cuius fotu quispiā à ferarū morsibus liber euaserit, si eodē alterius locus vlcere affectus, nō sanus (vt Galenus inquit) perfundatur. Id ꝙ apertè Dioscoridis verba declarāt, cū inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorúmq; decoctū, fotu dolores eorū finire, quos serpētes percusserūt. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde ac ille afficitur, qui fuerit à serpente demorsus. Hinc itaque, mi doctissime Iuli, clarum fieri arbitror, non solùm nihil in se rem hanc admirationis habere: sed etiam Trifolium ipsum, vel eius decoctū, omni prorsus deleteria destitui facultate. Nam cùm Trifolij ipsius decoctū, quo demorsus, vel ictus quispiam foueatur, serpentis venenum à vulnere extrahat, eíque permisceatur,

De Trifolio Asphaltite secunda contradictio.

Lib. 3. ca. 106.

haud dubiè id venenosum redditur. Quamobrẽ nil mirum id videri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, vbi perfusæ partes aliquo vlcere laborauerunt, veneno per meatus vlceris ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi vexantur. Idem enim venenum cùm sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Vnde liquidò colligi potest, quòd virus à Trifolij decocto euocatum, nõ autem Trifolium sit, quod similem sensum, similésque dolores faciat. Quod autem venenum à ferarum morsibus exuctum, aut quocunque alio modo euocatum, vlceratis particulis contactum, necẽ afferre possit, complures tam Græci quàm Arabes autores manifestè fatentur. Quandoquidem scribentes à serpente demorsos ore sugere præstantissimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore vlceribus affecto fiat, quoniam si venenum illud vlcus contingeret, sugentem proculdubio in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maximè mouent, vt credam Galenum hac in re non solùm Dioscoridis mentem non percepisse, sed etiam, si liceat dicere, plurimùm cæcutisse. Nam quemadmodum eodem de Theriaca libro ad Pisonem idem Galenus hallucinatus videtur, quod scribat, Nicandrum sequutus, Viperam partu necari corrosis à filiis intestinis (quod falsum esse iam omnibus notum est) ita facilè adducar, vt credam in Trifolio asphaltite eundem fuisse delusum, vel à Sophocle Poëta, vel à Simo Medico, qui ante illum fabulam hanc scriptam reliquerunt, vt apud Plinium legere quis facilè poterit libro & cap. xxi. Sed & illud mihi magis mirum videtur, quòd obseruarim Galenum, cui cùm in Philosophia, tum in Medicina parem crediderim inueniri posse neminem, adeò Poëtis addictum, vt eorum fabellas historiæ loco tam facilè acceperit. Cùm autem quomodo in his partim aberrauerit, partim verò sibi ipsi contradixerit, nesciam profectò cogitare, nedum decernere: ad te, mi doctissime Iuli, mihi confugiendum fore putaui, vt hac in re tuam mihi declares opinionem, quonam pacto hisce in rebus falsus fuerit Galenus. Etenim cùm videam ex tuo doctissimorum Enantiomatum libello, quantum laboris insumas, vt vbique Galenum tuearis à calumniatorum insidiis, quantúmque laudis in Encomio illo tuo illi tribueris, non aliter sanè mihi persuadere possum, q̃ à te huiusce

Venenum vlcerato ore exuctum necem affert.

Viperam partu necari fabulosum.

nodi

nodi explicationem me accepturum, qua & Galenum ipsum ab omni crimine seruatum videam, & mihi plurimum satisfactum esse putem. Scio equidem non fore mihi opus, vt aliis te literis sollicitem, quò ad hasce meas cito respondeas, cùm haud me lateat, quòd tanto sis (quæ tua est humanitas) mihi satisfaciendi desiderio, tantóque animi feruore continuò accensus in Galeno defendendo, vt non oporteat me equo (vt aiunt) spontè currenti calcaria adhibere. Cæterùm hæc omnia in eam te partem accepturum esse confido, quam & summa tua humanitas, & iam planè confirmata amicitia nostra postulat. Vale. Goritiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus Iulio Alexandrino Cæsareo Archiatro S. P. D.

Agitur item de nonnullis in Galenum animaduersionibus, de Macere, & Hordeo.

NOn parum admirationis attulerunt mihi literæ tuæ. Vbi enim ex illis abs te aliquid noui, pulchríque afferri sperabam, quibus Galenum tuum ab erroribus illis defenderes, in quibus versari animaduerteram Lib. de Theriaca ad Pisonem, nil aliud in eo defendendo te attulisse video, quàm quòd apertè negas librum illum haudquaquam à Galeno fuisse editum, & ob id non esse opus aliquo defensionis genere. Ac eò magis penè sum stupore affectus, quòd semper antea mihi persuaseram librum illum legitimum esse, quemadmodum & cæteri arbitrantur, qui in re Medica primas tenent, & in Galenica lectione se perpetuò exercent, qualis est in primis Iacobus Syluius apud Gallos insignis, præclaríq; nominis Medicus, qui in Galeno ita versatus est, vt æstiment quidam Galeni Geniũ in ipsum trãsmigrasse, vt quiuis facilè intelligere possit, cùm ex cæteris eius scriptis, tum ex eo volumine, quod de componendis medicamentis instituit, nihil prorsus eum dubitare, quin is de Theriaca liber sit Galeni legitimus. Quinimo de Aloë & Asphaltite trifolio scribens, eadem omnia ex Galeno deprompsit, quæ de iisdem libro de Theriaca ad Pisonem legũtur. Quin etiam non Syluium solùm hac duci opi

Liber de Therica ad Pisonem falsò Galeno adscriptum.

ci opinione video, sed quotquot sunt in Italia nostra præclarissimi medici, & præsertim ij, qui in publicis Academiis medicam facultatem profitentur (vt sanè audio) idem proculdubio affirmant. Idcircò cùm id erroris abs te tantum fuerit obseruatum, hócque non paucis cõprobes rationibus, nempè quòd stylus & oratio ipsa à Galeni ordine ac grauitate plurimùm distent, & nonnulla habeantur ibi vocabula, quibus nunquam vti soleat Galenus, non possum teipsum, tumque ingenij acumen nõ magnopere admirari, & (cæterorum, qui secus tenent, pace dixerim) sententiam tuam aliis omnibus præferre. Mihi quidẽ tuæ rationes adeò firmis fulciri videntur argumentis, vt nihil sit quod impediat, quin ego totus in tuam concedam sententiam. Proinde rectius posthac (vt arbitror) fiet, si Calcographi ac Medici, qui Galeni opera recudere cogitabunt, librum illum de Theriaca ad Pisonẽ à legitimis seiunxerint, & inter spurios, ascriptitióſq; te autore reconderint. Cui hæc meritò accepta referre debent, non ij solùm, sed etiam cæteri quotquot habentur rei medicæ studiosi. Atqui mihi relictis his perquàm gratissimũ erit abs te doceri, quibus argumentis in hoc, quod nunc proponã Galenus seruari possit, cum certò sciam libros, in quibus, quæ mihi animaduersa sunt, nulla dubitatione esse legitimos. De Macere itaque prima erit animaduersio, in quo Galenus sibi ipse diffidere videtur. Siquidem libro septimo de simpl. Medicament. facultatibus. Macer, inquit, in tertio siccantium est, in caloris verò, & frigoris differentia neutrũ insigniter efficit. Verùm huiusce fortasse censuræ oblitus, longè aliter sensisse videtur libro sexto de medicament. compositione secundum locos, vbi de parando è Punicis pharmaco egit, sic inquiens: Nominatur autem Macis cortex quidam aromaticus, qui ex India affertur, multum calfaciens & adstringens. Qua in re vnicuique palam est sibi parum constare Galenum, ac etiam manifestè contradicere, cùm hîc Macerem calidissimũ esse scribat, illic verò nec excalfacere, nec frigefacere censeat. Præter id eodem sanè modo videtur in hordeo idem aberrasse, siquidem libro de Ptisana. Hordeum, inquit, generaliter acceptum, refrigerat, atq; exiccat. Et primo de Alimentorum facultatibus: Hordeum, ait, in frequenti vsu apud homines est, quod non eandem cum tritico habeat facultatem: Siquidem hoc palam calefacit, illud verò non

De Macere in Galenum animaduersio.

De Hordeo cõtraria Galeni sententia.

non modò non calefacit (quomodo nonnulla quæ in medio ſunt calfacientium & refrigerantium, vt amylum & panis lotus) ſed quoquo modo vtare, ſiue panes ex ipſo feceris, ſiue ptiſanam coxeris, ſiue polentam paraueris, nunquam corpus calefacit. Quæ verba cùm ita generaliter ſint prolata, hæc efficere præſtaréq; hordeum, tam interius aſſumptum, quàm exterius appoſitum, ſenſiſſe Galenum nō ambigo. Ad hæc Lib. ſeptimo de ſimp. medicament. facultat. eundem Galenum ſcripſiſſe conſtat, hordeum refrigerare & ſiccare ordine primo: ſed longè aliter ſenſiſſe videtur, non ſine ipſius doctrinæ repugnantia lib. quarto de medendi methodo cap. quinto, vbi ſic habet: Porrò omnia quæ putreſiunt ex calido & humido afficiuntur. Ideóque etiam ea cataplaſmata quæ ex hordei farina componuntur, ceu quæ calfaciant, humecténtq;, omnibus iis affectibus, quibus moueri pus expedit, admouemus. Hæc ille. Quibus palam eſt, quòd tametſi pluribus aliis in locis ſemper affirmauit, hordeum, quoquo modo in medicum vſum venerit, corpus ipſum refrigerare ac ſiccare: hic tamen manifeſtè docet contrarium, cùm idem hordeum calidum & humidum putet. Proinde hac in re te conſulendum decreui, vtpote Galeni defenſorem, & qui ingenij acuitate & doctrinæ præſtantia hoſce nodos diſſoluere facilè valeas, quin etiam Galenum ipſum iiſdem argumentis tueri, & mihi id maximè expetenti ſatisfacere. Quod ſi nō ita citò, vt velim, expedies, aliis fortaſſe maioribus in Galenum animaduerſionibus te quàmprimum præoccupauerim. Has quidem prædictis attexuiſſem, niſi aliquantulum ſubuererer, ne tibi plus moleſtiæ afferre quàm par ſit, ſi longioribus literis ad te ſcriberem. Hoc tantùm addam, nimirum me ſummoperè optare, vt me fraterno eo amore proſequaris, quo ſemper antehac erga me affectum te fuiſſe cognoui. Vale, Goritiæ.

*

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Iulio Alexandrino Cæſareo Archiatro, S P D.

Tractatur an fracta pulmonis vomicæ pus quandoq; (vt Galenus inquit) per vrinæ meatus excerni poßit.

QVum tabellariorum, qui iſthuc irent defectu priores literæ meæ hiſce ſecũdis adnexæ ad te mitti nequiuerint, manſerintq; apud me ab Idibus Decembris in hunc vſque diem: committere non potui, quin iterum ad te ſcriberem, narrarémque quanta ſim affectus admiratione, & penè attonitus factus, dum hiſce diebus elapſis Galeni libros de locis affectis legerem. Siquidem is lib. ſexto cap. quinto, vbi diffuſius de veſicæ morbis, egit, ac etiam de iis corporis excrementis, quæ per vrinæ meatus excerni ſolent, rem intellectu maximè arduam afferre videtur, his verbis: Præter has aliæ quidem fiunt purgationes, ſed raro, vt cùm thorax, & pulmo par aluum purgatur, quæ ſub ſepto tranſuerſo poſitæ ſunt partes, per vrinas: quorum cauſam cùm nonnulli ignorent, neque id vnquam accidiſſe viderint, quod à multis viſum eſt, negant fieri poſſe, vt abſceſſu in pulmone orto, pus per renes excernatur. Pulmónis vomicam per vrinam, thoracis autem per inteſtina & aluum, expurgari vidimus. Quanquam re vera de latione ex pulmone in renes nulla omnino ſit dubitatio. Etenim vt à caua vena, ita quoque ex magna arteria, rami deſcendunt ad renes. Hæc quæſtio tamen Eraſiſtrati ſectatores non parum vrget, quippe qui putant ſolum ſpiritum in arteriis contineri. Nobis verò nihil difficultatis affert, vtpote intelligẽtibus, quòd læuis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica ſuſcipit, id in ſiniſtrum cordis ſinum deferre poteſt, quod inde in magnam ipſius arteriam incidens, per renes tranſit ad veſicam. Hactenus ibi Galenus. Hoc idem pariter ſcriptum reliquit Auicenna, vt pote qui magis Galeni teſtimonio acquieuerit, quàm rationi. Quo fit, vt penè obſtupeſcam, quo pacto velit ibi Galenus, quòd pus ipſum, quod nil aliud eſt quàm putridus fœtens & corruptus ſanguis, non ſolùm labatur per arterias, iu quibus vitales recluduntur ſpiritus, qui vbi pauliſper à ſua diſtrahantur functione & in diſcurſu *Argumenta contra Galeni ſententiam.*

remorentur, præsertimq; ab his impedimentis, quibus læduntur, verẽda emergunt symptomata: sed quod ingrediatur in sinistrũ cordis sinum, vbi nil profectò aliud manere potest (vt Galenns idem ait) quàm tenuissimus ac purissimus sanguis, tenuissimis spiritibus refertus: nimirũ, nescio ego quomodo fieri posit, ꝙ in sinistro cordis sinu, vbi hominis vita, & sanguis ille purissimus vnà cũ vitali spiritu cõtinetur, possit quoq; cõtineri eo tẽpore pus illud fœtens, erodẽs, labefactánsq;, vel illac transire, quin sanguinem illũ selectissimum inficiat eíque misceatur, & per consequens quin mortem illicò afferat. Siquidẽ cum Medicis omnibus cõprobata sit sententia ꝙ sanum omne quod à putrido tangitur, putridũ fiat, nõ video sanè quo pacto fieri possit, quin spiritus, & sanguis ille purissimus pure fœtido labefactatus, aliquid in se fœtoris putredinísq; excipiant, & verenda admodum subsequãtur symptomata, & ipsum fortasse totius corporis exitiũ. An non videmus quotidie, qui morbos curamus sæpenumero, cor ipsum versus malignos ferri vapores, à vitiatis succis exortos, qui quàmprimũ cor ipsum inuaserint, ægros inducũt, cùm in animi deliquiũ, tum in cordis tremorẽ? Quæ symptomata statim sequũtur, frigidus sudor, totius corporis pallor, viriũ defectio, arteriarum interceptio, & alia huiusmodi accidẽtia, quæ hominis interitum denunciare solent. At si certũ est ab infecto aëre infici spiritus, & humores, & pestilẽtes subinde (vt Galenus pluribus in locis scriptũ reliquit) oriri febres, quarũ putredine innumeri moriũtur, quomodo fieri potest, vt nõ solùm spiritus, sed etiã sanguis ob tam fœtidi puris per eorũ vasa, imò per ipsius vitæ fontẽ decursum, non admodũ afficiantur, sed ex consequenti corpus vniuersum, affecta facultate vitali? Fiat autẽ id tam velociter quã à natura fieri possit, haud vnquã mihi aliter persuaserim, quàm ꝙ impossibile sit, quin contactis affectísq; spiritibus id fieri queat. Nam quemadmodũ videmus, si quis veloci quantũuis cursu feratur, vbi in putridũ inciderit cadauer, quod nullo sanè pacto fieri posset, quin fœtor illi illico nares feriat, & spiritus ibi cõtentos inficiat, ita sanè longè magis infici posse spiritus vitales crediderim, qui à fœtidissimo illo pure fuerint cõtacti. Equidem mihi de hac re diligẽter cogitanti nulla succurrit ratio, cuius auxilio cognoscere possem, cur id tam facile factu affirmauerit Galenus. His accedit Galeni ipsius autoritas, quippe qui

pe qui libro primo Aphorismorũ Medicos quoscũq; admonet, ne humores trahãt vacuéntq; per principes partes his verbis: Motus verò humoris noxij ad loca non accomoda sunt, quãdo vel aliquẽ habuerit suapte natura principatũ, & maius ex ipsis damnũ est subsequuturũ, quàm morbus, qui iudicatur expostulet, vel nullã habeãt effluxionem. Exempli gratia, Vbi Epar humores infestãt, quos oportet euacuari, duę sunt accõmodę motiones. Prima ꝑ vẽtrẽ, & huius ilia, quę ꝑ aluũ inferiorẽ: altera per vomitũ melior existit. Secũda quæ per renes atq; vesicã. At motus qui ad pulmonẽ, thoracẽ, & cor inclinat, bonus nõ est. Oportet itaq; medicũ naturæ motũ animaduertere, & siquidẽ idoneus fuerit, subministrare & adiuuare: Sin autẽ cõtrarius ac noxius, prohibere, trãsferre, atq; diuertere oportet. Hęc ille. Quę omnino affirmare vidẽtur nullo pacto expurgari posse vomicę pulmonis pus ꝑ arterias illas, & sinistrum cordis sinũ absq; manifesto mortis discrimine. Hoc autẽ cùm fortassè animaduertissent Paulus & Aetius, viderẽntq; id nõ esse rationi cõsentaneũ, nihil peculiare de venis, vel arterijs decernere ausi sunt, sed tãtũ scriptis posteritatis memorię reliquerũt, huiusmodi abscessus sursum erũpere, nõnũquã infra, atq; ea, quę inferius tendũt, partim in ventrẽ & intestinũ trãsmitti, partim in vesicã per vasa quędã administrata. Quo fit vt facile existimem hac in re (si tamẽ hoc liceat affirmare) aberrasse Galenum. Quãobrẽ nõ desunt etiã docti viri, q̃ putẽt, quod si tamẽ fiat huiusce puris ad vesicã trãsmissio, trãsmitti id ad venã sine pari, quã Græci ἄζυγον vocãt, vel ad alias fortasse, quæ circa pulmones vel thoracẽ habentur, & inde in venã cauã, in renes & in vesicã. Nã queadmodũ nõnũquã sanguinẽ mẽstruũ in vteri affectionibus, vbi obstructa ea vasa fuerint, quibus sanguis ille expurgari debet, sursum ferri videmus per venã cauã, & deinde nõ per arterias, neq; per sinistrũ cordis sinũ, sed (vt putamus) per venã sine pari, vel per alias quascũq;, à qb⁹ facilè in pectus thoracémq; diffunditur, fieríq; inde, vt ita affectę mulieres cruẽtũ emitãt sputũ: Ita videtur facilè euenire posse vt eodẽ ductu pus ipsum deorsum feratur. Proinde nõ ita facilè adducar ad credẽdũ, posse pus per arterias illas & per cor ipsum trãsire, vt ipse apertissimè cẽset Galenus, nisi tu mi Doctissime Iuli, qui Galeni genio pro tua voluntate vteris, doctissimis tuis argumentis ab hac me dimoueris sententia. Vale. Goritiæ.

Vomicæ pulmonis expurgationẽ ad vrinã fieri per venã sine pari.

IVLIVS ALEXANDRINVS, PETRO Andreæ Matthiolo Medico.

Reſpondetur obiectionibus & animaduerſionibus nonnullis in Galenum factis, in Epiſtolis præcedentibus.

Voniam ita tibi videri video, Vir celeberrime, abſtinebimus in poſterum à nimiis illis, ac verboſis, quæ iam diu antea inchoatam, ac nunc demum abſolutam, minimè omnium decere videantur amicitiam noſtram, pollicitationibus: in id ſcilicet futuro ſemper tempore intenti vnum, vt quoties vſus venerit, aliquáq; ſeſe aliquo tandem pacto mutuo iuuandi præbuerit occaſio, vno tantum verbo quid ſit, quod fieri ac peragi à nobis velimus, inter nos ſignificemus. Dioſcoridem Gallici autoris illum, quem ad nos miſeras, poſtridie Hieronymo à Sprincenſtain Baroni, nominis tui amantiſsimo legendum dedi: ipſe tamen prius quum Proœmium illi autoris totum, ac capita præterea quædam delecta à me ad rem hanc antea percurriſſem. In quibus honorificentiſsima ſemper mentio tui fiat, vſque eò, vt ingenuè paſsim fateatur autor libri accepta ſe vni propè tibi libenter referre omnia, quæcunque tandem dici, aut excogitari ab eo potuerint, ad rem hanc aptè & concinnè. Hoc non opinor ignoras, ſi paulò magis glorioſæ, neſcio cuius, eſſemus cupidi, quãtum non ſolum tibi Autori operis tanti ceſſurum laudis eſſet, ſed etiam mihi, cuius tu nomen inſcribendũ curaſti in parte clypei, quẽ Dioſcoridi de tuo, tanquam Mineruę olim ſuæ, opinor Phidias ille, affixeras. Cuius iam operis non ſolùm Italiam peruaſit fama abſoluti, verùmetiam Germaniam ipſam omnem peragrauit, Gallias & Hiſpanias occupauit, atq; haud ſcio an minimè in his tantum locis ſubſiſtens vlterius etiam ſeſe propagauerit, & ad Indos vſq; peruenerit, nouasq; memoria noſtra inuenti orbis penetrauerit regiones. Verùm natura quadã, & inſtituto, philoſopho homini, cuiuſmodi tu eſſe in primis videris, non tam de hoc gloriandũ eſſe cenſeo (quanquã & hoc quidem nõ prorſus dedeceat ſi quis bene apud bonos omnes audiat) ꝙ nominis tui apud gentes omnes & nationes fama vigeat, quàm de eo lętandum magnopere, quòd propagatus in vniuerſos ita, ex rerum tuarum

animaduersione hac, vsus fructuosissimus omnibus futurus sit, vti iam tibi homini, vt dixi, à natura ad philosophiã facto, satis hoc futurũ superq; sit, si te tua benefacti huiusce tui qđ mox atq; olim in vniuersum genus humanũ redũdaturum sit conscientia, consolêre. Atq; hæc ita se habent.

Responsio ad contradictionem Galeni de Macere.

Quod autẽ nodos mihi offers explicandos quosdam in Galeni libris, quamuis sciam hoc idem pręstari à te ipso melius posse, nõ subterfugiam tamen hoc quicquid id est amicè iniunctũ à te mihi laboris, vt si sentẽtiæ de re hac nostræ fortè conueniant, certior quædam opinioni indè nostræ acquiratur fides, sin minus: at ansa tamen ex hoc suborta veritatis appareat aliqua, quam tenere possimus. Ac primum de Macere, video à Galeno Libris de simpl. Medicament. facultat. Corticem id esse statui ex India allatum, in quo exiccãdi, & adstringendi vis insit insignis, ac pauca præterea caliditas quædam, & tenuitas acrimoniáq; exigua, quæ aromata referat, notetur, breuitérq; in quo nihil effatu dignum reperiatur, quod ad calorẽ vel frigus attineat. Atqui in lib. de compositione Med. per locos sexto dissonãt Autoris eiusdẽ dicta de hoc, quo loco Macer, idq; verbis minimè obscuris egregiè excalfacere & adstringere dicitur. Nõ confugiam eo nunc, vt dicam (quod affirmare tamen possim) hosce de compositione per loca libros, inter omnes à se postremò factos reponi à Galeno, sicuti de simp. med. facul. præsertim verò operis partem eam, quæ tractatum de lapidibus præcedat, multò ante tempore ab Autore eodem prodiisse, qua temporis intercapedine haud sanè exiguã verisimillimum sit, potuisse diligentiore quadã, vt in rerum sępe harum examinatione euenit, obseruatione, alia quadã reperiri cortex is facultate præditus à Galeno, quàm visus ei antea fuisset: imò non alia, diuersa nimirũ, ac cõtraria: sed ꝙ tam multò antea modicè se acre ac calidum gustanti obtulisset, idem postea maiori insignitum caliditate repræsentaretur. Quod cùm frequẽter in aliis cõtingere omnibus possit, quæcunq; obuiæ eundẽ sæpe referre gustũ experimur, tum verò longè minus futurũ mirũ sit, si in re exotica idem cõtingat, vt ab euanida, ac iam marcescẽte aliter, atq; aliter à vigente adhuc, vires suas integras obtinente affici gustus queat. Atq; id sicuti paulò ante dicebam, non diuersimode prorsus, sed cùm vtrobiq; calfaciendi vim quandam notare

possumus, hîc tamen, quàm ibi efficacem eam interdum esse magis deprehendamus, posterioraq́; ita Galeni verba non destruentis prorsus priorem sententiam sint, sed addentis potius, eámq; ipsam tãquam in melius promouentis: à qua ego sententia non sanè recederem, si qua modò posteriore in loco facta prioris fuisset mentio à Galeno. Eadem hac de causa dicendum nobis non fuerit diuersi, ac varij, diuersis his in locis, meminisse Maceris autorem eundem. Neq; enim facilè silentio præteritum hoc à Galeno fuisset, præter id quòd iisdem propè vtitur vtrobiq; locorũ, quibus nobis rẽ ipsam notis prorsus suis implicet verbis, vt eũdem omnino esse appareat. An verò antiquorum, ac nostri tẽporis Macer eadem, aut diuersa habenda res sit quærendum. Non diuersam esse omnino videri non immerito posśit, quòd in nostro, non secus atq; in veterum illo, caliditas adstringendíq; & exiccãdi vis, & aromaticũ preterea haud obscurè quiddã inesse omnino apparet, corticisq́; idem speciem refert, imo prorsus cortex ipse est quidã. Eò igitur hac in re deuenio, vt cõsiderẽ affectũ, de quo sexto de cõp. per locos libr. à Galeno mẽtio fit. Phlegmonẽ esse in scirrhũ iã abeũtẽ, quã nõ nisi frigidi, crassíq; humores quidã procreare soliti sunt. Video igitur à Galeno libro de Simp. Medic. facult. Maceri vim tribui valẽter in primis exiccandi, quod si præstare potest, vt frigidos id genus humores siccãdo dissipet, idẽ nõ immerito videatur dici posse excalfacere. si nõ primò ac per se, at secundariò, & ex accidẽti, nimirũ exiccandi vi sua, dũ fridigitatẽ humorũ eã omnẽ aufert. Sic quidẽ, vt quod prius Galenus in lib. de Simp. medica. facul. dixerat ἱκανῶς ξηραίνει καὶ στύφει retulerit in libro de cõp. medicamẽt. per loca, ἱκανῶς θερμαίνειν καὶ στύφειν. Ac quoniã loco ξηραίνει θερμαίνειν reponit: idẽ voluisse ac effectũ omnino eundẽ notasse videatur, diuersa quamuis id ratione fieret, propè vt illud θερμαίνειν pro ξηραίνει accipiendũ sit. Reliqua enim omnia eadẽ de re verba sunt, hoc vno dẽpto, vt si reiicere dissensionis causam in librarios velimus, facere id haud vlla omnino absq; causa nõ ꝓrsus immerito posśimus, cõtẽderemúsq; hoc pacto eorũ culpa ĩ sedẽ prioris ξηραίνειν irrepsisse posterius θερμαίνειν. Quid est enim quãobrẽ iisdẽ ꝓpè vtrobíq; ad rẽ hanc verbis vteretur, in hoc autẽ vno disśideret? alioqui longè quoq; verisśimilius cùm sit, cũ insigni adstringẽdi vi, insignẽ illam exiccandi potius quàm calefaciẽdi

com

consistere facultatẽ posse. Quod si θερμαίνειν scriptũ omnino sit, hoc scimus nempe egregiè calidũ, exiccare egregiè quoq; solere, quemadmodũ exiccãs, sicuti prius dicebã, calfacere ex accidenti, & quidẽ non tenuiter, siquidẽ humores quos siccãdo dissoluit, frigidi valde fuerint. Neq; tamẽ interea pro magna habenda controuersia illa sit ac dissensio, in qua res eadẽ calida semper esse pronunciatur, plus licet aliquando, minúsque aperta, & ex professo dictorũ repugnantia esset, si quod prius statuisset frigidum, calidum postea vehementer esse assereret. Nunc cum calidum primò, sed non magnopere, secũdò verò magnopere calidum posuerit, idque interiecto annorum plus viginti spacio, videri cuipiam posterius diuersum potius quàm aduersans aut repugnans priori, dictum non iniuria possit.

Iam de hordeo facilior est explicatio, Vt enim frigidum id alibi semper statuerit Galenus, quarto autẽ Therap. Meth. libro Cataplasma ex hordeo inter calefacientia & humectantia numerarit, in eam partem accipiendum dictum hoc fuerit vti Cataplasma ex hordei farina, idem, quod reliqua pus mouentia cuncta faciunt, præstare existimemus. Quæ cum emplastica esse conueniat, sic meatuum cutaneorum obturatione calorem natiuum detinent vt hac de causa, quoniam quidem calorem hunc, rem calidam humidáque adaugẽt, calefacere, & humectum reddere dicantur. Plus propè in eo inesse controuersiæ videri cuipiã non immeritò queat, quòd quum ex quarto Meth. ex suppurantibus hordeum fecisset: idem deinceps quinto de simp. Med. facul. libro ex horũ ipsorum numero delet addita etiam ratione, quòd abstergentis inesse illi plus facultatis appareat, quàm suppurantibus conueniat. Verùm hoc de simplici, ac per se. De composito illud intelligendum, vt, licet non sanè multum à suppurantium temperamento recedat, haberi tamen huiusmodi non nisi addito hydrelæo possit. Neque tamen inuenias quarto Meth. ea quidem in parte libri priuatim nominatimque factam fuisse à Galeno hordei mentionem vllam: In hunc quidem modum scribit, καὶ τοίνυν καὶ τὰ διὰ τῆς ἀμηλύσεως καταπλάσματα. Quod Interpres vertit: Ideoque ea Cataplasmata, quæ ex hordei farina componuntur: quàm rectè haud ausim affirmare. Nec ignoro alibi à Galeno acceptum fuisse ἀμήλυσιν pro farina hordei, vt 14. Meth. quũ ἀμη-

Responsio ad factas de hordeo obiectiones.

Ωμηλύσεως varia significata.

λύσεως prius meminiffet, fubdit poftea ὀνομάζω λέκτω τὸ κρίθινον ἄλευρον,ita voco hordei farinam.Idémq; propè 3 de cópo. medicamẽtorum,κατὰ γένη protulit,quòd nó fic tamen perpetuum habendum fuerit, vt non accommodari alterius alicuius generis farinę vox eadem ab autore eodẽ foleat, vt ex fecũdo colligi poteft de comp.med.per loca lib.Cap.de Cephal. κριθίνη ὠμηλύσει, hordeacea inquit ὠμῇ λύσει quafi alia quoq;,quàm hordeacea reperiatur,& quarto eiufdem operis lib.quo loco medicamentorum Archigenis meminit itidem ἢ ὠμῇ λύσει κριθίνῃ,ἢ πυρίνῃ,id eft,hordeacea vel triticea,atq; itidẽ fexto inter Archigenis eiufdem medicamenta ad Gargareonas, Καὶ ὠμὴν λύσιν ἐπιθετέον τὴν διὰ κριθίνου ἀλεύρου ἢ διὰ λινοσπέρμου,ἢ τήλεως, id eft,imponendumq; ὠμὴν λύσιν quæ ex hordei,vel lini feminis,vel fœnogræci farina cóponitur. Quod fi igitur non vnicum idemq; vbiq; ὠμῆς λύσεως fignificatũ effe manifeftò apparet,viderit interpres,qui ὠμὴν λύσιν hordei fta ftim farinam interpretatus eft,quàm rectè factum ab eo hoc fuerit:vti iam fiquidẽ vera funt,quæ diximus, ac quarto Methodi,vbi nulla hordei mentio,ac fuppurantia tractãtur,pro ὠμῇ λύσει triticeã,vt quæ dubio procul fuppurans fit & habea tur,accipere conuenientius,quàm hordeaceam farinã liceat, nulla omnino futura in Galeno ita dictis controuerfia fit,& vt cataplafma inibi tamen ex hordei farina intelligatur,calidũ id,humidúmq; illo quo antea diximus modo, caloris videlicet innati adauctione,intelligatur,non vnius quidẽ hordei ratione,fed hydrelæi, quod vel in primis nominandum ὠμη λύσις fit.Sic enim ait Autor li.qui introductorius fiueMedicus infcribitur, Τῶν δὲ καταπλασμάτων τὰ μὲν διὰ μόνου μέλιτος καὶ ἐλαίου κατασκευάζεται καὶ καλεῖται μαλακτικὰ τὰ δὲ διὰ ὑδρελαίου, ἅπερ ὀνομάζουσιν ὠμὴν λύσιν,id eft,Cataplafmatum alia ex folo melle & oleo præparãtur,nominánturq; malactica, alia verò ex hydrelæo, aqua nimirum & oleo,quam ὠμὴν λύσιν vocãt.Apparet iam hinc ὠμῆς λύσεως cópofitionem hydrelæi potius effe,quàm farinæ additamẽti,quæ,ficuti dictũ fuit,vt hordeacea quoque interdum fit,olei in primis& aquæ additióne nancifci temperamentũ id queat effe,vt ex pus mouentibus medicamentum vnũ quoddam pofsit.Atq; hæc credere omnia magis pofsimus, fi dictorũ a Galeno de hordeo meminerimus,quibus immutari eius aliquãdo temperamentum,& ex ficco humidũ reddi apertè pronũciet.Id-

que intrò etiam pro cibo aſſumpti. Ita namq;, ait, lib. de alimentis primo capite de hordeo. Οὐδέποτε μὲν οὖν θερμαίνουσι τὸ σῶμα κατ' οὐδένα τρόπον σκευασίας, ὑγραίνουσι δὲ καὶ ξηραίνουσι διαφερόντως σκευασθεῖσαι. τὸ μὲν γὰρ ἄλφιτον ἐκ τῆς φρυγείσης κριθῆς γενόμενον ἐναργῶς φαίνεται ξηραῖνον, ἡ πτισάνη δὲ ὑγραίνει ὅταν γ' ὡς προσήκει σκευασθῇ. quod eſt: Nullatenus ergo quocunq; modo paretur hordeum calefacit, humectat auté & exiccat pro modorũ diuerſitate, quibus præparatus. Etenim farina, quæ ex toſto hordeo fit, manifeſtò exiccare videtur. At ptiſana, ſi pro eo ac cõuenit præparetur, humectat, quæ de hordeo, vt in alimentum tantummodo cedit, dicta accipi cuncta debẽt. Eiuſmodi namq; nũquam quidẽ excalfecerit. At extrinſecus admotum cum hydrelæo, quomodo dici calidũ, atq; humidum poſsit, natiuum ipſum calorem conſeruando, ſuperius oſtendimus. Cõceſſo etiam quòd dicta quarto Method: ὠμὴ λύσις illa pro hordei farina habeatur. Id quod tamen nõ vſq; adeò firmũ, certúmq; eſſe dictis antea de cauſis apparet. Obiter illud dicendum hoc loco occurrit, ſententiam noſtram, quam olim de vini tẽperamẽto ſicco, humidóq; memini me protuliſſe, Galenicis ſcriptis, de hordeo hiſce veluti aſſeuerari certius etiamnũ poſſe. Etenim ſi hordeum, quod ſiccũ per ſe habeatur, cõmodè præparatum, hoc eſt, plurimũ inter elixandum cum intumuerit, deinde lentiore igne ad cremorem quẽdam longiuſculè deductum, ſic humectans reddi valet, quid eſt quamobrem exiſtimare nõ poſsimus vini quoq; ſiccitatem, quæ naturalis illi ſit, addita aqua attẽperari, dedúciq; ad humiditatem poſſe, vt ſicuti ſiccando prius fuerat, nunc idem humectãdo ſit, præſertim cum tam facilis ac prompta rerum inter ſe harũ miſtura ſit, vt non magno negotio alterutrius cõmunicari alteri natura, atq; adeò vinci ea paulò liberaliore alterius additione poſsit. Non autem facilè memini incidiſſe me in loca Galeni vnquam vlla, in quibus vinũ humidũ ſtatuat, non autem indidẽ ſemper certiſsima quædã duci cõiectura queat, de potu, alimẽtóq; vini intelligẽda dicta ea eſſe. Ideóq; pro diluto ſemper tũc accipiendũ. Quoniam certum, probatúmq; ſit, frequentiſſimum vſitatiſſimúmque diluendi benè vini veteribus ſemper morem fuiſſe. Quæ ſi vera eſſe contendimus, ac ſiccitas ſolius, ac per ſe perpetuò intelligenda eſt, humiditas autem aqua admiſti, dictáq; autoris de hoc aptiſſimè ſemper tanquã applicari ſenſui quæque

suo possunt, nulla hac quidem in re dissensio, discordia nulla fuerit, sicuti nec in hordeo, quod varia quadam ratione, meritò modò siccum, modò humidum dicatur, frustráque hoc pacto tot, ac tantæ, à tot ac tantis susceptæ de rebus his altercationes fuerint, quas diluere vnica hac ex re veritatéque, ipsa (vt mihi quidē videtur) annotatione liceat. Venio ad id, in quo non tam Galenus culpari videatur, quòd minimè cohærentia sibi protulerit, quàm damnari, quòd impossibilia, quæq; vt fieri queāt, rationi omni, vt videri vnicuiq; possit, reclament, scripserit. Ea sunt dicta sexto de locis affe. li. quo loco thorace, & pulmonibus contenta, quāquam raró, at interdū tamen per aluum sicuti quæ sub transuerso septo sunt, per vrinas purgari solere dixit, atq; ita pulmonis aliquando abscessum per vrinam, thoracis verò per intestina, & aluum purgatum visum à se testari ipse non dubitauerit. Quod non vsque adeò videri mirū debeat, quum haud difficulter, sicut ipse ait, leuis pulmonis arteria quod puris in seipsam recipit ex abrupto abscessu, id in sinistrum cordis ventriculū deferre possit, vnde in magnam arteriam incidens, pus per renes in vesicam transiens deferatur. Quod quemadmodum ex vena caua, sic ex magna quoq; arteria ramosæ quædā propagines in renes tendāt. Cui igitur non videatur admiratione maxima dignum (ais tu) purulentam id genus materiam ac corruptā præternaturalémq; saniem naturæ nostræ infensam, non solùm arterias ipsas, quibus spiritus continētur vitales, omnium maximè rerū sibi aduersantium noxam præsentientes: sed etiam sinistrum illum cordis ventriculū occupare posse, quo loco sanguis solùm modò spirituosus quidā cōsistere soleat, vt, si peruenire eò delatū pus concedamus, necessariū sit cùm spiritus eò in primis infici in quibus vita, tum verò horrenda inde quædā symptomata sequi, cùm tantum non quotidie in curationibus ipsis videamus impetētes cor ipsum, fumidos quosdam vapores ac malignos, cordis tremorem, syncopen, frigidosque sudores, ac horrenda quæq; inferre symptomata. Iam si ex aëris corruptione infectis spiritibus febres oriuntur pestilentes, vnde multa sæpe hominum millia pereant, quid censemus futurum, decūbente eò putrida aliqua, ac fœtida materia, non infectum statim iri spiritus ac sanguinem? cordísque vires, corpusq; vnà totum correptum affici credemus? His adductus rationibus inconsideratæ cuiusdam

Responsio ad quæstionem de expurgatione Vomicæ pulmonis.

oscitantiæ propè damnas Galenum, nec inire rationem vllam te posse ais, quomodo venire in mentem Galeno potuerit vt ista scriberet: maximè autem, quòd repugnantia his ipsis scripsisse videri possit non immeritò, vt sectione Aphorismorum prim. aphor. 21. Qua parte cauendum nobis esse admonet, ne per principales corporis partes euacuatione vnquam ducantur humores. Eadem culpa notas Auicennam, quòd idem sensisse visus sit. Paulum, & Aetium eximis quòd diuersa: Ad extremum reiecta Galeni, ipse tuam de tuo affers super re hac sententiam, vt facti tamen ratio, quòd fieri interdum videamus, seruetur: ais quoque videri tibi transmissionem puris hanc per venam potius fine pari fieri, per quam in venam cauam delatum, peruenire tandem ad vesicam possit, non secus ac in menstruorum suppressione videmus aliquando, ductibus eisdem sursum actum sanguinem sputo tandem reiici. Atque hæc ferè argumenta sunt, ni fallor, tua, quibus Galenicis de re hac dictis fidem vehementer sanè abrogas. Verùm si diligenter nobiscum perpendentes reputarimus, animaduertere licebit longè aliud esse, quum quid naturaliter, atque quum præter naturaliter fit, cùm à facultate quadam, atque quum ab affectu, cùm pars valet, atque cùm imbecillis est, cùm expellitur noxa, atque cùm recipitur. Contrariarum enim inter se rerum harum, diuersam quoque ac contrariam esse rationem oportet. Nihil igitur eorum quæ ante attulimus ad deiiciendam Galeni sententiam fuerit, in quo non affectum, imbecille, ac veluti victum esse cor ipsum necessum sit. In syncope enim, ac tremore cordis, & huiusmodi, quis non imbecillitatem cordis videat? Non enim contingere aliter ista possunt. Eodem pacto inspiratione attractus aër pestilens, si cor, viciná sque cordi partes malè affectas, ac putredini expositas offenderet, noxam intulerit, aliter verò nequaquam: non iniuria, succumbit enim his casibus impetenti nocumento cor, viribúsque suis defectum afficitur. Contrà verò quoties expultrice facultate sua validum vtitur, longè à se venientem semper noxam expellit, atque, vt aliunde aliquando transmissam admittat, nō vt retineat, admittit, sed vt propellat, quasíq; per transennā, & in transitu actā eiiciat. Quod tunc fiat quoq;, cùm pulmonis abscessus disruptus, eam sibi fortè inuenit viam, vt per lęuē arteriā ab expultrice vi actus, tāquā fugiēs

sini

ſiniſtrum quoque cordis vẽtriculum perſtringat. Quo tempore veriſimile eſt, robore ſuo conſtans cor, ſpiritibuſque vnà præditum validis, cum aliis vnà inſurgere ad rei noxiæ celerrimam quandã expulſionem, vti iam robuſta quidem pars ea non ſanè admodum adfici debeat, dum integra facultatem ſuam obtinet, qua materiam quantumuis fœtidã ac corruptam, de ſedibus ſuis exturbatam pellit. Solere autem expultricẽ vim ex minima quaq; occaſione per quaſcũque corporis partes humores quoſcunq; actos propellere, autorem habemus Hippocratem ipſum. Hippocratiq; vnà ſubſcribẽtẽ Galenum Πᾶν γὰρ ἐκ παντὸς ἕλκειν φαίνεται, καὶ παντὶ μεταδιδόναι. καὶ μίαν πάντων εἶναι σύῤῥοιαν καὶ σύμπνοιαν. καθάπερ καὶ ταῦθ' ὁ θαυμασιώτατος ἱπποκράτης εἶπεν. Id eſt, Videtur enim vnumquodq; ex vno quoq; trahere, atq; ad vnumquodque tranſmittere, vnamque habere omnium conſpirationem & confluxum, ſicuti hoc quoque ipſum admirabilis maximè Hippocrates dixit. Hac ratione videmus ex ambitu totius corporis per ſingulas corporis partes ductos trahi humores malos, atque etiam malignos ſæpe, ad ventriculum, & inteſtina, rurſus ex præcordiis ſæpe ipſis in extimam cutis ſuperficiem expulſos verti, quoties morbum faciens materia ſæpenumero omnium peſsima, cuiuſmodi quidem peſtilentium febrium fuerit, expultrice facultate protruſa, particulas tunc omnes permeans in ambitum diffunditur. Hippocrates igitur eſt, qui primus partium omnium inter ſe conſenſum ac conſpirationem quandam inuexit, quam videri poſſit ſequutus Galenus, dum puris tranſmiſſionem per loca cordis fieri poſſe aſſeruit. Quæ ſiquidem robuſtæ partes eæ ſint, viréſque ac facultates obtineant ſuas propellendis noxis validas, veriſimilimum eſt, tranſcurſum eas ferre poſſe materiæ tantula temporis mora per eas abactæ, præcipuè non vſquequaque tamen, vt preræque aliæ malæ. Quandoquidem pus ipſum ſcimus rem eſſe ſemicoctam quandam, tum quæ non prorſus naturæ vires effugerit, atque ideò quæ minus eſſe eidem aduerſa queat. Quodſi tũc temporis imbecillum cor ſit, viribúſque defectum ſuis, nec celeriter propterea depellere à ſe noxam eam valeat, non negauerim eo caſu, quibus abſceſſus ad cordis ſedes eas tetenderit, hoſce Syncopen, multáque prætærea incurrere ſymptomata alia poſſe, atque adeò mortem quoque ipſam

fortaſse

fortaſſe quandoque obire. Tanta enim eſſe poteſt redundantis eò ſaniei vis ac copia, inde vt veluti ſuffocatus perire æger queat. Nam aliâs niſi copia ea exuberet, non crediderim facilè moriturum, cuius robur tam potens fuerit, vt immutandæ in melius materiæ noxiæ, conficiendoq; inde puri ſatis eſſe potuerit. Neque Galeno tamen aduerſantur iſta, qui eo loci, ſexto nimirum de locis affectis, nil aliud quàm delationem puris per loca ea contingere poſſe affirmauit: ſubſequantur autem nec ne ſymptomata, nihil quicquam pronunciarit. In quo igitur quæſo repræhendere Galenum poſſumus, qui rem, que fieri poſsit narrauit, rem verò ipſam aliquando inſequentia non attulit: Neque enim neceſſarium ſemper hoc facere eſt, vt qui pus per ſiniſtrum cordis ventriculum tranſire, atque ita in veſicam deferri aliquando poſſe dixerit, idem is, niſi tunc ſolere hoc ipſum grauia quandoq; inſequi mala addat, damnandus propterea nõ ſit. Non enim rem attingit hoc, quæ explicata ſatis eſſe videri poteſt, ſi delatio ea puris notetur tantum ea quidem in parte, in qua nihil quàm hoc oſtenſum aliud volebat Galenus. Conceſſerim igitur rem hanc, ſymptomata ea ſequi interdum: num ideò culpabimus Galenum? quod id quòd fiat ſcripſerit, accidentia autem aliquando non ſcripſerit? aut num affectus quidam cordis, quum de his ſcilicet inſtitutus ſolum ſermo eſt, non rectè numerabuntur? quos nihilominus ſequi plerunque ſyncope conſueuerit, etiamſi nullam ſyncopes mentionem faciamus. Scimus obſtructionem arteriarũ vicinarum cordi ſyncopen facere: ſæpe de arteriarum earum obſtructionibus loquimur, aut ſcribimus: quoties hoc ipſum, videlicet tantum agimus: de ſyncope verbum nullum: an ideò falſa nos dixiſſe cauillabitur aliquis? Sic Galeno quum deriuatio tantum puris illa ſignificanda eo in loco eſſet, nihil præterea non fuerant neceſſariò adnectenda ſymptomata, quæ inſequi interdum deriuationem illam conſueuerint. Quid itaque fuerit quòd queramur de Galeno? Nunquid falſa ipſum dixiſſe dicemus quòd per cordis loca abire in veſicam pus exiſtimauit? at σύῤῥοιαν hoc, & σύμπνοιαν Hippocraticam illam admittere docuimus, exemplóq; firmauimus maximè ſæpè malignorum humorum vltrò citróq; per corporis particulas omnes permeantiũ, & modò ſe foras ex præcordiis ad extimas corporis partes protrudentium, modò eiſdem prorſus viis,

ſed

ſed diſceſſu in contrarium facto, interius actorum, ídque in omnes prorſus partes πᾶν, vt inquiunt, ἐκ παντὸς, & rurſus ἐκ παντὸς εἰς πᾶν φέρεσθαι, tertio de nat.facult:lib. nulla vt inde eximi prorſus pars videatur: Sed enim dices, non addidit malorum quorũdam ſymptomatum ſequelam. Primum non erat neceſſum hoc facere aliud agenti, rémque ſolum ipſam vt contigit narranti: Deinde non ſemper ſucceſſerint ſymptomata eiuſmodi, ſed quo caſu tantum inualidum imbecillúmque fuerit cor, ſpiritúſque vitales exiles, quemadmodum non quoſcunque corripi animi defectu videmus, etiam vt in corpore cauſa ſubſit, quæ facere hoc valeat. Fortis namque virtus, quod dici ſolet, multò maximis nocumentis reſiſtit. Ne miremur igitur Galenum iſta dixiſſe, quæ, quomodo contingere poſſint, ratio extet. Nec valere exiſtimemus: trãſmiſſionem eam ad loca ea puris ſequuntur aliquando ſymptomata quædam: ergo tranſmiſſio ea non fit. Fieri autem non difficulter interdum ſanè poſſe abſque quod vel pereat, vel grauiſſimis quibuſdam ſymptomatis corripiatur æger, apertè, ni fallor, docuimus, ac proindè minimè contraria ſibi attuliſſe credamus 21. Aphor. lib. 1. Quorum ſi recta examinetur ratio, confirmandæ potius Galenicæ huiuſcemodi ſententiæ cauſa adduci debeant, tantum abeſt vt deſtruant. Nihil enim aliud perſuadere nobis nititur ibi, quàm vt loca quæramus per quæ commodius ſemper, ac tutius duci euacuandus humor queat: inſpiciátque ſemper artifex, monet, impetum ita humorum à natura factum, vt conuenienter promoueamus, contrarium verò cohibeamus, aut aliò auertamus, atque hæc ſunt aphoris. libri dicta. At in de loc. affectis: ſolere inquit, interdum fieri, quamquam rarenter, vt materia ex pulmone in cor feratur. Ὃν μὲν ἐνίοτε ἐνίοις συμβαίνειν ὡς τὸ πολὺ φθανούσης τῆς μεταλήψεως εἰς τὰς τραχείας ἀρτηρίας γίνεσθαι Atqui, ait, plurimum non ita contingere conſueuit facta prius in aſperas arterias transmiſſione, vt cùm hanc minus naturæ vſitatam eſſe dicat. Proindè minus eſſe quoque intelligamus commodam, niſi tamen affatim. confertímque transmiſſio illa ad tracheam fiat, in quo periculum ſuffocationis inſit. Idem prorſus, quod in Aphor. dixerat conſueſſe naturam, modò conuenienter, modò contrariè hoc facere. Neque vſquam reperietur Galenus eo quidem in loco euacuationem hanc aliis prætuliſſe, ſed ſolere, rarò licet, à natnra fieri, dixiſſe: videlicet,

vt quum potiorem non inuenit,hanc tamen ipsam tanquam secundo loco ad exonerandum se quærat.In Aphor. autem nihil aliud,quam medicum admonet, caueat diligenter, ne per loca inconuenientia ducat,quod nos quóque pręceptum sequuti, quoties euacuandum nobis contentum pulmone pus esset, si quam moliri nobis aliam commodam magis liceret, non vtique ad loca deduceremus paulò nobiliora, quòd idem à natura quoque fiat, vt non,nisi quum aliter ali qua tandē de causa non potest, puris eò ab ea materia trans-mittatur.Nihil igitur controuersiæ in his, repugnantiæ nihil. Nec dissentire mihi quidem videntur ab his Paulus & Aetius(nam de Auicēna ne tu quidem ambigis) illud enim quod vtrique verbis propè iisdem, quibus Galenus ad hæc vsi,per vasa quædam id fieri dixerint,quid aliud,quàm mon stratæ à Galeno viæ illæ (nisi verò aliquid nobis fingamus) esse possit,fateor me non videre. Addis ad extremum quum Galenicā super hoc sententiam refutasse tibi viderere acutè in primis excogitatam de tuo communíque tibi cum quibus dam aliis credisque:siquidem transmissio tandem hæc fieri à pulmonibus ad vesicam debeat,per venam id solum fieri pos se ἄζυγον quam vocant,id est,sine pari. Vnde per venam cauam in vesicam tandem deriuetur, non dissimiliter atque, quanuis motu in contrarium facto, sanguinem menstruum videmus,cùm impeditas naturaliter delegatas sibi vias inuenit,retrocessione per venam cauam ad venam sine pari deferri, pectúsque ipsum ingredi, atque ita sanguinis sputum efficere.Mihi autem (siquidem ingenuè quod sentio dicendum est)longè difficilior hæc esse, quam Galenica illa ratio modúsque videtur.Quum enim de pulmonis abscessu dispu tetur,nemini dubium esse potest, multò magis facilem habendum esse materiæ illius transitum in asperas, læuésue arterias,quàm quòd pectoris primùm cauitatem de pulmone emissa, empiemaque potius ita faciens, occupet, aliter enim non potest: Deinde venæ sine pari exiguis magis osculis se insinuet. Tum quod de sanguine menstruo dicitur, suspectum mihi valde est, vt fieri rectè queat. Non enim video quomodo egressus (quod ipse dicis) venam sine pari sanguis,in cauitatémque pectoris ingressus, non sæuissima quędā inferre symptomata debeat,nō enim ignoras,qua cunq; in corporis parte, præsertim verò si thoracis cauitas

ea

ea esset, extra vasa contineatur sanguis, quantopere verendos affectus faciat: quod nihilominus euenire his casibus nō experimur: præter id quod, vt sputo educeretur contentus ita illa in parte sanguis, necessariò prius intra pulmones eum assumi opus esset, vt per sputū deinde ita prodiret. Quanto igitur minore negotio existimandū nobis est, mēstruum sanguinem per venam cauam apertis, continuísque quibusdam viis in tracheam delatum sputo tandem eiici. Atq; hæc sunt vir Doctissime, quæ si probâris, mihi quoque probabuntur, sin minus, sequemur alia. Et quoniam superest fortè nunc satis adhuc mihi ad scribēdum temporis, significásque doctissimum quemque Patauinorum medicorum, quos ego, præceptorum meorum semper loco habeo, non dubitare de Theriaca ad Pisonem libro, Galeni, esse (vt ita dicam) ipsissimum, quamobrem ego contrariū sentiens, ad te scripserim: rogo, legere ne grauare, licet paucula quædā de re hac scripta alibi à me sint. Primùm dico libri dictionem illius, longissimè semper mihi distasse visam ab ea, qua Galenus in operibus suis vtitur. Huiusce ego rei fidem facere certiorem non possum, quàm si per se eruditi, quos ego longè meipso melius hoc ipsum animaduersuros sperarem, collatis inter se lectionibus diuersis, exactè in primis in hæc inquirerent insignem quandam deprehensuri vocum ac figurarum diuersitatem, maximéque diuersas elocutionis formulas, periodos varias, fluxúmque nimis, ac solutum dicendi genus. Vox ἐντόθια dubitandi primùm mihi ansam dedit, qua Aristoteles & Dioscorides vtãtur: Galenus (quod sciã) nunquam, nisi cùm aliena fortè recitat. Ait εὐθέως μὲν φιλικοῖς ἐνεῖδες τοῖς ὄμμασιν, id est, 'Confestim amatoriis inspexisti oculis. Periodos profectò nimis pro Galeno molles. Mitto enim illud ὄμμασι pro ὀφθαλμοῖς verbum Poëticum prorsus, & propè dixerim ampullatum, quibus non temerè vsum Galenum reperias. Dum Pisonis filij historiam narrat, quàm se pro adulatore gerit autor ille? Quod Galenus semper cauit. Diuinum sæpissime appellat Platonem Galenus: sapientissimum quo loco appellarit, nō succurrit, quod autor is facit. Idem Imperatorem Marcum diuinum nominat, non temere inuenias Galenum Marcum, aut Traianū, aut Adrianum, aut Cōmodum, aut Neronem, aut Seuerū, aut Antoninum diuinos vocasse, vt qui Cæsares, quoties illorum mentio incidit

Liber de Theriaca ad Pisonem ostenditur nothus.

cidit, nominibus tantum suis appellet sic simpliciter. Deinde quod persuadere omnium maximè possit, temporum ratio non quadrat. Scriptum namque fuisse apparet ad Pisonem librum Romę duobus imperantibus Cæsaribus, atque ibidem rursus Imperatoris Marci, qui cum Vero aliquandiu imperauit, vt demortui iam mentio fit. Cõstat autem quamdiu Romæ vixit Galenus, nullos duos simul regnasse Imperatores, præter Marcum & Verum, à quibus ad Maximinorum vsque & Gordianorum tempora soli imperarunt. Commodus, Pertinax, Iulianus, Seuerus, Caracalla, Macrinus, Heliogabalus, Alexander: quanquam Macrinum regnasse faciunt cum filio annum, aut eo paulò plus. Quæ si vera sunt, certísque argumentis colligi potest, post Seuerum Romæ non vixisse Galenum: post quem demum Macrini, Maximini, & Gordiani non soli imperarunt: liber autem (vt diximus) is plurium simul Imperatorum meminit: necessariò conuincitur Galenum ipsum libri autorem haberi neutiquam posse: qui sub Imperatoribus duobus Marco & Vero Romę tãtum fuerit, quos ipsos ad Pisonem liber mortuos iam faciat. Fuisse autem Seueri temporibus Romæ Galenum, vel illud argumento esse potest vnum, ꝙ Seueri iussu in Theriacæ compositione, coactus fuerit Cinnamomum ex Adriani apothecis sumere, idque Romæ priusquã secundo peregrinaretur. Post quod deindè tẽpus, cũ in patriã reuersus alterã iam peregrinationẽ peregisset, tertiò nõ rediit: Nõ enim tertiò peregrinatus est. Cõposuit autẽ librũ de Antidotis in patria, viuente etiamnũ Seuero, vixitq; postea domi semper suæ, vt nullo tãdem pacto cõposuisse librum ad Pisonẽ potuerit, qui Romę post Seueri omnino tempora factus cõpositúsque fuerit. Idẽ porrò manifestius adhuc faciet lectio pergenti. Videbit pręterita pro aoristis, modo minimè quidẽ Galeno vsitato τεθαύμακα, τετεχνολόγηται: animaduertet adulationis genus à Galeno summopere abhorrens: historiam fabulæ simillimam de serpentium in Romanorũ exercitum proiectione, de Cleopatra, de huius ipsius ancillarum nominibus, de Augusto, de Polyxena, de Mithridate, de Pompeio inaniter relata quædam ᾤμην εἰδότες, φυμάτων σκορδινισμὸν, φιλοτίμοις λόγοις, προκαλλιέστερον, περιπλοκὰς, φαντασίας, σύγκρισις, pro ἕξις, τετραγωνιζόντων vocabula sunt, quæ omnium minimè Galeni moneta percussa

c videri

videri poſsint. Quoties quidem de ſuo ea profert, non alienis vtitur. Illud verò quomodo credamus Galenum admiſſurum fuiſſe, vt puello illi Theriaca ad pernitiem daretur? Hoc atque huiuſmodi præterea quædam, præcipuè verò genus dicendi, longè à Galenico diuerſum, fidem cuiuis facere poſſunt, à Galeni officina remouendum eſſe librum hunc. Ac vide quò progrediar. Ego ne ad Pamphilianum quidem libellum, Galeni eſſe credo opus, eandem ob cauſam, neque tamen tam me Ariſtarchum de rebus his facio, vt ad verſuum duorum inſpectionem, ſicuti in ſandalario ille olim profitear Galeni me poſſe hanc illámve eſſe aut non eſſe dictionem affirmare. Verùm, quod initio dixi, ſperarem ego eruditos idem, quàm ego certius animaduerſuros, modò animum intenderent, vt quod ego primus fortaſsè hoc deprehenderim, non id perſpicaciæ, aut eruditioni tribuẽdum alicui ſit, ſed animaduerſioni potius cuidam tantummodo, verborúmque inſpectioni paulò magis diligenti. In qua diutius hærere docti haud ita libenter ſoleãt, ſtudio maiora ſemper quædam, ſpretis interea, quæ illis ita videantur, minutiis his, conſectandi. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Ioſepho Salandio. Medico, S. D.

Scribitur de Metallicis quibuſdam medicamentis, de Hyacintho flore, de Alica, Farre, Tragorigano & Paliuro.

AD decimum calend. Septembris redditæ mihi ſunt literæ tuæ, quibus prioribus meis reſponderas. Sum autem iis maximopere delectatus cũ à viro Medicæ facultatis ſtudioſiſſimo emanarint, cuius percõmodè nũc fruor amicitia, quinetiam cùm à viro, quem plurimi laudant, mea ſcripta non parum probari intelligam. Nam etſi non deſint alij docti viri, qui quotidie ad me ſcribentes illud idem faciunt: habeo tamen tibi gratiam, quod eorum ſentẽtiam tot laudibus mihi probes. Cùm autem ad me ſcribas de metallis & metallorum fornacibus, in quibus hiſce diebus nuper elapſis fuiſſe ais, vnà cum Baptiſta Baliſto myropola, qui apud Croatas agit, velim quidẽ meam cõceſſiſſe fortunam, vt & iam me comite

hoc

hoc idem eueniſſet. Quandoquidem (vt Galenus inquit) libro ſept. & octauo de compoſitione medicament. ſecundum locos. Nemo in ſimplicium cognitione ſe peritum euadere confidere poteſt aſſidua tãtum librorum lectione, etſi eos quidem grauiſſimi conſcripſerunt autores: niſi ſæpius ad viſenda ſtirpium & matallorum genera ſe cotulerit, & à præceptore diu in materia medica exercitato, digiti demonſtratione prius fuerit edoctus, ac oculorũ ſenſu, guſtatúque omnia diligenter omni ex parte expenderit. Quod cùm ipſe etiam aliter conſequi nequiret, in Cyprum, Syriam, Lemnum, aliáque loca nauigauit, vt oculis propriis foſsitia quæque, & quæ in fornacibus perficiuntur medicamenta inſpiceret. Hæc autem nolim à me eſſe dicta putes, quòd mihi perſuadeam me adeò in metallica materia eſſe peritum, quaſi ibi nonnihil huiuſce facultatis te docere potuiſſem, nec quòd credam ea ipſa metalla mihi longè magis quàm tibi eſſe cognita, ſed quòd videam Baliſtum illum, quem tecum duxeras in iis cenſendis metallicis medicamentis, quæ à fornacibus, in quibus æs conflatur, ſe accepiſſe ſcribit, non parũ à ſcopo aberraſſe. Quandoquidem quãuis ea omnia à Dioſcoride deſcribantur, ac etiam à Galeno, non tamen illa mihi eſſe videntur, quæ ipſe Baliſtus putat. Scribit enim ꝙ mittat ad me Cadmiã, Spodium atque Pompholygem cùm tamen repererim ex ipſius inſcriptionibus pro Cadmia Diphrygem miſſam eſſe, pro Spodio Cadmiã botritem ſubnigram, & pro Põpholyge Cadmiæ aliud genus, quod ex cinereo ruſeſcit. Legitima Pompholyx eſt mihi ad manus, cãdidæ farinæ ſimilis, & admodum leuis, quã ipſemet ab ærariis deraſeram fornacibus, quę iis in locis cõcreſcit candidiſſimæ lanæ ſimilis, vbi æris metallum igne flagrans vaporem extra fornacem impellit. Eſt etiam ad manus Spodiũ, quod circa imas huiuſce loci reperitur partes, vtpote ipſius Põpolygis pars grauior, & impurior. Quamobrem ſi vna vobiſcum fuiſſem, præter id quòd tua conſuetudine ac doctrina fuiſſem maximè delectatus, Baliſtus ipſe nonnihil fortaſſe doctior inde receſſiſſet. Etenim non ſolùm metallica hęc propriis nominibus appellaſsẽ, ſed alia fortaſse nõnulla digito (vt aiunt) oſtẽdiſſem, nẽpe, æris florem, ſcoriámq;, quin etiam Cadmiam, tum placitem, tum foſſitiam, quæ omnia iis in locis reperiri facile crediderim.

Simplicium peritiam nemo poteſt adipiſci ex librorum lectione.

Pompholix legitima.

Spodium vbi reperiatur in fornacibus metallicis.

Atqui valde ſum admiratus quî factum ſit, vt is qui in iis conquirẽdis te præceptorem aſciuerit,ita rem omnem per uerterit. Adhæc habeo tibi gratiam,quod (vt fidum amicũ decet)ita liberè ad me ſcribas, tibi me aberraſſe videri in Hyacinthi hiſtoria, cùm adoleſcentem Hyacinthum, non Aiacem,vt ipſe ſcribo, in Hyacinthi florem permutatum putes. Quin etiam ꝙ de Zea dicocco agens, illam non declarauerim eſſe Far,quo noſtrates in cibis vtuntur. Cum autem certò ſciã,non aliam ob cauſam hęc abs te mihi ſcribi, quàm vt meo honori, meíſq; laboribus bene conſultum velis,cupiáſq; mea ſcripta omni prorſus erroris nota carere, nihil mihi verendũ eſt, quin gauiſurus ſis, cùm in vtraque obiectione, teipſum, non me quidem hallucinatum comperies. Proinde quemadmodum ego fraternas tuas obiectiones candidè ac ſincerè à te emanare video, ac etiam læto gratóq; animo ſuſcipio, velim, vt eadẽ ratione meas admittas defenſiones. Quæ tamen cum fortaſſe tam placidæ eſſe nequeant,quin te obliuioſum oſtendant,rogo ne ægrè feras,ſi,quomodo aberraueris, nũc tibi aperiam. Etenim id tantum efficiam,non vt te arguere velim, ſed vt cognoſcas me in altero non aberraſſe, in altero non defeciſſe. Vt autem ad priorem tuam obiectionem reſpondeam, in qua me aberraſſe putas, ꝙ non rectè ſcripſerim Aiacem in florem Hyacinthũ fuiſſe conuerſum, quòd ea quæ de Aiacis cruore tradiderim, Ouidius de Hyacinthi adoleſcentis ſanguine ab Apro interfecti poſteritatis memoriæ commendauerit,ſcias velim, iam mihi ſanè manifeſtè conſtare,philoſophiæ & medicinæ ſtudia, vtpote nobiliora & fructuoſiora adeò tuam occupaſſe mentem, vt huiuſce fabulæ prorſus fueris oblitus:quemadmodum & mihi ſæpenumero cõtigiſſe ſcio. Siquidem Ouid. lib. 10. & 11. Metamorph. ſcribit, Aiacis ſanguinem in eundem creuiſſe florem, in quem Hyacinthus ſe permutauit. Quo factum eſt, vt Apollo cuius diſco necatus eſt Hyacinthus, Ouid. ipſius teſtimonio morientem ſolaretur his verbis:

Aiacis & Hyacinthi fabula.

Semper eris mecum,memoríque hærebis in ore,
Te lyra pulſa manu,te carmina noſtra ſonabunt.
Flóſque nouus ſcripto gemitus imitabere noſtros,
Tempus,& illud erit,quo ſe fortiſſimus heros
Addat in hunc florem, folióque legatur eodem.

Hic

Hic enim de Aiace intelligit Ouidius, quem fortissimum vocat heroëm, de cuius interitu scribens lib.13. eiusdẽ operis sic carmine habet:

Ne quisquam Aiacem posit superare nisi Aiax
Dixit, & in pectus tum demum vulnera passum,
Qua patuit ferro lethalem condidit ensem.
Nec valuêre manus infixum educere telum,
Expulit ipse cruor, rubefactáque sanguine tellus
Purpureum viridi genuit de cespite florem,
Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.

Hæc Poëta ille lepidissimus. Quibus subscribit Plinius lib.21.ca.11.sic inquiens. Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens, eius, quem Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore æditi, ita discurrentibus venis, vt Græcarũ literarum figura αι legatur inscripta. Hæc ille. Proinde videas obsecro quàm latè longéque à scopo aberraueris. Verum tu videris quo nam pacto, quibúsve argumentis te ipsum ab errore excusaueris, quòd credas Hyacinthum ab apro interemptum. Siquidem Adonis, quem Venus adamauerat, non Hyacinthus ab apro illo (Ouidij ipsius testimonio) occisus est, & in florem sui nominis à Venere ipsa conuersus. Sed de fabulis satis. Quod autem vbi Dioscoridem sum commentatus non declarauerim Zeam, quæ Græcis δίκοκκος dicitur, illud esse semen è quo far conficitur, cùm contra tuam sententiam certò sciã, aliud semen esse adoreum è quo far paratur, aliud verò Zeam, ex qua Alicam faciunt: operæpretium mihi non fuit malè sentire cum illis, quorum videris tu sequi opinionem. Vt autem non putes me fortasse hæc temerè affirmare, scias velim, quòd quemadmodum Ptisana paratur ex hordeo à putaminibus repurgato, confractis crassiusculè granis, eodem pariter modo ex Zea fit Halica, & ex triticeo quodam semine Adoreo vocato fit ipsum quoque far: adeò vt Ptisana, Alica & Far, non nisi arte parata è varijs, vt diximus, seminibus habeantur. Cæterùm quòd ptisana arte fiat, id facilè comprobatur Galeni testimonio, quippe qui libro de ptisana ita scriptum reliquit. Quandoquidem composita quædam res est, tum ptisana tum eius cremor, ex hordeo enim probè contuso & aqua, & certa quadam coctione conficitur. Atqui non solùm hoc sibi genus ita pa-

Zea & far nõ idem sunt semen.

Ptisana quæ dicatur.

rati ptisana dicitur, sed etiam hordeum ipsum crudum, vbi delibratum in particulas fuerit confractum. Id enim idem Galenus ostendit lib. 1. de aliment. facultatibus, sic inquiés: Crudam ptisanam aliquandiu in aqua præmaceratam, deinde in mortarium coniectam manibus terere oportet, eodũ præpositus & q in superficie est cortex, sic abiectus. Is enim quo vestitur, ceu tenui tunica, non totus inter pinsendum abiicitur. Quapropter & præmaceratur, & in mortario tunditur. Cæterùm quòd Alica paretur ex Zea, eáque præsertim, quam diccocon vocant, testatur sanè Dioscorides, quippe qui libro secundo Alicam ex Zea illa parari scribit. Cui subscribit Plinius lib. 18. cap. 11 his verbis: Alica fit ex Zea, quam semen appellamus. Tunditur granum eius in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur. Plinio item subscribit Constantinus Imperator, qui lib. 3. suæ agriculturæ. Ad Alicam (inquit) parandam Zea decorticatur, & in feruentem aquam iniicitur. Optima est, quæ primum excussa est: secundum locum habet quæ succedit, deterior autem tertia, id quod à Plinio transcriptum videtur loco superius citato. Quibus facilè palàm est, non solùm parari Alicam ex Zea, sed adeò eam frangi mola, vt postea incerniculis tria eiusdem excuterentur genera, nempè crassius, medium, & tenuius. Nec obstat quod scripserit Galenus lib. 1. de aliment. facultat. Chondrum ex genere esse tritici. Quippe, quòd (vt postea dicam) eo in loco chondrum pro farre, quod ex triticeo semine paratur, accipiat Galenus. Quòd autem far fieret ex quodam tritici genere, Adoreo antiquis appellato, ob eius in sacris sponsalitiorum vsum, facilè tibi satisfactum iri putauerim, vbi hæc quæ sequuntur legeris. Plinius libr. 18. capit 8. Frumenti genera, inquit, non eadem vbique, neque vbique eadem sunt iisdem nominibus. Vulgatissimum far, quod veteres adoreum appellauêre. Et eodẽ ipso capite: Qui Zea vtuntur, inquit, non habẽt far. Item 7. eiusdem lib. cap. Populũ Romanum ait, farre tantum è frumento trecentis annis vsum Verrius tradidit. Quo tempore nullus erat Alicæ vsus, nec vnquã posthac, nisi post Pompeij magni æuum. Proinde, inquit idem Plinius, Alica res Romana est, neq; Pompeij magni ætate in vsu fuisse traditur, nec pridem excogitata. Prçterea differre Alicam à farre testatur apertissimè Asclepiades eo in eclegmate, quod scribitur

Alicæ tria genera.

Adoreum semen frumenti genus.

Romani 300. annis farre tantum vixerunt.

bitur à Galeuo lib.7 de compo.medicament.per genera c. 5.sic inquiens:Farris Clusini appellati sextarium dimidiū,de cocti marrubij viridis sextarium vnū.Hæc in vas vitreū coniecta per diem & noctē macerari finito, sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum Alicam maceramus. Hoc idem manifestius ac clarius demonstrat Aetius lib.9.cap.55. ita ex Archigene transscribens. Quod verò Latinè in regionibus Romæ vicinis far appellatur, hoc modo apparatur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indéque extractum & in pilam coniectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato, vbi vero corticem exuerit, tollito atque insolato: Deinde manibus tritum, donec penitùs a cortice fuerit mundatum, crassissime molito,ita vt granū vnum in quatuor aut quinqueparte sredigatur,& siccū asseruato. Vsus autem tempore Alicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur,pro ægris verò variè apparatur,& Epithemaatis quoque admiscetur.Quidam spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisque far concinnant, quo modo & suauius & iucundius redditur. Hæc ille. Ad hæc facilè constabit Far nihil cū Alica habere cognationes, si Zeæ substantia rectè expēdatur.Est enim hæc fragilis,ac mollis adeo,vt cortice expoliari non possit (vt Plinius inquit) nisi in pilis ligneis,cum lapidis duritia frangatur, nec queat in frigidis tractibus seri, nisi Vere inchoante,cùm sit algoris & frigoris impatiens.Far verò contrà,quòd durissimum sit, quódque algores ac frigidissimas hyemes superare possit. Ac ea propter,dicebat Plinius loco superius dicto,far ex omni frumentorū genere esse durissimū,& cōtra hyemes firmissimū. Patitur, inqt,far frigidissimos locos & minus subactos, vel æstiuosos sitientésque. Primus antiquis Latio cibus,magno argumēto in adoreæ donis,sicuti diximus. Optimū far dabat olim Clusium antiquissima Etruriæ vrbs,vnde dicebat Plinius lib. 18.c. 7.In trāspadana Italia scio vicenas quinas libras farris modios pendere circa Clusium & Senas. Hinc itaq; tibi palàm fiet nulla dubitatione esse affirmandum, nō solum Far ab Alica differre,sed quòd impropriè in quibusdā Italiæ locis Alicā far nūcupent,cùm Alica(vt diximus)ex eo Zeæ genere fiat,quæ dicoccos appellatur,quęq; Foroiuliēsibus vulgò vocatur Pirrafarra,quod ipsi quoq; perperam Alicam,far legitimum esse putent. Sed rectā Alicæ nomēclationem

Farris parandi ratio.

Farris & Alica differētia.

tionem adhuc retinent Ananienses in agro Tridentino, quippe qui Zeam à putaminibus repurgatam Algam, quasi Alicam vocant, farríque, quod etiam habent proprium reseruantes nomen. Siquidem Adoreum suo idiomate appellant formento farro. Quò autem factum sit, vt Alica farris nomen in aliquod Italiæ locis hoc tempore sibi vendicauerit, nulla mihi alia succurrit ratio, quàm quòd putarim, quòd cùm legitimi farris vsus ibi defecerit, Alica in eius locum successerit, vel quòd facie fortasse far ipsum referat. Quemadmodum laricis resina Terebinthinæ nomen & locum sibi vendicauit: Acorus odorati calami locum tenet, & magnum Centorium vbique legitimum mentitur Rhaponticum. Farris apud Græcos (quod meminerim) nulla habetur historia, quòd proprium sit far Latinorum, quanquam apud Asclepiadem (vt Galenus inquit) & apud Archigenem (vt recitat Aëtius) Latinum hoc nomen ex Latino Græcum sit factum. Verùm tametsi farris proprium nomen apud Græcos nunquam extiterit: non tamen nobis putandum est, neque credendum, quin illis Far innotuerit, cùm eo suis in medicamentis sint vsi. Namque (quantum mea fert sententia) cum ij farris nomenclatura carerent, illud sanè sub chondri genere collocarunt, tanquam sub generali nomine omnium seminum, quæ ad ciborum vsum confracta molis expetuntur. Quamobrem Chondroptisanam & chondroalicam dixerunt, vt palàm est ex Galeni verbis libr. primo de aliment. facult. ac etiam ex Aetio 10. & 11. noni libr. capitul. Quamuis non negauerim quin etiam χόνδρος Græcis, simpliciter, Alicam quandoque designet. Nam & in Etruria triticum granum vocant, cum tamen granum vniuersale omnium seminum habeatur nomen. Quinetiam Latini Zeam semen appellauêre, quò fit vt rectè etiam à nobis chondrofar dici posse putarim. Eodem sanè Ptisanæ nomine Græcos vsos esse reperio, quòd etsi proprium hordei sit, eo tamen sæpenumero generaliter vtuntur. Siquidem non solùm hordei, sed & Alicæ, & Tritici, & Orizæ ptisanã apud illos inuenio. Testatur hoc primum Dioscorides libro secundo capite de hordeo, vbi sic habet. Facit hordeacea ptisana ad acrimonias omnes, faucium asperitates & exulcerationes, quibus & triticea accommodata est. Galenus deinde lib. j. de alimen. fac. Veterum nonnulli, ait, veluti Diocles & Philotimus Ptisanam tri

Quò factum sit, vt quidam alicam far appellent.

Chondros, Ptisana, Far. indifferenter ab autoribus capiuntur.

triticeam chondrum hoc modo paratum appellant. Et paulò inferius inquit: Quidã autem dicunt ex Alicæ ptisana ægrotum fuisse sanatum. Plinius præterea ex Oriza fieri Ptisanam testatus est 8. ca. 18. libri sic inquiens. Itali quidem maximè Oriza gaudent, ex qua ptisanam conficiunt. Quibus palàm est, quòd quemadmodum chondros, ita etiam ptisana apud Græcos indifferenter capi soleat. Hoc idem in farre video pariter obseruasse Latinos, qui tametsi far parari asserunt ex frumento illo Adoreo, aliquando etiam farris meminerunt hordei. Cuius rei testis est Columella ac etiam eum sequutus Palladius. Ij enim vbi phasianorum pullos nutriri docent, illis far hordei dare præcipiunt: adeò vt quemadmodum Græci cum ptisana se habent & chondro, sic Latini suo cum farre agunt. Cum tamen simpliciter prolatum semper Adoreum significet, sicut ptisana hordeum & Alica Zeam. Quo fit vt mihi persuasum velim (vt superius diximus) quod vbi Galenus libr. primo de aliment. facul. χόνδρ☉ dixit: ex genere est tritici, valentérque nutrit, ac succum lentum habet, is ibi de farre scripserit, non de alica, quæ ex Zea paratur. Quem postea sequutus Paulus posuit Chondrum simpliciter pro triticea specie, de Alica post hac speciatim scribens, tanquam ab altera differente. Quò postea factum est, vt Medicorum nonnulli, qui hæc ignorant, plurimùm sint admirati Paulum à Chondro separasse Alicam. Et hæc quidem sunt, mi Salandi, quæ de Alicæ Farrisque differentia nunc ad te scribenda succurrunt, quæ si accuratè, vt soles, perlegeris, nihil mihi verendum est, quin priorem abiicias sententiam. Porrò plantam, quam pro Tragorigano ad me misisti, cùm folia serpilli non habeat, nihilque linguam excalfaciat, siccétque: sed mansa lentitiam ac mollitiē quandam præ se ferat, haud quaquam Tragoriganum esse potest. Sunt qui eam alterum faciant Helenium, quod in Aegypto nasci scribit Crateuas, & alij, qui Panacem Chironium esse putent, sed cùm notæ nō adstipulentur, neque his neque illis hactenus subscribere volui. Paliurum quam mittere polliceris, gratissima sané mihi fuerit, si legitimam referat. Sed cùm tantum semen à Dioscoride describatur, nec vllam cæterarum partium notam is descripserit, nescio quo pacto mihi fuerit affirmandum Paliurum tuam esse legitimam, nisi ea ratione, quod à Græcis (vt a is) Paliurus passim dicatur

Far ex hordeo apud Columellam.

Chōdros apud Galenum pro farre.

Pauli locus explicatus.

Tragoriganū.

Paliurus.

Lib. primo cap. 104.

catur. Sed varia apud antiquos reperitur Paliuri historia, vt in commentarijs nostris in Dioscoridem diffusius sum commentatus. Vale, & ne obliuiscaris rogo, quin Apologias tuas, quas te missurum scribis, quamprimum ad me mittas. Goritiæ.

PAMPHILVS FLOREMBEnus Forosempronienſis, Pet. And. Matthiolo, S. D.

Agitur de altera Dioscoridis Clematide.

Iraberis fortasse Andrea doctiss. qui te nunquã viderit, nunquã fuerit allocutus, literas tamen ad te scribat, & amicitiã tecum inire aliquo pacto cogitet. Sed ea est eruditorum conditio, vt à multis amentur colantúrq; quos illi ne nouerunt quidẽ, tantũ abest vt conspexerint. Tu verò vnus es (tanta est ingenij tui ac doctrinæ gloria) quem plurimi viri, & doctissimi quidem tempestate hac nostra planè venerentur. Quis enim est hodie qui Medicinæ studijs operam nauet, qui tuos in Dioscoridem cõmentarios non perlegerit, nõ perdidicerit? nam adeò multiplici doctrina, & rerum cognitione referti sunt, vt meritò illos medici nocturna manu, ac diurna versare decreuerint. Me verò in primis adeò illi ipsi delectãt, vt nulla dies elabatur quin aliqd ex ijs, tanquam ex aliquo perẽni fonte, hauriã, quòd facultatẽ hãc medendi meã, si qua est, quã sentio quàm sit exigua, locupletet. nec parũ mihi cõtulerũt ad herbarũ, fruticũ, arborũ, metallorúmq; cognitionẽ. Cùm verò legerẽ ea quę scribis de altera Clematide Dioscoridis, nõ videris aliã plantã cõspexisse, quę illius descriptioni magis respõdeat, quàm eã, quę vulgo flãmula nũcupatur: nec illã ipsam esse negares si per arbores reperet, quod exigit Dioscorides. Ego vero superioribus annis cùm essem Forisempronij (ea est ciuitas prope Metaurũ Vmbriæ 15. milib passuũ à Pisauro distãs) & cãpos nõnunquã peragrarẽ, & herbas quibus locus abundat, examinarẽ, illã sæpenumero vidi, legi, gustaui, flores obseruaui, radicitus (vt nihil nõ excuterẽ) euellendã curaui, & in sentẽtiã tuã pedibus iui. Semel autẽ cõtigit arborẽ quãdã procerã, & amplã conspicere, de qua punicei flores quã plurimi

lurimi depēdebant:cùm vero propius accessissem, frutex quidã, simillimus Iouis flãmulę, viticulosis ramulis, rubescē tibus, lētis. gustu planè acerrimis, flore puniceo, per illã repens totã occuparat: Cùm primùm igitur illã degustassem, hæc est altera Clematis, vt existimo, dixi, & hactenus illã esse nõ dubito, habet enim omnia quæ in ipsa Dioscorides exigit. Hac de re volui certiorē te facere, vt posthac diligē ter (vt soles) inquiras hũc fruticē, examinésq;, & si mea tibi sentētia placuerit, publicæ vtilitati elargiaris, nec adeò difficile fuerit videre tractaréq;, nã tametsi ager in quo nunc degis eã fortasse nõ ferat, habetur tamē hic Venetijs in horto eorum qui diuũ Franciscũ sectari profitētur: locũ appellant S. Frãcesco dala vigna. Sed ignorare te illud nolo, me non æquè acri exulcerantiq; gustu præditam reperisse hic plantam ac Forisempronij quòd nihil me mouet. Ibi enim spontè nascitur: hic verò nequaquam. Vale & me ama, à quo amaris plurimum. Venetijs. *Clematis altera Dioscoridis qua.*

PETRVS ANDREAS MATthiolus Pamphilo Floremb eno. S. P. D.

Præcedenti Epistolæ respondetur.

Gratæ quidem ac periucundæ mihi fuerunt literæ tuæ. Ex ijs enim facilè intellexi quantum doctrina valeas, quinetiam (quæ tua est humanitas) quantus sit tuus in me amor. Ecquid aliud sperandum erat a Pamphilo viro eruditissimo? Nulla equidem sum admiratione affectus, quod tu, qui me nunquam conspexeris, neque de facie noueris, ad me scribas, & amicitiam mecum contrahere cupias, cùm non desint clarissimi viri, quorum consuetudine literarum maximè delector, cùm medicæ materiæ studiosi, tum in alijs scientijs optimè versati, qui etsi nunquã me nouerint, nec viderint, frequēter tamē ad me scribere solent, ac de varijs materiæ medicæ dubijs per literas mecũ agere. Quã ob causam facilè adducor, vt aliquando mihi assenter ipse, mihique gaudeam, non quòd laudari tantum labores nostros desiderem, sed quòd optimos quosque viros ijs delectari audiam. Tibi verò ingentes, & ago, & habeo gratias, quòd mea tanti

tanti facias in Dioſcoridem commentaria, quódque tam humaniter fatearis nullam prolabi diem, in qua librum meum non legas, & magno cum emolumento reuoluas. Siquidem hæc omnia maxima ſunt, & certiſſima tui in me amoris argumenta. Verùm quid à te in poſterum expectãdum, cùm, quæ iam tertiò multis aucta rebus ac illuſtrata prodibũt in lucem, alacriori animo perlegeris? nimirum me tot laudibus abs te celebrari ſpero, quot nunquam mea ſcripta promereri crediderim. Sed hæc iam miſſa faciamus, & ad alteram Clematidem Dioſcoridis accedamus, de qua ita accuratè ad me ſcribere videris, vt eam per te tantum cognitam, proximis Commentariorum noſtrorum editionibus cæteris rei plantariæ ſtudioſis mea opera innoteſcere deſideres. Scias itaque velim me idcirco tibi perpetuò fore deuinctum, quòd viderim te nulla alia ratione adductum, vt de re hac ad me accuratius ſcriberes, quàm vt amorem erga me tuum, tuíque animi liberalitatem apud me teſtatam relinqueres, atque noſtros in Dioſcoridem commentarios ſplendidiores redderes. Quò fit, vt nihil mihi magis nunc ſit in votis, quàm tuam videre Clematidem puniceos flores ferentem. Hoc ſi contigerit, occaſionem ſanè commodiſſimam exhibebis, vt tui nominis autoritate mea ſcripta magis eluceſcant. Memini autem dum Goritia Oenipontem iter facerem, viticuloſam conſpexiſſe plantam, agrorum quorundam ſepes ſcandentem in comitatu Tirolenſi, à qua purpurei dependebant flores ſtellatim ferè radiãtes, ſed neſcio qua mõtus perturbatione vel ſomnolẽtia, à meipſo auocatus, plãtam legere, & examinare neglexerim. Cæterùm ſi rectè memini, hæc nihil prorſus viticulorum & foliorũ facie à mea Clematide, quam nos Vitalba vocamus, differre videbatur. Quòd fit vt credam me non longè à ſcopo abeſſe: quandoquidem etſi Vitalba purpureos flores non ferat, ſi eam rectè per omnia intueamur, nulla ſanè erit nota quæ non illi correſpondeat, ac nos ad credendum compellat, vel ipſam Clematidem eſſe alteram legitimam, vel alterum eius genus. De Clematidis alterius floribus nunquam meminit Dioſcorides, nec alius (quòd viderim legerímque) qui plantarum hiſtorias ſcripſerit. Sed cum prima illa Clematis, quam quidam Vincam peruincam vocant, ceruleos gerat flores, qui quidem color non longè à nigricanti purpureo diſtat, facilè adducor, vt credam eam legitimam eſſe Dioſcoridi

Clematis altera duplex.

Dioſ. lib. 4. cap. 6.

di

dis Clematidem, quæ purpureos flores edit. Nec mirum si Vitalbæ Dioscorides non meminit, nec generi illi ascripserit, cùm innumera aliarum plãtarum genera nostro hoc æuo sint adinuenta, de quibus antiqui nulli meminêre. Reliquum est vt si his in locis aliquid tibi gratius præstare possim, id liberè à me peti abs te posse intelligas. Vale.

Clematis altera legitima

VINCENTIVS CANTONVS Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Mittuntur Matthiolo aliquot Monachorum quorundam censura in eius in Dioscoridem Commentaria.

CVM anno præterito pituitosa quadam fluxione affectus essem, nec morbum vllis medicamentis expugnare possem, contuli me ad sancti Cassiani thermas, vt ibi aquas spontè nascentes, quas vulgo appellant della Ficoncella, insumerem. Ibi fortè aderant eius rei causa nonnulli Veteris vrbis ciues, viri sanè cùm summa probitate, tum etiam eruditione. His cùm in amicitiam familiaritatémque venissem, vt in Thermis plerunque fieri solet, inde recedentes multis à me precibus petierunt, vt vnà me ad Vrbem veterem conferrem: Quibus cùm non possem non honestè non assentire, ac etiam videndæ vrbis desiderio allectus, facilè consensi. Venimus tandem illuc, vbi cùm solatij perlustrandæq; vrbis gratia aliquot dies consumpsissem, inter deambulandum fortè deueni ad Myropolæ cuiusdam officinam, ibíque cùm conspexissem nonnullas herbarum plantas recenter effossas, & modò vnam modò alteram, vt fieri solet à rei herbariæ studiosis, inspexissem, ac etiam de his cum amicis illis meis non pauca loqui cœpissem, rem eóusq; produximus, vt in simplicium medicamentorum sermonem incideremus. Quò tandem factum est, vt de tuis in Dioscoridem commentariis non indignam fecerim mẽtionem. Quæ cùm, pro eo, ac rei ipsius veritas postulare videbatur, laudarem, tantúmque eis tribuerem, quantum à summis viris me dicæ materiæ peritis Pisis, Patauij, Bononiæq; tribui sciebam: vnus quidam, qui tum fortè superuenerat arridens, rectè quidem inquit facis, qui compatriotas tuos laudibus efferre, patriæq; tuæ dignitatem tueri conaris: Si verò Matthioli

thioli opus rectè perpendere volueris, id sanè permultis erroribus vndique scaturire cognosces, quorum ad quinquaginta, & fortasse plures, si in eius ædes me conferrem ostensurum esse dicebat. Huius ego rei nouitate permotus, vt qui omnia magis fore credidissem, nihil mihi gratius contingere abs se posse dixi, quàm si id palàm faceret, & eos mihi errores ostenderet. Itaque non multo interiecto tempore recta ad eius ædes venimus, vbi statim bonus ille vir annotationes quasdam Monachorum, qui in Mesuem commentati sunt, in tuum Dioscoridem mihi legendas obtulit. Quas cum perlegissem vidissémque friuolis admodum argumentis hos patres tecum contendere, consultius fore duxi assentiendum esse quàm te defendere. Id autem eam ob causam facere libuit, vt rei copiam mihi non denegaret. Quàobrem perlectis omnibus petij, tanquam admirans, vt harum annotationum mihi copiam faceret. Consensit illico ille, adeò vt non exemplum sed libellum ipsum Monachorum manu scriptum mihi concesserit. Hunc itaque ad te mitto, non solùm vt vanas (vt spero) eorũ calumnias, si placet, mea causa rem medicam iam addiscentis, refellas, sed vt intelligas quàm subtiles sint quorundam hominum errores. Vale.

Annotationes Monachorum in Matthioli comentarios.

PETRVS AND. MATTHIOLVS Vincentio Cantono Medico, S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ, censurisq́ Monachorum.

GRatissimę quidem mihi fuerunt literæ tuæ, quas vna cum Monachorum illorum cẽsuris in Dioscoridem meum ad me misisti: Recognoui enim ex illis, quanta (quæ tua est humanitas) me prosequaris beneuolentia, quantáque tua sit meæ augendæ, ac tuendæ existimationis promptitudo. Quo fit vt iam fatear me plurimùm tibi debere. Legi ad calcem vsque bonorum illorum Patrum obiectiones, sed sanè nihil commotus sum, quòd viderem non mihi, sed sibi ipsis hanc inussisse notam. Siquidem cùm nullis rationibus, nec alicuius momenti argumentis in me nitantur inuehere, potius de his mecum ridere deberem, quàm tam friuolis, & inanibus respondere censuris.

Responsio ad Monachorum obiectiones.

censuris. Attamen cùm videam te non mediocri esse desiderio, vt horum cucullas parumper excutiam, & rei veritatem tibi aperiam, relinquere sanè non potui, quin tuis votis satisfacerem, vtpotè qui à me petieris, vt tui tantum causa id facere non recusarem. Cæterùm animaduertas velim, ne id notæ tibi magis quàm mihi hi patres acceptum referant, & subinde perpetuo te odio prosequantur. Ego quidem tibi morem geram, sed tu postea cum illis pugnabis nostra hac indutus lorica: Nolim tamen, vt horum odium adeò pertimescas, vt hasce quas mitto recriminationes occultes. Sed simulac perlegeris, eas illicò ad eum hominem mittas, qui tibi hasce Monachorum censuras concesserat, vt cognita suorum Patrum ignorantia, te compatriotam tuum iure quidem laudasse fateatur: quinetiam, vt si fortasse is falsam eorum imbiberit doctrinam, degustato Matthioli antidoto, hanc statim reuomat. Sed iam audias quàm bellè, quàm rectè, quàm facilè horum confutauerim calumnias.

ACORVM.

FATEOR quidem, vt Monachi scribunt, me in meis scripsisse Commentariis vulgaris Pseudoacori radicem, quod flore melino in palustribus & aquosis nascitur, gustui non esse acrem: gustanti enim mihi, mandentíque sæpius hanc, omni prorsus acredine destitutam reperi. Sententiæ nostre maximè astipulatur Fuchsius vir profectò clarissimus, quippe qui scribat in suo libro de stirpium historia Pseudoacorum hoc nullam gustantibus acredinem relinquere. Quod & tu facilè affirmabis, vbi primùm huiusce facti periculum feceris. Atqui non ob id contendam reperiri non posse Pseudoacorum aliis in regionibus gustu acre, vt Monachi velle videntur, quum pro regionum natura aliquando variet in plantis sapor. Verumenimuero cum loca non nominarint vbi Pseudoacorum degustauerint acre, facilè adducar vt credam censuræ subesse mendacium, quo fit vt à primo instituto ne tantillum quidem commouear. Ego de Italico loquutus sum, Fuchsius de Germanico. Sed Monachi fortasse de fanatico disputant.

Pseudoacori radix nulla acredine prædita.

Castigatio.

GALAN

GALANGA.

SVI instituti immemores Monachi, scribunt de Galanga differentes se falso á me de eo esse redargutos, quod ipsi nusquam scripserint, quasi inferentes his verbis, se haudquaquam scriptis commendasse communis vsus Galangam non esse genuinam, sed Iunci odorati radicem. Constat tamen de-
Castigatio. mentatos esse Monachos sui ipsorum testimonio, quandoquidem in Galangæ antidoti commentario id apertissimè fatentur his verbis. Hæc autem radix, quæ pro Galanga habetur in vsu, teste Brassauolo, Acorus est, imò verius, secundum alios, radix qua vtimur pro Galanga, est radix Squinanthi, & non Acori. Hæc illi: Quod postea repetierũt in Diamorusiæ antidoto, vbi Galangam vocatam pro Schœnianthum substitui iubent: Quo fit, vt non parua subsit furtiuæ messis suspitio, cum satæ segetis non recordantur messores. Nouum iam audis problema, de quo fortaßè latius aliàs differam. Interim de calumnia tu iudex esto.
Furtiua messis suspitio.

MEVM.

SED videas quàm inane, ac infirmum sit tertium eorum spiculum, quod in me iaculantur, cùm statim excussum dissiliat & aculeum in eos reflectat. Scribunt enim mentientes, me duas Mei facere species contra Dioscoridis mẽtem, quòd scilicet is non duas species, sed duas Mei differentias habeat, me quasi his verbis insimulantes tanquam dialectices imperitum: Quinetiam illud mihi imputãt, quòd genuinum non nouerim Meum. Atqui qua frõte id scribere audeãt asserere profectò nescio: Siquidẽ in primis nusquam legitur fecisse in suo codice Dioscorides plures Mei species, vel differẽtias,
Lib. 1. cap. 3. prout ipsi somniarum Patres, cùm ibi vnius tantum Mei meminerit. Id quod manifesto est argumento, quàm sint hi Mo-
Castigatio. nachi medicæ materiæ imperiti, & quàm oscitanter in Dio-
Lib. 21. cap. 23. scoride studuerint. Plinium dixi non Dioscoridẽ Mei duas facere species, vel duo genera: quod idem significat, vbi quis
Mei species duæ. Grammaticus genus pro specie intelligat, nulla prorsus facta differentiarum mentione his verbis. Duo genera eius, nobilius quod Athamanticum vocant: quo fit vt iam apertè cognoscas quanta sit Monachorum fides. Deinde, quòd mihi vitio adscribant me legitimum non cognoscere Meum, haud sanè moror, quandoquidem ingenui esse animi semper existimauerim, & fidi hominis munus vera fateri. Cæterùm nul-

Iam aliam ob causam de hac re me accusant, quàm quòd ego non sine ratione dubitarim, num Meum ab iis in Nursiæ, & Calabriæ montibus repertum, genuinũ illud fuerit, de quo scribunt Dioscorides, & Plinius, ac si eorum scriptis aliquo iure credere deberem, haud secus quàm si ea Apollinis vel Aesculapij manu conscripta essent. Atqui ego non ita facile soleo de rebus affirmare, quas antea non viderim, nouerímque: quinetiam nec dubiam eorum soleo sequi fidem, qui nullo iudicio, nulla rerum experientia præditi, verum à falso discernere nequeunt. Profectò nunquam ab re esse crediderim, nec à ratione alienum, de rebus difficilibus dubitare, quousque tractu temporis adeò inclarescant, vt nulla in posterum reliqua sit dubitatio, quo postea factum est, vt nihil temere de Meo decernere voluerim, etsi non desint qui pro legitimo Meo plantam nulla dubitatione demonstrent, cuius imaginem nos etiam fauente Deo opt. max. nostris in commentariis vnà cum cęteris pingi curabimus, non tamen vt hoc tantum argumento fateri videar illam genuinum referre Meum, sed vt illud nobis antea non ignoratum (vt Monachi opinari videntur) ostendam. Hanc certò scio Apulis, & Calabris Imperatricem appellari & ob id eam esse plantam, quam genuinum esse Meum nulla dubitatione hi Patres affirmant. Siquidem ij Imperatoriam vel Imperatricem vel herbam Imperatoris hanc stirpem vocari scribunt. Eandem plantam misit nuper ad me Balthasar Pepulus myropola Bononiensis: quo fit vt haud rectè putarint Monachi me suum nunquã vidisse Meum. Vidi quidem ac noui quinetiam pluries degustaui, sed an legitimum sit, multis de causis dubitare cõtigit. Etenim est in primis ꝙ viderim, huiusce plantæ radices longè crassiores, vegetioresque, quàm legitimum expetat Meum, quippe longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde quòd eædem grauiter potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Mei radices requirantur odoratæ, non graue olentes. Est præterea ꝙ mansæ non multum acrimoniæ resipiant. Verùm. quum (Galeno teste) Meum ex tertio excalfacientium ordine habeatur, nihil est quod obstet, quin illud genuinum acriori vi pollere putauerim, quàm hoc omni ferè acrimonia destitutum. Est etiam quòd extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi foliis faciant. Id quod

De rebus difficilibus dubitare, non est à ratione alienum.

Imperatrix herba.

Meũ, quo recenter vtuntur pharmacopæi, non per omnia legitimo correspontet.

Meum legitimum in Italia non nasci.

d etiam

Libr. 21. cap. 18. etiam fatetur Plinius: Qui deinde non sine ratione est adductus, vt scriberet non nasci in Italia Meum, & tantùm à Medicis iisque admodum paucis seri solere. His itaque palam est, vt non ab re in cẽsendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum, Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facile de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatíque, quàm doctrinæ & diligentiæ nobis ascribere- *Autoris institutum.* tur. Quam ob causam illos mihi perpetuò damnandos proposui, qui tam temerè de incertis sententiam ferunt, quinetiam & eos longè magis, qui, vbi fatear hanc vel illam non vidisse nec nouisse plantam, mox mihi irascuntur, & erroris arguunt. Atqui parum horum dentes pertimescere soleo, ꝙ semper optimi viri munus esse putarim ignota vel dubia potius silentio inuoluere, nihílque de illis decernere, quàm in posteritatis discrimen falsa pro veris describere, & dubia pro certis afferre.

SALIVNCA

Stolida Monachorum censura. DELIROS aliquando fieri Monachos manifesto est argumento, quòd asserant scripsisse Matthiolum nihil à Celtica nardo differre Saliuncam, cùm nusquam hoc in meis extet commentariis. Quinimo ibidem contrarium legitur, dum & Plinij autoritate, & rationibus nõnullis cõtra Ruellium & Leonicenum Celticam nardum & Saliuncam plurimum inter se differre sim commentatus.

COSTVM.

VENIO NVNC ad Costum, in quo non leuiter me accusant, quòd perperam scripserim dulcis Costi nunquam meminisse authenticos scriptores, cùm tamen Sera- *Castigatio.* pio non paruifaciendus autor, Constantinus & Montagnana, dulcis Costi mentionem fecerint. Porrò miror sanè cur etiam Aesopi fabulas contra me non citauerint. Sed videas *Serapionis lectio non improbatur.* obsecro quàm bellè ex balatu cognoscantur oues, & ex strepitu anseres. Serapionem ego nunquam sum aspernatus, ꝙ is Dioscoridem, & Galenum sequutus in simplicium medicamentorum libris proculdubiò inter Arabas primas teneat. Atqui is vbi Costi historiam & vires describit, Costi dulcis

nullibi meminit, quemadmodum nec Auicenna. Quo fit, vt mihi persuadeam, vbi amari dulcísque Costi meminit capite tertio libri quinti sui breuiarij, ibi plures subesse mendas, quibus vbique scatent cuncta Mauritanorum volumina. Eue nisse enim id erroris facile crediderim non solum interpretum negligentia & inscitia, sed etiam arrogantia, quòd aliquando non modica suæ ipsorum inuentionis verba addere soleant. Quapropter nil mirum si recẽtiores Medici, qui hæc non ignorant Mauritanorum scriptis vel parum, vel nihil credant. Mendæ argumentum præbet idem ipse Serapio: Etenim si sciuisset dulce Costũ haberi, nulla ratione mihi credendum est, quin is illius mentionem fecisset, vbi proprio capite de Costi historia & viribus egit. Cæterùm Constantini autoritatem nihil moror, nam præter id quòd ipse in hoc deceptus sit, Arabum errores sequutus, cùm fuerit & ipse Monachus, mihi suspectissimus est testis, cùm de vtroq; iure irritum sit Monachi testimonium, nec liceat fratrem de fratre, nec pro fratre testari. De Mõtagnana autem nil aliud dicam, quàm quòd Galeni & Dioscoridis manes mihi excitandi sunt, vt montem hunc Montagnanam in iudicium vocent, & suæ inscitiæ arguant. Nam cum huiuscemodi monte, vbi tot immanissimæ syluæ, tot præcipites anfractus, tot senticosa dumeta, tot feræ, tot venefica reptilia habentur, nihil mihi negotij est. Ego interim viridaria & florida prata colam, amœnos inuisam colles, frugifera in agris colligam grana, asperos verò, & senticosos montes, quinetiam stramina Monachis & Eremitis relinquam.

Mauritanorum volumina mẽdis vbique scatent.

Cap. 318.

Monachi testimonium non recipitur.

SCHOENIANTHOS

SCRIBVNT in primis de Schœnantho agentes, quòd ego probare contenderim communis vsus Schœnianthum nil aliud esse, quàm genuinum, sumpto ab ipsius radicibus argumento, quòd scilicet eæ candicantes cernantur, ac tenues, contra Serapionis mentem: quippe qui hasce radices fecerit cùm nigras tum etiam latas. Deinde non tolerant, vt æquum est, Patres, sed se clamant falsò in Schœnianthi calamo à me esse redargutos, quòd ferè omnes Dioscoridis codices, tam Græci, quàm Latino sermone donati, nihil de calamis meminerint. Sed hæc som-

Castigatio.

nia potius apparent, quàm censuræ. Somnia inquam, quòd nusquam in commentariis meis probare contenderim Schœnianthum communis vsus esse legitimum ex radicum notis, quum ibi de radicibus nullam fecerim mentionem. Somniarunt præterea (pace eorum dixerim) scripsisse Serapionem Schœnianthum radicibus esse latis & nigris. Etenim tametsi Schœnianthi radices thymi radicibus aliquanto, tum latiores tum tenuiores fecerit Serapio: non tamen ob id cum Monachis dicendum sentio, radices Schœnianthi Serapionis testimonio latas & nigras esse debere, quùm is nihil de nigredine meminerit. Quòd autem ad latitudinem spectat minimè intelligendum est voluisse Serapionem hasce radices facie esse latas, sed quòd diffusius eædem per humum spargantur ac dilatentur. Nam cum thymi radices tenues admodum sint capillorum modo, & quæ Schœniantho insunt, Serapionis testimonio illis longè tenuiores habeantur, manifesto cuique erit argumento, non intellexisse Serapionem de latitudine substantiæ ac formæ, sed quòd magis latæ se humi diffunderent, quamuis ipse interpres Serapionis ipsius sententiam ineptissimè explicauerit. Cæterùm non minus somniasse videntur de Schœnianthi calamis, cum omnes Græci Dioscoridis codices tam manu scripti quàm typis excusi qui ad manus sunt, habeant, χρῆσις δέ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης, quemadmodum legunt Hermolaus, Ruellius, Marcellus, & Cornarius præcipui Dioscoridis interpretes, quorum nemo habetur qui in suis versionibus calami non meminerit, quos si legissent Monachi, fortasse non ita temere fabulati fuissent.

Cap. 19.

Monachorum inscitia.

Lib. 1. cap. 16.

SANTALVM RVBRVM.

MEDICAMENTORVM profectò omnium ignari, non parùm me accusant in Santalo rubro, quòd illud scripserim non esse odoratum, quum tamen cõtrarium (vt ipsi dicunt) reperiatur. Fateor quidem vera loqui Monachos. Sed è contra eorum de odore detestor sententiam, cum nusquam hactenus repertum sit Santalum rubrum, quod per se fuerit, odoratum. Per se inquam, quòd quandoque eueniat, vt dum cum cæteris Santalis conuehitur

Rubrum Sãtalum non est odoratum.

bitur, ascititio eorum odore ex contactu spirare soleat, quemadmodum & vestes, & linteamina odorata fiunt vbi vel Moschum, vel Ambarum, vel alia quæuis odoramenta iis interponuntur, Id quod tractu temporis euanescit vbi in posterum ab odoratis secernantur.

CANCAMVM.

ACIAM propemodum vereor, ne tu, qui rei medicæ studiis admodum delectaris, fastidias in audiendis innumeris horum Monachorum erratis. Sed velim hæc æquo feras animo, cum tu ipse hæc incommoda tibi parāueris. Conqueruntur Monachi quòd eos reprehenderim in Cancamo, quòd pro Cancamo, sanguinis draconis lachrymam substituerint in ea Antidoto, quam Diallacam vocant, propterea quòd Cancamum menses suppressos eliciat, contra verò lachryma illa prohibeat. Atqui cùm non nouerim (aiunt) multis in plantis contrarias esse facultates, vt exempli causa in ipso Cancamo, cuius non solùm (teste Dioscoride) facultas est, vt menses remoratos prouocet, sed vt sanguineas gingiuarum fluxiones cohibeat, me ignorantiæ acriter accusant: quinetiam vt non abs re de me conqueri videantur, videri apertissimè clamant hasce contrarias facultates non in Cancamo solùm, sed in maiori & minori centorio, in phillirea, in alisma te, in medio & in aliis quam plurimis, adduntque præterea vt suam magis videantur comprobare sententiam, mastichem, teste Galeno, constringere, ac pariter emollire. Id quod etiam à me scriptum esse sciunt capite de prunis, vbi affirmare non dubitaui pruna Tamarindos, & Myrobalanos aluum & exoluere, & simul constringere posse. Verùm non possum horum non satis demirari ignorantiam: siquidem cum Dialaccæ antidotum Cancamum excipiat eam tantum ob causam, vt iecur, & ventriculum roboret, ac eorundem, & lienis infarctus expediat, ictericos iuuet, menses eliciat, & aquas cutem subeuntes pellat, videas tu obsecro, qua ratione lachryma, quam Draconis sanguinem vocant, cui tantùm vis inest adstrictoria, Cancami loco tam temerè substitui possit. Caueant itaque Myropolæ ne tam detestandum sequantur errorem Monachorum scriptis delusi, & ne falsa eorum doctrina morbos augentes

Monachorum querela.

Castigatio. Cancami vires.

Sanguis Draconis.

Myropolæ admonentur.

affectos subinde facile in necem trahant. Quod auté dixerit Dioscorides admoto Cancamo sanguinem è gingiuis manantem cohiberi, vt Monachi affirmant, profectò me legisse non memini, Sed quòd gingiuas humore prægnantes attenuet, ea sanè facultatis ratione, quá pariter obesos extenuat. Somniarunt itaque Patres Cancamum sanguinis profluuia adstringere, cum nec apud Græcos, nec apud Arabas id vsquam reperiri possit. Ad id autem quod dicunt, me nô nouisse quàm plurimas esse plantas, quæ contrariis côstant facultatibus qualitatibúsque, nil aliud respondendum succurrit, quàm quòd ipsi rectè de suo testantur mendacio. Siquidem dum affirmant id me in Mastiche, Prunis, Tamarindis & Myrobalanis cognouisse, tu facile nosse poteris quàm stultè se suo iugulauerint gladio.

Lib. 1 cap. 23.

Monachi suo- ipsorum gladio iugulati.

COCCOGNIDIVM.

SCRIPSI quidem, nec id vnquam fateri erubescam, Coccognidium Ananiensibus Piper montanum appellari, etsi Monachi id mihi vitio vertant, & rem aliam montanum Piper esse velint. Thymæleæ enim baccæ, quæ Coccognidium Dioscoridi dicuntur, adeò piperi similes sunt, vt nil mirum si rustici similitudine persuasi, has baccas in montibus prouenientes Piper montanum vocauerint. Nam & Theophrastus libro nono capite vigesimo secundo de historia plantarum, vbi de Pipere egit, illicò de Gnidio grano meminit, vtpotequod maximè piperis faciem referat, & admodum etiam acre sentiatur. Atqui facile con cedam aliis fortasse in locis fieri posse, vt incolæ alterius generis baccas montanum piper appellent, quòd sciam alias etiam esse plantas, quæ pro regionum more variis vocantur nominibus, quibus aliæ etiam alibi vocantur plantæ, vt exempli causâ de Cichorio dicam, quod id quibusdam Italiæ locis vocatur Girasole, quo nomine in eadem Italia appellant alij Ricinum. In foro Iulio Abrotanum vbique appellatur Veronica, quæ tamen maximè differt à Germanorum Veronica: Ideóque non ob id fatebor iure in me scripsisse Monachos, præsertim quum quid velint pro montano pipere non dixerint.

Piper montanum.

Plantæ regionum more diuersis vocantur nominibus.

MYRTI

MYRTINVM OLEVM.

QVOD CVM Myrti foliis, ac baccis Myrtinum oleum parari dixerim fateor: Atqui etiam fateor perpetuò hallucinari Monachos, quippe qui tam temerè negare audeant Myrtinum oleum Mesui nusquam cum fructibus parari. Siquidem is Mytinum oleum eodem modo parari scribit, quo paratur è Cydoniis malis Cuius parandi ratio, Mesuis ipsius testimonio est, vt non solùm Cydoniorum malorum succus, sed ipsa etiam mala tesseratim incisa in oleo decoquantur. Quamobrem non satis admirari possum euanidam Monachorum censuram, & quòd tam apertè negare non dubitauerint, nullo pacto Myrteas baccas in myrtino oleo imponi debere. Cæterùm nostra huiusce olei parandi ratio Mesuis non est, nec etiam Dioscoridis, sed secundum sententiam nostram: quam si improbauerint Monachi, parùm sanè moror, cùm nullo iure me Mesuem sequi quispiam cogere possit. Verùm ipsi meritò quidem arguendi sunt, quòd in Myrtino oleo parando suum Mesuem in quem commentati sunt non sequantur, nec eius doctrinam recipiant & aliam huiusce olei parandi rationem a se inuentam afferant.

Castigatio.

Myrtini olei parãdi ratio.

PISSASPHALTVM.

SCRIPSISSE me, Pissasphaltum nil aliud esse quàm picis asphaltique mistionem quandam, non memini, nec vllibi in meis habetur scriptis. Quamobrem neminem mihi vitio vertere putarim, si dixerim hoc etiam somniasse Monachos. Scripsi quidem id dixisse Plinium, quod etiam iterum affirmo. Sed cur Matthiolum non Plinium persequuti sint Monachi, ij obsecro respondeant quibus veritas cordi est, & horum iam norunt insaniam, quam eò magis vinculis coërcendam putarim, quò insipidius affirmare deprehenduntur Sodomeum bitumen modò Asphaltum modò Pissasphaltũ (quod est falsissimum) Græcis appellari.

Lib. 24. ca. 7.

Monachorum imperitia detegitur.

MACER.

FALSO hallucinari nos in Macere, inquiunt Monachi, scribit Matthiolus, cum tamen in hoc ille plurimum cæcutiat, dum comprobare contendit Dioscori-

Monachorum in Macere querela.

dis Macerem à vulgari Mace plurimùm differre: Quinetiam falsò Serapionis autoritatem adducit, quòd non scribat aliud esse Dioscoridis Macer, sed quòd aliter illud appellauerit Dioscorides. Verùm si ita res se haberet, vt ille inquit, quòd scilicet differret Dioscoridis Macer à Mace Serapionis, quid nam Galeni sententiæ respondebit? Fateri qudem cogetur se in quàm maximo versari errore. Patet error Serapionis testimonio, quippe qui Galeni verba referens, anteaquam Dioscoridis verba afferat, non scribit Galeni Macerem à communi Mace differre. Quibus facilè coniiciet quispiam idem esse Galeni Macerem cum Mace Serapionis: Ideóque si Galeni Macer nihil differt à Serapionis Mace, & Dioscoridis macer differt à Mace Serapionis, ergo Dioscoridis Macer à Galeni Macere differt. Quod tamem falsum esse conuincitur. Adhæc tametsi Dioscoridis codex, quem vertit ipse Matthiolus, & alia quædam exemplaria de Maceris acuitate nihil meminerint, id euenisse certum est, scriptorum incuria & negligentia, cuius erroris manifesto est argumēto Serapio, qui Dioscoridis verba referens acutum Macerem facit, quemadmodum & Galenus. Nec desunt aliorum autoritates, quas breuitati indulgentes prætermittendas duximus. Hæc Monachorum sunt verba: Quæ quàm friuola, quàm inania insulsáque sint, quàmque eorum argumenta valeant & veritatem resipiant, illico cognosces. Scias itaque velim Galeni verba apud Serapionem nihil prorsus attestari pro Monachis, sed contra eorum sententiam apertissimè affirmare. Quandoquidem simulac scripsit Serapio in ipso capitis principio sub titulo Bisbese ex Isaaci autoritate de nucum Myristicarum Mace, illico subiunxit aliorum testimonio (Dioscoridis & Galeni intelligo) alium reperiri Macerem, qui cortex est, allatus non à Græcorum regione, sed aliunde, crassus, flauus, & admodum astringens. Quibus palàm fit Serapionis ipsius testimonio, duo proculdubio reperiri Maceris genera, quódque vltimum genus Dioscoridis & Galeni sit Macer. Postremo huic generi statim coniunxit Serapio verba Galeni, vtpotè qui non ignorabat de hoc scripsisse Galenum, vt quis facilè ex iis Galeni verbis cognoscere potest cùm proculdubiò affirment Galeni Macerem ex India non ex Græcia afferri, quódque is cortex sit in quo plurimùm sit terreæ qua-

Monachorum argumētum.

Cap. 2.

Serapioni Macis genera duo.

Monachorum argumentum vanum.

qualitatis. Quibus palàm est euanidum, inane, falsúmq; esse Monachorũ argumentũ, & proinde falsam quoq; esse consequentiã: Ad veritatẽ enim copulatiuę (vt Dialectici attestãtur) requiritur vt vtraq; pars sit vera: Verùm quũ hic prior falsissima sit, ergo, &c. Augent præterea nostras in Monachos rationes Arabũ nomenclaturæ, Etenim vt apertè patet Auicennæ testimonio, vocant Arabes nucum myristicarum Macem Bisbese: Alterũ verò Græcorum Talisfar, de quo, nõ de Bisbese apud Serapionem, scribit Galenus, cum inquit: Talisfar est cortex qui ab India defertur. Cæterùm mirũ in modum hallucinari Monachos magno tibi ac cæteris erit argumento idem Auicenna, qui cùm sciuisset Maceris duo esse genera, de his diuersis scripsit capitibus, diuersis inscriptis nomenclaturis, nempe de Arabum Macere sub Bisbese, de Græcorum verò sub Talisfar, quemadmodum palàm est fecisse Serapionem. Adhæc manifestè patet Galeni Macerem cum Mace myristicarum nucum nihil habere cognationis ex iis qualitatibus quas illi tribuit Galenus libro. 6. de simp. med. facultatib. Macer, inquiens, cortex est qui ex India conuehitur, gustu multùm acerbo, cum leuicula quadam acrimonia, iucundum sanè redolens, vt pleraque aromata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaque & ipse ex mista constare essentia, pleraque terrena frigida, paucula verò calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringítque. Proinde cæliacis, & dysentericis miscetur facultatibus in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisque differentia, neutrum insigniter efficiens. Hæc ad literam Galenus. Quibus quidem clarissimè colligi potest longè satis à Mauritanorum Mace differre Galeni & Dioscoridis Macerem: Siquidem ipse non reperio Arabum Macem esse acerbum, nec tam leiusculæ acrimoniæ, quin potius si mandatur fauces non parum vellicat, & os plurimùm excalfacit, odorem iucundum perfundit, & leiusculum quendam amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quo facilè quispiam rei Medicæ peritus dixerit, Arabicum Macim tantum calidi quantum sicci concepisse, vel fortasse plus calidi, & quod pleraque eius essentia sit tenuium partium, omnisque adstrictionis & frigiditatis expers. Adhęc maximo sunt argumẽto, Macim & Macerẽ nihil iter se habere cognationis Dioscori-

Maceris & Macis apud Arabes differentia.

Talisfar.

Bisbese.

des, Galenus, & Paulus, quum ij nusquam de Myristicis nucibus meminerint, quarum Macis est tegumentum. Quippe si Macer qui tunc eis conuehebatur ex India, vulgaris fuisset Macis, credendum non est, quinetiam cum illo aduehe-rentur myristicæ nuces, quarum historiam & facultatem describere nō prætermisissent. quū inter peregrina aromata non infimum habeant locū. Postremò rem omnē aduersus hosce Patres concludit Plinius, qui de Græcorum Macere agens, Macer, inquit, qui ex India aduehitur cortex est rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ. Porrò ad id quod dicunt scripsisse Serapionem aliter nominare Macerem Dioscoridem, & non vt ego scribo, aliud esse Dioscoridis Macerem, nihil sanè moror, quum vtraque lectio Monachis refragari videatur. Etenim si aliter Macim nominauit Dioscorides, verum præbet indicium, eum de communi Mace non intellexisse, ipsa ab hac diuersa nomenclatio: quinetiam & ea, quæ subsequuntur ipsiusmet Dioscoridis verba. Ea enim secundum Serapionis interpretationem omnino contra Monachos affirmant, cum dicant, Machir cortex est ligni siue corium, &c. Et non Machir est cortex nucis Muscatæ, vt fortasse somniarunt Monachi. Cæterum ad argumentum illud, quòd dicunt Dioscoridis codicem, quem ego sum interpretatus, & alios quàmplurimos, non esse genuinos, quòd in Maceris historia nihil acuti saporis meminerint: respondeo non Dioscoridis codices hoc loco esse deprauatos, sed Monachos ipsos vnà cum Serapione: quum nunquam repertus sit Græcus codex, nec manu scriptus nec typis excusus, quinetiam nec Latinus cuiusuis versionis, qui acuti saporis mentionem fecerint. Id quod manifestò arguit, vel in hoc aberrasse Serapionem, vel illa interpretis esse verba. Nec obstat quòd id scripserit Galenus. Quandoquidem is (vt omnibus palàm est) Dioscoride longè fuerit diligentior in expendendis medicamentorum saporibus & qualitatibus cùm primis tum etiam secundis: Ac hinc factum est vt nunquam scripserim ego Græcorum Macerem non esse acutum.

Lib. 12. ca. 8.

Castigatio.

Monachorum obiectio.

CANINVS RVBVS,

A MACERE ad Caninum rubum veniunt his verbis

verbis. Non declarat Matthiolus quid sit Caninus rubus: Atqui quærit Plinij testimonio comprobare Cynosbatum à syluestri rosa plurimùm differre, idque præsertim, quòd Plinius peculiaria faciat capita de duobus Cynosbati generibus, quæ maximè à Dioscoridis Cynosbato differunt: quinetiam quòd Theophrastus speciatim scribat tum de syluestri Rosa, tum de Cynosbato alio à Dioscoridis Cynosbato, asserens subinde Matthiolus nos vnà cum Marcello non parum in re hac aberrasse: Sed reuera ipse hallucinatur, cùm non videat nos de multis scripsisse plantis, quæ cum compluribus conueniunt stirpium generibus, vt, exempli causa, hæc Cynosbati demonstrat planta, quæ & in rosarum, & in ruborum genere haberi potest: & proinde mirum non est si Plinius eam vocauerit Cynorhodon, & Dioscorides Cynosbaton, quod idem profectò designat. Cæterùm fortasse Plinio differentiæ causa Cynorhodos dicta est hæc planta: Siquidem is de duobus aliis Cynosbati generibus speciatim egit. Nec obstat quòd ab hoc differat Theophrasti Cynosbatos: námque & is, quemadmodum & Plinius, hunc Dioscoridis Caninum rubum recensuit vnà cum syluestribus rosis, illicò pro rubo Canino aliam plantam subiungens à Dioscoridis Cynosbato plurimùm differentem. Vbi autem scribit Dioscorides rubi Canini fructum oliuarum nucleis similem esse, non de magnitudine, sed de forma tantum intelligit. Ac ita omnia sunt clara, vt clarus etiam videatur Matthioli error. Quòd deinde vna nomenclatio pluribus conueniat plantis testatur apertissimè Plinius, cùm dicat Lilium quoddam rubrum vocari Cynorhodon, & Capparis plantam aliquibus appellari Cynosbaton: quamuis præter id habeatur rosa quædam syluestris, quæ fructum edit oliuæ nuclei magnitudine. Hæc illorum sunt verba. Sed cuius sint valoris, & quàm inania ac fabulosa iam audies. Fabulosa, inquam, quòd nusquam à me scriptum sit, Plinij & Theophrasti Cynosbaton differre à Dioscoridis Canirubo. Sed tantum horum Cynosbaton plurimùm differre à syluestri rosa. Quo fit, vt vbi præmissa sunt falsa, quæ sequuntur vera esse nequeant. Præter id quod Cynosbati planta tam cum rosarum, quam cum ruborum generibus cognationem habeat, insipida quidem videtur sententia. Quippe hoc argumento assereret quispiam, *Inania ac fabulosa ostenditur Monachorum sententia.*

citra

citra tamen rationem omnem, inter syluestres rosas & rubos, qui mora proferunt, nullam intercedere differentiam. Sed quis tam fuerit amens, qui non nouerit hasce plantas floribus, fructibus, caule, foliis, aculeis, & radicibus inter se maximè pugnare? Nemo sanè id vnquam affirmarit nisi prorsus desipiat. Adhæc nullibi, quod legerim, viderimque, inter syluestres rosas Canini rubi meminêre vnquam Theophrastus, & Plinius, etsi id fortasse somniarunt Monachi. Cæterùm ad id, quod aiunt cynosbaton fructum ferre ossis oliuæ similem figura non magnitudine, nil aliud verius dici potest, quàm quòd in hoc, quemadmodum & in cæteris, cæcutiant. Probatur hallucinari Monachos ipsiusmet Dioscoridis testimonio: Siquidem is de cappari, & corno arbore agens, proferre hos inquit fructus oliuæ similes, quibus facilè quispiam nouerit hic de magnitudine & forma intellexisse Dioscoridem: quum sensibus nostris palàm sit harum plantarum baccas non forma solùm, sed etiam magnitudine oliuas referre. At si Monachi in Dioscoridis lectione versati essent paulò diligentius, hæc fortasse non ita ignorassent. Etenim is vbi vel flores, vel fructus, vel folia cum aliis plantis comparat, nisi ad vnguem tam in forma, quàm in magnitudine sibi correspondeant, semper addit magnitudinis, & paruitatis differentias. Id, quod in huiusce plantæ fructu minimè prætermisisset, cùm omnibus palàm sit rosarum syluestrium fructus, non solum oliuarum nucleis, sed etiam ipsis oliuis esse longè maiores. Verùm prorsus dementatos esse Monachos facilè coniicies, si rectè perpenderis, quòd hic asserant Cynosbati baccas oliuarũ nucleis esse æmulas, & in Mesuiis commentariis de Diamorone agentes huiusce plantæ fructum pyris similem faciant. Præterea nunquam Dioscoridem scripsisse reperio Cynosbati fructum semen aliquod includere, quemadmodum in rosarum fructu cernimus, quippe is copiosissimo semine refertus est non lanugineis floccis tantum, vt Dioscorides inquit, & eum sequutus Galenus. Cæterum non possum subinde demirari Monachorum fidem, quippe qui asserere ausi sunt illico post syluestres rosas de alio Canirubi genere scripsisse Theophrastum, quum tamen is de domesticis, & syluestribus rosis egerit libro & capite sexto de plantarum historia: de Canirubo verò libro tertio capite 18. inter alia ruborum genera, non inter syluestres

Ruborum, & Rosarum differentia.

Insipida de Cynosbati fructu censura.

Castigatio.

Cynosbati fructus qualis.

ſtres roſas, quemadmodum fecit Serapio Theophraſtum imitatus. Sed differre Cynosbaton à ſylueſtri roſa idem teſtatur Theophraſtus libro & capite nono de plantarum hiſtoria. Siquidem is Canirubi fructum auerſo flatu colligendum eſſe ſcribit, alioqui periculũ oculis imminere: Id quod apertè demonſtrat ſuper eo vel tenuem quandam lanuginem, vel puluerulenti aliquid inſidere, quòd ſi à vento expellatur in colligentium oculos, cæcitatis periculum imminere. Quod tamen in ſylueſtrium roſarum fructu nunquam viſitur. Poſtremò ſi Dioſcorides ſciuiſſet nil aliud eſſe Caninum rubum quàm Roſam ſylueſtrem, ſat erat illi profectò dicere quòd Caninus rubus Roſæ eſſet omninò ſimilis, non autem quòd arboris inſtar aſſurgeret rubo longè maior, quodq; folia ferret Myrto latiora, à quibus roſa plurimùm differre videtur. Theophraſtus Canirubũ punicæ ſpeciem referre ait, quæ cùm folia Myrto ſimilia proferat, non putarim ego differre Theophraſti Cynosbaton à Dioſcoridis canino rubo.

Cynosbati fructus quo pacto colligendus.

SYLVESTRIS OLEA.

NESCIO profectò an temeritati vel inuidiæ, an ſtultitiæ vel ignorantiæ, vel fortaſſe malitiæ aſcribendæ ſint hæ Monachorum calumniæ, quum nihil prorſus rationis aut veritatis reſipiant. Negant audacter Monachi, fidem noſtram inſimulantes, ſylueſtres oleas nullis rigere aculeis, nec vllo autorum teſtimonio contrarium comprobari poſſe. His, vt cenſuræ plus fidei authoritatíſque adiungant, addunt ſe plures vidiſſe in Apulia olearum plantas, tam domeſticas quàm ſylueſtres, quàm ego ferè viderim folia: Sed quantum à veritate abſit eorum fides, tuipſe tibi facilè teſtis eſſe poteris, quum in agro noſtro Senenſi ſylueſtris Olea frequens habeatur: Quinetiam idem cæteri teſtabũtur quamplurimi rei plantariæ ſtudioſi, ad me quotãnis Patauio (quæ eorum eſt humanitas) huc Goritiam proficiſcentes, qui amplum ſylueſtris oleæ ramum firmiſſimis aculeis rigentem inſpexerunt, ex Arbi Hadriatici maris inſula aduectum, & ad Monachorum deliramenta apprimè vtilem.

Infirma Monachorũ fides.

Manifeſta Monachorum temeritas.

Olea ſylueſtris ſpinoſa.

CORNVS.

SED IN Corno quid dicunt? me perperã ſcripſiſſe ex Theo

ex Theophrasto Cornum arborem folia ferre Amygdalæ, à quibus longè magis distant, quàm à Salice Ficus: quinetiam nec nouisse, vel in hoc loco in Theophrasti codice subesse mendam, vel fortasse Cornum nunquam vidisse Theophrastum. Præterea, vt etiam Geographiæ se non imperitos ostendant, addunt nusquam legi in Theophrasti codice Idam Troiæ esse montem, sed montem Idam in Creta tantum haberi Insula. Quibus facilè quispiam sanæ mentis coniicere poterit quanta sit horum in Geographicis lectionibus ignorantia. De Ida Troiæ monte ob Paridis iudicium famosissimo scribunt apertissimè Strabo, Ptolemæus, Plinius, Pomponius Mela & cæteri clariores Geographi, quorum non solùm volumina non legêre Monachi, sed nec (pace eorum dixerim) eorum fortasse nouêre nomina. Atqui vt sapientior aliquantulò eorum euadat cuculla, sciant velim haud nos latere in Creta quoque esse montem nomine Idam, cùm sæpe legerim apud Virgilium:

Monachorum in Geographia ignorantia.

Ida Troia mons.

Castigatio.

Dictamnum genitrix Cræteacarpit ab Ida.

ac idem à Geographis omnibus describatur. Verùm non ob id dixerim, vt somniare videntur Monachi, apud Troiam alium non haberi eiusdem nominis montem longè famosiorem: Is enim Geographorum omnium consensu altissimus mons est ad Troadem spectans, in quo ingentissimæ habentur syluæ, præsertímque resiniferarum arborum, quod facilè ex Theophrasti lectione quispiam coniicere potest, quippe qui sæpe sæpius Idæ & Idearum plantarum meminit. Atqui Theophrasto, qui plantarum historiam non Geographiam describit, non fuerat opus addere Idam esse Troadis montem, cùm id cæteros, præter Monachos, haud latere non ambigeret. Quòd autem scripserim ex Theophrasto Cornum arborem qui in Ida monte crescit folia habere Amygdalæ, fateor, cùm hoc ex Theophrasto facilè probare possit. Sed me credidisse, vel scripsisse, nostratem Cornum, qua nihil mihi notius est, Amygdalæ esse foliis, nunquam sanè fatebor. De Idæ verò Cornu, quam nunquam vidi, nullam ego certam possum afferre sententiam, nec tamen est quod prohibeat, quin liberè credere queam, Cornum in Ida nascentem folio esse oblongo Amygdalæ æmulo, quum de foliorum in plantis varietate ac forma pro regionum natura nulla sit

Lib. 3. cap. 12 de plant. hist.

apud

apud autores controuersia. Quamobrem id potius mihi credendum statuerim, quàm temerè cum Monachis affirmandum Theophrastum non nouisse Cornum: etsi rectè sane quispiam dubitare posset Theophrasti codici hoc in loco subesse mendam.

NVX VOMICA ET METELLA.

RESIPISCENT ne vnquam hi Patres Reuerendi? Vix id mihi persuadeam, nisi fortasse cùm ad Elleborum venient. Nam vbi iam cum Vomicis, & Metellis nucibus, quæ propria sua ipsarum facultate delirium faciunt, iis aliquandiu sit immorandum, verendum est ne tam properè ad mentem & rationem reuocentur. Scribunt me in hisce censendis nucibus adeò esse hallucinatum, vt quid de iis scripserim nesciam: quùm eæ nuces, quæ inter Myristicas reperiuntur nec Vomicæ sint, nec Metellæ, sed nucum Myristicarum monstrum, in quibus nulla cognoscitur deleteria facultas, vt ego mihi persuadeo. Verùm Monachis danda nunc venia videtur tanquam ab hisce nucibus dementatis, & eorum toleranda calumnia: Calumnia, inquam, quòd nusquam à me scriptum sit reperiri Vomicas nuces, nec etiam Metellas inter Myristicas, quæ sumentibus necem inferant. *Monachorum calumnia expleditur.*

LAMPSANA.

NEGANT me nosse Lampsanam, quòd scripserim hanc flore esse albo, quódque in Italia non vsurpetur in cibis, quum genuina flore sit melino, & in Apulia frequentissimè in cibum veniat, vbi omnibus & pueris etiam ipsis notissima habetur. Quibus rectè respondi posse crediderim, quòd si diligentius accuratiúsque rem plantariam expendissent, & optimos legissent autores, qui plantarum historias scribunt, non ita fortassè facilè se omnibus deridendos obiecissent. Scripsi quidem, Plinij testimonio, florem proferre Lampsanam napo candidiorem, non album, vt Monachi somniare videntur: Id quod iterum atque iterum affirmare non verebor. Namque tametsi Lampsana melinum proferat florem quemadmodum & Napus, *Lib.20.cap.9*

cùm

cùm tamen Lampsanæ flos colore sit longè dilutiore, rectè sanè Plinio scriptum est hanc flore esse napo candidiore: Quibus verbis videtur voluisse Plinius Lampsanæ florem dilutiori haberi colore quàm napi, & non, vt Monachi volunt, absolutè candido, Verùm si hisce rationibus sibi satisfactum iri negauerint, & me Plinij sententiam haud rectè intellexisse contenderint, rectè sanè obiici poterit eos legitimam non nosse Lampsanam quum hæc, Plinij testimonio, album non melinum gerat florem.

BALSAMITA.

SED IAM sese offert recriminanda Balsamitæ censura, in qua, quòd scripserim Balsamitam vulgò mentham Romanam vocari, non parum me hallucinatum affirmant, quum, vt ipsi dicunt, omnium consensu ea planta genuina sit mentha Romana, quam ipsi Lassulatam vocant. Sed quid aliud rectius responderim, quàm Monachos sua ipsorum & falce sibi secuisse pedes? Etenim quum superius de Cynosbato litigantes ostenderint, probauerintq; plures haberi plantas, quæ vno & eodem nomine appellātur, huic vni tantum argumento, si saperent, acquiescere deberent. Cæterum planta, quam ipsi Lassulatam obscuro tamen autore appellant ea est, quam in hortis passim habemus foliis saluiæ latioribus, betonicæ æmulis, per ambitum serratis, colore ex viridi albicante, caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus, corymbaceis floribus melino colore in summitate emergentibus, amaro in vniuersum sapore, & odoris graueolētia. Hæc itaq; (vt scio) variis appellatur nominibus, cum quibusdam dicatur herba Diuæ Mariæ, nonnullis mentha Græca, aliquibus saluia Romana: sed qui mentham Romanam vocauerint, habeo neminem præter Monachos At si à foliorum forma denominanda fuerit hæc planta, cum illa saluiæ longè similiora proferat quàm menthæ, facilè coniicient rei herbariæ studiosi rectiùs huic saluiæ quàm Menthæ nomenclaturam conuenire. Cæterum ego vulgaria hæc plantarum nomina parùm sanè moror, quamuis nunc, vt Monachorum censuram irritam reddam, comprobare compellor non solùm meoipsius, sed tuo etiam testimonio Balsamitam mentham Romanam nobis appellari: nec ob id tamen negauerim

Castigatio.

Lassulata Monachorū quæ.

Saluia Romana.

rim aliis in locis, aliis vocari nominibus, cùm sciuerim hanc, Brasauoli testimonio, Ferrariæ mentham Florentinam, & alibi, à crispis foliis Mentham crispam appellari.

AMBVBEIA.

A BALSAMITA ad Ambubeiam veniunt, vbi me perperam affirmasse contendunt Rostrum porcinum appellari Ambubeiam, cùm nil aliud sit Ambubeia quàm genuinum Cichorium. Atqui (pace eorum dixerim) rectiùs fortasse responderet quispiam, nil aliud esse Porcinum rostrum quàm horum desipientium, quo materiam Medicam penè vniuersam defedarunt, & inuerterunt. Quandoquidem mea ipsius sententia nusquam scripserim rostrum porcinum esse Ambubeiam, sed vocari quibusdam caninum vel leoninum dentem, nonnullis Monachi caput, aliis vulgò piscia alleto, quibusdam verò etiam Ambubeia. Id quod facile comprobat Ruellius, qui in indaganda stirpium facultate inter recentiores facile primas tenet: Siquidem is, etsi scripserit primum Cichorium Latinis vocari Ambubeiã: deinde tamen de Ambubeia particulare edidit caput, in quo pro Ambubeia nil aliud intelligit, quàm Rostrum porcinum siue Monachi caput. Sed hæc non meminisse Monachos non parum demiror, quum ibi tam diu derasum habuerint caput. *Porcinum rostrum.* *Castigatio.*

OCIMVM.

IAM TAEDET profectò cum istis ineptiis me ad nauseam vsque contendere, sed tibi satisfaciendi promptitudo me ipsum vincit. In Ocimo me accusant, quòd tantum tria Ocimi genera attulerim, nec Citrati, Caryophyllatiue Ocimi meminerim. Scripsi quidem (vt ingenuè fatear) tria haberi Ocimi genera, quæ si diligentiùs expendissent Monachi, nouissét fortasè reperiri inter ea cùm Citreatum, tum etiam Caryophyllatum, cùm id, cui folia insunt purpureo Amarantho similia Citream malum olentia, nil aliud quàm Serapionis Citreatum: illud verò, cui folia insunt parua ac tenuia, iucundissimum odorem spirantia, nil aliud sit quàm Caryophyllatum. Etenim si quis Ocimi genera, quæ Sera- *Ocimi genera tria.* *Citratum & Caryophyllatum ocimum.* *Cap. 156. 157 155.*

e pioni

pioni tribus diuersis capitibus describuntur, diligentius expenderit, facile quidem eadem esse cognoscet, quæ in nostris habentur commentariis. Sed nescio quo vultu se iactent Monachi, se primùm Caryophyllatum Ocimum hoc æuo adinuenisse, quum id Serapioni folia paruiuscula proferat, & caulem angulosum, his verò folia melissophylli maiora, & caulem rotundum edat.

Castigatio.

SMILAX HORTENSIS.

QVOD SCRIPSERIM hortensem Smilacem varij coloris phaselos proferentem capreolos edere, quibus vicinis arboribus, aliisque sustentaculis se implicat, longè à scopo me aberrasse clamant, cùm tamen ij hac in re in manifesto versentur errore. Atqui cur non fatear hoc me scripsisse, cùm illud idem scribat Dioscorides, & Smilax ille clauiculas siue capreolos reuera manifestò proferat? Facilè hoc non negassent fortasse Patres, si omnes huiusce plantæ partes, notásque diligentius expendissent, siq; non ignorassent quid Capreolus Latinis, quid ἕλιξ Græcis designet. Siquidem hortensis Smilax seu (vt illi vocant) Indicus phaselus capreolos vtrinque in caule profert, qui etsi vitium, & cucurbitarum capreolis per omnia similes non cernantur, capreoli tamen sunt iis per omnia similes, qui in aspera Smilace, in altera Clematide, & in Periclimeno habentur. At proinde rectè scribit Dioscorides Clematidem alteram repere per arbores, vt Smilax. Cæterùm cùm hisce plantis capreoli bicornes non sint, sed vno tantum processu prodeant, paruo emergente in cacumine folio, putant patres hosce processus, quibus hortensis Smilax arboribus se implicat, haudquaquã appellari posse capreolos, sibi (vt puto) persuadentes ita à capreolorum cornibus denominari. Porrò si haud ignari vocabuli energiam intellexissent, & sciuissent capreolum Latinis à capiendo suam duxisse denominationem, & ἕλικα Græcis à verbo ἑλίσσω, quod vertere, circumuoluere, circumflectereque designat, suam trahere originem, nouissent profectò capreolos à bicorni forma minimè denominari. His itaque palam fit non oportere plantarum capreolos omnes esse bicornes, vt fortasse sibi persuasere Monachi. Quibus tamen danda venia fuerit, quum magis diuinis lectionibus quàm humanis operam nauarint.

Lib. 2. ca. 140

Capreolus quid.

Lib. 4. cap. 7.

Castigatio.

CHELI

CHELIDONIVM MINVS.

SVBDVBITAVI quidem an planta, quam Chelidonium minus vocant, genuina, ac legitima. dici debeat, cùm teste Galeno minus Chelidonium vsque adeò acutum sit, vt exulceret ranunculi modo. Atqui ob id nusquam me affirmasse scio hanc herbam Chelidonium illud esse non posse, cùm omnes in vniuersum notæ Chelidonium minus quàm maximè referant. Quinimo vt comprobarem legitimum esse, ea quæ de Aro scribit Galenus in medium attuli. Nam, exempli causa, si vt ille inquit, Arum Cyrenis omni exutum acrimonia rapi modo estur ab omnibus in cibis, & in Græcia perinde ac in Italia tanta illi sit acrimoniæ vis, vt non solùm mansum linguam, & fauces acerrimè vellicet: sed etiam cutem exulceret appositum, non est sanè quòd prohibeat, quin hoc idem in minori Chelidonio effecerit natura, præsertim cùm in hac planta nulla penitus sit nota, quæ reclamare videatur. Hæc itaque etsi scripserim, vt meã soluerem dubitationem, non ita tamen temere à Monachis accusari debeo. Nec etiam quod ob acrimoniæ defectum subdubitarim testiculum Sacerdotis (vt vocant Monachi) minus esse Chelidonium: Namque cùm sciam de incertis dubitare, virtuti potius quàm vitio esse ascribendum, nec vllibi de testiculo Sacerdotis verbum fecerim, Monachos in seipsos latrare sinam, & de suis inter se contendere testiculis, in quibus an aliqua reperiatur acrimonia ij rectius testabuntur.

Testiculus sacerdotis.

Faceta castigatio.

RHABARBARVM.

RHABARBARVM à Rhapontico differre adeò firmis rationibus in nostris comprobauimus commentariis, vt nil aliud Monachis contrarium sentientibus mihi respondendum sese offerat, quàm q̃ extremæ dementiæ sit Rhabarbarum cum Rhapontico æstimare. Nam cùm nullis argumentis, nullis probatorum scriptorum testimoniis contendant, nihil Rhabarbarum à Rhapontico differre, cum aura mihi certandum non est, sed finere Monachos sua frui ignorantia, perinde ac cæteros sui similes, qui tantum suis opinionibus addicti in pertinaciæ fimo iacere malunt, quàm

Rhabarbarũ à Rhapontico differt.

Castigatio.

nitidis ac floridis acquiescere rationibus.

ARISTOLOCHIA CLEMATIS.

SED quàm temerè in clematide Aristolochia, quàm tantum abest vt nouerint, vt ne viderint quidē, me insimulent, tu tibi ipse facile iudex esse poteris, vbi commentarios nostros Latino sermone conscriptos nunc primùm edendos legeris. Ibi enim non solum Monachorum censuram, peruersámque sententiam explosam reperies, sed Cordi, Adami Loniceri, & aliorum quorundam opiniones confutatas cognosces, quippe qui censeant eam genuinam esse clematidem Aristolochiam, quàm vulgus longam existimat. Clamant Monachi maximè hallucinari Matthiolum, ꝙ afferat fateatúrque, non solùm non cognoscere clematidem Aristolochiam, sed in Italia haberi neminem, qui eam demonstret, cùm tamen vbique hæc in vineis, aliísque in locis habeatur frequentissima, & dactylite vbique copiosior, quam putant me nunquam vidisse, & ob id haudquaquam se ambigere aiunt, me Clematidem pro dactylite perperam accipere. His itaque cùm (vt antea dixi) satis superque responsum sit in Latina illa editione, quam propediem expectamus in lucem, & ne in hisce inanitatibus plura quàm deceat ætatis nostræ momenta euanescere permittamus, non est cur ea quæ antea scripta sunt hic à me repeti expectes.

Monachorum censura explosa.

RVTA SYLVESTRIS.

QVAM temere afferant ea omnia, quæ de syluestri Ruta in meis scripsi commentariis, è suis in Mesuem scriptis esse deprompta, vnicuique facile constabit, qui eorum, & meos legerit cōmentarios. Sed nolit, obsecro, Deus Opt. Max. vt tam sim amens, vt Monachorum ineptias imiter vnquam, in censenda secundi generis Ruta, quum ibi nil aliud habeāt quàm somnia, deliramentáq;, tam clara támq; euidentia, vt nullis non risum excitare possint, simúlq; stomachum mouere. Ij enim (vt rem hanc exordiar) simulac longa verborum serie de altera syluestri Ruta, quam Armolam vocant Arabes, egerunt, concludunt tandem, ac suadent, cùm hæc non habeatur nisi rarissima in Italia, Myropolas

Monachorum in syluestri Ruta ridēda opinio.

polas eius vice rectè vti posse Androsemo, quod Hypericũ vocamus, quum nil aliud Hypericum sit quàm genuina syluestris Ruta altera. Qua in re vsque adeò desipiunt, vt non ab re mihi verendum sit, vt vllo vnquam tempore ad mentem restitui posint. Syluestris primi generis Ruta, Dioscoridis ipsius testimon io, in omnibus suis partibus hortensi est similis, præterquam quòd gustatu sit acriori. Hæc in Goritiẽsi agro Saluatino, & Gargaro montibus, adeò copiosa prouenit, vt toti ferè Europæ pro parandis medicamentis sufficere posit: Quam qui viderunt rei herbariȩ studiosi, horum deliramenta, quȩ me sibi furatum esse mẽtiuntur, perpetuò deridebunt, quinetiam qui hæc legent, quum illis palàm fiet in quam multiplici hic versentur errore: In multiplici errore, inquam quòd primum existimauerint Syluestrem Rutam ab Androsemo, & Hypperico nihil differre: Deinde quòd putauerint Androsemum, & Hyppericum vnam, & eandem esse plantam, quum tamen Dioscorides de his seorsum, tanquam de differentibus plantis egerit. Postremò quòd prodiderint hanc primi generis syluestris Rutæ historiam bis à Dioscoride esse descriptam, magnámque habere cum Hyperico cognationem, quod potius somniasse quàm sensuum iudicio scripsisse videntnr Monachi, quum non huius Rutæ caput sit, in cuius fronte in quibusdam falsis codicibus illa leguntur, quæ doctisimorum virorum testimonio hîc ascititia, Hyperici autem propria censentur: sed eius quod proximè sequitur, in quo alterius syluestris Rutæ, quam alij moly alij Armolam vocant, describitur historia. *Lib. 3. cap. 45.* *Castigatio.*

PANAX.

QVOD Mesues in describendo Panace aberrauerit, & Asclepium cum Heracleo confuderit, fatentur sanè omnes contra Monachorum sentẽtias. Medicæ materie studiosi, qui in Mesuis codice Panacis caput perlegerunt. Gummi enim, quod Opoponacum vulgo vocant officinæ, ex Heracleo tãtum (vt Dioscorides inquit) collachrymat, quippè cætera Panacium genera nihil liquoris fundũt. Atqui cũ Mesui ex plãta destuat Opoponax, quæ ferulaceis fit foliis, facilè quispiam nosse poterit Asclepium pro Heracleo perperam accepisse Mesuem. Etenim Heracleum Panaces foliis non exit ferulaceis, sed ficulneis. Deinde sui Panacis caulem facit Mesues cubitalem, quod proculdubiò indicat Mesuem *Mesuis in Panacibus erratum.* *Opoponax ex Heracleo tantum destuit.*

Aſclepium deſcribere, quòd Dioſcoridis ipſius teſtimonio Heracleum altiſſimum caulem proferat, Aſclepium verò cubito haud maiorem. Quibus pàlàm eſt vnà cum Meſue hallucinari Monachos.

CARVM.

CREDIDERVNT Patres Carotam Italis vulgò vocatam, cuius purpurea radice in acetariis hyeme veſcuntur, legitimum eſſe Carum: quod atteſtātur eorum in Meſuem cōmentaria, quorum autoritate freti, non leuiter me erroris accuſant, quòd vnà cum vulgo crediderim illud genuinum eſſe Carum, cuius ſemine paſſim vtuntur Myropolæ, quódque iidem, Mauritanos ſequuti, Carui vocant: ſed in hoc, quemadmodum in cæteris, cæcutire Monachos apertiſſimè demonſtrat Carotæ ſemen, quippè q̃ guſtantibus, mandentibúſq; nullam, vel obſcuram admodum, relinquat acrimoniam, nec aliam qualitatem, qua quiſpiam rectè aſſerere poſſit ex tertio eſſe excalfacientium & exiccantium ordine, vt de Cari ſemine ſcribit Galenus, & manifeſtè apparet in vulgari Caro. Siquidem hoc acrimonia quā pollet, linguam non obſcurè mordet, & os (vt Dioſcorides inquit) non ingrato odore cōmendat. Quin & (vt Galenus ait) manifeſtè excalfacit, vrinā ciet, & flatus mirificè pellit, id quod Carotæ ſemini præter Monachos aſcribet nemo, quum id nulla ſit acrimonia præditum, nec aliqua in eo percipiatur caliditatis ſiccitatiſque tam valida facultas, quæ talia præſtare poſſit. Cari hiſtoriam, qui ſcribat antiquorum, habeo neminem, quo fit, vt alia ratione comprobare nequiuerim Carum, quo paſſim vtimur, eſſe legitimum, quàm ab ipſius facultate, quæ facillimè guſtatu deprehendi poteſt.

Carotæ ſemen

Lib. 3. ca. 57.

Cari hiſtoriā antiqui non deſcripſerunt

SYLVESTRE CVMINVM.

A CARO ad ſylueſtre Cuminum veniunt, in quo cenſendo non parum me ignorantiæ inſimulant, quòd non nouerim flauum Melanthium, vel (vt ipſi dicunt) Nigellam citrinam ſylueſtre eſſe Cuminum primi generis apud Dioſcoridem: ſed ij mea ſanè ſententia in magno & aperto verſantur errore: quandoquidem, vt vnuſquiſque ſanæ mentis per ſe cognoſcere poteſt, nil aliud vnquam fuerit Nigella citrina quàm flaui coloris Melāthium, cùm neminē lateat, ſi

Nigella citrina quid

Mona

Monachos excipias, nigellam hanc in alio à Melanthio non differre, quàm in seminis colore. Cætera naque in forma, magnitudine, sapore, ac omni deniq; facultate nulla differentia discerni possunt, cùm eadẽ vtrique sint folia, idẽ cauiis, flos idẽ, capita vtriq; per omnia similia, idémq; in omnibus hisce partibus sit sapor eadémq; facultas: Seminis quoq; nulla formæ visitur differẽtia, sed tãtũ coloris, quẽ qui dixerint genus immutare posse, & ex Melanthio syluestre Cuminũ effi cere, extrema eos teneri demẽtia proculdubiò censebũt omnes rei herbariæ studiosi: Speciẽ enim immutare poterit coloris in semine vel in floribus varietas, sed haudquaquam genus immutabit. Sed quid multa? nonne hoc idem, in papauerum semine quotidiè comperimus? Ex quibus tamen varius seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiam perspicuũ est in hyoscyamo, lactuca, hortensi smilace, anguria quam cucumerem vocamus in Hetruria, & aliis nonnullis plantis, quarum semina etsi quandoque albo, quandoque nigro, nonnũquam & flauo rubentíque colore varient: non tamen aliud ab illis plantæ genus cõstituunt. Nam si, exempli causa, in genere Leucoij, quod albam violam Latinis designat, non solùm Dioscoridi, Galeno, Plinio, ac cæteris plantarum scriptoribus id Leucoium appellatur, quod album emittit florem, sed etiam quod croceum, quódque purpureum, amẽtis profectò fuerit opinio, quòd Nigella citrina Melanthium non sit, quòd sola coloris seminis varietate à Melanthio differat. Hinc itaque palàm fit, vt in hac censenda Nigella, & syluestris huiusce Cumini historia hi Patres, & qui eos sequuntur, planè hallucinati deprehendantur. Quippe huiusce syluestris Cumini semen, in capitibus mollibus ac rotundis acerosum gignitur, fortasse vulgaris pimpinellæ nostratis modo, quam quidam sanguisorbam vocant, non autem in capitibus Melanthij instar durum, solidum ac fractu contumax.

Seminum color genus plãtarum nõ immutat.

Castigatio.

OREOSELINVM.

SED in Oreoselino quid somniauêre Monachi? Sõniauêrunt, inquã, quòd vnà cũ Marcello pperam crediderim Mõtanũ Apiũ, quod Græci ὀρεοσέλινον vocant, semen papauerũ modo in capitibus proferre, cùm tamẽ hoc sit falsissimũ Hermolai & Ruellij testimonio, qui rectè sanè animaduerterũt

Dioſcoridis codici hoc in loco ſubeſſe mendam:ideóque locum hunc priſtino candori reſtituentes, ſcripſerunt montanum Apium ſemen proferre non papaueris, ſed cicutæ, quemadmodum cætera Apij genera. Id quod manifeſtè demonſtrat antiqua Dioſcoridis verſio, ac etiam Serapionis lectio: ſiquidem ibi manifeſtè legitur montanum Apium cicutæ ſemen progignere. Hæc Monachorum in Oreoſelino eſt aduerſum me cenſura, imò ridenda ſtultitia, & non vulgaris amentia, quum ego Hermolai, & Ruellij opinionem ſequutus, imò potius Theophraſti lectione perſuaſus, ſcripſerim in Commentariis meis Oreoſelinum haudquaquam capitula papaueris modo progignere, ſed ſemen cicutæ æmulum: quod omnibus palàm fiet, qui in meis in Dioſcoridem commentariis meam de omni Apio perlegerint cenſuram. Ad hæc falſum eſſe conuincitur Serapioni proferre Oreoſelinum ſemen cicutæ ſimile, cùm quiſpiam facilè noſſe poſsit, nõ ſine hac mẽda fuiſſe Dioſcoridis codicẽ à quo tranſcripſit Serapio, cuius hæc ſunt verba. Oreoſelinum eſt planta habens virgam longitudinis vnius palmi aut circa, quæ egreditur à radice vna ſubtili, à qua plures virgæ paruæ egrediuntur, & à virga egrediũtur ramuli plures *ſuper* quos ſunt capitula ſimilia comæ, niſi quia ſunt minora ſatis, & rotunda, & in eis ſemen longum. Quibus palàm eſt quàm acutum ſit Monachorum iudicium in indaganda ſtirpium hiſtoria, cùm nõ dicat Serapio ſimilia Conio ſed Comæ, quòd verbum à Meconio corruptum eſſe nemo ſanè inficiabitur, qui non vſque adeò fuerit ſtupidus, vt neſciat an cicuta vel papauer capitula proferat.

Caſtigatio. *Cap. 290.* *Serapionis locus explanatus.*

CHAMOELEONES.

DVM meam in Chamœleonibus damnant ſententiam, quòd mihi perperam perſuaſerim plantas Carlinas vulgo vocatas genuinos eſſe Camœleones, ij profectò in hiſce cenſendis Carlinis prorſus hallucinari deprehenduntur, cùm nulla dubitatione affirmauerint Carlinam caulem habentem, quam nigrum Dioſcoridis Chamœleonem hactenus ſemper exiſtimaui, eiuſdem eſſe Spinam albam, quam Græci ἄκανθαν λευκὴν vocant: Alteram verò caule viduam, ſpinam eſſe Arabicam, quam Arabes Suchaam vocant. Etenim cùm ſpina alba (Dioſcoridis teſtimonio) caulem proferat inanem, bicubitalem, albicantémque perinde ac folia, vnde fortaſsè

Inutilis Monachorum opinio. *Lib 3. cap. 12.*

tasſé ſuam duxit nomenclationem,& flores purpureos: Carlina verò hæc caule ſit dodrante paulò maiore, pleno, non i nani,ru bro,non albicante, floribus verſicoloribus hyacinthi æmulis,non ſimpliciter purpureis:nulla ratione dici poſſe crediderim Carlinam hanc eſſe ſpinam albam,ſed potius rufam, de qua fortaſsè ſomniarunt Monachi.Neque etiam eos ſimiliter probare poſſe cenſeo Carlinam caule vacantem ſpinã Arabicam eſſe,quòd nuſquã inuenerim ſcripſiſſe Dioſcoridem ſpinam Arabicam caule vacare,ſed ſpinæ albæ potius eſſe perſimilẽ.Ex quo ſanè rectè quiſpiã cõcludere poterit, Arabicam quoque ſpinã proculdubiò caulẽ edere perinde ac albam.Cæterùm quòd firmiſsimis tum argumentis tũ rationibus affirmarim Carlinas eſſe chamæleones contra Monachorum cenſuram, nec id temerè ex me tantum deprompſerim,tibi ac cæteris maxime erunt argumento mei in Dioſcoridem cõmentarij, qui Latinè iam iã è prælis prodibunt in lucem.Quamobrem quum ibi ſatis ſententiam meã de chamæleonibus comprobauerim non videtur hic eſſe opus eadem iterum repetere.Legent (vt ſpero) quam plurimi rei medicæ ſtudioſi noſtros illos labores,quipoſtea ſuam de his ſententiam ferent,dicéntque longè magis decere Monachos ſuum colere Breuiarium quàm de ſimplicibus verba facere:de quibus tamen ſi tandem quandoque loqui voluerint,de ſeipſis loquantur.Siquidem vſque adeò ſimplices,ne dicam ſtolidi ſuis ex ſcriptis apparent, vt non parua de ſeipſis volumina conficere poſsint.Si hoc poſthac fecerint Monachi,& in ſuis perſtiterint calopodiis,non ita fortaſsè deridebuntur ab omnibus. *Caſtigatio.*

LEVCACANTHA.

PORRO quàm falsò me accuſent in Leucacantha, ipſa mea atteſtantur commentaria,quæ non ita facilè Monachi fortaſsè in ſuum peruerterent ſenſum, ſi iis tuendæ potius,quàm deprimẽdę veritatis fuiſſet animus.Siquidẽ tametſi dixerim ego nõ eſſe omnino reiiciendam eorum ſententiã, qui carduum,quẽ quidã Diuæ Mariæ appellãt,Leucacanthã putãt,quòd folia illi ſint lacteis quaſi maculis infecta,radixq; amara ac dura,nõ tamen id vnquã me affirmaſſe cõſtat,quẽadmodũ habet eorum cenſura.Quandoquidẽ quũ neminem

Falſa Monachorum accuſatio.

Carduus Diua Maria.

habeam, qui Leucacanthæ historiam scripserit, nec apud Dioscoridem, Plinium ac cæteros, qui de plantis scripserũt vlla habeatur huiusce plantæ nota, præterquam quòd sit spinæ albæ similis, non ab re credidêre quidam albis illis maculis adducti, ac etiam fortassè radicis amaritudine ac duritie hanc legitimam esse Leucacantham, quãquam hactenus horum placitis subscribere noluerim.

TRAGACANTHA.

Monachorum inscitia in explanãdo Dioscoride.

Lib. 3. ca. 20. Dioscoridis locus explicatus.

NEGANT subinde patres communis vsus lachrymam, quam passim Tragacanthæ gummi vocamus, legitimã esse, quòd genuina linguæ subdita, facilè (Dioscoridis testimonio) colliquescat, hæc verò nunquam. Quinimo si linguæ supponatur adeò lentescit, ac tenax euadit, vt nullo ferè modo dissolui queat. Qua quidem in re toto cœlo aberrant, vt qui Dioscoridis verba perperam intellexerunt. Etenim Dioscorides haudquaquã de sola lachryma linguæ subdita, sed de eclegmate, quod hanc exceperit lachrymam scribit his verbis. Huius increbruit vsus ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cęterasq; destillationes cũ melle in delinctu, liquescitq; subiecta linguæ. Hæc Dioscorides. Quibus palam est voluisse Dioscoridem Tragacanthæ lachrymam non solam, & per se tãtum, sed in ecclegmate cum melle paratam linguæ esse subiiciendã, vt clarissimorũ medicorũ institutione fieri assolet cùm Bechicis catapotiis & Diatragacantho quibus ipsa lachryma commiscetur: quãdoquidem quum oporteat medicamẽta quibus aspera arteria, pulmones, ac pectus vniuersum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ subdita sensim leniterque liquescere, vt commodè in tracheam percolentur arteriam, voluit ibi Dioscorides eclegmatis vsum describere. Nam si huiusmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorsus proficerent, quum ita non in pectus, & pulmones deferantur, sed in ventriculũ. Alia huic accedit ratio, quòd si lachrymam per se tantum linguæ submittẽdam intellexisset Dioscorides, subiunxisset quidem, vt sui moris est, quibus in morbis id factitandum esset. Etenim absurdum planè videretur scribere quòd aliquod gummi linguæ subiiciatur paulatimq; liquescere cogatur, ac deinde

silen

silentio præterire quibus in morbis id faciendum. Quibus itaque rationibus non modò rectè,meo quidem iudicio, intelligi potest voluisse Dioscoridem eclegma,quod Tragacãthæ lachrymam exceperit,linguæ subiiciẽdum esse,nõ ipsam per se lachrymam,sed etiam Monachos in hoc,perinde ac in cæteris,esse deceptos.

HYSSOPVM.

MAGNO etiam mihi vitio vertunt,méque ineptissimè stirpium comparationem facere scribunt, quòd(vt ipsi falsò calumniantur) totam Hyssopi plantam vnum tantum corymbum fecerim,vt cum chrysocome concordari videretur.Sed profectò nil mirũ quũ hactenus ad Elleborũ nõ peruenerint. Atqui quum illuc adire nequeant, nisi prius iter faciant per Hyoscyamum, Papauera,Mandragoras,soporiferum ac manicum Solanum, non parùm sanè verendum est, ne somno longè altiori addicti eò nunquã peruenire queant, nisi fortassè somniãtes.Ego enim,si vera fateri debeam, nusquam vnum tantum corymbũ Hyssopi plantam feci,sed quę densioribus fuerit cùm surculis,tum etiam foliis floribúsque comam rectè imitari.Quibus palàm est Monachorum argumenta perperàm ex commentariis nostris esse deprompta. *Faceta castigatio.*

STOECHAS.

AB Hyssopo illicò ad Stœchadem se conferunt, in qua non parum me aberrasse volunt, quòd eam Arabicam esse Stœchadẽ affirmarim,quæ Venetias affertur,quum ipsi Arabicam viderint plurimùm forma ab altera differre.Cęterùm in hoc falsa deprehenditur Monachorum censura,quòd non absolutè vnquam scripserim Stœchadem omnem,quę Venetias conuehitur ex Arabia deferri:sed quòd non solùm nascitur Stœchas in Stœchadibus insulis,vnde illi nomẽ, sed etiã in Arabia,vnde Alexandriam primùm,& hinc deinde Venetias defertur.Idcirco nõ ob id mihi imponere debẽt patres, quòd scripserim,putarímq; non afferri etiam Venetias Stœchadem aliũde quàm ex Arabia,quum id nusquam affirmarim.Atqui Monachi ipsi rectè redargui possunt,quod ita temere dicant nullam esse Venetiis Stœchandem, quæ eò ex Arabia aduecta fuerit,cùm tamen non desint negociatores, qui Monachorum sententiæ reclamabunt. Ad id autem, quòd *Falsa Monachorum censura.*

quòd dicunt Arabicam Stœchadem forma non parùm esse ab altera dissimilem, nil aliud contra illos in medium afferam, quàm propria eorum scripta, quorum non ita facilè obliuisci debebant. Siquidem quum iam diu palàm sit scripsisse illos suis in commentariis, nullam aliam inter nostratẽ Stœchadem, & Arabicam intercedere differentiam, quàm quòd hæc densioribus sit ramulis: nescio sanè qua fronte hîc plurimùm hanc ab illa differre mentiantur, nisi fortasse dixerit quispiam spuria illa esse commẽtaria, eáque pietate ductos, sibi adoptasse patres, nec hactenus ea adeò diligenter perlustrasse, vt de cunctis reminisci queant. Verùm ab illis scire velim, quis nam ex Arabia Stœchadem illis videndam transmiserit, si, vt illi aiunt, non affertur in Italiam.

DICTAMNVM.

Monachorum obiectio.

SED & in Cretensi Dictamno in me sua spicula mittunt his verbis: Non declarat Matthiolus cuius generis Dictamnum sit, quod nunc ex Creta passim habetur, quum tamẽ is scire debuisset tertium illud esse genus, de quo postremo loco meminit Dioscorides. Primum enim nec florem, nec semen profert. Sed tertium illud è contra & flores & semen edit, quo fit, vt illud esse non possit, sed tertium, cùm omnibus in confesso sit, Dictamnum quod hoc tempore ex Creta in Italiam comportatur & flores, & semen gerere: quinetiam nec affirmari debere, aiunt, esse hoc Pseudodictãnum. Nam quum hoc in omnibus suis partibus primi generis Dictamno correspondeat, rectè sanè quispiam censere poterit neutiquam hoc flores proferre nec etiam semen. Hæc Monachorum sunt argumenta, quibus probare nituntur non solùm me in censendo primi generis Dictamno plurimùm à scopo aberrasse: sed quòd Dictamnum hoc, quo passim pro genuino vtuntur Seplasiæ, tertium illud sit genus, quod ex Creta quoque afferri scribit Dioscorides foliis sisymbrij æmulis. Sed quàm infœliciter hoc sibi persuaserint patres, testatur apertissimè Theophrastus, quippe qui libro IX. capite XVI. de plantarum historia, simulac de genuino Dictamno, & Pseudodictamno fusius egit, de tertio etiam scribens: Est, inquit, aliud quoddam Dictamnum veluti æquiuoce appellatum: Nec enim speciem, nec

Exploditur Monachorum opinio.

nec vim habet eandem: quippe quod folio ſiſymbrij conſtet & ramis condatur maioribus, cuius vſus cum aliis minimè conuenit. Quibus palàm eſt prorſus hallucinari Monachos, quum communis vſus Dictamnum folia ſiſymbrij non habeat, ſed Pulegio maiora, craſſiora, tomento quodam, ſiue ſpiſſa lanugine obducta, guſtu acri mordacíque. Quę quidem notæ tantum tertio illi Dictamno reclamant, quantum genuino de quo primo loco ſcribit Dioſcorides, omnibus aſtipulatur modis. Sed deprauata eſſe ea Dioſcoridis volumina, quæ de floribus habent. οὔτε δὲ ἄνθος οὔτε καρπὸν φέρει neſcierunt Monachi, cum tamen ex Theophraſto comprobari poſſit. Quippe is loco ſuperius citato de Cretenſi Dictamno agens: vſus, inquit, non ramorum nec ſeminis eſt ſed foliorum. Siquidem his verbis palàm eſt Dictamnum primùm, & ramos & ſemen edere, quinetiam per conſequens & flores, de quibus apertiſſimè ſcribit Vergilius libro xij. Aeneido. Sed cum magis deceat Monachos, Prophetas audire quàm Poëtas, Vergiliana illa Carmina ſilentio inuoluam. Tu verò ſi Dioſcoridis codicem ſuo priſtino candori reſtitutum hoc loco habere cupis, ita reſcribito. οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸν συμφέρει: id eſt: neque flos neque ſemen confert, ſcilicet in medicamentis, vt inquit Theophraſtus. *Locus Dioſcoridis reſtitutus.*

DAVCVM.

NON parua profectò me redarguunt ignorantia in Dauci deſcriptione Monachi ſua hac inani cenſura, quam ita deſcribunt. *Inanis cenſura.* In Dauci capite Matthiolus vnà cum aliis nonnullis perperam Dioſcoridem interpretatur: ſiquidem in tertio Dauci genere rem omnem confundunt quum primùm hoc Anethi vmbellam & ſemen ferre ſcribant: Deinde verò addant Paſtinacæ vmbellam, & ſemen cumino ſimile. Id quod eueniſſe ſcimus quorundam verborum cauſa, quæ hoc loco in Dioſcoridis codice deſyderantur: Patet menda ex antiquà Dioſcoridis verſione quæ quatuor Dauci ſpecies habet, ſcilicet tertiam Anetho, & quartam Cumino non abſimilem. Hæc omnia Monachorum ſunt verba, quibus non in me ſolùm, ſed in cæteros quotquot ſunt clariſsimos Dioſcoridis interpretes, imò in Dioſcoridem ipſum inuehuntur: ſed temerè ſanè, & ſuo tantũ futili conſilio perſuaſi: quandoquidem

quidem

quidem nullus (quod sciuerim viderímque) habetur Dioscoridis codex, nec manu scriptus, nec typis excusus, qui de pluribus quàm tribus Dauci generibus meminerit. Nec plura quàm hæc habent Oribasius & Serapio, qui ad verbum ex Dioscoride transcribunt. Quinetiam nec Auicenna plures quàm tres refert Dauci species, nec Arabs, vel Grecus alius, qui de plantis scripserit. Ideóque cur magis hisce discalceatis blateronibus credam quàm antiquissimis Dioscoridis imitatoribus, & eius tã preclaris interpretibus, nihil habeo quod me tantillum dimoueat, eóque præsertim quòd antiqua illa Dioscoridis versio, quæ ad manus est, hos manifestè mentiri asserat: quandoquidem etiam hæc non de pluribus quàm de tribus Dauci generibus meminit.

Lib. 3. ca. 69. Dauci species tres.

SENA.

Zingiber cur Sena admisceatur.

AT quàm nec sui se dissimiles præstant in Sena? Etenim quòd scribam zingiberem cum Sena miscere Mesuem, non solùm vt eius in deiicienda aluo roboretur facultas, sed etiam, vt ab eiusdem Senæ noxa, quam illi idem tribuit Mesues, defendatur ventriculus, non parum me inscitiæ accusant Monachi, ac si zingiberis ignorarem facultates. Namque quum ij perperam sibi persuadeant zingiber nihil posse iuuare ventriculum, nil magis Senæ admistum prestare posse putant quàm ipsius augere vires. Sed ij maximè decipiuntur, quum zingiber (Dioscoridis testimonio) non solùm aluum leniter emolliat, sed etiam ventriculum iuuet. Id quod tertio de Aliment. fac. cap. XXI. testatur pariter Galenus.

Lib. 2. ca. 154

ROSMARINVM.

IN Rosmarino nodum in scyrpo quærentes, non paruo mihi vitio vertunt, quòd de tribus tantum generibus egerim, quum tamen tum Dioscorides, tum etiam Galenus quatuor fecerint Rosmarini differentias, quinetiam quòd perperam fœminam Libanotidem pro secunda specie reposuerim, eámque fecerim fruticosam. Quibus nil aliud sanè fuerit respondendum, quàm quòd qui facilè malignos hominum animos cognoscere cupiunt, eos intueantur, qui leui

qua

quacunque causa rixantur, perinde ac Monachi, qui calami nostri candorem, tam leuibus cauillationibus, ac ridendis admodum censuris interturbare inficeréque moliuntur. Etenim vbi affirmabam me vidisse Venetiis primum Rosmarini genus, intellexeram quidem de vtraque maris differentia, quòd pariter ambas maris plantas sub vnò tantum genere comprehenderit Dioscorides, quum nulla inter ipsas intercedat differentia præterquàm in semine: quandoquidem is in ipso capitis principio duo, inquit, habentur Rosmarini genera: vnum fœcundum, frugiferúmque, alterum verò sterile. Quòd verò in capitis ipsius processu pro frugifero genere vtramque maris plantam intellexerit is, pro sterili verò fœminam, ij facilè affirmabunt, qui in Dioscoridis lectione fuerint versati. Quibus cùm palàm sit priora duo genera vnum tantum Dioscoridi esse genus: quid Monachis mirum videri debet, si Dioscoridem imitatus ego pariter ex duobus illis vnum fecerim genus? *Lib. 3 cap. 73 Rosmarini genera.*

PEVCEDANVM.

PEVCEDANVM, quod legitimum sit se iaiactant ex Hispania secum attulisse patres. Quoniam verò pati nequeũt, quòd quispiam, præter ipsos Peucedanum adinuenisse scribat, non solùm negant me in Ananiensibus montibus inuenisse Peucedanum, sed nec vidisse volunt. Qua in re palàm fit quàm inanis gloriæ cupidi, mecum contendant Monachi. Quippe quòd haudquaquam pro certo affirmarim Ananiense Peucedanum esse genuinum: sed adeò Peucedanum suis notis referre, vt illud semper peucedanum existimem, quoad aliud sese mihi offerat, quod euidentioribus notis legitimum referat. *Castigatio.*

LASERPITIVM.

HIS accedit altera fere similis Monachorum calumnia, in qua etsi nihil deliquerim, non tamen sibi prætermittendum putarunt quin hac etiam in re me reum facerent. De Laserpitio itaque agentes affirmant me contra Dioscoridis, & aliorum antiquorum sententiam, Laser pro planta, pro lachryma *Calumnia.* *Calumnia de pulsio.*

chryma verò sæpe accepisse Laserpitium. Sed quàm iniquè me arguant patres, facile testantur mei in Dioscoridem commentarij: quandoquidem vbi eo in loco ex meipso loquutus sum, nunquam æquiuocè hisce vsus sum nomenclaturis. Ideóque mihi vitio vertere patres non debent, si interpres ille, qui Ludouici Romani peregrinationes Latinitate donauit, cuius verba ibi nobis allata sunt, plantæ nomenclationem pro lachryma perperam acceperit, quum id erroris illi, non mihi sit ascribendum. Sed profectò nesciunt quo corruant impij, cùm à veritatis via semel aberrauerint.

Castigatio.

EVPHORBIVM.

Obiurgatio sibilo explodenda.

POSTREMA Monachorum obiurgatio, vt omnium ineptissima, ita præ cæteris sibilo explodenda, quum diligentius videndum esse scribant, an Euphorbium, vt ego commentatus sum, ab Euphorbo Iubæ Mauritanorum Regis medico suam desumpserit denominationem. Qua in re mihi fortasse succumbendum fore putarent Monachi, nisi Plinius grauissimus author eorum retunderet temeritatem, ne dicam insaniam. Siquidem is libro XXV. Capite VII. Inuenit, inquit, & Patrum nostrorum ætate Rex Iuba, quam appellauit Euphorbiam medici sui nomine & fratris Musæ, à quò Diuum Augustum conseruatum indicauimus, hæc ille. Sed iam me profectò tædet, imò potius pudet tam ineptissimis ac puerilibus Monachorum censuris lógius respondere: Nam etsi plura quàm hæc in me scripserunt: tamen quum nihil frugis præter zizaniam indè colligi possit, merito sanè cætera mihi despicienda duxi. Quapropter, quæ reliqua sunt tibi censenda relinquo: Etenim quum diutius iam sis in simplicium cognitione versatus, horum ignorantiam, & in plantarum historia inscitiam facilè per temetipsum cognoscere poteris,

Vale.

✠

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Francisco Melchiorio Medico, S.P.D.

Iteris tuis quas ad XI. Calend. Martias mihi publicus reddidit veredarius, mirum in modum sum delectatus, quòd ex iis intellexerim quàm diligenter commentariorum meorum persequaris lectionem. Ego verò, quum pro ea paterna beneuolentia, qua te semper complexus sum, summo semper sim desiderio vt in dies huiusce medicæ materiæ peritior fias, nō possum non lætari plurimùm, vbi te intelligo nunc hisce studiis assiduam nauare operam. Ideóque prętermittere non possum quin te, quem ferè à teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis omni paterna pietate educaui, nunc plurimum horter, vt hoc tuum institutum ad finem vsque sequaris. In quo eo magis te promptum assiduúmque præstare debes, ꝙ iam mea consuetudine institutus, non sanè parum hac in re hactenus profeceris. Itaque legas atque iterum relegas, velim, lucubrationes illas meas, nō modo vt inde aliquid quotidie addiscas, sed vt diligēter obserues, an aliquid ibi inuenias, quod minus rectè à me scriptum existimes: Nō enim is sum qui mihi persuadeam mea scripta vsque adeò esse elaborata expurgatáque, quin in aliquibus, imò fortassè in multis, reprehendi possint, quum nihil perfectum, inculpatúmq; pręstare possint homines. Proinde nihil gratius mihi conferre poteris, quàm de his, à quibus tua dissenserit opinio, ad me sæpius scribere, quemadmodum nunc primùm hisce tuis literis facere cœpisti: video enim ex iis quàm diligenter Marcellum Dioscoridis interpretem, ac etiam eum sequutum Brasauolum in Hyperico à mea tuearis censura, qua eos redarguere non sum veritus, quòd de florum colore minus rectè interpretati sint Dioscoridē. Siquidem si hoc pacto tuū mecum exercueris ingenium, non solùm tibi ipsi plurimùm profeceris, sed mihi etiam respondendi disputandíq; de his occasionem parabis. Scribis videri tibi Marcellum ipsum atque etiam Brasauolum citra rationem omnem à me esse redargutos, quòd interpretati sint in Dioscoride Hypericum album edere florem, quum tamen habeat Grecus codex ἄνθος ἔχον μήλινον: id est florem habet album. Ac vt non videaris ex te ipso asserere μήλινον nil aliud quàm albū designare,

gnare, Plinium in medium citas: quippe qui libro xxxv. cap. vij. de coloribus agens, Melinum quoque, inquit, coloris candidi species est. Optimum ex Melo insula. Hac itaque Pliniana lectione fretus palàm esse arguis Marcellum, Brasauolúmque haudquaquam aberrasse, ob idque immeritò à me esse redargutos. Quod sanè non parum cótra meam faceret sententiam, si ita res se haberet vt tu ex Plinio tibi persuades. Cęterùm non possum non mirari tuum de animi mei synceritate iudicium, cùm certò scias ex longa, quam mecum habes, consuetudine, neminem solere calumniari Matthiolũ: sed eos potius admonere, quos proculdubiò deliquisse cognouerit. Sed non ob id tibi succensere velim, quum fortasse potius discendi cupiditate motus, quàm redarguendi voluntate de re hac ad me scripseris. Hoc itaque quum mihi persuadeam, paternè tecum agam. Vt autem animi mei synceritatem tantùm à veritatis zelo commotam esse intelligas, & rationes, quibus inductus sum clarissimis illis viris contradicere, à veritatis scopo non abesse cognoscas, nec meam me fefellisse opinionem. scias vtique, velim, nusquam aliud quicquam Dioscoridi designare μήλινον quàm luteum, siue aureum colorem: Album verò nequaquam. Quo quidem vocabulo in hoc significato vsus est is, non solùm in Hyperico, cui proculdubio flores aureo sunt colore, sed in aliis ferè innumeris plantarum floribus, qui nullo alio colore extant, quàm luteo: Id quod tibi palàm fiet, & te à tua amouebit sententia, si in Dioscoridis codice Celticæ nardi, ranunculi, sertulæ campanæ, Heraclij panacis, hieracij, peucedani, conyzæ, alterius nympheę, buphtalmi, gallij, verbasci, thapsiæ, & aliarum plantarum quarundam historias perlegeris. Siquidem in omnibus hisce locis habet Dioscorides ἄνθος μήλινον. Quo sanè palàm est, nil aliud Melinum colorem Dioscoridi designare, quàm luteum: quum hæ singulæ plantæ, quas genuinas esse fatemur omnes, luteo aut aureo flore proculdubiò habeantur. Nec his obstat tui Plinij autoritas, qua fortasse deceptus est Marcellus: quandoquidem non denominat Plinius album illum colorem, quo suo æuo vtebantur pictores à vocabuli significatione, sed à loco à quo aduehebatur, nempe ab Insula Melo, vnde selectissimus afferebatur in Italiam. Atqui Dioscorides non à loco, sed à malorum præsertímque Cydoniorum

Melinus color qualis.

Marcellus, et Brasauolus haud rectè de sensi.

doniorum aureo colore, quæ Græcis Μῆλα dicũtur, Μήλινον perquam rectè denominat. Quo fit vt non possim nõ demirari Marcelli alioqui doctissimi viri ingenium, quòd in cæteris plantarum floribus, de quibus superius meminimus Μήλινον vbique luteum fuerit interpretatus, & quod in Hyperico suiipsius oblitus Μήλινον album reddiderit. Quod etiam de Brasauolo dixerim. Etenim quum is amplum simplicium medicamentorum examen ediderit, nesciò sanè quo pacto Græcum Dioscoridis codicem non inspexerit diligentius, vocabuláque non expenderit, quę ad plantarum, & florum colores spectant: quinetiam quod potius Marcelli lectionem sequi maluerit, quàm ad fontem viuum labia admouere: ex quo qui commodè limpidam possunt haurire aquam, & ad riuulos inde manantes potius declinant, malo quidem consilio ducuntur. Hæc si diligentius expenderis, non solùm me legitimo iure cognosces accusasse Marcellum ac Brasauolum: verùm, & tuipse facilè fateberis, me nulla alia de causa scripsisse id in clarissimos illos viros, quàm vt errorem hunc è medio tollerem: quinimo & eos ipsos accusare incipies, quos prius defenderas. Cæterùm nõ ob id prætermittas velim quin in potesterum de aliis, quæ tuæ fortassis obstabunt sententiæ ad me scribas. Hoc si feceris erit mihi tam gratum, quàm quod gratissimum: nam q; vbi erroris conscium me adinuenero, fatebor id tibi ingenuè, & posthac meipsum emendabo, vbi verò secus euenerit, pro virili enitar tam firmis meipsum tueri argumẽtis, vt non solùm tu posthac iis subscribere possis, sed & cæteri, qui tuæ potius sententiæ, quàm meis astipulabuntur commentariis.

Vale.

*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hyppolito Brillo Medico, S. P. D.

Probatur Guaiaci ligni decoctum non esse indifferenter dandum Gallica lue affectis, & praesertim vbi biliosus fuerit affectus.

POstremas literas tuas reddidit mihi Marcellus Capuanus Tergestinorum Praefectus, quibus antea respondere non licuit, quòd in conficiendo commẽtariorum meorum Indice plurimum sanè fuerim occupatus. Ex illis itaq; intellexi, quòd quum meum de morbo Gallico libellum nuper legeres, non parum fueris demiratus, quòd scripserim Guaiaci ligni decoctum nulla ratione conuenire Gallica lue affectis, quae cum flaua bile complicata fuerit: quinetiam nec iis, quibus iecur fuerit praeter modum biliosum. Caeterùm quum tibi videatur mea haec opinio non parum à veritate & ratione deflectere, decreuisse te inquis, exercendi ingenij causa, contra sententiã meam nõ inualidis nũc disputare argumẽtis, quibus facilè speras à mea me amoturũ sententia. Quod vt praestare videaris hanc in primis adducis positionem, scilicet, ꝙ ea contraria sunt quae maximè inter se differũt, quaeq; sese cõsumunt, ac inuicem sese propellũt: sed eae qualitates, quae sunt in Guaiaco, & quae sunt in aqua in qua Guaiacũ ipsum decoquitur, sunt omnino contrariae. Nã illud calidis, siccísq; pollet facultatibus, haec verò frigidis & humidis. Vnde palàm est magnas admodum inter Guaiacum & aquam haberi contrarietates. Quo fit, inquis, vt hinc facile sequatur, quòd hae contrariae facultates sibi adeò opponantur, vt necessariò opus sit, vt altera alterũ vincat. Atqui, quum qualitates, quae in Guaiaco habẽtur, minus validae sint ac potẽtes, validiores aquae vires superare non valent. Namq; Guaiacũ (recentiorum medicorum testimonio) calidum est circa tertium excessum: Aqua verò (vt Aristoteles inquit libr. II. de generatione) extremè habetur frigida. Quamobrem necessariò fieri oportet, vt calidae Guaiaci qualitates, à frigiditate aquae superentur. Vnde sequitur, vt Guaiaci ipsius decoctum potius ad quandam tendat temperiem cum humiditate quadam coniunctam, quàm ad aliam qualitatem, quae in calore

Prima contra Matthiolũ positio.

in calore exuperet. Quinetiam hoc idem fieri contendis quòd in decoquendo medicamento longè maior sit aquæ portio, quàm ligni, quum vnaquęque Guaiaci libra in quatuordecim, sexdecimue aquæ libris decoqui soleat. Quæ quidem aquæ quantitas ob frigidissimas, quæ ei insunt, qualitates, non modicas possidet vires, quibus Guaiaci calorem mitigare, ac refrigerare possit: id quod pariter euenit in hordei decocto, aut cremore quem Græci ptisanam vocant. Etenim tametsi hordeum frigidum habeatur & siccum, ob aquæ tamen (inquis) in qua decoquitur mistionem, sicca eius facultas vsque adeò deperditur, vt eius decoctum frigidum & humidum euadat: quo fit, vt febrientibus commodissimè, ac admodum vtiliter exhibeatur potandum, non solùm ad refrigerandum corpus, sed etiam ad febrilem calorem extinguendum. Quo argumento fretus idem in Guaiaco euenire asseris, quippe quòd dum in aqua decoquitur, calidæ eius qualitates ab ipsius aquæ frigiditate proculdubiò superentur. Vnde postea euenit, vt aqua in qua Guaiacum fuerit decoctum, moderatè tum excalfacere, tum exiccare possit. Deinde quum hac sola positione haud satis contra me dictum censeas, huic secundam annectis: quòd scilicet iis ex rebus, quæ in suis temperamentis æquales habentur, nulla prorsus resultet actio. Quandoquidem vbi hæc illam superare debeat, operæprecium est alteram viribus esse altera longè maioribus: Id quod ex Guaiaco haudquaquàm sequi potest, cùm longè satis supérque fuerit comprobatum imbecilliores, minorésque eius qualitates à fortioribus maioribúsque in aqua permanentibus facile superari. Quibus apertissimè cognoscitur, ac probatur Guaiaci decoctum non admodum excalfacere posse. Postremò inquis, quod si ex duabus positionibus concederetur prima, sequeretur ligni Guaiaci decoctum biliosis haudquaquam dari debere, sed quum cōsequens sit falsum, habetur falsum & antecedens. Quod enim consequens falsum sit patet ex communi practicantium vsu, qui indifferenter Guaiaci decoctum propinant in omnibus corporum temperaturis. Id quod te frequentissimè vidisse asseris tum Patauij, tum etiam alibi in quamplùribus, non solùm lue illa Gallica affectis, sed aliis etiam diuturnis morbis, qui pro medicorum sententia Guaiaci decocto sanati sunt. Quod

Secunda positio.

tametsi caliditatis aliquid possideat, attamen quantum videri potest plus satis iuuaminis quàm læsionis semper afferre solet. Quibus palàm est Guaiaci decoctum in biliosis affectibus minimè prohiberi debere. Hæc tua sunt præsidia, quibus putas meam te destruere sententiam. Sed animaduertas velim me non esse rei Medicæ omnino imperitum: ideóq; non tibi cõfidas oportet, quòd primus me inuaseris: Quippe quòd vbi quis sibi diligenter prospexerit, rarò aduersis succumbit insultationibus. Cæterùm, vt ad mea confugiam præsidia; inquam, positiones propositionésque tuas apud omnes tui similes videri fortasse posse efficacissimas: sed vbi rectè iis mandantur, quibus òptimus, & haud infectus fuerit gustus, illicò ne tantillum quidem salis habere deprehenduntur. Tu (quantum video) elenchi tui fallacia me superare credideras. Atqui, vt videas à se non abesse Matthiolum, primi tui argumenti vim infirmissimam esse pronuncio, quod pariter falsissimum sit fundamentũ, a quo id proficiscitur. Quandoquidem hæ primæ qualitates elementales (id quod quum te Medicum profitearis scire deberes) in vnoquoque composito omnes simul habentur: vbi quum inquam vna plerunque aliam suis viribus nonnullis superet gradibus, non ob id tamen (vt tu perperàm arguis) altera alterám destruit, nec à suo loco expellit. Quinimo potius euenit, vt hinc ea non solùm resultent corpora, sed diu incorrupta permaneant: nec obstat quòd altera contrariarum qualitatum alteram viribus superet longè maioribus, & primum inter cæteras sibi vendicet dominium, à quo vnumquodque compositum sibi nomen asciscit, vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel sicci à primo vsque ad quartum temperamentorum gradum, prout vna longè magis quàm altera in hac vel in illa exuperat qualitate. Quo fit, vt cùm tua quibus niteris fundamenta proculdubiò falsa inaniáq; habeantur, quicquid vlterius ædificaueris destruatur, & ruat. Ad id autem quod dicis calidas qualitates, quæ in Guaiaco sunt, frigidas aquæ vires nullo pacto vincere posse, quod illæ his minores sint, & longè imbecilliores, quódque aquæ quantitas Guaiaci quantitatem plurimùm exuperet, dicam (vt tuis omnibus respõdeam argumentis) te satis negligenter perpendisse decoctorũ omne genus qualitates, ac vires. Quandoquidem si aqua (vt tu minus rectè tibi persuades) calidas

Responsio ad primum.

Decoctorum cõsideratio nõ inutilis.

calidas vinceret superarétque medicamentorum, quæ in ea concoquuntur, qualitates, decocta proculdubiò fierent temperamento proxima, vel potius ad frigidum, quàm ad calidum declinarent, si, vt putas, à maiori aquæ frigiditate ac quantitate superari deberent, quo fieret, vt non incassum modò darentur in frigidissimis morbis vbi maximè calida medicamenta requiruntur, sed cum non parua propinarentur ægrorum iactura, si tamen, vt quidam faciunt Pseudomedici, vel potius impostores, consentire non puderet, vno tantum medicamento vnumquemque posse curari morbū, vt tu affirmare non vereris: Asserere enim nō dubitas Guaiaci decoctum indifferenter exhiberi posse tam in calidis, quàm in frigidis morbis, vel temperaturis. Atqui quum hoc decoctum temperamento proximum feceris, nescio sanè quo pacto tibi persuaseris, vt in frigidissimis morbis vtiliter propinari possit, quum huiuscemodi affectus haudquaquam temperatis medicamentis vel temperamento proximis expugnari queant, sed iis, qui plurimum caloris possident. Cæterùm vt redeam vnde diuerteram, scias oportet, quòd dum Guaiacum aqua elixatur, cum eius calidæ siccæque qualitates in densissimo impactæ sint corpore, non se permittit vnita ipsa virtus ab aquæ frigiditate superari. Etenim durum vbi etiam minoris fuerit quantitatis, facilius agit in molle, quàm è conuerso: Quinetiam aquæ qualitates ignium vi agitatæ, longè magis in auram resoluuntur, quàm quæ in Guaiaco consistunt, quod non aliam ob causam tam longa protrahitur coctione, quam quòd difficilè admodum eius qualitates ab eo separētur. Ad hæc facilè probari potest aquam in qua Guaiacum incoquitur, non admodum Guaiaci ipsius caliditatē alterare posse. Siquidem quàm primum ipsa efferuescit, igneus introducitur calor, & omnis eius naturalis deperditur frigiditas, cuius illicò sedem occupat feruoris ipsius auxilio calida ligni facultas, quę quū subinde paulatim aquā in sui ipsius cōuertat naturam, prohibet etiā quòd simulac refrixerit, ne expulso ignis feruore frigiditas vnquā posthac introducatur. Quo fit, vt huiusce ligni decoctum, perinde ac crudum lignum, vel etiam fortassè magis excalfaciat, vt postea, non infirmis dicam rationibus. Quòd autem decocta quælibet veras eorum, quę decoquuntur: qualitates, facultatesque sibi asciscant, nec eas, (vt perperam

Guaiacum lignum cur longa egeat coctione.

Guaiaci decoctum non minus excalfacere quàm ipsius lignum.

 iudi

iudicas) ob aquæ frigiditatem vincāt, & prorſus reddant imbecilles, facilè probatur Ariſtotelis teſtimonio, qui libro. i i i. Metheororum capite I I I I. tuam deſtruit ſententiam his verbis: Coctio ab interiori humoris calore efficitur, & propterea, quæ in ſartagine verſantur aſſari ſolent: ab igne enim mutantur, & afficiuntur: humorem autem in quo ipſe calor verſatur magis ſiccum reddit, quandoquidem illud ad ſe trahit: at id quod elixatur contrarium agit. Nam ex illo ipſo humor è calore, quem exterior continet humor, exprimitur. Hæc ille. Quibus palàm fit ea, quæ elixantur medicamenta, in liquorem cui incoquuntur vim ſuam transmittere. Ac hinc euenit quòd vbi dulcis ac potabilis aqua in terræ viſceribus calefit, feruétque in metallis, metallicas aſciſcat ſibi facultates, & ex frigidiſsima, admodum calida cùm actu, tum potentia fiat: id quod infallibili ſcitur experientia ex earum thermarum aquis ſpontè naſcentibus, quæ aut ſulphur, aut ſal, aut nitrum, aut chalcanthum reſipiunt. Ideóque rectè in hanc ſententiam conceſsit Galenus libro I. de ſimp. med. facultatibus, ſic inquiens: quæ exactè ac ſyncerè aqua eſt, ſi per bituminoſa, ſulphuroſa, nitroſáq; loca diſcurrens, ſubſtantiæ eius aliquid abſterſerit, ſecúmque traxerit, mixta iam eſt: multa enim eſt diuerſitas potabilium aquarum, & ſalſarum, & earum quæ ſulphur, aut bitumen, aut nitrum, aut chalcitim, aut Myſi, aut chalcāthum, aut (vt ſimpliciter dicam) quæ calidorum natura medicamentorum guſtu aliquid referunt. Inimicæ enim ſunt omnes calidis noſtrorum corporum affectibus, ex quo claret has omnibus facultatibus eſſe calidas. Hæc omnia Galenus contra tuas obiectiones tuúmque medendi vſum: cùm aſſeras feliciter dari Guaiaci decoctum, quod calidum ſiccúmque faciunt omnes in principio tertij exceſſus, Gallica lue affectis, quam biliosus foueat humor, & vbi iecur ipſum præter naturam fuerit excalfactum: quin etiam iis, qui ſimul cum hoc morbo maraſmo etiam laborant, quum aſſeras indifferenter dari omnibus. Verùm nunquàm negauerim ego non poſſe ſecurè propinari decoctum in bilioſis temperaturis, vbi Gallica lues ab ipſa bile immutata non foueatur, ſed ab alio quouis humore, quum morbi contrariis curentur, tēperamentum verò ſimilibus conſeruetur. Sed vbi bilioſus fuerit affectus, calidis curare medicamentis extrema ſanè dementia

Decoctū quod libet veras eorum qualitates qua decoquuntur ſibi adſciſcit.

Aſſata & elixa contrario modo ſe habent.

Aqua metallicis admiſta temperamentū permutat.

Decocti Guaiaci temperamentum.

tia fuerit. Adhæc, vt omnibus tuis respondeam argumentis, dicam etiam quòd vbi scribit Aristoteles, aquam vltimo excessu esse frigidam, ibi de aqua nostri vsus non loquatur, sed de simplici, ac purissima aqua, vt elementum purum, in quo nulla sit cæterorum elementorum qualitatum admistio: quandoquidem nostri vsus aqua neutiquã simplex fuerit, nec talis, cùm omnium philosophorum consensu cum cæteris mixta sit elementis nec vacet terreis, aêreis, ac igneis qualitatibus, vt Galenus testatur libro primo elementorum, & libro de ptisana, & pariter Auerrhoes diuersis in locis. Siquidem si nostri vsus aqua frigida esset vltimo excessu, vt inquit Aristoteles, de simplici ac purissima aqua proculdubio potantem interficeret, quum talis sit eorum facultas, quæ extremè sunt frigida: extinguitur enim ab his naturalis calor, vt de Cicuta, & Meconio scripserunt ferè omnes antiqui Medici. His itaq; cognosces quàm friuolis mecum agas argumentis. Ad exemplum autem quod adfers de hordei decocto, quo probare niteris quòd Guaiaci qualitates aquæ coctione reddantur imbecilles, nil aliud respondere possum, quàm quòd existimem te in non paruo versari errore: Etenim si diligentius, accuratiúsque expenderis qua ratione velit Galenus hordei decoctum seu Ptisanam longè magis sitim extinguere quàm simplicem aquam nostri vsus, reperies sanè scribere Galenũ euenire hoc non quia in aqua deperdat hordeum dum coquitur siccam qualitatem, quam possidet, sed aliis verioribus de causis, quas tamẽ quum medicum te profitearis, ignorare non deberes. Cæterùm quum apertissimè cognoscam hæc te prorsus nescire, audias obsecro, vt doctior paulò fias, Galenum de ptisana disserẽtem his verbis: Ptisana, inquit, siue hordei decoctum sitim reprimit ceu humidum, atq; eandem (quantũuis humiditate inferior sit) plus aqua compescit. Porrò quòd citius digeratur, quòd ob eius lentorem firmam quandã habeat humiditatẽ, quodque præterea frigida sit. Harum, inquam, nomine febribus ardẽtibus accomodatissima est, nec ea tantũ gratia quòd his vndequaque repugnet, sed quòd è maximè coctibilibus, sit, atque in nulla non qualitate imbecillima digestúque facilis, atque ob detersiuam vim putridos succos lustret, semiputres autem concoquat. Hactenus Galenus. Cuius doctrinam si rectius expenderis, causas, quibus hordei decoctum

Responsio ad exemplum de hordei ptisana vel decocto.

Lib. de Ptisana.

Ptisana facultates.

Ptisana cur febribus repugnet.

magis refrigeret, & sitim extingnat, quàm aqua pura potabilis, facilè cognosces, & tui erroris conscius fies. Quinetiam illicò coniicies hordei ipsius qualitates nulla destrui posse aquæ elixatione, sed in ipso semper permanere decocto: id quod apertissimè testatur Galenus cum dicit. Ptisana (quantum vis humiditate inferior est) sitim plus aqua compescit. Quandoquidem hisce verbis manifestò ostendit Galenus non aliam sanè ob causam ptisanam aqua potabili minus esse humidam quàm quòd in ea remanserit sicca hordei qualitas: quinetiam hoc idem ostendere videtur cum dicit ardentibus febribus accomodatissimam esse ptisanam, non ea tantum ratione, vt his vndequaque repugnet: id quod proculdubiò indicat non vndequaque ardentibus febribus repugnare ptisanam ob hordei tantum siccitatem, quæ in ea permansit. Præter id quòd in ptisana, vel hordei decocto, cõseruetur sicca hordei qualitas idem maximè palàm facit Galenus, vbi scribit ardentibus febribus etiam conuenire ptisanam, quòd sua detergendi vi putridos succos lustret. Etenim quum detersio in hordeo ab alia qualitate quàm à sicca esse nequeat, cogeris, velis nolis, mecum fateri hordei decoctũ siccã eius qualitatẽ sibi proculdubiò asciuisse. Itaq; dicemus vnà cũ Galeno non ob id magis humectare ptisanam, quòd aqua potabili sit humidior, sed quòd humiditas, quę in ea reperitur ob lentorẽ qui illi inest firmior sit, & magis permanens, quàm quæ habetur in aqua. Nec alia sanè ratione fit ꝙ lõgè magis ab aqua, quàm aëre humectẽtur Ethica febre laborãtes, quanquã est aër sui natura humidior quàm aqua, quàm quòd aquę humiditas firmior, crassior ac ꝑmanẽtior habeatur quàm aeris: ꝑindéq; primo cãticorũ dicebat Auerrhoes: oportet autem te scire aërem esse humidiorem aqua, & quòd aqua sit nihilominus in humectãdis corporibus quibus obuiat potentior quàm aër, propter maiorem substãtiæ consistentiam. Quantum verò spectat ad secundam positionem, scilicet quòd ab his, quæ æquali sunt tẽperamento nulla prorsus resultet actio & nil aliud mihi respõdendum videtur, quàm quòd cum iisdem confundatur argumẽtis, quibus primam, vnà cum consequentibus irritam fecimus, superfluum sanè esset, ac tædiosum, hîc eadem repetere argumenta. Cæterùm ad tertiam in qua dicis (petendo id, quod est in principio) quòd si concedatur prima, duarum possit

Hordei qualitates coctione non destruuntur.

In ptisana nõ deperditur hordei sicca qualitas.

Detersio in hordei decocto à qua fiat qualitate.

Cur ptisana magis humectet quàm aqua.

Aër magis humectat Ethica febre laborantes, quàm aqua.

Responsio ad secundam.

Responsio ad tertiam.

positionum, scilicet quòd ea contraria sunt, &c. sequeretur, quòd in biliosis affectibus nullo pacto dari deberet Guaiaci decoctũ: sed quũ consequẽs sit falsum, necesse est esse falsum etiam antecedẽs, quódq; falsitas palàm fit ex medicorum practicantium vsu, &c. respondeo hæc omnia non parùm tuę detrahere autoritati, qppe qui, spretis philosophicis rationibus, fallaci inhæseris experimẽto, quod tamẽ Hippocratis testimonio periculosũ, ac fallax est, nisi ratione cõsistat. Atqui posteaquã hoc tantũ te regis fundamẽto, fateor ego ingenuè quòd nullum vnquam viderim rectè curatum simplici ligni Guaiaci decocto, qui Gallica illa lue biliosa teneretur, quum tamen certò sciam innumeros Guaiaci truncos, & corticis eius quamplurimùm non solùm in lue illa, sed in aliis permultis diuturnis affectibus me fœliciter consumpsisse. Quod cum exercitatissimi ac doctissimi Medici non ignorent vbi coguntur in biliosa Gallica lue, vel vbi iecur nimia bile redundet, Guaiaci decoctum exhibere potandum, maiori aquæ quantitate (vt tu faciendum putas) calidam ipsius non temperant qualitatem, sed aut intubum, aut cichorium, aut buglossum, aut melopeponum, cucurbitarúmque semina admiscent. Siquidem horum frigidæ qualitates cùm permanentes sint, & ab aqua asciscantur in qua decóquuntur, corrigunt temperántque calidas & siccas Guaiaci qualitates; vnde postea fit, vt ægri nulla percepta noxa conualescant. Sed non possum non mirari plurimùm, quòd hæc te ignorare iam primum animaduerto, quódque tibi persuaseris Guaiaci decoctum parùm, vel non multũ abesse à temperamento, cùm non solùm ex allertis rationibus, sed etiam gustu, quo ferè solo medicamentorũ qualitates cognoscuntur, quis rectè apertissimè coniicere possit decoctũ hoc vsq; ad tertiũ caliditatis gradum ascendere: id quod maximè palàm facit acerrimum incendium piperi ferè simile, quo fauces & guttur afficiuntur ex huiusce decocti potu: quinetiam & copiosissimus sudor, q à potione illicò ferè in vniuerso corpore emanat: Siquidẽ hæc fieri nõ possunt nisi ab acribus & calidis admodũ medicamẽtis: Sed tu fortassè nunquã gustatu decocti ipsius vires explorasti, nec qua ratione tã abũde sudorẽ eliciat. Sed de his satis. Quũ autẽ plus otij nactus fuero scribã cõtra tuã sententiã, cucurbitulas inscia scalpello cute administra

Guaiaci decoctum quibus admiscẽdum in biliosis affectibus.

Cucurbitulas administrari non debere repletis corporibus.

Mannam & Cassiam, & cætera clemẽtiora dari posse pregnantibus quocũque tempore. Rhabarbari dilatum dari secure potest in biliosa pleuritide.

niſtrari non debere, niſi prius purgatis corporibus: Mãnam, Caſſiam, & cætera clementiora medicamenta dari ſecurè poſſe vtero gerentibus quocunque tempore, nec eſſe præter Hippocratis inſtitutum. Quinetiam Rhabarbari dilutum in biliosa Pleuritide rectè ſanè ac nulla repugnante ratione à medicis nonnullis exhiberi. Vale.

PET. AND. MATTHIOLVS
Iacobo Boſello Vtinenſium Medico, S. P. D.

Diſputatur quid Rhacoma apud Plinium, An Saccharum antiquorum noſtrum ſit Saccharum, & an pinguedo à frigido, vel ab humido generetur in animalibus.

Illud mihi dedit natura ingenium, hoc aſſignauit temperamentum, vt ſi quid mihi quãdoque quiſpiam polliceatur, quieſcere non poſſit animus meus, quouſque quod promiſſum eſt, fuerit conſe quutus. Ac eo magis longa dilationis mora angore quodam teneor, quo expectatæ rei maior fuerit conſideratio, maiúſq; illius conſequendæ deſiderium. Ideóque vellem, vt in eo, quod mihi hinc proficiſcẽs iam tribus elapſis mẽſibus pollicitus fueras, fidem tuam liberares (es autẽ pollicitus ſimulatque Vtinum perueniſſes, tuis illicò pollicitationibus & noſtris te ſatisfacturum deſiderijs) & te perquam maximè hortor, non quòd de conſtantia, fidéque tuã dubitem (puto enim te hominem eſſe certiſſimum) ſed quia incredibili cupiditate ardeo eiuſce rei, quam tu mihi promiſiſti, vt longiori temporis mora non differas ad me ſcribere, tuam de Rhacòmate ſententiam ex Pliniana lectione deprom̃ptam. Cupio enim mirum in modum in re plãtaria abs te doctior fieri, atque id, quod antehac à nemine didicerim, tibi acceptum referre, vbi de Rha Barbarico (vt ſpero) plura fuero commentatus. Ego quidem, qui amicorum dilationes legitimis apud me impedimentis defendere ſoleo, id ſanè moræ primo, nec tuæ adſcribebam negligentiæ, nec imperitiæ, ſed verebar ne ægrorum curis detentus, qui frequẽtiores, nume roſioréſque in æſtate adeſſe ſolent, & longa temporis mora, huiuſce negotij fueris oblitus: ſed cum nunc audiam ab his

qui

qui Vtino Goritiam veniunt paucos admodum nunc istic homines ægrotare, excusari nulla ratione potes, quòd nihil tuarum literarum ad nos miseris, quibus aut te purges, aut tuis satisfacias pollicitationibus. Quò fit, vt non ab re esse putarim, si tibi negotium hoc iterum in mentem redigam. Meministi enim cùm hic esses & de Rha Barbarico simul colloqueremur, percontanti tibi, nunquid scirem vnde Rha Barbaricum nomen hoc accepisset, respondisse, de nomenclatione hac nil aliud me exploratum habere, quàm quòd probatissimis scriptoribus, præsertímque Mesui posteritatis memoriæ fuerit cõmendatum: nempe quòd à regionibus à quibus conuehitur sibi nomen asciuerit. Quandoquidẽ (responderam) non solùm medicamentum hoc Rhabarbarum à Mesue appellari solitũ, sed Rhascenicũ, & Rhaturcicum, quòd non modo ex Barbaria afferri soleat, sed à Turcis, & Sinis (vt puto) qui extremæ Indiæ sunt populi: Cur autem fiat, vt id quod nunc ex India aduehitur Barbaricum dicatur, illud in causa esse suspicabar, quòd scilicet quum olim fortasse maior ipsius quantitas ex Barbaria adueheretur, & ob id longè magis Barbarici nominis quàm Indici, vel Sinici apud omnes inualuerit vsus, nil mirum videri, si hac quoque tempestate aliis etiam è regionibus allatũ perpetuò Barbaricum dicatur. Quibus te respondisse facilè memineris, me veram Rhabarbari nomenclaturæ originem ignorare, quæ non à Mesue, sed à Plinio petenda erat, quippe qui Rhabarbaricum Rhacomam vocans, id ingenti prouentu vnà cum Costo nasci scribit in quadam fluminis Gangis insula, quæ Barbaria appellatur, vnde tractu tẽporis factũ est, vt ab insulæ illius nomine Rhabarbarũ posterioribus appellari cœperit. Hoc quum abs te audirẽ, quo Plinianæ lectionis exercitatiorem intellexeram esse neminem, loci videndi percupidus, illicò Plinianum codicem coràm afferri curaui. Atqui lõgè aliter inuenimus de Rhacomate lib. xxvij. cap. xij. scripsisse Plinium, quàm tu, vel tuipsius, vel aliorũ fortasse com mẽto, narraueras. Siquidem nec Indiæ, nec Gangis, nec Insulæ, nec Barbariæ, nec quòd vnà cũ Costo nascatur Rhacoma, vlla ibi Plinio fiebat mentio. Etenim ille de Rhacomate scribens plura quàm hæc non habet: Rhacoma affertur ex his, quæ supra Pontũ sunt regionibus: Radix Costo nigro similis, minor, & rufior paulò, sine odore, calfaciens, & gustu adstrin

Rha Barbarici nomenclatio vnde duxerit originẽ.

Rhacoma.

Rhaponticum Plinio Rhacoma dici. adstringens. Eadem trita vini colorem reddit ad crocum inclinantem. Hæc ille. Nec plura tunc in Pliniano codice de Rhacomate, quòd Rhaponticum Dioscoridis intelligo, abs te inueniri potuerunt. Id quod tantũ mihi tædij molestiæq; attulit, quantum prius videndæ historiæ assequendęq; doctrinæ conceperam voluptatis. Cæterùm tu, vbi te captũ agnouisti, ne fabulatoris crimen subires, non leuibus sanè verbis affirmabas te hoc alicubi in Pliniano codice proculdubiò adnotasse, quamuis tunc nõ ita facilè id ex tempore reperiri liceret, pollicebarísque quàmprimum Vtinum venires domique tuum inspiceres Plinium, illicò de re hac ad me scripturum, & Plinij ipsius locum assignaturum. Sed cùm tam longè expectationi abs te haudquaquam satisfieri videam, vel quòd, vt antea dicebam, præterquàm audieram ægrorum curis detinearis, vel quòd maleuolus fortassè quispiam è tuo Plinio aliquam exciderit paginam, non potui diutius tolerare quin ad te scriberem, vt fidei tuæ consuleres, & me hac spe frustratum non derelinqueres. Ego autem (vt ingenuè fatear) etsi nõ parum Plinij lectione sum delectatus, non tamen vsquam apud Plinium me plura de Rhacomate, & Rhabarbarico legisse recordor, quàm ea de quibus nunc superius diximus. Quamobrẽ iam primùm abs te expectabo, aut nouam hanc Rhabarbari historiam, aut non indignam tam lõgæ moræ, aut erroris excusationem. Erroris, inquàm, quòd verear ne id quod in Plinio te legisse putas, in alio fortassè legeris autore: vel ne Plinij lectionem cum Ptolemæi Geographia confuderis. Siquidem hic in quadam Indi fluminis Insula, non Gangis, quemadmodum perperam ex Plinio affirmabas, ciuitatem quandam non regionem describit, quę Barbaria dicitur. Atqui nõ ob id, nec ab illo, nec à quouis alio (quantũ legerim viderímq;) scriptũ esse reperio circa ciuitatẽ illã nasci Rhabarbarũ, nec inde asciuisse sibi nomẽ. Quo fit vt à Mesuis historia mihi recedendũ nõ sit, quippe qui scribit Indicũ Rha, Rhauetsceni, Mauritanis vocari, *Rhauetsceni.* quòd à Sinis fortassè (vt prędiximus) Indorũ omniũ vltimis, ad nos cõuehatur: Barbaricũ verò quòd ex Barbarica afferatur regione. Hinc itaque palàm est hallucinari plurimũ Ambrosiũ Calepinũ municipẽ tuũ, quippe qui nõ solùm Barbariã prouinciã in Aphrica circa Carthaginẽ haberi ait, sed (vt Ptolemeus scribit) esse etiã in Gãge flumine Insulã quæ Barbaria *Ambrosius Calepinus notatur.*

baria dicitur. Quod autẽ Rhabarbarici nomẽclatio à fabulo sa Calepini Insula nõ duxerit originẽ, id apertißimè testatur Mesues, quum dicat, Indicũ Rha omniũ esse optimũ, & post ipsum secundũ locũ obtinere Barbaricũ. Id quod proculdubiò cõcludit, haudquaquàm in India esse Barbariam, vt tuus somniauit Calepinus: cuius fortaßè (vt diximus) lectione deceptus, in eã te adductũ opinionẽ esse suspicor, vt id in Plinij codice te legisse cẽseas, quod in Calepino illo tuo longè antea legeras. Verùm hæc, vt à me obiter dicta recipias velim, non quidem affirmanter, donec præter meã opinionẽ, rem hanc aliter se habere abs te factus fuero certior. Sed ad saccharum venio de quo, cùm simul colloqueremur, contra meam disputabas sententiam, Saccharum nostri vsus illud non esse saccharum, de quo antiqui scripserunt. Cùm autem plura in contrarium adducerem testimonia, nil aliud respondebas, quàm quòd de re hac plura contrà sententiam meam esses commẽtatus, quæ ad me mittere decreueras, vt iis perlectis ac degustatis, in tuam concederem sententiam. Quod si præstiteris, non parua cum gratiarum actione ea omnia tibi accepta referam. Sed nolim tuis consiliis tantopere confidas, anteaquàm, de his cæteri ferant iudicium. His etiam accessit tertia de pinguedinis in animalibus generatione disputatio. Siquidem cum Galeni testimonio affirmarem pinguedinem, tam in homine, quàm in cæteris animalibus à frigiditate oriri, fieri, ac cohærere: id, nulla prorsus facta distinctione, falsum esse pronunciabas. Quinimo etiam affirmabas haudquaquàm à frigiditate fieri pinguedinem sed ab humiditate tantum. Quod cùm scirem Galenicæ doctrinæ quàm maximè repugnare, & te hæc omnia tradidisse obliuioni, præterire quidem non potui, quin illicò libros de temperamentis afferri curarem, ibíque in secundo tibi facilè ostẽderem, quàm apertè contra tuam opinionem censeret Galenus his verbis: Quicquid in sanguine pingue, leue, & tenue est id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus verò seruatur: Cúmque id venæ extra se transmiserint, vbi in frigidas particulas incidit, quod genus membranæ sunt, in iis cõcrescit. In partibus verò natura calidioribus, cuiusmodi carnosæ sunt, à calore ipso absumitur ac digeritur: nisi sicubi frigiditate temperamenti etiam vitã indulgentior accedens ipsis carnosis particulis adipis aliquid allinat. Qua ratione

Pinguedo à frigiditate oritur.

etiam

Animalia quæ hyeme delitescunt cur pinguescant.

etiam,quæ hyeme delitescunt animalia non rarò inueniuntur adipe obesa, Et fœminæ viris sunt pinguiores, quòd scilicet fœmina mari sit frigidior, & plurimum domi versetur. Hactenus ille. Quam quidem sententiam paulò post ostendebã iterum repetiisse Galenũ, ac postremò affirmasse in iis plus adipis reperiri quibus plus frigidi inesset quàm humidi, & ideo adipẽ omnẽ ex ipsius habitus frigiditate pro gigni. Quæ omnia tametsi tuæ omnibus sanè modis refragabantur sententiæ: his tamen haudquaquàm acquiescere voluisti, sed Galenum dicebas ibi de ea tãtum solida disseruisse pinguedine, quam Seuum appellamus, non de ea, quæ carnosis in toto corpore partibus cohęret: nec de adipe illa molli, quàm in suibus, canibus, ac vrsis progigni videmus, quámque axungiam antiquis appellatam scimus, cùm reuera hæc duo adipis genera non à frigiditate, sed ab humiditate tantum, & oriantur, & coalescant. His autem, quamuis etiam facilè respondere, tuámque cum Galeno opinionem destruere potuissem: ob temporis tamen angustiam id præstare non potui. Atqui ne viderer quicquam à mea defecisse sententia, pollicebar per literas te redditurum certiorem, in quàm magno versareris errore. Quamobrem cùm nunc primùm à tuo hinc discessu ad te scribam, prætermittendum mihi nõ duxi, quin cæteris eas attexerem cùm Aristotelis, tum Galeni sententias, quibus posthac tuam de adipe ignorantiam apertissimè cognoscere valeas. Velim itaque scias proculdubiò hallucinari eos, qui putãt hoc in loco (vt tu tibi persuades) Galenum de solida tantum intellexisse pinguedine, cùm de omni pinguedinis genere absque vlla intelligat repugnantia. Quinimo potius de molli, quàm de seuosa pinguedine intelligere videtur: Id quod facilè ex eo cognosci potest, quòd hic Galenus de humano potius adipe, quàm de cæteris scribat. Quandoquidem, vt Aristo. lib. 1. cap. vj. de partibus animalium, ac pariter Galenus lib. xj. de simp. medicamẽ. facultatibus posteritatis memoriæ tradiderunt, solidus adeps in illis tantum gignitur animalibus, quibus cornua insunt, & dentes in superiori mandibula deficiunt, cuiusmodi habentur boues, capræ, cerui, arietes, & huiusmodi plura: mollis vero in his, qui vtrinque dentati sunt, & cornibus carent, scilicet in hominibus, suibus, canibus, vrsis, & eiusdem generis pluribus, quòd hæc humidiore, illa vero sicciore prędita sint

Boselli de pinguedine opinio explosa.

Solidus adeps in quibus gignatur animalibus & in quibus axungia.

tempe

temperamento, non quod ob id differat adipum horum generationis causa, cùm reuera solùm à frigiditate, tantorum autorum consensu, vterque fieri possit, sine qua impossibile est, vt sanguinis pinguedo è vasis ipsis egressa concrescere queat. Quæ quidē pinguedo in seuum iis in animalibus coalescit, quorum sanguis fibrosior, & terrestrior fuerit: in aliis vero humidioribus in axungiam vertitur, & mollior, & fluxibilior euadit, vt iisdem in locis apertissimè testantur Aristoteles, & Galenus, quorum verba hic afferre non libuit, ne longiori sermone tibi molestior essem. Cæterùm quòd is de molli potius intellexerit, maximè palàm facit exemplū ab eo allatum eorum animalium, quæ hyeme delitescunt, cuiusmodi sunt vrsi, glires, montani mures, meles, & alia pleraq;, quæ tamen omnia quum sint vtrinq; dentata, mollem, non solidam generāt pinguedinem, ipsamq; copiosam, quòd frigida admodum sint ob otiosam desidémque vitam, & somni lōgitudinem. Quod deinde adeps ille qui vna cùm carne in carnosis gignitur partibus à frigido non ab humido fiat, facile idem testatur Galenus, siquidem non solùm eius testimonio, sed Physicorum quorumcunq; consensu frigidi proprium est cōdensare, humidi verò dissoluere: quę quidem facultates quàm sibi inuicē repugnent, nihil mihi verendum est, quin tu à me excitatus iam recognoscas. Cæterùm, vt ad tacitas etiam respondeam obiectiones, quibus meam posses impugnare sententiam: si fortasse à me quęreres, qui fiat, vt supra cor in quo caloris nostri fons residet, & feruentes admodum vitales hospitātur spiritus, generetur pinguedo, quæ quandoque in superiori cordis ipsius parte non modica visitur, quum ne tantillū ibi quidem frigiditatis extet: quinetiam cur supra renes plus pinguedinis gignatur, quàm in cæteris corporis partibus, quum tamen hi plurimo abundent calore? Ego illicò tibi responderē, generari in superiore cordis parte pinguedinem ab aëris frigiditate, quem continuò inspiramus trahimúsque in corpus ad refrigerādum vitales spiritus, & cor ipsum refocillandum: quādoquidem is vbi primum effluxit è pulmonum arteriis, illicò superiorem cordis partem inuadit, eámq; non mediocriter refrigerat. In renibus autem id fieri dicerem, quòd etsi ij calidiores sint, cùm tamen suapte natura, quòd aquosum in sanguine generatur, excernant ac trahant, nil mirum si cum

Cur in superiori cordis parte concrescat pinguedo, ac etiam in renibus, plus quàm in cæteris partibus.

aquoſo ſanguinis excremento multum etiam pinguedinis ducant: quæ frigidis quibuſdam mēbranis quæ ibi habentur inhærēs, facilè in adipem coaleſcit, qui cùm frigidus ſit, nec quicquam caloris, vel ſpiritus contineat, in cauſa ſanè eſt, vt aucta ibi frigiditate ob copioſæ pinguedinis continuum acceſſum, adeps adipi cōcreſcat, perinde ac aqua, quæ per glaciem excurrit, illicò in glaciem concreſcit. Poſtremò ne putes velim adipem Galeno axungiam tantum vel mollem deſignare pinguedinem, ſed omne indifferenter pinguedinis genus. Quippe is id apertiſſimè oſtendit lib. xi. de ſimp. medicamen. facultatib. ſic inquiens. At ſi voles oleoſam & pinguem in animalibus ſubſtantiam omnem adipem appellato, ſicuti & pinguedinem appellari totū hoc genus licet. Sed de his fortaſſe plura quàm par fuerit. Quibus tamen, niſi potius pertinaciæ, quàm veritati fueris addictus, facilè quidem cognoſcere poteris adipem quemcunq; , in quauis corporis parte genitum, à frigiditate, non ab humiditate coaleſcere: quinetiam inſpicere quàm longè à Philoſophiæ ſcopo aberrauerit opinio tua. Nec putes velim hæc ad te ſcribere Matthiolum tuæ impugnandæ doctrinæ ratione perſuaſum, cùm teipſum, tuámque doctrinam perpetuò, & laudauerit, & probauerit apud omnes: ſed vt cognoſceres hæc illum non ignorare. Interim ego tuas expectabo literas, ſed velim, vt quemadmodum liberè apertéque nunc in te arguo, nunc tuis ipſe reſpondeo obiectionibus, tu quoque par pari (vt aiunt) referas, vbi valentioribus firmioribúſque rationibus & argumentis perſuaſus ſententiam tuam defendere ſtatueris. Vale. Goritij.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Iuliano à Maroſtyca Medico
S. P. D.

Diſputatur an Turdi ſalubre præbeant alimentum.

Vum Lelium à Cuſano, virum cùm nobilitate, tum ingenij præſtantia clarum, ſimul in diuturna illa febre curaremus, & de victus ratione ſimul colloqueremur, egóque turdos in cibum illi

illi describerem, tu contra ab iis abstinere suadebas, Sauanorolæ doctrina persuasus: quippe qui scribat (vt tuipse affirmabas) Turdos quartanariis minime cõuenire, quòd crassum, atrabiliariúmque generent alimentum. Atqui pluribus sanè modis hac in re te errare animaduerto. Primùm quòd apud Sauonarolam, quem tãtoperè sectari videris, nusquam reperio, turdos in cibis melancholicum gignere succum: deinde verò quòd tuum hoc argumentum ne tãtillum quidem Galenicæ doctrinę resipiat, nec antiquorum quorumcunque placitis adstipuletur. Legi cùm domum me recepissem Sauonarolam tuum, qui tamen perperam Galeni verba accepit, nec plura quàm hæc de Turdis scripsisse illum inuenire licuit his verbis annotata: Turdi, & Merulæ difficilis sunt digestionis, sed remouetur hoc si ex iure pingui decoquantur. hactenus ille. Quibus palàm est Sauonorolæ ipsius testimonio Turdos concoctu tantum esse contumaces, non autem melancholicum succum gignere, imò si pingui è iure decoquantur optimum inde subsequi alimentum. Atqui aliter de Turdis video scripsisse Galenum, quem minus rectè tuus ille percepit autor, dum suam hanc ab eo depromebat doctrinam. Siquidem Galenus lib. iij. de alimentorum facultatibus ita de turdis nobis scriptum reliquit: Auium porrò omniũ genus, leuissimum cibum præstat, si ad quadrupedes conferãtur: in primis verò si ad suillam, qua nõ aliud facilè inuenias, quod valẽtioris sit nutrimenti. Verumtamẽ eorum, quæ volatu fidunt, caro ob facilem concoctionem præcipuam laudem meretur, maximéq; perdicis, attagenis, columbæ, gallorum gallinaceorũ, & gallinarum, turdorum verò, merularũ, paruorúmq; passerum illis durior est: quas ipsas turturis, palumbi, anatísq; caro duritie etiam superat. Hęc ille. Quibus omnibus palàm est haudquaquam affirmare Galenum turdos concoqui difficulter, vt tuus somniauit Sauonarola, nec melãcholicum, crassúmue præbere alimentum, vt tui ipsius inuentione addebas, sed esse corũ carnem perdicis, attagenis, & iuuenum gallinaceorũ carnibus duriorem. Quod etsi verum sit, nõ tamen sequitur esse verum, vt turdi deuorati ægrè difficiléque concoquantur. Etenim tametsi (exempli causa) hædina caro medicorum omnium cõsensu concoctu facilior est, quàm vitulina: non tamen ob id sequitur vitulinã carnẽ non cõcoqui facile. Quamobrem

Obiectio.

Sauonarola taxatur.

Responsio.

hisce tum argumentis, tū testimoniis apertissimè quispiam nosse poterit, quàm valeat apud Galenū Sauonorolæ autoritas, cùm satis supérque Galeni ipsius scriptis nobis fuerit comprobatum, turdos nec crassum præbere succum, nec ad concoquendū esse contumaces, sed contrà potius concoqui facile, & inculpatū præbere alimentū. Id ꝙ lucidius ad clarioré huiusce loci expositionē lib. de cibis boni & mali succi idem testatur Galenus, sic inquiens. Cibi autem nulla omnino ex parte damnandi, neq; tenues, neque crassi sunt, sed veluti in symmetria, omnísq; excessus mediocritate consistunt. Eius generis panes optimi habentur, quorum confectionem libr. 1. de alimen. facultatib. scripsimus. Præterea ex Gallinaceorum genere fœminæ quidem & mares, ex auibus phasiani, perdices, attagenes, columbæ, merulæ, turdi, turtures, passerculíque omnes. Et libro de attenuante victus ratione. Ex piscibus saxatilibus, inquit, montanísque auiculis, multum, ac copiosum potes alimētum ad tenuantem victum accōmodare, & vt ego iudico. aues monticolæ, non modò ꝙ aëris, sed etiam alimenti, quod nobis præstant, tenuitate antecedant, aliis auibus, quæ in locis aquosis ac campestribus degunt, sunt præferendæ. Auiculas igitur, *turdos*, merulas, perdices, & reliquas id genus aues mōticolas mandas licet. Abstinendum autem ei, qui attenuante victu vti volet, aliis auibus, quæ in locis aquosis viuunt. Hæc si rectè perpenderis per tete facillimè cognosces quantum non solùm à Galenicis decretis, sed ab ipsa veritate tuus descinerit Sauonarola. Quo postea fiet, ne illi in posterum tam facile credas. Cæterùm si hisce allatis testimoniis rationem addamus, nemo, qui suæ mentis fuerit compos, negabit vnquam, eorum animalium carnes, quæ probatissimis vescuntur alimentis, & in optimis degunt pascuis, longè excellentius alere, quàm quæ contrario modo se habent. Siquidem non aliam ob rationem Galeno improbantur pisces qui in fluminibus capiuntur, quæ magnas per ciuitates excurrunt, quàm quòd putridis vescantur cibis, cùm in huiuscemodi flumina vniuersæ vrbis latrinæ, ac immunditiæ confluant. Eadem sanè ratione olim in cœnis vetabantur coturnices (vt Plinius est autor) ac etiam improbantur Sturni, quòd scilicet hi cicutæ, illæ veratri semine alantur. Quapropter quum Turdi in eò habeantur volatiliū genere,

Turdorum facultas.

quæ optimis victitant cibis nempe ficubus, vuis, oliuis, myrti & iuniperi baccis, degántq; in montibus & vineis, vbi salubrior est aër, aliter sanè ratio concludere nequit, quàm quòd Turdorum caro salubriter alat, ac nutriat. Postremò cùm turdos videamus canoras esse aues, id manifesto potest esse argumento has melancholico succo haudquaquam abũdare. Quod cùm nõ ignoraret Galenus de quartanę febris curatione ad Glauconem scribens, volatilibus vescendum suadet, quæ boni succi sunt, & in paludibus non degunt. Quibus nemo inficiari debet, quin etiam ibi turdos concedat Galenus, vt pote qui vbique eorum commendauerit alimentum. Sed cum te sanè nouerim in medendis morbis optimè exercitatum, quinetiam in Galenicis lectionibus assiduum, non parum quidem sum demiratus cur à viuo fonte deflexeris ad riuulos, nisi fortasse, vt meam hoc modo experireris doctrinam. Quæ tametsi per omnia tuæ eruditioni non correspondet, non tamen adeò tenuis est, vt putes me alimẽtorum omnium facultates ignorare. Vale. Goritiæ.

PET. AND. MATTHIOLVS Iacobo Bosello Medico S. P. D.

Disputatur item de Rhabarbaro, Rhacomate, & Sacchar o antiquorum.

QVod primum postulaueram, vt in his, quæ pollicitus fueras, de Rhabarbaro & Rhacomate tuam fidem liberares, ad id nihil mihi respondes, quod te tuum fateri erorem apertissimè ostendit. Quo fit vt nunc facilè cognoscam haud meam me fefellisse opinionem, quòd putarim te à tuo Calepino esse delusum, quinetiã te plura tibi de re hæc confinxisse, cùm nullum Plinij de Rhacomate & Rhabarbaro testimonium afferas, nec vllum verbũ facias de Barbaria Insula illa, quã in faucibus Gangis extare affirmabas. Ad hæc autẽ primùm tibi respondendum fuerat, & deinde si qua reliqua scribenda afferendáque videbantur argumẽta, de iis posthac ibi agẽdum fuerat. Hæc itaque decere virũ peritũ & cõpotem mentis videbuntur. Atqui tu, nescio quo pacto tui oblitus, ne in hoc aberrasse videaris, nouis quibusdã aliis argumẽtis pugnas, quibus fortassè putas

meum adeò te occupaturũ ingenium, ac illud à priori causa auersurum, vt nulla eius posthac in me remaneat memoria. Astutè sanè ac prudenter meditatis, sed an rectè syncereque, tu ipse tibi conscius es. Cæterùm tametsi ipso iure nouis hisce tuis argumentis me opponere non tenerer, nisi vbi prius debitum persoluisses, vel fassus esses mẽtis forrasse imbecillitate te esse deceptum: ne videar tamen ea quæ recenter affers expauescere, recusare sanè non possum quin illis pluribus respondeam modis. In primis itaque (vt rem ipsam statim aggrediar) scias velim non fuisse tibi opus tantum temporis conterere in describẽdis tot autorum nominibus, qui de Rhabarbaro scripserunt, cùm proculdubiò scires, te nihil ad me scribere, quod multò antea non nouerim atque sciuerim, vt mei in Dioscoridem commentarij (quos te legisse non ambigo) apertissimè attestantur. Ibi enim lib. 3. de Rhapontico agens, ea omnia quæ nunc in medium affers, ac si abs te nunc primum nascerentur, & ea me docere velles, à me fusius descripta sunt. Deinde ad ea quæ dicis nõ aliam ob causam te eos omnes attulisse autores, qui de Rhabarbaro scripserunt, quàm vt ostenderes illorum neminem haberi, qui de pluribus, quàm duobus Rhei generibus (vt tuis vtar verbis) meminerint, & ideò hallucinatũ esse Mesuem, quòd præter cæterorum sententiam tria Rhei genera descripserit, diuiseritque Barbaricum à Sinico, quæ quidem genera (vt tua fert opinio) nihil inter se differunt: respondeo teipsum, non Mesuem mihi videri hallucinatum. Etenim tametsi quotquot attulisti autores ij duorum tantum generum Rhei meminerint, id sanè haudquaquam impedire valet, quin huiusce medicamenti adhuc plura possint haberi genera, quum ij de pluribus meminisse nequiuerint, quàm de his quorum notitia ad eos peruenit. Quo fit, vt hinc palàm sit quàm infirmis rationibus Mesuem impugnare contendas. At si hæc, quibus vteris, argumenta ita vera essent, vt tibi falsò persuades, non minus aberrasse Paulum, Auicennam, Rasim, quorum patrocinio niteris, quam Mesuem, fateri cogeris. Siquidem cum Dioscorides, & Galenus, qui in Plantaria facultate primas tenent, quique alios omnes hanc docuerunt, nusquam de pluribus, quam vnius Rhei generib. meminerint. Et Paulus, Auicenna, Rasisque, qui eos longo satis post tempore sequuti,

Mesues defenditur.

Rhei

Rhei duo fecerunt genera, Pontici videlicet, & Barbarici, nihil est quod impediat, quin velis nolis fatearis hosce quoque magnos autores vna cum Mesue aberrasse. Cuius Manes si paulisper ad nos reuocarentur, & abs te vt ais, in iudicium vocarentur, nihil mihi verendum est quin longè plura acerbioràque tibi responderet Mesues, quam à me hic breuiter sunt allata. Quandoquidem diceret, quòd cùm is posterior vixerit, non solùm non ignorauerit ea omnia quæ iisdem descripta sunt autoribus, sed etiam quòd longè plura didicerit, legerit, viderit, inuenerit ac cōprobarit, quàm tu, qui tot sæcula post ipsum consenescis & hæc ignoras, eorum fortasse opinionem sequutus, qui nihil quicquam volunt nobis esse nouum, nihilque antiquos latuisse, cùm tamen audacia hæc infelicissimè cesserit quampluribus. Atqui (si vera fateri debeam) non parum sum demiratus, quòd adeò tuæ fueris addictus voluntati, vt tam petulanti licentia hac in re ausus sis infidelitatis arguere Mesuem, cùm omnium rei medicę studiosorum consensu nemo ante ipsum tanta fide ac diligentia scripserit de exoluentibus simplicibus medicamētis, quinetiam de compositis omnibus quibus in morbis quibuscunque curandis quàm felicissimè vtitur vniuersus Medicorū cætus, Præterea ad id quod ad me scribis, quòd si Barbaria (vt mea fert opinio) extra Indiam esset, Mesues proculdubiò defendi posset, & quòd libenter à me audires quo Geographo autore alibi esse Barbariam intelligam, hoc sanè respondendum videtur, quòd cùm satis superque comprobauerim in meis in Dioscoridem commentariis Barbariam antiquis dictam esse Troglodyticam Aethiopiæ regionem, non esse hic opus eadem repetere, sed illuc ad meas te lucubrationes recurrere debere. Quantum autem Aethiopia ab India distet, qui rem Geographicam intelligunt tibi facilè dicent: Quo postea fortasse fiet, tuum non solùm in hoc recognoscas errorem, sed etiam in eo, quòd tam temerè nunc primùm asseras Barbariam quam prius Gangis insulam faciebas, regionem esse in Patala Indici fluminis insula, contra Geographorum omnium sententiam. Nam qui scribat in Patala, siue (vt quidam vocant) Patalena esse Barbariam habeo profectò neminem. Sed vt adnotauit Ptolemæus in alia eiusdem fluminis insula ciuitas est (queadmodū antea ad te scripserā) nomine

Barbaria & Troglodytica regio idem.

Patala siue Patalen. vrbs

Barbari, à qua Sini populi longius distant quàm tribus millibus & noningentis Italicis miliaribus. Nimirum (vt idem Ptolemæus est autor) à faucibus Indi fluminis ad Sinos sexagintaquinque intercedunt latitudinis gradus. Quibus palàm est Rha Sinicum nullam cum Barbarico habere cognationem. Siquidem quanquam concederemus, quod tamen non facimus, à Barbaria illa, quã tibi fingis tuæ tantũ defendendæ opinionis causa, aduehi ad nos Rhabarbarum, adhuc tamen in magno versareris errore, cùm Sinicum & Barbaricum idem esse censeas. Ideóque velim ne posthac ita mordicus teneas excogitatas à te tantum opiniones, sed vt facilius veritati acquiescas. Si verò secus feceris, & pertinacię potius, quàm rationi & veritati fueris addictus, nolim, vt ægrè feras, si nihil de his tecum in posterum cõferam. Adhæc quòd Rhaponticum Rhabarbaricum non sit, adeò nobis comprobatum esse scimus in cõmentariis nostris in Dioscoridẽ editis, vt opus nunc non sit hic plura ad hæc afferre argumẽta: namq; id adeò palàm fecimus, vt scripserit vir quidam tempestatis nostræ clarissimus, extremæ esse dementiæ Rhabarbarum idem cum Rhapontico æstimare. Etenim non solùm hæc radix ex Ponto aduehitur, quò à Rha fluuij accolis apportatur, sed etiã ex India, & Troglodytica regione, quàm Barbariã veteres vocauere, ad nos defertur, argumẽto ꝙ quandoq; eadem radix quam Ponticã vocamus, à Venetis negotiatoribus inter Rhabarbarum Alexandria Aegypti allatum, quo ex India, Arabia, Aethiopiáq; mercimonia deferũtur, reperiatur. Id, ꝙ si nescis, si voles rescìueris facilè, vbi huiusce facti negotiatores diligẽter interrogaueris. Hocitaq; cùm non ignorauerit Myrepsicus ille Alexãdrinus, qui tam diligenter scripsit de componendorum medicamentorũ ratione, vbi catapotia quædam componit, cap. cx. ad vetriculi, renum, & lienis affectus, Rhabarbarum & Rhaponticum admiscet, tanquam diuersa medicamenta. Etenim cum frustra (vt ait Aristoteles) fiat per plura, quod fieri potest per pauciora, non fuerat illi opus duo hæc admiscere, medicamenta, nisi magnopere virium facultate ea inter se differre agnouisset. Atqui ne ægrè feras obsecro, si tecum verbis quandantenus amariusculis de Rhabarbarico egi. Namque id amaroris in Rhabarbaricum ipsum potius quàm in Matthiolum tibi reiiciendum putarim. Cæterùm cùm nunc de saccharo

Rha Sinicum à Barbarico differt.

Rha Ponticũ etiam ex India afferri.

mihi

mihi tecum disputandum sit, degustata dulcedine, facilè hanc Rhabarbarici amaritudinem temperabis. Atqui iocis hisce relictis ad sacchari ipsius controuersiam me confero, in qua, vbi (vt spero) è tuis te deiecero præsidiis, mihi plurimum gratulabũtur amici. Siquidem, cùm ad me scribas, tuæ tibi infirmitatis cõscius, quòd si fortaßè in Rhabarbarici examine tuas superauerim vires, in hac secunda sacchari causa te neminem agnoscere, qui tuas poßsit vincere rationes, magno admodum honori mihi adscribent omnes, vbi me etiam in hoc vicisse intelligent, nisi id fortasse obstet, quod iunior seniorem vicerit iam fatiscentem. Ne autem diutius in hisce immoremur sermonibus, rem ipsam aggredior, & tua imprimis argumenta, quibus cùm Auicennæ tũ etiam Rasis autoritate cõprobare niteris saccharum antiquorum à nostro plurimum differre, infirma satis ac inania esse respondeo: eo sanè argumento, quòd horum nemo sacchari historiam descripserit, quinetiam nec quo pacto illud à natura procrearetur, & hoc arte fieret. Ac quanquam ij de vtroque saccharo scribunt, nusquam tamen scriptum reliquerunt, quod alterum ab altero differat, & in diuersis gignatur calamis: quinetiam nec quòd hoc è rore proueniat, illud ex arundinum succo exprimatur. Scripserunt quidem de vtroque saccharo hi antiqui patres, non quòd in diuersis natura calamis id gigni censerent, sed vt posteritatis memoriæ commendarent, saccharum non solùm à nobis arte parari, tusis decoctis & expreßsis calamis, sed etiam naturæ ipsius opera concretum in iisdem calamis reperiri: Etenim si sciuißsent ij quòd saccharum arte paratum aliud fuisset liquoris genus, aliud verò quod ipsa per se parauit natura, putandum quidem non est, quin huiusce differentiæ meminißsent, quemadmodum sequenti capite silentio inuoluere noluerunt, quæ inter hoc & saccharum Alhaser siue Haoscer intercedit, differentiam, dum huius historiam descripserunt. Scribit Dioscorides Eleomel in Palmyris Syriæ è trunco cuiusdam arboris per se manare: verum esse etiam homines, qui vt plus liquoris consequantur, arboris cortices tundãt, & prelo liquorem exprimant. Præterea de papauere agens Opium scribit è vulneratis capitibus guttatim prodire. Atqui non deesse etiam subiungit, qui papauerum ipsorũ capita vnà cum foliis cõtundant premántque, deinde

Reprobata de Saccharo antiquorum sententia.

Lib. 1. cap. 38.

Lib. 4. ca. 60.

& ita plus liquoris accipiant: ita etiam Caphuræ duo genera recensent Arabes, alterum suapte natura exiliens, erumpénsque gummi modo, alterum arte exemptitium haudquaquam pellucens. Resina è Pinu quanquam per se facilè distillat alba nitidáque, vi tamen ignis pix nigra copiosior fluit. Quo fit vt mirari non debeas si iisdem è calamis, qui olim saccharum per se fundebant, anteaquam ars naturæ opus præoccupasset, nunc hominum industria exprimatur, vt inde longè maior accedat prouentus. Cæterùm videtur ab omni ratione alienum, quòd absque vllo autorum testimonio, vlláue coniectura sibi persuaserint quidam, quos te secutum video, saccharum, de quo Græci meminere, è rore concreuisse, cùm tamen sciant illud in calamis reperiri, & quòd è calamis nostrum exprimatur. Ad id autem quod inquis scripsisse Dioscoridem, Galenum, Pliniū, saccharū mel esse in calamis concretum, quódque si mel est, & mel (vt Galenus inquit lib. 3. de alimētorū facul.) nec succus sit, nec fructus, nec pars alicuius plantæ, quomodo fieri potest, quòd hoc mel arundinum sit succus: respondeo: quòd Galenus hoc in loco de illo tantum speciatim scribit melle, quod apum artificio conflatur. Siquidem cùm ex plantarum floribus suum mel colligere apes, quinetiam ex herbis ipsis omnibus palàm sit, ne fortasse censerent homines mel ex ipsis plantis prouenire, rectè nos admonet non esse mel illud aliquam plantæ partem. Cùm itaque de apum melle ibi tantum intelligat Galenus, non autem de saccharo, quod à dulcedine mel impropriè appellarunt antiqui, anteaquam proprium ascriberent illi nomen, non est quòd tuis subscribam argumentis. His alia etiam accedit ratio, quę non parum contra te pugnat. Namque, cùm dicat Galenus, saccharum est mel in arundinibus concretum, & nil aliud affirmet, hoc, quàm saccharum esse mel arundinum, facile palàm est huiuscemodi mel nil aliud esse, quàm plantæ partē: cùm mihi haud verendū sit, ꝙ si sciuisset Galenus saccharū illud mel esse aêreū, quin is huiusce mellis historiā ita facilè silētio inuoluisset, quęadmodū nec aêrei mellis, ꝙ manna posteriores vocauerunt, historiā non reticuit. Etenim si hæc idē non ignorasset Galenus, facilè scripsisset is saccharū mel esse aêreū, cadēs super calamos ibiq; concrescens: nec pariter scripsisset Plinius saccharum reperiri in arundinib. gummi modo

Caphuræ genera duo.

Galeni sententia declarata.

com

concretum. Id quod etiam scriptum reliquit Auicenna. Is enim quum non ignoraret saccharum non solùm arte fieri, sed sua sponte gummi modo resudare, assumptum quidem, ait, sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Hinc itaque palàm fit de hoc melle haudquaquam intellexisse Galenum, & quòd impropriè Græcis saccharum hoc mel fuerit appellatum, quemadmodum & saccharum nostrum quod à calamis exprimitur, mel cannarum impropriè appellant Mauritani. Impropriè, inquam, quòd hoc ex rore, vt genuinum mel in aëre non conficitur, sed ex arundinum medulla exprimatur. Sed mel etiam ferre arbores apertissimè testatur Strabo lib. 15. de Indicis arboribus scribens his verbis. Refert Aristobulus arbores ibi esse non magnas, quæ magnas siliquas ferunt denorum digitorum mellis plenas. Quinetiam iam omnibus notum est gingiber, quod conditum ad nos India mittit, nullo alio asseruari liquore, quàm siliquarum melle, quo etiam Myrobalanos, Myristicas nuces, & alia quàm plura condiunt ac præseruant. Sed an quid pluribus de his disputandum, cùm multorum testimonio iam notum sit in Insulis quas Cannarias & Diui Thomæ appellant, in iisdem sanè calamis à quibus Saccharum exprimunt, illud etiam per se gigni, & aperto arundinis latere, manere & gummi modo coalescere. Quibus facilè subscribunt ij, qui hoc æuo in Indiam nauigant. Etenim ad Bathecalam Indiæ vtrunque iam vendi affirmant. Dicas itaque obsecro quid ad hæc respondebis? Nonne Galenum dices peruersissimè abs te, contra historiæ huiusce veritatem, esse allatum? Aut fatearis hoc necesse est, aut aberrasse Galenum. Atqui ego nô Galenum, sed Bosellum aberrasse non ambigo. Cæterùm quanquam hoc tantum argumento te omnibus iam defecisse viribus agnosco, nolim tamen te prius dare manus, quàm tua omnia superauerim præsidia, quæ aduersum me habes. Cùm itaque scripserim contra sententiam tuam, cùm saccharum antiquorum salis modo fuerit durum, lapidosúmque, fieri haudquaquam posse, vt mannæ vel roscidi mellis fuerit materia, eo argumento, quòd nusquam visa sit manna, vel roscidum mel, quæ super plantas, vel alibi salis modo obdurescerent, vel potius à sole cõtacta liquescerẽt: illicò mihi obiicis hoc esse falsum, & à Strabonis sentẽtia, cui plurimùm addictus videris, alienũ. Siquidẽ cùm scribat is, ꝙ super folia

Arbores in siliquis mel ferentes.

Saccharũ nostro etiã suo sua sponte in calamis concrescit.

arundinum, non quidem super ipsa arundine saccharum reperisset antiquitas, facilè palàm fit non manasse id ex arundinum medulla, sed super foliis è rore melleo prouenisse. Vt autem firmius tuam hanc fulcias opinionẽ, illud etiã addis, quòd quãuis è rore vt mãna gignatur, nihil est quod prohibeat, quin cõcrescere possit salis modo, cùm in calidissimis fiat regionibus, vbi vehemẽtissimo Solis ardore, non magno sanè negotio salis modo obdurescit. Idque eò magis tibi persuades ꝙ non parũ ad hoc cõferat foliorũ arundinũ adstrictoria vis, ac pariter desiccans. Nec his obstare putas quòd manna, quæ in Europa nascitur, ad tam solidam non comcrescat duritiem, cùm id aëris & cœli nostri clemẽtia euenire nõ possit, cúmq; non colligatur ab arundinũ foliis, sed plurimum inueniatur super lapides, raróque super cæterarum plantarum frondibus. Hæc tuæ sunt partim obiectiones, partim respõsiones, sed profectò nõ vides quam sensibus pateãt meæ rationes, quámque tuæ contrario modo se habeãt, cùm tantũ sint coniecturæ, & tuæ ipsius inuentiones. Quæ quidẽ si veris niterentur rationibus, vel probatissimorũ autorum testimoniis, non solùm viriliter mecum pugnare videreris, sed longè magis ingenium mihi excitares. Atqui quum tam retusis nitaris suffragiis, non magno sanè studio te comprehendam. Cæterùm ne me fortassè putares hisce verbis timorem tibi incutere velle, videas, obsecro, quàm peruersè Strabonis testimonium in medium attuleris. Siquidem is (quod viderim, legerímque) nusquam scriptum reliquit super arundinum foliis coalescere saccharum, sed ibi arundinem mel sine apibus gignere, his verbis: *Εἴρηκε δὲ περὶ τῶν καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μέλι μελισσῶν μὴ οὐσῶν. οὐ γάρ δένδρον εἶναι καρποφόρον, ἐκ δὲ τοῦ καρποῦ μεθύειν*: id est dixit, etiam arundinem mel sinè apibus gignere, & cum non sit arbor fructifera, ex fructu tamen ebrium facere. Hæc ille. Quibus apertissimè probatur contra tuam sententiam non in arundine, sed ab arundine gigni saccharum illud, quinetiam & illius esse fructum. Adhæc in magno te versari errore animaduerto, vbi ais roscidum illud mel, quod super calamis durũ salis instar inuenitur, siccari ac concrescere ob ingẽtissimos Indiæ calores: quinetiam quòd super arundinum foliis subsidat, &c. Quandoquidem hoc totum contra teipsum pugnat, argumento, quòd cùm in tepidioribus climatibus roscidum mel quod in mannam concrescit

Obiectionum confutatio.

crefcit, facilè euanefcit, quàmprimùm aliquandiu à Sole illuftratur ac calefcit, id quidem longè magis fieri neceffe eft, vbi folares radij calore longè maiori regiones exurant. Sed & illud ab omni Philofophia & ratione videtur alienum, quòd rofcidum mel multò magis concrefcere poffit fuper arundinum foliis primo tantum exceffu ficcantibus, refrigerantibúfque, quam fuper lapidibus, à quibus manna (inquis tu) plurimum legi folet. Siquidem cùm lapides frigidiores ficcioresque fint, quàm arundinum folia, vt vbi à Sole excalfacti fuerint, quicquid humidi accedat facilè ficcent, intelligere fanè potes quàm tua valeant argumenta. Quinetiam illud, vt pote falfum, explodendum videtur, quòd manna longè minus cohæreat arborum frondibus quàm lapidibus. Etenim præter id quod omnes contra fententiã tuam affirmãt, qui à Calabris ad nos mannam deferunt, tibi maximè refragatur Galenus, quippe qui lib. 3. de alimẽt. facultatibus ex arboribus fubftratis pellibus à paftoribus legi mannam, nõ ex lapidibus affirmat. Id quod etiam Atheneus ex Amyntæ libris teftatur lib. 11. cap. 18. his verbis. Ἀμύντας ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τῆς Ἀσίας σταθμῶν περὶ τοῦ ἀερομέλιτος καλουμένου διαλεγόμενος γράφει οὕτως: σὺν τοῖς φύλλοις δρέποντες συντιθέασι εἰς παλάθης Συριακῆς τρόπον πλάττοντες, οἱ δὲ σφαίρας ποιοῦντες καὶ ἐπειδὰν μέλλωσι προσφέρεσθαι ἀποκλάσαντες ἀπ' αὐτῶν ἐν τοῖς ξυλίνοις ποτηρίοις οὓς καλοῦσι ταβαίτας προβρέχουσι καὶ διηθήσαντες πίνουσι καὶ ἔστιν ὅμοιον ὡς ἂν τις μέλι πίνοι διείς, τοῦτο δὲ καὶ πολὺ ἥδιον: id eft: Amyntas in primo de ponderibus Afiæ, de melle aëreo vocato differens, fic fcribit. Vna cum foliis demetentes, ea ratione, qua in Syria ficus certis ordinibus fibi mutuo incumbentibus afferuari folent: alij autem in pilas redigentes, componunt. Vbi autem iam offerre oportet, decerpta inde parte, in ligneis proculis, quæ tabætas appellant, prius rigant, mox percolatum bibunt. Et fimilè eft ac fi quis mel diffolutum bibat: hoc verò & multo dulcius eft. Hæc ille. Præter id quòd fcripferim ego faccharum antiquorum nunc ad nos non deferri, quòd modò arte fiat, & calami quotannis excidantur, quodque hac vindemia eueniat, ne adultæ iam arundines & facchareo liquore prægnantes, à quibus, non à iuuenibus, faccharũ gummium modò antiquitus manare folebat, adeò frequẽtes habeantur, tu quidem hifce meis argumentis illicò reclamas & ea fanè plurimum veritati refragari affirmas.

Amyntas de aëreo melle.

Ideóque

Ideóque rationem à me expostulas, qui fiat, vt magis ab adultis quàm a iuuenibus calamis fundatur succus, quum tamen hi tenerſiores, rariores, & succo turgētiores habeātur, quàm qui consenescentes in dies ſicciores inanioréſque euadunt. Vt autem haſce tuas coniecturas magis tueri videaris, addis minime dubitandum eſſe quin Indi antiquitus etiam è concisis & decoctis calamis saccharum expreſſerint. Ideóque id in cauſa non eſſe, quòd antiquorum ſaccharum ad nos conuehi desierit. Nam quum (vt aſſeueras) præclariſſimorum autorum teſtimoniis ſatis ſupérque fuerit comprobatum è calamorum radicibus Indos ſemper dulces elicuiſſe liquores, id facilius è calamis qui ſtatim ad manus erant, elicere potuerunt, quàm fodendo humum tam ingētium arundinum radices extirpare, quæ quidem (vt Strabo & Solinus teſtantur) tricenum, quinquagenúmue paſſuum longitudine, tanta verò craſſitudine, vt quibuſdam diametrus ſit ternum cubitorum. Hæc itaque ſunt quæ aduerſum mea ſcripta habes argumenta. Quibus reſpondebo facilè magis eſſe rationi conſentaneum ſucco prægnantiores eſſe adultiores arundines, quàm quæ annuatim proueniunt & excidūntur. Siquidem hæ dum creſcunt, maiorem humoris partem in ſuum ipſius augmentū aſſumunt, vt apertiſſimè videmus in omni arborum genere, quæ dum adoleſcunt, vſque ad quendam temporis terminum, nullos ferunt fructus, quos ſi ferunt ſimulac aliquandiu adoleuerint, paucos admodū eos eſſe cernimus: quippe cùm continuò creſcant, maior humoris pars quem è terra aſſumunt, in earum tranſit alimentum, quòd vegetabilis adminiſtrat facultas ad corporis incrementum. Ac hinc fit, quòd omnes quæcunque extant arbores fœcundiores ſunt quum ad' conſiſtentiam vſque peruenerunt, quàm antea. Etenim cum tunc creſcere deſierint, nec ſubinde augmento opus ſit, neceſſe ſanè eſt, vt id alimenti, quod prius ad hoc munus conferebat natura, aut ad fructuum generationem ſe recipiat, aut per corticis rimas egrediatur, aut per inſenſibiles digeratur vapores. Videmus enim apertè quòd reſiniferæ plantæ omnes, cuiuſmodi ſunt abies, pinus, larix, & id genus aliæ, quinetiam gummiferæ, vt amygdalus, prunus, ceraſus, reſinam aut gummi haudquaquam fundunt dū adoleſcunt, quemadmodum etiam in animalibus videmus. Idem quoque palàm eſt ex iis arboribus quæ perpetuò fru-

Arundines mira magnitudinis.

Arbores quo tempore fœcundiores.

dificant, fructúsque in tertium ac quartum annum ferunt, cuiusmodi sunt aurantia, & medica malus. Harum enim plantarum fructus succi multò pleniores sunt ac suauiores, quàm qui annuatim decerpuntur: Id quod te ignorare magnopere demiror, cum & Philosophum te, & medicum profitearis, & idem scribat Theophrastus lib. 6. cap. 16. de plantarum causis sic inquiens. Vbi plantæ in longitudinem augeri cessarũt, crispari deinde dilatarique incipiunt, sicut etiam animalia. Eadem causa est & quamobrem tædã, picémque, aut resinã nullam penitus nouellæ arbores habeant. Alimentum enim totũ ad incrementa, fructificationémq; absumitur. Quippe postea in tædam vertuntur, atque omnino fructibus illũ destinatum humorem magna parte vsurpant. Tũc enim velut sordes naturales quædam hæc relinquuntur, cùm vis augendæ longitudinis destitit, & radix, atque vniuersa arbos plus roboris capere inceperit. Hac itaque ratione plus facchari reperietur in arundinibus quæ pluribus creuerũt annis, quàm in iis quæ vnius tantum anni spacio seruntur, nascuntur, crescunt, secantur, premuntúrque deinde anteaquam consistãt. Adhec an Indi etiam antiquitus è facchariferis arundinibus quæ nobis saccharum ferunt, idem pariter expresserint, an non, mihi nunc disputandũ non est, quòd nihil nostris conferat colloquiis. Atqui iam, id sane non reticebo, quòd etsi tibi concederemus, quod nõ facimus, Indos antiquitus etiam arte parasse saccharum, id tamen adeò exiguum fuisse diceremus, quòd vsque ad Dioscoridis, Galeni, & Pauli tempora, nihil illius ad nos conuehebatur. Cuius rei magnum nobis potest esse argumentum, quòd longè numerosiores eæ apud Indos haberentur arundines, quæ illæsæ adolescerent, quàm quæ quotannis secarentur. Nec his obstat Strabonis & Solini autoritas, quam in medium affers, cum non reperetim apud Strabonem, nec alium quenquam, ex illarum ingentissimarum arundinum radicibus Indos vnquam expressisse saccharum, sed nasci has in aquis & ibi tantum ob cœli solíque naturam, arborum radices & præsertim arundines esse dulces, aqua à solibus tepefacta, tam cœlesti quàm fluuiali. Siquidem (vt ipse inquit) ea quæ apud alios & fructuum & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est, quæ tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Atqui hoc posteritatis

Arbores Indica omnes radicibus dulces

ritatis memoriæ haudquaquam commendauit Strabo, vt nos admoneret ex hisce radicibus apud Indos saccharum fie ri solere, sed vt regionis illius dulcedinem narraret, quanquam ille hanc de tam ingentibus arundinibus historiam po tius fabulosam, quàm veram censere videatur, quemadmodum & Plinius. Cæterũ si hæc vera sunt, potius credendum est (vt Lucanus inquit) quod ex hisce arundinum radicibus succum extraherent ad potiones parandas, quàm ad saccharum conficiendum, præsertímque cùm in Syria, Cypro, Creta, Sicilia & in aliis sacchariferis insulis, vnde nũc saccharum ad nos connehitur, ex arundinum medulla, non ex radicibus exprimatur. Præterea ad Isaaci autoritatem, quem scripsisse inquis in antiquis arundinibus non inueniri saccharum, respõdeo, me haudquaquam de valde veteribus & caducis intellexisse, sed de his, quæ ad consistentiam vsque creuissent, quãquam id in meo Isaaco nusquam profectò reperio. Quo fit vt mihi persuadeam, te fortasse in hoc esse delusum, perinde ac de Rhacomate in Pliniana lectione. Ad ea autem, quæ obiicis, ꝙ si sacchari historia apud antiquos ita se habuit, quemadmodum à me describitur, illud te plurimum demirari, quòd id concreti liquoris Pontica nuce nõ esset maior, cum tamen aliarum arborum resinæ ac gummi portiones quantitate longe maiori reperiantur, nil aliud tibi respondendum succurrit, quàm vt naturam ipsam consulas. Nullus profectò mortalium nouit hæc, præter illam: lusit enim illa quatenus ei libuit, sui vnius vnicus exemplar, autor, sequestra, hera, administra eadem, nullius indiga, non precario, non coacta, non impedita. Hanc si consulas non solùm hosce tibi dissoluet nodos, verumetiam quamobrẽ dicet, tam ingenti mole creauit Elephantos, támque minima formicas. Atque si cum natura de his colloqui non possis, & mi hi dixeris tu quamobrem lentiscus raro mastichen fabæ ma iorem gignat, cùm tamen arbor sit nõ infimæ proceritatis, cur ab arbore, cuius vmbra centum obteguntur homines, caphura portiunculis nõ emanat amygdalæ nucis maioribus: cur longissima Cyparissus adeò exiguum semen gignat, vt ferè oculos fallat: quinetiam cur cucurbitarum, melopepo númque plantæ tam ingentes ferant fructus, cucumerorum verò his longè minores, ego posthac tibi facilè aperiam quî factum sit quòd sacchari illius particulæ nucem Politicã magnitudi

gnitudine non excedant. Dicis postremò quòd saccharum apud antiquos tantum medico fuit vsui, in cibis verò nunquam, putásq; hoc argumento aliquid etiam contra meam te afferre sententiam, quum nostri plurimùm veniat in culinarum vsum. Sed hæc satis ridenda videntur. Etenim & si id Plinij testimonio in tuam contuleris opinionem: ego tamen Strabonem adducam, quippe qui scribat ex arundinum saccharo homines ebrios fieri. Id quod manifesto est argumento in potionum concinnamentis etiam antiquos suum addidisse saccharum. At si responderes quòd de cibis, non de potibus fueris loquutus: dicerem ego id euenisse, q saccharum non curauerit in cibis addere antiquitas, quemadmodum nec Medica mala, nec alia complura: ac etiam fortasse ob eius penuriam, qua fiebat, vt vix ad medicamenta sufficeret, id quod tunc ad nos conferebatur. Possem & alias afferre rationes, sed cùm satis superque de re hac me dixisse putem, & iam ferè in volumen excreuerit epistola, ea quidem silentio non ab re inuoluere libuit. Eóque præsertim quòd in meis in Dioscoridem commentariis adeò sacchari historiam expenderim, vt nullus relinquatur dubitandi locus, quin veterum saccharum ab iisdem resudarit calamis, è quorum medullis nostrum conficitur. Verùm si his satisfactum tibi non sit, mannam, qua quotidie vteris, accipito, & vehementissimis solibus exponito, vel in furnum conijcito. Id si feceris nihil mihi verendum est, quin illicò palinodiam sis meditaturus. Cæterùm putaram de pinguedine te tuas ad me scripturum defensiones. Verùm cùm videam illa omnia te negare quæ Goritiæ non solùm contra meam, sed aduersus Galeni sententiam afferebas in medium, ne testes habeam quorum præsidiis vti possim, id conscientiæ tuæ ponderandum relinquam. Sed cum sciam de pinguedinis origine cum Paulo Regolino viro doctissimo, collega tuo, te sæpius habuisse sermones, facile ab eo resciam, an plus mihi quàm tibi credere debeam. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Francisco Nascimbeno S. P. D.

Agitur de Resinis omnibus, quarum meminère Dioscorides & Galenus.

Vum eo natura sim ingenio, eáque perpetuo voluntate, vt vbi studiosus quispiã, medicæ præsertim facultatis sectator, aliquid à me petierit, recusare non possim, quominus illi pro tenuĩ mea facultate satisfacere adnitar, etsi nulla antea cum eo mihi intercesserit amicitia: viderer nunc profectò non parũ à meo deficere instituto, quinetiam boni viri officio, si ad ea, quæ à me petis de Resinarum dubiis explicandis, quantum intelligam, silerem. Cùm non solùm doctrina, & eximia virtus tua, id quod petis, iure mereri videantur, sed etiam, quod magis est, nostra diuturna amicitia nulla vnquã ex causa violanda, illud idem magnopere exposcat. Non miror autem in censendis arborum quarundam resinis, multis in locis, vt scribis, te esse adeò implicatum, vt sine aliorum auxilio inde te extricare nequeas, cùm certò sciam præter te non deesse doctissimos viros & in plantaria facultate iam diu versatos, qui non solum in resinis examinandis de pluribus dubitarunt, sed in earundem historia tractanda non parùm etiam aberrarunt: argumento quod resinarum genera ab ipsis speciebus nesciuerunt distinguere, nec earum noue runt differentias: quinetiam quòd veras vocabulorum, nomenclationúmq; proprietates non intellexerũt. E quorum numero vnus est Andernacus, quippe qui, ob harum fortasse ignorantiam, in vertendo Galeni libro de com. medic. secundum genera, adeò multa confundit, vt nihil mirari debeam, si tibi ac etiam aliis ille non paruum facesserit negotium in hisce censendis medicamẽtis. Verùm vt ad id quod à me petis, veniamus, tibi sentẽtiam meam illicò exordiar. Scribis itaque in primis legisse te apud Dioscoridem Pineã, Piceámque resinam, quæ sua tempestate ex Gallia & Hetruria conuehebantur, olim conuehi solitas esse à Colophone celeberrima minoris Asiæ ciuitate: quo argumento concludis Pini & Piceæ resinam nihil prorsus differre à Colophonia. Atqui (inquis) si id verum esset, tibi quidem non

Resinarum implicata historia.

non parum verendum fore, quin hac in re aberrauerit Galenus, quum is apertissimè scribat lib. 3, de comp. medicament. per genera, Piceam, Pineámque resinam à Colophonia differre: quinetiam alteram altera viribus esse præstantiorem. Id quod etiam lib. 7. eiusdem voluminis iterum affirmauit. Quæ omnia (ais) magno nobis esse posse argumento, non paruam inter hasce resinas intercedere differentiam. Deinde scire desideras an Galenus de pluribus resinarum generibus meminerit, quàm Dioscorides: cùm tibi videatur is de pluribus proculdubiò scripsisse, quòd præter eas de quibus scribit Dioscorides, frictam vel Colophoniam habeat, quam vulgò vocant Seplasiæ Græcam, atque etiam Hispanicam, & aliam quandam, quam nullo alio appellat cognomento, quàm quòd ex figulinis impura sumitur, & vbi purgetur in frictam mutatur. Adhæc, scribis, eam præter has eundem habere Galenum, quæ pityinon physema illi vocatur, quæq; Andernaco modo picea, modo pinea germinatio vertitur. Quo fit vt non desit tibi suspitio quin ibi lectio fuerit deprauata, vbi non ambigo deprauatè vertisse interpretem. Quinetiam præter has meminisse Galenum (inquis) Terebinthinæ, Strobilinæq;, quam omnino te ignorare fateris, etsi scias strobilum ni aliud esse quàm pinum. Atqui cùm in alio loco idem scribat Galenus πιτύινου φύσημα seu pinea &c. videtur quòd nihil differat pinea ἀπὸ πιτυίνου φυσήματος, quum tamen idem Galenus lib. 8. de simp. medicam. facultati. inter has manifestam interponat differentiam. His subinde Laricinam, Abiegnam, & Pineam eodem ex Galeno annectis, viderísque tibi, inquis, pineam hanc à cæteris differre, quòd peculiariter περὶ πιτυίνου φυσήματος, de Strobilina, pineaque idem meminerit Galenus: sed quòd nō vides de tot resinarum generibus scripsisse Dioscoridem. Postremò haberi etiam apud Galenum, inquis, Lentiscinam atque Piceam, quæ an pix liquida sit à me scire desideras. Hæc denique sunt, quæ tuis literis à me petis. Verùm cùm tam diligens fueris in enumerandis resinis omnibus, nescio quo pacto factum sit, quominus Cyparissinæ memineris, cùm etiam hanc habeat Galenus. Cæterùm anteaquàm ex hisce te eximam implicationibus, quæ ingenium tuum perplexum reddunt, operæprecium nobis est nonnullas assignare distinctiones & interpretis errata corrigere, quæ (vt

video) mentem tuam non mediocriter perturbant. Velim itaque primum ſcias Colophoniæ reſinæ duas haberi ſpecies, quarum altera, cruda, liquida, molliſque eſt, ita ſanè à pineo vel piceo caudice manans: altera verò cocta ſiue fricta, perinde ac illa quę nunc in Seplaſiis omnibus Colophoniæ nomẽ retinet. Hæc eſſe vera teſtatur ipſe Galenus lib. 7. de compoſ. medicament. per genera ſic inquiens. Quoniam verò Piceam, & frictam reſinam, & Colophoniam appellare conſueuerũt, ſciendum erit aliam quandam eſſe Colophoniam Chiæ maſtichæ perſimile aliquid habẽs, quemadmodum illa & Thus. Siquidem ex hiſce Galeni verbis facile palam eſt in Colophoniæ genere, coctam ſiue frictam alteram haberi ſiccam: crudam alteram, mollem, tractabilémque, artificio nullo paratam, de qua prius ſpeciatim ipſe meminerat Galenus lib. 2. eiuſdem voluminis cap. 20. de viridi Andromachi emplaſtro differens his verbis: Liquida tamen diutius perdurat, ſicuti etiam Colophonia thuris redolens, quæ nonnullis ſola vocatur Colophonia, odoratu ſuauitatem quãdam referens, ſicut Abietina, & colore mediocri prædita: naſcitur admodum modica, atque ob id precioſa. Et lib. 3. eiuſdem operis, vbi de medicamentis neruorum egit, de Colophonia cocta ſiue fricta inter ſiccas reſinas peculiariter ſcripſit ſic inquiens: Omnium verò ſicciſſima eſt, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam vocant. Pręterea nolim te ignorare tres haberi reſinarum ſpecies, quæ è Pino proueniunt, inter ſe differentes, quarum duæ è caudice manant, tertia verò è nucibus, quas Græci στροβίλους vocãt. E caudice manantium, altera quidem eſt omnium præſtantiſſima liquida, mollis, albáq;, arboris ramentorum, foliorũ, omniſque immunditiæ expers, & (vt Galenus inquit) thuris redolens, & vbique ſyncera, Colophonia propriæ appellata. Ac ea eſt hæc de qua inter liquidas reſinas meminit Dioſcorides. Altera ſordida eſt & retorrida, impura ac exoleta, quam appellat Galenus Pityinon phyſema, quòd hæc in ipſa arboris germinatione exudet. Hæc.n.ea ratione exoleta prouenit, quòd tunc temporis vniuerſæ plantæ humor longè magis diſtribuatur ad noua germina producenda, foliáque nouella nutrienda, quàm ad aliud peragendum naturæ opus: quo poſtea fit, vt quæ eo tempore manat reſina, cæteris deterior habeatur; quemadmodum de thure ſcribit Plinius quod

Colophonia duæ Species.

Pineæ reſinæ genera tria.

Pityinon Phyſema.

quod Vere à Sabæis legitur. Hoc verò quum haud lateret Theophrastum libro 9.cap.20.de plantarum historia: Terebinthum & Pinum, dicebat is, & si quæ resinam aliæ fundunt, cædendas esse post germinationem affirmant. Postrema verò est quam Strobilinam vocant, quæ tantum è pineis nucibus prouenit: στρόβιλος enim pineam nucem designat, non pinum arborem ipsam, vt te tibi persuasisse video. Adhæc illud quoque te scire oportet, haberi in resinarum genere liquidarum & aridarum differentiam, quinetiam vtrasque ex iisdem arboribus manare. Quandoquidem & Pinus & Picea & Abies cùm pingues liquidasúe, tum etiam siccas ac exoletas proferunt resinas, ea nimirum ratione de qua superius diximus. Itaque in pinguium seu liquidarum genere ea præcipua esse videtur, quæ Colophonia appellatur, ac alia quæcunque illi similis, quæ in æstate & autumno suis ab arboribus legitur, finita plantarum germinatione: inter siccarum verò genera exoletarúmque, ea in primis habetur quæ Pityinon Physema vocatur, deinde quæ in fictilibus aduehebatur, tertia quæ igne decocta fuerit Colophonia. Ideóque dicebat Galenus libro 3. superius citato, Omnium esse siccissimam, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam dicunt, & huic etiam succedere, quæ ex figulinis impura & despumata sumitur. Quinetiam his ambabus secciorem esse, quæ dicitur Pityinon Physema. Ex liquidis, nonnullas liquidas permanere, quemadmodū Terebinthinam, alias vero inarescere, sicuti Strobilinam. Sed has sanè omnes inter aridarum genera reperio descripta apud Dioscoridem, vt clarius postea intelliges. Postremo & illud etiam scire debes Andernacum minus rectè vertisse πιτυίνου φύσημα. id est, picea germinatio, quòd Græcis πίτυς pinum non piceam designet. Cuius erroris seipsum accusat, cum illud idem modò piceam, modò pineam germinationem vertat. Hæc itaque præfari prius oportebat, quam petitioni tuæ responderem. Nunc verò vt ad rem ipsam me conferam, non video de pluribus resinis scripsisse Galenum quàm Dioscoridem, quanquam hic non ita diligenter, vt Galenus, earum enarrauerit species. Resiniferæ ergo arbores Dioscoridi, præter Cedrum, de quo is postea peculiariter scribit, plures quàm septem non sunt, nempe terebinthus, lentiscus,

Resinarum liquidarum & aridarum differentia.

Andernaci versio improbatur.

Dioscorides de resinis omnibus, de quibus & Galenus scripsit.

pinus, larix, picea, abies & Cyparissus. De quarum omnium resinis idem Dioscorides speciatim meminit; nec de pluribus video scripsisse Galenum. Nec obstat quòd apud ipsum plures videantur esse resinarum appellationes, quæ non reperiuntur apud Dioscoridem, vt est exempli causa Pityinon Physema, & quæ ex figulinis impura sumitur. Siquidem hoc nec genus variat, nec speciem, sed aut tempus in quo manare incipiunt, aut cognomen à fictilibus in quib. asportantur, aut maiorem aut minorem præstantiam ostendit. Præterea quanquam certum est Dioscoridi Colophoniam aliam non esse, quàm pineam vel piceam, non tamē dicam ob id aberrasse Galenum, quòd (vt inquis) lib. 3. de comp. medicamēt. secundum genera, Colophoniam a pinea & picea differre scribat. Quandoquidē quamuis de siccis resinis agēs differre afferat coctam Colophoniam à Strobilina, ac etiam ab ea quæ Pithyinon Physema dicitur, nullibi tamen reperies affirmasse illum à Colophonia differre pineam aut piceam, quæ selectissima sit, liquida, mollis, pinguis, & thuris redolens, propriè Colophonia appellata. Ideóque scire debes q̄ vbi eodem libro in tuo Galeno reperis pineam resinam cæteris minus præstare, contra priorem ipsius Galeni sententiam, & eam ob causam infimum ferè ibi habere locum, nō esse id erroris Galeno adscribendum, sed interpreti Andernaco.

Alia Versionis Andernaci reprehēsio.

Quippe qui peruersè admodum illa Dioscoridis verba à Galeno ibi allata inuerterit. Quandoquidem Dioscorides piceam, non pineam in penultimo collocauit loco sic inquiens. *προέχει δὲ πασῶν τῶν ῥητινῶν ἡ τερμινθίνη καὶ μετὰ ταύτην, ἡ σχινίνη, εἶτα ἡ πιτυΐνη καὶ ἡ ἐλατίνη, μεθ' ἃς ἀριθμοῦνται, ἥ τε πευκίνη καὶ ἡ στροβιλίνη.* id est, Terebinthina resinas omnes antecellit, proxima lentiscina, & è pinu & abiete, has sequūtur picea & strobilina.

Resinæ pineæ præstantia.

Quibus palam est pineam resinam nō postremū, vt tu ab Andernaco deceptus putas, sed tertium bonitatis locum obtinere. Cæterùm quo pacto fricta siue cocta parari debeat, non solùm è pinea piceaque, sed ex cæteris liquidis, diffusius scribit Dioscorides, quamobrem non est quod putes frictam fuisse illi incognitam. Quandoquidē hæc Galeni tempore etiam Colophonia dicebatur: ideóq; libr. 3. eiusdem operis dicebat idem Galenus (vt antea diximus) omnium verò siccissima est, quam nonnulli frictam, alij verò Colophoniam appellant: & lib. 7. Pineam resinam,

dicebat,

dicebat, & frictam & Colophoniam appellare consueuerunt. Atque ea quæ sordida & impura in figulinis afferebatur, aridam illam esse facilè crediderim, quam ab abiete, piceáque manare diximus, cum is inter aridarum species hanc etiam reposuerit. Nec aliā ob causam dicebat ille, ꝙ hęc vbi à sordibus purgabatur, fricta fiebat, quàm quòd expurgari nequiuisset, nisi ad ignem colliquesceret. Quo postea fiebat, vt cùm sui natura esset arida, non potuerit tam paruo temporis interuallo igne calefieri, quominus illicò aridior fieret, coctæ frictæue Colophoniæ similis. De ea autem quæ à nucibus pineis emanat strobilina vocata meminit Dioscorides libro primo cum inquit: τῆς μέντοι ξηρᾶς ἡ μὲν ἐστι στροβιλίνη, καὶ ἐλατίνη ἡ δὲ πευκίνη ἡ δὲ πιτυΐνη. id est. Quæ verò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ ex abiete, picea & pinu exierunt. Quibus palàm est non solum Strobilinæ meminisse Dioscoridem, sed & cæterarum de quibus meminit Galenus. Siquidem nil aliud est apud Dioscoridem sicca pini resina quàm quæ πιτυΐνου φύσημα vocatur: quinetiam nil aliud figulina, quàm quæ à picea abietéque sicca colligitur. Quæ quidem, vt hoc etiam æuo, ad nos comportantur impuræ ac aridæ siccis arborum foliis & corticum ramentis vitiatæ, quibusdam in receptaculis è suarum plantarum corticibus paratis, ita nihil sanè prohibet, quin credamus easdem aduexisse antiquitus in fictilibus homines. Ad ea autem, quæ postulas an picea resina, de qua scribit Galenus libro tertio de compositione medicamentorum per genera, liquida sit pix, de qua pluries idem meminit, respondeo, hanc haudquaquam esse picem, sed piceæ arboris resinam sua sponte manantem: Etenim liquida pix nunquam sua sponte fluit, sed arte accensis igne pinis, quæ in tædam contabuerunt, vt pluribus disserui mus in nostris in Dioscoridem Commentariis. Hisce itaque cùm rationibus, tum allatis Galeni testimoniis non solùm quæ prius confusa de resinis videbantur, iam clara, aperta, ac extricata cognosces, sed etiam quòd in resinarum historia nihil à Dioscoride dissentiat Galenus, quódque plura quàm is habeat earū dē genera. Quinetiā fortasse plura Goritiæ vel Ytini de resinis te didicisse fateberis, quàm Pataiuj, cū ad me scribas, ibi te adinuenisse neminē, qui ex hisce tenebris te liberaret, dum ibi medicam materiā ad discebas. Vale.

Arida resina à quibus proueniant plantis.

Galenum nihil à Dioscoride in resinarum historia dissentire.

PET. AND. MATTHIOLVS IOANNI Francisco Nascimbeno Medico S.P.D.

Declaratur quæ sit æris nigri squama apud Galenum.

ET si antea ad ea non respondi, quæ, datis ad me literis, de nigri æris squama, à me petieras, de qua lib.2. de comp. med. secundum genera ca.2. de giluis emplastris agens, meminit Galenus: id tamen velim tibi persuadeas haudquaquam euenisse, quòd nō semper accinctus sim quominus tuis satisfaciam petitionibus, aut id tantum mihi laboris facessat, sed quòd pluribus fuerim mensibus occupatus in augendis excolendísque meis in Dioscoridem commentariis, nec ab hisce studiis sine iactura potuerim ingenium meum auertere. Atqui quum otij nunc aliquid supersit, diutius sane differre non possum, quin tuis humanissimis literis respondeam. Scias itaque velim quòd quanquam non negligenter perlegi cùm antiquorum, tum recentiorum libros, qui de mettallicis scripserunt, non memini me tamē legisse apud quempiam reperiri æs quod suapte natura nigrum fuerit. Sed haberi æs aureo, argéteóve colore ex rubro nigrescente, asserit Plinius lib.24. cap.2. sic inquiens. Aeris tria genera, Candidum argenteo nitori quàm proxime accedens, in quo illa mistura præualuit: alterum in quo auri fulua natura: tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est æs, cuius ratio reddi non potest: suo colore preciosum ad iocinoris colorem vergens, quod ideo Hepatizon appellant. Hi itaque sunt æris colores de quib. meminit Plinius, qui longè diffusius de ære scripsit quàm cæteri qui ante vel post ipsum claruerunt. Atqui inter omnia hæc æris genera nulla nigri æris Plinio fit mentio, nisi quispiam fortasse diceret, illud nigrum esse æs quod Hepatizon idem vocat Plinius: quod cùm sit (vt ille inquit) cæteris præstantius, præstantior etiam fuerit eius squama & medico vsui competentior. Hæc fortasse opinio tibi non displiceret, præsertim vbi eam pluribus, efficacioribúsque rationibus augere adniterer. Nec dubito quin te in hanc sententiam longè melius adducere possim, quàm tui

Aeris genera.

tui illi Præceptores, qui dicebant, imò nulla dubitatione (vt ais) affirmabant, illud esse Galeno æs nigrum, quod Plinius Hepatizon appellat. Sed quoniam horum placitis mea non subscribit sententia, nec etiam videtur astipulari Galenus, nolim sanè, vt ignorata huiusce rei veritate iis acquiesceres. Ideóque diligentius quæstionem hanc discutere oportet. Dioscorides libro 5. duas tantùm æris squamæ species habet, de quibus differit his verbis. Probatissima æris squama est, quæ in Cypriis ærariis ex clauis Cyprio ære confectis crassa decutitur, Helitis, idest clauaris proprie dicta. Damnatur contra, quæ vulgari ære aut candido confecta fuerit tenuis & infirma, quam & nos reprobamus, maximè approbantes crassam. De his duabus, nec de pluribus scribit Galen. libro 9. de simp. med. facultatibus, & Paulus Aegineta in 7. & Aetius in 2. nihil prorsus de nigri æris squama differentes. Quo fit, cùm apud Galenum & cæteros æris squamæ duæ tantum habeantur species, vt necessariò harum alteram nigri æris squamā vocauerit Galenus. Quoniam autem in medicamentis parandis, præstantiora, selectioráque expeti solent, quū Helitis, squama Dioscoridis testimonio probatissima sit, infirmissima verò altera, aliter sanè mihi censendum non est, quàm quòd Galenus pro nigri æris squama Helitem intellexerit, quæ in Cypriis officinis à rudi ære, è quo claui fiebant, ad nauium fabricas malleis ferreis decutiebatur. Nec leui sanè ratione adducor ad credendum id proculdubio esse verum, quum certò sciam æs illud, è quo virgæ fiebant, è quibus claui parabantur, alio non fuisse colore, quàm nigro: tum in primis quòd nō solum æs rude, sed argentum & ferrū sua pte natura nigrum contrahant colorem quam primum in ignem coniiciuntur, tum deinde, quòd æs ipsum, simulac è sua fluit minera, coítque vel in massam, vel in virgas digeritur, illico superficietenus nigrum reddatur. Sententiæ nostræ subscribit Plinius capit. 9. eiusdem libri sic inquiens: Exurente, enim coctura æs nigrum conficitur. Cæterùm si à me percontareris qui fiat vt æris squama, quę ignium vi tantum nigrescat, ea longe magis præstet, quæ à repurgato elaboratóque ære excutitur, è quo cacabi omnéque genus vasa parari solent, cum tamen vnum & idem sit æs, & ex eadem minera prouenerit: dicerem id non alia

Probatissima æris squama qua.

Squama æris nigri est Helitis.

euenire ratione, quàm quòd pro conflandis clauis, rudis tantum æris virgæ ſumantur. Siquidem hæ dum ignium vires experiuntur, vt inde claui fiant, excrementa omnia à centro ad circumferentias cutetenus remittunt, quo poſtea fit, vt ſubinde malleis percuſſæ, craſsiorem, pleniorem, ſolidioremque exuant ſquamam, quàm quæ decuſſa fuerit ab ære pluribus vicibus repurgato, vt fieri quotidie videmus in ærariis officinis, vbi varia vaſorum genera malleo & incude, nullo accedente igne, conflantur. Etenim æris huiuſce ſquama cum tenuis ſit & parum contineat excrementi, in quo maior ineſt ſiccandi vis, infirma eſt, vt Dioſcorides inquit, & ferè inutilis in medicamentorum vſu. Ideóque rectè dicebat Galenus. Helitem ſanè principem in ſiccando locum obtinere & tenuiſsimæ omnium eſſe ſubſtantiæ. Quamobrem in ea perpetuò ſum ſententia, quòd vbi lib. 2. de compoſi. medic. per genera in giſuo illo emplaſtro & in alio Heræ ad vlcera contumacia Libr. 4. eiuſdem operis, æris nigri ſquamæ meminit Galenus, de Helite intellexerit: id eſt de ſquama æris rudis, non elaborati. Quippe quòd (vt prædiximus) expurgatum æs, è quo cortinæ, cacabi, lebetes, cæteráque vaſa conflantur tenuem admodum ſquamam remittunt, miniméque excrementoſam: cuiuſmodi eſt albi æris ſquama (vt Plinius eſt autor) quòd hoc non parùm argenti contineat. Hæc itaque ſunt, quæ tibi de re hac reſcribenda putaui, quibus ſi tibi ſatisfactum eſſe putabis, gaudebo mihi ſane plurimum: at ſi fortaſſe ſecus euenerit, velim vt pro tua humanitate meã non accuſes ignorantiã, aut negligentiam, ſed quòd plura nõ repererim, quæ viderentur meliora. Vale.

FRANCISCVS PARTHINVS
Sereniſsimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus, Petro Andreæ Matthiolo
S. P. D.

Nemini hoc vnquam mortalium hactenus conceſſum fuiſſe video (præſtantiſsime Matthiole) quantumcunque in quauis præcelleret facultate, vt in tanta paſsim iudiciorum, ſententiarúmque varietate, omnium deſideria, & omnium animos æqualiter

liter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodo placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia eruditionis lux enitescit, quàm praui, & peruersi, qui quò maiori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non valuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in aliis obruere contendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modò ipsi, quibus nihil bonum, & elimatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, vt etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & vtilitate spolient. At quamuis ea sit in te constantia, ea morum grauitas, vt parũ, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiusdam Lusitani hominis ingratissimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem: tamen postmodum nonnihil vereri mecum cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par sit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem institueras, pariter & censuras in eius grauissima errata penè ad finem perduxisse, non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per vllum facilius, & clarius huius insanam vecordiam, quàm per te ipsum retegi posse existimarem. Nunc autem quo consilio, quáue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem an (quod mihi certè potius videtur) tuũ hac in re nonnihil vituperem propositum. Quòd si ita tibi persuades, vt non tanti æstimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo cõspectu aliquo doctorũ virorũ meritò dignatur, vt indignũ planè tibi iudices, vt istã dissolutam, & præcipitẽ loquacitatẽ irretitã retundas, magis tuã eruditionẽ, quã summã esse nullus dubitat, quàm reliquorũ cõsulis iudiciũ. An quo singulari doctrinæ lumine facilè tu huius falsitatem animaduertis, idem quoq; de omnibus censes? Erras ꝓfectò mi

mi eruditiſſime Matthiole. Quot erunt, qui caſu in hunc hominem incident, quos iſtius falſitas à veritatis ſtudio impediat? Quot ille nondum ſatis inſtructos, & in hac facultate roboratos ſuis calumniis à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius ſcientiæ tyrocinia adhæreſcunt, aut nec dum tua doctiſſima ſcripta expenderint, tantò periculoſius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis eſt homo in aliena reprehendendo, in ſuas fabulas intrudendo, adeò perfidioſus in alienis ſcriptis violandis & (qui imperitorum mos eſſe ſolet) adeò procliuis eſt in ſua conſtituenda ſententia, vt vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudentiæ tu non occurres? Eam quum tu ſine omni tua moleſtia cōprimere valeas, cum omnium reliquorum detrimēto libidinosè graſſari patieris? Dicam id, quod ſentio Matthiole, non tam vt cæteris in hac noſtra medica diſciplina præſtantiſſimis viris aliquid derogem, qui pro ſua humanitate ſumma, omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus eſſe videaris. Quis hac noſtra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illuſtrauit? Vt excellentiſſimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum immenſitas diuidunt à tuo conſpectu, hi animo, ſermonibus, ſcriptis, literarum miſſione (vt tu optimè noſti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis ampliſſimis communibus beneficiis ſic me tibi deuinctum, & adſtrictum cognoſco, vt nihil tui cauſa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita ſit inhumanus, quæ in quoquam tāta ſit immanitas, vt tuis pulcherrimis, & fructuoſiſſimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidiè ſe oblectans, non dico ingratitudinis, vel minimum indicium oſtendat, ſed hos tuos præclariſſimos ſudores immortalitatis, ſi poſſit (id quod fore non ambigo) gloria non compenſet? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te ſtimularit, qua maior eſt tuus animus, nec ea te huic impulit, ſed ſolus communis, & publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit vt omnes grauiſſimos ſuſciperes labores. Tātáne fuit in Luſitano ingratitudo, eáne inhumanitas, vt nihil iſtorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tantam

tam ei vindicem excellentiam, quasi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquem apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, vt (si quidem fecisse) emendatum te à Lusitano dolere queas. Vsque adeóne hominem esse im moderatum? Ita in aliorum labores impudẽtem? Sic vbique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incommodum, vt corrigi, & resarciri posse à quamplurimis doctissimis, & grauissimis viris dubitem. Nam vt innumeros hoc nostro prætermittam tem pore, eruditissimos, & plenos leporis, venustatis, humanitatísque viros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur, tum vel vnus Cronemburgius Coloniensis, summus, & præstãtissimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cuius etsi doctissima, ac clarissima scripta à te versata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, autoritate, quàm doctè, quàm luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breuiter suum in te intimum affectum declaret, & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatem redarguat, ac perstringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odiosa confidentia, virus inuidentiæ suæ in clarissimum, modestissimúmque virum Matthiolum Senẽsem eructat, dum passim nimis intempestiuè huius doctrinam super commentariis in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & perniciosam inuidiam ostentat, ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atq; improbam in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridẽdus. Ecquid etiam enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi studio dissentit, in graues, manifestósq; errores imprudens homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisque aliis visitur. Multò satius fuerat, quò doctiorem se æstimaret, eo quoque modestiorem

rem se præstare, quod ingenuum Philosophum decet. Hactenus ille. Quid syncerius? Quid magnificentius huiuscemodi viri grauissimo testimonio? Vt recreare potius te debeant talium, & tot clarissimorum virorum cēturiæ, quàm vt te moueat vnicum inter homines esse portētum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile, talem in lucem esse editum, & in cōmune humanum cōsortium fuisse productum huiuscemodi hominem, qui ea rodat, laceret, cōuellat, in ea insaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat, minime tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam conuincant, qui sua gratitudine, & cādore, illius insolentem malignitatem, & insaniam superent. Quorum synceritas, honestas, probitas, non te plus reuocent, ac consolentur, quàm istius barbaries te deiiciat. Absit, vt nō multò plus eruditissimorum virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Lusitani. Hoc porrò magis me affligit, quòd quum tu ipse per te commodè, & opportunissimè confutare possis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeūda homine. Alij suis impediti negotiis, alienæ difficulter se subiiciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi est verisimillimum) tibi hanc reseruant prouinciam. Indignum se arbitrantur de eius disceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc superstite, cuius labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit cognita, & explorata, qui optimè se ipsum intelligat. Non decere id onus in cæteros reiici, quod ab eo sit accersitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena censent tutius, diligentius, fidelius, protecturum, quàm sua ipsius, in quibus suus honor, sua laus, sua gloria versatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipse, ipse est superstes. Quæ studiosissimè est commentatus, ea nobis seruet integra, hæc custodiat nobis salua, cōtra peruersorum calūnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ sit prudentiæ excellentissime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, sedulò prospicias. Et quid opus est magna hic, & longa consultatione? Quasi sit obscurum, quasi te ipsum id lateat, magis te in isto negotio tuæ obtemperare mentis generosita

rositati, quàm nostri omnium expectationi. Vide μὴ πλείω ἀγνοίᾳ σεαυτὸν κατακλείειν. Suspecta tibi sit ea securitas, ex qua & tuæ autoritati, & cæterorum studio non leuis fortassè imminet iactura. Ne nimis securè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Lusitani. Excute istũ scarabeum è tuis floribus, nec sinas, vt suis molestissimis susurris, & fœtore ista contaminet, ex quibus optima, & roscida mella reliqui se confecturos sperant. Hic labor (& quis labor?) nisi ad cætera tua præstantissima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepisse cognoscemus beneficia, quæ fuerint inchoata, nõ absoluta, splendidè adumbrata, nõ expressa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui sint futuri, qui istuc tuum silentium molestè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum amplissimorum beneficiorum pœnituisse te dicant, cùm tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac contagione liberes. Propulsa nobis hanc molestiam, declina, obtunde omnem improbitatem, vt tutò nos in tuis luculentissimis operibus sciamus posse versari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Lusitanus ita nequiter tua inuasisset opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuissima aspersa labecula, tua nitidissima nobis restitueres opera. Nunc quid viuus cessas? Quod tunc à mortuo nos obtinere nõ posse penè iniquũ putaremus, quãto id erit deploratius, quãtò iniquius à viuo nõ impetrasse? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauissimũ est, superatus, manũ conferere cũ isto imbelli trãsfuga abnuere censeberis? & ea iam tacitè cõdẽnare, ob quæ cæteri suæ fœlicitati cum primis gratulãtur? Scimus iam hanc operam à te incœptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dissiparit. Vt hac quoque opera suas bibliothecas doctissimi complures locupletandas expectent. Hanc spem comprehensam, & mentibus nostris infixam, si tua præstantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto destiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipse inchoaris? An cedere te posse quisquam credat Lusitani ineptiis? aut iure te reprehensum ab isto imperitissimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuissima irrepat huiuscemodi suspicio. Da quod à te magnifice expectamus. Exhibe quod lectu, & visu iucundissimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes para-

tum

tum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat existimationi, Lusitani inanē auget cōfidētiam? Quid dicet calūniator profligatissimus? Scripsi cōtra Matthiolū, rapui, suffuratus, deprædatus sum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nōnūquā plus iuuat perfricare frōtē, q̄ omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro sua impudētia, si nō effutiet, secū volutabit? Noli tantū locū dare huius amētiæ. Nobis nihil erit iucūdius tua existimatione, nil dignius, nil cōtra huius furorē vehemētius, q̄ quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iā antè tua præstās eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil nō præclarū, & eximiū omnes à te sperēt. Noli te (rogo) in eā præcipitare opinionē, vt aliquid in tuis bibliothecæ scriniis delitescat, quòd nobis subtrahas, quod nobis inuideas. Nō patitur nostrę cōsuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parū sollicitè, nō satis anxiè tecū pertractē. Tametsi de medica sis materia ita benè, & præclarè meritus, vt nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficiis te cumulatissimè prosequi valeat, timeo tamē subindè, ne homines ingrati, inuidi, malitiosi tua abutātur humanitate, & summo reipublicæ amore. Qui tūc demū verā se venari putāt gloriā, si (id, quod nunquā, vt cōfido, adipiscētur) suis maleficiis tuos nitātur præclarissimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina nō potuerūt cōsequi, id imperitia, impudētia, furore nāciscātur. His, quęso, per nostrā amicitiam, per cōmunē omniū literarū amorem, quibus animū semper habuisti deditissimum, declara, q̄ mala cæcitate ruant. Aperi horū vanitatē, cōcute, dispelle istorū inuidētiæ virus. Indica eis q̄ longè fuerat tutius sana in eis mēte vti, q̄, in illis suum furorē patefacere, ex quibus haurire poterāt cū sapiētissimis summā vtilitatē. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam sapere didicerit, omnium se agitatorem præbet. Quod quum tua postulet sapientia, eruditio, existimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctissimè nobis elucubrasti, ea nunc aduersus hunc prædonem, calumniatorem, tuta, salua, illæsa, & intacta posteritatis memoriæ tradas, simul & ipsum sua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditissime Matthiole, & quam celerrimè nostræ satisfacias omnium expectationi. Viennæ Austriæ, Quarto Nonas Septembris. 1557.

PETRI ANDRAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM

Liber Secundus.

***

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Petro Cannizero Prothophysico Cæsareo S.P.D.

NESCIO quo pacto id ferè semper vsu venire animaduertamus (clarissime vir) summos,& præstantissimos viros, quo magis excellunt, quantóque cæteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia,& calumniis impeti, ac lacessi. Quo minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem,& in hoc meo amore satis acri publicæ vtilitatis,non id præstantiæ culmen videam,quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores,horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiusce æui improbitatem (vt quidam fortasse putant) sed in impiorum hominum impudentiam reiiciendum arbitror. Quod tametsi minus sit nouum,minus inusitatum,vt ab honestissimo quenquam impediat instituto,tamen miserum est, & certè deplorandum,quum vnà cum ipsa virtute nata sit inuidia,liuor cum primordiis emerserit, & hæc omni tempore suam exercuerint improbitatem.Inuidia verò virus improbitatis suæ nunquam in obscuros,ignaros,abiectósque exercere solet, sed in eos plurimum,qui cæteris vel doctrina,vel sapientia, vel aliis quibuscunque animi, vel fortunæ dotibus præclario-

res, eminentioréfque euaſerunt. Vtpote quæ cùm eò loci euehi non poſſit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tãtùm & technis ſe extollere nititur. Nec idcircò mirum videri debet, ſi quò magis quis inclareſcat, eò vehementius in illum hæc ſe iaculetur vipera; & ſæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertiſſem, & labores, conatúſque noſtros ab inuidis dilacerari compeririſſem, gaudebam ſanè, & meæ propè cuiuſdam felicitatis eſſe ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clariſſimorum hominum communi fortuna me non ſegregari. Ob idq; decreueram potius inuidorum rabiem ſilentio extinguere, quàm ſcriptis reſpondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium faceſſere: præſertim cùm in omni vita præcipuos comites mearum actionum, conſiliorum, voluntatum, pudorem, modeſtiã, humanitatem eſſe voluerim. Verùm quum vidiſſem, legiſſémq; vaniſſimas quaſdam calũnias in noſtros in Dioſcoridem Commentarios editas ab Amatho Luſitano homine ſanè non ſolùm, vt eius fert nomenclatio, apprimè indocto, ſed etiam, quãtùm ex eius ſcriptis colligi poteſt, omnium arrogantiſſimo: quúmque præter id comperiſſem hunc quamplurima ex commentariis noſtris furtim in ſuas tranſtuliſſe enarrationes, & in illis innumeros commiſiſſe errores, qui rei herbariæ ſtudioſis magno fuiſſent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) niſi ij à nobis palàm refellerentur, pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè ſum alienus, excitatus, pati ſanè non potui (etſi aliter mecum prius ſtatueram) quin ſcriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, impoſturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem feciſſem, dubius ſubindè diſtrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, vnà cum Cenſuris in eius deliramenta in lucẽ proferrem, an verò diutius domi noſtræ premerem. Siquidem tametſi non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriam, non tamen ducebam eam mihi fore glorioſam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum exiſtimationis in certamen deſcenderem. Ob idque conſultius videbatur ſcripta illa iam adornata in aliquem tenebricoſum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos

plurimos doctissimos & honestissimos viros (quos nūquam nouimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrociniū suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diuersum suadebat genius meus, subindè velut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantùm ratione destituissem. Idq; eò magis mihi faciendum suadebat, quòd iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaque anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & vbi potius negotium hoc honestè subterfugere cupiebam, quam exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, vt tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meā. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliami Regis Bohemiæ medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cuius literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto reuocarunt, vt eius opinioni & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Cæterùm quum iam diu nouerim (vir clarissime) quātum doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiam quātùm iudicio summo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quúmque te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximiè obseruandos proposui, hos vltimos labores nostros non tantùm tibi legendos, vidēdósque mittere decreui, sed etiam nuncupare volui. Nec (mihi crede) eo animo, vt hac re tua in me collata beneficia rependere velim ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi huiusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facilè noscere poteris, animi synceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & postremò autoritate corripere. Hoc si (vt spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorúmque virorum negotiis semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiam præconiis nostra augeantur præsidia. Nam

vbi videris hæc omnia partim in me fallò esse collata, partim in rei medicæ nostræ,& studiosorum,tyrunculorúmque discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris,quin omnibus modis labores nostros tuearis.

Commentarij in Dioscoridē magno labore sunt editi.

QVum itaque non sine magno labore,magnáque industria Commētarios in Dioscoridem edidissem,quemadmodum doctis quàmplurimis,præclarísque materiæ medicæ studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam:sic neminem tam peruersum, inuidum, improbúmque fore iudicaui, qui non potius optimi consuleret(vt ingenuè fatear)candidos nostros, & synceros conatus, quàm iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quum semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque nostrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honestíque viri munus esse putaui, sua industria, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur,in commune omnium studiosorum vsum in publicum promere. Hanc itaq; ob causam hoc mihi ingenuum, honestúmque videbatur, vt id quod vnusquísque in quolibet scientiæ genere,vel ingenio,vel doctrina,vel longa, diuturnáque lucubratione, obseruantiáque sibi priuatim,& non quasi priuatum, & sibi proprium fuerit assequutus,contineat,sed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cùm iampridem à me esset factum, non sine fructu fortasse,nec(vt audio)absque magna multorum præclarissimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametsi ij nec me nouerint,nec viderint vnquam, non leuiter sum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, vt eæ augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & Latino sermone cuderentur. At dum acriori,intentioríque, quàm hactenus, in hac versor opinione, & iam opus prælis Erasmianis subesset, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod non parum fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc vno contemni,& arrodi audiuissem,quæ tot præstantissimorum autorum iudicia comprobarent. Veruntamen non adeò

Ingenui viri munus.

Quam ob causam commentarij in Dioscor. Latinè sunt editi, & plantarū imaginibus illustrati.

adeò hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, vt ea, quæ passim ab omnibus penè probarentur, sine magna ratione, & consilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui sedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea peruicacia propriis affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam quòd cum Lusitanus ille omnium vltimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cribrasset, & excussisset, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurionis nomen, quem centurias quasdam digessisse aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri cœperam, longè aliter quàm putaram, euenisse cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò ascriptas, nihil aliud quàm inuidentissimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obseruare potui. Nescio profectò magis ne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps & insanissimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quòd tam impudenter ex his ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tanquam sua quasi vindicat. Verùm, vt suam agnoscat inscitiam, nec suis calumniis quicquam nostræ detrahat autoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in posterum fortè honestissimũ nostrum, vel aliorum impediat cursum, cogor sanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad posteros relegare, si præsentibus culpis ignoscerem. Licebit itaque nobis nostra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne si hæc silentio dissimularem, aliquis tandem modestiam nostram in conscietiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic, qui tam improbè nos lacessiuit, secum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehēdat, & æquissimè discernat vtriusque controuersiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ singulatim mihi respondendum meminero.

Cur edita hæc sit Apologia.

AT videte obsecro, quàm grauiter, ac vehementer me primùm adoriatur Lusitanus, non quasi de herba sibi sit certamen, sed quasi mecum de regione contendat, quam, homo inconstans, iam pridem turpissimè, ac impudentissimè

Calumnia prima de Meo.

deseruit. Nec enim (inquit) veritas ipsa occultanda est hac de causa, quia Plinius scriptum reliquerit, suo tẽpore Meum in Italia non nisi à paucissimis medicis seri, quem sequutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit. Nunc, quod sciam, nullum Italiæ Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senẽsis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò cõtra Patres, Mesues interpretatores, acriter agit, qui in Calabria, & Nursiæ montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cùm apud Bononiam quoque nascatur, vt testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Caspar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum meximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius, cùm magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiæ montes, vt eam inde eradicarent, ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta vsus sim modestia in huiusce rei assertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iampridem non didici in Italia quoddam circumferri Meum, cùm ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile. Hoc etsi simpliciter à me esset dictum, vt meam hac in parte solùm exponerem sententiam: nescio tamen cur accusandus magis illi videar, quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures huius rei mihi constarent rationes. Etenim est in primis, quòd viderim nostratis Mei radices longè crassiores, vegetioresque quàm genuini expetat historia: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde, q. eædem grauiter potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Est præterea, quòd mansæ parum omninò acrimoniæ resipiant. At quum, Galeno authore, Meum tertio excessu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori vi pollere existimauerim, quàm quod nuperrimè in vsum medicum concessit? Est etiam, quòd extent manu scripti Dioscoridis codices, qui Meum non

Calumnia refellitur.

Mei consideratio.

Meum, quod circũfertur à genuino pluribus dissidet notis.

Anethi

Anethi, sed Anisi foliis conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reiiciat Amathus, non tamen sine ratione est adductus, vt scriberet non nasci in Italia Meum. Nam cùm non nisi à medicis, iisque admodum paucis ipsum seratur, magnum & euidens est argumentum non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinum à medicis excolebatur, si vbique in Italia nunc illud excrescere videmus? His itaque palàm est, vt non ab re in censendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatísque, quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis ascriberetur. Verumtamen nolui ob id prætermittere, quin huiusce Mei imaginem appingerem, non tamen, vt hoc tantùm argumento fateri viderer illam genuinum referre Meum, sed vt illud nobis antea non ignoratum (vt opinari videtur Lusitanus) ostenderem. Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiam ferunt, sed & eos longè magis, qui, vbi fatear, hanc illam me non vidisse, nec nouisse stirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi viri munus esse credidi, ignota, vel dubia, potius silentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in posteritatis discrimen, falsa pro veris describere, & dubia pro certis asserere. Quod quandoque fecisse monachos illos, quos, vulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum videtur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eâ tantùm ob causam è sua exulauerit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudæorum omne genus maximè persequuntur Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantoperè lacessiuerit, quòd in eos hæc scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos aliàs damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat. AT IAM HOMINIS videte inconstantem seueritatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter inuadere non potuisse) Plinium ipsum, & alios grauissimos authores explodere, ac damnare non est veritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat,

Vulpina Lusitani religio.

Calumnia secunda.

quòd à Plinio nonnihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his verbis. Illyrica quoque duorum generum est. Raphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem cæteris præstare, quæ ruso fuerit colore, ne vlla in tanto viro obseruari possit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se velit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens, ita legit. Illyrica quoque duorum generum est, Raphanitis à similitudine, Reliqua quæ sequuntur in vnum coërcet cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, vt dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cùm certo sciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) vt statim confusus sileas. An non te pudet editionem hanc vocare in iudicium, vt illicò palàm fit, Grammaticorum omnium iudicio, E T particulam, *pro* E T I A M ibi sumi? Quæ ista connexio? Quæ etiam melior Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de verbo, cuius sensus cuilibet legenti Sole lucidius apparet. Istis grammaticæ confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctissimis & summis viris inter multa quandoque contingit negotia) lapsus videri, quàm huic grammatico sua subiici opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, vt aliquoties sibi non satis constet? Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octauo, capite X X X. Castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum venatu vrgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea libro X X X I I I. capite I I I. apertissimè negauit, & tanquàm fabulosum explosit. De Populo autem agens libro X V I. capite X X I I I. nullum hanc florem. nullúmque fructum edere ait, quorum oblitus libro X X X I I I. capite V I I I. eandem Populum dixit, & vuas, & semen gignere, hoc comitialibus, illas ad vnguenta præ ferens.

Plinium quãdoque non satis sibi constare.

Quid

Quid igitur mirum, quod scelus id' erit, si & in iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicetur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo vtique autore, si in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoriæ fragilitate sit prolapsus, præsertim cùm is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quòd tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iusta id ratio suadet, non licere censeas. Nos veritatem vbique sequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad possumus, patimur obfuscari. Non tanti (mihi crede) est æstimandus in Plinio aliquis memoriæ lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinam æstimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliúsque, quàm furtiuam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitiis adoriri? Optimorúmne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonúmque potius mihi videntur, quos tu maximè sequutus videris. Quo fit vt mirum non sit, si primùm è Lusitania pulsus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò vt solum ferè non inuenias, vbi iam tutus esse possis. Porrò hæc mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non vt videar cum homine pugnare, quem non est vt timeam, neque etiam vt odio prosequar aliquo, præsertim cùm nihil sui possideat, vbi possim postea refici, adepta victoria: sed tantum medicæ materiæ vindicandæ, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, vehementiorique sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros, deprædatus sit, deindè quòd falsissimas, friuolásque calumnias in me excogitauerit. Postremò quòd vbi aliquid suo marte cudit, in grauissimos, frequentésque labatur errores. Atqui quum probi, ac candidi hominis non sit munus, conuitiis ac maledictis, sed propria virtute pugnare, ea vtar in dicendo modestia, quam animi nostri synceritas, & eius insolentia exposcere videbuntur. Quòd si quandoque pietate summa adductus, vel calumniarum iniquitate sauciatus pauca quædam acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi vitio vertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere

Animaduersio in Lusitanum.

expectationem, quòd nemo iam sit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, sed etiam temeritatem. A MEO LVSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senensis cùm nos vero carere Amomo sciret, vt illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit, vbi ex India nunc delatum contendit: mea tamen sententia fallitur, cùm hucusque Amomum verum incompertum sit.

Calumnia III. de Amomo.

Calumnia depulsio.

Hæc ille. Sed planè falsò, cùm plura me dixisse scribat, quàm rei veritas exposcat. Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim Amomum ex India in Lusitaniam conuehi, nunquam eò quemquam remiserim, vt ille somniasse videtur, dum meas metitur lucubrationes, & eas (quæ illius est liberalitas) suis verbis amplificat. Scripsi quidem me à quibusdam non spernendæ fidei medicis accepisse iam primùm ex India in Lusitaniam afferri Amomum, nec sanè plura, quàm hæc. Cæterum cùm eorum sententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò vellicet coniicere quidem non possum, nisi quis fortasse in eius maleuolum animum hæc reiiciat. Quòd autem ille perperam meam acceperit mentem, id argumenro esse potest, quòd in commentariis nostris Latino sermone editis, nihil huiusce fabulæ meminerim. AD CALAMVM odoratum veniamus, vbi ille grauiores, sicut ipse putat, in me admouet machinas, quas idcircò non magno sanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (propè dixerim moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quòd nixus Theophrasti, & Plinij testimonio certò affirmauerim radicem, qua passim Odorati Calami vice vtuntur Seplasiæ, legitimum, genuinúmque esse Acorum: quin & quòd scripserim Calamum odoratum harundinum esse, non radicem, quibus refragatur his verbis. At mea sententia decipitur Matthiolus, cùm, licet Theophrastus & Plinius, in Calamo Odorato calamum, & non radicem laudare videantur, alibi tamen Calami odorati radicem desiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, vt apud Plinium est legere libro XXIIII. capite II. in quo cùm Calami odorati iuuamenta enumerat, sic inquit.

Calumnia IIII. de calamo odorato.

inquit. Efficacissima autem in omni harundine, quę proxima radici: efficacissima & genicula. Per quæ verba manifestè percipitur, quòd in omni calamo, siue harundine, radix efficacior est pars. Qua de causa Calami odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda est, vt meritò hactenus pharmacopolæ hac præciosa & exotica radice, pro vero, ac genuino Calamo odorato vsi sunt. Quantùm verò ad Dioscoridem attinet, si quis introspiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus verò potius nodis cinctus. His ne tam stolidè me putat concludi Lusitanus? Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui accuratius priusquàm scripserit, pensitauit, sed quàm turpiter ipse potius decipiatur: quippè qui temerè Plinij, & Dioscoridis grauissimorum authorum abutitur testimoniis. In primis enim vt eius argumenta dissoluam, & tanquàm inania, & irrita monstrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophrastus Calami odorati radices adeò desiderarint, vt nusquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficacissimam in omni harundine eam esse partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, Latinique sermonis adeò imperitus, vt non videat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium? Namque examinaturus, quænam partes in vniuerso calamo cæteris præstent, næ non radices, vt Lusitanus sua quadam malitia, vel fortasse imperitia in me distorquet, sed partes radicibus proximas cæteris præstare inquit: quod facilè prudens animaduertet. Nec enim aliam ob causam putat Plinius maiori vi pollere calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eædem ibi crassiores, vegetiores, robustioresque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis: quo fit, vt etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimauerit Plinius. Quippè & genicula robustiora sunt, & crassiora. Quam ob causam Calamum illum prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipsum quæso intueamur locum, quem ille quasi violentũ quoddam telum in me vibrat. At si vlla in eo sit prudentia, si melius & consideratius verba Dioscoridis mecum perpenderit, non solùm deponet hanc iracundiam, sed fortasse

fortaſsè etiam noſcet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices deſcribat Dioſcorides, apertè quidem conſtat, cùm ait. Calamus Odoratus in India naſcitur, melior eſt fuluus, densè geniculatus, & qui aſſulosè frangitur, plena araneorum fiſtula. Hæc ille. Quæ tamen perperam Luſitanus intelligit. Quippe calamus in primis harundinem deſignat, non radicem. Præterea proprium harundinis eſt pluribus conſtare geniculis, & aſſulosè frangi. Deinde fiſtula, in qua quoddam araneæ telæ ſimile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ ſolida, dura, lignoſa, & vbique occluſa ſpectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo ſanè debetur, non radici. Quippe quòd radix in harundine perpetuó albicet. Ad id autem quod proprium ſit radicis (vt ille contendit) vt ipſa geniculata dicatur, calamus verò potius nodis cinctus, Dioſcorides ipſe reſpondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, ſed etiam caules, & calamos nonullarum ſtirpium reddidit geniculatos, vt facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Aſclepio, in Liguſtico, in Elaphoboſco, in Crateogono, in Gramine, in Equiſeto, in Cicuta, in Pityuſa, in Ebulo, aliiſque nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacauit Luſitano, & alios conſulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris ſena, hordei octona tribuit. Hinc libro de ſenectute, Culmo geniculato, inquit Cicero. Hæc ſi animaduertiſſet Amathus, aut ſi non tam negligenter & oſcitanter Dioſcoridis codicem legiſſet, tam non fuiſſet inſulſus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum videri debet, quòd quum tam excellentem ſe haberi velit medicum, reique herbariæ peritiſsimum, eius ſententiæ, quam damnat, nullam ſoluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam vecors non ero, vt hominem potius, quàm opinionem parum validam, nulla veritatis imagine fultã, videar perſequi. Solus ſeuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert ſententiã, dãnat noſtrã. Tantum ſibi temporis ſupereſſe non putat, vt vel ali

quid

quid probabilius afferat, vel rationes noſtras diſſoluat: vt non veritatē, cui à quouis prolatæ ſemper fui addictiſſimus: ſed ſolam ſuam ſequi maleuolentiam in ſe mōſtret. Nos (quod præcipuum ſanè nobis eſt ſtudium) ne calūniatores potius, quàm veritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiuſce nobis diſpliceat opinio, Primùm quòd nuſquam viſa ſit radix inter valde admodū innumeras, quas ille falsò genuini Calami eſſe cēſet, quæ ſecum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: ſicuti quàm plurimæ viſuntur, quæ ab ipſo cacumine folia emittunt Iridis, vt quiſque facilè certior fieri poterit, qui diligenter haſce radices explorauerit. Conſtat præterea haſce radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, vbi paſſim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento eſſe poteſt, eos prorſus hallucinari, qui eas ipſas radices Calami odorati eſſe contendunt, quòd nullus extet autor (quod viderim) qui ſcripſerit odoratum calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in noſtram concedere ſententiam Luſitanum fortaſſe mouebit, quòd à Galeno dictum eſt, quippè qui ſcripſerit calami odorati partium eſſentiam eſſe in caliditatis, frigiditatiſque coniugatione temperatam, & minimùm habere acrimoniæ, cùm tamen guſtantibus palàm ſit, radicem hanc non obſcurè eſſe acrem, pariter & amaram, id quod odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hiſce itaque ſatis iam comprobatum cenſemus ſua in ſententia hic hallucinari Luſitanū, nec pluribus eſt hæc noſtra defendenda cauſa. In ſequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus oſtendemus, radices has legitimi eſſe Acori. NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aſpalatho contra nos affert. Eſt verò Aſpalathus (vt Ruellius teſtatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum Inſula aſſertur, & illud, lignum Aloes Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Mat thiolus, qui hoc tanquàm falſum euertere contēdit, audiendus eſt, quum re vera lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuſcula humili, crebris ſpinis aculeata, in inſulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis ceditur, non verò ex oliuæ ſpeciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucenſem inſignem apud Ferrarienſes pharmacopolam huiuſce

Calamus Odoratus commu nis vſus, vnde afferatur.

Calumnia V. de Aſpalatho.

iusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptum nodis, quod è Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignũ coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconẽses & Valẽtinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. O fœlicẽ discipulum, qui vbique magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reuertatur oraculis. Sed venit mihi in mentem, ne quoq; iniuriam his faciã, quibus præceptoribus se toties vsum iactitat. Verum seu ab iis hæc sit edoctus, seu ipse ingenio hæc excogitauerit (malo enim nõ à me hæc agitari testimonia, quàm ad hæc inuestiganda tantũ frustra suscipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multùm distare ab Aspalatho certò scio: quòd primum, illud cortice tenus rubens non sit, sed potius albicans. Aspalathus enim Dioscoridi detracto cortice adeò rubet, vt purpuram penè referat. Quo argumento credidêre quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clarissimè demonstrat, Rhodium lignum nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, *qui legitimum in Græcia fortasse pluries degustauit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti vi præditum.* Id quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quòd autem huiusce ligni planta sit Oleastri species, id maximè fatentur Rhodij, qui eius historiam ex Melita Insula ad me scripserunt his verbis. Lignũ ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus est arboris, lõgitudine hominis metam non excedentis. Nascitur arido, & saxoso tractu, frõde perpetua Oleastri æmula, floribus albicãtibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto, brachij instar crasso, à quo rami prodeunt rari, spinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus verò nigricat. Radicibus nititur firmis, albicantibus. Quibus palàm esse arbitror Rhodium hoc lignum ab Aspalatho admodũ esse diuersum, & Lusitanum vnà cum Ruellio in eodem versari errore, Quippe (vt præmisimus) Aspalathus tantùm cortice tenus, non vt ille existimasse videtur, in tota ligni substantia, adeò saturatè rufescit, vt purpureus appareat. Quinetiã cùm Aspalathus in Rhodo

Calumnia retunditur.

Rhodiũ Oleastrum non esse Aspalathũ

Rhodij Oleastri historia.

Rhodo proueniens, frutex sit surculosus (vt testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonũ non est, vt ad brachialem crassitudinem adolescat. Cæterùm ꝙ de re incerta non modò contendat, sed tã facilè audeat affirmare, detestandum mihi videtur. Quippe nihil tam temerarium, támq; indignum sapientis grauitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine vlla dubitatione defendere.

HINC AD HELENIVM venio, in quo quũ Lusitanus existimet, me pluribus modis hallucinatum, adeò vt nullis possim me defendere rationibus, acriori morsu in nos inuehitur his verbis. Cõfirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquissimo Dioscoridis codice legisse. Caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquanto maiorem, angulosúmq;, flores luteos, & in iis semen Verbasco simile, tactu pruritum faciens. Vnde facilè credere est, vt hæc peruersa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquam eam quoq; a Plinio prætermissam animaduerto. Vnde Matthiolus Senẽsis hic falsò admodum Plinium adducit libro XIX. cap. v. qui vltrà ꝙ in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen XXI. cap. x. vbi Heleníj meminit, non de hac loquitur, sed potius de Aegyptia, cui Dioscorides in hoc capite ex mente Crateuæ herbarij, ramulos serpylli modo humi sparsos tribuit, folia verò Lenti similia: cui quoq; eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Imò in describenda hac herba Plinius à Dioscoride variat, cùm Dioscorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram sparsos Aegyptiã Inulam habere tradat. Ille verò nõ Lentis folia, sed Serpylli potius possidere dicit. Accedunt ad hæc. ꝙ cap. xxj. eiusdem libri, vbi medicamenta Heleníj pertractat, dulcem esse asserit, nõ amaram: vt liquidò constet Pliniũ de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriã fecisse, nõ verò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, si Plinij autoritatẽ in hac parte subticuisset, prudentius dubio procul fecisset, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primũ cùm credat, Pliniũ de hac Inula prima mentionẽ fecisse, quũ (vt diximus) potius de secunda *Aegyptia* agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, vt cuique legenti notum erit.

Calũnia VI. de Helenio.

HAEC

Calumnia retunditur.

HAEC ITAQVE SVNT, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur velim, culpam, qua me accusat, non in me, sed in Typographum esse reiiciendam, qùippè qui imprudenter meam peruerterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinij verba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinij locũ semidormiens pertransiuerit) libro XXIII. Capite V. & quibusdam aliis lineis priorum loco acceptis ex decimo vigesimi primi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippe quum propè essent duæ illæ Plinianæ authoritates, Typographus, qui è codice nostro manu scripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens præteriit, & secundum in eius locum reposuit, quod ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortasse quis putet me id totum subdolè in Typographum reiicere) quòd non modò in commentariis nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem *editis*, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoque *Plinij verba* per Typographum eò translata libro XIX. Capite V. *ibi* ascripta non legantur, sed libro XXI. Capite X. vbi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographũ transposita authoritas, nihil penitus ad rem nostram faciat, neq; concludat, vt priores Italicæ editiones nostræ vnumquẽque certiorem reddent. Non enim putet velim Lusitanus quòd adeò sim excors, vt tam indecenter, támque fatuè Pliniana illa verba, quæ nihil pro sententia nostra cõcludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quandoquidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio verba fecerit libro decimo nono, Capite quinto, à me eo loco citata, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa vacare compulsus veritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, breuior is est, sed torosior, amariorq;. Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate iũcta gratiam inuenit. Hactenus ille. Hæc itaq; sunt à Typographo oblita, quæ ad

quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, vt suam Lusitano detegam negligentiam, vel forrasse imprudentiam, dicat sane cur tam aperta fronte negauerit, Plinium libro decimo nono, capite v. Helenij siue Innulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus meminisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam videre poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis imprimùm Lusitanus conii cere poterit, id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à veritate distare, vt potius sibi ipsi, quàm mihi iniuriam inferre videatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam. SED IAM sese offerunt recriminanda, quæ in vnguento Sampsuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd ea, quæ nullis argumentis probari possunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens. Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullósque alios celebres viros Sampsuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter se differunt, cùm Sampsuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & vasculis reposita ad fenestras pro delitiis habita sit: Amaracus verò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc verò animaduertentes inter vtranque differentiam Galenus, & Paulus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis fecerunt, videlicet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nam Amaracus Galeni & Pauli, proculdubiò apud Dioscoridem, Parthenium est, vt tertio libro facile quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui verò Amaracum Galeni & Pauli, Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cæcutiunt, nam etsi verum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciat

Lusitani imprudentia.

Calumnia vỹ. in vnguento Sampsuchino

mentionem,non proinde Amaracum illorum, Dioscoridis Marum,ob nominis vicinitatem esse, dicere debent : & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari, tanquam rerum diuersarum, meminit. Quare Matthiolus Senensis, si hæc animaduertisset, non sic facilè cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille.Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpe ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meam suspenderim sententiam?an velis tu potius, vt præcipiti quadam arrogantia in istam tuam incurram vecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris veritatis indagandæ apertam relinquere viam, quàm noua temeritate eos hinc auertere,præsertim cùm non desint clarissimi viri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siquidem non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum posse designare. Quam ob rem nec hanc,nec illam opinionem probare,vel improbare libuit. At si aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat,quod neutiquam in tanta antiquitate nouum esse debet,magis in hoc inclinor, vt librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse traslatum.In qua re tametsi authorum certa desint testimonia,non tamen huius rei absunt indicia,quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum vires ex Dioscoride describere, idque præsertim seruare in his, quæ viribus non vulgaribus præstant,neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto insidentibus fœminis vteri duritias emollire,& inflammationes arcere,illitu verò ignem sacrum extinguere, collectionésque consumere. Quandoquidem tam raras, vtilésque facultates haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud virium tribuerit Dioscorides,

Calumnia cōfutatio.

rides, quàm quòd illitu serpentia vlcera sistat, & quòd in vnguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi fortaßè deprauata lectione de Amaraco legitur, de eius viribus sobriè admodum tractauerit, paucísque perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sua vi excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortaßè lubens, quòd latius de eo scribere statuisset lib. I. de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta velim, non affirmandæ tantum huiusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertísque nusquam soleam in aliquem verba facere, nec quicquam agere, cuius nequiuerim causam probabilem reddere, eóque præsertim quòd sciuerim iis esse etiam rationes, quibus se tueri possint, nempe Serapionis testimonium, qui id tantùm, quòd Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam posset destrui autoritas. Hæc itaque si rectè, synceréq; perpendisses, non modo te ipsum nouisses, sed & fortasse puduisset ita te iniuriè in me conspirasse. Reliquum nunc est, vtinam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenum & Paulum Sampsuchum, & Amaracum admodum inter se differre. Id quod esse falsum, & à veritate alienum, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippe qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptum reliquerit: Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum prouenit, Amaracum vocari. Hoc idem facile videtur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico nasci scribit, & Amaracinum vnguentum in Cyzico parari ait libro secundo capi. primo de compositione medicamentorum secundùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Galeno designare Amaracum, quàm Sampsuchum. Etenim cum Cyziceni Sampsuchum Amaracum appellent, quisnam fuerit ille tam amens, excors, obtusique ingenij homo, qui non nouerit Amaracinum vnguentum in Cyzico paratum è Sampsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro vigesimoprimo capite vndecimo sic inquiens. Amaracum Diocles medicus,

& Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampsuchum. Et capite vigesimosecundo eiusdem libri: Sampsuchum (inquit) siue Amaracum in Cyzico laudatissimum, & odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinum vocant, siue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendósque neruos, & vuluas. Quibus palàm est, quàm imprudenter hæc afferat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tuetur huius vniuersalem negationem. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quàm plurimis rei plantariæ studiosis, non ab re *iudicantur*. Nimirum extant Græci codices antiquissimi manu scripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa *οἱ δὲ ἀμάρακον*, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facile quis intueri poterit, quum afferat is Amaracinum vnguentum odore iucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam *falsò* eam esse plantam existimat, quam ob odoris virus *Seplasiæ* meritò Cotulam fœtidam vocant. Sed quantùm in Amaracino vnguento, quod odoris fragrantia plurimùm præstasse scribit antiquitas hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac aliis etiam locis in Cyzico, quemadmodum in vniuersa minori Asia, Mari, & Amaraci oriri plurimum, parum verò in aliis regionibus, præsertímque in Italia. Id quod Lusitanum hic maximè hallucinatum palàm facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere vbique abundet Italia, quàm Cotula fœtida dicta. Ea enim vbique scatent campi, horti, areæ, plateæ, semitæ, ac colles, adeò vt nullus in Italia sit locus, vbi hæc herba non proueniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, vbi Amaracinum vnguentum omnium odoratissimum parabatur, & nobis iam comprobatum sit Sampsuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, satis etiam comprobatum esse putamus, Lusitanum medicæ materiæ ignarum, & tam Diocoridi, quàm Galeno

idem

idem esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dioscoridis Parthenium Cotula fœtida sit ita vulgò vocata (vt Lusitanus certò sibi persuadet) is postea audiet. DE IASMENO VNGVENTO multùm quoque mecum contendit, & ex iis floribus vult parari Iasmenum, quos Itali vulgò appellant Gelsimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, sed tantùm suis nitatur verbis, non est cur multis cum illo agam. Sat enim mihi esse existimo, cùm scribat Dioscorides parari Iasmenum (id est violaceum vnguentum) è floribus albæ violæ, nullo pacto fieri posse, vt ex aliis paretur floribus, & ex iis præsertim, quorũ apud Dioscoridem, & antiquos nulla prorsus habetur historia. Quinetiam superuacaneam hîc omnem verbositatem esse censeo, eò quòd in commentariis nostri satis superéque comprobatum sit, eos proculdubiò decipi, quos Lusitanus sibi imitandos propòsuit. Præterea cùm is rationibus argumentísque nostris, nullis prorsus obstet verbis, nec vlla dicendi facultate (si philosophum medicúmque vt audio se putat) non vereor, quin facilè scire possit, me ad suas non teneri obiectiones, nisi primùm ad nostra responderit argumenta. Quibus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quàm quòd is longè magis defendendæ pertinaciæ, quàm veritati fuerit addictus. IN PINO autem vt Theophrastum defendere videatur, sic mecũ agit Lusitanus. Longũ profectò, nec minus difficile esset omnes Pini species percurrere. Illius tamẽ (Theophrasto authore libro tertio de historia plantarum.x.) duæ sunt species, altera vrbana, altera verò syluestris. Syluestrẽ verò in Ideã, & Maritimã partit. Nã Idea, id est, mõtana, rectior, celsior, materiæq; crassior est, sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læuiori ad coria vtili, in qua nux cõspicitur rotunda, breuíq; dehiscens. In Idia verò tanquã nux syluestrior, oblongior est, viridis, minúsque hiscens. Hæc ad Theophrasti mentem, quæ vera esse nullus hucusque in dubium traxit, præter vnum Matthiolum Senensem qui omnino hæc suo tantùm iudicio fultus euertere conatur, dicens, se in syluestri Maritima Pino obseruasse nuces non quidem rotundas, sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscẽtes: in mõtana verò nõ oblongas, sed breues, & ad aperiẽdum faciles. At nos reuera Theophrastũ verum vniuersaliter

Calumnia VIII. de Iasmeno.

Depulsio calumniæ.

Calũnia IX. de Pino.

antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quam longè antea audierã à Luca Ghino medico clarissimo, quòd Græcis rectè idem sonet Hippocãpus, q̃ Latinis flexuosus equus, si quo probari possit, esset ad manus. Verumtamen cùm nulla extet Hippocãpi historia, cur eius opinionẽ accipiã, sanè nõ habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib. xxxvi. cap. v. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione, Gn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunũ, Thetim, atq; Achillẽ, Nereidásq; supra Delphinos, & Hippocãpos. Quæ quãquàm demonstrãt Hippocampos equorũ effigiẽ præ se ferre, nõ tamẽ hac Plinij authoritate quis vnquã rectè affirmare poterit, Hippocãpos, quorum ille meminit, esse pisciculos equi vel dracunculi formã habentes, quos quidam veros esse Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonstrãt Hippocãpos paruos non esse pisces, sed ingentes fortasse beluas, corporis mole Delphinis minimé inferiores: nisi hæc potius fabulosa cẽseamus, quàm vera. Nos autem cùm iamdiu non ignorauerimus non deesse rei medicæ studiosos, qui equiculos illos, vel marinos dracunculos veros esse Hippocampos putarent, non abs re esse duximus horum equiculorum imagines commentariis nostris adiungere, non ea tàtùm causa, vt horum placitis subscriberem, sed vt vnũquemque, præsertímque Zoilos admonerem, me hæc prius non ignorasse. Verùm non ob id absurda vocari expedit (vt Lusitanus putat) quæ de Hippocampo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes & Græci sermonis peritissimos secuti, quorum nõ desunt, qui asserant in Locustarũ genere haberi Hippocampũ. Quibus subscribere videtur Plinius lib. xxxii. ca. xi. At cùm inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso dorso erucas, quas Græci κάμπας vocãt, referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, ne fas sanè fuerit tam petulanti ore affirmare, nostram, & aliorum opinionem, tanquam absurdam esse spernendam, cùm tamẽ rationibus, & authoritatibus comprobatam vnusquisque facilè cernat. MVLTA etiam contra nos de satiuo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quàm verius, sic inquiẽs. Cucumer nõ vbiq; satiuus reperit, qua de causa multi nõ sine ingenti errore Citrulum, quem Peponẽ esse certò scimus, Cucumerem appellãt, vulgariũ forsitan voce seducti,

Lusitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Calumnia X I. de satiuo Cucumere.

qui in Italia ferè vniuersa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem vocant, sed, vt dixi, non sine magno, ne dicam pudendo errore, inter quos nouissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Græcorum Cucumer, siue Cucumis dictus sic (vt Varroni placet) quia facilè curuatur baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, presertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (vt tradit Plinius libro decimo nono. capite quinto) mira longitudine, & ad fistulæ complementum crescit, & hac de causa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atque instar anguis flexuosus sit. Nascitur enim in simili planta, qua Cucumis syluestris oritur. Raro in Lusitania Cucumer videtur, secus autem in altera parte Hispaniæ, præcipuè apud Salmaticenses, vbi in magna cernitur copia, hirsutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali, & curua. At Pepo is est, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquisitum, Citrulum appellant. Græci verò illum πέπανον, id est maturum Graia voce dixere. Quam vocem Hispani vel hodie seruantes nulla mutata litera, aut syllaba illum quoque Pepanum vocant: & eius supremam partem concisam fronti æstus hora, in qua illum plerunque comedimus, tanquàm refrigerantem, admouemus. Quod olim quoque à Græcis fieri Dioscorides innuere videtur. Vescimur enim Pepone Hispani, dum viret, nam postquàm maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reiicimus. Si quid tamen illius comedẽdum sit, eius suprema, & cartilaginea pars tantùm pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda est, vt apud inferiores Germanos plerunque fit, qui Peponibus iis non nisi maturis, contra Hispanorum consuetudinem, in victu vtuntur: quorum medullarem, & interiorem partem in qua semen continetur, tanquam improbam & malam reiiciunt, suprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte cõtenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehẽditur lib. 2. de Alimentorum facultatibus, vbi inquit. Huc accedit quòd in Peponibus homines è carne intima, in quo semẽ habetur, abstinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm vellicare alios. Sed audias Amathe.

Solus

Solus ne inter tot eruditiſsimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum inſectaris? Quapropter? non alia opinor cauſa, niſi vt tuam malitioſam inuidentiam in eius tantùm videris monumenta effudiſſe, ex quibus tu opima ſpolia congeſſiſti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, vt tacitè iis ſecum gaudeat, quę publicè criminari putetur. Iccircò, homo vaferrime, tot hæc cõtra me conſtruuntur hic verba? Sed audiat ipſe Luſitanus quàm hic toto aberrauerit cœlo. Etenim ſententiæ noſtræ haudquaquam obſtare, ſed plurimum aſtipulari cenſemus, quòd dixerit Varro Cucumim à curuore eſſe dictum. Quippè quòd Cucumeres, qui paſsim in Italia proueniunt, & quos falsò Luſitanus Pepones eſſe contendit, plerunque incurui ſpectantur, vt æſtate tota videre quis poteſt in clariſsimarũ vrbium plateis, vbi innumeri vẽduntur. Porrò ſi hæc ignorat Luſitanus, medicos nõ conſulat, ſed olitores. Nam ij oſtenſis incuruorum cucuminum millenariis, facilè craſſam hanc caliginem ab ipſius oculis detergent. Prætereà vulgarem Cucumim, quo paſsim vtimur, verum & genuinum eſſe manifeſtò comprobat Plinius lib. xix. cap. v. his verbis. Particulatim Cucumis floret, ſibi ipſi ſuper floreſcens, candida lanugine obductus, magiſque cũ creſcit. Hæc ille. quibus palam eſt Cucumeres noſtri vſus legitimos eſſe. Quippè ſi Luſitanus (vt prædiximus) olitores adibit, & ad eorũ hortos ſæpè ſe contulerit, vniuerſos videbit cucumeres, illos ſcilicet, qui nuper emerſerũt, & iam primùm ad iuglandium quantitatem intumuerunt, ſibi ipſis in cacumine ſuperfloreſcere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc ſententiam noſtram, ac quàm plurimorum clariſsimorum ſcriptorum à Luſitano falsò improbatam illud ſanè luce clarius oſtendit, quòd ſatiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantùm ab erratico differat. Vtrique enim eadem ſunt folia, iidem flores, eædem viticulæ, & eadem in vniuerſum denique facies, vt libro quarto teſtatur Dioſcorides, & lib. VII. cap. VI. de hiſtoria plantarum poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus. Tanta enim inter haſce plantas intercedit ſimilitudo cognatióque, vt ſi ſimul ſerantur, vel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoſcantur. Nec propterea negauerim, quòd Cucumis ille, qui ſua longitudine ſerpentis ſpeciem refert, & quem Hetruria falsò Melonem vocat, inter

Amathus ſuas enarrationes in Dioſco. ex Matthiolo trãſcripſit.

Calumnia refellitur.

Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipse olitorum mangonio, è vulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primum, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippè qui scripserint flore in fistula, vel harundine demisso, Cucumim inde mira longitudine crescere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod & de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaque suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippè sato subinde semine, quod exemptum sit ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatum scimus, non solùm in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, præsertímque in iis, quas Indicas vocant. Id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cùm maximè compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem vt Lusitani fert opinio prælongi non erant) & huiusce formæ causam reddere vellet. Fortè (inquit) primò natum ita audio vnum, mox semine ex illo genus factū. His itaque palàm fit (vt Lusitani illius verbis vtar) in quàm magno, ac pudēdo is versetur errore. Quippè si (vt idē falsò contēdit Lusitanus) vniuersum Cucuminū genus sponte sua ita prælonga proueniret, stolidū sanè esset id arte vel māgonio moliri. Sed Cucumeres sui natura non esse adeò in longitudinem protensos manifestò demonstrat Plinius, quippè qui scribat Cucumeres in Italia esse quàm minimos, in prouinciis quàm maximos. Nam si sponte sua ea essent forma (vt Lusitanus somniasse videtur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quàm breuissimos, in prouinciis quàm longissimos. Adde quòd etiam experimento constat (vt ego mihi testis esse possum) quòd Cucumeres sic Italis vocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi, & contrà refugiant, & vnci modo recuruentur, vbi vas oleo plenum supponatur apertū. Id ꝙ propriū esse Cucumeris affirmāt præclarissimi rei rusticæ, plantariæq; scriptores. Præter id, si gustū cōsulas, nulla penitus saporis vel odoris differentia inter prælōgos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Adhęc cùm tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerū genera, Laconicū, Scytalum, Beoticúmque, hoc maximè etiā Lusitano aduersatur, quòd vnum tantùm Cucumerum genus statue

Cucurbitæ, & Cucumeres olitorum mangonio varias induunt formas.

Cucumerum tria genera.

ſtatuerit, preſertim cùm etiam Auicenna lib. 3. de tuſſis curatione ſcribens tria ſtatuat Cucumerum genera, ſic inquiēs, Et medulla Cucumeris longi arcuati, & Cucumeris rotundi & Cucumeris cōmunis. Ad id autē, quod Columellæ teſtimonio aſſerit Luſitanus ſatiuū Cucumim anguinū vocari, quòd forma anguium referat ſpeciem, nil aliud nobis reſpōdendū ſeſe offert, prætcrquàm quòd falsò id Columellæ acceptū referat. Conſtat enim anguinū Cucumim nil aliud fuiſſe Latinis, quàm Cucumim ſylueſtrem, quemadmodum ſylueſtre Alliū Dioſcoridi Anguinū vocatur, non quòd forma referat angues, ſed quòd in ſylueſtribus naſcatur locis, vbi facilè ſtabulantur angues. Cæterùm quòd anguinus Cucumis ſylueſtris ſit, non ſatiuus, teſtatur in primis Lucius Apuleius ſuo de ſimplicium medicamentorū libro, capite proprio de ſylueſtri Cucumere, quin & quidam Dioſcoridis codices, vt Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiā ſubſcribit Plinius lib. xx. cap. 11. Sed cur hoc nitar tantorū virorum teſtimoniis cōprobare, cùm Luſitanus ipſe capite de Agreſti Cucumere, ſui ipſius oblitus, id apertè fateatur, & ſuo ipſe ſe iugulet gladio? Sed quòd falsò Columellæ teſtimonio fuerit is vſus, præter id quod nuſquam ab ipſo hoc ſcriptum eſſe ſcimus, teſtem habeo Hermolaum virum ſanè præclariſſimum, qui in ſuo Coærolario Luſitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fiſtula apud Hippocratem demiſſo flore mira longitudine quaſi anguina ſpecie proueniunt, quanquā Anguinus cucumis idē videtur eſſe, qui Sylueſtris, multò infra magnitudinē ſatiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à ſatiuo penitus differens. Hactenus Hermolaus. At ſi ita: demus huic bono viro à ſua forma longiores illos Cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm nō cohærentia, q̄ in ſe ipſum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miſer, quòd nō aliā ob cauſam hæ differentiæ plantis addi ſolēt, quàm quòd à reliquis earundē generibus diſtinguantur? Nonne ſtatim ob hoc ſequitur eſſe etiam alia cucumerū genera? Reſipiat miſer, & ſua iam recognoſcat errata. Reſipiat, inquam, cum ſignis omni luce clarioribus vincat à teſtibus, & propria cōfeſſione vrgeatur. Cōprobat etiā cucumerē noſtratē nō eſſe Peponē, cùm in primis ſapor, tū deindè facultas. Sapor qdē, ꝙ cū ſcribat Symeō Sethi Græcus author, Pepones ſapore eſſe dulces, nulla ſanè

Anguinus Cucumis qui.

Luſitanus ſui ipſius laqueo captus.

Luſitanus mendax.

sanè ratione fieri potest, vt cucumeres nostri vsus fuerint pepones, qppè q eò magis amarescũt, quò maturiores euadũt, vt Theophrastus scribit lib. vj. cap. XIIII. de plãtarũ causis. Præterea si Peponũ facultas expẽdatur, cõstabit sanè ex Galeni sentẽtia, quòd deuorati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidẽ (vt Symeon ille asserit) sua dulcedine efficiũt, præsertim cùm in biliosum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempè alphos, lentigines, ephelidásque abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis cucumeris affrictu nunquàm consequeris. Nec obstat quòd Hispani cucumerem nostrũ (vt Lusitanus inquit) Pepanum vocent. Quippè cùm Itali à Latinis originem ducant, omninò credendum videtur Latinas rerum nomenclaturas rectius asseruasse eos, quàm cæteras nationes. Demum fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentum, quòd Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus consenuerint. Sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis seruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totã peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenum à Peponum carne intima, quæ semen continet, abstinere homines, quum id fiat potius in Cucumeribus, quorũ seminibus vnà cum carne vescimur. His itaque poterit Lusitanus fortasse noscere quàm in censenda Cucumeris historia fuerit hallucinatus, & subindè palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, quum scribat Plinius Cucumeres in Italia quàm minimos, in prouinciis verò quàm maximos prouenire, cúmque Lusitanorum regio, qua se oriundũ facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortasè magis ab Italia distet, verendum sanè est, ne rei medicæ studiosi qui hæc perlegent, Cucumerem Lusitano maiorem nusquam se vidisse affirment. Sed nimis fortasè prolixè Cucumeris causam egi. Equidem hęc nimia esse fateor in rè minimè obscura. Verũtamẽ vt huius calumniæ & maledicta aliquando cessent, omnis eius est obtundenda verbosa importunitas, ne si fortè breuior sim, iure sibi cedi putet, minúsque sibi à nobis satisfactum clamitet, &, qua est inani arrogantia, non silentio, vel dissimulatione vanè se victorem glorietur.

Lusitani figmentũ explosum.

Calũnia XII. de Carpesio.

IAM DE CARPESIO pauca ei respondeo, de quo agens Lusitanus capite de Pipere, postquam ibi de Caryophyllis egit, nostrum ibi ordinem

nem,& doctrinā quēadmodum in cæteris sequutus, ita aduersus nos scribēs comminiscitur. Caryophyllis Carpesium proximū est,quod Cubeba Officini. dicitur,vt lib.1. memi nimus,& Actuarius confirmat.Non enim Carpesium Zedoaria,siue Zurumbet Arabum est,vt Matthiolus augurat, quū potius,vt dicimus,Carpesium Cubeba sit.Hæc falsò Lusitanus. FALSO, inquam,quòd à nobis nusquā scriptū sit Zedoariam,siue Zurumbet,esse Carpesium.Quis ergò non miretur hominis impudentiam,infidelitatem, mendacémq; locutionē? Quis non detestetur huiuscemodi hominū genus, qui tam euidentibus calūniis,ac imposturis cādidiss. quosq; lacerāt?Huic adhibēda fides?huic credendū? huic assentiendū?Nequaquàm. In confesso enim est omnibus hominibus huiusce scripta sui ipsius esse figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iā omnibus stomachū cōmouerint.Sed quantū hallucinetur miser,dū sibi persuadet Zedoariā, & Zurūbetum Mauritanis nihil inter se differre,postea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero. SEQVITVR. vt quid de Artemisia dicas,videamus.Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis,odore acuto,sapore verò amaro, altera verò Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Lephtophyllos appellata.Nec enim in eam imus sentētiam, quòd Matricaria hæc Partheniū sit,vt Matthiolus contra omnes grauissimos medicos contendit,quum re vera tenuifolia Artemisia vulgaris Matricaria sit. Nam Partheniū,Brusaculum, Herba fœtida Chamomillæ similis est,vt suo dicemus loco.Hęc illius ad vnguem sunt verba. Inania tamen, nihílque ponderis referentia.Quum enim Lusitanus argumentis, rationibus, & authorum testimoniis,quibus satis supérque nobis comprobatum est,Matricariam vulgò vocatam, alteram non esse Artemisiam,nihil responderit, nec subindè vllis indiciis ac rationibus contra sententiam nostram scripserit,sed sua tātùm falsa opinionę ductus,nō est sanè cur cum illo pluribus agā: sed illū in se ipsum latrātem relinquam,Verū vt huiusce hominis imperitiā pluribus detegam,& procacitatem compescam,libebit sanè nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaq; Lusitanus Artemisiā duorū esse generum, alteram latifoliam,hortensémque, alterā Matricariam tenuifoliam dictā,quibus illicò deprehenditur, quàm oscitanter Dioscoridem legerit, Qui etsi scripserit alterum Artemisiæ genus folio

Lusitanus impudētia & mendacio notatur.

Calumnia XIII. in Artemisia.

Amathū in se ipsum latrare.

Calumnia diluitur.

folio esse tenui, non tamē ob id eam propriè appellauit λεπτοφύλλον quū ea propriè λεπτόφυλλον dicatur, quā quidam Dioscoridi adulterinā putant, cuius capitis titulus sic habet. περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Adhæc non reperio vsquam scripsisse Dioscoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantā, sed quòd in maritimis spontè, & per se proueniat, vt ille, vt sibi aliquid arroget, fatetur. Ad hæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quę maximè obstāt Matricariam non esse secundi generis Artemisiam. Alterū quòd hæc flore sit paruo, tenui, in vniuersum cādido: id quod sanè in Matricaria nō visitur, quum flos illi insit Artemisiæ maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuersum candidus, sed vmbilicotenus aureus, candidis foliolis circunseptus, vt in Anthemide. Alterum, quòd planta sit ad manus pumila, ac tenuior, quę adeo maiorē Artemisiam æmulatur, adeóq; illi cōgener est (vt fatetur etiam Brasauolus) vt ambigendum non sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quòd, cum Matricaria foliis, caule, floribus, sapore, odoréque plurimū à prima Artemisia differat, non est sanè censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides, sed cùm inter primū & alterum Artemisiæ genus nulla intercedat differentia, præterquàm magnitudinis crassitudinísque, vt ipsemet apertissimè fatetur Dioscorides, non fuit illi opus alterius Artemisiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuique cōtra Lusitani sententiam verum potest esse argumentum, quòd antiquorum nullus scriptum reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primam esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodum gustu sentitur, adeò vt parū ab Absinthio differat. Quod etiam argumentum præbet in caliditate & siccitate hanc longè magis excedere, quàm ipsa, Galeni testimonio, excedat Artemisia. Hæc itaque si quis rectè perpēderit, nobis quidē minimè verendū fuerit, quin Lusitani inscitiam, & iudicij vanitatē facilè deprehenderit. Quòd autē Matricaria non sit quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridi Partheniū esset, quum hæc omni ex parte Anthemidē adeò referat, vt tantū ferè odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quisnā dubitauerit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, nō Coriādri

Matricariā nullam esse Artemisiæ speciem apertè probatur.

Cotula fœtida nō est Parthenium.

Cori

Coriandri folia Cotula fœtida profectò nõ habet, sed Anthemidis. Matricaria verò contrà. At si obiecerit Lusitanus cum ad summum vsq; Coriandrum adoleuerit, & suum iam ediderit semẽ, quæ in summitatibus sunt folia, adeò parua tenuiaque spectari, vt Anthemidis folia quadãtenus referant, quúmque dicat Dioscorides, Parthenium foliis esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantum folia respexit, non ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulsabo facilè. Siquidem cùm neque Oribasius ex Dioscoride à quo verbum ex verbo transcribit, neque Serapio, qui eandem seruat regulam, legat particulam illam λεπτὰ, arbitrandum sanè est, particulam illam λεπτὰ Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, præsertim cùm plantarũ comparationes rectius, exactiúsque fieri debeant, cùm plantæ ipse adolescunt, vel constant, quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissimè conspici possunt: non autem cùm primũ oriuntur, vel cùm cõsenuerint, quo tempore genuina foliorũ forma videri nõ potest. Quin & illud contra Lusitanũ maximè pugnat, quòd cùm Cotula fœtida lõgè acrior sit, quàm amara, adeò vt ea sedẽ abstergentibus ardorẽ nõ obscurũ inferat, ob idq; vulgò Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo: Parthenium esse non potest. Quandoquidem Dioscoridi Parthenium nulla saporis acredine commendatur, sed tantùm amaritudine, quæ in Matricaria manifestò percipitur sine acredinis tãtillo. Postremò cũ sexcenties iam expertum sit Matricariam ea omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palàm sanè est, maximè deludi eos, qui cõtra sentẽtiã nostrã friuolis quibusdã argumẽtis, ac captiũculis machinãtur. Sed vtinã tã facilè vera inueniri possent, q̃ falsa cõuinci. CAETERVM quũ anteà scripserim in meis cõmẽtariis Italico sermone primùm in lucẽ editis Symphytũ Petræũ à me hactenus nõ visum, quasi me negligẽtię inertiæq; accusare velit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex herbis, quas Ioãnes Falconerius Anglus secũ afferebat, Symphytũ Petræũ erat, quod Cõsolidã nõnulli appellãt, quæ (vt testatur Ruellius) familiaris Gallis admodũ est, & eã sua lingua Buglã vocant. In Italia quoq; nasci cum Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquã Matthiolus eã nunquã se vidisse tradat. HIS LVSITANVS nõ tãtùm in me inuehitur, vt putarã, nostræ accusandæ gratia negligẽtiæ, sed etiã suæ extollẽdæ gloriæ.

Calumnia XIIII. de Symphyto Petræo.

Confutatio.

quippe qui se nobis rei medicæ peritiorem ostẽdere ambierit. Verum si (vt solertes decet scriptores) Italica eadẽ commentaria secũdo edita, anno à CHRISTO nato M.D.L. perlegisset, comperisset quidem Symphytum Petreum me per memet adinuenisse. Id quod is nunquam per sese, vel per alios fortasse fecisset, ni Falconerius ille (si tamen vera refert) id illi ostendisset. Non enim vna die vniuersa seges in horreum congregari potest. Quo fit, vt accusari iure non possim, vbi quandoque fassus fuerim, me hanc vel illam non nouisse stirpem. Præstabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me vidisse fateri, quàm mentiri, vt doctior, diligentiórque viderer: quo nihil detestabilius, execrabiliúsque dici potest. AD SPARGANIVM veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium, siue Xiphodion Officinarum Spatula fœtida est, cùm inter se maximè conueniãt. Vnde Matthiolum Senẽsem hic errare certum est, qui Sparganium non esse Spatulam fœtidam contendit, & eò magis, quia in Spatula fœtida pilulas non comperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimum esse, qui Spatulæ fœtidæ mediocrem habent notitiam, norunt. Proinde Sparganium Spatulam fœtidam esse certum est. Hactenus ille. Demiror sanè tam per frictam hominis frontẽ, qui quasi omniũ rerum naturam, plantarum omnium intimam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeò audacter hos graues mihi imponit errores, confestim me errore accusat. Cognoscitis, vt opinor, hominis eruditionem, & vitæ consuetudinem. Porrò non modò omnibus rei herbariæ studiosis (vnum tantùm Ruellium excipio) sed & cæteris omnibus, quibus aliqua sit stirpium cognitio, in confesso est nil aliud esse Spatulam fœtidam vulgò appellatã, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam fœtidã referat, foliorum odore facilè indicat nomenclationis occasionem, quippe quoniam si digitis confricentur, fœtidum admodum odorẽ fundunt, vnde illi nomen, adeò vt Tiresia, vel talpa cæcior sit, qui non viderit, Spatulam fœtidam vocatam omnibus sanè notis Xyridem referre. Hanc à nemine descriptam reperio, præterquam à Matthæo Syluatico Pandectarum authore, qui eam Iridi similem reddidit. Id quòd Lusitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt scripserit Oribasius appellari

Calũnia XV. de Sparganio

Calumnia cõtunditur.

Spatula fœtida est Xyris, non Sparganium.

appellari aliquibus Syluestrem Iridem, à quo quantum distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quàm Lusitanus impenderunt. NEC PLVRIBVS verbis ea refellā, quæ de Siderite obiicis, in qua magis ac magis tuam detegis rei plātariæ inscitiam, cum ita memoras. Cōspicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus, folio aspero, Saluiæ magnitudine, tanquam Marrubij albicāte, & per circuitū tanquam quercus dentato, quod fricatum ex se odorem, qualē ex Cydoniis optimè maturis oriri videmus, emittit, quem Dioscorides subintelligit, cùm dicit, gustu non iniucūdo, cum adstrictione aliqua. Hanc verò Fuchsius in suo herbario nouisse videtur, quanquam Matthiolus oppositū contendat. Sed re vera Matthiolus eam nunquā vidit, quia si eam cognouisset, illius odorē suauissimū nunquā prætermisisset. Hæc eius sunt verba: sed quā omni succo inania, ipse videat. Quòd enim de Siderite prima, quā se in doctissimi viri Fuchsij herbario narrat inuenisse, suas proferat cōmentitias nugas, hîc facile demonstrat, q eius folia non modò non spectētur quercus instar sinuata, sed nec per ambitū vlla parte laciniata: tametsi Lusitanus, vt potius suam tueretur opinionē, quàm veritatem, id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsij pictura de Lusitani fide maximè testatur. In primis enim flores ostendit spicatos in caulium summitatibus erumpentes, non autē in ipsis caulibus orbiculatæ vertebræ instar, vt in Marrubio, per interstitia dispositos. Prætereà folia nulla ex parte correspondēt, nec pomorū Cydoniorum odor, quem solus Lusitanus illi tribuit. Dioscorides.n. nec Cydoniorū odore, nec quouis alio Siderite hanc commendauit, sed gustu non iniucundo, multa enim habentur, quæ odore maximè placeāt, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendū est, an Lusitanus Cydoniorū odorem huic plantæ tribuerit, vt verā fateretur, an fortasse suæ sustinendæ opinionis causa. Quippè Fuchsius huiusce odoris nō meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hāc stirpē ignoramus, vt sua potius temeritate, quam scientia existimat Lusitanus. Sed non fortasse à scopo aberraret, qui diceret Lusitanum Fuchsij Sideritem nusquā vidisse, nisi appictam, q falsò scribat, Siderite hanc in vallibus nasci, vbi plerunq; solū vliginosum esse solet, Fuchsius verò perindè, ac Dioscorides in

Calumnia XVI. de Siderite.

Sui ipsius nugis confunditur Lusitanus

Calumnia XVII. de Trago. asperis, petrosis, ac incultis locis. MINVS acerbè aliquãtò patior, cùm de Trago nostrã studet emendare opinionem, vbi Lusitanus ita suam exorditur calumniã. Non prætermittendus quoq; est Ruellius, qui proculdubiò in dignoscenda herba ista multũ hallucinatus est, qui Tragum Iunci speciem esse crediderit, cui quoq; Matthiolus Senẽsis subscribit nulla fultus ratione, cũ è directò Tragũ herba sit, ex qua vitrum conficitur. Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta sunt à Lusitano, & satis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iustius, nihil æquius, fateor, vnquã in nobis est calumniatus quàm quæ de Trago hîc recitat. hoc modò si cauere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipse pluribus se maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi historia ancipitẽ me habuisse opinionem, quanquam inclinaret quandoq; animus ad credendum, nil aliud Tragũ esse quàm quoddam humilis Iunci genus in maritimis prouueniens, cui semẽ acinosum in cacumine nascitur rubrũ, astringenti sapore. Eram enim fretus hoc argumento, q; scilicet scripsisset Dioscorides, nasci Tragum sine foliis, pusillis circũ ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad iũcos spectare quàm aliam quãuis plantã videbantur. Opinionis indicia subindè augebat, q; sequenti statim capite idem Dioscorides de Iuncis vulgaribus egerit. Verũ quod & summis & præclarissimis cõtingit ingeniis, vt tẽporis processu plura quoq; inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidisse fateor. Re nanq; in posterũ exactius agitata, ac perpensa melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionẽ. Etenim cùm animaduerterẽ apud Theophrastum, & Plinium, quorũ etiam iudicium in nostris Latinis cõmentariis secuti sumus, Tragum vtrisq; Scorpionem appellatũ, quemadmodũ & Dioscoridi aculeatã in vniuersum esse plantã, priorem, quæ in animo versabatur, opinionem diutius sequi non libuit. De hac enim planta scribẽs Theophrastus lib. VI. cap. I. de Plantarum historia. Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei sunt, vt Corruda & Scorpius. Hæc enim nullum præter aculeum, folium generant. Id quod postea repetiit tertio eiusdem libri capite, his verbis. Inter ea verò distincta genera plurimum quæ aculeato folio constant, nimirum dixerim, quod ex toto spinosum inspiciatur,

exiguo

exiguo est numero, quemadmodū diximus, & difficile quicquam ferme inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ post Aequinoctium Autumni florescunt. Scorpius enim florem in carne extuberante sub extremo aculei profert, initio candidū, postea leuiter accedentē ad purpuram, & singulari radice, eademq; breui adhæret. Hæc ille. cui subscribit Plinius lib. xx I. cap. xv. sic inquiens. Spinosarum multę species. in totum spina est Asparagus, Scorpio. Nullum enim folium habet. Quibus palam est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire foliis, sed scatere tātùm aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quòd dixerit, Tragum, quem alij Scorpion vocant, sine foliis oriri, acutis tantùm circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiā, quam Lusitano displicuisse summoperè gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset, sed quod vsu venire nimiæ temeritati plerunq; solet, dum nimis in me excandescens maius aliquid asseuerare nititur, longè turpissimè labitur, q̃ eam velit plantam legitimum esse Tragū quæ Mauritanis Kali, & alkali appellatur, nobis verò Hetruscis Soda, cuiúsque imaginem vltimæ huic editioni addidimus libr. 2. inter Atriplices ad viuum expressam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum, quin & sal, quod à planta Alkali vocant, foliis non vacat, quum admodum sit foliosa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipsa enim cum primùm emergit, foliis prosilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur geniculatímq; protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, crassáque, incurua, ex lata origine in acutū desinentia. Vbi verò ad summum consiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioráque spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæque prodeunt pilulæ, in quibus minutum semen concluditur, vt videre est extra Tergesti mœnia, iis præsertim locis, quibus salinarum areæ circundantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quòd Kali sapore sit admodum salso, Tragus verò non salso, sed adstringente. Quæ omnia citra controuersiam attestantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Lusitanus. Qui tam excors, obliuiosúsque deprehenditur,

Kali & Alkali Arabū.
Kali historia.
Lusitani inconstantia.

henditur, vt eandem herbam legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, vt postea disseram. Cæterùm eam constat plãtam genuinum esse Tragum, quem nos suo loco appinximus. Quippè ea sola, Corruda excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur foliis, & in maritimis tantùm nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulísve, tritici magnitudine vbique scatens, in quorum medio (vt Theophrastus inquit) post Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adstringenti sapore, perinde ac tota planta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergestino solo in Hadriatici littore, vbi frequentissima, copiosáque oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippè quòd auelli non possit, nisi ictis ab ea manibus, vt egò mihi testis esse possum. Tantum igitur abest, vt celari velim mea, sicubi sunt, errata, vt ea etiam ipse non verear emendare, gaudeóque hæc à cæteris aperiri, modò ista semper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longè honestius arbitramur, vbi quis se lapsum nouerit (quum propriũ sit hominum labi) se hallucinatum aliquando agnoscere, quàm, quod extremæ est pertinaciæ, ac vecordiæ, quod semel arripueris mordicus adeò tenere, vt illinc auelli non cõsentias. Ac sanè in iis commentariis, quæ anteà Italico euulgaui sermone, nonnulla postmodũ deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exactéque essent scripta. Quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidem sæpe ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus in dies distinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod sanè peccatum leue (vt credo) & in paucissimis repertum, quanuis reliquorum vtilitate, tum facile compensari, tum rectè obscurari posse censerem, sciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectissimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent, & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quàm vt leuissimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidie flagita

Tragum genuinum.

Autor Tragũ primus inuenit.

flagitarent, & propè ſuo iure poſtularent, ne hoc meorum ſtudiorum partu eos diutius defraudarem, & ſuſpenſos tenerem, vt improborum, inuidórumque iniquis morſibus me in tempeſtiuius obiici maluerim, quàm horum reſiſtere voluntati. Emiſi tandē opus non tam maturū, quàm amicorum precibus, & obſecrationibus efflagitatum. Quorum deſideriis ſatisfactum à nobis plurimùm gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea ſanè longè accuratius in Latinis noſtris commentariis agitata ſunt, & diſcuſſa. id quod tunc me maximè ſolabatur. Quæ ſi ante me ita deprehendiſſet Luſitanus, vt nullam in me oſtentaſſet acerbitatem, nullas in optimè munita, firmatáque ſuas ingeſſiſſet calumnias, & non ſua infidelitate in alienas poſſeſſiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd ſuo ſtudio, & ſynceritate hiſce nos ſubleuaſſet laboribus. Iam verò optima quæq; fœdiſſimè laceſſit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam veniam mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuſcat falſitate.

DIXI paulò ante in Trago, quàm ſua reprehenſione turpiter aberrauerit, nunc quoq; in Amarantho nihilo cautius & peritius ſe gerit. *Luſitani obiectio in Amarantho.* Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentem me citaſſe in vulgari Amarātho, quum Aetio nil ſit aliud Amaranthum, quàm Dioſcoridi Helicryſum. Nec tamen à Luſitano admonitus facile, & non inuitus quędam reuocare, & omnia prorſus trutinare decreueram in Latinis poſtea commentariis: quod & iampridem eſt factum. At ne Luſitanus vanè contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum vociferetur, videat ipſe quàm falſò ſibi perſuadeat vulgaris vſus Amaranthum eſſe Chryſocomem. Nam ſi (vt audio) Græci ſermonis peritum ſe ipſum facit, maximo illi vitio adſcribendum fuerit, quòd Gręcorum verborum vires tam negligenter expenderit. *Turpis ac ridendus Luſitani error.* χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis deſignat, κόμη verò coma. Adeò vt id ſit Gręcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma. quo manifeſtè deprehenditur Luſitani inſcitia, Quādoquidem cùm vulgari Amarātho ſpicatus flos inſit, non aureus, ſed in purpura ardens, quo pacto fieri poſſit vt rectè is χρυσοκόμη Græcis dicatur, ij diiudicent, qui Græci ſermonis peritiores habentur interpretes, quíque hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chryſocome flore ſit aureo, vt ipſa fert nomenclatio, teſtis eſt Plinius libr. xxj cap. viij. vbi ſic inquit.

Chrysocome, siue Chrysitis non habet Latinam appellatio nem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis. Quamobrem non solùm constabit, quam lubricè lapsus sit Lusitanus, sed quàm falsò, ac iniquè accusauerit Ruellium, & Fuchsium. Quippè cùm Chrysocome, & Amaranthum longè inter se different, vt clarissimi illi viri rectè norunt, non ab re illis dictum est, Amarantho purpureo vim esse adstringentem, siquidem māsa coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem non obscuram præ se ferunt.

Ruellius & Fuchsius à Lusitani calumnia vindicantur.

Calumnia XVIII. de minori Sedo.

HIS ACCEDVNT, quæ in minori Sedo Lusitanus enumerat, ita exordiens. At minus Sedum (vt ego opinor) faba crassa, siue faba inuersa herba dicta est, natura frigida, non autem Vermicularis, vt Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura verò calida, quæ duo minimè Sedo minori conueniunt, cùm, vt dixi Sedum minus, sicut & maius, natura frigidum est. Cæterùm & planta ipsa descriptioni in toto respondet, vt iure concludendum sit, vt Faba inuersa, siue crassa dicta minus hoc Semperuiuum sit. Hæc illius sunt deliramenta. Sed sanè vereor, ne hæc tam crassa, támque frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritque, ac Amathum nostrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioscorides: Semperuiuum minus in petris parietinisq́; & maceriis, necnon scrobibus opacis nascitur, cauliculis ab vna radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidósque flores, & tenues gerente. Dioscoridi subscribit Plinius lib. xxv. capite. xiii. his verbis. Minus Semperuiuum in muris, parietinisque nascitur, & tegulis fruticosum à radice, & sursúmque ad cacumen, foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragantur omnes fabariæ illius notæ. Quandoquidem Fabæ inuersæ vocatæ cauliculi non insunt tenues, sed crassi, ac pingues, bicubitales, & quādoque maiores, nec folia quidem exilia, rotundáque, sed magna, lata, ac prælonga, flores in vmbella non herbidi, sed plerunque melini, vel in purpuram candicantes. Radice quoque non est inutili, nec supetuacua, sed bulbosa, pluribus adnatis tuberculis Asphodeli ferè modo, colore cinereo, cortice læui, & succo plena, ad multa expetita. Quæ in vniuersum

Lusitanus reprehenditur,

Calumnia refellitur & Amathū hallucinatum esse ostenditur.

ſum notæ, ſi cum minoris Sedi hiſtoria comparentur, clariſsimè demonſtrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luſcinia coruus. Non enim aliam ob cauſam Semperuiuum tam maius, quàm minus id ſibi nominis aſciuit, quàm quòd perpetuò anno toto vireſcat, ac viuat. Id quod teſtatur Theophraſtus libro ſeptimo capite decimo quarto de hiſtoria Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipſius nomenclatio Græca, Α'είζωον enim Græcis ſempiternum deſignat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum videtur, quum autumno pereat tota, & in vniuerſum areſcat, nec indè celerius repullulet, quàm Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quæ Semperuiuum minus nulla reclamante nota repræſentat, ſapore ſit acris, deteſtantur vniuerſi materiæ medicæ ſtudioſi, cùm nullo alio ſit ſapore, quàm acido. Sed cùm fortaſſe Luſitanus ſyncero careat guſtu, perinde ac iudicio, mirandum ſanè non eſt, ſi inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam.

DE CIRSIO hæc habet. Adeò Cirſion noſtræ vulgatæ Buglosſæ reſpondet, vt omninò fatendum ſit eandem eſſe herbam, cuius ſententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & meritò, quia videmus Buglosſam aliquando triquetrum habere caulem ſpinoſum, ex cuius floribus neſcio quid, vt animaduertenti notum euadet, euaneſcit, nam in cæteris ita inter ſe reſpondent, vt ſpectanti nulla dubitandi maneat occaſio. Proinde Matthiolũ in hac re minus bene dixiſſe crediderim, cũ Cirſiũ alterã herbam à Buglosſo eſſe cõtẽdat. Sic Luſitanus ille. Cęterùm cùm vulgari Buglosſo caulis ſit rotundus, non triangulus, vt fortaſsè per ſomnium vidit Luſitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ vllã roſæ ſpeciem præ ſe ferant, ſed ſpithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non ſit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euaneſcant, videantur, vulgaris vſus Buglosſum Cirſium eſſe non poteſt, cui caulem reddidit Dioſcorides perpetuò triquetrum non aliquando tantùm, & angulos ipſos ſolũ aculeatos voluit, & per interualla molles, qui bus profectò notis vulgare Buglosſum prorſus deſtituitur. Caule enim eſt, vt diximus, tereti, qui vbique tenuiſsimis aculeis rigeat. Adhæc Cirſiò capitula requiruntur purpurea, vt etiam præter Dioſcoridem fatetur Plinius libro

Calumnia XIX. de Cirſio.

Calumnia diluitur.

vigesimo septimo capite octauo. quæ in lanuginem dehiscant. At cùm vulgare Buglossum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, sed flores tantùm purpureos, nullam præ se ferentes capituli formam, nec vnquam lanuginem contrahentem, non video cur ita stolidè crediderim vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus, qui cùm scripserit è vulgaris Buglossi floribus nescio quid euanescere, suam ipsius vanitatem declarat. Cirsij (vt opinamur) genuini imaginem quís videre poterit in commentariis nostris, quæ viuum legitimúmque referat. Buglossum enim quod passim concessit in vsum, vel Echsii species est, vel potius fortassis ipsa Lycopsis, vt aliàs latius explicabimus. RELIQVVM

Calumnia X X. de Elleboro.

est, vt ad ea respondeam, quibus me falsò in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex iunioribus quoque Matthiolus Senensis nigrum Elleborum albo periculosiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam Diagredio vtantur. Hæc in nos ille. Sed an iure, vel iniuriá, eos iudices velim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentariis nostris de vtriusque Ellebori viribus scripsimus, quibúsque in animo semper est non mentiri. Siquidem ij, vbi nusquam à me scriptum repererint, nigrum Veratrum albo esse validius, perniciosiúsque (vt Lusitanus somniasse videtur) minimè mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commēdasse Plinium libr. vigesimo quinto, capite quinto, Nigrum boues, equos, suésque necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, vt iniuriam in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostræ, sed Plinianæ sunt lectionis. At quum is ad nostros perdendos labores inuidentia, ac liuore se totum accinxerit, eò cæcitatis, insolentiæque pocessit, vt etiam aliorum errata in nos remiserit, vt pote, qui mentiri nunquam erubuerit, non alia opinor causa, quam ꝙ voluerit monimentũ sceleris, atq; audaciæ suæ esse in cōspectu omniũ. Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumniis satis supérque puto à nobis esse responsum, atque ita clarè, tantáque luce eas me diluisse nunc arbitror, vt si vlla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam

Exp'oditur Lusitani calumnia.

Lusitani inuidentia detegitur.

Animaduersio in Amathi delıramenta inscitiámque.

etiam ſcientiæ veſtigium, facilè ſeu in me, ſeu in alios iſtam ſis poſthac depoſiturus temeritatem. Eſt quidem, vt diſcas, quid docti ſentiant, priuſquàm tam arroganter, tam temere in eorum labores inſoleſcas. Quinetiam quo pacto eorum ſudoribus potius candidè & gratanter fruaris, quàm vt eos imperitè laceſſas, & tuis calumniis obruas. Etenim non iccircò has vigilias libentiſsimo animo ſuſcepimus, vt tu eas obſcures tua inuidentia, ac etiam imperitia. Etenim ſi noſtras has lucubrationes tibi vſui eſſe nolis, cur talem clandeſtinum furem te exhibes, vt ſolum tua furta commendata aliis eſſe velis, cætera verò, quæ tua libido ſibi non vendicarit, ea malitioſa ſtudeas opprimere inuidentia? Patefaciam in aliis tuum infidelem in meis ſcriniis animum. Nunc ſatis mihi eſt, ſi tuas contuderim calumnias, quibus ſi tuo quoque iudicio à me eſt ſatisfactum, vehementer tua cauſa gaudeo, ſin is maneas, ac perſeueres, qualem te eſſe prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetuſta gentilitas eos, qui ſe intuliſſent magnæ Deæ ſacrificiis, confeſtim excæcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico ductus hac gentilium ſuperſtitione, quòd Cybeles alicuius te inſerueris ſacris, ſed ea tantum ratione, ac ſententia (vt tu ipſe iampridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidiſsimè deſciſcas. Etenim cum (vt audio) nunc noſtræ religionis teipſum facias, nunc Iudaicis legibus, ſuperſtitionibúſque te totum addicas, & ita non ſolùm in homines, ſed in ipſum Deum Optimum Maximum inſoleſcas, minimè id eſt mirum, ſi à te ipſo quoque deficias, & omni ſtatu mentis dimouearis. Vt non modò in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipſa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non ſolùm tibi, & cæteris omnibus moleſtiſsimum, ac infeſtiſsimum te exhibeas: & tumultuoſiſsimis mentis furiis impulſus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam vt tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipſum in ipſa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, ſi tuam obſtinatam detrectes exuere

Luſitanus Semi Iudæus.

Hiſpani tales Maranos vocant, quos maximè deteſtātur.

Cur Amathus tanta laboret cæcitate.

vesaniam Non id iam animo mecum proponebam, non idcirco tuam reprimere sum conatus insanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tuæ aliquando in tanta veritatis luce pœniteat insaniæ, sed id magis elaboraui, ne tyrones, & huiusce medicæ materiæ studiosos, tuæ fortè impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror censuram. Iudicabunt syncerius docti, ac præclari homines, vtrum tu iustius me inuaseris, an ego maiori vi te in me temerè irruentem declinauerim, penitúsque profligauerim. Quapropter aut cessa Amathe posthac calumniari, aut tam quæso non sis futilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas aut. quod vltimum est, caue, ne apud eruditos, & æquissimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia & calumnia nostrum augeant & amplificēt honorem.

Cur author hanc confecerit Apologiā.

IAM MINVS vereri debeo, ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, vt homini impudenti & rerum omnium imperito, suos patefaciam errores, quàm ad id vera, rectáque duci ratione. Quòd si liberius in hominem petulantem adeò importunè lacessitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquā, qui suis iniquissimis calumniis, non modò honestissimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantum in ipso est, sua imperitia & impudentissima confidentia rem medicam obscurare conatur vniuersam. Nec sanè aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta à quàm plurimis comprobata, satísque communita, sua temeritate incessit, & violare molitur. Hoc si impunè, & tacitè sit improbis permittendum, vt suo tantum iudicio audacter reprehendant, ac cōtaminent omnia, quonam omnium præstantissimarum facultatum cultus deueniet? Quis posthac istorum se obiectet ingratitudini? Verùm vt & ipsum, si qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat istius calumniandi insanissimæ licentiæ, & non solùm ex aliis, verùm ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam, infringenda est hæc nimis arrogans, & effrænis audacia. Non arbitrabar quenquam tam perfrictæ frontis esse posse, qui ibi tam seuera in alios cēsoria vtatur virga, vbi ipse tot vbique scateat erratis. Molestum, friuolúmque penè credidissem, grauioribus impeditus negotiis, vt cum huiusce homi

Præfatio in Censuras.

hominis disceptarem ineptiis, nisi ipsum in me tam petulanter insultare a pluribus audiuissem. Nunc autem eadem molestia, qua illius impetum, & vanam incursionē à me prohibui, ne quis istius seueri censoris impellatur iudicio, vt statim approbet, quæ ab isto viderit proferri: Audiat bonus & egregius vir, quantò tutius fortasse fuerat honestè tacere, quàm eo pacto contra cæteros insanè oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam vtar vanitate, qua ille contra nos, & ne hominem potius persequi, quàm veritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata sic in lucem producam, vt si vel ipsemet aliquid habeat, quo iis, quæ à nobis afferuntur, contradicere valeat, doctorum iudicio longè libentius acquiescam, quàm vt aliqua pertinacia reliquorum studia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod est æquissimum, si non ab Amatho, quem rediturum vix ad mentem spero, saltem ab erudito lectore id peto, ac postulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerum & medicinæ fiat candidatis, vt tum demum de vtroque nostrum suam ferat sententiam, vbi nostras rationes diligēter expenderit ac pensitarit. Amathus non nisi quadam præcipiti dementia nostros inuasit labores, conuulsit, distraxit, nullam huiusce facti afferens rationem, nisi quod suæ authoritati, hoc est stultissimæ libidini, tantum putauerit vbique concessum. Ego sanè, quæ in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiusdē argui temeritatis, stultitiæ, ignorantiæ, quàm de se prodidit ille. Atque sicut candidus lector, qui hæc in manus sumpserit, facilè discernet, ita fore arbitror vt minimè eum pœniteat eius lectionis, vbi non tantùm illius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideóque hæc, quò maiori cum facilitate, & emolumento distinctius ab omnibus legerentur, in certa digessimus capita, ac iam tandem aliis innumeris silentio inuolutis ad ea quæ sunt præcipua, in quibus ille turpissimè offendit, veniamus.

ACORVM.

DE ACORO suū ipsius, quod olim tenuit, reprēhēdit iudi *De Acoro Censura I.*

iudicium, sed quantò præstiterat à priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galãgam nihil ab Acoro discrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indiciis. Nimirum quòd neutrum Galangæ genus folia proferat Iridis (vt qui viderunt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) vt non desint, qui Galangam ipsam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quòd vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat: adde quòd radix hæc rufescat potius, quàm subalbicet. Præterea Galanga nusquam reperta est, quæ gustu fuerit subamaro, vt de Acoro fatetur Galenus, sed tantùm acri. Quocirca non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simplicium medicamentorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud verò Acorum. Ob eandem quoque causam inter Græcos, Actuarius & Nicolaus Myrepsicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter se diuersa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus sanè notis differre. Acoro enim folia non debẽtur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, subalbicantes, non subrufescentes, & (vt Plinius inquit, cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non vt in Galanga, vtraque fractu contumaces, quibus perspicuum, satisque comprobatum censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profectò intellexerim vnquam (vt aliàs meminimus) quo pacto, quáue metamorphosi factum sit, vt Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec viribus, sed tantùm magnitudine differt, quum primùm ad nos è Syria, vel Memphi aduecta est, in Acorum se commutauerit: nisi quis fortassè dixerit, euenisse hoc magicis præstigiis, quò suam tueretur opinionem. Ac cùm ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus vsi, illud sanè suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanum, vt Brasauolum à nobis reprehensum (illi enim vbique plurimùm videtur addictus) sui immemor defenderet, quèm vt veritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius vir profectò clarissimus, & qui potius philosophum se existimat, quàm vt pertinax sit author, etsi iam pridem in Brasauoli concesserit, sententiam, visis

Galangæ Cyperi folia.

Lusitanus Brasauolo addictus.

Fuchsius laudatus.

visis fortasse commentariis nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, maiorem Galangam esse Acorum, honesta quadam dicendi serie, qua suam tuetur existimationem, postremo quẽ edidit, de compositione medicamẽtorum libro, à priori opinione non parùm videtur abesse. Quod fortasse fecisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset præuentus. Porrò Acorum non mea tantùm sed plurimorum sententia, qui in re medica multùm præstiterunt, ea sanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeò singulas Acori notas sit repræsentatura, vt is meritò stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, vt ridendũ videatur Lusitani argumentum, quo ducitur, vt credat Galangam eam ob facultatem, qua ad venerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam vocari scribat. Quandoquidẽ cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apulei authoritas: præsertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cùm enim antiquorum nullus scriptis commendauerit Acorum ad Venerea præstare, facilè quis opinari poterit Latinis (vt audio) Veneream herbam vocari, quòd fortasse ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venereæ appellantur nomenclatione, nempè Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus vmbilicus: quin etiam Thymum, & Styrax, quod suauiter spirent, Venereæ dicuntur plantę. Ad hæc in Acori historia parùm quidem Apuleio adstipulandum videtur, quippè qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primùm enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis ac pratis, contra omnium penitus sententiam, deindè verò illicò asserit idem inuentu rarum, nec inueniri, nec sciri posse, nisi cùm flosculum emiserit. Quæ omnia si cum iis conferantur, quæ à grauissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facilè fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum videtur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob causam velit

Ridiculũ argumentum.

Apuleio in Acori historia non astipulandum.

lit Galangam esse Acorum, quoniam à Plinio dictum sit libro xxv. cap. xiij. Acorum nigras habere radices, quandoquidem crassioris Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illi venia danda est: quippe quòd (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Pliniani codices mendis vltimo loco expurgati ac restituti, qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quòd scripserit is paulò infra, Creticas Acori radices esse Ponticis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sententia) fuerit, qui ex nigro albicat, subniger verò qui ex albo nigricat, adeò vt subalbus & subniger color parum inter se differant. Talis autem visitur color iis in radicibus, quibus passim vtimur Calami odorati vice.

CARDAMOMVM.

De Cardamomo Censura secunda.

NEC sanè minus in Cardamomo cæcutit *Lusitanus*, vtpotè qui putauerit Cardamomum, quo vsi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non leuis error, quòd, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, farctúmque, potius seminis sit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen, non lignum, testatur apertissimè grauissimus author Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, vbi sic habet. Fructus autem, qui vnà cum virgultis, foliis, calicibus ac floribus in Theriacam mittuntur, ij sunt, Scordij, Nepitæ, Marrubij, Stœchadis Dictamni, Polij, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurij. Radices autem hæ. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolij, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei Athamantici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina verò hæc. Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, vbi carmine de Theriaca scripsit his versibus.

Καὶ μαράθρου σπέρμα, καὶ ἰδαῖον καρδάμωμον.
Καὶ ψαφαρὸν φύσεως παρθέμενος σέσιλι.

Hæc Andromachus & Galenus, aduersus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGEL

NIGELLA CITRINA.

ERRAT Lusitanus, quòd recentiores quosdam fortè sequutus, sibi persuaserit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopæorũ vti vocabulis) Maius Mauritanorum esse Cardamomum: Minus verò id, quod Meleghetam vocãt. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum semen est, quod oblongis quibusdam concluditur capitibus, iis ferè similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis subnigris, rotundis, in quibus minuta cõtinentur semina angulosa, farcta, & odorata. Id quod manifestò arguit Nigellam hanc, quæ Melanthij est species (vt nobis aliàs satis supérque ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam, Adde quòd Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantùm, intercursantibus mẽbranis papaueris modo. Præter id cùm sui Cardamomi colorem subnigrum fecerint Arabes, non video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari possit.

Censura III. de Nigella Citrina.

MELEGHETA.

QVOD præterea Melegheta, minus Mauritanorum Cardamomum non sit, quis facilè coniicere poterit, quippe cùm hoc semen calice quodam, Melanthij instar, concludatur: Cardamomum verò minus (vt Serapio inquit) suum ferat semen nullis occlusum capitibus, colore maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minimè est assimilis, eò quòd hæc colore sint subruso Indici Milij instar, quod Tusci Saginam vocant, Insubres verò Melegam, vnde fortasse accessit his seminibus Meleghetæ nomen. Adhæc cùm Meleghetæ semen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non video sanè cur consentaneum fuerit id minus vocari Cardamomum.

Cẽsura IIII. de Meleghetis.

CVBEBA CARPESIVM.

IN CVBEBIS, & Carpesio censendis quantùm aberrat,

Cẽsura V. de Cubebis & Carpesio.

aberrat, quòd Cubebas velit, quibus passim vtuntur Officinæ, tum veras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verùm, vt apud Arabas nullus habetur, qui scripserit vsquam Cubebas esse baccas, vel semen: ita nec apud Græcos vllus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ, siue sarmenta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, vt vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est inter festucas, & tenuia virgulta, Carpesium esse possit, ac debeat: quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba, vt pluribus rem hanc in commentariis nostris explicatam habemus.

SALIVNCA.

Censura VI. de Saliunca.

MVLTO verò apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellāt, ad quod quoque genus refertur, quæ passim vulgò vocatur Lauendula: in quo certè miror maximā hominis nescio imperitiam, an stuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifestè Plinius Saliuncam foliosam afferat esse plantam, adeò breuem, vt necti non possit: quin & herba verius quàm flos, densa, veluti manu pressa, radice numerosa cohærens. Quantùm ab hoc differt Pseudonardus? quum planta sit fruticosa ligno saque, Rorismarini Coronarij instar, non breuis, sed bicubitalis, & flos verius quàm herba, & quæ in corollis facilè necti possit. Florum enim longiores pediculi iunceo ferè lentore præstanr. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeò densè fructicat, vt folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, vt tanquam manu pressa cernātur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nusquam Pseudonardus proueniat, vbi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa, ac lignosa, quamobrem in Bucolicis poeta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncam & Pseudonardum non cernit Lusitanus, vt humillimam herbam à bicubitali non

non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, vel fortasse etiam equo, accipiat.

CINNAMOMVM.

REDIBO in gratiam aliquando cum hoc homine, qui alienis (vtinam tam verè) nos locupletet diuitiis, & optimo Cinnamomo capsis (vt ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiam, nos abundare iactat, & contra omnium præclarissimorum authorum sententiam sibi persuadet Connamomum esse corticem tantùm suæ arboris nō lignum. Nouitatis auidus nouum credo aliquid afferre studuit. Fidem idcircò suæ authoritati adhibendam minus dubitauit, quòd iam fama increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus, Aromatum multa genera esse aduecta. Miror cur non se in his quoque partibus fuisse fingat, vt maiorem huius commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipse id afferat, nec Lusitani, qui nauigiis istas terras petierunt, vllam huius rei afferant historiam, nos Lusitano in istis commentitiis inuentis astipulemur? Præsertim cùm non desint probatissimorum scriptorum testimonia, qui repellentes has nugas apertissimè fateantur Cinnamomum virgultum esse pumilæ arboris non corticem tantùm. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquiens. In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recēs nigrum, ex vinoso in cinerem vergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Quibus palàm fit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus libro primo de Antidotis his verbis. Quæuis autem Cinnamomi species ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittítque hæc sex, illa septem virgulta, vel paulò plura, paucioráve, non æquali tamen omnia longitudine sunt. Verùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. Hæc ille. Adest adhæc liber de simplicibus medicamētis ad Paternianum Galeno adscriptus, qui etiam de Cinnamomo sic habet. Cinnamomum sunt rami ferè, ac virgulta, quæ ab vna radice plura excrescunt, recta & minuta, breuiáq;, colore subrufo, & cortice extenso non rugoso,

Censura VI. de Cinnamomo.

Cinnamomū est virgultum pumilæ arboris.

m qui cor

qui cortex non ita facilè vngue à ligno abraditur: nodulos plures & interualla habent, & in medio læues habentur. Si verò frangantur, quasi puluerem emittunt, odore omnia vincentem. Ferè enim hæc maxima probatio Cinnamomi est, quòd sit omnium rerum odoratissimum. Quibus grauissimus accedens author Aristoteles, Cinnamomum surculum esse testatur lib.ix.cap.xiij. de historia Animalium, sic inquiens. In Arabia & Auis Cinnamomus appellata, quam surculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum petunt, atque ita discusso in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc Cinnamomum surculaceum esse virgultum fatetur Galenus loco superius citato, vbi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum veluti truncus in ramos plures diuisum multùm attollebatur, sed Hellebori figuram præ se ferebat, vel potius Damasonij. Quibus palàm est Cinnamomi virgulta adeò tenuia haberi, vt Hellebori vel Damasonij radices non excedant. Adde quòd quum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano & Hadriano Imperatoribus repositum fuerat, vel eos quidem ramusculos apud se seruasse, facilè constabit omnibus Cinnamomi virgultum esse tenue, & non solùm in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantùm præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sanè non video. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantùm acceptam referam, præsertim cùm præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetiis, quòd vulgare Cinnamomum ex India affertur, perinde ac Antuerpiam, vnquam viderit reperéritque Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræsentauerit. Nimis quoque vana est opinio, qui credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant. Id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, vbi Casiam expendit, sic inquit. Hæc aduersus Quinti dictum obiecta sint, eò quòd mihi reiiciendum omninò non videtur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casiæ imponendum censent, quanquàm ego semper

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Lusitani opinio vana.

per

per Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cùm vel Imperatorum amici vel diuites essent, facile fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, iis verò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni sunt verba: quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, vt suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis aliis pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, suis in theriacis modò Casiæ duplum, modò Carpesium (vt Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas. *Cinnamomũ Galeni tempore etiam rarum.*

LACCA ARABVM.

CONSVLTVM longè melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poëticæ potius quàm medicæ facultati se totum addixisset: nam qui eo in effingendis fabulis aptior promptiórque se præstiterit, video profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica versatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera sese offerunt figmenta, adeò rem seriam præ se ferentia, vt ea quis difficillimè fabulas esse noscat, nisi medicę facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cùm ad hoc illum natura pepererit, mirandum sanè non est, si à fabulandi facultate discedere nequeat, sed potius illi venia danda: quippe qui id propria agat natura, qua in prę̨sentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his verbis. Qui hucusque Cancamũ Laccam esse putarunt miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum gummi odoriferum sit: Lacca verò siue mansa, siue suffimentis explorata inodora percipitur, quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis præcipuè deseruientem, & ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam, quæ (vt certò scimus) non gummi, aut arboris plantæúe alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagóque, velut cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cùm terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædictæ ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus Laccam generant, & hac de causa in *Censura VIII. de Lacca Arabum.* *Lusitani centuria fabulosa.* *Lusitani Lacca historia fabulosa.*

Lacca ligna ipsa percipimus,quæ dubio procul arboris non sunt Laccam ferentis, vt hucúsque omnes ferè crediderunt. Hæc illius est fabula. Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus libr.vj.suæ nauigationis,vbi de his agit aromatis ac mercimoniis,quæ Sumatra Insula, siue Taprobana mittit, sic inquiens. Mittit etiam ea regio Laccam, vnde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Ioseph Indus cap.cxli.vbi fatetur in Cambaia Laccam vberius nasci,quàm alibi gentium,non autem fieri gignive formicis aut scarabæis, vt lepidius & facetius quàm verius fabulatur Lusitanus.Præterea cùm duplex sit Lacca,quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibusdam inhærens Sumatri, à Sumatra fortasse Insula nuncupata, altera Cambaiti à Cambaia denominata, in glebas Myrrhæ instar concreta, nulli inhærens ligno, non est cur Lusitani fabulam historiam putem. Siquidem gleba illa Sole clarius palàm facit, Laccam gummi esse arboris, non quidem, vt per somnium vidit Lusitanus, formicarum alatarum stercus, quibus etsi vbique scateat tota Europæ regio,nusquam tamen visæ sunt alatæ formicæ quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterùm cùm satis supérque nobis comprobatum sit in commentariis in Dioscoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum esse idem, adeò vt pluribus id comprobare testimoniis non sit opus,cadit,perítque Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

Lusitani fabula explodıtur.

ELAEOMELI.

Censura IX. de Elæomele.

TRIPLICI se pariter implicat errore in Elæomele: tum ꝙ ipsum defluere suo more fingat è Palmarum caudicibus:tum ꝙ hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, non vnum tantùm. Mel nimirum per se & Oleum ex eadem arbore manãtia:præterea vt noui semper aliquid apportet,ꝙ hũc liquorem ex Indica nuce credat distillare.Deprehẽditur in primis error ax ipsiusmet Dioscoridis verbis,qui Elæomelis historiã ita præfatur.In Palmyris Syriæ,quod Elæomeli vocãt,ex quodam caudice manat oleum melle crassius,sapore dulci.Quibus palàm est de vno tantùm

tantùm liquore ſcripſiſſe Dioſcoridē, nempè de Oleo, quod ob melleam dulcedinem vno verbo tantùm Græcis Ἐλαιόμελι vocatur, nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autem περὶ Ἐλαίου καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioſcoridis hiſtoria nunquam probari poterit Elæomel è Palmarū caudicibus fluere, quum is nuſquam deſcripſerit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed eſſe falſum palmas liquorem hunc fundere manifeſtò fatetur Plinius libr. xxiij. cap. iiij. vbi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis flue re Elæomel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elæomel manare non crediderim, id ſanè mihi licere perſuaſerim ꝙ huius hiſtoriæ neminē habeam authorē, præter Luſitanū.

MACER.

Cenſura X. de Macere.

CONTENDIT maximè Luſitanus, vtpotè qui ſem per falſa tueri nititur, Macim, quo Myriſticæ nuces prætextus inſtar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter ſe differre. Cui niſi quis aſtipuletur, illum ſeuerus iudex cōtumacem declarat: tantam ſibi arrogat authoritatem, vt cer tò putet vnumquenque ſuis debere aſtipulari deliramentis. Verum quum id nulla afferat ratione: vel authoritate, ipſe meritò non modò cōtumax fuerit declarandus, ſed inſolēs, vecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum ſubſcribere ineptiis, quàm veritatem amplecti ac tueri. Atqui quum nobis in cōmentariis noſtris in Dioſcoridem editis, abundè comprobatum ſit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum teſtimoniis, horum Macim Myriſticæ nucis eſſe tegumentū, vt ipſo oculorū intuitu vnuſquiſ; videre poteſt, illorū verò Macerē corticem eſſe radicis magnę (vt apertiſſimè lib. xij. cap. viij. teſtatur Plinius) non eſt vt hic pluribus iſtius Centurionis inſolentiam & inſcitiam redarguam. Eò itaque ſe conferre poterunt, qui haſce differentias hactenus non conſiderarunt.

Luſitani inſolentia.

ERICA.

Cenſura XI. de Erica.

NEC minus in Erica hunc deceptū reperio, quippe qui neget contra omnium doctiſſimorum virorum ſententiam, eam plantam, è qua vniuerſa ferè Hetruria ad mundandas

 ædes

ædes scopas sibi parat, vllo pacto esse Ericam, hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc semel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica, Theophrasti testimonio, bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, sed aliis quàm plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno, nempè verno & autumnali tempore, sine vlla controuersia florescere. At cùm lib. III. scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ foliis prouenire, constétque id Ericam nostram per omnia referre, palàm fit omnibus hanc legitimam esse Ericam.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Censura XII. de Acacali.

ACACALIM nasci scribit apud suæ gentis Olysiponam Lusitanici regni metropolim, fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen haberi Aegyptij fruticis Myricæ semine simili, non autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterùm cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens, quasi florem compage muscosum, alterum verò Gallæ similem, videant obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus, quin & qua authoritate vel ratione ductus affirmare ausus sit Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile, quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit.

Myricæ genera.

PALIVRVS.

Cẽsura XIII. de Paliuro.

IN PALIVRO confundens historiam pede prolabitur: siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua lib. III. cap. XVII. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, illam esse arborem quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuóque fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, quàm Theophrasto citato loco, Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lętorem relinquens seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quod (vt ipse Theo-

phra

phrastus inquit libr. & capit. IIII. de historia plantarum) in Aphrica nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus fortè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec vnquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione, pro omni Paliuro Agrifolium addducit.

Censura XIIII. in eodē Paliuro.

QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum lib. xiii. cap. xix. & à Theophrasto libr. & capit. IIII. esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semen in siliquis ferat: Theophrasto verò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum siliquis nullis insertum. Nam tametsi siliquarum nō meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet non asseruentur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Adhæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigendum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

RIBES.

Censura XV. in Ribem.

MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionē sequutus, eam arbusculam censet hortis & viridariis familiarem, quæ folio exit vitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisq;, topiariis aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubētibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio, (Ribes enim Arabica plāta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem, colore viridi rubescente, foliis latis, magnis, rotūdisq;. quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna nec rotunda folia, sed parua, vitiginea, & diuisuris per ambitum laciniata.

Ribes legitima historia.

ROSAE DAMASCENAE.

QVO in altū magis in hoc turbulēto mari vela facio, eo flagrantius ad portū aliquē me receptū velim. Tædet profectò

cum istis ineptiis me diutius ad nauseam vsque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscẽdum, nunc danda vela, quæcunque se offerat molestia: maximè cùm ita diluantur ipsius nugæ, vt hinc ad seria reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quásq; vulgus Moschettas vocat, quòd odoris fortasse fragrantia Moscum resipiant, non solùm has non minori vi deiectoria pollere existimet, quàm Scammonia: sed exitiosissimum esse medicamentũ pariter contendit. Hoc vt confirmet, anilem prorsus huic subtexit fabulam, ꝙ Venetiis viderit (liceat mihi nunc suo vti testimonio) nobilissimã quandam suæ gentis mulierem Beatricem à Luna vocatam, quæ cum semel tantùm saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamẽtum quòd nullo incommodo aluum cieret, degustasset, statim faucium & linguæ desquammationem, quin & ventriculi erosionem cõtraxit. Nihil ad me attinet de illa, quam adducit, muliercula. Primùm (vt ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sentẽtiam maximè pugnat, quũ sæpius ipsemet id sumpserim medicamentum, aliísque frequenter dederim sine vllo prorsus incõmodo, adeò vt quandoq; pueris felicissimè propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quòd mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantùm se ostendit tum adstringentem, tum etiam subamaram. Id quòd manifestè indicat, vt nulla faucium, aut linguæ erosio, inflamatióue hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpe mandenti, vt quandoque adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationísque accessit. Quo fit, vt quis rectè opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, vtpotè qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credẽdum sit id ab acrium, salsorúmque succorũ defluxu prouenisse, qui fortè fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharũ mulier illa sumpsit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim vnquã medicũ illũ Venetũ quem tamen nominare nõ audet Lusitanus, adeò excordẽ, imprudẽtẽ, negligentémq; fuisse, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præsertim cùm ad huiusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunq;

Censura XVI. de Rosis Damascenis.

Lusitani iudicium falsum.

acce

accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sanè demiror hominis imperitiam, quòd tam acriter damnauerit has Damascenas Rosas, odore perquàm suaui fragrantes, è quibus clementissimum illud paratur medicamentum, nullo penitus incommodo aluum ducens. Contra verò tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Persici arboris flores: quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (vt iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quàm plurimis sumentes afficiunt, nempe crebris vomitionibus, vētriculi & intestinorū torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionib⁹, quę omnia plerūq; sequitur frigid⁹ sudor, æstuatio, viriū amissio, & corporis vniuersi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc meritò Ἀμαθῆ non appellauerit, cumeò ignorantiæ peruenisse constet, vt certò sibi persuaserit Ieleniabin è Persicis paratum, de quo pluries in febrium curatione & ventriculi dolore meminit Auicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quàm falsa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippe Ieleniabin Mauritanis omnium præclarissimorum medicorum consensu nil aliud designat, quàm Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari possit (ah, ah, ah præ risu scribere ferè nequimus) qui sciunt, doceant, quum id hactenus nec viderim, nec legerim vsquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud voluisse Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem lib. v. vbi is de compositione medicamentorū omnium egit, de quibus in vniuerso meminit volumine: Ieleniabin ad febres & ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Rosis, non autem (vt Lusitani vana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quòd manifestè indicat, nil aliud Persicas Rosas Auicennæ designare, quàm Puniceas, Persicas illi fortasse vocatas, quod à Persis in suas venerint regiones. Nam & nos Damascenas vocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damasco Syriæ primò ad nos peruenerint.

Lusitani in re medica euidens imperitia.

Lusitani in Ieleniabin inscitia.

Rosa Persica qua apud Auicenna.

PALMAE INVOLVCRVM.

FALLITVR præter id Lusitanus in ea examinanda

palma,quam Græci ἐλάτην vocant.Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην Græcis vocatum primùm esse existimat, quàm Nucis Indicæ villosum tegumentum,hoc tamen argumento fretus,quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (vt referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ simili. Deinde verò sua fortasse inconstantia ductus,in eiusdem capitis processu,reuocata priori sententia(qui talium puerorum est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscoridem esse Elaten, quàm Palmæ germen,quod Græcis Encephalos dicitur, ea ratione innixus, quòd scripserit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus,id rectè Elaten vocari. Sed gemino hic se implicat errore.Quandoquidem Dioscoridi Palma Elate nihil aliud est,quàm fructus palmarum adhuc florescentium inuolucrum,calixque, non nucis alicuius tegumentum, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquàm meminit Dioscorides, nec(quod sciuerim, legerimúe) antiquorum aliquis. Quo fit,vt censendum sit, huiusce Nucis inuolucrum nunquam antiquis innotuisse.

Palma Elate Dioscoridi quid.

Porrò Palma arbor,quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit, folliculi cuiusdam instar in quo quàm plurimi flores includuntur,qui longo pediculo serie quadam pēdenter racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emergúntque flores.Carpitur deinde inuolucrum ad plura vtile,idque est,quod Dioscoridi Elate appellatur:quæ si non ignorasset Lusitanus,non ita fortasse facilè,dum duabus vult insidere sellis,duobus hinc parietibus caput impegisset.Nec nobis sanè obstat Galeni authoritas,qua nititur Lusitanus. Siquidem Galenus loco superius citato duo facit Elates genera, vnum quod germen est ipsius Palmæ, aliud verò tegumentum, de quo tantùm scribit Dioscorides, cui etiam Elates duo produntur genera, quorum vnum illud est, de quo diximus, aliud verò id totum, quod inuolucro illo concluditur, quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterùm vt fortasse probet Etalen plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippe qui scripserit libro duodecimo, capite vltimo, arborem quandam esse Abietem, vocatam vnguentis expetitam, quam alij Elaten vocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod maximè palàm facit, quàm im

Palma Elates historia.

Galeno Elates duo genera.Quin etiā & Dioscoridi.

imprudenter velit Lusianus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis aptè locutus deprehenditur vocabulorũ similitudine deceptus. Ipse enim cùm legisset apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem designare, quin & ἐλάτην quibusdam vocari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in vnguentis addi, magno ac pudendo errore putauit, idem esse Abietem arborem, & florescentium dactylorum inuolucrum, quod ad vnguenta spissanda expetebat antiquitas.

Plinij error, quem maximè sequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

REPREHENDIT etiam aliorum opinionem, vt vanam, qui Perseam arborem existimant à Persico nostrate differre. Sed quàm ille totus sit vanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatissimorum authorum testimoniis. Nam (vt Theophrastus memoriæ prodidit libro quarto, capite secundo, de Plantarum historia) Persea arbor est Aegypti aspectu magna, formosáque folio, flore, ramo, totáque figura potissimum Pyro proxima, nisi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omnique tempore perficit. Nouus anniculum semper occupat, maturitas anniuersariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Fructus est magnitudine Pyri, figura oblongus, Amygdalæ modo, colore herbidus, nucem intus habet, vt Prunum, verùm longe minorem, molliorémque. Caro eius suauis, ac prædulcis manditur, concoctúque facilis, & innocua etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudinéque. Materie cõstat robusta, dura visúque decora, veluti Lotus, quapropter ex ea, & simulachra, & lectulos, & mensas, & reliqua similia fabricant. Hactenus Theophrastus. Cæterùm si Perseæ Aegyptiæ notæ cum Persico nostrate conferantur, qua vniuersus scatet orbis, liquidò constabit has plantas nihilominus inter se distare, quàm à quercu salicem: Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, viridariis, ac vinetis passim frequentissima visitur, procera, magna, formosáque nusquam visitur, nihílque cum Pyro cognationis habet, sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò viret, nec fructum omni tempore

Censura XVIII. de Persea.

Perseæ arboris historia ex Theophrasto.

pore

pore perficit, nec oblongus is eſt Amygdalæ inſtar, ſed orbiculatum in ſpheræ modum, colore minimè herbido, ſed cùm maturuerit, aut ſubpallido, aut ſubcādicante, aut rubente, aut flauo. Huic oſsiculum præter id Pruno minus non viſitur, ſed quandoque duplo, triplóque maius, nec illi figura ſimile, quin nec fractu facilius, ſed longè contumacius. Adhæc noſtratis Perſici fructus guſtu prædulci non percipitur, ſed potius ſubauſtero, aut vinoſo. Adde quòd vulgaris Perſici fructus maximè damnauerit Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus, vt praui ſucci alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxam ventriculo inferat: contrà verò qui ex Aegyptia Perſea proueniunt. Poſtremò Perſicus noſtras radice nititur breui non longa, tenui non craſſa, rara non multiplici, & proinde rariſsimè annoſa reperitur. Contabeſcit, perítque facilè, quòd imbecillibus admodum fuſtentetur redicibus. Ob ídque ligni materies illi rara, fungosáque cernitur, nec niſi ad ignem apta, quum tamen Aegyptiæ Perſeæ ſolida, compacta, pulcherrimáque ſpectetur, vtpotè quæ in multiplices veniat vſus. Quo fit, vt omnino Amatho amentior, & Luſitano luſcioſior fuerit, qui non nouerit Perſeam Aegypti arborem à vulgari Perſico plurimùm atque plurimum differre. Id quod etiam comprobatur Plinij teſtimonio, qui libro decimo quinto, capite decimo tertio, ſic ſcriptum reliquit. Nam Perſicæ arbores ſerò, & cum difficultate tranſiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, ꝙ primum ab Aegypto eorum fuerat hoſpitium. Falſum eſt venenata cum cruciatu in Perſis gigni, & pœnarum cauſa à Regibus tranſlata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Perſea diligentiores tradunt, quæ in totum alia eſt, nec extra orientem naſci volunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perſide propter ſupplicia tranſlatam, ſed à Perſeo Memphi ſatam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi inſtituiſſe in honorem ataui ſui. Semper autem folia habet, & poma, ſubnaſcentibus aliis. Hæc Plinius. Verùm non modo hic & pariter Theophraſtus deſtruūt Luſitani euanidam ſententiam, ſed etiā grauiſsimus author Galenus, qui lib. 11. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, manifeſtè teſtatur in nulla alia Romanis ſubdita gēte vidiſſe Perſeam arborem, præterquam in Alexandria Aegypti. Sed vbi rerum teſtimonia adſunt, quid opus eſt verbis? Hoc

tamen tantùm addam, quòd cùm per longas ante Galenum ætates Persicus, vulgaris notitiæ arbor, vniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones, si Persicus nostras ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum est, eò dementiæ peruenisse Galenum, vt posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantùm in sola Alexandria.

FLVVIATILES CANCRI.

QVVM Lusitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem soluerer cachinnũ. Siquidem illum eò inscitiæ peruenisse offendi in hisce censendis, vt Aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus, eo grauissimo argumento impulsus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceam? Serióne hæc dicuntur ab Amatho? an risum mouere sua vecordia studet? Nimirum adducor, vt credam (si id seriò fatear, quod sentio) aliquo amentiæ genere illum quandoque vexari, & proinde tunc temporis non nisi huiusmodi deliramẽta describere. Nã & Ranæ, & Cochleæ in Cancrario genere erunt, quòd hecticis maximè conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quàm veritati.

Cẽsura XIX. de fluuiatilibus cancris.

Ridenda Lusitani amẽtia

MARINVS SCORPIO.

MARINVM Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere existimauerim (vidimus enim illud sæpe in Hadriatici littore tãquam inutile à piscatoribus reiectum) lõgis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro xviij. capite xxij. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum βραχυχήλην vocat. Verùm Aristoteli, Hicesio, Galeno, Athæneo, Plinio, Aelianóque, Scorpius pelagius est piscis, & inter mullos, asellos, lacertos, cernuas, & quotquot sunt alios, duræ carnis recensetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius historiam in Commentariis nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eò se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatis suæ remedium non neglexerit.

Cẽsura XX. de Marino Scorpione.

RANAE

RANAE.

Cęsura XXI. de Ranis.

VBI Ranarum vires expendit Lusitanus, proculdubiò aberrat, quòd omnes in vniuersum Ranas venenosas censeat, adeò vt in Aetium inuehatur, quòd is libro III. cap. LV. palustres ranas inter venenata recenseat: & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quòd quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (vt Lusitanus inquit) Ranæ omnes venenosæ essent, nulli dubium est, quin quàm plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui iis tantùm sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sanè sententiæ nostræ obstat, quòd Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum, quippè is Ranas non detestatur, quòd veneno aliquo sint infectæ, sed quòd malum in corpore succum procreent, perindè ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippe si Galenus putasset venenosas esse Ranas, nūquam eas inter cibos retulisset. Sed magis fortasse Lusitanus, credo, lege percitus Mosaica, quàm veritatis sustinendæ desiderio in Aetium inuectus est, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium, quæ in vsum medicum veniunt, vbi deuenit ad palustres Ranas, quæ passim ab omnibus edūtur: Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saléque & modico oleo cōditæ venenosorum reptilium ictibus, si ius earum bibatur, magnum præsidium afferunt. Id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit iisdem verbis. Quibus manifestè suffragatur Plinius libro XXXII. cap. quinto, vbi non modò Ranarum ius prætulit contra serpentium ictus, sed etiam ad Marini Leporis venenum, hausta venena, deuoratam Rubetam, Salamandrámque iis laudibus prætulit. Nec ob id velim fortasse putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse. Quippè qui dixerit libro XIII. quòd deuorata palustris Rana tanquam venenosa, variis ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, sed de venenosis, quæ è Bufonum sunt genere, & in paludibus præsertim fœtidis morantur. Ipse enim cùm proximo capite de Rubetis Ranis

Lusitani Religio.

nis egisset, quas Bufones alij appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci sub Ranæ palustris nomine comprehenderunt, verba facere, quoniam sciuerat Bufones & terrestres, & aquatiles reperiri, vt vnumquemque compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiúsque medicæ operã nauarit. quàm fecerit Lusitanus. Id quod manifestè declarat libri illius titulus, qui de noxiorum animalium morsu, & de bestiis virus eiaculantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscoridem, quippè qui libro secundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit, sexto verò, vbi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Ruberæ, & palustris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse astipulandum.

Lusitano in re medica nõ esse astipulandum.

GALLINAE.

Cẽsura XXII de Gallinis.

ATQVI nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, verum cum solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclemẽtia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proindè malum, vitiosúmue prębere alimentum: quin & raro ibidem homines idcircò vesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabò te ibidem Princeps suæ præfecit culinæ, vt istis eum spoliares delitiis? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam exponerem, fabulam esse aiebant. Quppè quòd non minus in eorum regionibus carnium probitatis, saporísque iucunditate præstent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabulosum esse fatentur, quòd raro gallinis ibidem vescantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum, sed quòd multi fortassè à gallinis abstineant sumptui parcentes. Quòd autem pręter rationem ij medici agant (vt ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad ventriculum abstergendum ab inhærente medicamento simplex gallinarum ius exhibent, sanè non improbamus, sed qui sint illi prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vsu perpetuò esse sciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, nisi

sacharum

ſacharum admiſceant rubeum. Nec id temerè factum putauerim, cùm non ambigam ius ita paratum non modò abſtergere, ſed etiam poſſe roborare. Id quod à purgatione plurimùm præſtat.

LAC SCISSILE.

Cenſ. XXIII. de Sciſſili Lacte.

Lactis Sciſſilis parandi ratio.

LAC SCISSILE nil aliud eſſe cenſet, quàm lac ipſum ſimplex per ſe aceſcens. Conuincitur ipſius Dioſcoridis teſtimonio, qui huiuſce parandi lactis rationem *ſcribit* his verbis. Ex omni lacte fit, quod Sciſſile appellant, *hoc* modo. Lac fictili nouo feruet, ramóque ficulneo recenti mouetur, inſparſis, poſtquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt lactis heminæ. Ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit, ſed cùm feruet, ne ſuperfundatur, conueniet ſpongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, ſextariúmque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Hæc ille, Dioſcoridi ſubſcribit Galenus libro decimo, de ſimplicium medicamentorum facultatibus, vbi de Canino ſtercore egit: quin & Paulus lib. 1. cap. LXXXVIII. Non poſſum ſatis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut ſomnolentia, quòd cùm tam ſplendidis enarrationibus explanandum Dioſcoridem ſuſceperit, adeò graui labaſcat negligentia.

OLYRA.

Cēſ. XXIIII. de Olyra.

IN FRVMENTACEO genere eam magno errore Olyram cenſet Luſitanus, quam nos Secalā, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua ruſtici panem conficiunt nigrum triticeo longè deteriorem. Sed cadit Luſitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore ſit albo, adeò vt dixerit Plinius libro decimo octauo, capit. octauo, eſſe, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam eſſe putarent. Præterea ſcribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minimè percipitur, cùm potius quodammodo amarorem reſipiat. Adhæc Secala ita vulgò vocata, cùm in area flagellis decutitur, illicò omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: ſed aliter Olyræ

euenire

euenire fatetur Galenus loco superius citato, dum Olyrinas expendit partes, sic inquiens. Habet autem Typhæ semen extrinsecus corticem veluti Olyra & Hordeum, verùm decorticatum in panes congeritur: & paulò inferius ait. Ex nobilissima Olyra, cùm, vt decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique vtuntur. Quibus planè constat Olyram decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena, dum in area concutitur, sed opus esse, vt in *pilis* pinsentur, vt etiam hoc æuo moris est apud omnes.

CHONDRVS.

EX ea fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro, Scandellam vocant, quod meritò redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophrasto nosse potest libro octauo, capite quarto, de plantarum historia. Quæ si rectè expendantur, nil aliud Scandella erit quàm Hordeum minus, quæ binis tantum versibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quòd per omnia, nempè facie & viribus, Hordeum referat, constat non esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quòd nunquam Scandella reperta sit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum semen habeat. Quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri possit. Zea autem Dicocco abundat Goritiensis ager, & Foroiuliensia arua, ibíque vulgo Pirra Farra dicitur, quòd Zea ibi ab incolis in vniuersum Pirra vocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, siue Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falsò (differt enim ab Halica Far) ideò eadem Pirra Farra nominatur à ruricolis. Huic alius eius affinis est error, quòd scripserit, putauerítque Far ab Halica nihil differre, idque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinij testimonio Far nihil aliud est quàm frumenti vel tritici genus, Adoreum vocatum. Ille enim libro xviij. cap. viij. ita scriptum reliquit. Frumenti genera non eadem vbique, neque vbi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum Far, quod Adoreum veteres appellauere. Item eodem capite, vt palam faceret

Cens. XXV. de Chondro.

Cens. XXVI. de Farre & Halica.

Far ab Halica differre.

aliud esse Zeam, è qua fit Halica, aliud verò Far. Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. vij. eiusdem libri Populum Romanum, ait, Farre tantùm è frumento trecentis annis vsum Verrius scribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ vsus, vt ipsemet testatur Plinius libro xxij. cap. xxv. cùm inquit. Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ętate in vsu fuisse. His accedit Asclepiadis & Galeni authoritas libro septimo de comp. medic. secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, vbi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti Marrubij viridis sextarium vnum. Hæc in vas vitreum coniecta per diem & noctem macerari finito, sequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus. Hæc Galenus. Quibus palàm est à Farre differre Halicam. Galeno subscribit Aetius lib. ix. cap. xlv. his verbis. Quod verò Latinè in regionibus Romæ vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indéque extractum, ac in pilam coniectum, veluti Ptisanam à cortice repurgato, vbi verò corticem exuerit tollito, atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita vt granum vnum in quatuor aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à sanis in cibum sumitur, Hæc ille: ad quæ certè pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor.

PHASEOLVS.

Cen. XXVII. de Phaseolo. PHASEOLVM, siue Phasiolum, non paruam illam & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, sed magnam esse Eruiliam falsò contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior Latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omni Eruilia & Piso, testis est Plinius libro xviij. cap. vij. sic inquiens. Frumentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora Eruiliæ, & Piso. Phaseolis venosa. Quibus palàm est, nec Eruiliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat præterea Eruiliæ cuiusque generis, vel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeò dura sint cartilagine, vt nullo

nullo mansu dentibus confici queant. Contra verò vulgaribus, genuinísque Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius capite xij. eiusdem libri, vbi sic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piso cilindriacæ, Phaseolorum cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis vulgaribus accidit. Nam tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modo in acetariis Asparagorum modo, nunc vnà cum brassicis elixas, ante maturitatem æstate comedimus: quod tamen nulli alij leguminum generi à natura datum esse comperimus. His itaque palàm est, Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiliam, sed vulgaris vsus Phaseolum, qui passim in campis seritur. Quippe non tantùm folia illi insunt (vt Plinius inquit) venosa, sed (vt Dioscorides ait) deuoratus inflat, spiritus ciet, & ægrè concoquitur. Quin etiam viridis cum siliqua sumptus, aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credit appellari? quum Dolichum ille testetur apertè adacto longo palo consurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud esse, quàm varium Phaseolum illum, qui Dioscoridi hortensis Smilax dicitur. Quippè in primis hic longissimos ascendit palos, qui Lupi Salictarij modo se circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis seritur. Quinetiam eius siliquæ simul cum granis, perinde ac aliorum Phaseolorum, manduntur in cibis. Id quod in præfatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui si pluribus inanem suam velit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiam scribere, quod in aliis vberius exequuti sumus, quàm istius temerarij hominis imperitiam ac negligentiam videamur aperire, quod iam nostrum est institutum, sed id breuiter: ne, si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia, sin copiosius, ne iustum excedamus modum.

Cens. XXVIII. In Dolicho.

LAPATHVM SIVE RVMEX.

AC iam propemodum vereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris & turpissimis istius

Cen. XXIX. de Rumice.

hominis erratis. Quæ si nuda in medio ponerem, cui non ista stomachum moueant? Nũc ita vniuscuiusque occurrere studeo prudentiæ, vt non parum hoc quemque consolari debeat, quòd in huius refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id vnum siquidem hic vbique laboro, vt & Lusitani, qui tam infidè ac improbè aliorum versat scripta, patefiat audax inscitia, & veritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verùm sic à nobis vtrumque est peragendum, vt plura, & absolutius nos aliàs de his acturos meminerimus, vtque contra Lusitani insultus, ac imperitiam, non parum hinc quoque roboris & lucis accedat. Quare (quod in cæteris sum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quòd hortense olus, Spinachium nobis passim vocatum, satiuum Lapathum esse asserat, meo certè iudicio longissimè aberrat, quòd Spinachium cum Rumice vel *Lapatho*, nihil habeat cognationis, siquidem nec *folio*, nec *caule*, nec flore, nec semine, nec radice Spinachium Lapatho *simile* cernitur: quemadmodum nec gustu, nec viribus. *Constat* item Galenum (& si contrarium fortasse somniauerit Lusitanus) Spinachij, quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantùm syluestris Lapathi, cum inquit. Licet cuiuis (vt ante diximus) Lapathum appellare Betam agrestẽ, vt quod non gustu modò, sed viribus etiam Betæ Hortensi est adsimile. Verùm cùm Beta Lapatho sit suauior, iccircò nemo est, qui non ipsa libentius vescatur. Hactenus Galenus. Quibus palàm est Spinachium Lapathum esse non posse: nam præter id, ꝙ Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, syluestre olus non est, sed hortense. Quo fit, vt syluestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quòd Spinachium suaúius, & cibo gratius olus sit, quàm Beta, VANE idem sibi persuadet Lapathum communis vsus nunquam in ciborum vsum concessisse, cùm Galenus loco iam citato, vbi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, eam syluestrem appellarit Betam. Quin etiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiúsque ferè Italiæ agrestes homines id maximè comprobant, cùm Vere Syluestris Lapathi plurimùm manducent, quòd eo tempore tenella habeat folia.

Spinachium non esse inter Lapathi genera recensendum.

Vana Lusitani persuasio.

CHON

CHONDRYLLA.

CHONDRYLLA Dioſcoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio ſimilia, adeò vt inter Cichorij ſpecies veniat numeranda: tenuior tamen tota Cichorio eſt. At Luſitanus, qui in Dioſcoridis lectione maximè verſatum ſe vbique cenſet, Chondryllam folio eſſe hortenſi Intybo minus rectè ſcribit. Id quod proculdubio oſtendit Chondryllæ ſtirpem aliquam nunquam vidiſſe Luſitanum. *Cenſ. XXX. de Chōdrylla.*

GINGIDIVM.

NEC errore vacant, quæ de Gingidio cenſet, quippè qui velit recentiores quoſdam ſequutus, nil aliud Græcis eſſe Gingidium, quàm vulgare illud Olus, quod Cherophyllum, vel Cherofolium vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris adſtrictioniſque mandentibus relinquunt, ſed potius dulcedinis & acuitatis tantillum reſipiunt, quum tamen Dioſcoridis & Galeni teſtimonio Gingidium herba ſit adſtrictionis & amaritudinis non obſcuræ, adeò vt ſit etiam Syluestri Paſtinaca amarior, & ob id (vt Galenus inquit libro ſecundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quòd Galeno libro de Cibis boni & mali ſucci capite octauo, & Attenuante victus ratione capite tertio. Gingidium herba ſit ſylueſtris. Contrà verò Cherophyllum, quod paſſim in hortis ſeritur, ad obſonia. *Cenſ. XXXI. de Gingidio.*

SCANDIX.

NEC minus improbari debet, quòd ſenſerit legitimam Scandicem eam eſſe herbam, quæ in ſegetibus naſcitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo ſimilis, flore albo, mucronatis in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur ſemen: quandoquidem hæc herba nec amara eſt, nec ſubacri guſtu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni teſtimonio non obſcurè percipitur, adeò vt hanc ille retulerit inter ea medi- *Cēſ. XXXII. de Scandice.*

camenta, quæ secundo ordine intenso, vel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis historiam (quod viderim, legerímque) nemo scripserit antiquorum, arduum sanè videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plantam esse Scandicem. Quippè hæc quam, alios sequutus, Scandicem appellat Lusitanus (vt rei herbariæ periti existimant) eam maximè refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, vt latius in commentariis nostris scriptum reliquimus.

HIRCI BARBVLA.

Cens. XXXIII. de Hirci barbula.

QVANTVM in censenda Hirci Barbula fallatur Lusitanus, ij facilè noscent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, vt noui aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo, sed vtrique radicem esse paruam; bulbosam, aliquantulum oblongam, Auellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maximè delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quòd non solùm Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint, Tragopogon radicem esse longam ac dulcem. Id quod Sole clarius visitur in genuina Hirci Barbula, non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palam est, quàm diligenter quámque accuratè diligens enucleator legerit Dioscoridem (vt Theophrastum & Plinium prætercam) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantùm video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentariis de Stirpium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens, non in agris tantùm sed etiam in vineis. Germani Terræ Nucem appellant. Sed quam habeat cum Tragopogono cognationem, ego sanè nullam video.

Lusitanum nō legisse Dioscoridem nisi oscitanter.

SMI

SMILAX HORTENSIS.

NON paruo profectò etiam errore notatur Lusitanus, vt Dioscoridem de Hortensi Smilace disserentem, de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cùm vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeò frutices conscendant, vt Smilacis modo topiarias scenas inumbrare queant. Præterea quum vulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quáve ratione hortensis Smilax vocari possit, profectò nescio. Sed quoniam hæc longè pluribus nobis comprobata sunt in commentariis nostris in Dioscoridem, eò Lusitanum remittimus. Cens. XXXIIII. de Hortēsi Smilace.

THLASPI.

NEC minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quòd dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex verbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, vt Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquantò longiusculum, & proinde rectè scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem folliculus est, qui semē ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo præter vnum Lusitanum. Cæterùm Thlaspi folia (vt intuētibus facilè patebit) nusquam in cacumine diuisa spectantur, sed folliculi, qui semen concludunt, vt in commentariis nostris quis legere poterit, vbi hūc Dioscoridis locum restituimus. Cēs. XXXV. de Thlaspi.

ZEDOARIA.

QVOD Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idē non sint, aduersus Lusitanum reclamat Serapio, qui de his diuersis capitibus diuersam scribit historiam. Deinde quòd Zedoaria radix sit herbæ, Zurumbetum verò arbor procera, infrugiferaq;, citreum odorem spirans, folio Salicis, colore ex viridi in luteum languescente, vt idem Serapio scriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen vtriusque meminit, Zedoariæ, scilicet, & Arnabonis variis in locis, tanquā de medicamentis inter se differētibus. Cens. XXXVI. de Zedoaria.

Sed Lusitano perinde ac aliis quibusdam errandi ansam dedit Serapionis interpres, qui cap. CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipsius testimonio, quippè qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit.

Serapionis interpretis lapsus

STRVTHIVM.

Cens. XXXVIII. de Struthio.

STRVTHIVM, siue Radiculam, siue Lanariam herbam magno sanè errore nihil à vulgaribus Saponariis differre putat Lusitanus. Quippè quod harum nulla spinoso prouenìat folio, quum tamen Theophrasto ac Plinio Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis iis Saponariis, de quibus meministi, non visitur. Adde quòd neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere valeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachinno explodendam, quàm verbis refellendam, quã narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli mœniis nascẽte, à quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eò quòd ibi passeres quàm plurimi nidificent, & semine in coitu eiaculato herbæ radices respergant, nil aliud dicendum censemus, nisi quòd hic suis deliramentis colophonem addiderit Lusitanus. Cæterùm si propè nidificantes passerculos, nascẽtes plantę ob id flores passerculorũ illorũ formã proferãt, ꝙ earum radices eorum spermate madescãt, cur fiat igitur ꝙ plurimorum animantium formas, qui in campestribus, & syluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum semine perfusis, Lusitanus ipse dicat, qui sua singulari amentia, nouam hanc philosophiam excogitauit, in qua si fortasse perseuerandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quòd eius semen vasculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

Cens. XXXVIII. in Lusitani fabulã.

CYCLAMINVS ALTERA.

Cens. XXXIX. de altera Cyclamino.

Lusitanus inaniter Matthiolũ citat.

GRAVE, & permolestum mihi est, quòd in Cyclamino sui erroris me faciat authorem, cùm dicat Matthiolum Senensem alteram Cyclaminum à se conspectam affirmare, radice parua Auellanæ persimili, tametsi hactenus ille nunquam viderit. Quibus coniicere quis rectè poterit, quàm ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter

niter me citauerit: quandoquidem nobis nuſquam dictum eſt Cyclaminum alteram, cui ſuperuacuam radicem aſſignat Dioſcorides, radice conſtare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nuſquam vidiſſe in Italia.

BVLBVS ESCVLENTVS.

NVLLVM diſcrimen cernit diligens & ſolertiſſimus rerum inſpector inter Eſculentum Bulbum, & Aſcalonicum Cæpe, quod nos vulgò vocamus Scalogna. At quantum diſtant? Aſcalonicum enim Cæpe inter Cæparum genera antiquis recenſetur, non autem inter Bulbos. Luſitano refragatur maximè Theophraſtus, quippè qui libro VII. cap. IIII. de Plantarum hiſtoria, Aſcalonicum Cæpe ac alterum eiuſdem generis Fiſſile appellatum inter Cæparum genera recenſuit, non inter Bulbos, de quibus ſpeciatim egit cap. XIII. eiuſdem libri, cui ſubſcribit Plinius libro XIX. cap. VI. ſic inquiens. Allium, Cæpáſque inter Deos iure iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Samothracia, Alſidena, Setama, Schiſta, Aſcalonia ab oppido Iudeæ nominata. Demum Galenus libro VI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, Eſculentos Bulbos amaroſos, ac pariter adſtringentes facit. Id quod rurſus repetiit libro ſecundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Aſcalonica Cæpa non reperiuntur. Ipſa enim acris eſt valde, perindè ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei ineſt amaroſi ſaporis. Equidem putabam hæc non ignoraſſe Luſitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibuſdam non procul ab Aſcalone Iudeæ.

Cenſ. XL. de Bulbo Eſculento.

Cæparum genera.

ARGEMONE ALTERA.

ALTERAM Argemonem Dioſcoridi adulterinam eſſe non ambigimus, vt in Commentariis noſtris diffuſius diximus, ſed hoc fortaſſe neſciens Luſitanus, ne huius plãtæ videretur ignarus, Argemonem eam plantam eſſe cenſet, quæ recentioribus quibuſdam Argentina dicitur, nõ alia (vt opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat vulgari

Cenſ. XLI. de altera Argemone.

Agrimonio similia, quæ quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, similitudinísve (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij iudices erunt, qui plantarum historias diligentissimè explorauerũt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cùm fortassis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonij nomen accessisse, quòd foliis & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Cens. XLII. de Telephio.

QVANTVM in Censura Telephij hallucinetur, qui vult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quàm tertiũ Semperuiuum, illud sanè statim ostendit, quòd Dioscorides de Telephio libro secundo, & de Semperuiuo illo libro quarto scripserit, & quòd nec nobis scriptũ reliquerit Dioscorides tertium Semperuiuum quibusdam Telephium vocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tã tùm adducit. quamobrem non est propterea dicendum tertium Semperuiuum esse Telephium: quemadmodum (exempli gratia) nec Helsine, quam Parthenium quosdam appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Alarum Baccar est, nec Asplenum Hemionium, nec Gingidium Lepidium: tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellẽtur. Nam si Dioscoridi idem esset Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuisset illi opus de altero per se secundo libro scribere, de altero verò libro tertio inter Semperuiui genera, vt etiam compertum habemus fecisse Plinium, qui lib. XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro verò XXV. de tertio Semperuiuo, postquàm de aliis duobus generibus disseruit. Adhæc si Telephij facultates apud Dioscoridem & Plinium expendantur, Telephium videmus vitiligines sanare, quinetiam vulnera, & sinus: hoc verò Semperuiuum strumas tantùm discutere.

AGARICVM.

Cens. XLIII. de Agarico.

LONGE ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim vtuntur, noua sua quadam opinione ductus, quòd

Agari

Agaricum contritum nullo pacto diu suas vires seruare possit. At nos illum errore sanè longè maiori procul dubio duci censemus, eóque præsertim, quòd nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum authoritatem, qua suam fulciat sententiam. Porrò Mesues clarissimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, vt vnà cum iis, quibus excipitur, medicamétis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec video cur tam facilè quicquid tenuium partium in eo extiterit (vt friuolis admodum verbis contendit Lusitanus) euanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem fossilem, Gingiber, & Oxymel excipiant: non sanè constat, cur tam facilè tenuior Agarici pars in auram resolui possit, cùm mellis proprium sit in suo vigore admista diutius asseruare, Salis verò & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Frustrà quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasiæ confectas asseruarent: quin & electuaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem iis additum suas statim deperderet vires: frustraque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum virorum placita solus iubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac aliis addendum medicamentis, qua expedit illo vti.

RHABARBARVM.

Censura XLIIII. de Rhabarbaro.

CAETERVM de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contendit qui tostum, vel vstum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare suadet, vt à Rhabarbaro in dysentericis omninò abstineant medici. Atqui si Rhabarbarum dari libeat, non vstum, neque assum esse propinádum, sed crudum, hac tamen conditione, vt prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facilè (vt ipse ait) effici potest, si ex aqua Plantaginis vel Rosarum maceretur. Verùm Lusitano maximè refragatur Mesues, vbi Rhabarbari vires expendit his verbis. Rhabarbarum tostum dysentericis probè confert

Rhabarbarũ tostum dysentericis maximè cõuenire.

fert. Et paulò superius ait, Quod si post hasce functiones viscera adstrictione roborante egerint, ipsum quidem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenum, qui libro nono de Compositione medicamentorum secundum locos, combusta torrefactáque medicamenta dysentericis dare suadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticē, Hyosciamum, Acatiam, & alia plura vino nigro excepta. Præterea X I. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla & Pipere dysentericis commendat. Quibus sanè patet non modo hoc in medicamento spernere Galenum Cochlearum, & Gallarum combustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. Huiusmodi medicamentis nulla dubitatione vtuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquam) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quòd vbi intestina vlceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squammam, & alia plura erodentia medicamenta clysteribus infundunt. His itaque palàm est, combusta, tostáque medicamenta non modò nullo prorsus incommodo dysentericis dari posse, sed magno sanè iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiam adstringant. At si vsta, & in cineres versa dysentericis tutò exhibere suadent tot grauissimi authores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicat Lusitanus, coniicere nequeo. Nam si, Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent assatis volatilium carnibus, ouorum vitellis ignitis tegulis tostis, & aliis quam plurimis alimentis frixis, torrefactisque, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinēdum, nulla penitus (ni fallor) sese offert ratio. Porrò ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait, plures vidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos vsti Rhabarbari potu interiisse, nil aliud respondendum in præsentia succurrit, quàm quòd nobis minimè sit approbandum, cùm sexcentos homines ad vitam reuocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum non mirari Lusitanum, quòd suæ tantùm gentis Lusitanos Rhabarbari vsti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantùm fuerit letale medicamentū, cùm tamen

is (vt ipsius testantur scripta) toto ferè ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primùm, & deindè apud Italos suam exercuerit medicinam. Demiror itē, quòd ita temerè quasi diuinitus edoctus affirmare non sit veritus potius ex Rhabarbari vsu potu interiisse eos, quàm ex morbi natura, quum hæc sciri non possint. Præter id, mihi nunquam persuasum velim, longè magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quòd aqua Plantaginis vel Rosarum fuerit maceratum, quàm tostum, vel vstum. Quandoquidem, Galeni testimonio, assatio vstióque plurimum siccitatis adustionísque medicamentis confert, contrà verò euenit iis, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortasse in medium adducit Lusitanus Auicennæ testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarum nullam vstionem assationémque expertum ex Plantaginis aqua bibendum suadet, quòd fortasse nesciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ designare interpretis lapsu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria vi polleat, citra vstionem, assationémque propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, vt sibi fingit Lusitanus. *Lusitani inscitia in censendo Auicenna Rhabarbaro.*

CHAMAELEO ALBVS ET NIGER.

AC cùm ille Chamæleonem album censet esse stirpem spinis vndique horrentem, folio grandi, lactis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactarium vocant, quidam Suarium, quòd eo sues pascantur: quis eius opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridi, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitàlem. & quādoque maiorem adnatis pluribus refertum, longis, prædurísque. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioscoridis testimonio, canes, sues, muresque necat. Contra verò hæc sues non modò alit, sed etiam saginat, vnde illi nomen. Postremò albo Chamæleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem paruū, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo: talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimās hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario *Cens. XLV. de Chamaeleonibus.*

nulla

nulla alia dignoſcitur differentia, quàm quòd huic folia non ſint lacteis illis maculis reſperſa, ſed potius nigricantibus. Cui iſtud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, ſed bicubitalem, ac colore viridem effert. Deinde huic flores non ſunt verſicolores, ſed purpurei. Præterea Carduus hic radice nititur alba, integráque, non Chamæleonis nigri modo exterius nigra, interius verò flaua & pluribus in locis exeſa, non acri, ſed potius ſubamara. Adde quòd Dioſcoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore diſtincta, nõ maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum cenſura ducatur Luſitanus.

CROCODILIVM.

Cenſ. XLVI. de Crocodilio.

AT quàm nec ſui ſe præſtat diſſimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur eſſe ſtirpem, quam vulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantùm ductus ratione, quòd hæc non ſolùm in ſyluis, ſed etiam in arenoſis (vt *Plinius inquit*) & ſitientibus naſcatur locis. Sed cæcutit non leuiter, quòd Carlina, quæ caulem profert, adeò omnibus in vniuerſum notis nigrum Chamæleonem repræſentat, vt neutiquam quis perſuaderi poſſit eam eſſe Crocodilium, præſertim cum facto periculo, iis ſanè viribus non prǫſtet, quibus præſtare Crocodilium Dioſcorides, Galenus, Plinius, ac alij plerique poſteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium teſtimonio) potui datum ſanguinem copioſum per nares pellit. Quod ſi præſtaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æſtimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix ſit longa, læuis, aliquantulum lata, odore, vt Naſturtio, acuto: Carlinæ vero craſſa, rotunda, aſpera, inæqualis, exeſáque, nullo Naſturtij odore prædita. Adhæc Crocodilij ſemen, Galeni teſtimonio, acre, odoratúmque percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubiò deſiderantur.

Crocodilij mira vis.

POTERIVM.

Cenſ. XLVII. de Poterio.

POTERIVM eam vult eſſe arbuſculam, quam Germani Schlehen, nos verò ſylueſtrem Prunum nominamus, quod

quod idem existimauit Cornarius vir alioqui insignis, cuius opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quàm genuini Poterij historiam. Ego verò nihil hic cótra Cornarium dicam, quem vir clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissimè refellit. Quo circà his iam supersedemus, solùm, vt nostri memores instituti, dicimus vtrunque deceptum, & plurimùm aberrasse Lusitanum, quòd syluestris Prunus potius inter fruticosas arbores recenseri debeat, quam inter herbas: item, quod nulla penitus conuestiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisque: quin nec fructu est acuto, nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeò vt qui dixerit syluestrem Prunum esse Poterium (Cornarij, & illius pace dixerim) Tiresia cæcior dici possit, vel mente captus. Quo fit, vt mirari non debeant medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium vberrimè conscripserit.

Cornarius reprehenditur.

Fuchsii laus.

LEVCACANTHA.

NEC à seipso dissentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegantissimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quam nos vocamus Spinó Merlo, quidam verò Spino Zerbino, Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, præduras que, austero sapore, nulla admista amaritudine, adeò vt nihil succi inde exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur, quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides ad rupta & conuulsa sananda.

Cēs. XLVIII. de Leucacantha.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

CAETERVM & de altero Cretensi Dictamno cæcutisse Lusitanum non ambigimus, quippe qui scripsit videri hoc non modò in hortis, sed etiā in fictilibus ad fenestras frequēter reponi folio (vt illius verbis vtar) Cresonis, flore pul-

Cens. XLIX. de altero Cretensi Dictamno.

chro,purpureo,qui fricatus odorẽ ex ſe refert,qualẽ ex flore Narantij oriri videmus.Sed quàm ſibi ipſi imponit? primùm quòd hoc Dictamnum Theophraſti teſtimonio in Creta tantùm proueniat. Id quod videtur etiam fateri Dioſcorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Prætereà quòd non ſcripſerit Dioſcorides,quin etiam nec Theophraſtus, nec Plinius, Dictamnum hoc folio eſſe Siſymbrij Aquatici, quod Luſitanus,vulgus ſequutus, Creſonem appellat,ſed Siſymbrij abſolutè, quod indicat, hos præclariſsimos authores de primo Siſymbrij genere intellexiſſe. Siſymbrium enim primi generis,folio eſt Menthæ,rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia ſunt Creſonis folia, quæ an magis Dictamni foliis ſint comparanda,quàm primi generis Siſymbrio, ij diiudicent qui rem herbariam doctiſsimè profitentur. His accedit,quòd Dioſcoridi huiuſce Dictamni folia odorem ex ſe mittunt medium inter Siſymbrium & Saluiam, à quo omnino eum diuerſum putamus, quem Arantiorum flores ſuauiſsimè fundunt.

CALAMINTHA.

Cenſ. L. de Calamintha.

EO quòd Ferrarienſes, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quaſi Nepetam) vocent, magno errore ſibi perſuaſit LuſitanusGattariã hanc eſſe ſecundũ Calaminthæ genus:ſed aberraſſe videt̃, quippe DioſcoridiCalamintha ſecundo loco poſita, folio eſt Pulegij, quemadmodum & ſapore,non autem Apiaſtri, vel Vrticæ, quibus Gattaria vocata maximè viſitur æmula.

Cenſ. LI. de tertio Calamintha genere.

Nec minus item decipitur in cenſenda tertij generis Calamintha, quod crediderit hanc eam eſſe, qua paſsim in Italia vtuntur Seplaſiæ.Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioráque, non autem prælonga Mentaſtri modo,cui tertiam Calamintham ſimilem fecit Dioſcorides.

SAMPSVCHVS.

Cenſ. LII. de Sampſucho.

QVANTA ſit Luſitani inconſtantia,quanta in nos inuehendi fraus,quantáque is ſuiipſius capiatur obliuione, is facilè intueri poterit,qui legerit eius enarrationes libro primo in Olei Sampſuchini confectione,& libro tertio capit. proprio de Sampſucho. Quandoquidem libro primo apertiſsimè contendit aduerſus nos ſcribens, Dioſcoridi Sampſu

psuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, vt in Apologia superius præmisimus. Libro verò tertio euidenter fatetur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quàm Amaracum, vel Maioranam. Quare non modò seipsum euidenter confutat, & grauissimè vulnerat, sed etiam palàm declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quàm vt nobis aduersaretur, & quocunque modo suum virus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excæcet, memoriam tollat, & insano quodam modo seipsum destruat, ac penè subuertat. *Lusitani leuitas.*

RVTA SYLVESTRIS.

SYLVESTREM Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam verò aliis Harmolam vocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos vltramarinos, vel Indicos vulgus appellat, sed manifestè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, vt Ruta syluestris, candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Prætereà, nec semen illi visitur trianguli speciem referens, neque subrufum, sed longum, nigrúmque, nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni testimonio syluestris hæc Ruta radicem proferat nigram; id quod in hisce Cariophyllorum Indorum plantis maximè desideratur. *Cens. LIII. de Ruta syluestri.*

CVMINVM SYLVESTRE.

SYLVESTRE Cuminum quum non viderit, nec nouerit Lusitanus, illud Officinis rusticum Cuminum vocari ait, perindè ac si adeò vulgaris notitiæ fuerit, vt nullo sit opus examine, quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui vnum vel alterum syluestris Cumini genus legitimè cognoscant. Nam præter satiuum, nullum aliud nouere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, syluestre Cuminum adeò vulgare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, vt rectè intuētibus palàm *Cens. LIIII. de syluestri Cumino.*

sit, non modò Amathum syluestris Cumini historiam confundere, sed quid sit syluestre Cuminum penitus nescire, & ignorata, tãquam cognita & vulgaria, fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accuratè legit Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia: sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differẽtia absolutè protulit syluestre Cuminum Officinis, Cuminum rusticum vocari, quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi, qui hactenus de syluestris Cumini generibus nihil affirment.

Cens. LV. de eodem.

CORIANDRVM.

Cens. LVI. de Coriandro.

IN censendo Coriandro quàm non hallucinatur, non decipitur, sed penè delirat? quòd vulgaris vsus Coriandrum scribat, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantùm argumento, quòd Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quòd eius semen odoratum sit, & eius pariter herba optimi sit odoris, vel saporis. Cæterùm hæc quum legissem, mirari sanè desij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, imò & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidissimi lectulariorum cimicum instar optimi esse odoris ac saporis? Equidem censebam vtero tantum gerentes mulieres citta picaq; corripi posse. Sed (vt video) Amathus etiam eo morbo laborabat, quòd fortasse ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeò intumuerit, vt prægnanti similis euaserit. Vel quòd fortasse Coriandri tantùm inter olera esitauerit in Hispania eius saporis, odoris que præstantia allectus, vt inde facilè amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum scribit Dioscorides, vbi largius assumatur in cibum. Quo postea factum est, vt inde Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare possit Amathus stultitiam, quòd Coriandrum communis vsus, veterum Coriandrum non sit, quod in cibo acceptum nihil mali inferat, nihil sanè rationis adduci potest. Quandoquidem etiam Galeni tempore

Lusitani insignis amentia

Corian

Coriandrum in obsoniorum venerat vsum, vt ipse testatur Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioscorides non nisi à largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proinde mirum non est, si cum aliis oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papauer.

PETROSELINVM.

GENVINVM Græcorum Petroselinum idem quod Seplasiæ, & Herbariorum vulgus passim Apium vocant, magno sanè lapsu esse credit Amathus, quòd hoc Paludapium sit in hortis translatum, riguis, & vliginoso solo gaudens. Contrà verò Petroselinum, quod Dioscoridis & Galeni testimonio, in prærúptis & saxeis montium locis, vt ipsamet indicat nomenclatio, tantùm proueniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in cōmuni Officinarum Apio nusquam percipitur. *Cens. LVII. de Petroselino.*

ELAPHOBOSCVM.

ERRARE in Elaphabosco non modò Amathum censemus, sed pro more etiam falsa narrare scimus. Nam vt se ipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adiunxisse duos doctissimos viros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cuius in commentariis nostris pluries meminimus ob præstantissimam eius doctrinam, integritatémque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouisse, nec fortasse vidisse vnquam, quod illi credam, non habeo. *Cens. LVIII. de Elaphobosco.* *Amathus infidelitatis arguitur.*

COLLVTEA.

COLLVTEA quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum vocari affirmat, Italis verò vulgò Aorno. Verùm quantum ego legi, cùm Alburnum planta non sit, sed pars tantùm arboris, idem qui semper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primùm testimonio, qui libro xvj. capite xviij. de Alburno hæc scriptis mandauit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet. Pro cute cortex est. Proximi plerisque adipes. Ij vocantur à colore *Cens. LIX. de Collutea.*

Alburnum, mollis, ac pessima pars ligni, etiam in robore facilè putrescens, teredini obnoxia. quare semper amputabitur. Hæc ille. Quibus facilè Amathi conuincitur ignorantia. At si fortasse, vt nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse Colluteam vocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facilè respondi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantùm est arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sanè desideratur, quum hæc Alpina non sit, sed vbique ferè proueniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed breui, Genistæ modo.

SENA.

Cens. L X. de Sena.

CAETERVM magno etiam errore scribit Senam herbam aluum exoluentem eam esse plantam (vt ipse opinatur) quæ Theophrasto Collytea appellatur. Nam cùm apud Theophrastum duplex sit Collytea, nec de qua intelligat explicet, non solùm hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeò vt quid sibi velit nesciat. Præterea cùm Collytea vtraque Theophrasto libro tertio, capite decimoquarto & decimoseptimo de historia plantarum arbor sit non herba, & vtriusque meminerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio.

GLAVCIVM.

Cens. LXI. de Glaucio.

NISI alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses viderit, quæ cum Dioscoridis historia concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam sæpe hallucinatum offenderim, ac fabulosum, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero.

ALYSSVM.

Cens. LXII. de Alysso.

NVLLAM constituit differentiam inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quàm penitus neutrũ intellexit? Siqui

Siquidem Dioscoridi Alyssum exiguus est frutex vnicaulis, subasper, rotundis foliis, fructu duplicium scutorum effigie, quadantenus latum, in montibus & asperis locis emicans: quæ sanè omnia in syluestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderātur. Siquidem hæc non adeo exigua est planta, sed plerunq; bicubitalis, non vno tantū caule crescens, sed pluribus, foliis minimè rotundis, sed stellæ modo decussatis, semine rotundo non lato, nec duplicem, nec simplicem scutū referente. His accedit, quòd Dioscorides de vtraque Rubia maiori nempè & minori tradidit, vno & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est, si Syluestrem Rubiā ab Alysso diuersam non iudicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

REDIT austerus & immitis censor? virgam, vel fustem potius profert. Eiicit omnes ex medicorum, id est ex suo senatu, & grauissimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syluestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, q scribat Plinius, primam syluestris Cnici speciem Attractylida quibusdam vocari, sed, quantùm videre aut coniicere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamuis scribat Plinius primi generis syluestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida, nec eorum recipit sententiam, qui putāt genuinum syluestre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum superius diximus de Telephio differentes, Telephium non propterea esse Semperuiuum minus, quòd hic etiam Telephium (vt Dioscorides scribit) quibusdam dicatur, nec Helsinem Parthenium, nec Asplenum Hemionium: quoniam iis etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipse eodem libro speciatim de Attractylide egit his verbis. Acarna colore tantùm rufo à Scolimo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Attractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet, qua de causa Phonos vocatur à quibusdam, odore etiam grauis. Quibus palàm est Plinio Attractylida nullum syuestris Cnici esse genus. Id quod maximè attestatur Theophrastus lib. vj. cap. iiij. de plantarū historia. Is enim postquàm de omni Cnici genere disseruit, de Acarna, & Attractylide speciatim egit. Adde quòd expe-

Cens. LXIII. de Attractyli.

rimento etiam liquet, neutrum syluestris Cnici genus sanguineum succum fundere. Vnde Amathi minus probari potest sententia.

TEVCRIVM.

Cen. LXIIII. de Teucrio.

SANGVISORBAM quam Itali Pimpinellã propriè appellant, quámq; frequentissimè in acetariis addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua versatur cæcitate, quippe quum scribat Dioscorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Trisaginis similitudine, facilè palàm fit inter Teucrium & Sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata iunceis constat cauliculis, foliis vtrinque pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quòd verò Pimpinella hoc nomine sit appellata, eò quòd odore sit Citruli, quem Hispani Pipinũ vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus vocatam fuisse primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, vnde postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cùm nullo Citruli odore vel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non video.

Amathi opinio explosa.

LYCHNIS.

Cens. LXV. de Lychnide.

QVAE de Lychnidis viridibus foliis scribit Amathus, quòd scilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxisse stirpem, fabulosa omninò videtur, cùm re vera Lychnidis folia, non viridia, sed sicca ad lucernarum vsum pro elychnio vsurpauerit antiquitas, vnde sibi nomen inuenit, non quòd viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippe λύχνον Grecis lucerna dicitur, ἐλλύχνιον funiculus, qui è gosipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villosa, tomentosáque, & proinde arefacta ignem facile concipiunt, perinde ac illius Verbasci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGVM.

Cens. LXVI de Martago.

MARTAGVM flores edere Lilio albo similes, sed croceos asseuerat, & proinde Martagum Plinio eam plantam esse existimat, quam ipse ab Hercule Petilium vocatam

scribit

scribit libr. xxi.cap.viii. At demiror,vbi Lusitanus,qui tanto vsu,tanta omnium rerum peritia est prȩditus,Martagum viderit croceos emittens flores.Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum,cùm flores proferat purpureos,rubentibus quibusdam punctis resperſos.Id quod manifeſtè arguit Hemerocallem pro Martago accepiſſe Luſitanum. Namque is flore conſtat aureo Lilij tum facie,tum etiam magnitudine. Cæterùm an Martagum,vel Hemerocallis Petilium ſit à Plinio deſcriptum,fateri ſanè non auſim,quum Petilium, Plinij ipſius teſtimonio, autumnali tempore floreat inter vepres colore roſæ ſylueſtris, illa verò cum aliis Liliis media floreant æſtate.

TRIFOLIVM.

QVOD Bituminoſum Trifolium nunquam viderit nõ ueritque Luſitanus, hoc argumento facilè coniici poteſt, quòd aſſerat pratenſe Trifolium omnibus vulgò notum primò Rutam olere, vbi verò adoleuerit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falſum eſſe vnicuique conſtabit, qui pratẽſis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ,nec Bituminis quicquam vllo tempore reſipiet. Etenim aliud genus eſt à communi Trifolio,quod Grȩci Aſphaltite ab odore nos Bituminoſum vocamus. Iccircò rectè ſcripſit Plinius libro vigeſimo primo, capite nono, Trifolij tria eſſe genera: Aſphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud,quo prata ferè omnia ſcatent. Hinc itaque apertiſsimè conſtabit pratenſe Trifolium longè ab Aſphaltite diuerſum haberi, & Luſitanum non paruo in errore verſari. *Cenſ.LXVII. de Trifolio.*

AMBROSIA.

AMBROSIAM ait ille eſſe herbam, quam vulgò Tanacetum vocant Seplaſiæ. Verùm patet eius non mediocris lapſus. Siquidem Ambroſia, Dioſcoridis teſtimonio, puſillus eſt frutex, adeò vt trium palmorum longitudinem non excedat, foliis exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quaſi racemulis grauidis,qui nunquam florent,odore vinoſo ſuauiq;, radice tenui,ſeſquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè deſiderantur. Namque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ,ſed maioris *Cēſ.LXVIII. de Ambroſia.*

Millefolij, amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc plāta racemos cauliculis appensos, nullus ibi vinosus odor, nec aliàs suauis. Illud etiam addi potest, quòd Tanaceto nusquam visa sit radix sesquipedalis, sed breuis, & superuacua.

GNAPHALIVM.

Cens. LXIX. de Gnaphalio.

ADEO breuiter, perplexéque Gnaphalij historiam scribit Dioscorides quinetiam Plinius illum sequutus, vt non decernas, quænam planta ex his, quæ in ipso naturæ viridario coluntur, genuinum Gnaphalium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc, quemadmodum & cætera, leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitatis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus sit foliis, mollibus, albicantibúsque, quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbariis Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeò Plinij Impiam repræsentat, vt post hac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda.

OENANTHE HERBA.

Cens. LXX. de Oenanthe herba.

RECENTIORES quosdam sequutus Oenanthem eam vult esse plantam, quam Filipendulam vocant, cùm potius Oenanthe, Dioscoridis testimonio, caulem crassum palmi longitudine gerat, semen quale in Atriplice spectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, nascatúrque in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, sed in pratis, & læto solo nascitur, radice nusquam magna, quę in rotunda capitula extuberet, sed fili modo tenuis, pluribus appensis globulis, non rotūdis, sed potius glandium figura, vt in pæonia, sed longè minoribus, vnde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest, sed globuli instar quadruplici apice mucronati, vt in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, non palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palàm esse non ambigimus Oenanthem à Filipendula quàm maximè abesse.

PHI

PHYLLVM.

DVM in Phyllo Ruellij sententiam improbat Lusitanus, seipsum ignorantiæ manifestè accusat his verbis. Hanc Ruellius alteram Persicariam esse credit, quo verò iudicio alij iudicent. Est verò hodie herbula quædam, vnico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemosum, serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere videtur Lusitanus, quam quidam Ophioglossum, id est serpentinam linguam vocauere. Sed plurimùm is à veritatis scopo, & à veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter, id quòd semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certò arguit Lusitanum, hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quòd affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cùm nullis prorsus notis conueniant. *Cens. LXXI. de Phyllo.* *Cēs. LXXII.*

HORMINVM.

ALIORVM quorundam insistens vestigiis pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidam Sclaream, alij Matrisaluiam, nonnulli herbam sancti Iohannis vocant. Sed cùm Horminum Dioscoridi planta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentiæ siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum nigrúmque, neutiquam crediderim Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidē hęc folio est Verbasci, non Marrubij, caule bicubitali, non semicubitali: Præterea Sclareæ caulis nullis vestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliquulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam, quód nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, vt cùm hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantùm opinione imprudens abductus errauerit vnà cum illis, quorum sequitur rores. *Cēsura LXXIII. de Hormino.*

ONOSMA.

Cens. LXXIIII. de Onosma.

ONOSMA inter vulgares Rapunculos, quibus passim vtimur in acetariis, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeò Onosmam similem facit, vt difficilè ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ, Dioscoridis testimonio quæ non minus distat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illicò friuolam, & stolidam nimis, vt cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quòd Onosma nõ nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maximè desiderari potest in Pseudorapunculo illo, quòd is radice sit alba, tenui, ac superuacua, nullo vnquam tempore cruenta.

ANTYLLIS.

Cens. LXXV. de Antyllide.

QVIN & in Antyllide censenda plurimùm decipitur, cùm velit, quinimò & affirmauerit eam legitimã genuinamque esse Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, siue Alkali appellatur, cuius cinere vtuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehẽdit̃. Etenim cũ Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sit simillima, foliis mollibus, ramulis rectis, palmi altitudine, altera verò foliis Aiugæ hirsutioribus, non video cur credam Alkalim Antyllidas vtrasque referre, quum nullis conueniat notis: quippe Alkali, cùm primùm è terra emerserit, folio est tereti, pingui, minori Sedo non absimili, quod postea in drodantalem ferè longitudinem adolescit, geniculatimque protrahitur Equiseti modo. Quum verò iam adoleuerit (vt de Trago differentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassáque, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi verò ad summum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora exilioráque spectantur ruf o colore, à quorum exortu paruæ rotundęque pilulæ prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum huiusce plantæ tam varias mutationes non animaduerterit Lusitanus, proinde factum est, vt ipse crederet Alkali diuersi esse generis, quorum vnum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit. Sed cùm Alkali nullam cum Aiuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec foliis vnquam hirsutis sit visa, nec vlla ex

parte

parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula, fateatur ex veteri suarum opinionum promptuario constãter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cùm ipse de Trago agẽs afferat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, vt credam Lusitanum Circæ veneficis incantationibus imbutum, vnam & eandem plantam in varias trãsmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Antyllidem facit. *Lusitanus notatur.*

LITHOSPERMVM.

Censura LXXVI. de Lithospermo.

GENVINVM Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus vtuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifesté peccat, quoniam Dioscoridi Lithospermum planta est foliis Oleæ longioribus, latioribúsque, ac mollioribus, humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibeant, foliis longis, intérque paruum semen, rotundum, Erui parui (vt Oribasius & Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascatúrque in asperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert Harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius visitur, quæ quantum cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse videat. Adde etiam quòd Lithospermum in editis & asperis locis per se sponte nascatur: lachryma verò vocata non nisi sata proueniat, erectis omnino calamis, non humi repentibus, vt scribit Plinius.

ALISMA.

Censura LXXVII. de Alisma.

CAETERVM Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus, eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alij Barbam Syluanam vocant, sed falsum non obscurè liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataque, caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido, pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo aduatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora,

nec

nec etiam acri. Quæ omnia palàm faciunt maximè deludi eos, qui vnà cum Lusitano in hoc versantur errore.

BRITANNICA.

Censf. LXXVIII. de Britannica.

ALIORVM iterum adhærescẽs errori credit nil aliud esse Britãnicam, quam eam herbam, quæ passim Seplasijs, ac vulgaribus herbariis Bistorta dicitur, eo tantùm fortasse argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis sit folio. Verùm mea sententia fallitur. Etenim quamuis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non visitur, sed glabriore, leuioréque, rubeis intercursantibus fibris, & a terra quadantenus cæsio, quæ omnia in Britannica maximè desiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra verò alteri. Namque Bistortæ radix quandoque nobis visa est brachiali ferè crassitudine, bipollicari autem sæpissime, colore in nigrum rufescente, non (vt in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioscorides, sed tantùm foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cùm tantùm radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum vsus.

ALTERA CLEMATIS.

Censf. LXXIX. de Altera Clematide.

NEC minus in altera decipitur Clematide, quippe qui censeat Flammulam vulgò appellatam, genuinam esse Dioscoridis Clematidem alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in Flammula nusquam mihi videre licuit, cùm planta sit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam esse nõ ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentariis nostris. quãquam ob id haud quaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus: sed non propterea affirmauerim vnquam Clematidã alterã esse Dioscoridis.

POLEMONIA.

Cẽs. LXXX. de Polemonia.

NIMIVM addictus Brasauoli, viri alioqui eruditissimi, non tam vt veritatem videatur indagare, quàm vt pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam

Capra

Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò sunt (vt in Commentariis nostris ostendimus) quæ vtriusque sententiam confutent. Primùm si natale solum expẽdamus, id profectò facilè indicabit Galegam non esse Polemoniam, quod hæc in montibus & asperis proueniat, illa in campestribus læto & vliginoso solo, adeò vt propè aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fœni Græci æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore, quod in Polemonia nigrum re quiritur. Hæc itaque si diligẽtius explorasset Lusitanus, non ita fortasse facilè in Brasauoli sententiam concessisset. Nec sanè video cur sibi tantùm arrogantiæ asciuerit, vt tantùm Brasauoli tuendi causa, Aloysium Mundellam medicum huiusce tempestatis eruditissimum, & medicæ materiæ studiosissimum, sua tantùm garrulitate fretus, adeò temerè maledictis conuitiisque lacessiuerit, præsertim quum pro more illius argumentis, quemadmodum & nostris, nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? vt ausus sis, vbi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum, virum citra omnem controuersiam clarissimum, Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amẽtias, & fatuitates te procreauerit natura, illum verò ad totius reipublicæ commodum. Depone istam mentem, desine impudentissime isto modo doctissimos viros lacessere. Omnes, qui istam in te audient ingratam contumaciam, quamuis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, nonne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te existimat: hoc vnum tibi patet refugium, si istius insanæ dementiæ infames velis delere maculas, vt aliquando te ad mentem reuoces, & præstantissimos viros optimè de literis meritos nõ tuo more sycophãtas, sed modestius nominare assuescas.

Arrogantia Amathi.

Aloysius Mũdella à calumnia vindicatur.

LAGOPVS.

LAGOPVM magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quę à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quãdoquidem cùm Dioscorides, Plinius, & si qui sunt alij, qui

Censura LXXXI. de Lagopo.

qui Plantarum historiam scribunt, nullis penitus notis Lagopum descripserint, non video cur solus Lusitanus diuinare velit, quasi oraculo quodam doctus, quænam planta antiquis fuerit Lagopus. Verùm quòd Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quòd ille Plinij & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa verò in frutetis iuxta sepes, & in opacis proueniat.

XYPHIVM.

Censura LXXXII. de Xyphio.

QVOD Plinius libro xxv. cap. xj. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in paludibus prouenit, flore aureo, Iridis æmulo, vt Lusitanus perperam intelligit, minimè probamus, non solùm ea ratione, quòd Xyphij Historiā Plinius accuratè, probéque describat, non Pseudoacori: sed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facilè referre potest, recenseat. Preterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obstat quòd scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides verò in aruis, quū & in aruis, & in palustribus locis magis quoq; proueniat, vt, perinde ac nos, rei herbariæ studiosos obseruasse non dubitamus. At Plinius, qui longè melius Xyphij natale solū explorauerat quàm Lusitanus, non aliam ob causam in humidis nasci dixit, quàm vt eorum refelleret opinionē, qui Lonchitim à seminis figura Xyphium esse censebat. Hinc itaque is argumentum sumens, probat Lonchitim Xyphium non esse, quòd illa in sitientibus tantùm proueniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facilè adducor vt credam, ipsum nusquam vidisse Xyphium, nimirum quòd scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertū sit, quod Cinosorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ sunt & compressæ verticilli modo, vel Ibisci seminis instar, cui plurimùm astipulatur, inuolucris simul conclusæ, iis similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quę tamē de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

Censura LXXXIII. de Harūdinaceo Gramine.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

LVSITANI opinionem de Harundinaceo Gramine cara

ea ratione improbamus, quòd scribat plantam esse vulgarissimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratissimum esse pabulum. Nam cùm (Dioscoride teste) hoc Graminis genus iuxta vias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum.

RVBVS IDAEVS.

Censura LXXXIIII. de Idæo Rubo.

TAMETSI Idæum Rubum in Ida monte plurimùm nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur: Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè vereor, quin pro more cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluuiatilia fecerit.

CHRYSANTHEMVM.

Censura LXXXV. de Chrysanthemo.

QVVM nusquam verum Chrysanthemum viderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, passimq; omnibus sit notum, quumq; oscitàter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quam herbariorum vulgus, quod vnoquoque mense floreat, Calendulam vocat. Apertè conuincitur error, quòd Chrysanthemũ Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calendula vocata prorsus desideratur, quum illi minoris Anchusæ modo longa spectentur, nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortasse illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeãt Chrysanthemũ, quod alij Caltham vocant, &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantùm argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si de simplicium facultate ac historia, vt illum sanè decebat, se exercuisset, & varia Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaq; præsertim, quæ à doctissimis viris magno labore sunt restituta, vidisset quidem in Chrysanthemo non legi κάλθα, sed χαλκάς.

ASTRAGALVS.

Censura LXXXVI. de Astragalo.

ASTRAGALVM oriri radice rotunda, Raphani modo

modo magna, ſcribit Dioſcorides. Quibus quis facilè cõiicere poteſt Aſtragalo radicẽ non eſſe rotundẽ in pilę modum, ſed tereti forma, quum talis ſit Raphani radix. Quãobrem in Aſtragali cenſura inaniter Luſitanum hallucinari deprehendimus, quòd ſcribat inferioris Germaniæ incolas Aſtragali radicibus veſci ſub cineribus Caſtanearũ modo aſſatis, eáſque Iuglandium nucum figura, magnitudinéque eſſe aſſerit, albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaque ſuſpicor ego Luſitanum pro Aſtragalo eam plantam accepiſſe, quæ Fuchſio, & quibuſdam ex recentioribus, Dioſcoridis eſſe Apios exiſtimantur, quæq; Germanis Erdnuſſen, id eſt, Nux Terræ vocatur. Sed quàm magna inter has plantas interſit differentia, Tireſia cæcior fuerit, qui non viderit.

ACONITVM.

Cenſura LXXXVII. de Aconito.

DVM in cenſendo primi generis Aconito Fuchſium virum apprimè doctum accuſat Luſitanus, ille tamẽ longè grauius aberrat: quippe qui tanquã cæcus iudicet de coloribus, & nulla ratione ſcribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palàm eſt, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendiſque plantarum hiſtoriis. Etenim Dioſcorides primi generis Aconito radicẽ facit Scorpionis caudam æmulantem, & Alabaſtri modo ſplendentem. Verùm an Alabaſtum colore ſit nigro ruſeſcente; ſtatuarij iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabaſtro viderint ad Conſtantini lauacrum propè ſacrum Lateranenſe, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

COLCHICVM.

Cenſura LXXXVIII. de Colchico.

QVANDO hic homo ſemel errandi faciet finem? quouſque tot vitiis hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nuſquam ne dabit breue aliquod ſpatium in omnibus paginis reſpirandi? Vbique (vt verè fatear) ad nauſeam vſque omnia paſſim Amathi ſapiuut officinã. Tædet omnia huc coaceruare, quibus ille ſuum volumẽ expoliuit. Tranſcurro innumera, & ad finẽ, ſtrictim per omnia, propero. Quid tamen boni de Colchico ſentit? cùm hoc nihil refert

diſſidere

diffidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verùm nihil est, quo minus Lusitano meritò reluctemur, cum Paulus diuersis capitibus eodē libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, vel ex decocto potum, arthriticis cōmendans, illud verò quod letale sit ab vsu medico abigens. At Lusitanus, vt suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, ꝙ Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentem sermonem habeat, alibi vero caput de Colchico præfigat: quum id consultò fecerit, videns vtique Colchicum non adeò venenosum esse, præcipuè vbi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile. Qua de causa de eo, vt venenoso, cum cæteris Græcis caput constituit: alibi verò, tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum venenosa, sub Hermodactyli nomine differit. Verùm hæc Lusitani figmenta, cur sanè probem, non video. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eò insaniæ, furorísque peruenisset, vt Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quinetiam nec quòd in medicum afferret vsum mortiferum medicamētum, de quo paulò post egit sex tantùm interiectis capitibus, proprio oc cultato nomine, quum rectè sciuerit Paulus, vires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum quòd in vno loco de eo tanquam veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras venenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, vbi de medicamentis salubribus, non de venenis egit, nec tam horrendam facere metamorphosim, vt medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis authoritas, quòd is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, sicuti in aliis nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè nouerit, quum ea, quæ Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat, & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (vt Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum na- *Serapio lapsus.*

P sci ve

ſci venenoſum ac letale, alibi verò minimè, non facilè probamus, cùm nulla huiuſce rei ſit nobis veterum authoritas. At quum Dioſcorides libro quarto, vbi de Colchico ſcripſit, non Colchicos tantùm admoneat, ne huiuſce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, ſed omnes in vniuerſum homines, maximo eſt argumento, hanc plantam non tantùm apud Colchos, ſed vbique naſci venenoſam.

EPHEMERVM.

Cen. LXXXIX. de Ephemero.

LVSITANVS recentiores quoſdam ſequutus Lilium, quod Conuallium vocãt, magno errore Ephemerum eſſe putat. Nam huic Lilio, folia non inſunt Lilij: quin nec radix longa, quæ digiti ſit craſſitudine, ſed tenuius in capillamenta deſinens. Preterea nec caulis illi videtur Lilio ſimilis, ſed gracilis, flexilíſque tenuiſſimi iunci inſtar. Adhæc nec credi par eſt, Dioſcoridem ſilentio inuoluiſſe, quinetiã nec Galenum, qui eius quoque hiſtoriam narrat, ſuauiſſimi odoris præſtantiam, quo Lilium Conuallium fragrat, ſi hoc illis Ephemerum eſſet. Quo fit, vt vnà cum Luſitano cæcutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Cenſ. XC. de Veneris Vmbilico.

VBI de Veneris Vmbilico ſcribit Luſitanus, tam primum quàm alterum parietibus hærere aſſerit, & humectis naſci in locis, folio craſſo, rotundo, concauo, coxendicis figura, quibus palàm fit, quantùm in re herbaria præſtet valeátque Luſitanus, quippe qui hallucinatus exiſtimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniũt: quum tamen Dioſcoridi Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam: alterum verò maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis naſcatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapſis ædificiorum parietibus, proueniat, maritimis præſertim locis, vt Plinius inquit: Alterum verò inter ingentiſſima ſaxa in montibus naſcatur.

TALICTRVM.

RVELLIVS vir profectò clarissimus, & in stirpium historia non postremus author, Thalictrum in Gallia nasci scribit, ibique appellari Argētinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo splēdore micent. Nos autem quòd hanc herbam nusquam viderimus, Ruellij sententiam probare, nec improbare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falsò sensisse Ruellium scribit, tametsi eius Argentinam nec viderit, nec nouerit vnquam. Nec valet Lusitani argumentum, quòd Argentinam herbam, sic aliis vocatam, à Talictro maximè distinguat. Siquidem de hac Lusitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim foliis non est Coriandri, sed vnico tantùm folio assurgit, nullis laciniis interse-cto. Quo fit, vt ille meritò veniat accusandus, quum iniuriâ alios accuset. *Censf. XCI. de Talictro.*

POTAMOGETVM.

POTAMOGETVM sic dicta est Græcis, quòd fluminibus sit vicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissimè demonstrat Dioscorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ simile gerit hirsutum, paulò super eminens extra aquam. Id quod facilè comprobat etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Seplasiæ Pulmonariam vocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non nascitur, nec prope eorum alueos, sed secus vias propter sepes & fruteta, præsertimque opacis locis, folio non Betæ, sed Buglossi, cuius saporem etiam adeò imitatur, vt eo sicut & facie Buglossum referat. Adde quòd huic maculæ quædam in foliis cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio scripsisse eos, qui Potamogeti historiam narrant. *Censf. XCII. de Potamogeto.*

LOTVS VRBANA.

OQVAM vehementer decipitur Lusitanus in censenda Vrbana Loto. Constat id, quòd nulla ratione nec authorum testimoniis temerè affirmauerit eam esse Lotum *Censf. XCI de Vrbana Loto.*

Vrbanam, quam quidam Trifolium Acetosum, alij Panem Cuculum, nonnulli Alleluia vocant. Etenim non memini me legere apud antiquorum aliquem Lotum hanc sapore esse acetoso. Præterea Plinio quis non viderit aliud esse Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acetosum, quod ipse speciatim Oxyn à sapore meritò vocat, quòd nomine & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocellas, & dissolutum stomachum præstare ait, id quod facilè quis gustu deprehendere potest. Lotum verò satiuam ad discutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioscoride proposuit, tanquam excussorium detersoriúmque medicamentum. Id quod nunquam Oxys præstare poterit.

ANTIRRHINVM.

Cen. XCIIII. de Antirrhino.

IN existimando Antirrhino immeritò sanè Lusitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd non liceat (vt ipse putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Qua in re sanè quid arguat in Plinio nescit. Cuius inscitiæ id in causa esse putauerim, quòd Lusitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum authorum, impatiens & rudis fuerit. Nam quanquàm Plinius libro xxv. capite x. Antirrhinum Lychnin Agriam vocari scribit: non tamen ob hoc affirmat, quod Antirrhinum & Lychnis Agria vna & eadem sint planta, sed tantùm admonet, à quibusdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibusdam Dioscoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον. οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui non ob hoc prætermisit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, vbi libro tertio de domestica scripsit. Aliàs enim nobis superius dictum est, præsertímq; de Telephio differentes, non deesse plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodie habeantur Antirrhini species, quarum alia, quæ maior est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parua, vt Anagallis, quæ fortasse genera nunquam vidit Lusitanus, hic Plinium defendere non verebor, quem tamen miror accusare Lusitanum, quum is de Iride differens, acriter me accusauerit,

fauerit, quòd ibi quædam in Plinium deprompſerim.

POLYGALA.

POLYGALAM ſcribit Dioſcorides ad palmi altitudinem adoleſcere foliis Lẽticulæ, guſtu aſtringenti, cui ita ſubſcribit Plinius libr. xxvij. cap. xij. Polygala palmi altitudinem petit, in caule ſummo foliis Lenticulæ, guſtu adſtricto. Quibus tamen notis difficile admodum videtur, vt quis herbam afferre poſſit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalíſque ſoli huiuſce plantæ meminerit. At Luſitanus, qui (quantùm video) longè potius Oedipum quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam eſſe putat, quæ virgas Geniſtæ mittit, in quarũ ſummitate flores emicant aurei, præſtanti odore, ex qua (vt ipſe ait) magna pars Italiæ ſcopas parat. Quin & hanc quoque plantam ſcribit ſapore eſſe amariſſimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum ſit Polygalam hiſce notis haberi, coniecturas, quas ſe dicit habere Luſitanus, præſertim quum eas ſcribere non ſit auſus, friuolas ac inanes putamus. Adde quòd Dioſcorides, Galenus, Plinius, Oribaſius, & quotquot ſunt alij grauiſſimi authores, nuſquam Polygalam ſcripſerunt eſſe amaram, ſed adſtringenti ſapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus conſentientibus, lac prouocat, non flores tantùm, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Luſitanus, putat hanc facultatem floribus tantùm deberi, quòd ſuaui præſtent odore, ac ſi odorata omnia lacti prouocando ſint idonea.

Cen. XCV. de Polygala.

Luſitani coniectura inutilis.

OCHRA.

PVTAT Luſitanus Rubricam, qua vtuntur Pigmentarij ac Sarcinatores, quáque vſi ſunt hactenus Myropolæ lapidis Hæmatitis vice, genuinam eſſe Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (vt Dioſcorides ſcribit) luteo eſt colore, non rubro, vt propria indicat nomenclatio. Ὤχρος enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Comm. 1 1. in libro Prognoſticorum Hippocratis. Quæ ſi legiſſet Luſitanus, non ita fortaſſe temerè de rebus ſibi ignotis tam ridiculum protuliſſet iudicium.

Cenſ. XCVI. de Ochra.

MELANTERIA.

Cens. XCVII. de Melanteria.

MELANTERIAM nasci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit, vt æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, vt sibi falsò persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in æris cuniculis, cuius facultates possidet, perinde ac Chalcantum, Sori, Chalcitis, ac Misy: & proindè rectè vim causticam obtinere Melanteriam scribit Dioscorides, quemadmodum & Misy. Argento enim nulla vis caustica inest, sed æri quàm plurima.

SORI.

Cës. XCVIII. de Sory.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharmacopœi Vitriolum Romanum vocant, genuinum esse Sory. Patet error, quod Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiã quòd Chalcanthum siue fossitium, siue sit arte paratum à Sory, omnium consensu, plurimum differat.

AVRIPIGMENTVM.

Cens. XCIX. de Auripigmento.

EODEM ferè tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temerè asserat id coctum esse. Error facilè palam fit, quòd scribat Dioscorides Auripigmentum per se gigni iis in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, nõ autem excoqui & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum, non coctum. Quippe si coquatur & igne torreatur, magnoperè rufescit, adeò vt Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Cens. C. de Gagate lapide.

QVID de Gagate tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregrè proficiscuntur vel ad D. Iacobi ædes, vel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui pœnitet, Quantùm illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc lapis non sit, sed potius, vt quidam putant, Bituminis, aut Pissasphalti genus. Gagates porrò

Gagatis descriptio.

lapis

làpis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squallidus,& crustosus: contra verò illud, quum nullam lapidis speciem præ se ferat,nullóque squallore,crustísue sit vitiatū. Genuino ac vero Gagate vtuntur Septemtrionales quàm plurimæ regiones,quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flandros,Brabandósque,qui plurimùm differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tādem quæso alia,quæ restant innumera, ne videamur pilos quosque carpere, qui veritatis candorem impediunt,& ne minutias quasque cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (vt ingenuè fatear) nō leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptiis colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacessitus, tum multorum (vt prædiximus) honestissimorum virorum precibus excitatus id diligentius facere non sum coactus, quàm vel meæ occupationes, vel istius leuissima & imperitissima temeritas à me exigebāt: Simul & commonebat non mediocriter illius sæuissima authoritas, quam in omnes tā temerè támque vanè sibivendicat,cui tantum cęteros existimauit adhibituros fidei,vt ea quoque,quæ nulla cōfirmaret ratione,eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si vel temeritate, vel fortasse simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum valet,fecerit, agnoscat iam denique quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere & immodestissimè damnare labores,priusquam sua valeat intelligere fœdissima errata,quibus omnia eius volumina,& præclarę illæ Centuriæ vbique scatent. Nunc cùm & tela repulerim,quæ tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis præsidijs, citra omne negotium, dimouerim, non tyronibus modò, sed etiam doctis non ingratam me in hoc collocasse operam arbitror. Nec verò tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, iniustè se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit indicium,quo manifestius argumentis, nulla ratione, nulla veritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantum potui, hoc vnicè sum conatus,vt non solùm se reprehendi doleat,sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum iure pœniteat. Quin etiam vt sciat ac noscat se errorum Centuria fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantùm profecerim, Lectoris candidi, & eruditissimorum virorum, erit iudicium.

Animaduersio in Amathum.

PET. AND. MATTHIOLVS BERNARDO Dissenio Cronenburgio Medico, S. D. P.

QVanta sit doctorum studiosorúmque virorũ inter se συμπάθεια, mi cãdidissime ac doctissime Croné burgi, ego quidem indies magis ac magis experior, cùm non exiguus sit doctissimorum virorum numerus, qui nostrorum commentariorum lectione moti, partim mihi plurimum per epistolas gratulentur, partim me amore & beneuolentia summa prosequantur, partim verò contra inuidos obtrectatorésque meos sua me sponte defendant, qui tamen nunquam me de facie nouerunt, nec vlla mihi cum illis antea intercessit necessitudinis causa. Atqui inter hos neminem sanè habeo, cui plus quàm tibi me debere sciam, vtpote qui ad me non amandum modò, quòd ipsum sanè per se maximum est, sed etiam absenté & ignotum tuis doctissimis scriptis defendendum, laudandum, colendúmque accesseris. Quod quidem in causa est, quum tot sint qui tum scriptis, tum verbis (quæ eorum est humanitas) plurimùm me collaudent, atque etiam obseruent, vt non facilè commouear quorundam inuidorum ac perditissimorum hominum calumnijs: præsertim cum videam mihi non deesse clarissimos viros, qui me etiam nesciente, contra horũ rabidos morsus mihi patrocinentur. Tu enim primus causam meam contra Lusitanum illum suscepisti in doctissimo illo tuo de componendis medicamentis volumine: quin etiam inumeris sanè locis dignitatem meam, quibus potuisti amplissimis verbis, ornasti, & me cæteris, qui hoc nostro æuo de medica materia scripserunt (que tua singularis fuit benignitas) præferre voluisti. Tantis autem tuis beneficijs non videor mihi facilè respondere posse, nisi fortè ita sensurus es, vt me tibi referre gratiam putes, quum beneficia hæc tua memoria tenebo. Quam nimirum memoriam colam beneuolentia sempiterna non solùm dum viuam & anima spirabo mea, sed etiam quum te mortuo monimenta tui beneficij permanebunt. Nosco quidem amplissimam tuam erga me humanitatem, nosco beneuolentiam, quinetiam incredibilem amorem quibus me tantoperè prosequeris: nosco candorem ingenui animi tui, &

propen

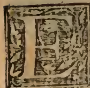
propenſam tuam in me voluntatem. Quibus omnibus etſi animo & corde ſim par, verbis tamen & literis ſatisfacere non poſſum: Dum enim auidè cupio exprimere quàm me tibi deuinctum putem, mihi nec ſtylus, nec oratio ſuppetit. Cognoſco te cùm virum doctum, tum etiam officij plenum, meæ laudis ac famæ ſtudioſum, frugi hominem, ac planè virũ bonum integerrimúmque, ſtudioſum omnium virtutum. Id, etſi nunquam te de facie nouerim, noui tamen ex tuis doctiſſimis monumentis, quæ de parãdis componendiſque medicamentis poſteritatis memoriæ reliquiſti. Quandoquidem clariſſimi & amiciſſimi hominis præclara hæc ingenij ac doctrinæ monumenta aſpiciens, eum ſanè ipſum viſus ſum aſpicere. Nam ipſa oratio & dicendi genus eiuſmodi eſt, vt nihil nitidius, nihil elegantius, nihil modeſtius, neque venuſtum magis deſyderari poſſit, vel in delectu cultúque verborum, vel iudicij acrimonia, vel dignitate & copia ſententiarum. Apparet itaque in te ipſo, vt extat, quædam rara naturæ tuæ probitas & ſingularis integritas nullo obfuſcata obtrectandi ſtudio. Quod tamẽ eſt veræ atq; perfectæ virtutis propriũ, cuius qui cõpotes ſunt, cũ ipſi ſibi confidant, alienas ſolent virtutes exoſculari. Porrò tuum de ſcriptis meis iudiciũ, tãquàm profectum ab homine doctiſſimo ac laudatiſſimo, magna quidem me voluptate affecit. Ea eſt enim profectò iucunda laus, quæ ab ijs proficiſcitur qui ipſi in laude vixerunt. Atqui neſcio quonam modò poſſim tuam in me compenſare beneficentiam, niſi pro virili dem operam, vt aliqua ex parte tuæ de me laudes veræ videantur. Interim ego quicquid officijs, opera, conſilio, authoritate, diligentia, ſtudio pro tanta in me beneuolentia præſtare poſſum, ſemper me præſtaturum polliceor. Cæterùm quum Dioſcorides meus elapſo anno auctior illuſtriórque iterum editus ſit, additis quàm plurimis ſtirpium & animalium imaginibus, videámque te ex tuis frugiferis ſcriptis eius lectione delectatum eſſe plurimùm: prætermittere quidem nõ potui quin nunc exemplar vnum ad te mitterem vnà cum Apologia contra Luſitanum Amathum illum, quẽ tu tam pulchrè ac tanto cum iudicio compendioſiſſimè cribraſti, quámque vt legas maximè rogo ac peto. Duplex enim cauſa extitit, quæ ad hanc edendam Apologiam me plurimùm induxit: Altera quidem, vt ne

me tacente putarent nonnulli me alicuius erroris conſcium eſſe, aut meis diffidere ſcriptis: altera vt noſcerent omnes acerrimum tuum de Luſitano iudicium. Ego hic Pragæ (vt meam tibi declarem conditionem) iam per quinquennium Sereniſsimi Principis Ferdinandi: Archiducis Auſtriæ Phyſicum ago, vbi etſi non minimæ ſint curæ, quæ non parùm mea impediunt ſtudia, ſuccifiuis tamen temporibus in literis & libris aſsiduus ſum, paróque nunc nouas plantarum imagines prioribus longè maiores elegantioréſque, quarum aliquot nunc ad te mitto, vt de his tuum feras iudicium. Imperator Ferdinandus, & Sereniſsimus Archidux meus ampliſsimi in hoc opere cudendo mihi ſunt Mecœnates, adeò vt facilè mihi perſuadeam (modò Deus Optimus Maximus ſit propitius) non longo admodum tempore rem hanc honorificè me perfecturum. Quanquam non parùm vereor, ne vnà cum opere creſcant & inuidiæ: quod tamen non multi facio, magnam enim Philoſophiæ habeo gratiam, quæ non modò ab omni ſolicitudine cæteriſque animi morbis me abducit, ſed etiam contra omnes fortunæ impetus & inuidorum latratus armat. Poſtremò id maximè rogo atque etiam peto, vt eo in me amore, ea beneuolentia ſemper eſſe velis, quibus ſemper antea fuiſti, ſcilicet dignitatis meæ protector ac acerrimus defenſor. Hoc ſi feceris erit mihi tam gratum, quàm quod gratiſsimum: Sed an quid opus eſt vt te horter ad ea præſtanda, quæ tua ſponte præſtas? Nunquid ego equo (vt aiunt) ſpontè currenti calcaria adhibebo? Literas ſi ad me ſcribere volueris Norimbergam ad Clariſsimum Medicum ac Philoſophum ſummum Hieronymum Donzellinum, vel in Cæſaris aulam ad Clariſsimum Iulium Alexandrimum Suæ Maie. Archiatrum mittere poteris, nam illinc poſthac ad me tutò deferentur. Vale, Pragæ decimo tertio. Kalend. Septembris.

BER

BERNARDVS DISSENNIVS CRONENBVRGIVS MEDICVS, PETRO ANDREAE MATTHIOLO, S. P. D.

Antecedenti respondet Epistolæ.

Ecquid primum in te collaudem, mi Domine Matthiole Vir multis nominibus Clarißime ac doctißime, humanitatem ne admirabilem, an insignem animi candorem, & incredibilem integritatem amorémque mei an potius simul omnia? Næ tu homo eximius es, in quo elucet egregia virtus, & omnis humanitatis plenus, nisi verius ipsa humanitas nominari merearis, qui sic temet deiicias ac negligas, in sublimi residens, in Italia totius doctrinæ parente natus, institutus: apud Principes, Reges, imò Cæsares admirandus, vt me humi repentem, tenuis eruditionis aut potius nihili hominem Germanum respicias, dum literis tuis eruditißimis, omníque officiorum genere refertißimis non visere modò, verùm insuper magnoperè prædicare, atque ingenij tui fœtura monumento perpetuo ac nunquam intermorituro locupletare volueris. Nec est quod de συμπάθεια quicquam mireris quæ inter Viros ingenuos, probos doctos semper est solida, & adamantino quodam vinculo connexa, præsertim eiusdem fidei ac profeßionis, vtcunque delinquant maleuoli & agresti ingenio improbi, quorum haud exigua isthac calumniatrice ætate turba habetur. Nam vt de me verißimè confitear, quando commentaria tua longè omnium doctißima in Dioscoridem legere ac relegere, atque insuper icones elegantißimas typis ad viuum expreßas contemplari cœpissem, mox quantis ingenij viribus, quanta

quanta animi fortitudine Herculeo quodam indefessóque labore Simplicium veram cognitionem explicuisses, genuinam Dioscoridis interpretationem edocuisses , lapsus plerosque etiam doctis non animaduersos indicasses, ambiguam obscurámque lectionem instaurasses, opiniones falsas refutasses, atque vt summatim expediam, totũ Dioscoridem redintegrasses, cognouissem: ita mihi aliorum in eundem scripta languere aut saltem minus absolutè elaborata videbantur, quantumuis etiam maximi illi nominis atque rarissimæ doctrinæ viri fuerint (etenim suam quisque laudem & gloriam meretur, quam immensis laboribus proximi iuuandi studio iure consecutus est) vt continuò ad diuinam penè indolem tuam, incomparabilem ingenij vim, vberrimam scientiam, eloquentiam summam amandam, suspiciendámq; exarserim, vt quiduis maluissem quàm tui amorem deserere. Scripsit de simplici, Medicinæ materia hoc æuo Euritius Cordus, scripsit Ottho Brunfelsius, primi: Similiter Leonicenus, Manardus, Marcellus, Virgilius, Hermolaus Barbarus, in hoc certamine Viri exercitatissimi atque eminentissimi. Hos sequuti sunt Clarissimi & peritissimi Ruellius, Hieronymus Tragus, Antonius Brasauolus, Fuchsius, Mundella, Gesnerus, & si qui sunt alij in arte celebres. At reuera omnes superat & post se longo relinquit interuallo vnus, me iudice, Matthiolus, vt postremus, ita facilè supremus: quia neminem habemus (liceat mihi sine aliorum detrimento quod res est pronunciare) in hac studiorum palæstra tibi conferendum, si modò non vnam aliquam laudem, sed vniuersas dotes tuas simul expendamus. Id præter purissimam dictionis facultatem, diuitem verborum supellectilem, exactum vbique iudicium, rerum luculentam veritatem, inculpatas Stirpium Ideas, irreprehensibilem operam, prædicandam in corrigendis aliorum erroribus modestiam, intrepidam admonitionem, fidelem remediorum plerorúmque cõmunicationem, similésque dotes eximias, indubitata prorsus fide manifestum fit, quòd nemo huic disciplinæ amplius quicquam putet addendum, sed ad vnum omnes tibi cedant, te laudent, extollant, & ceu absolutum, post Dioscoridem, exemplar imirandum sibi proponant, dum vltrò ac passim tibi gratulentur, te studiose prosequantur, & aduersus æmulos ac calumniatores quosdam (quia vix vnquam tam inculpatum fuit

fuit seculum quin monstrum tale vnum aut alterum produxerit)suo etiam periculo innocentiam pariter & industriam tuam tueantur. Atque has præclaras virtutes quũ ego quoque in te, mi Domine, agnoscerem & intelligerem, tibi ne an cuiquam,nouum siue rarum videri debuit,si pro meis viribus obiter tui defensionem contra malignissimum Sycophantam & impium Apostatam, susceperim, qua sanè non egebas, nam nosti illud Horatianum,

Integer vitæ scelerisque purus
Non eget Mauri iaculis nec arcu,&c.

Si,inquam,ad te amandum,laudandum,imò colendum venerandúmque impulsus sim? Et rectè faciunt,qui simili honesto studio tenentur, quoniam ita demonstrandarũ stirpium prouinciam suscepisti,ita feliciter Iconas omnium expressisti,vt ab omni ambiguitate pariter & obscuritate vindicaueris,& pristinam laudem Dioscoridi,simplicium Parenti,asseruaueris.Cæterùm an primus inter plerosq; Clarissimos Viros,vti scribis, causam tuam, contra Amathum Lusitanum susceperim,nescio:hoc tamen scio,hunc, potiorem operam ex Commentariis tuis primò editis Italicè in Dioscoridem, impudenter ac furtiuè sibi vendicasse,quod flagitium est improbum miniméque dissimulandum.Præterea eundem,per quem profecerat, imperitissimè,immodestissimè, ac odiosissimè nominatim insectari improbissimum est,& planè eorum qui omnem pudorem humanitatémque exuerunt, cuiusmodi perfidissimum testimonium de seipso præbuit nebulo à Christianismo ad Iudaismum turpiter iamdudum desciscens. Certè hac temeraria improbitate & inuidentissima insectatione tui, nihil aliud est consequutus, quàm solent, qui ex aliena gloria popularẽ inuidiam ac commune odium merentur. Potuisset aliquo eruditorum numero & aliqua laude dignus haberi,si sua sorte contentus à morsu celeberrimi nominis tui abstinuisset:sed infelix dum te cepisse videretur,ipse miserè captus est, suóque inuento malum sibi accersiit,adeò vt iure maximo,maximam Medicorum ac Studiosorum omnium iram in se concitarit, dignus iccirco quẽ omnes Reipublicæ vtilitatem amantes & probi doctíque homines

mines exibilent atque explodant: Si igitur innocentiam ac præstantiam ingenij tui vtcunque tutatus sum, meúmque de pessimo calumniatore iudicium Commentariis meis, ita ferente occasione, inseruerim, magno equidem id commodo meo feci, vt qui tam sis vir munificus ac locuples, quòd non aspernando fœnore studium illud meum compensare volueris insigni laudum mearum præconio, quas agnoscere non possum nisi vehementer ambitiosus: neque negligere nisi ignominiæ notam subire velim. Proinde vtcunque sit, certè beasti me testimonio amoris, beneuolentiæ ac humanitatis tuæ: Siquidem abundè tota epistola declaras quo me amicorum loco habeas, habiturúsque sis sempiterna memoria, non modò dum viuas, sed etiam dum te mortuo, monumenta illius beneficij mei contra Lusitanum pro te suscepti permanebunt. Hoc si verè dicis, sicut omninò credo (alioqui non erat necesse id scribere non expectanti neque de facie vnquam viso) pluris mihi est syncerissimus hic animus tuus, quàm vniuersæ Cræsi opes, spondeóque bona fide memoriam tui nunquam apud me interituram, quo me cunque fortuna vehat: sed inuiolabilem, sanctam, perpetuam adeóq; immortalem fore: Neque enim me vllius iuris aut necessitudinis nexu tenacius obstringere potuisti. Atqui ô vtinam vtinam sacrum illud pectus intueri, sacros mores discere, os sacrum genásque amabiles deosculari, vel, quod malim, corpus totum complecti semel liceat: Quanta hæc mihi fœlicitas, quanta lætitia, quanta voluptas? Verum quũ id non possim, facio tamen quod possum: fruor eloquentissimis doctissimísque commentariis tuis, in quibus viuam imaginem tui indubitanter expressam video: Hos iugiter ante oculos positos habeo, non illos quidem primo euulgatos, sed quos tua liberalitate, ceu perennis amoris nostri symbolum, superiori Francofordensium mercatu, ad nos misisti. Istis foueo amorẽ tui, istis memet veluti quotidiano speculo oblecto, quod dum intueor, specimen ingens corporis tui videre me mihi persuasi: Istis animum tui desyderio flagrantem quo ad possum restinguo: Istis velut amœnissimis Musarũ viretis fruor ac pascor ad satietatem: quibus accedit Epistola manu tua exarata omnis eruditionis ingenuæque humanitatis tuæ plenissima, qua equidem vniuersam ad absolutam amicitiam necessaria tanquam sarta tecta explicantur Hanc reposui

inter ea quæ animo meo chariſſima ſunt, vnde quandoque eam repeto, nouo me gaudio eiuſdem relectione imbuiturus. Quod autem tu rogas ac petis, vt Apologiam tuam contra Amathum, quem compendioſiſſimè calamo meo cribratum aſſeris, legam: duas adiungens eiuſdem editionis cauſas, quarum vna eſt, ne quis æmulus alicuius te erroris conſcium fore, tuiſque diffidere viribus tacendo, exiſtimaret: Altera verò, vt omnibus iudicium meum de Luſitano conſtaret: Legi itaque non ſolùm illam, ſed inſuper Cenſuras in Amathi enarrationes, qua lectione ita ſum recreatus, quaſi coràm duellum vtriuſque ſpectatu digniſſimo, aſſiſtente toto Herbariorũ choro, præſide atque iudice Apolline, teſtibus Dioſcoride, Crateua, Theophraſto, Galeno, aſpexiſſem: in quo, Deum immortalem, quot colaphos, quot alapas, quot verbera, quot vulnera, quot vibices homo ineptus, pugnandi imperitus, turpiter accepit, & niſi tu maiorem vitæ illius rationẽ, quàm ipſe ſuæ, habuiſſes, iam in ipſa pugna occubuiſſet miſer. Itaque ſi quicquam ſapit, cauebit omnem conflictum etiam cum imperitis parúmque exercitatis. Legi & alias editæ Apologiæ cauſas ſcripto tuo comprehenſas. Porrò quod ad priorem illam attinet, non arbitror quempiam fuiſſe tam inertem, improbum, malignum, aut prorſus ſine mente, qui tam iniquam ſuſpicionem concipere voluerit de viro multarum linguarum peritia & incomparabilis ingenij excellentia clariſſimo, qui publico commodo profuit multis, obfuit nulli, tanta interim modeſtia aliorum errores caſtigans, vt omnium amore ac veneratione iure dignus haberi, vel hoc nomine vno, debeat. Nec credo vllum eorum quos nominatim errorum admones, ſingulari ſanè vrbanitate, imò cum laude ac honoris præfatione, tãtillum commotum aut queſtum, quum tamen & Ariſtoteles vnicum penè naturæ miraculum, veritatis potius quàm amici Platonis rationẽ habendam eſſe iudicauit. Quare ego Luſitani ſtultam arrogantiam & prodigioſam inſaniam riſu potius ac Elleboro explodendam & expurgandam, quàm ſcripto confutandã iudicaſſem: attamen, quæ tua ſublimis eſt doctrina & animi ingens magnitudo, famæque tuendæ laudanda integritas, hominem irrefragabilibus argumentis ac diſertiſſimis rationibus ſemel conuincendum conterendúmq; cenſuiſti: quod certè ſic factum Apologia tua pariter ac Cenſura decerno, vt nũquam

exurgere

exurgere vel emergere possit amplius. Alteram quam allegas causam, humanitatis beneuolentiæq; tuæ est, Vir syncerissime, quibus Croneburgiũ nominis tui, aut magis veritatis prouehendæ tutandęq; studiosissimum, iudicio acerrimo præditum, significare voluisti. Id qualecunq; sit apud te, tuique simillimos exactæ cẽsuræ viros, examinandũ relinquo, quãquam tergiuersari poteram, nisi decreto tuo tam impense fauerem, aut saltem vnicè delectarer: mihi satis fuerit, si alienæ laudis & doctrinæ iniquissimum æmulatorem coloribus suis verè depinxerim. Atque vtinam idem tam copiosè quàm scelerate illius cõfidẽs malignitas mereretur. Et hæc hactenus. Nunc vicissim breuiter vitæ meæ statũ tibi exponã. Ego Italiã Anno XXXVIII. & doctissimam Bononiensem Academiam, in qua D. Curtium aliósq; Medicos profitentes audierã, relinquens, rectà (Deo propitio) ad patrios Penates in Hollandiã florentissimã regionẽ redij: cuius laudes verissimo Elogio celebrauit ter maximus Erasmus Roterodamus noster ad finẽ Chiliadũ, titulo Auris Batava: vbi dum Annũ vnum artẽ exercuissem, mox ab inclyto & prudentissimo Senatu Gruningæ Vrbis, quæ profectò magnifica, opulẽta, munita, ac benè instituta est, nõ ita procul ab Oriẽtali Oceano, publico ære accersor. Hic annis nouẽ commoratus multis equidẽ dolẽtibus, Coloniã Agrippinã perueni, adiuuãte tũc institutũ nostrũ clarissimo medico Ioãne Echtio amico meo charissimo studiorũq; meorũ per Italiã sodali cõiũctissimo: In qua Academia etiãnũm viuo, natus annos quinquaginta: mirã fortunę improbitatẽ multipliciter expertus sum. Nulli Principũ obstrictus, tametsi taliũ cõditionũ occasiones nõ defuerint, quia ingeniũ meũ aulis nõ perinde cõuenit, vtpote liberũ ac simplex, atq; eas alioqui formido, cogitãs: Exeat is aula qui pius esse volet. Quas ad me misisti Simplicium picturas, vehementer probo, simúlque laudo & prædico Summorum Monarcharũ liberalitatẽ, ac propẽnsam in te iuuando ornãdóq; volũtatẽ quibus dotibus sese verè Reges declarãt: nã nisi conatus eiusmodi hac ratione iuuarentur, non video quorsum literas & disciplinas didicisse, easdémq; posteritati, immensa corporis iactura, tradere esset operæpretium, quibus, constat omnis politia, rerũ harmonia, philosophiæ moderatio, hominum salus, quibus à reliqua mortaliũ fece disiungimur, & ad Deorũ beatitudinem sensim deducimur.

Postrę

Postremò quando maximè rogas, vt in amore beneuolentiaque tui perseuerem, & quæ sequuntur in Epistola. Hoc tibi iureiurãdo affirmo Vir Excellẽtissime, me nulli tuorũ amicorum cessurum, tametsi cæteris sum inferior, etiamsi capitis periculum obeundum esset, méque paratum esse pro virili improbissimorum nebulonum virulentam insaniam, in quorum Catalogo primas tenet Amathus, propellere. Tu modò da operam, quod facis, ne temerè hunc affectum concepisse videar, & me similiter amare perge. Interim mactè virtute, mi Matthiole, & qua cœpisti vigilantia, doctrina & gloria rem Medicam prouehere, eadem quæso absoluas, vt omnes natum te gaudeamus, Sacrosanctæ arti nostræ gratulemur, simúlque calumniatorem tuum Lusitanum Amathum execremur. Certè admirantur te docti omnes, imitantur tam pauci, quàm reprehendit nemo, quic quid amarulentus Amatus, quem facetè & falsè Amathum vocas, ineptè garriat. His valebis Vir animo meo charissime, & si quid habes in manibus materiæ Medicæ, eius me quæso facies participem, vt istiusmodi beneuolentia magis tibi deuincias Croneburgium, quem iam dudum totum obæratum addictúmque possides. Literis tuis amantissimis iamdiu respondissem, si vt mihi paratus calamus, ita promptus fidúsque fuisset nuncius. Iterũ vale doctissime Matthiole. Coloniæ XX. die Martij. Anno M.D.LX.

MELCHIOR GVILANDINVS
Borussus Conrado Gesnero Medico,
S. P. D.

PLato philosophiæ pater, & diuinioris scientiæ autor longè clarissimus, itémque Stoici omnes μαντείαν, hoc est diuinationem introducunt per instinctum admittúntque diuinum, quem ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, qui phanaticus furor est, feruórque lymphaticus per somniorum imaginationes, ac Chaldæorum obseruationes, Magorúmque, Brachmanum, Gymnosophistarum, Druydum, atque Augurum disciplinam. Cæterum hi pleráque vaticinij partes & commendant & probant, quamuis Xenophanes, ac Epicurus πανδίκως omnem è medio tollere conati sunt. Hui dices, quò denique tam lõgè

petitum exordium tendet? Cùm literas tuas, vir clarissime, doctrina haud vulgari refertas, & omni humanitate officiique genere plenas perlegissem, adeò mihi mens argumentis, corpus autem armis telisque vacua relicta sunt, vt qua denique ratione tot in me acutissima directa spicula viriliter propulsarem, oculis nequaquam circumspicere possem, parúmque abfuit quin παλινῳδίαν meditarer, & insuper gratias agerem, planéque tuo iudicio acquiescerem, Mamiras apud Paulum & Holoconitin apud Hippocratem, non modò diuersorum generum plantas denotare, verumetiam vtranque vocem prorsum ab Italorum Dulcichinis (quæ Veronenses Trasci & Trasi vocant, Genuenses ziziphas terrestres, Hispani Iuncum auellanam, Arabes denique Habba ziz, si Leoni Africam describenti, itémque Bellunensi credimus) discrepare. Quod dum ita toto die anxiè sollicitéque mecum ipse cogito, rubore suffusus interim aliquoties, non tam quod sententiam meam corruisse magnopere dolerem, quàm quia minimè præuidissem, quibus eam fulcris contra aduersariorum insultus communirem, sensim pater ille rerum omnium Sol, ex nostro delapsus horizonte ad inferius hemisphærium ad latentes hactenus tot Antipodum myriadas nostris gentibus cognitas deuoluitur, & mihi placidus membris omnibus sopor vndique circumfunditur. Interea insomnio opprimor manifesto liquidóque, ac volitare circunquaque incipio, veluti infesto mari ventis pulsata nauis: In terram vniuersam excurro, è terra in cœlum efferor, vniuersum transmitto mare, aërem peruolito totum, cum Sole terram ambio, cum Luna circumferor, cæterorum astrorum iungor choro, & quod mirum est, integro etiamnum in repentina & violenta adeò peregrinatione manente corpore: nec planè prius ἐκπαομανᾶν καὶ ἐνθουσιάζειν desino, quàm in floridissimum pratum vastissimæ illius & remotissimæ Hesperidum populorum telluris, quam diuinus Plato in diuino Timæo Atlantidem dici tradit, & prolixè graphicéque in Critia describit: nec sanè alia est vlla, quàm quæ hodie Orbis noui, & Indicarum Insularum terræ firmæ Americæque nominibus vniuerso mundo innotuit, descendo, vbi, inter cætera, Dulcichinorum molem conspicio magnam, Hippocratémque ipsum, mirabile dictu seuero aspectu grauem, manu dextera Balin illam Xanthi

tenentem, sinistro vero canos leniter pertractantem, voce denique alta Trasci à se Holoconitin appellari succinentem intonantémque. Dum hæc sic menti obuersantur, expergiscor, ad meque ipsum redeo, nec satis scio gaudióne magis, an dolore attonitus. Lætabar equidem non parum, & magnam planè capiebam delectationem, quòd quæ de die meditabundè ac magno adhibito studio apprehendere neutiquam potuissem, ea, omni cura solutus, & aliud omnino agens, vera esse cognouissem. Vera dico cum Platonicis & Stoicis, qui diuinationis partem vnam ex somniorum imaginibus apprehendunt admittúntque, quando & à Peripateticorum placitis alienum non est, animam interdiu mercenariam corpori inhærere, neque posse veritatem contemplari. noctu autem ab hac seruitute solutam, & in loco qui est circa thoracem conuolutam, ad vaticinãdum promptiorem fieri, & propterea insomnia nasci. Angebar autem insigniter, quòd quibus rationibus veritas in insomnio agnita doceri posset minimè perspiciebam. Certum tamen erat arreptam semel opinionem & insomnio confirmatam mordicus tenere, nec mutare velle vnquam, ac nequicquam potius ad ea respondere, quæ tu in medium attulisti, quàm culpam deprecari. Videbam enim rem esse arduam, vetustis nouitatem dare, nouis authoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ sua omnia. Sed tamen, vir πολυμαθέστατε καὶ πολυγλωττότατε, animum aduerte quæso, & placidas mihi aures præbe, cognoscésque qualis se mihi inter angores hos coniectura nouam stabiliendi sententiam, dum cuncta altius rimor scrutórque, in tuis literis obtulit. Scribis non videre te cur Mamiras Pauli, quod misi, βολβοκαστάνα Tralliani dici nequeat; nec animaduertere etiam posse, quid impedimento sit, quo minus Doronicum Vulgare, Mamiras Aeginetæ vocetur, Denique Holoconitin Hippocratis, Moly à Dioscoride appellari sentis. Verùm cauendum tibi est apprimè, Gesnere iucundissime, siquidem vndequaque videris esse eruditissimus, ne dum mea studes conuellere acrius, & veritatem conaris inquirere anxiè, in densissimas prolaberis tenebras, idémque tibi eueniat quod Chymistis vsu venire cernimus, qui iam diu frustra vertendis speciebus, & decantato illi aureo velleri summo & temporis & rerum

omnium dispendio incubuerunt, incumbéntque posthac in posterum. Nam si Dulcichinum, Mamiras est, vt profectò Pauli verba attestantur, radiculam esse tradentis herbulæ geniculis frequentibus nodosis cinctam, detergentis naturæ, nequaquam βολβοκάστανον dici poterit, quando Trallianus inter Mamiras & βολβοκάστανον discreuit, vtriusque separatis locis mētionem faciens. Mamiras sanè libro medicinę ii. cap. v. nominat: βολβοκαστάνου autem libro vij. περὶ ἐμπνευματικῶν meminit. Nec probo Goupylum & Andernacum, viros alioquin celeberrimos, ἀντὶ βολβοκαστάνων, βαλανοκαστάνων substituētes, siquidem non tam vox ipsa βολβοκαστάνον, quam equidem vetustatem haud redolere fateor, quemadmodum nec χύνταρ, nec τράξιμον, nec μαρὔλιον, & sexcentas alias, quibus tamen frequenter Alexander vtitur, & ab omnibus eruditis tolerantur, quámq; autoris eo loco propositū spectandum est, quando rectam victus rationem purulenta excreantibus præscribens, abstergētibus nutriendos pręcipit, qualia sunt, Ius gallorum, phasianorum non pinguium, perdicum, attagenarum, turdorum, similiúmque auium. Ad hæc, si sanguis reiiciatur purus, iusculo ei incoquere mandat βολβοκάστανον, alicam, itrium, similaginem, & eius generis alia, quæ ob succi crassitiem, vasa sanguinem continentia modicè obstruere & pectus lenire atque abradere potis sint. At tantum abest Castaneas detergendi farciendíq; vi pollere, vt nihil detergentibus & farcientibus magis possit esse contrarium. Adde vocem βαλανοκαστάνον æquè esse nouam atque βολβοκαστάνου, & quod per magni refert, nullam planè possunt Castanearum glandes ἐμπνευστικοῖς vtilitatem commodúmve afferre. Proinde veriorem veterem lectionem auguror, & βολβοκάστανον pro herba interpretor, quæ pingui succo constat, & facultatem obtinet humorū crassitiem mediocriter incidendi, adeò vt excreationibus è pectore sit idonea. Quòd verò βολβοκάστανον vix alia esse planta possit, quàm illa ipsa cuius semina ad te misi, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in se habet, tum quia radice constat bulbosa, Castaneæ tamen similiori quàm bulbo, quando cortice foris obducitur nigro, intus verò substantia Castaneis simillima expletur, quæ res & nomini occasionem præbuit, vt composita nomenclatione βολβοκάστανον diceretur, quia Bulbum Castaneámq; mentiri videtur. Sed hæc leuiora. Quod

maximè me mouet vt βολβοκάσανον credam herbam, cuius semina hoc titulo inscripsi, illud est, quia nomen in Græcia in hodiernum vsque diem retinet, Chiis ἀγγιοκάστανίδας, Bizantinis ἀγγιοκάστανα, Rhodiis βολβοκάστανα appellātibus. Adstipulatur in omnibus meæ sententiæ, aut ego potius suæ, vir grauissimus, cùm doctrina, tum humanitate clarus, Gabriel Falloppius Mutinensis, in ordine & numero scholæ Medicorū Patauinæ minimè postremus, Anatomicorū huius æui facilè princeps, atque in simplicium palæstra athleta inuictus, imò vero in debellandis domandisque Chirurgiæ prodigiis, Italicus Hercules. Quid habes, mi Gesnere, quod damnes? Quis sensus est verborum tuorum? quæ tua mens? oculi? quid ais? Nimis vrgeo, commoueri videris, siquidem errorem tuum agnoscis, Dulcichina non modo βολβοκάστανον dici non posse, sed nec Mamiras quidē rectè βολβοκάστανον appellari. Verum ne in nouam figmenti suspicionem apud te incurram, quod vel ex nuda seminis figura argumentari vel ritus nō es, radicē eius bulbosam esse nequaquam tibi probabile videri, ideo radicem vnam ex Chio ad me allatam ad te mitto: quam vt terræ mandes iubeo, cognoscésque liquidò Melchiorē tuum nihil minus scire quàm nugari. Foliis vestitur Crithamo similibus, cauliculo breui, candidos flosculos in vmbellis sustinentem, quibus semina angusta, & striata, canaliculatáve, Cumino æqualia, succedunt. Non is sum, qui cauillis & imposturis inanem gloriolā aucupari vellim. Mentiri nescio, nec, si scirem, velim. Nondum eò demētiæ deueni, vt Matthæoli pellem, qui eo nomine malè apud eruditos, nec immeritò, audit, Borussiaco corio anteponam. Metamorphosis ista hactenus molesta mihi esse non cœpit, nec placet cum Euanthæ & Agriopa ex homine in lupū verti, rursúmque restitui sibi. Satius esset eius generis homines nasci nunquam, aut profectò in cunis emori præstitisset. Neque enim res vlla maius bonarum literarum studiosis detrimentum apportauit vnquam, quàm ista eruditorum mentiendi audacia impunitásque. Cæterū Doronicum vulgare non posse ab Aegineta Mamiras vocari, vt Fuchsius putat, consimili planè argumento priori comprobatur. Nam cùm sit verum, Doronicum, vt descriptio attestatur, & doctissimi quique fatentur, Ruellius, Leonicenus, Fracastorius, Manardus, Cardanus, Mūdella, Matthæolus, Brassauolus, Amatus,

& denique tota Medicorum schola clamitat, Mamiras profectò nullo pacto esse poterit, quando Auicenna Mauritanæ factionis princeps libro secundo tract. secundo, separatis locis Doronicum & Mamiras, quod Memiren nuncupat, prosequatur, & de hoc in M. de illo in D. prolixè pertractet. Illudes tu nodum hunc, duo esse Doronici genera inquiês, Orientale nempe, & Europæum, quod officinarum seplasiarij Romanũm vocant: sed te concedere quidem Orientale esse legitimum Barbarorum Doronicum, nostrum autem, vel maximè ire inficias. Equidem non dubito, vir clarissime, quin vtriusque radices iamdudum conspexeris probéque perpenderis, nec aliam inter eas differentiam deprehẽderis, quàm quę est inter duo eiusdẽ alitis oua. Quòd vero Doronicum Romanũ non sic vt Orientale ferueat, & linguam vellicet (quæ Ruellij opinio est) id nostri cœli solíque temperiei ferendum esse acceptum, vt quisque est eruditissimus, ita sententiæ huic promptissimè accedit. Radices enim plantarum dissimilibus saporibus à terræ proprietate persici, vt etiam in fructibus euenire videmus, credendum omnino est. Si enim radices arborum, aut vitium, aut reliquorum seminum non ex terræ proprietatibus succum capiendo ederent fructus, vno genere essent in omnibus locis & regionibus omnium sapores. Sed animaduertimus in Insula Creta Monobasites vinum (Maluasium vocat vulgus) in Cirno Corsicum, in Campania Grecũ & Lachrymam, circa Messanam in Sicilia Mamertinũ, in Thraciæ maritima parte Maroneum, Smyrnæ regione Pramnium, vtrunque Homeri testimonio celebre, in Liguria Amabile, in Germania, quatenus Rheno abluitur, neque omnibus partibus, Rhenanum, in Pannonia Vngaricum, reliquísque locis plurimis innumerabili multitudine genera vini virtutésque procreari, quę nõ aliter possunt fieri, nisi cùm terrenus humor suis proprietatibus saporũ in radicibus infusus, enutrit materiam, per quã egrediens ad cacumen profundat proprium loci & generis sui fructus saporẽ. Chelidonium minus, quod rudis herbariorum plebecula Scrofulariam minorem vocat, cum quarti ordinis absoluti sit in calefaciendo & desiccando, si Aetio credimus; ideóque magnam præ se fert acrimoniam, & gustum erodentem, cur, quæso, commanducando sæpe nullam prorsus nobis acrimoniam imprimit, idque potissimum

quod

quod in humido loco natum sit? Cur item Cicuta, Socratis
maximè supplicio nobilis, in Germania, Galliis, in plurimis-
que Italiæ locis ferè innoxia nascitur? An ob eam caussam
quam Galenus libro περὶ τροφῶν δυνάμεως secundo scriptã reli
quit? Dicit enim Arum Cyrenis minimum medicamentosi,
minimúmq; acrimoniæ possidere, adeò vt in cibis vel Ra-
pis vtilius habeatur: In Italia verò, ac minori Asia contra
adeò acre, vt medicamentis duntaxat expetatur. Pari ratione
fieri potest vt Chelidonium minus, & Cicuta, in Creta, Atti
ca, Chio, Cilicia, & Græcia eiusmodi viribus prædita nascã-
tur, quales eis à veteribus cõtribuuntur, in Italia verò, Ger
mania, & Gallia nocendi oblita proueniant. Comprobant id
in primis insignia autorum testimonia, Plinius, Columella,
Martialis, Galenus, Dioscorides, & cæteri, Perseã arborẽ in
Perside exitiosam esse, trãslatámq; in Aegyptum, mutata na
tura in cibos receptam. Idem Belenio accidere literarũ mo-
numentis prodidit Aristoteles περὶ φυτῶν primo. Poma mor-
tis in prouincia Peru Occidentalis Indiæ, an Sorba esse igno
ras? At varietate regionis adeò perniciosam plantam euade-
re nouum videri non debet, cum & sexcẽtis aliis eiusmodi
mutationes accidere constet. Summa summarum, quòd si
terra generibus humorum non esset dissimilis, & disparata,
non tantum in Syria, & Arabia in Harundinibus, & Iuncis
essent odores, neque abietes in Arabia Thure manarent, ne
que Oleæ in Troglodytica regione Myrrhę glebulas funde
rent, nec Hedera in India Piperis baccas daret, nec Cyrenis
in Ferulis Laser nasceret, nec Cinnamomũ & Cassia in Mo-
luccis insulis ex Lauro decorticarent, sed in omnibus terræ
regionibus & locis, eodẽ genere, omnia ꝑcrearẽtur. Has au-
tẽ varietates regionibus & locis, inclinatio mũdi, & solis im
petus, ꝓprius, aut longius cursum faciẽdo tales efficit terræ
humores: quas qualitates nõ solũ in his rebus, sed etiã in pe
coribus & armentis discerni notius esse autumo, quàm vt au
torum testimoniis demonstrare habeã necesse. Illud in trãsi
tu adiecerim, nobiscũ sentire Theophrastum & Plinium cla-
rissimos rerum conditores, Calamum & Iuncum odoratos,
nequicquam à nostris harundinibus & Iuncis discrepare,
præterquam quòd ferè compertum sit, vt quæ locis frigidis
odore carent, ea feruidis odorata sint, vt Calamus & Iun-
cus in Syria. Abundè satis, & latius etiamnum quàm res

exigebat, demonſtraſſe me arbitror, Doronicum Europæum eandem prorſus eſſe cum Orientali plantam, quando & nomen, & radicis effigies, & par vtriuſque natura illud coarguunt, nullo alio quàm maioris minoriſque diſcrimine. Itaque Doronicum vulgare nequaquã Mamiras appellabitur, vt Fuchſio placet, cum Doronicum ſit, Auicenna inter Memiren, quod Mamiras eſt, & Doronicum differẽtiam adnotante. Quare cùm hactenus nihil obſtare animaduertam, quo minus Dulcichinum Mamiras dici poſsit, nõ recantabo, nec dimouebor à mea ſententia, niſi tu exercitatiores in literaria palæſtra athletas in arenam deducas denuo, qui id agãt, vt tua & fulciant cõprobéntq́;, & mea deſtruãt confringántq́;: quod vt facias, vehementer etiam atque etiã rogo. Scio non defuturam tibi argumentorum copiam, quibus exiſtimationem tuam tuearis, & defendas, ac meam opinionem conuellas conſcindáſque. Ridendus hoc loco Bellunenſis, qui Dulcichinum ab Auicéna Granum Alzelin vocari aſſerit, non animaduertens, Alzelin inter fructus, non radices ab autore connumerari, & Serapionem capite cccxxxvij Simplici. medicamento. in ſiliquis naſci tradere. Habzelim (inquit) granum pingue eſt, magnitudine Ciceris, citrinũ ab exteriore parte, albũ ab interiore, boni ſaporis, apportatur è terris Barbaris, nominatúrq́; Piper Aethiopicũ (verũ Piper Aethiopicũ re vera eſt aliud) in Barbaria dicitũ Croni. Forma ſpectatur phaſeoli, ſiliqua & Grano minoribus. Color grani citrinus nigérue. Sapor acutus ad inſtar Piperis. Vis eius gradu tertio calida, humida primo. Hæc ille. Ex quibus planũ fit, ingẽs eſſe diſcrimẽ inter Dulcichinũ & granũ zelin. Memini me Venetiis aliquando Agyrtã in medio foro Balſami laudes, & præclaras eius virtutes (vt id genus hominum facere aſſolet) decantantem conſpexiſſe, qui poſt longam inánium verborum ſeriem, ſiliquas quaſdam faſelo ſimilimas, breuiores, aromaticum ſaporem præferentes, quibus ſemina nigra, faſelo æqualia, ſed minora inerant, pro Balſami fructũ venditabat, quæ res & doctis, vt audio, impoſuit, verum veterum Carpobalſamum cum iactatione etiamnum dictitantibus, quum tamen medius fidius aliud nihil ſint quam Croni, ſeu Hab alzelin. Sed iam tempus eſt vt Holoconitin Hippocratis, Dulcichinũ eſſe probem, & differre à Molyo, nõ ſolum Dioſcoridis, verum etiam auctorũ omnium

omnium oſtendam. Magna & vetus eſt eruditorum concertatio, cuiuſmodi planta ſit, quam antiquiſsimus ille Græciæ vates, vnicus ingeniorum omnium fons & victor Homerus, Plinij iudicis ingeniorum ſummi ſententia, Mercurium Vlyſſi tradidiſſe in remedium carminum Circes in decima Odyſſeæ Rhapſodia cecinit.

ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοὶ, χαλεπὸν δὲ τ' ὀρύσσειν
ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Quod interpretans Ouidius Transformationum quartodecimo ait.

Pacifer huic florem dederat Cyllenius album.
Moly vocant ſuperi, nigra radice tenetur. Et meminit Lycophron in Alexãdra obſcuro poëmate, *μῶλυ σαώσει ῥίζα*. Vbi Iſaacius commẽtator ait, *μῶλυ δὲ ἐστὶ κατά τινας ἰατροὺς τὸ ἄγριον πήγανον*, quod & Suidas. Euſtathius, & ſectator eius Eraſmus duobus locis, præfatione in Ariſtotelis volumina Græca, & in prouerbio, Neque mel, neque apes, Moly *ἀλληγορικῶς* interpretantur, radicis nigræ ſymbolo laboris moleſtiam ſignificari affirmantes, qua peruenitur ad animi tranquillitatẽ virtutis abſolutæ præmium. Diuerſum cenſuit, quiſquis ille fuit, qui hos verſiculos condidit, quos in Priap. luſib. extare obſeruaui.

Hic legitur radix, de qua flos lacteus exit,
Quem cum Moly vocant, mentula Moly fuit.

Theophraſtus & Plinius herbam eſſe exiſtimãt, & naſci eam circa Pheneum, & in Cyllenæ Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica, radice rotunda, nigráque, magnitudine cepæ, folio ſcillæ, effodi autem difficulter. Hoc enim modo Theophraſti verba legenda ſunt, *ηρὺ μὲν ἐρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν*, nõ quemadmodum Gaza vertit, & omnes Græci codices habent, *ὃν μὲν ἐρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν*, tum quia Homerus ita tradit tum etiam quia Plinius difficulter erui ait, Theophraſtum proculdubio ſequutus, cuius verba refert ad vnguem. Adiicit huic ſentẽtiæ calculum Homericus ſcholiaſtes, Moly appellatum eſſe ſcribens *παρὰ τοῦ μωλύειν, ὅ ἐστιν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. φασὶ δὲ αὐτὸ ἑλκόμενον τῆς ῥίζης τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρειν τῷ ἀποσπῶντι*. Quæ verba claro ſunt argumento, non radicem ipſam euelli moleſtè, (vt plerique falsò rentur) ſed cũ

mortis periculo eruentem se subiiciat haud facilè à quouis effodi posse. Quæ cùm ita se habeant, luce meridiana patet clarius, Homerum per Moly aliud intellexisse nihil, quàm Cynospastum seu Aglaophotin terrestrem Aeliani, quæ, vti à te obseruatum egregiè est, Baharas Iosepho in Belli Iud. hist. dicitur, & à Democrito Marmaritis nuncupatur. Tradūt enim autores illi, Baharan, seu Cynospastum captu admodum difficilem esse, & rizotomi manus fallere, oculósque refugere, neque prius consistere quàm mulieris menstruorū profluuio laborantis lotio fuerit conspersa: neque tamen hoc etiā modo retentam sine periculo euelli, quippe extrahentem præsentaneam mortem consequi, nisi eiusdem radicis amuleto fuerit communitus, quo carentes, terram circùm circa scarificare, radicémque laqueo vinctam cani alligare, ac repentè discedere, tandemque nimio conatu sequuturum canem radicem extrahere, & veluti domini persoluētem vices illico commori, & nullo postmodum periculo radicem illam à quouis tractari posse. Vim eius in expiationibus præstantissimam esse, vt etiam qui à spiritibus vexantur immundis, protinus liberare cōpertū sit. Moly hoc in marmoribus Arabiæ Persico latere, & in Iudæa iuxta Macheruntem oppidum quærendū. Neq; enim dici posse quicquā longius à vero remotum arbitror, quàm Moly, quod Homerus celebrat, Narcissum Theophrasto appellari, & Dioscoridi Colchicon, vt Tragus censet, quādo Colchici flos lacteus nō est: & Theophrastus insu p magnā inter Moly Homericū, & Colchicō Dioscoridis, suúmq; Narcissum discrimē statuit. Sed eiusmodi errores, Trago ferè fatales, toto opere passim. Homines sumus, fateor; sed parcius errare possumus, modò velimus. Per incuriā multa committimus. Vt quimus aiunt. Opera laudanda, non opus. Alterius Molyos meminit Dioscorides & Medici omnes, cui graminis, non Scillæ folia, radix non Cepæ magnitudine, sed parua. Id tu Holoconitin ab Hippocrate vocari credis, illa fortasse coniectura fretus, quòd autor is libro De muliebribus morbis primo radicem eius velut bulbum esse narrat, nec planè Oliuę paruę dissimilem:, quæ notæ Molyi à Dioscoride reddi videntur. Equidem plenissimè perspicio cùm hac in parte, tum in aliis plurimis singulare illud ingenij tui quo polles, acumen, & fateor exosculaturum me fuisse, protinúsque ambobus, quod

quod dici solet, pedibus in illam tuam sententiam descensurum, nisi me Galenus medicinæ coryphæus reuocasset, & veriorem amplecti existimationem coegisset. Nam autor ille in libello quo obsoleta Hippocratis vocabula planiora facit, μώλυζαν Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Moly dicitur: ὁλοκωνίτιδα verò herbam esse agrestem, & à Dioscoride ὀρεοκωνῖτιδα appellari, quasi dicas in monte natam. Quibus verbis perspicuum fit, nihil minus posse statui quàm Moly Dioscoridis, & Holoconitin Hippocratis vnius esse stirpis nomina, quando quod Dioscoridis Moly nominat, Hippocrates μώλυζαν nuncupat: contrà quod hic ὁλοκωνίτιδα, ille ὀρεοκωνίτιδα. Quæres tu, vbi apud Dioscoridem ὀρεοκωνῖτις habeatur. Respondeo, nusquam. Falsò igitur Galenus Dioscoridem allegat. Nego. Nam & Auicenna eodem libro quem supra indicaui cap. 743. in describẽda Zedoaria, & Serapio cap. 104. medi. simpl. in Dochon, id est, Panico, non Milio, vt malè interpres vertit, & Plinius, non is qui naturalem historiam condidit, sed alter, libro de re Medica quarto, capite vltimo in Spomelidibus pomis, Dioscoridem citant, cum tamen nusquam, quæ nominati autores de iis plantis adferunt, apud Dioscoridem reperiantur. Nisi igitur nomine Dioscoridis alium quàm Pedacium Anazarbeum intelligãt, profectò volumina, quæ hodie sub hoc nomine circumferuntur, manca esse in plerisque videntur. Sed hæc per coniecturam dicta sint. Ad institutum redeo. Holoconitin Hippocratis, non esse Moly Dioscoridis, iam tandem te agnoscere arbitror, alioquin nec Galenus μώλυζαν apud Hippocratem, Moly interpretatus fuisset, nec Holoconitin à Moly separasset. Quid multis? Et descriptio, & natura Holoconitidi ab Hippocrate redditæ, attestari videntur, nequicquam à Dulcichino dissidere. Reliquum est vt pari ratione Moly Dioscoridis excutiam, perpendámque vera an falsa sint, quæ à Deo illo herbariorum Matthæolo traduntur, Moly ignotam esse Italiæ plantam dicenti. Ridere subinde mecum ipse soleo. Gesnere lepidissime, doctorum quorundam nostri æui hominum audaciam (temeritatem enim non dixerim) qui vt fucum, nescio hercule q̃ laudatũ, suæ prætexãt ignorantiæ, freq̃eter fateri nõ erubescũt, multa se prætérire, sed quæ nec aliis quidẽ peruia sint, ac si docta esset, si diis placet, ignorãtia, ea nescire, quæ ab aliis hactenus prodita nõ sunt.

Verùm

Verùm τῇ μὲν ἰνδὶψ πρὸς ἴτλω καὶ νίαν Ariſtophaneos Strepſiade, aut ſi mauis ἰνδὶψ πρὸς τὸν Διόνυσον cum cæteris. Alterius iſta inſtituti: alium hæc locum poſtulant. Dabunt tandem imperitiæ ſuæ pœnas. Moly, inquit Galenus eodem loco quem proximè commemoraui, Allium eſt ſimplex caput habens, & non diuiſum in ſpicas. Quem locum ſi Matthæolus apud Galenum legiſſet, vt profectò legere debuit, nunquam in Molyo, & ſuam, & reliquorum ignorantiã accuſaſſet. Nihil enim medius fidius allio iſto ſylueſtri μονοκεφάλῳ eſſe poteſt notius. Naſcitur locis campeſtribus paſſim, folijs exilibus, gramini aut croco proximis, ſed latioribus, tenerioribus, paucioribúſque, quinarium numerum raro excedentibus: Caule alto, tenui, concauo, albicante, in cuius vertice σκοροδοειδὲς quiddam ineſt. Flores candidi ſunt, non planè iis diſſimiles quos in Lilio conuallium cernimus. Radix ſubiacet parua, bulboſa, nullos in nucleos ſecta, ſed ſimplex, & vnica, allium olens & ſapiens, quæ cauſa fuit vt à Trago Allium caninum diceretur, & eo quoque ſub nomine ſecundo loco poſt Allium ſylueſtre depingeretur. Sed de omnibus ſatis à me dictum eſt, pleniúſque ac ab initio quidem putaram, nec pauca præter inſtitutum: quare iam opportunum eſt claſſicum comprimere, & receptui canere, contractíſque huius epiſtolæ, ſiue potius libelli velis ſenſim portui adnauigare. Illud currens notauerim, Moly à Dioſcoride vocari, & Eringion, & Solanum ſoporiferum, quod Plinius item comprobat, & Rutæ vtranque ſpeciem, Montanam, & ſylueſtrem alteram. Nec me prætereunt, quàm monſtroſa ſint, quæ Plinius de ſuo Molyo memorat, radicis xxx. pedes longæ. Verum ego ſuper eo alibi copioſè. Hæc in tranſitu monuiſſe quid officiet? Habes igitur vir præſtantiſſime, incomptam quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, ſed ingenuam reſponſionem, quam ita accipias velim, vt ab eo qui te diligit ſine aliquo fuco proficiſcentem. Tuum erit, acri tuo ingenio, & exacto iudicio, tam hæc quàm alia quæ à me ſcripta ſunt, diligenter examinare, calculúmque vel album, vel nigrum ſingulis porrigere: vtrunque enim æqui boniq; conſulam, modo me ames, quod vt facias etiam atque etiam rogo. Vale.

CON

CONRADVS GESNERVS MELCHIORI GVILANDINO. S. P. D.

Ro epistola tua, erudita sanè & prolixa, quanquam mihi cum voluptate legenti perbreuis ea visa est, gratias tibi habeo doctissime Guilandine. Nam quòd ad breuissimam meam tam copiosè: quòd ad subitaneam & familiarem, tam grauiter & argumentosè respondere dignatus es, id quidem ex amoris in me tui abũdantia profectum interpretor. Tãtus autem orationis tuæ apparatus est, vt perlectis omnibus, animo consternatus, & nescio quomodo affectus (quod ex mea etiam nimiùm simpliciter condita, itidem tibi contigisse, vt scribis, miror) sẽtẽtiã omnino mutarem, & victũ vndiquaque vt faterer, non parum abfui. Id quod (vt mox initio dicam, ne prorsus contumacem & refractarium me putes) circa Bulbocastanum certè ingenuè fateor. Dabo enim hoc honori tuo, vt victoriam tibi adscribam eius rei, de qua tecum non certaui, sed interrogaui duntaxat, subdubitans: atque hoc etiam gloriosius tibi est, si me non tanquam aduersarium, sed vt præceptor discipulum vincas. In reliquis verò non æquè, vt in progressu epistolæ dicam, tecum sentio, Neque verò me à te amando, colendóque (hoc eruditio tua, illud beneficentia meretur) acres & vehementes illæ tuæ ὑποτυπωτικαὶ ῥητορεῖαι dimouebunt: non magis quàm ab Antisthene Diogenem baculus. Imò quòd tam audacter me increpas, quòd mentem & oculos in me requiris, declamatorio quodam & penè tragico dicendi genere, equidem minimè ægrè fero: qui malim, si in alterutram peccandum est partem, nimio inueniendæ veritatis feruore peccari, quàm remissione nimia nullum in nobis rerum inquirendarum studium flagrare. Itaque & hoc tibi condono, & vicissim eodem erga te candore ac libertate, homini Heluetio & liberè educato agendi, absque vlla indignatione tua, ius egomet mihi sumo atque postulo. Epistola mea, quantum memini, nimiùm fortè familiaris, dubitationes tantùm & interrogationes aliquas continebat: vt pleniùs instruerer de iis, quæ tu simpliciter ad me scripseras. Tu verò ita commotus es, ac si ea quæ scripsisti, vera esse negassem, & toto

(quod

(quod aiunt) cœlo aberrarem. Atqui inter errorem ac dubitationem multum intereſt: adeò vt inuicem contraria ſint, ita vt ἕξις & στέρησις. Dubitare certè non eſt negare: neque penitus ignorare, ſed principium quoddam & via ad cognitionem. Et philoſophi hominis, non quidem ignorare nihil, quod in nullum hominem cadit: ſed ignorantiam fateri primùm, deinde in vtramque partem argumenta diſquirendo conferre. ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία, λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστὶ, λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὸν δεσμόν. inquit in prima philoſophia Ariſtoteles. Et in lib. de longitudine ac breuitate vitæ: ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεως ἀναγκαία πρῶτον ἐκ τοῦ διαπορῆσαι περὶ αὐτῶν. At tu longè ſecus, ne inquirendo anxiè veritatem in denſiſſimas tenebras abeam, periclitari me ais: & ſtolidiſſimis hominum chymiſtis me comparas immeritò: illi enim rem impoſſibilem quærentes meritò non inueniunt: ego verò diligenti indagatione & hactenus in hoc ipſo Stirpium genere quædam inueni, Dei gratia: & inuenio ſubinde, nullius ante me literis, quæ ad me peruenerint, prodita. Dices fortaſſis diſcentem æquum eſſe credere & aſſentiri. Fateor: & in plurimarum rerum cognitione, doctore te frui licere mihi optârim. Sed diſcentium conditio duplex eſt, nam qui pueri vel tanquam pueri diſcunt, ſimpliciter & abſque demonſtrationibus etiam, fidem autoritati præceptorum, vt filij parētum, adhibere debent. Qui verò methodi ac demonſtrationis vim intelligendo conſequi poſſunt, illos ſanè homini vtcunque amico, & autoritati abſq; certa ratione credere, in rebus quidem humanis, prorſus ἀφιλόσοφον eſt. In amicitia vera voluntati & beneuolentiæ vtrinque habēda eſt mutua fides quàm ſynceriſſimè, ita vt neuter de alterius animo dubitet, etiamſi euentus aliquando non videatur reſpondere. Multæ enim ſunt cauſæ & circunſtantiæ, propter quas multa ſecus quàm inſtitueramus eueniunt. Iudicio verò & doctrinæ ſuæ, quãuis dubitationes in contrarium non deſint, credere amicum poſtulare, ambitioſum eſt, & neruum amicitiæ æqualitatem excedit. Poteras mihi nullo artificio, paucis & breuiter comprehenſis argumentis ſatisfacere, ac dubitationes meas diſſoluere: ſed oratorem te eſſe, & ſi res poſtularet, vel tragœdias condere poſſe, declarare mihi voluiſti. Non erat quòd tantoperę mirareris Guilandine, Italiæ quaſdam aut

Græciæ plantas, mihi esse ignotas. Aut cur non Dioscoridem quoque, Galenum, Plinium, Theophrastum, Hippocratem, & alios qui in hac naturæ parte reliquis mortalium excellue runt, singulos plurima alienarum regionum medicamenta vel ignorasse prorsus, vel nomina vel vires eorum (nihilo hoc nomine indoctiores) non probè calluisse miraris? Cur non te ipsum? qui forsan omnium hominū ad nostram vsq; ætatem diligentissimè harum rerum cognitionem es persecutus: ad nos tamen si venires, Helueticas quasdam, alpinas & alias quasdam plantas (non dubito) vel prorsus, vel nominibus quibusdam, vel facultatibus, antehac ignotas tibi ostēderem. Tu verò admiraris, Mamirān esse Dulcichinum aut Oloconitin, non statim me tibi asserenti credidisse, idque sine autoritate (quis enim hoc ante te docuit?) sine rationibus. Potueras saltē ex tam breui & incompto Epistolio meo, etiamsi non expressissem, hoc tempore prorsus à stirpium historia alienū esse me cognoscere: & in eo adhuc lucubrandi argumento hærere, quod ante multos annos incepi: atque vtinam feliciter & aliquo cum studiosorum fructu aliquando absoluam: Animalium historiā dico, cuius pars de Aquatilibus totum nunc me occupat, vt vix aliud cogitare liceat. Et hæc etiam nunc quæ scribo, imò effundo, aliud agens, horas aliquot piscib. meis suffuratus scribo. Quòd si ocium superesset, & eadem diligentia in plantarum historiam incumbere possem, quam nunc in pisces consumo, de paucioribus fortè dubitarem, ac minus tibi sciscitando molestus fuissem: nec illos, quos tu mihi profers, Tralliani locos ignorassem. Sed cauebo in posterum, quando iam noui ingenium tuum, ne importunius sciscitando, aut argutius dubitando, negocium tibi facessam. Quanquàm nunc etiam non malè hæc audacia mihi cecidit. Nam & ego natura (hoc est, Dei beneficio) non admodum commoueor: & à bonis doctísque viris amandis, inter quos minimè postremum locum tibi tribuo Guilandine, nulla increpatione me absterreri patior. Tu quoq; vicissim, si magno celsóque animo vir es, qualem te esse mihi persuadeo, non ideo me amare desines, quòd aliter forsitan quàm expectares tibi respōderim. Magnum enim amicitia tua amissa dolorē mihi cieret. Tu qui Germaniam, Italiam, Græciam, Africæ oram, & alias regiones peragrasti: qui ingenio vales, & indefesso semper studio omne genus librorum

brorũ excutis, qui doctissimorũ virorũ amicitiis flores, multa nõ me tantùm, sed publicè omnes docere potes: idq; vt facias, & omnes tuas varias, raras, eruditas, copiosásq; obseruationes, in stirpium hist. præcipuè, in literas maturè referas, antequam humanitus aliquid tibi accidat, etiam atq; etiam te rogo. Et quanquã te vellẽ simplicius proponere pleraque: si tamen operæprecium videbitur interdũ, ne hominũ autoritas cuiquam imponat, illis etiam qui viri magni videri volunt, interdũ reprehẽdendis, siue nominatim siue opinione ipsorum duntaxat, non abstinebis. De me quoq;, postremo in hoc scriptorũ ordine, vbicunque dissenseris, pro arbitrio statues, totum enim in potestatẽ me tibi trado. Quod si quid laude dignum in me laudaueris, amabo te: si quid meritò taxaueris, non irascar. Puerile profectò, ἄγροικον & nequaquam sapientis, ne dicam impij, viri est, sanctum amicitiæ ius propter aliquot herbas, earúmue nomina, dissolui, quod hodie tamen vel inter viros magnos & graues, vt sibi aut vulgo videntur, infrequens non est, quibus hoc ferè exprobrari posset, quod Cynicus Diogenes homini amicitiam eius expetenti, saperdam verò (aut caseum, vt alij tradũt) ferre detrectanti, dixisse fertur: τὴν σὴν καὶ ἐμὴν φιλίαν σαπέρδης διέλυσε. Nisi tu fortassis aliud etiam hìc spectari putas, gloriam & ostentationem ingenij, quo nemo libẽter cedit. At hoc etiam absurdius est, ambitionis & contentionis studio summam virtutum amicitiam soluere. Nos igitur istos, φίλαι κεφαλαὶ, rideamus: & alter alterius posthac sententiam ac argumenta, placidè tranquilléque (hoc est, ἀπαθῶς, aut certè μετριοπαθῶς) audiamus: vt, si fieri poterit, consentiamus per omnia: sin minus, salua amicitia, liberè, simpliciter, candidéque inter nos dissentiamus, nullis æmulationis, inuidiæ, simultatis, aut calumniæ affectibus obnoxij, vt indoctissimi quidam docti hodie sunt. Amicitia vera animorum inter se vinculum est, virtutum ac pietatis ratione connexũ, his igitur saluis, quorum nomine suscipitur, rumpenda non est. Quid ad virtutem aut pietatem herba, frutex, lapis, piscis? quæ vel suis nominibus ignorari, vel ipsa stirpitus interire, q̃ sacrosancta amicitię iura, quorũ autorẽ imò exemplar Deum habemus, inter homines violari præstaret. O vita, ô mores. Nõ tecũ iã Guilãdine loquor: nec te huius criminis reũ facio: sed alios nostri temporis homines, vix homines, noto: qui mundo se,

dei

deridendos præbent, dum vel in medicina noſtra, vel aliis de rebus neque magni momẽti, & ad vitam ac pietatem minimè neceſſariis, litigantes, tumultuantur, inſaniunt, cœlum terræ permiſcent, neque ſomniantes tantùm (vt tu ſomniabas) ſed vigilantes ἱππομανοῦσιν· ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nihil ſimplicius veritate, nihil ſimplicitate pulchrius, cùm aliis in rebus, tum in oratione & doctrina. Agamus igitur deinceps inter nos quàm ſimpliciſſimè, & vt in Areopago moris erat (neque enim maior illius maieſtas fuit, quàm amicitiæ inter viros bonos eſſe debet) ἄνευ παθῶν καὶ προοιμίων: vt veritas ipſa nuda ſic magis eluceſcat, quanquam enim feruore aliquo & iuſta æmulatione ingenium in aſtruendo vero excitatur, nimium tamen altercando & indulgendo affectibus ſæpe amittitur veritas. Ego fortè te omnium in hac palæſtra exercitatiſſimum, aut nihil aut perparum docere poſſum, mi Guilandine: excitare ſaltem te & veluti obſtetricando, ea quæ concepiſti, quæque parturis, vberius, felicius & maturius in lucem vt edas, interrogando dubitandóque efficere, quantum in me eſt, percupio, nam hoc etiam non cuiuſuis eſt, de vnaquaque re commodè dubitare. Sed egomet mihi prolixitate mea diſpliceo, quam tamen epiſtola tua propemodum mihi extorſit. Expectas fortè vt ea quæ ad confirmandas opiniones tuas attuliſti, tandem refellam: ego verò non tecum diſceptare, ſed profectò abs te aliquid addiſcere, & rationibus tuis intellectis, cùm ipſe ſolidius tecum ſentirem, tum apud alios iiſdem argumentis vti, & ſententiam tuam fulcire poſſem, in animum induxeram. Nunc quoniam & res ipſa poſtulare, & tu quoque petere videris, ſi quid in contrarium poſſem, vt depromam, ne facilè de ſententia ſemel non ſine ratione cõcepta recedere videar, quod leuitatis non iudicij eſt, expectationi tuæ aliqua ex parte (quantum & per ingenium & per ocium licet) ſatiſfacere conabor. Non deeſſent mihi probabilia multa, quæ in contrarium adferrem: iis tamen abſtinebo, cum mihi prolixiori eſſe nec liceat nec libeat: quanquam tu quoque in tuis aſtruẽdis probabilia multa, vt oratores ſolent, non vndiquaque firma aut neceſſaria, protuliſti. Quid pridem ad te ſcripſerim, non equidem ſatis memini, neque Epiſtolæ ad te datæ copiam habeo: ſed ex tua, quæ ſcripſerim, pleraq; agnoſco. Primùm igitur in eo quòd dubitaui an Mamiràs Pauli, Bul-

bocastanum Tralliani fortè esset, plenè à te satisfactum mihi est: & plantas esse diuersas facilè agnosco, & tibi qui tam liquidò id mihi demonstrasti, gratias habeo maximas. At superiori æstate, cùm semina quædam peregrina ad me dares pro tua liberalitate, pro Mamirà quidem Dulcichinum mittebas (vt nunc quoque sentis) radiculas scilicet: eam verò Oloconitin Hippocratis esse negabas, quòd ridiculè rhizotomus quidam ita sensisset: Oloconitidis autem semen seorsim mittebas, nigrum, rotundum, durum, sapore ferè nitroso, magnitudine qua minimum genus viciæ. Schedæ inscriptio hæc erat: Oloconîtis Hippocratis, quod ei apud reliquos medicos nomen quærendum. Nunc verò in epistola tua, quæ prius separaueras, coniungis: Trasi siue Dulcichinũ recentiorum, Pauli Auicennæque Mamiran, Hippocratis Oloconitin esse magna voce clamas, & asserentes idem Hippocratis manes producis. Itaque tum fortè dubitaui, possétne idem Bulbocastanon dici, quòd radix veluti bulbulus quidam, saporis dulcedine castaneis proximis (vt Matthiolus scribit) appareret: nunc verò penitus tecum sentio, postquam & Bulbocastani radicem mihi communicasti, & Rhodios etiamnum sic appellare docuisti, &c. Quamobrem & assertam à te veram Tralliani lectionem, & rem ipsam quoque demonstratam, ex animo tibi gratulor, assentior, gratias habeo: & cùm doctrinam diligentiamque tuam admirabilem veneror, & candorem exosculor: qui communia mihi & hæc, & alia complura, doctissimis tuis ad me literis, & nunc & prius facere dignatus es. Bulbocastanon igitur quid sit, nihil est quod amplius addubitem. Mamiràs verò quid sit, si venia tua licet, adhuc sum dubius: & rursus veteris alicuius Medici (non Hippocratis, qui Mamirân fortassis haud agnouit: sed Pauli vel Auicennæ) manes, si qua arte non illicita potes, non Magia, non Necyomantia, euocari à te vellem, qui omnem nobis hac de re dubitationem tollerent. Tu Mamirân Dulcichinum esse affirmas, aut potius somnias: ego vigilans nego. Veterum igitur de Mamirà audiamus scripta: & an ea Dulcichino conueniant, consideremus. Mamiràs (μαμιρᾶς. vltima circunflexa in prima declinatione, & seruat alpha in obliquis) veluti radicula quędam est. οἷον ῥιζίον τι. herbæ, habens veluti nodos frequentes (κονδύλους πυκνοὺς) quæ cicatrices & albugines attenuare creditur, ab

tur, abstergentis nimirum naturæ, Aegineta libro 7. Mamiram Auicennæ libro secundo capite 487. est lignum sicut nodi, declinans ad nigredinem, in quo est reflexio parua; & est acutius quàm venæ tinctorum, calidum & siccum in fine secundi gradus, abstergit & expurgat, siquidem abstergit albedinem vnguium. Succus eius humiditatem crassam detrahit, & purgat excrementa cerebri. Radix eius dolori dentium medetur. Purgat albuginem oculi, & acuit visum, fit cum eo alcohol, & abstergit humiditatem crassam, propriè succus eius. Radix etiam vtilis est ictericis. Dolori ventris pungenti medetur: & est in eo prouocatio. Hæc Auicenna. Quòd si vires Mamirâ perpendas, easdem omnes ferè Chelidonio vel maiori vel minori, à veteribus Græcis adscriptas reperias, non dico Chelidonium Mamirân esse, vires conuenire dico: nempe Chelidonium maius euidenter calfacit, & siccat (hoc est in secundo gradu, vel principio tertij) abstergit, crassos circa pupillam humores discutit, *radicis* & *succi* vsus est, è succo collyrium fit, dentium dolori medetur, ictericis prodest, hæc omnia suo Mamirâ tribuit Auicenna: & insuper quòd vngues albos (scabros intelligo) emendet, & propter acrimoniam succus eius naribus immissus, caput expurget: quæ duo remedia Græci Chelidonio minori attribuunt. Non (inquam) Chelidoniũ Mamirân esse dico, sed viribus cum eo congruere: vnde apparet, quantum à dulci humectante & inflante radice Dulcichinorum absit. Acutius (vel, vt vetus interpres habet, calidius) esse Mamiran Auicenna inquit, quàm venas tinctorũ. Eodem autem in libro cap. 736. de venis tinctorum scribens (Arabicè est Haruchsubagin) eadem prorsus de ipsis tradit, quæ de Chelidonio Galenus. Ergo Chelidonio aut æquales habebit vires Mamirâs, aut etiam vehementiores. Quid hoc ad Dulcichinum radiculam, quæ primum calfaciendi ordinem non excedit, & acrimonia omni caret? Neque hic me commouebunt argumenta tua Guilandine, quibus circa Doronicum vteris, quod in Europa & nostris regionibus, sapore, odore, viribus cæteris inferiora nascantur pleraque, videmus enim & experimur, eosdem primarum qualitatum ordines in nostris herbis reperiri plerisque omnibus, quos suis olim Græci attribuerunt: quòd si pauca quædam excipias, nihil hæc ad vniuersalem sententiam infrin-

gendam faciunt. Possem hîc euagari ad longam digressionem, sed non libet nec vacat. In Dulcichinis eximia est dulcedo: Mamirân dulcem esse nemo dixit, sed acrem & acrimonia abstergentem: qua quidem facultate remedia multa præstat, ad quæ nemo hodie Dulcichinis vtitur, nec vteretur profectò feliciter. Dulcichini radiculas geniculatas cernimus: in Mamirâ condylos, id est, nodos habent. Sic & Polypodij radices, nodis & veluti cicatricibus aut tuberculis distinguuntur, geniculatæ non sunt. Taceo Auicennam Mamirân lignum facere, quod Dulcichino nequaquam conuenit, & Aeginetam non radiculam, sed veluti radiculam. Apud Trallianum lib.2.cap.5. ad exterendas cicatrices oculorum. vox μαμιϱᾶς in Græcis codicibus deest: à Gupylo ex Aegineta eum in locum rectè reposita. Apud Nicolaum Myrepsum requiritur in Antidotum de Croco Esdræ, mox ab initio: Actuarius in Ruellij versione habet Mameræ. Aetius quidem & Paulus in eiusdem antidoti descriptione (Fuchsio teste) Mamiræ non meminerunt. Doronicum Orientale Paulo Arnabo aut Mamirâs vocatur: eo Romanum durius & solidius est: Fuchsius. Sed profectò Doronicum, Arnabo & Mamirâs, vt vocabula tria, ita res etiam tres diuersæ sunt, vt ostendemus. Doronicum nostrum, vt vulgus medicorum appellat, quod in alpibus nostris & hortis etiam transplantatum prouenit, mollius est Romano & Orietali, ni fallor; ad manū enim peregrina nunc non habeo, nostrū molliculum esse scio. Ruellius apud Actuarium Mamirân interpretatus est Doronicum, ita vt lector suspicari possit ipsius autoris eam interpretationem esse: quod fidi interpretis non est, & multis fortè imposuit, sicut & Fuchsio Gyraldus Symeonis interpres: Errant (inquit Fuchsius) qui carnabadium recentiorum Græcorum, idem cum Doronico esse putant, nam ita Symeoni Sethi careum appellatur. Nicolao autem Myrepso cuminum Aethiopicum. Atqui hoc non Symeon Græcè scripsit, sed de suo adiecit Gyraldus interpres, carnabadium esse careum. Cæterum iisdem ferè rationibus, quibus Dulcichinum non esse Mamirân negaui, Doronicum etiam vulgò dictum Mamirâm esse negari potest. Iacobi Syluij etiam verba de Doronico ex Serapione non bona fide recitantur: Doronicum (inquit ille) Serapioni est radix parua, foris subflaua, intus alba, dulcis, calamo aromatico similis, ca

lis, calida, ficca, ordine tertio, flatus, præcipuè vteri, diſſipat: cordis palpitationi confert, ipſúmque roborat, venenoſis ictibus auxiliatur, ſumptum & admotũ (cum ficubus) Hæc Syluius. At Serapionis codex meus Argentinæ olim excuſus, in voce Haronigi (Syluaticus legit Varonig) cap. 325. neque dulce Doronicum, neque Calamo aromatico ſimile facit: ſed reliqua, quæ Syluius, de eo tradit: Fruſta ſunt (inquit) craſſitudine ramorum ſcetharagi, magnitudine nodi pollicis ad ſummum: & ſunt venæ (radices) albæ intus, ſubcitrinæ foris, aliquantulum duræ & graues: & deferuntur ex Sem vt plurimum. Et mox de viribus, eadem quæ iam ex Syluio retulimus, ſcribit: (quæ certè cum Doronico hodie dicto ſiue Europæo ſiue Orientali, minimè conueniunt:) & antidotis magnis admiſceri ait, ſicut & Auicenna libro 2. capite 210. Durungi vel Durunegi vocans: Eſt autem (inquit) fruſtum lignoſum radicale, nodos habens, interius albũ, &c. Loco eius ponitur zurumbad æquale pondus, aut duæ tertiæ ponderis ipſius de caryophyllis. Ex his verbis deſcriptionem Mamirâ & Durunegi, ſimilem eſſe apparet: colore tantum excepto: nempe lignum radicis inſtar, nodoſum, remedia verò ex vtroque diuerſa: etſi vtrunque calidum ac ſiccũ ſit, hoc ordine tertio: illud in fine ſecundi. Ergo veri Doronici ſeu Durunegi loco, quandoquidem eo caremus, vel galangam, vel zedoariam, vel caryophyllos cum ſeminibus, quæ flatus diſſipant, vſurpabimus: His ſcriptis, apud Syluaticum ſic legi: Doronec radix eſt ſimilis brancæ pulpi, (pedi vel brachio polypi, acetabulis tanquam nodis aſpero: à qua ſimilitudine filiculæ etiam nomen fecerunt Græci) & adfertur ex India, ſed quia rarò habetur, ponitur pro ea vernix: Sed pro vernice puto varonig legendũ, quod eſt Doronico Serapioni, vt paulò ante recitaui. Idem Syluaticus alibi, ſine autore: Dironici (inquit) ſunt radices paruæ, cuiuſdam herbæ ſimiliter nominatæ, habentis folia parua, vtcunque rotunda, & flores violaceos, naſcitur in muris & rupis, (rupibus.) Et eandem eſſe Varonig. Arabicè dictam ſentit. Vulgare noſtrum Doronicum flores luteos profert, hedypnoidis aut barbæ ſenis (quam vocant) floribus ſimiles forma coloréque: qui forſitan cærulei quoque in ſpecie alia mihi adhuc ignota reperiuntur. Doronicum nominatur in Diambro Meſuæ: Actuarius in eodem non habet. Doro-

nicum vulgò dictum nimia dulcedine omnes ferè radices, ita vt amaritudine Gentiana, acrimonia Zinziber excedit: at veteres Doronico suo nullam saporis dulcedinem ascripserunt. Quòd si etiam tibi donarem Doronicum nostrum & veterum (sic enim Durunegi appello) eandem esse herbam, quoniam tamen, vt tu quoque fateris, nostro eædem vires non sunt, in remediis quæ veteres præscripserunt, non nostro vtendum, sed aliis succedaneis de quibus dixi: inter quę & Zurumbad est. Matthiolus in Serapione duo capita de diuersis Zurumbet confundit: posterius sanè videtur carpesium, & Zarnabo ab Auicenna dicitur: nam & festucas esse aiunt arboris cuiusdam, & pro Cinnamomo poni, &c. Zedoaria Auicennæ (Algieduar ipse nominat) eadem præstat quæ Aristolochia, & quę Durungi: sed efficacius quàm Durungi aduersatur venenis, nominatim napelli (vt Antitora dici mereatur) viperæ, & aliis. Porrò Zurumbad eidem est herba, vel lignum, vt Bellunensis emendat, simile Cypero, sed maius, & minus odoratum, calidum & siccum in tertio abscessu. Flatus dissoluit, impinguat, & aufert odorem vini, & alliorum & ceparum. Cordi lætitiam & robur conciliat. Vomitum retinet. Astringit naturam, (aluum intelligo) & vteri inflationes pellit. Morsibus venenosis efficaciter medetur, Zedoariæ in hoc propinqua. Ponitur autem loco eius aduersus venena Durungi sesquialterum, & duæ tertiæ (portiones) pòderis eius de taraxaco syluestri, & dimidium ponderis eius de granis citri. Vides quàm cognata inter se natura ac viribus remedia sint, Zedoaria, Zurumbad & Durungi: & quàm iniquè facturus esset, qui pro aliquo istorum Doronicum nostrum supponeret: Rutam ego malim, aut Aristolochiam, ex remediis quæ nostræ regiones ferũt, quàm Doronicum nostrum pro veterum Durũgi vsurpari, sed zedoariam præ cæteris probo. Cæterum quod Zurumbad Arabes, hoc Græci recentiores Carnabadium dixerunt, vt ex Symeone Sethi apparet: καρναβάδιον (inquit) calidum est & siccum ordine tertio: concoctionem ciborum adiuuat, flatus dissipat, stomachum roborat, ventrem sistit, lumbricos interimit, vrinam cit, pituitam incidit, sed flauam bilem in calidis corporibus gignit. Porrò Zurumbeth alterum Serapionis (capite 261. in mea editione) quod, Arabicè aliter in translatione Galeni Tarich adhueba vocari dicit: aroma est calidum

lidum & ſiccum, prope tertium gradum, caſiæ & cubebis viribus proximum, quod pro cinnamomo poni Galenus & Paulus autores ſunt. Et Iſaac filius Amram: Eſt (inquit) arbor magna, in montibus Lubnen: id eſt, in Oriente, nullo fructu, foliis longis, colore inter viridem & citrinum, ſimilia foliis ſalicis: idem & ramorum color eſt, odor citri. Calefacit, ſiccat, aſtringit, reſoluit, (flatus nimirùm, potius quàm apoſtemata, præſertim matricis, vt in capite 72. ex Meſarugie quidam tranſtulit) & aſtringit ventrem. Eſt in eo aſtrictio vna cum ſubtilitate & caliditate. Eadem efficit quæ nux moſchata, ſed eſt ſubtilior ea. Confert dolori capitis frigido & humido cum oleo violaceo, ſi ſternutatorium inde fiat. Stomacho & hepati vi aromatica ſua prodeſt. Hæc Serapio. Vnde apparet facultates eaſdem ferè vtri[illegible]umbeth ſuo eum attribuiſſe: & ſi fortè errauit Ma[illegible]lus, duobus capitibus in vnum confuſis, leuem & ferendum hunc errorem eſſe. Sed prolixior ſum, quàm par ſit. Certè Arabes medici plerique ſæpe res diuerſas in vnam confundunt, & ex vna propter nominum varietatem multas faciũt: & ſcripta Græcorũ ineptè transferũt: quanquã in plurimis interpretes potius eorum, quàm ipſi, fuerint accuſandi. Carnabadium, Zarnabo, Arnabo, aut res vna & eadem ſunt, aut ſubſtitui inuicem poſſunt. Zarnabum ſimul & Zeduaris in antidorum diamoſchu Actuarij recipiuntur. Zadæra in diamargaritu. Carnabadium & zedoaria in antidotũ auream Alexandri: vbi Fuchſius Nicolaum Myrepſum Carnabadi nomine intelligere dicit cuminum Aethiopicum, idque conſtare ex antidoto eius 406. vbi ipſe ita interpretatur. Ego in ea antidoto nihil tale inuenio, & numerum à librariis corruptum puto: nec magna apud me Myrepſi autoritas eſt. Cuminum Aethiopicum certè carnabadium eſſe minimè conceſſerim, ſed in locum eius fortè ſuccedere poſſe. De grano alzelen Bellunenſis verba hæc reperio: Granum alzelen vel allezen, eſt granum quod apud Venetos appellatur Dolceghini: & naſcuntur etiam in Africa, & alio nomine Arabico dicuntur Hab alzizi. Eius ſententiæ Leonem quoque (neſcio quem) Africæ deſcriptorem eſſe ais: Eruditus etiam & longè peregrinatus vir Alexander Benedictus idem ſentit. Tu contradicis. Mihi hoc tempore non licet diligentius rem perpendere. Video tamen Granum Zelim à

Serapione describi capi.327.& reprehendi illos,qui id cum Croni vel pipere Nigrorum confundunt. Ego Dulcichinos granum alzelin esse sentiam:Croni verò vel piper nigrorũ, id quod tu etiam sic appellas, sed cum grano alzelin contra Serapionis sententiam confundis, donec verisimiliora cognouero. An non Dulcichinum tu quoque calidum & humidum esse fateris,& Venerem stimulare?atqui hoc de grano alzelin scribunt. Conuenit & color, albus interius, foris citrinus:& sapor bonus,videlicet dulcis.sed magnitudo ciceris,inquies,non conueniet.atqui missæ à te Dulcichini radiculæ paruæ sunt, & in Africa multo minores nasci testis est Alexãder Benedictus,vbi & cicer fortè maius habetur:si modo ciceris rectè transtulit interpres. Quòd si res eadem non sit,vires verò sint eædem,quid est quòd digladiemur? Venio tandem ad Oloconîtin & Môly. *Ὀλοκωνίτιδος τῆς γ[illegible] ῥίζα. ὅσῃ δὲ ὡς ὁ βολβὸς, σμικρὴ δ' ὡς ἐλάιη.* Verba sunt Hipp[illegible]s libro primo De muliebribus morbis. vbi à Dioscoride *ὀροκονίτιδος* pro *ὀλοκωνίτιδος* scribitur. *φησὶ δ' διοσκουρίδης τὴν ἐν ὄρει γενομένην ὀροκονίτιδα ὀνομάζεσθαι*, Galenus in Glossis. Ex quibus verbis miror putare te Guilandine cõiecturam meam Oloconîtin Hippocratis, Moly Dioscoridis esse, destrui posse, quasi non etiam Moly illud in montibus nasci possit, aut si in montibus non nascitur,quid tum postea? neque enim vel Galenus, vel aliquis bonus autor hoc dixit: sed Dioscorides, veluti grammaticum agens, & etymologiam quærens cur oroconitis diceretur,à montibus,sic dici eam coniecit, Moly quidem Theophrasti siue idem, siue aliud est,apud Pheneum & Cyllenam Arcadiæ montes nascitur. Quin potius Galeno credamus, cui *ὀλοκωνῖτις* est *βοτάνη τις ἀγρία λαχανώδης*:hoc est olus quoddam syluestre:(vtpote & bulbosa & dulci radice)olera autem quamuis syluestia,non herbas mõtanas,aut in altis tantùm montibus nascentes appellamus: sed quæ circa vrbes & pagos,& in agris ferè nascuntur. Dioscoridem dicat aliquis bonum esse autorem: esto, sed Anazarbeum, cuius de medica materia libros habemus:de illo autem Galenus hic non loquitur, quod tu non animaduertisti,sed de altero recẽtiore,qui proxima ante Galenũ ætate (patris ipsius memoria) vixit: & multis libris Hippocratis dictionẽ exponere conatus est:vt ex Galeni in Glossas præfatione apparet. Hũc verò tanquam minimè bonum autorem

ali

aliquoties reprehendit Galenus. Sed vehementius instas: Galenus (inquis) μώλυζαν Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Môly dicatur, itaque infers, Môly Dioscoridis & aliorum, Hippocratis Molyzam esse, non autem Oloconitin eius. Imposuit tibi fortè Latinus interpres aliquis: certè Galenus Græcè hoc non dicit, his verbis: μώλυζα, σκόροδον ἁπλοῦν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυόμενον εἰς ἄγλιθας. τινὲς δὲ μῶλυ. hoc est, Molyzã vocat Hippocrates alliũ capitis simplicis, nõ in spicas diuisum. Aliqui verò Môly interpretantur: insinuans priorẽ sententiam sibi magis probari, meritò sanè: nam Hippocrates lib. 1. De muliebribus morbis fœcũditatis experimentũ hoc scribit: μώλυζαν σκορόδου ἀποξέσας, προσθεῖναι, καὶ ὁρᾶν εἰ διὰ τοῦ στόματος ὄζηται. sic enim posteriora aliquot verba legi oportere, & res ipsa & Cornarij interpretatio indicat, quæ huiusmodi est: Caput allij derasum appone pro pesso, & an odor per os transeat obserua. Porrò in simplicium medicamentorũ hoc censu, & μύλυ & μῶλυ à Galeno memorantur. Môly eius est, ruta syluestris Dioscoridis, quam & ipse Môly vocari dicit in Cappadocia, à similitudine, quam cum Moly seruat radice nigra, flore candido. Myle vero Galeni, procul dubio Dioscoridis Môly est, radice parua, bulbosa, vuluis vtili. An verò eas aperiat, an claudat: & melior ne Dioscoridis an Galeni lectio sit, nũc inquirere tẽpestiuũ mihi nõ est. Plinius Môlõ appellauit, caule striato, foliis mollibus, paruis: radice quadrantali, in qua per extremũ allij caput extuberat. Eodem Syron, aut Scyron Plinio dicitur. Ego Oloconitin (sic enim sine aspiratione scribere malo) Hippocratis, Dioscoridis Môly, & Galeni Mylen, eandem esse stirpem, sententiam nondum muto. Myle quidem à rotunditate radicis dici posse videtur, nam & μυλοειδὴς rotundum significat. Cæterùm an allium caninum Tragi, Dioscoridis Môly sit, accuratius mihi inquirendum videtur: in præsentia non concesserim. Môly vel Morion Plinio libro vigesimo primo. capite trigesimoprimo, halicaccabus est, opio etiam (inquit) velocior ad mortem. Iam quòd Môly idem esse cum Aglaophotide terrestri Aeliani affirmas, vno duntaxat argumento, quòd Môly etiam vt Scholiastes Homeri prodit, ἑλκόμενον τῆς ῥίζης τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρει τῷ ἀποσπῶντι. quod Aelianus Aglaophotidi attribuit: non satis ad faciendam fidem mihi videtur: & possem verisimiles aliquot rationes contra te produ-

cere: sed nihil quàm λογομαχία aut σκιαμαχία quædam hæc fuerint: quoniam res ipsæ nobis ignotæ sunt, ex remotis ad Orientem terra marique petendæ: ab incolis scilicet Arabię, à quibus forsitan aliquis ad Troglodytas, aut Indos remittetur: semper enim longius refugiunt huiusmodi miracula, & tandem nusquam in natura reperiuntur. Hoc tantùm dicam, non debuisse te asseuerare tãquam luce meridiana clarius (sic enim loqueris) Moly Aglaophotin esse, sed ex coniectura duntaxat hoc proponere, propter similem ab autoribus traditam radicis euulsionem, quæ coniectura tamen, vt dixi, infirma est, nam & Mandragoræ radicem cùm olim sic solitam erui, Eustathius refert in μώλυος mentione: tum hodie itidem de eo quidam nugantur. Et Hyoscyamum & ῥοιὰν (Papauer nigrum fortè intelligit) similiter, non tamen canibus, sed auibus alligatis, Aelianus alicubi tradit. De Bulbocastano, vt dixi, planè tibi subscribo: sed quæ de facultatibus eius scribis, nõ satis assequor. Numeras enim id inter ea, quę ob succi crassitiẽ vasa sanguinẽ cõ tinẽtia modicè obstruere, & pectus lenire, atque abradere queant. Et subinde, Castaneas verò (inquis) tantum abest detergendi farciendique vi pollere, vt nihil detergentibus & farcientibus magis esse possit contrarium: Et paulò, pòst Bulbocastanum, non aliam esse plantam quàm ego assero, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in se habet, &c. At si crassi succi est Bulbocastanum, & obstruendi leniendique vi præditum, & farciendi, similiter vt alica, itrium, similago (quibus cum à Tralliano numeratur) & reliquum genus emplasticorum: quomodo abradere, detergere & attenuare, vel ipsum: vel vllum aliud emplasticum dicemus? Trallianus nõ quibusuis purulentis, vsum istorum commendat, neque vt pus & sordes pulmonis abstergantur: sed iis tantum, in quibus sanguis purus apparet, quem sisti & obturari meatus res postulat.

Hæc habui in præsentia, quæ subitò ad epistolam tuam mox vt accepi, respondere visum est: tu scriptionem tumultuariam & inconditam æqui bonique facies. Ego enim hæc omnia & tuo & amicorum iudicio submittere paratus sum: & te magis etiam in posterum, quàm si nulla vnquam inter nos controuersia oborta fuisset, amabo.

MATTHIOLVM de facie non noui, neq; viri ingenium aut mores. Doctrina eius & diligētia, ex editis in Dioscoridem Italicè Latinéque Commentariis, non vulgaris apparet. Sicubi tamen errat, aut errauit, humanum hoc est, & nobis commune. Emendabit fortè multa in posteriore editione, que nunc expectatur. αἱ δευτέραι γὰρ φροντίδες σοφώτεραι. Quamobrem si quid in eius scriptis est, quod reprehendas, modestius & simplicius vt facias rogo: neque tam hominem, quàm eius errores vituperes.

ἔλεγχ', ἔλεγχε, λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
ἄνδρας φιλοσόφους, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Vale optime mi Guilandine, & me ama. Tiguri. Martij die X. Anno Salutis M. D. LVII.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS, MEDICVS

Gabrieli Faloppio Mutinensi Medico præclarissimo S. P. D.

Agitur de Bulbocastaneo, Oloconitide, Mamira, Traso, Moly, Doronico, Grano Zelin, Zedoaria, Zurumbeto, Carpesio, Baara, & alijs nonnullis simplicibus medicamentis.

INcidi nuper, nescio quo fortuito casu (præstantissime Faloppi) in tui Guilandini, & Conradi Gesneri binas literas, quibus illi non tam familiari aliqua se oblectarent salutatiuncula, quàm seria (vt postmodum vidi) disputatione inter se altercarentur. Ac primo aspectu quum vtriusque nomen, neutiquam mihi incognitum, me nonnihil alliciebat ad lectionem, tum non mediocriter hoc animum meum excitauit, quòd titulus vtriusque epistolæ iam statim promitteret eorum concertationem non alienam fore à medica nostra materia, cui rei (vt nosti) semper animum addictissimum propensissimúmque habui, ac totam versari in quorundam stirpium indagatione & facultate, nempe Bulbocastanei, Môly, Mamiræ, Oloconitidis, Doronici, Trasi, aliarúmque nonnullarum, quarum cognitio non omnibus, imò fortasse perquàm paucis rei herbariæ studiosis hactenus innotuit. Fecerat id tam Gesnerus, non infimæ eruditionis vir, & qui non inter postremos Gesneri laus.

Medicæ.

Medicæ facultatis professores numerari velit, vt nihil leue, nihil humile ab eius officina expectandum putarem: Verum quantum hac in parte meæ postmodum satisfecerit opinioni, liquidò cognosces ex his, quæ mox in medium allaturi sumus: Guilandinum verò tuum (mi doctissime Falopp*Guilandinus redarguitur.*pi) eo vsque somniantem pertuli, dum adeò profundo immergitur sopori, vel potius extra seipsum, nescio, in quas remotissimas terras (credo ad Cimmerias caligines, quamuis sibi aliud ille persuadeat) vna nocte somno abripitur, vt sui Gesneri, & omnium penitus oblitus, me ipsum quoque procacissimè pungat, & importunius calcibus impetat. Et licet antea quoque sic de omnibus disceptaret, vt etiam ipso tacente, facilè deprehenderetur eius somnium, eatenus tamen nolui dormientem perturbare, quatenus id somnium non manifestam, & contumeliosam mihi inferret acerbitatem. Etenim, quemadmodum homines temulentos, & furiosos toleramus vt insaniant, dummodo neminem lædant, Si verò huc eorum spectet furor, vt nec manus à reliquis abstineāt, tum eorū propulsamus iniurias: Eodem quoq; modo Guilandinum somniantem feremus, si aliud peccet nihil, nisi hoc solum, quòd noctes atque integros dies vigilans etiam stertat. Sin autem eò eius erumpant somnia, vt intolerabilis in inno*Facetè.*centes eius sit petulantia, quis non huiuscemodi somniatorem excitet? Quis non Borussiacum hunc glirem ex stratis deiiciat? Nam profectò nihil aptius, & verius in huiuscemodi sua disceptatione dici potuit, quum hæc talia deliramenta afferat Guilandinus, quàm vt se ipsum non hæc tā argutē disputasse, & perpēdisse, quàm vanè, & futiliter somniasse fateatur. De me verò quàm abruptè, & petulāter somniarit, ij optimè iudicabūt, qui hasce eius legerint ineptias, quas postmodum toti orbi nō erubuit diuulgare. Quid, obsecro, commisi? Quodnā flagitium perpetraui? Quid contra me habet Guilādinus? cur tam asperè, & repentè in me inuehitur? Certat cum suo Gesnero, nihil in me reprehendit, nulla vsquam mei ante facta est mentio, nihil attingit quod ad me pertineat, & ecce, nescio quo maligno, ac virulento morsu ex improuiso, relicto Gesnero, rabidi canis instar, dentes mihi iniicit. Si quem vel leuissimum meū recitaret errorē, non modò à doctissimo quouis homine, sed vel ab ipso Guilādino, cui nemo somniando fortassè par est, libenter & æquissimo

ani

animo corrigi, & emendari me paterer. Porrò cum iam ita suas disseminet nugas, infartas contumeliis & maledicentia, easque in cæteros cerebrosè congerat, satius iudicauimus parefaciendam ipsius imperitiam, quam nostra tolerantia tantam impudentiam, & audacem inscitiam, & in præclarissimam artem Medicam, contumeliam sustinendam. Veruntamen sic rem mihi esse cum Guilandino meminero, vt nullas inimicitias, à quibus maximè semper abhorrui, sentiam mihi cum ipso suscipiendas. Dissimilimum me planè illi præbebo, vt non persequi furiosè videar personam, quòd ipsum fecisse satis liquidò constat, quin vt potius eius errata remoueam, ne ille Medicinæ candidatos somniando remoretur. Hunc fructum sicut ipse perpetuò in meis studiis sum venatus, vt ex meis qualibuscunque laboribus vberrima semper vtilitas in studiosos redundet: Sic Guilandinum in me ita delirare non patiar, vt & suis intricatissimis, & inuolutis somniis studiosæ imponat iuuentuti. Atque quò syncerius sine omnibus conuitiis, absque omni simultate agere paulisper cum Guilandino decreui (mi præclarissime Faloppi) eò libentius huius nostri siue colloquij, siue certaminis testem, iudicem, ac arbitrum te constitui, in quo summa doctrina cum singulari certat humanitate. Cuius rei, tuorum nimirum ornamentorum, non solum domestici, qui quotidiana tua fruuntur consuetudine, verum & exteri, in quos latissimè hæc diffunduntur, clarissimũ dant testimonium. Quorum nonnulli à te ex Patauina Vniuersitate Pragam venientes, cum amicitiæ causa, quam inter nos intercedere norunt, me inuiserent, vehementer apud me obstupuerunt, cum tali viro in eadẽ domo, plena ac referta omni eruditionis flore, suauitate, lepôre, ac summa integritate, hunc barbarum, impium, ac penè immanem Borussum consistere posse. Et quantum te doctrinæ, & omni virtutis decore præcellere, tantũ hunc ab iis laudibus non alienum solum, sed & animum iisdem habere infestissimum prædicabant. At quid mirum, si inter amœnissimos flores venenosi aliquando delitescant angues? Quid si inter lætissimas segetes simul adolescant tribuli, zizania, & id genus inutilium herbarum? Latet serpens inter flores, suo tempore caput falce concidendum prodet. Quæ ista familia tam bene instituta, in qua nulla se exerceat improbitas? Satis magnam tu in hoc laudem & gloriam adipisceris

Faloppij laus.

pisceris (mi eruditissime Faloppi) quòd non tantum domus tua te habeat quem sequatur, sed & tota florentissima Patauina Academia in te iam dudum recumbat, te intueatur, admiretur, & flagrantissimo studio imitetur. Quò maior erit nequitia Guilandini, si eo domestico non moueatur exemplo, quo summa cum voluptate gaudent & fruuntur exteri. Ac ob eam quoque causam hæc tuo iudicio dedicatā volui, vt pro tua modestia hominem domi tuæ admoneas, & tua humanitate reuoces ab hac maledicendi licētiā. Quòd si tuis non acquieuerit cōsiliis, & saluberrimis admonitionibus, an non toti mundo suam barbariem, imperitiam, inhumanitatémque ipsémet optimè declarabit? Ad me quātum attinet, si nihilominus, quemadmodum cœpit, conuiciari, ac maledicere perrexerit, feram (vt potero) eius proteruitatē: At ipsius nequitiam & peruersam omnium rerum ignorantiam, facilè detegam apud honestos & eruditos viros. Si enim Gesnerus, qui interdum etiam me reprehendit, ferre non potuit tam effrenem petulantiam, quam in me ex improuiso euomuit Guilandinus, quin eam sua epistola reprimeret, adeò vt ipsum comparauerit mulierculis panes in foro vendentibus: Ego illam in me, & in totam rei Medicæ disciplinā impunè grassari, & insanire permittam? Continebo felicem illum somniatorem inter arctos fines; ne ad Americam illam euagetur, & somniando lasciuiat. Quin etiam ne tibi fortasse diutius Hippocratem perturbet dum tanti viri Manes compellere nititur, vt in suæ opinionis robur falsa pro veris afferant in medium. Sed prætermisso omni ioco, rem ipsam, quæso, diligenter agitemus, quām hæc nobis eructant somnia. Audi obsecrò (mi Faloppi) vt tua te reficiat fortuna, quem Endymionem non sub dio, sed sub tuis laquearibus domi stertentem alas. Vide ne frustra te tandem Patauij quæramus, & ne ita violenta, ita monstrifica, ita venefica sint ista somnia, vt pariter domum vna nocte somniando ad Occidentales Indias in Americam transportent. At quid rem ipsam diutius differimus, quæ doctissimam simul & candidissimam requirit censuram, & quam serio & fidelissime Paduæ domi tuæ somniando in America reperisse lætatur Guilandinus? Neminem certè præter te habui (candidissime Faloppi) inter quam plurimos amicos facultatis nostræ, nec mihi magis idoneus, magisque paratus sese obtulit, cui liberè meam hac in re sen

Guilandini nequitia.

re ſententiam, meúmque iudicium (ſit tamen citra omnem iniuriam cum cæterorum venia dictum) rectè, ſanctéq; proferrem. Clamat Guilandinus & improbat nouam Alexandri Tralliani lectionem ab Andernaco, ac etiam Goupylo, viris in vtraque lingua doctiſſimis, reſtitutam, quòd particulam, quæ in veteri exemplari, à quo noua & vltima prodiit editio, deprauatè legebatur βολβοκαστάνων, ipſi βαλανοκαστάνων vel verterint, vel reſtituerint. Sed mea ſanè ſententia, inſcitè ac turpiter hallucinatur, & parum, ne dicam omnino nihil, in re Medica ſe verſatum oſtendit, Quinetiam nec autores ſe legiſſe demonſtrat, à quibus Alexander hoc eſt edoctus medicamentum, nec eos fortaſſe, qui idem ab Alexandro acceperunt. Siquidem omnes in vniuerſum glandes, quæ Græcis βάλανοι dicuntur (vt Dioſcorides & Galenus atteſtantur) adſtrictoria vi, qua pollent, ſanguinem reiicientibus maximopere conferunt. At cum Caſtaneæ omnium cõſenſu in glandium genere habeantur, & iiſdem ſint præditæ facultatibus, quiſnam fuerit tam vecors, aut amens, vt non iudicet, Goupylum & Andernacum rectè legiſſe βαλανοκαστάνων, non (vt Guilandinus) βολβοκαστάνων? Nam horum opinionibus rectè adſtipulatur Aetius, qui lib. 8. cap. 63. vbi ad ſanguinis reiectiones curationem inſtituit, Caſtanearũ corticem præbet, his verbis: βαλάνου φλοιὸς, καὶ μάλιστα τοῦ καστάνου, A quo medicamentum hoc ſumpſiſſe Alexandrum, qui poſterior vixit, affirmare minimè vereor, quemadmodum & alia plura, quæ nunc prætermittimus. Præterea Auicenna, qui claruit poſt Alexandrum, curam rejectionis ſanguinis inſtituens, Caſtaneas ad id commendauit his verbis: Et quandoque admiſcentur eis ſtiptica æqualia, ſicut Caſtaneæ. Ad hæc quum Dioſcoridi Caſtaneæ. Σαρδιαναί βάλανοι καὶ διὸς βάλανοι, appellantur, cur non igitur Caſtaneas βαλανοκαστάνους, id eſt glandes caſtaneas Alexandro appellare licuit differentiæ cauſa? Nam, & eadem ratione Quernas, & Iligneas glãdes dicimus, vt etiam in Bucolicis dixit Virgilius. Caſtaneáſque nuces, quemadmodum & ipſi Græci μυροβάλανον, vnguentariam glandem vocant. Quamobrem non eſt vllo pacto cenſendum loquutum eſſe Alexandrum de Bulbocaſtaneo Guilandini. Deniq; cũ nullus habeatur inter antiquos, nec inter recẽtiores Græcos, qui vſquã Bulbocaſtanei meminerit, nec eius hiſtoriã, vel facultates deſcripſerit, abſurdũ ſanè admodum

Goupylus & Andernacus defenduntur.

dum videtur, medicamentum tam ignotum, obscurúmq; in medium attulisse Trallianum, Medicum apprimè circumspectum, quin id prius per omnia descripserit ac delineauerit, præsertim cum sibi soli suum nō ediderit opus, sed ad totius Reipublicæ vsum. Nec me à mea remouet opinione, quòd Græcorum quidam, vt Rhodij (si tamen vera refert Guilandinus) herbæ cuiusdam radicē βολβοκάστανον appellēt, alij vt Chij ἀχρυνακαστανίδας, alij vt Bysantini ἀχρυνάκαστανα. Siquidem has vulgares appellationes ego semper admodum parui feci, quòd ignarum vulgus pro suo arbitrio nō tātum plantis, sed etiam aliis innumeris rebus nomenclaturas imponat: Id quod etiam Dioscoridis æuo factum inuenio, & deinde apud Arabas, & alias nationes. Adde, quòd, cum Alexander Rhodius non fuerit, sed Trallibus Lydiæ oriundus, vnde illi Tralliani cognomen, nō video sanè cur potius Rhodios tātum, quàm Chios, Bysantinos, & alios totius Græciæ populos fuerit imitatus, apud quos nulla vnquam extitit (quod equidem legerim) Bulbocastanei mētio. Quo fit, vt vana ac futilis sit Guilandini opinio, qui præter omnem rationem, & probatissimorum autorum testimonia βολβοκάστανον id legendū censet, quod iure rectéq; βαλανοκάστανον omnium doctorum virorum consensu legi debet. Quorum sententiis maximè adstipulatur C. Plinius secundus lib. 24. cap. 54. suæ Medicinæ, vbi sic habet aduersus Guilandinum: Aqua, in qua cortices Castanearum cum succo coquuntur, cæliacis, dyssentericis, sanguinem reiicientibus bibendam haud inutiliter datur. Quamobrem non possum non admirari Gesnerum, quippè qui ita facilè concesserit Guilandino, radicem illi missam, esse Tralliani Bulbocastanō, cum nulla penitus in hac radice reperiatur adstrictio: Quin etiam, quòd tātum in eo non emicuerit ingenij, vt explorare ac nosse quiuerit, in Tralliani codice hoc in loco manifestissimā subesse mendā, eóq; præsertim, quòd Andernacum & Goupylum haberet huiusce rei indagatores. Cedit Gesnerus Guilandino nihil respondens, illi gratulatur, illi assentitur, illi gratias habet, eius admirabilem veneratur doctrinam, candorem exosculatur, quòd eum ad suas conuerterit fabulas. Cæterum futile quidem, ac penitus inane est Guilandini argumentum (vt Gesnerus etiam annotauit) vbi inquit, nihil valere Castaneas ad purulentos, quòd nulla detergendi, farciendíque faculta

Tralliani locus restitutus.

Gesneri synceritas reprehenditur.

Guilādini in re Medica inscitia.

cultate præstent. Siquidem si Alexandrum diligentius, nec ita oscitanter legisset, vidisset quidem illum eo in loco Castaneas non probasse ad purulentos, nec ad detergenda pulmonum vlcera, néque ad pus educendum, sed vbi fortè fortuna euenerit, quòd ij purum reiecerint sanguinem, & vt tantum huic Symptomati occuratur. Nec præbet præter id iis Trallianus Halicam, Itrium, Similaginem, quemadmodum Guilandinus rei Medicæ ignarus existimat, vt hoc alimento abradatur abstergatúrque pectus, aut pulmo, cum cibus hac facultate præditus, sanguinem reiicientibus non mediocrem possit inferre noxam, sed vt sanguis crassior reddatur, & leuiter adstringatur ea, qua pollet, substantiæ crassitie. Nescio profectò vbi nam repererit Guilādinus, qui tot se fatetur peragrasse regiones, & qui cū Apolline & Aesculapio de re herbaria certare audet, Halicā, Itrium, Similaginē, vim habere abradentē. Non enim probat, à quo vnquam tam temere scriptū sit, vt vbi sanguis reiiciatur purus, opus sit abrasione. O fœlicē Guilandinū, O admirandū Oraculū, O Borussū omnium fortunatissimū, qui primus tam abstrusa nobis referat arcana. Miror equidem, quinimo detestor, nōnullos, qui vt præ cæteris excellere, & noui aliquid inuenisse videantur, tales inanes apportāt Chimæras, quas vt veras ostendant, elaborato quodam fuco illinunt, & fictitiis, miniméque veris autorum testimoniis adeò concinnant, vt non modò tyrones, qui rebus nouis maximè delectantur, & alliciuntur, decipiant, sed etiam quandóque seniores, & qui in re medica diu fuerint versati. Verumenimvero si vbi quis harum rerum peritus hasce nugas diligenter intueatur ac exploret, facilè horum impostorum fallaciæ deprehendentur: Tametsi enim primo statim intuitu paradoxon quoddam illi afferre videantur, quum tamen peruulgatæ & in manibus bonorum doctorúmque virorum iactatæ, & excussæ fuerint, facilè horum imposturæ, quid medullitus oleant, præ se ferunt, nummorum adulteratorum instar, qui quanquam tenuissimo auro circumtecti fraudem non ita primum ostēdunt, plurium tamen manibus agitati, perditissimorum hominum malitiam tractu temporis detegunt. Hisce itaque rationibus, & probatissimorum autorum testimoniis vnusquisque, qui liuore non fuerit perfusus, nec pertinaciæ potius, quàm veritati fuerit addictus, facilè ad-

Historia plantarū non sufficit ad eas agnoscendas.

Animaduersio in Sophistas.

Fallacia à peritis facile deprehendūtur.

duci poterit, vt credat Alexandrum de Castaneis esse loquutum, non de bulbosa ac veteribus & recẽtioribus ignota illa radice, quam ille fortasse nec nouit, nec vsquam vidit. Quæ radix, si (vt Guilandinus asserit) crassi succi fuerit, & obstruere ac lenire facilè valeat, Halicæ, Itrij, & Similaginis instar, non video profectò, quomodo abradere, detergere & attenuare valeat. Hîc Guilandinus, quo facilius suæ patrocinetur opinioni, mi amantissime Faloppi, tua autoritate suam tuetur sententiam, & te idem sentire affirmat. Verum quamuis in te singularis sit splendor, & ingenium omni doctrinæ, & philosophiæ genere agitatum & excultum, tamẽ nulli homini tantum vnquam tribuerim, vt nusquam vel hæsitet, vel non humanum aliquem committat lapsum. Talem qui de se conceperit existimationem, diuinam, potius, quàm humanam sibi autoritatem asserit. Hominum est non intentam sic vbique habere aciem, quin aliquando hallucinetur. Liberalis autem & optimè instituti animi (qualem in te vigere non dubito) semper esse duxi, libenter cedere veritati, ac nulla vinci pertinacia. Quare mi doctissime Faloppi, siue talsò hæc tibi adscribat Guilandinus, quò facilius tanti viri grauitate suã obtegat imperitiã, seu verè id dixerit, facilè tuam eximiam eruditionem, quæ in omni disciplinæ genere abundè relucet & excellit, ab istius hominis confusa ignorantia separabo. Patefacta & illustrata tot argumentis ipsa veritate, facilè tu pro tua egregia doctrina iudicabis, quantum aberrauerit, vt in plerisque, ita hac in parte Guilãdinus, ob idque fortasse haudquaquam miraberis, si Borussus hic immanis, me nasci nunquam sibi satius duxerit, vel in cunis emori, quum certò sciuerit ab Hippocratis Manibus, quos excitauerat, admonitus, me suæ temeritatis futurum esse domitorem. Atqui ego hunc viuum suæ insolentiæ, inscitiæ, ac vecordiæ spectatorem perpetuò adseruari velim. Quanta præterea sit huiusce Borussi imperitia, arrogãtia, & temeritas in censendis, Oloconitide, Mamira, ac Traso, quinetiam in suscitandis Hippocratis Manibus, quòd illa omnia vnam tantùm designare plantam, vel radicem censeat, eos verò falsa attestari velit, vt suam inanem euehat opinionem, ex sequentibus facilè palam fiet. Hippocrates grauissimus autor libro primo de mulierum morbis, vbi ad Secundas pellendas medicamenta describit, Oloconitidis meminit

Homines & acuti quandoque hallucinantur.

Tuetur autor Fallopium.

Acuta responsio.

meminit his verbis: Oloconitidis dulcem radicem. Est autem velut Bulbus, & parua velut Oliua, hanc in vino terito, duas dato, si vero maior, vna sufficit. Hæc ille. Quibus facilè arrogans Guilandini cõuincitur assertio, & Hippocatis Oloconitidem non esse Trasum, quod Veneti Dulceghinum vocant, neque Mamiram, non magno sanè negotio palàm fiet. Verumenimuero sunt in primis ponderanda Hippocratis verba, quòd à grauissimo sint prolata autore. Etenim cum afferat ad Secundas pellendas Oloconitidis dulcis radicem, videtur quidem hisce verbis asserere, quod alia sit Oloconitis quæ dulcis non sit, sed amara fortassis, vel alterius saporis, aliàs non fuisset illi opus addere, dulcis, nisi differentiæ causa, & præcipuè cum dulcem appellauerit plantam, non radicem, id quòd maximè impedit Oloconitidem, Trasum siue Dulceghinum esse non posse: Trasi enim plãta dulcis non est, sed tantũ radix, quæ nullo vsquam alio (quod sciuerim viderímque) sapore habeatur quàm dulci. Præterea Trasorum radices substantiæ bulbosæ non sunt, nec bulborum modo vllis velaminibus circuntectæ, sed cortice quodam tenui, aspero, & adstringente, qui pertinaciter admodum inhæret, adeò vt nucleos potius referat, quàm bulbos. Adde quòd nusquam vlla Trasorum visa sit radix, quæ Oliuæ magnitudinem æquaret, sed omnes longè minores habentur. Adhæc cùm iubeat Hippocrates ad pellendas Secũdas vnam tantum dari Oloconitidis radicem, vel duas ad summum, si parua fuerit vna, maximè quidem hoc ipso indicare videtur radicem hanc vehemens esse medicamẽtum, quo sanè indigemus ad secundas trahendas. Hoc etiam proculdubio confirmat Oloconitidem non esse Trasum, quia primum caliditatis ordinem fortasse non excedit, nec vlla prouocandi vi pollet, ac adeò clemens habetur, vt edatur à Veronensibus, in quorum agro frequentissima nascitur, præsertímque à prægnantibus mulieribus, quæ talia ferè semper appetunt ad saturitatem vsque, nullo penitus incommodo. Postremò quum Galenus eo libello, quo obsoletas Hippocratis voces explanat, dicat Oloconitidem agrestem, & oleraceam esse herbam, facilè quis nosse poterit Trasorũ plantam, in qua nihil penitus oleracei percipitur, non esse Oloconitidem. Cæterum nec potest Trasum esse Mamira, quia Mamira Auicennæ testimonio medicamentum acrius

Oloconitidis examinatio.

Hippocratis verba ponderanda.

Rationes contra Guilandini sententiã.

Trasorũ examinatio.

Trasi temperantia.

Trasum vbi plurimum.

Mamira examinatio.

est, quàm Venæ tinctorum, quæ illi Chelidonium designāt, & calidum, & siccum in fine secundi ordinis. Præterea Mamira Auicennæ abstergit, mundat, prouocat, attrahit, præsertim à capite pituitam, si mandatur, vel naribus sursum trahatur. Quinetiam præstat ad Icteritiam, & dolores intestinorum, quę omnia procul dubiò in Traso desiderantur. Nec potest Trasum dici Mamira, eò quòd radiculas geniculatas habeat. Nam id afferere ex hac tantum nota maximè fuerit absurdum, cùm innumeræ habeantur plantæ, quæ geniculatas edant radices. Porrò nec Oloconitidem Mamiram esse putamus, quando hæc Auicennæ testimonio acutior est Chelidonio, illa verò Hippocratis autoritate dulcis. Verùm si quis Mamiræ notas ac facultates diligenter explorauerit, facilę coniicere poterit parum, vel fortasse nihil, ab Anemone distare. Etenim Dioscoridi Anemone radix est Oleæ magnitudine, quæ veluti geniculis quibusdam cingitur, vis illi acris, & ea de causa succus naribus infusus, purgat caput, Commanducata radix pituitam trahit, decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus, cicatrices eorundem, & hebetudines emendat, sordida vlcera abstergit, lac prouocat copiosum, menstrua cit vellere imposita, & lepras exterit. Quæ omnia adeò cum Auicennæ Mamira conueniunt, vt nihil impediat, quin Mamira & Anemone nihil inter se differant. Conferamus, obsecro, mi Faloppi, Auicennam cum Dioscoride, vt clarius lucidiúsque nostra comprobetur opinio. Mamira (inquit Auicenna) nodosum est, acutius Chelidonio, abstersiuum, mundificatiuum, & prouocatiuum. Quibus optimè rectéque correspondent, quæ scribuntur à Dioscoride, cùm inquit: Anemone radix veluti geniculis quibusdam cingitur, vis illi acris, sordida vlcera abstergit, lepras eximit, lac copiosum prouocat. Item Auicennæ Mamiræ succus extrahit humiditatem grossam ex capite, & mundificat superfluitates cerebri: Id quod etiam Dioscorides de Anemone scribit cùm ait: Succus naribus infusus purgat caput. Præterea Auicennæ testimonio Mamira confert dolori dentium, sed & idem videtur de Anemone annuere Dioscorides, quum inquit: Commanducata radix pituitam trahit, nam ferè omnia, quæ mansa pituitam trahunt, dentium dolores mulcent, vt exempli gratia Pyrethrum, de quo scribens Dioscorides, Pyrethrum, inquit, pituitam

Mamira facultas.

Mamiram nō esse Oloconitidem.

Mamiram ab Anemone nihil distare.

Omnia quæ per os pituitā deponunt dolori dentium conferunt.

tuitam elicit, ideò in dolore dentium auxiliatur. Atqui id clarius confirmat Plinius libro xxj. Capite xxiij. Vbi apertissimè Anemones radicem dentes sanare scribit, si commanducetur. Id quod etiam confirmat Marcellus antiquissimus Medicus Capite ij. vbi de dentium medicamentis agit. Deinde ait Auicenna, mundificat albuginem, & acuit visum. Cui maximè adstipulatur Dioscorides, quòd scripserit mederi Anemones radicem oculorum inflammationibus, & cicatrices eorundem & hebetudines emendare. Ad hæc, inquit Auicenna conferre Icteritiæ, quòd in Dioscoridis Anemone non reperitur. Sed cùm à Galeno scriptum sit libro vj. de simplicium medicamentorum facultatibus, Anemonem omne genus vasorum orificia reserare, nihil prohibet, quin etiam Anemone Icteritiam curare valeat, & menses remoratos pellere, vt Dioscorides inquit. His itaq; sic collatis, prorsus adducor, vt credam nihil aliud esse Auicennæ Mamiram, quàm Anemonem Dioscoridis. Nam præter hæc (quòd viderim legerímque) nulla extat planta, quæ magis suis facultatibus cum Chelidonio conueniat, quàm Anemone. Quod cùm animaduertisset Dioscorides, nō longè à Chelidonio descripsit Anemonem. Nec nostræ opinioni obstare videtur, quòd Paulus & Anemonis, & Mamiræ meminerit. Siquidem is (sit tamen tanti autoris venia dictū) se parum in simplicium historia & cognitione fuisse versatum ostendit, quando ea, quæ breuissimè admodum de Simplicibus medicamentis habet, ex se ipso haud quaquam depromit, sed modo ex Dioscoride, modo ex Galeno transcribit, quemadmodum, & alia omnia quæ in suum volumen congessit. Quo fit vt mirari desinam, quod quandoque aberrauerit Paulus in earum stirpium nomenclaturis, quæ ab aliis, nouis quibusdam describuntur nominibus. Id quod iamdiu nouisse nostræ tempestatis eruditissimos quosque Medicos non ambigo. Eodem etiam pede claudicasse Auicennam animaduerto, quippe qui nomenclationum varietate delusus, (quibus pro suo arbitrio varij vtuntur autores) bis Anemonæ meminit. Nempe primum, cap. 486. sub Mamiræ titulo, & deinde capite 664. sub nomine Sakaik, quòd pro cerro crediderit ob appellationum varietatem Sakaik & Mamiram diuersas esse stirpes, quemadmodū in aliis nonnullis eundem simili lapsu cæcutire obseruauimus. Atque

Paulus notatur.

Auicenna notatur.

s 3 id ple

id plerúnque iis accidere ſolet, qui ea ab aliis tranſcribunt, quorum nulla, vel admodum tenuis eſt experientia. Hæc itaque ſi tuus perpendiſſet Guilandinus, non adhuc ſuam in re herbaria deprehendiſſet ignorantiam? Tamne temerè cæteris, qui plurimum temporis & laboris huic facultati impenderunt, inſultaſſet? Mirum mihi Faloppi doctiſs me, videri crebrò ſolet, quoſdam homines ſui penitus adeò immemores, vt neſcio qua facultate, quibus digitis aut vnguibus, cœlum, terram, & omnia metiri contendant. Qui dum vano quodam tinnitu, & mera iactantia reliquorum nituntur explodere labores, vt nobis facilius ſuas commendent næniás, aliud nihil aſſequuntur, quàm vt inaniter tinniendo omnibus ſuam retegant quæ latebat, inſcitiam. An non hunc fructum ſuæ temeritatis, & arrogantiæ nactus eſt Guilandinus? Audi, obſecro, mi Faloppi tu, qui plurimos ingenio, doctrina, & autoritate præcellis, quàm etiam Guilandinus in hoc ſeipſum vincat. Nam quô magis Guilandini epiſtolam perlego, eô plus eius ridendam imperitiam detego. Ipſe enim dum contra Bellunenſem Granum zelim apud Serapionem non eſſe Traſum, ſiue Dulceghinum perperam cõtendit, Aethiopicum piper (vt etiam Geſnerus annotauit) cum Grano Zelim turpiter confundit, de quibus vno & eodẽ capite ſcribit Serapio his verbis: Habzelin granum eſt pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, & habet bonum ſaporem, & defertur ex terris Barbariæ, & nominatur Piper Nigrorum. Verum Piper Nigrorum ſecundum veritatem eſt aliud, & in Barbaria nominatur Croni, & eſt ſimile Faſeolis in forma ſua, niſi quia grana eius, & cortex ſunt minora Faſeolis, & habet colorem nigrum, & confert doloribus dentium. Hactenus Serapio. At Guilandinus magnus Serapionis interpres ea omnia, quæ de Aethiopico pipere Serapioni deſcribũtur, ad Granũ Zelin refert, & Bellunenſem (quantum mea fert opinio) perperam impugnat. Etenim hallucinatus non videt, quàm apertè Serapio Aethiopicum piper tum notis, tum facultatibus à Grano Zelin diſtinguat. Denique cum ſcribat Serapio, Habzelin granum eſſe pingue, magnitudine ciceris, citrinum exterius, & album interius, boni ſaporis, quomodo quis imaginari poterit, ipſum dixiſſe, quòd ſit ſimile Faſeolis, & quòd habeat colorem nigrum & ſaporem acutum, ſicut

Erroris cauſa.

Animaduerſio in Guilandinum.

Habzelin quid.

Piper nigrorum.

ſicut piper. Si (vt Guilandinus falsò interpretatur) de Grano illo Zelin intelligeret Serapio. Nonne hiſce, verbis luce clarius palam eſt hic Serapionem piperis Aethiopici hiſtoriam deſcribere. At cùm Guilandinus ad ſcribendum potius videatur adductus calumniandi cauſa, quàm ſuſtinendæ indagandæque veritatis, magna ſanè cum ignominia autorum ſententias ad ſuas inuertit chymeras. Quòd ſi fortaſſe negabit, fateri cogetur ſuam in Serapione inſcitiam. Verùm cùm vtrũque illi magno dedecori aſcribi poſsit, ſuæ vel ignorantiæ, vel temeritatis pœnas meritò dabit. Porrò is Bellunenſem deridendum temerè clamat, quòd ſcribat Habzelin nil aliud eſſe Mauritanis, quàm id, quod Veneti dulceghinũ vocant. Sed mea quidem ſententia non ſolum is longè magis deridendus fuerit, ſed etiam acriter accuſandus. Quippe qui Bellunenſem & perperam, & citra omnem rationem deridendum cenſeat, & qui vel ſua imperitia Serapionem non intellexerit, vel fortaſſe malitia corruperit: Bellunenſis enim cum diu in Africa fuerit verſatus, adeò vt Arabicæ linguæ peritiſsimus euaſerit, & ibi Traſum, vel Dulceghinum viderit, & eius nomen Arabicum rectè obſeruauerit, quis præter Guilandinum adeò fuerit vecors ac temerarius, vt dicat hac in re ridendum eſſe Bellunenſem? Quis eius opinioni, & genuinæ interpretationi meritò non ſubſcripſerit? Profectò nemo. Præſertim quum ſcribat Auicenna Granum Zelin calidum eſſe, & humidum, quinetiam impinguare, & ſemen augere. Quas quidem facultates Dulceghino omnes proculdubiò adſcribunt. His cum etiam ſubſcribat Guilandinus, quid pluribus opus eſt eius confutare petulantiam? Adhæc comprobatur Bellunenſis ſententia Serapionis autoritate, qui Habzelin granum aſſerit eſſe pingue, id eſt carnoſum, boni ſaporis, id eſt, dulce, citrino cortice, & alba intus medulla. Id quod in Dulceghino luce clarius cernimus. Nec obſtat quòd Dulceghini, qui in Veronenſi agro proueniunt ciceribus ſint maiores, quando qui Africam perluſtrarunt, eoſdem longè minores ibidem naſci fateantur. Quæ omnia etiam confirmant, quæ præter hæc à nobis contra Guilandini ſententiam ſcribit Geſnerus, qui illum inconſtantiæ aſtutè notat, quòd aliàs ad ſe Dulceghinum pro Mamira miſerit, quòd tamen negabat eſſe Oloconitidem, & ea propter Oloconitidis etiam ſemen Guilandinum miſiſſe ſcribit, ex quo-

Guilãdinum calumniandi cauſa tantum ſcribere.

Bellunẽſis defenditur.

Granum Zelin Dulceghinum eſſe legitimum.

Guilandinus à Geſnero notatus.

fortasse admirandum aliquod monstrum prodiit in lucem. Quod autem Doronicum cuius Pasim in Myropoliis est vsus, Mamiras non sit, tametsi contrarium sentiat Fuchsius in Nicolai Mirepsici annotationibus, ego quidem non ambigo, dissentio tamen à Guilandino, quòd Doronicum nostri vsus, tam id, quod in Orientalibus prouenit regionibus, quàm aliud, quod in Europa nascitur, non existimem esse legitimum. Nam quanquam hoc probare nititur Guilandinus Ruellij, Leoniceni, Fracastorij, Manardi, Cardani, Mundellæ, Brasauoli, & nostra etiam autoritate: nil tamen affert, quod iure aliquo admitti posit. Quippe quantum ad me attinet, nescio quo pacto Borussus ille audeat me autore affirmare Doronicum vulgaris vsus, legitimum esse Doronicum, de quo scripsere Mauritani, quum id ego nunquam affirmauerim, neque negauerim. Atqui si meam de Doronico debeam in medium afferre sententiam, dicam ingenuè legitimo nos carere. Cùm enim Auicennæ Doronicum excalfaciat, & siccet ordine tertio, suáque vi valenter flatus dissoluat, non video cur Doronicum nostrum, legitimum appellari posit, ac debeat, quum nulla in eo reperiatur qualitas, quàm non obscura dulcedo, cuius nullus est inter Arabas, qui meminerit. Cæterum inanis, & friuola est Guilandini ratio, quòd velit nullam aliam ob causam Doronicum, quod in Europa nascitur, linguam minimè vellicare, vt Orientale, quàm regionum, vel soli discrimine. Etenim tametsi (vt ipse asserit, & nos quoque aliàs scripsimus) non desint plantæ, ac radices, quæ in quibusdam regionibus nascuntur acres, in quibusdam verò insipidæ (vt constat exempli gratia de Acoro, & minori Chelidonio) non tamen est hic admittendum friuolum Guilandini argumentum, eo quòd etiam Doronicum Oriẽtale, quod pro legitimo affertur, omni penitus acredine destituatur. Quod si degustasset Guilandinus, vt decebat tam admirabilem stirpium indagatorẽ, facilè quidem errorem hunc euitare potuisset. Cæterũ quomodo fieri posit, vt Doronicũ & Mamira, vnum & idẽ posint esse medicamentum, (vt Fuchsius existimat) nulla prorsus est ratio, tum quòd Auicenna de vtroq; diuersis scripserit capitibus, tum quòd medicamenta sint diuersis prędita facultatibus, tum quòd à nobis superius luce clarius cõprobatum sit, nil aliud esse Mamirã quàm Anemonem. Nec

Probatur Doronicum, non esse Mamirã.

Doronicũ nostri vsus adulterinum.

Doronici legitimi facultas.

Doronicum à Mamira differt.

obstat

obstat quòd vtrunque sit acre, & calidum (de legitimo Doronico loquor) Quippe innumera sunt medicamēta, quæ acredine pollent, & in qualitatibus conueniunt, nec tamen sunt eadem. Nec pariter obstat quòd Doronicum & Mamiras, partum forma videantur differre. Etenim plura sunt (vt aliàs diximus) quæ, cum tamen sint diuersa, adeò sibi facie correspondent, vt quandoque peritos etiam medicamentorum exploratores fallant. Cæterum an Græcis Carnabadium idem designet, quod Mauritanis Doronicum, non adeò compertum habeo, vt mihi non relinquatur dubitandi locus. Siquidem Nicolaus Myrepsicus antidoto 429. quod ex hermodactylo, id est, de Behen, appellat, habet Cumini Aethiopici, hoc est, Carnabadij. Actuarius verò in quodam antidoto ad cordis vibrationem, sensuum stuporem, inuoluntarios fletus, tremores, & terriculamenta (si tamen rectè interpretatur Ruellius) habet Carnabadij, id est, Doronici, sed mihi non constat, quū Actuarij Græcus codex non sit ad manus, quòd hactenus à nemine (quod sciam) sit excusus, an illud, id est Doronici, Actuarij sit, vel interpretis. At Simeon Sethi de Carnabadio Græcè scribens, quid sit non explicat, quanquam ex facultatibus, quas illi reddidit, facilè coniicitur, nil aliud illi esse Carnabadium, quàm Cari semen. Quo fit, vt non parum sit ambigendum, quis horum rectius Carnabadiū fuerit interpretatus. Antidota autem tā Nicolao, quàm Actuario descripta, vtraq; ad Cardaicam, cordis palpitationem, & melancholicos affectus præstāt. Quamobrem Actuarij sententiam probarem, si scirem illa Ruellij non esse verba. Nam Doronicum Mauritanorum omnium consensu, præsertímque Serapionis & Auicennæ, ad cordis vibrationem mirificè confert, & cor ipsum admodum roborat, quæ tamen vires in Cumino illo Aethiopico & Caro, autorū omnium consensu desiderantur. Verum si quispiam argueret, quòd in hoc antidoto Cuminum vel Carum addatur, quòd vtrunque flatus propellat, quibus plerunque hypocundriaca gignitur affectio, à quo cordis palpitatio, & atrabiliarij excitantur morbi, illi sanè facilè responderi poterit, non modò præstare Doronicum, quòd legitimum sit, ad cordis affectus, & hilaritatem conciliandam, tum Serapionis, tum Auicennæ testimonio, sed ad ventris, & vteri dolores, à crassiori flatu excitatos: Nec tamen ob id velim me hæc omnino affirmare

Medicamentorum similitudo plurimos fallit.

Carnabadii examinatio.

mare censeas. Cùm enim nihil solidi, certíque mihi sese offerat, quò verè asserere possem Carnabadium esse Doronicum, haudquaquam id ausim decernere, eóque præsertim, quòd hisce diebus nuper elapsis Gulielmus Quacelbenus Flandrus eruditissimus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus Constantinopoli, vnà cum plerísque aliis peregrinis ac raris simpli. medicamentis ad me miserit Aethiopicum Cuminum, cui Carnabadium inscriptum erat, ea fortasse ratione (vt puto) quòd ibi à Græcis ita Cuminum illud vocari audierit. Nec placet eorum opinio, qui Doronicum Orientale Pauli Arnabonem esse existimant, quòd nusquam apud Arabas legerim, viderímque Doronicum addi in vnguentis odoris gratia, nec quòd eorum aliquis Casiæ, & Carpesio illud viribus simile fecerit. Cæterum si Pauli Arnabonem, & Auicennæ Zarnabum rectè expendamus, nil aliud clarius veriúsque repræsentabunt quàm postremum Serapionis *Zurumbetum*. Quamobrem manifestè hallucinatur Gesnerus in sua epistola ad Guilandinum, dum falsò in *Zurumbeto* me accusat. Quippe qui existimat posterius Serapionis Zurumbetum esse Carpesium, cum tam apud ipsum quàm apud cæteros Arabas nil aliud sit Carpesium, quàm Cubeba. Nam vbi Paulus Arnabonem suum Carpesio facultate similem facit, Serapio Zurumbetum Cubebis comparat. Præterea quũ Galeno libro primo de Antidotis Carpesium herba sit, non arbor magna, vt de Zurumbeto scribit Serapio, cadit perítque Gesneri sententia, qui perperam in me inuehitur, ac præter omnem rationem scribit, quòd duo capita de Zurumbeto Serapionis simul confuderim Atqui potius mihi videtur confusus Gesnerus, cùm certò putet posterius Serapionis Zurumbetum, quod nos iam dudum scripsimus esse Pauli Arnabonem, esse Carpesium. Non equidem alia de causa dixisse illum me hæc duo capita confudisse crediderim, quàm quòd primum Zurumbetum, Serapionis Zedoariam fecerim. Cæterum cum legatur in principio huius capitis Zurũbet, id est, Zedoaria sunt radices rotũdę similes Aristolochię, & idẽ de Zedoaria afferat Auicenna, nõ ab re mihi factũ constat, si primum hoc Zurumbetũ Zedoariam fecerim. Præterea cum Serapionis Zurumbetum primo loco descriptũ conferat morsui venenosorum animalium, vt Auicennæ Zedoaria, non video sanè quid obstet, quin hoc Zurumbetum

Orientale Doronicum non esse Pauli Arnabonem.

Zarnabum.

Zurumbetũ.

Argumenta contra Gesneri opinionem.

Carpesium.

Zedoariam designet. Quò fit, vt iniuria me accusauerit Gesnerus. Etenim hæc ego haud quaquam confudi, sed per se ipsa confusa spectantur. Quippe Serapio primum sui Zurumbeti caput vnà cum Zedoaria confundit, vel quòd similia fuerint inter se medicamenta, vel facultate paria, vt testatur apertissimè Auicenna, vbi de Zurumbeto egit. Verumenimuero, vt res tandem ad calcem redigatur, primum Serapionis Zurumbeti caput confusum pronunciamus, quòd in principio de Zedoaria, in processu verò ad calcem vsque de Zurumbeto tantùm agat: Secundum verò non aliud esse medicamentum dicimus, quàm Pauli Arnabonem, & Auicennæ Zarnabum. Verum, vt nihil intactum relinquamus, dicendum est mihi aliquid etiam de Môly, in quo censendo postquam pluribus probare contendit Guilandinus contra Gesneri sententiam, Dioscoridis Moly non esse Oloconitidem, reliquum est (inquit) vt pari ratione Môly Dioscoridis excutiam, perpendámq; vera an falsa sint, quæ à Deo illo Herbariorũ Matthiolo tradũtur, Môly ignotam Italiæ esse plantam dicenti. Quibus sanè verbis suam in nos inuidentiã apertissimè declarat. Nam quãquam prius quasi iureiurando dixerit, non is sum, qui cauillis & imposturis inanem gloriolã aucupari velim, mentiri nescio, nec si scirem velim: hîc tamen sui ipsius oblitus, sibi planè plurimum, non mihi imponit. Sed vtinã Guilandinus hîc sui sit memor, vtinã hîc cauillis & imposturis inanẽ gloriam aucupari nolit, vtinam hic mẽtiri nesciat. Itane me dixisse, vel vnquam cogitasse affirmat? Nusquam (me hercule) scripsi ego Môly esse plantam Italiæ ignotam. Scripsi quidem me hactenus in Italia reperire nõ potuisse Môly quæ Dioscoridis delineationi respõderet, nec sciuisse ab aliis inibi fuisse repertũ, aut aliunde eò aduectũ. Quæ verba quantũ distent à Guilandini calumnia, vnusquisque sanæ mentis facilimè dignoscere poterit. Sed is rectè cauillis se ipsum fallit, cùm tam stolidè hallucinetur, vt credat caninum Allium à Hieronymo Trago, secundo loco appictum, esse Môly. Etenim Dioscoridi planta est Môly, quæ folia habet graminis latiora, humi sparsa, florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris, & caulẽ candidum quatenorum cubitorum. At allium alterum, à Trago caninum appellatum, folia gerit graminis angustiora,

Serapionis error.

Guilãdini inuidentia declaratur.

Manifesta Guilandini calumnia.

Guilandini inscitia in Moly.

Moly descriptio.

gustiora, sursum spectantia, flore Lilio conuallio æmulo, violæ purpureæ longè minorem, caulem viridem nunquam spithama, aut ad summum cubito, longiorem Quæ quidem notæ, si rectè expendantur, facilè palam fiet, quàm magna sit Guilandini vanitas, quàm insolens inscitia. Sed quo autore ista proferuntur in medium? Vnde ista erumpũt? Ex Galeno fortasse dicet, & ex eo libello, quo obsoleta Hippocratis clariora facit. O fœlicem interpretem, ô admirandum rei plantariæ indagatorem, qui μώλυζαν apud Hippocratem μῶλυ interpretatur. Subinde verò, vt suam inanem comprobet opinionem, falsò asserit Galenum eo in loco μῶλυ interpretari Allium, quum apertissimè scribat non μῶλυ sed μώλυζαν Hippocrati vocari Allium capitis simplicis, nõ in spicas diuisum. Quo fortasse vtitur Hippocrates, quod aptius altero sit ad supponendum, & vuluis iniiciendum. Hinc itaque palam fit Guilandini malitia, qui, vt probet Caninum Allium esse μῶλυ illa Galeni verba in suam peruertit sententiam, id quod facilè deprehendi poterit, si Galeni verba rectè perpendantur, quæ ita scripta reperio. μώλυζα, σκόροδον ἁπλῆν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας. Τινὲς δὲ μῶλυ, id est, Molyza est Allium, simplex caput habens, & non diuisum in nucleos: Quidam vero Moly. Quibus verbis maximè cõstat non probasse Galenum eorum sententiam, qui μώλυζαν μῶλυ interpretabantur, quum ipse apertissimè dicat μώλυζαν Hippocratis nil aliud designare, quàm Allium, simplex caput habens, cumque etiam non ignoraret μῶλυ contraria vi pollere, quòd vuluas occludat, nõ referet. Quid igitur aliud profitetur Borussus ille, quàm petulantiam, malitiam, maledicentiam? Quid aliud molitur, quàm cauillis detrahere, obtrectare, autorum sententias euertere, & falsa pro veris asserere? Non enim (inquit) eo dementiæ veni, vt Matthioli pellem Borussiaco corio anteponam. Atqui tametsi hic stultissimè (vt alibi diximus) loqui videatur, in hoc tamen plurimum sapere demonstrat, quòd corium illud suum tanti faciat, præsagiẽs fortasse, sibi aliquãdo vsui fore. Quamobrem corium illud diligenter inunctum asseruare poterit, & pro thesauro recondere. Nã quid valẽtius, quid aptius ad tympanum faciendum, vel Musicum suæ gentis vtrem conflandum, quàm Guilandini corium? O infœlicem hominem, qui putat non solum maledictis, sed etiam minacibus verbis terrorem

Guilandinus μώλυζαν perperam interpretatur.

Detestatur Guilandini petulantiam.

Guilandini corium quibus vtile.

rorem nobis incutere. Dabunt, inquit, tandem imperitiæ ſuæ pœnas, quas caueat, ſi non ſapuerit, ne ipſe primus experiatur. Vidi quidem longè antea, quàm fortaſſe Guilandinus hunc Galeni locum, quamuis is temerè me illum nec vidiſſe, nec legiſſe cenſeat, Legi ſanè, ac vidi, ſed non vt ille perperam intellexi. Moly itaque Allium non eſt, ſed Molyza Hippocratis, Galeni teſtimonio Allium deſignat integri capitis, Quò fit, vt ſi dixerim hiſce rationibus, & autorum teſtimoniis perſuaſus, me hactenus Moly non reperiſſe in Italia, nõ propterea tam acriter accuſari debeo, vt Guilandinus, qui tam admirandum monſtrum pro legitimo Moly in medium affert. Cæterum nec facilè Geſnero acceſſerim, quòd putet Dioſcoridis Moly eſſe Hippocratis Oloconitidem: Siquidem contrariis omnino conſtant facultatibus Oloconitis & Moly. Etenim hoc Galeni autoritate, contrahentis eſt facultatis, adeò vt cum farina Lolij ſuppoſitum, apertas valeat occludere vuluas, illa verò maximè aperire. Certant inter ſe de Moly Guilandinus & Geſnerus, (Sed vt ingenuè fatear, & vt Geſneri viri alioqui nõ vulgaris pace dicam quod ſentio) tanquam cum Tyreſia talpa, cum hic vterque cæcutiat. At quid nunc de Homerico illo Moly in medium afferam ſanè non habeo, nec etiam quod probem Guilãdini ſententiam, qui temerè (vt ſolet) affirmare videtur, nil aliud per Moly intellexiſſe Homerum, quàm Cynoſpaſtum, ſiue Agleophotin terreſtrem Aeliani, ſiue Baarã, de quo lib. 7. cap. 25. de bello Iudaico meminit F. Ioſephus: Sed falli decipique Guilandinum in hoc, vt etiam in cæteris, facilè palam fiet: Siquidem Homerus in Odyſſea Moly ſui radicem nigram eſſe ſcribit, his verſibus.

Geſneri opinio reprobata

Guilandini ſententia de Moly Homerico improbata.

Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γαλάκτι δὲ εἴκελον ἄνθος·
μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί.

At Ioſephus Baaræ radicem flammeo colore niteſcere aſſerit, adeò vt circa veſperas videatur veluti iubar fulgurãs. Verum quoniam fabuloſa perpetuò deſpexerim, etſi longe plura hîc aduerſus Guilandini ineptias afferre poſſem, ea tamen potius ſilentio duximus prætermittenda, quàm in medium proferenda. Porrò Geſnero gratias habeo ingentes, quòd contra Guilandinũ cauſam meam ſuſceperit, ſi tamen hoc ipſum fecit defendendæ potius veritatis, & noſtræ vindicandæ calumniæ cauſa, quàm illius accuſandæ inſolentiæ.

Baara apud Ioſephum.

Faloppij laus.

Hæc itaque ſunt ſpolia (mi candidiſſime Faloppi) quæ profligato Guilandino tibi mittenda duximus, quòd te mirum in modum ſemper dilexerim, ac etiam plurimum obſeruauerim, quem mihi fortuna dedit, non modò amplificatorem dignitatis meæ, ſed etiam inimicorum vltorem. Quandoquidem præterquam, quòd id mihi pollicentur tua in me præſtita officia non deſunt ſanè ſtudioſi iſthinc ad nos remeantes, qui non ſolum de tua admirabili virtute, eruditione, integritate, humanitatéque plurimum commemorant: ſed ſæpe, ac ſæpius audiuiſſe Faloppium (quæ tua eſt beneficentia) de Matthioli doctrina, eruditione, ac laudibus publicè diſſerentem, prædicant. Quamobrem ſi tu is es, qui tuis ſententiis me ſæpiſſime ornaſti, qui tuis præconiis, qui ſummis tuis laudibus vſque ad ſydera me euexiſti, verendum mihi non eſt, ſi quis tam impudens in poſterum fortaſſe emerſerit, qui noſtris ſynceriſſimis conatibus obeſſe voluerit, quin tua doctrina, eloquentia, & autoritate, quibus maximè præſtas, me abſentem defenſurus ſis: Nam hæc omnia ſic in te eluceſcunt vt cum quolibet antiquorum comparari poſſint tuæ virtutes. Interim me excuſes velim, ſi vehemētius, quàm nos decere putas, ac acrius quàm pro more antea conſueuerim, in Guilandinum dixerim. Siquidem cùm nullus hic obſeratur lenitatis locus, ſeueritate putaui reprimendam eſſe huiuſce conuiciatoris impudentiam. Plura tamen non dicam, ne in quo obiurgem, id ipſum videar imitari. Vale Italiæ decus, mei non immemor.

Pragæ Calendis Ianuariis.

*

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM Liber Tertius.

***

GVLIELMVS QVACELBENVS Curtacen. Physicus Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Agitur de plantis quibusdam peregrinis Constantinopoli à Quacelbeno missis.

NON tam temerè vtilissimas tuas occupationes, reíque herbariæ iam tandem reuiuiscenti in primis necessarias, Doctissime Matthiole, interturbarem, nisi ea mihi de summa tua humanitate, qua ex æquo omnes prosequeris, vel ex sola Magnifici Domini mei Oratoris relatione cōstitissent, vt nihil vereri debeam, quin amicissimè has primas meas salutationes sis accepturus. Neque verò illæ ab ignoto prorsus homine venient, nam quamuis vix bis præsens te præsentem conspexerim (prohibebat enim tui conueniendi cupidissimum familiarius tecum agere morbus, quo superiori itinere reuersus Viennæ distinebar, grauissimus & diuturnus) absente tamen iam secundo Byzantium, atque inde etiam ad Ponticæ vsq; Cappadocie Amassíam comite vsus sum assiduo & suauissimo, atqui nec comite tantum verumetiam præceptore fidelissimo, & ex quo emolumenti plurimum fructúsque percepi. Luculentissimis profecto tuis in Dioscoridem commentariis totum debeo, quicquid hactenus de herbarum, aliorúmque simplicium medicamentorum natura, solidæ cognitionis assequutus sum. Flagraui quidem

quidem ego ab ineunte ætate illorũ cognoſcendorum non mediocri deſiderio,ſed quod non parum relaxarunt doctiſſimorum noſtri temporis de vnaquáq; ferè planta variæ atq; incertæ diſceptationes Seplaſiariorum, quibus Medicæ materiæ,curam atque ſcientiam ſuperiores Medici deteſtabili quadam ſua vecordia,& magna mortalium ægrorum pernicie reliquerant,extrema ignorantia:deinde hinc Græci,inde diuerſa ſentientes Arabes: poſtremò quòd nullus in vniuerſum prodiiſſet,cui velut certo in tanta viæ incertitudine ductori tutò confidi poſſet. Sed poſtquam ſemel in publicum editas erudiſſimas tuas,pleniſſimaſque in Dioſcoridé enarrationes vel à limine tantùm ſalutaſſem, recepto protinus animo,cæpi maiore longè, quàm antea vnquam, rei herbariæ ſtudio teneri,confirmata penitus in hoc animi ſententia, nos talem in hoc ſcientiæ genere inſtauratorem nactos eſſe, qualé ſuperioribus annis in anatomicis adminiſtrationibus doctiſſimum Andream Veſalium. Scripſerunt de eadem materia ante illum complures,ſed quos poſt ſe multis paraſangis reliquit. Scripſerunt quoque ante te non pauci atque huius tempeſtatis Medici celeberrimi,ſed qui libenter niſi phi lautia quadam tranſuerſi rapiantur,tibi palmam ſint ceſſuri. Ita accuratè, ita dilucidè, ita ad numerum appoſitè omnia pertractas. Habuit Veſalius (vt in comparatione perſiſtam) ſuos æmulos non ignobiles viros,habes & tuos, ſed quos vt ille facilè,pugnante pro te inuicta perpetuò Veritate, retundes. Patiaris obſecro,doctiſſime Matthiole, me mihi in hac parte indulgere,neque vnquam in animum inducas, me leuiter potius adulantem tibi,quàm verè,atque ex animo hæc ſcribere. Adulandi namque nulla mihi neceſſaria cauſa incumbit,vt plurimæ ſunt è diuerſo,quæ, vt quàm optimè tibi velle debeam,de te quàm optimè ſentire,ac loqui,hortantur,atque etiam impellunt:eruditio tua ſumma,iudicium de re herbaria exactiſſimum,ſtudium iuuandæ Medicinæ, qua parte iam maximè laborat,indefatigatum,lucubrationes poſtremò tuæ laborioſiſſimæ,ex quibus eos progreſſus me iam feciſſe in ſimplicium medicamentorum notitia ſentio, facturúmque indies maiores ſpero,vt tandem illa ardéti meo cognoſcendi deſiderio ſatisfactum iri cõfidam: Sed de his ſatis. Ad ea conuertar, quæ potiſſimam huic epiſtolæ ſcribendæ cauſam dederunt,quæque quòd, ad ſuſceptũ tibi negotium, proximè

proximè faciunt, non ingrata futura fatis fcio. Magnificus Dominus orator Augerius à Busbeck nõ minori, quàm ego nofcendi res naturæ mirabiles ftudio captus, quo nefcio an aliud homini libero & nobili conuenientius excogitari poffit, cum priori itinere præpropero & impræmeditato, multa fibi ad animum fuum explendũ defuiffe animaduerteret, fecundo Byzantium remiffus, de affcifcendo in familiã fuam inter cætera perito aliquo pictore, cuius opera adiutus, quæ minus commodè auehere poffet, depicta faltem, quàm optimè referret, cogitabat, impulfus quoque ad hoc Sereniffimi Principis Ferdinandi, &c. Domini tui atque noftri, miffis ex Oeniponte literis, quæ de referendis in librum aliquem peregrinarum arborum, cuiufmodi hic complures reperiri certum eft, imaginibus, agebant. Conftantinopolim igitur reuerfo, & diligenter fibi commiffam prouinciam tractanti, quam non leuem tantum promptiffima tanto Principi obfequendi voluntas, fed fuauem etiam animus natura eò propenfus, faciebat, fuperuenerunt alteræ eiufdem inftituti literæ à Gaftalo Regio, tum temporis apud Venetos, Oratore, quæ de tranfmittendo hinc tuo Acoro illum commonebant, quod quia non tam Principis, quàm tuo nomine fieri intelligeret, cœpit non folum de mittendo Acoro, neque de arboribus exoticis tantum, verùm etiam omnis generis plantis raris (præcipuè quæ in tuis commentariis, aut ipfo etiam Diofcoride defiderantur) & noftro orbi incognitis animalibus, quantum per negotia legationis difficillimè conceditur, depingendis curare, id quod hactenus ob duriffimam, qua hic viximus, conditionem, non omnino fucceffit pro animi fententia, fucceffurum tamen non infœliciter fperarem, modo optata tam diu pacis tempora tandem elucefcerent, & ftudium fuum non ingratum Serenifs. Principi, neque impenfas difficiles fore intelligeret. Locus enim hic eft ad ifta accommodiffimus, Ponto herbarum omnium (vt pernofti) parenti fœcundiffimo, Afiæ item & celebrioribus mediterranei Infulis vicinus, Emporium præterea omnium rerum abundantiffimum. In primis verò earum, quæ raritate commendantur, trahentibus huc ex omnibus penè orbis regionibus, externos mercatores, primorum procerum ftudiis, qui mercium nouitate præ cæteris hominibus, quos vfquam vidi, vel maximè delectantur. Porrò cũ huiufmodi

t mercium

mercium nonnullas ad Sereniſſimum Archiducem dominus Orator, data per collegarum ſuorum diſceſſum occaſione oportuniſſima, mittere conſtituiſſet, nam illius mandatò emendas Vienna ſuſceperat, adiunxit in tuam gratiam *ciſtellam* quandam iis medicamentis inſtructam, quæ, vt ex tuis commentariis cognouimus, tibi optatà iam diu aduenient. De his ob id breuem narrationem adiiciendam putaui, quod, quædam ſint noſtris antèhac (ni fallor) *penitus incognita*, quædam nota quidem, ſed tanta cum aliis *quibuſdam* ſimilitudine coniuncta, vt vix à perito harum rerum *inueſtigatore* exactè diſcerni poſſint. Nomina & facultates, duo potiſſima ad cognoſcendam vniuſcuiuſque rei naturam inſtrumenta, partim à Pharmacopolis, partim à ſaſtitatibus hic Medicinam Iudæis, accepta coniunxi, quod non parum ad faciliorem illorum perſcrutationem tibi commodatum cenſerem. Nihilominus tamen omnia exactiſſimo tuo iudiciò perpendenda relinquo, illud vnum iterum atque iterum rogans, vt has meas primitias, velut meſſis è tuo ſemine propagatæ, benigniter ſuſcipere digneris.

Calamum vulgarem, quem Acorum in tuis commentariis eſſe affirmas, nec malè meò iudiciò illi conueniente Dioſcoridis deſcriptione, Dominus Orator datò commeatu per Seplaſiarium quendam Fulginatem, cuius apotheca in Pera eſt, non procul à Nicomedia, ex vaſtiſſimo quodam lacu deferri curauit. Attulit ille complures plantas, inter reliquas tantum vna quidpiam anguloſum velut cauli ſimile gerebat. vertice truncum, exaridúmque, ex latere verò obliquè eminebat aliquid, non diſſimile, aut plantaginis capitello, aut auellanæ nucamento, digitali longitudine, quod paucis poſt diebus, ad virginei floris modum efflorescere viſum eſt, idque paulò ante Calend. Maias, poſt verò aliud floris veſtigium nullum apparuit, licet plantas ampliſſimis vaſis impoſitas, affuſa indies ad ſemipedalem altitudinem aqua (ſic enim dicto lacui innaſcebantur) eam ob rem hucúſque dominus Orator aſſeruari curauerit, vt idcirco omnino me tuam, ne ſi florem Iridis ſimilem in Acoro requiras (cuius tamen non meminit Dioſcorides) verus hic ſit Acorus. Superiori Amaſiano itinere, non procul à ripis Halys, qui Galatiam à Cappadocia diſterminat, viginti penè dierum itinere, me herbam vidiſſe recordor, cui optimè Dioſcoridis de-

ſcriptio quadrabat, eámque habebat radicis diuiſionem, quam appicta tuo libro, qui tum in curru præ manibus erat nobis, imago refert, odorata præterea erat, & candida, & quæ licet guſtanti primum acris parum videbatur, tanta tamen poſtea acrimonia non ſolum fauces, verum etiam gulæ interiora vellicabat, vt proculdubio ſi non Acorus fuerit, plantam aliam inſignem fuiſſe oporteat. Huius ob id potiſſimum memini, quod è medio caules eminebat, quæ circa Calen. Aprilis florem promittere videbatur. Extirpationem plantæ cum in reditum diſtuliſſet, vt auferendi recentiorem poteſtas eſſet, incidente ſub illo grauiſſima domini Oratoris valetudine, dum illam ſollicitus obſeruo, immemor deſignatum locum præterij, campus is erat vaſtus, non lacuſtris, ſed quem intumeſcens Halys aliquando inundaret.

Altera herba Ruta eſt ſylueſtris, quam copioſiſſimè toto itinere ab Amaſſia ad Sangariam vſque naſci vidimus, ignotam tunc temporis, ac poſt tamen cognitam, intellecto hic ab Arabibus illius nomine. Harmel enim iſti, vt priores, qui de ea ſcripſerunt, appellant, eodémque modo inducta cerebro, velut ebrietate quadam rerum triſtium moleſtiam tollere aſſerunt.

Tertia hic vulgo Eliſſoth, vocatur, id eſt, herba gladiolus, vtuntur hac ad alui deiectiones, quem verò humorem purgando potiſſimum trahat, ex imperito iſtius diſcriminis vulgo cognoſcere non potui. Experimento autem tentare in tanta aliorum mihi cognitorum copia, neque tutum videbatur, neque conueniens.

Alumen Iameni, ſic à Perſiæ regione, vnde aduehitur nominatum, vt hic volunt, namque aliter antiquum Arabicarum vocum in Auicenna interpretem exponere memini, rem factitiam eſſe ex inſertis tranſuerſim paxillis, aperte conſtat, cuius hic frequentiſſimus præſertim in ocularibus equorum medicamentis eſt vſus, hominibus quoque non inuſitatum rubentes inflammatione oculos illo molliter delinentibus.

Blattia Byzantia ab vngue odorato, communiter huius vrbis Pharmacopolæ diſtinguunt, atque hęc, quæ mittimus Blattia. Quæ verò tuo libro depicta ſunt, vngues odoratos apellant.

BOZETH an Alcyonij Mileſij ſpecies ſit, tuum eſto

iudicium. Dioſcoridis certè deſcriptio non malè conuenire videtur.

CHESMEZEN tam vulgare hîc ad oculorum morbos eſt remedium, vt tritum ſit prouerbium. Si doleant oculi, habes Cheſmezen. Petrus Bellonius in Gallicis ſuis commentariis de rebus Turcarum memorabilibus, Acacalim eſſe affirmat. Ex Aegypto ſanè adferri certò mihi conſtat, eáq; abundantia, vt nummulo, quantam vix requiras, emere poſſis.

CHRYSOCOLLA quam mittimus, *foſſilis eſt*, rara iſtis officinis, nam plerunque vt noſtræ, factitia vtuntur. De hac ſi quicquam noſtro aurifabro credere liceat, hoc tantum habemus, noſtram longè ad auri ferruminationem efficaciorem eſſe.

CASTANEARVM ſpecies hîc frequẽs reperitur, quæ ob id vulgò equinæ cognominantur, quòd ternæ, aut quaternę deuoratæ, pectoralibus equorũ morbis, tuſſi præcipuè, & anhelitus difficultati opitulentur.

CARDAMOMI ſpecies ex diuerſis apothecis diligenter corraſimus, penes te ſit liberum de illis iudicium. Turcæ huius vrbis incolæ, commanſis aliquot ſeminibus, vini odorem tegere ſolent, alioquin non ſine vitæ periculo ſe proditùri, ſi quando ad magiſtratus ſuos appellentur.

CARNABADIVM vbi de Orinthogalo agis, cũ Actuario Doronicum eſſe ſentire videris. Nicolaus autem Myrepſus aliquoties Cuminũ Aethiopicum interpretatur, cui adſtipulantur duo manuſcripta Græcè dictionaria, quorum adhuc alterum apud nos habemus. Vulgò præterea nota etiamnum appellatio, ex cuius opinione iam illud mittimus.

DE Coulcoul, & Hebulben, nil dum certi intelligere potui, niſi quòd Coulcoul, quibuſdam in delitiis ſint, *præſertim* quandò recentes ex Aegypto aduehuntur. *Genus* quoddam reſinæ à Perſa mercatore Capura viua cognominatum, ob id Dominus Orator, quantum vis magno emendum putauit, quòd illius nullam adhuc apud quenquam, niſi ſub alio fortaſſe nomine mẽtionem factam intelligeret. Venerem in primis ſtimulare contraria virtute ab Arabibus attributa Caphuræ, idem mercator referebat. Odor certè ſapórque non mediocrem caliditatem poſſidere tantùm teſtantur.

ftantur. Hîc admonendus es, dum imprudentius vitreum vasculum in quo asseruabatur tractaturus, collisa ansula, particulam vnam atque alteram vitri liquori incidisse.

IVNCVM odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro vero, magno Dominus Orator redemit, mirū quanta acrimonia gustantis linguam mordicet.

LAPIS Bezahar à Persis mercatoribus è regione quadam Armuzio vicina, vt ipsi referunt, sed vereor ne falsè, apportatur, precio ob id grandissimo, quòd rarior sit & illis non secus atque Arabibus olim, præsentissimum aduersus omne ferè venenorum genus præsidium habeatur.

HAEMATITAE nostro non malè quadrarent Dioscoridis notæ, si de friabilitate tantum constaret: sed cum ea non vno solum modo in rebus consideretur, nihil fortasse impedit, quin hic sit Hæmatites, præsertim quando ad eos morbos à Medicis Iudæis hic adhibeatur, ad quos cōducere affirmat Dioscorides, qui, vt non sunt vulgares, ita non vulgaris hîc quoque est precij.

MAHVMETANI sua lege vini potu prohibiti, diuersi generis compositiones, inter quas communissima est, quæ vulgo Maslach dicitur, meditati sunt, quibus non dissimilem ebrietati, mentis alienationem sibi inducere consueuerunt. Atqui nec istam tantum, verum immanem quoque aliquando insaniam, quam nunc ad ponendam animi mœstitiam, nunc ad fugandum suborientem in rebus difficilibus pauorem, conducere opinantur.

NVCES Farfalach ego tuas atque Arabum, vomicas esse arbitror, propterea tamen mittendas censui, quod inter illas vna sit cortice superiori intecta, qualem me illîc vidisse non recordor.

NVCIS quoddam genus ex Aegypto adfertur, cuius non externus tantum cortex fibrosus, glaber, colore subrufescente, sed & internus, si vera hîc narrant, quod, quî recés mollescit, illius regionis hominibus pro delitiis expetitur. Illud de eo mirādum est, in tantam postea duritiem euadere, vt aptissimum hic habeatur terebrarum capitellum, in qua, velut in planulis cardines circumuóluuntur.

NITRO vero longo iam tempore destituimur, non sine maximo ægrorum incommodo. Bellonius in Aegypto se verum vidisse asserit, quòd fidem aliquam mihi facit, cum

ex Alexandria hoc nostrum aduectum sciam, neque cum quoquam fossilium, atque nitro maiori similitudine conueniat, verum nitrum esse posse, quod si sit, quoniam abunde satis illinc aduehitur, quantum putas nostris regionibus ad iumenti accessurum?

SADETH Z non minimi inter Iudæos nominis medicus, apertissimo errore (vt ex Dioscoride patet) Glaucium esse contendebat, ego æruginis potius scolæciæ speciem aliquam arbitror. Gustanti nescio quid sebacei saporis refert, atq;ego profectò è seuo compositum esse aliquid putarem, nisi lumini admotum non diffluere, quæ illius est natura, sed paulatim indurescere, post etiam siccitate aut ipso calore nimio dehiscere vidissem. Arabes [illegible]Dembehe vna vocat. Ocularibus vero compositionibus plerunque solet admisceri.

CASSABOVSSERIRE Bellonius in dictis suis commentariis, cum vulgo hic Pharmacopolarum Calamũ aromaticum esse opinatur, meo quidem iudicio absurdissimè. Placet Auicennæ potius spodium esse, quod arundines vi ventorum, & partium ad se inuicem confricatione adustas esse, videtur iudicare, ac tale quidpiam huic arundini accidisse, aliquis non ineptè dicere mihi posse videtur. Nihil tamen certi de hoc statuo, sed totum vt alia omnia priora ad tuum iudicium relego.

POSTREMA est Zedoaria Indica, vt præsentissimũ ad quælibet penè venena creditum remedium, ita incredibili ferè precio hic venale, si Arabum iuramentis credere liceat, nullum vel maximis Principibus dignius munus excogitari potest.

HAEC, doctissime Matthiole maiori (vt ingenuè fatear atque ipsa orationis, & characterum inæqualitas testabitur) labore, & tibi gratificandi studio, quàm cura & diligentia tumultuariè cõgesta, idcirco boni consulas, quod ad missam à Magnifico Domino Oratore cistellam, vt ante ostendimus, penè necessario videbantur adiicienda, pro iis vicissim, nisi maiores te occupationes aliò auocẽt, liberrimum de omnibus tàm missis quàm scriptis iudicium tuum postulo. Latissimam præterea si placet earum rerum explicationem, quæ apud vos illîc aut desiderari nouisti, aut improbas tantum corruptásque prostare. Sic occasionem dabis commodissimã cognoscendi animi mei ad tua officia paratissimi. De herbis

pere

peregrinis, animalibus item & arboribus atque aliis nonnullis libens quædam adiungerem, sed prohibet Epistolæ longitudo, quæ in iustum iam propè volumen excreuit, eámque ob causam molestam fore metuo. Quòd si gratam tibi meam battologiam intelligam, scribam aliàs quàm copiosissimè. Interea Deus Optimus Maximus te Principi nostro Serenissimo ac publico Studiosorum Medicinæ bono, quàm diutissimè incolumem conseruet. Constantinopoli VII. Calend. August. 1557.

PETRVS ANDREAS MATTIOLUS Gulielmo Quacelbeno, Curtacensi Physico S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ censúque quodam omnia expenduntur.

QVantum gaudij, quãtúmue voluptatis attulerint mihi literæ tuæ, quantúmq; debeam Clarissimo Augerio Romanorum Regis istic apud Turcarum Imperatorem Oratori, quòd tam pulchra, tam rara, tam preciosa ad me miserit medicamenta, omni auro, ac gemmis præferẽda, nulla dicendi facultate eloqui, nec vllo calamo exarare possum. Nã quid iis mihi gratius, quid iucũdius, qd suauius, quid optatius, à quoquã donari potuit? Profectò nihil. Cum nihil magis mihi vnquàm fuerit in optatis, quàm perpetuò Medicæ materiæ studiosis aliquid noui, boni præclariq; cõparare. Etenim studiũ augendi ac illustrãdi Medicã facultatẽ, iuuãdíq; posteritatẽ, adeò me totum cõplectitur, ac detinet, vt spretis cæteris humanæ vitæ voluptatibus, hoc solo tantum me oblectet soléq; plurimum. Nam cum Dei Optimi maximi munere lucubrationes nostras quotidie magis, ac magis inclarescere, nõ solũ apud omnes præclaros rei Medicæ studiosos, sed etiam apud alios cuiusuis facultatis doctissimos viros animaduertam, quis profectò mihi vnquam persuadebit, ne præclarissimam hanc simplicium medicamentorum facultatem omni thesauro præferam? Quamobrem & Clarissimo Augerio, & tibi quoque tantas habeo gratias, quantas studia erga me vestra ac officiosa voluntas requirit ac postulat. Fatebitur & posteritas

(nisi fallor)se vobis plurimum debere,quod me in hoc tam necessario.ac vtili labore iuueritis, si modo non ingrata pro tanto beneficio fuerit, quod haudquaquam futurum censeo.Nam quicquid propemodum toto nostræ vitæ curriculo, magno labore in medica facultate consecuti sumus, *id totum in eius commodum collatum volumus.* Hic paternus noster amor, quo mirificè erga eam affecti sumus, multis Clarissimis viris notus est,qui eò libentius nostros conatus summo studio adiuuant & promouent, quò magis posteritatis commodo ducuntur. Cæterum etsi nullis opibus,nullis officiis, hæc in me collata beneficia rependere quiuero,enitar tamen, vt scriptis,ac præconiis nostris omnibus palam fiat,nos ingenuè fateri,per quos profecimus. Non me præterit, quantum tibi meritò debeam,quòd ita Commentarios nostros(quæ tua est humanitas)ad cœlos vsque euehas, & cæteris aliis præferas, quod facilè ex hoc animaduertam ingenui animi tui erga me voluntatem, ac beneficentiam esse haud vulgarem. Gaudeo sanè abs te viro apprimè erudito commendari labores nostros,non quod hisce delecter commendationibus,vt præ cæteris euehi velim, verùm vt hinc certior fiam me non incassum laborasse.Commentaria illa nostra nunc primum iterum in lucem prodierunt,aucta non modo sexcentis ferè locis, sed quàm plurimis plantarum,& animalium imaginibus, quæ in priori editione non habentur. His prærerea accessit Apologia aduersus Amathum Lusitanum, & censura in eius enarrationes, quo fit,vt codex iam multum excreuerit.At quum iam dudum mihi compertum sit, quanta animi propensione rem plantariam excolas,quantúmque hæc facultas tibi sit cordi, dabo sedulam operam,vt Venetiis ad te isthuc noua hæc nostra perferantur. Curabo itaque vt mittantur ad Venetorum Oratorem(Bailum Veneti vocant) istic agentem,vt citius, & securius ad tuas deferantur manus, & eis pro arbitrio vti possis,donec tertiò perficiantur Iconibus longè maioribus,ac elegantioribus illustrata. Alo nunc hic sculptores plures,qui omni solertia, ac diligentia ad pictas excidunt tabellas,vt ex inconibus,quas ad te mitto, facilè coniicere poteris. Opus est magnum,magni admodum sumptus, ac laboris. Verùm quum primum Deum Optimum Maximum habeam, qui hæc sua Clementia mihi infundit, nec Reges

desint,

desint, nec Principes nostri, qui hac de causa mihi non mediocri liberalitate succurrunt, non vereor, quin rem hanc ad optatum deducam finem. Quò fit vt hinc coniicere possis, Candidissime mi Gulielme, quam magno gaudio, quanta animi voluptate vestra hæc peregrina exceperim medicamenta, quùm non solum magno sim captus desiderio, illustrandi hosce nostros labores elegantissimis imaginibus, sed & augendi talibus peregrinis medicamentis, quæ paucis aut fortasse nullis hactenus visa sunt. Quamobrem te rogo atque obtestor per amicitiam nostram, per communia studia, per mortalium salutem, quibus maximo esse potes auxilio, vt tuam continuè naues operam, ac diligentissimè cures, quod si qua istic reliqua sunt, quæ operi nostro profutura censeas, illa summo studio colligas. Porrò quæ nunc à me desiderantur, hic per se annnotata reperies. Atqui quũ mihi facilè persuadeam longè plura abs te inueniri posse, quàm à me peti, non vereor quidem quin tu & augendæ medicæ facultatis, & posteritatis causa, te totum ad hoc munus obeundũ promptissimum exhibeas. Nec admodũ fore difficile crediderim, vt ea quæ abs te inuẽta fuerint, huc ad nos adferantur; Quippe cum istic sit Venetorum Orator, eius auxilio censerem, quòd omnia securè mitti Venetias possint ad Cæsaris Oratoris manus, qui postea per Veredarios, qui illinc quotidiè ad nos veniunt, hæc omnia tutò mittere posset. Sed de his hactenus. Nunc verò ad ea me conferam examinanda, quæ à Clarissimo domino Augerio nobis missa sunt, & à te tuis humanissimis literis mihi descripta.

Acorum verum. *Calamus Aromaticus vulgaris vsus quid.*

IN primis est Acorum, cuius non solum plures accepi plantas, sed imaginem ad viuum pictam, adeò vt iam omnes Sole clarius nosse possint, Calamum vulgare nostrum, nil aliud esse, quàm legitimum Dioscoridis Acorum. Quinetiã & palam fiet, eos toto errasse cœlo, qui Galangam Acorum esse contendunt. Desiderassem tamen, vt caulem quoque vel eius Iconem misisses vnà cum agnatis in latere Capitulis, quorum rectè meministi. Siquidem haudquaquam crediderim, quòd tu qui non solum doctrina, & eximia eruditione, sed etiam prudentia, ac ingenio præstas, capitula illa, & caulem tibi asseruaueris, cum proculdubio scieris

 hæc

hæc peregrina, rarissima ignotáque esse omnibus, qui Europam incolunt. Quamobrem te quam plurimum rogatum velim, vt caulem illum vnà cum capitulis ad me mittas, si cupis huiusce plantæ perfectam, te authore, à me dari imaginem. De alia verò planta, quam te inuenisse ais, non procul à fluminis illius ripa, qui Galatiam à Cappadocia disterminat, quid sentiam, asserere non ausim, cum planta non sit ad manus, nec possim de incertis, & nusquam visis nisi temerè meam afferre sententiam.

Siluestris ruta legitima.

SILVESTREM Rutam rectè probamus legitimam esse Harmolam, quum omnibus illi respondeat notis, quam cum hactenus nec viderim, nec nouerim, hilari admodum animo accepi.

Elissoth vide re.

DE ELISSOTH, quam etiam Gladiolum appellas, quid dicam non habeo, cum nusquam hanc me vidisse meminerim. Recensebo tamen fortasse illam inter dedicctoria medicamenta. Quare si fortè fortuna interim cognoscere poteris, quem propriè nostri corporis exoluat humorem, & qua detur mensura, molestum tibi non ducas, id ad me scribere.

Alumen Iameni.

ALVMEN Iameni ves factitia est, vt ex insertis festucis quisquam coniicere potest. Atqui si vera fateri velim, & meam de eo in medium adferre opinionem, potius illud Chalcantum putarem, quàm alterius generis alumen, quòd nihil sapore à Calcantho differat, tum etiam quod Chalcanthum Pannonicum habeam colore illi omnino simile. Serenifs. Princeps meus allectus colore & rei nouitate, id totum quod misistis ad se recepit, quò postea factum est, vt periculo facto comperire nequiuerim, an diluto gallarum additum, id atrum redderet. Quòd autem non putem hoc alumen, id esse, quòd Arabes lameni vocant, illud in causa est, quod sciam nihil aliud Mauritanis esse, Alumen Iameni, quàm alumen scissile, albi non cœrulei coloris, quin etiam per se fossile, non arte paratum. Opinioni nostræ rectè quidem astipulatur Serapio ex Dioscoride scribens, capitulo c c c c. xx. vbi sic habet: Multæ sunt Aluminis species, sed illæ, quæ administrantur in medicinis, sunt tres. Vna est illud, quod dicitur Iameni, & est melior aliis, & melius ex eo est illud, quod est recens album, fortis albedinis, facile diuidens se, & habens velut capillos albissimos.

Alumen Iameni est alumen scissile.

Serapio

Serapioni subscribit Auicenna libro ij. capit. lxx. his verbis. Scissum verò est Alumen Iameni, & est album ad citrinitatem declinans. Quibus palàm est, hoc alumen non esse legitimum Iamenum, sed Chalcanthum factitium potius, id quod facilè comperies, si gallarum decocto aut diluto illud adiicies.

QVI Blattiam Byzantiam ab vngue odorato segregant perperàm meo iudicio faciunt, cum Serapioni, & Auicennæ nil aliud designet Blattia Byzãtia, quàm vnguem odoratum, vel conchulam Indicam, de qua lib. ij. meminit Dioscorides. Verùm cum in Serapione de Blattis Byzantiis duo habeantur capita, scriptorum (vt mea fert opinio) errore repetita, cogitauerunt forcasse quidam differre inter se Blattias Byzantinas, & odoratos vngues, quo postea factum est, vt ab impostoribus hoc Conchilij genus, quod ad me missum est, pro Blattia Byzantia inuentum sit, & subinde in medicum vsum cõcesserit. At si Medici vel Pharmacopæi in Serapione caput clj. & cccclij. in quibus de Blattis Bysantiis agitur, accuratè legerint, facilè hanc nouerint imposturam. *Blatta Byzantia.*

ALCYONIVM Milesium, quod Turcæ Bozeth vocant, nisi mea me fallit opinio, legitimum esse puto, quòd pluribus illi respondeat nobis. Quod ad me missum est, totum accepit Serenissimus Princeps. Nec propterea Alcyonio Milesio sum destitutus, cum iam pridem sint mihi vna cum illo aliæ Alcyonij species. *Alcyonium Milesium.*

QVOD seminis genus Chesmecen esse possit, mihi sanè incompertum fateor. Nec tamen Bellonij sententiæ accesserim, qui semen hoc Acacalim perperã esse putat, quum nihil cum myrica habeat similitudinis, vel cognationis. Seram ego hoc semen futuro vere, nisi aliud diuinitus nobis accidat, vt quid inde proueniat, inspicere possim. Tu interim cui res ipsa plantaria plurimum est cordi operam dabis, vt videas, an istic à mercatoribus, vel Myropolis, vel Medicis explorare possis, vtrum semen sit arboris, fruticis, vel herbæ. quinetiam an eius plantæ ramusculum consequi possis. Cupio præterea abs te scire huiusce medicamenti vsum ad oculorum morbos, & an valeat in frigida vel in calida causa. *Chesmecen.*

CHRYSOCALLAM tuæ omnino similem vidi aliàs Venetiis plurimam, sed si Chrysocollæ notas à Dioscoride petamus, huic nihil cum legitima cognationis reperies, *Chrysocalla.*

nisi

Equina castanea. nisi quod vtráque aurum ferruminet. Placuerunt sanè admodum Castaneæ, quas istic equinas vocari, ais, quod anhelosis, & tussientibus equis maximo sint auxilio. Cuperem tamen abs te certior fieri, an ab arbore producantur vulgaribus castaneis simili, an echinato concludantur inuolucro, & an vt nostræ tutò possint deuorari in cibis.

Cardamomi vulgarissima genera. QVID certi dicam de tribus illis Cardamomi generibus, præter id, quod in Commentariis nostris posteritatis memoriæ mandauimus, non superest. Nec tantum otij nunc mihi sese offert, vt altius Cardamomi, & Græci & Arabici historiam expendam. Spero tamē me id breui facturum non sine fructu. Quod si effecero, fortasse vt velim, statim tibi meam probabo sententiam.

Cuminū Aethiopicum. ET SI semen quod Aethiopicum Cuminum esse censeo, istic Carnabadion Græcis appellatur, cum tamen certò sciam carnabadium esse carum, non possum tuæ acquiescere sententiæ, & ob id mihi facilè persuaserim ea verba in Actuario potius esse Ruellij, quàm Authoris.

Coulcoul. NVCLEVS quem Coulcoul & Hebulben appellas, frequentissimus in Bohemia, Austria & Goritiensi agro nascitur. Huiusce fructus arbor Plinio Staphylodendron appellatur, Scripsimus nos huius arboris historiam, vbi in Dioscoride de Pistaceis egimus.

Caphura viua qua. LACHRIMAM quam viuam Caphuram à Persis appellari scribis, plurimi facio. Cogitabo posthac sedulò an fortasse legitima sit Stacte, nam adeò odore placet, vt credam non obscuræ facultatis esse medicamentum. Explorabo itaque rē hanc diligentius. Tu verò interim videas an scire possis vnde afferatur, vbi nascatur, & à cuius generis planta fundatur hic præclarissimus liquor. Nec etiam te pigeat me reddere certiorem, quo pondere, vel quantitate, quo modo quáue ratione sumatur, vbi frigeat Venus. Cæterum mihi rem gratissimam facies, si tantundem iterum ad me miseris.

Iuncus odoratus. DE IVNCO odorato ita ad me scribis. Iuncum odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro vero, magno pretio Dominus orator redemit, mirum quanta acrimonia gustantis linguam mordicet. Quibus minimè correspondet id, quod facto periculo non solum mihi, sed aliis nonnullis accidit, quandoquidem, & mihi, & illis hunc iuncum mandentibus nihil præter amaroris plurimum

mum dereliquit gustandum. Sed mirum quod tu qui iudicio, & experientia præstas, hanc potius imposturam odoratum Iuncum esse putaueris, quam Officinarum Squinanthum, cum tamen hoc notis omnibus odoratum Iuncum referat.

Lapis Bezahar. LAPIDEM quem Mauritani Bezahar vocant accepit in sui commodum Serenissimus Princeps. Ego iam dudum plures illi similes vidi lapides, sed an veri, vel adulterini sint profectò nescio. Atqui si Serapionem, & Rasim consulamus, nó video cur probem lapidem hunc legitimum esse, nec est vt plura nunc de eo in medium afferam, cum sententiam meam libr. v. nostrorum commentariorum in Dioscoridem, postquam de Lemnia Sphragide egimus, fusius declarauerim.

Qualiter friabilitas Hæmatitæ intelligenda sit. NON est vt dubites, quin Hæmatites tuus sit legitimus. Friabilitas enim in illo non intelligitur eo modo, quo digitis friari possit, cum scribat Dioscorides Hæmatitem lapidem esse durum, sed quot cum frangitur, facilè scindi possit. Scatet enim venis innumeris, quæ cum facilè diducuntur, tum subinde non magno negotio teruntur in puluerem. Nascitur hic etiam in Bohemia, Misnia & Saxonia frequẽs. Sed tuus duritia & præstantia hos plurimum superat, quòd ex orientali plaga afferatur.

Maslach Mahumetanorũ. MAHVMETANORVM Maslach minimè parui penderem pluribus de causis, si quibus componatur medicamentis, me haud lateret, quinetiam qua quantitate, vel mensura dari possit. Crediderim ego non vno tantum medicamento parari, sed pluribus quorum tum nomenclationes tum facultates libenter abs te audirem.

Nuces farfalach. RECTE quidem iudicasti nuces farfalach eas esse quas Vomicas apellant Arabes. Ego Venetiis alias ab iis emi, qui Myristicas nuces seligunt. Nam plurimum inter illas ad nos conuehuntur.

Nuces Aegyptia. NVCES aliæ, quas ex Aegypto istuc afferri ais, vt à me nusquam hactenus visæ, ita nec facultate cognitæ. Admiranda sane mihi est, non solum putaminis interioris duritia, sed multò magis nuclei, cum nihil is à durissimo quoquo marmore distet. Cuperem quidem vt de earum viribus mihi aliquid adiungeres, curaresque vt etiam huius arboris ramusculus ad nos afferatur.

NITR

Nitrum. NITRVM (vt ex Commentariis nostris in Dioscoridem tibi palam fiet) olim in Aegyptiis nitrariis ex Nili aqua factitium habetur. At quoniam Plinij testimonio constat, nitri cumulos tractu temporis ibi lapidescere, facile adducor ad credendum, vt hoc tuum legitimum sit nitrum, cum illi omnibus notis correspondeat. Quamobrem quum iuuandæ Reipub. promptissimus tibi sit animus, velim, vt negociatoribus, qui vel isthinc, vel ex Aegypto in Europam nauigant, suaderes, vt hoc nitrum copiosum ad nos conueherent, multum enim vtilitatis humano generi conferre poteris, si tua opera id nostræ assequantur regiones.

Sadethz non esse Glaucium. QVI putant Sadethz esse Glaucium mea etiam sententia plurimum falluntur. Nihil enim obstat mihi, quin tecum censeam compositum id esse medicamentum. At ego ex Sapone, erugine & nonnullis fortasse aliis, quàm ex Seuo paratum crediderim, cum Sapo luminis flammæ admotus non liquescat, sed arescat potius, magisq; faciat ad detergenda oculorum impedimenta, quã seuum. Videas tu interim si parandi rationẽ ab aliquo consequi possis & vnde istuc afferatur.

Bellonij error ERRASSE toto cœlo Bellonium nunc proculdubio animaduerto, quod tam facilè crediderit lapideos calamos illos Aromaticum esse calamum. Nec ob id tecum sentire possum, vt ij Spodium sint Auicennæ. Nam tametsi antiqua Auicennæ lectio habeat, Spodium esse radices cannarũ adustas propter fricationem suarum extremitatum cum ventus eas perflat, noua tamen Bellunen. lectio, quæ hactenus probatur ab omnibus, loco cannarum habet Alcanna, quæ nobis Ligustrum designat. Cæterum si priorem versionem magis etiam probaremus, quàm vltimam, quùm Spodium illud cannæ radix combusta esse debeat, non ipsa cãna, id quidem mihi maximè obstare videtur, quin hoc Auicennæ sit Spodium. Præterea si diligentius hos cannarũ trunculos expendamus, quis non potius illos lapideos effectos iudicabit, quam fricatione vel igne aliquo combustos? Scio autem te minimè latere, reperiri fontes, flumina ac lacus in quibus quæcunque imponantur, lapidescant. Quo fit, vt mihi facile persuadeam hoc calami genus in litore alicuius lacus scatentis petrifico succo prouenire, qui subinde vel ventorum impulsu, vel alio quouis casu in lacum demersi, in lapidem vertantur. Id quod facilè palàm fiet, si vndè afferatur scire

curabis, & etiam quomodo fiat, vt potius Lapis, quam calamus videatur.

ZEDOARIAM Indicam cum nusquàm hactenus nouerim nec viderim, quid tibi de ea narrare possim, sanè non habeo. Verumtamen quum odoris tantillum in ea perceperim, nihilque saporis mandentibus derelinquat, qui eius præstantiam ostendat, ægrè quidem adducar ad credendum tam admiranda contra venena radicem hanc præstare posse, vt Arabes illi prædicant. Idcirco decreui omninò huiusce *Zedoariæ* aliquod periculum facere vel in Gallis syluestribus (vt de Theriaca docet Galenus) vel in aliquo alio animali. Porrò nisi id agat à propria forma, mihi persuadere non possum, hanc Zedoariam tam admirandis præstare viribus ad superanda venena. Vidi tamen alias quasdam radices ex quibusdam cisalpinæ Galliæ montibus aduectas, quam Antoræ (antitoræ potius) herbæ esse affirmabant, & ad venena omnia, quàm maximè præstare aiebant. quę nihil penitus à *Zedoaria* ista dissidebant. Verùm cum illas nec olfecerim, nec gustauerim, ex visu tantum affirmare nō ausim, *Zedoariam* hanc, & Antoram illam vnam, & eandem esse radicem. Cæterùm cum Auicennæ scriptum esse animaduertam, Zedoariam vnà cum napello crescere, & idem de Antora fateri recentiorum quosdam, suadet profectò genius meus, vt credā *Zedoariā* hanc, & Antorā nihil inter se differre, ꝙ cōpertū habeā vnà cum napello Antorā prouenire, Quamobrē demiror, ꝙ isthic tā magno vęneat precio. Ob idq; te admonere operæprecium duxi, vt ab impostoribus, ac deceptoribus caueas, quorum infinitus est numerus. Nec velim hæc à me dicta esse censeas, vt te negotiandi modum doceam (Mineruam enim mihi docere non licet) Sed vt cognoscas me hac in re etiam aliquid intelligere.

Zedoaria Indica qua.

Antitora.

PLACENT non parùm Behen albi radices, quòd nōtis nonnullis legitimum referant. Est Serapioni Behen radix contorta, odorata, & mansu lenta, quæ ex Armenia affertur. Auicennæ verò sunt frustra radicum lignosa. In tuis desideratur tantum odoris fragrantia, qui fortassis radicū vetustate exoleuit. Cętera meo iudicio correspōdēt, quo fit vt mihi persuasum velim, hoc Behē albū esse legitimū, quoúsq; aliud ad me non adferatur, quod magis odoris suauitatē fundat.

Behen album

BEHEN rubri radices nil aliud (mihi crede) sunt, quàm

Behen rubrū.

quàm distortæ seu colubrinæ radices. Nec ob id improbauerim, qui hasce radices Behen rubri loco in vsum medicum traxêre, quum sciam non obscuræ esse facultatis aduersus deleteria medicamenta, & ad venenosorum omnium ictus. Ego cum mihi hactenus persuaserim Ben rubrum communis vsus, Limonij esse radicem, nihílque conducere ad cordis affectus, nec ad venena, eius loco Tormentillam vulgò vocatam medicamentis ad cordis affectus parandis semper addere soleo.

Bdellij legitimi nota. BDELLIVM (teste Dioscoride) translucidum esse debet, taurini glutinis in morem, suffitu odoratum, & gustu amarum. At cum tuum nigro sit colore, nulla in parte pellucidum nec suffitu odoratum, sed virus potius redolens, cur id legitimum dicam, non habeo. Quandoquidem sola amaritudo, quæ illi inest, vt cæteris ferè lachrymis, ac resinis non sufficit, aliis non adstipulantibus notis, vt adulterinum hoc Bdellium, legitimum faciamus.

Hermodactylus. TAMETSI eorum opiniones detestatus sum, quin Ephemerum Colchicum legitimum putant esse Hermodactylum, quum tamen neminem habeam qui Hermodactyli historiam scribat, an tuus legitimus dici possit, nec affirmare, nec probare ausim. Rem itaque mihi gratissimam facies, si diligentissimè exploraueris vbi nascatur, & an isthîc eo vtantur Medici pro legitimo Hermodactylo. Præterea vt cures plurimum opto, an plantam cum foliis, & radice consequi possis. Cæterum si facto periculo habeas pro comperto, conducere Hermodactylum hunc ad articulorum dolores, rogo atque etiam obsecro, vt plures ad me illius mittas radices.

Rubricarum tria genera. RVBRICARVM tria illa genera vidi ac degustaui, eáque nihil differre video à rubrica illa communi, quam Seplasiæ Bolum Armenum Orientalem vocant, & quam ego Lemniam terram proculdubio esse, censeo. Sed abs te fieri certior velim, an illa omnia rubricarum genera ex Lemno Insula isthuc aduehantur, vel an alia sit rubricæ vel terræ species, quæ ex Lemno asportatur. Cum enim Lemnum, quod vulgò nunc Stalimene vocant, non longè absit à Byzantio, facilè fortasse poteris legitimam terram Lemniam adipisci. Nam, vt puto non deerunt, qui quotidiè istinc eò nauigẽt negociationis causa, quibus tutò rẽ hâc cõmittere possis.

INTER

INTER hasce rubricas paruum quoddam inueni terræ frustulum, cuius color ad luteum potius, quàm ad rubrum se habet. Quapropter mihi cogitandum fuit, an fortasse hæc illa sit Armenia terra, de qua Galenus scribit, & plurimũ aduersus pestem præstare ait. Tuum ergo erit, me certiorem facere, an ex Armeniæ montibus fuerit allata, an aliundè. Cæterùm nec prætermittas obsecro, quin omni studio, ac diligentia inquiras, vt legitimum Armenium Bolum consequi valeas.

SI ea quæ scripsimus de Zuccharo Alhasser in commentariis nostris in Dioscoridem expenderis, facilè mecum senties id, quod ad me misisti, adulterinum esse, quòd nulla in eo percipiatur amaritudo, nec etiam Sacchareæ dulcedinis quicquam. Verùm cum de his peregrinis difficile sit, tum rectè negare, tum etiam affirmare quicquam, tuum potius in hoc requiram iudicium, quùm in eo sis loco (vt tuipse fateris) in quo multa peregrina adipisci posse non ambigis. Cures igitur vt intelligas, in quibus regionibus Zuccharum hoc proueniat. Ac etiam si fieri possit, vt suæ arboris ramusculum vel folium aliquod ad te afferatur. *Zuccharum alhasser.*

TVTIAM illam tuam, qua passim pro legitima vtuntur Pharmacopæi, Cadmiam Botrytem legitimam semper existimaui, vt ex nostris in Dioscoridem commentariis tibi palàm fiet. *Tutia.*

CORTICIS illius frustulum, cui titulus erat Argillada, putarem ego pseudocassiam esse, quam nostri Pharmacopæi Casiam ligneam vocant. *Argillada.*

LAPIDEM cui titulus inscribitur, Lapis Armenus, ceruleum proculdubio esse censeo, quòd cerulei sit coloris, non viridis. Atqui Armenium Lapidem illum esse non ambigo, cui titulus erat, Roccha de Turchine, quo ego sæpe vsus sum magno auxilio ad Melancholicos. *Lapis Armenus.*

POSTREMA est herba tinctoria, quam etsi non nouerim nec viderim hactenus, eam tamen esse crediderim, qua Turcę vtuntur ad suos inficiendos equos rubro colore. Si qua itaque ei sit facultas, quæ aliquid ornamenti rei medicæ afferre possit, velis rogo de ea me certiorem reddere. *Herba tinctoria.*

HIS breuioribus, quibus potui, verbis, tibi nostram declarauimus sententiam, non eam ob causam, vt tantum authoritatis mihi nunc arrogare velim, vt putem censuram

noſtram nulla controuerſia abs te probari debere,ſed vt tibi tantum,id à me petenti,ſatiſfactum eſſe non ignores. Cæterùm quod nihil peregrinarum ſtirpium,animalium,ac aliorum quorundam ſimplicium iis nunc ad me miſſis adiunxeris,ne fortaſſe(vt ais)longiori ſermone me obtunderes,vel moleſtiam aliquam inferres, non potui ſanè non ægrè ferre. Quippe quùm antea noueris,ex his,quæ in hac re præſtiti, medicæ materiæ me adeò eſſe addictum, vt nullis machinamentis illinc auelli poſſim: cur igitur tibi putandum fuit, moleſtiam iis rebus nobis afferri,quibus præ cęteris,maximè delectamur. Videas tu potius, ne id, quod de me vereris,tibi ipſi forſitan accidat,dum plura quàm poſſis, à te petam fieri. Quod ſi quandoque euenire animaduertas,velim teipſum tantum accuſes,quod nimia humanitate,ac fortaſſe liberalitate,ad id plurimum me excitaueris. Quæ nunc à nobis deſiderantur,ſchedæ hiſce noſtris annexæ annotata reperies,quibus cætera interim à te inuenta,vt addas maximè rogamus. Vale, mi amantiſſime Gulielme, & ad me quàm celerrimè fieri poſſit,de omnibus fuſiſſimè ſcribas. Interim ego Deum Optimum Maximum precabor, vt non ſolùm poſteritatis iuuandæ cauſa te ſeruet incolumem, ſed & ſoſpitem,ac hilarem ad nos reducat,vt tua valeamus conſuetudine,doctrina,& humanitate frui. Pragæ,Pridie Nonas Decembr. Anno, M.D.LVII.

PETR

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Michaeli Florino à Lambstein Medico S.P.D.

Disputatur quænam sint exanthematum, ac morbillorum causa.

TAmetsi iam dudum nihil mihi iucundius, delectabiliúsque euenire posse putabam, quàm nostræ facultatis problematibus, quæ in medium afferebantur respondere, temporis tamen tractu factum est, vt rei domesticæ curandæ negotium, ægrotantium curæ, & medicæ materiæ indagandę labores, illinc me penitus diduxerint, quò fit, vt hac in re parum, vel omnino nihil præstare hoc tempore valeam. Verumenimuero, quùm tibi viro doctissimo, & rei medicę studiosissimo negare non possim, quin tuis petitionibus morem geram, neruis omnibus hoc in negotio mihi contendendum laborandúmque erit: ea tamen lege, quod si fortè fortuna, vbi memoriam refricare conabor, caput parieti impingam, id non mihi tantum, sed imbecillitati etiam nostræ, nostrísque vitæ incommodis afscribere debeas. Nam si ea præstare nequiuero, quæ velim, velis tu (obsecro) plura non exposcere, quàm à me præstari posse, cognosces.

PROBLEMA itáque dubiúmve tuum erat, an probanda, vel improbanda sit communis omnium ferè Medicorum sententia, de morbillorum ac variolarum, quas vocant, causis, quæ pueros, adolescentes, iuuenes, & quandoque senes inuadunt, quùm proculdubio censeant, id plerunque euenire, menstrui materníve sanguinis impuritate, ac malitia, quo alimur omnes (vt eorum fert opinio) dum matris vtero gestamur. Tu autem, qui ingenio, ac eruditione sanè non obscura plurimum præstas, videbaris horum sententiæ prorsus refragari, argumentis quibusdam aduersantibus, nec vtique negligendis. Cæterùm, quùm tantum tibi fidere non auderes, imò potius recusares, rogabas, vt quid in hisce difficultatibus sentirem, syncerè afferrem in medium. Adduci quidem primùm dicebas, vt in eorum sententiam ire non posses, quùm Galeno scriptum sit, quinto Aphorismorum

Problema an infans in vtero sanguine menstruo nutriatur.

1. Ratio negatiua.

Com.xxxvij. fœtum in vtero contineri ac nutriri puriſſimo præſtantiſſimóque ſanguine. Id quod nos etiam ſcripſiſſe ſcimus libro primo de ſanitate tuenda, tertio de morbis vulgaribus, & libro de atra bile. Dicebas præterea, quod ſi com
II. Ratio munis Medicorum opinio veritati conſentanea eſſet, quùm menſtruus ſanguis ſit venenum, proculdubio ſequeretur, omnes in vniuerſum infantes non ſolùm huiuſcemodi corripi morbillis, ſed etiam omnes iiſdem ſuffuſos naſci. Siquidem neceſſarium putabas eo ſtatim tempore, quo menſtrui ſanguinis venenoſa vis in fœtus vaſa conceſſerit, ſanguinis efferueſcentiam fieri debere, ne autem temerè id tibi perſuaſum eſſe oſtenderes, impoſſibile eſſe contendebas, venenoſam illã qualitatem, tanquã naturæ humanæ infenſiſſimũ hoſtem, vnà cum vi adhuc tenella, & vbi calor modicus im becillíſque reperitur, in ſanguine vniri ac ſine pugna diu cõ ſiſtere poſſe. Quippe neceſſarium fore putabas, aut illico ob venenoſam illam qualitatem ſuccumbere naturam, aut eandem victricem propellere. Ad hæc ne videreris futili quodã
III. Ratio. ſermone hæc te in medium attuliſſe, aliis etiam argumentis tuam tueri opinionem nitebaris. Proinde dicebas ingenuè, menſtruas deiectiones venenoſas eſſe, & quoddam vitiati ſanguinis excrementum ſingulis menſibus naturæ ope ac vi à puriore ſanguine ſecretum, cuius tanta ſit pernicies, vt cõ
Menſtrui ſanguinis malitia. tactu tantum illius nouellæ vites vel areſcant vel cõmoriantur, fruges ſteriles euadant, pereant & exurantur inſita hortorum germina. Quinetiam fatebaris authoritatibus quibuſ
IIII. Ratio. dam abortire vtero gerentes, quæ menſtruum ſanguinem alterius fœminæ fuerint prætergreſſæ, quæque eo ſibi pudi bunda infecerint. Idq; conceptionis ſpem adimere iis, quæ vtero non gerunt. Præter id aſſerebas canes, qui ſanguinem
V. Ratio. menſtruum deguſtauerint, in rabiem agi, homines autem miris incommodis affligi. Quamobrem veteres non immeritò dicebas menſtruum ſanguinem inter venena retuliſſe. Hiſce itaque rationibus fretus, non eſſe credibile aſſerebas fœtum in vtero tenellum & quaſi cereum ex eo ſanguine venenoſo nutriri ac inde alimentum capeſſere. Eáque propter vanã eorum eſſe opinionem, qui morbillos, varioláſve ex alimen
VI. Ratio. to menſtrui ſanguinis ſuam trahere cauſam exiſtimant. Aſſerebas præterea id maximè eorum ſententiæ refragari, quod multi inueniantur, qui non ſemel tantum, ſed etiam ſæpius hiſce

hisce morbillis affecti sunt. Quo fit vt proculdubio censeas non ex menstruo sanguine id euenisse, sed aut ex contagione & aere, aut ex humorum putredine in sanguine exorta. Hoc quidē infantibus accidere existimabas, vel ob lactis infectionem, vel ob eiusdem ingentem copiam, quùm infans sua voracitate plus quàm par sit exugit, quippe, quòd eo oppressa natura, facilè id in putredinem vertere possit, ac subinde morbillos excitare, perinde ac Aphtas, quæ etiam tumores sunt præter naturā. Adolescētes autem cruditatibus, ingluuie & voracitate accersitis, ꝗ inde obstructiones, infarctus ac putredines oriantur his morbillorū affectibus infestari censebas. Postremò causam cur Senes quandóque sexagenarij morbillis inficiātur, pariter in cruditates reiiciebas, non ex voracitate quidem, verùm ex natiui caloris imbecillitate, & humidi substantifici (vt tuis vtar verbis) defectu cō quisitas. Hæc erat summa tuorum argumentorum; quibus opinionem tuam, à ratione & veritate non deflectere, sàtis supérque probasse putabas. Cæterùm à tuis argumentis maximè dissentit opinio nostra, quòd Galenus ipse tuæ vtique sententiæ prorsus refragari videatur. Quandoquidem nutriri fœtum sanguine menstruo eo tempore, quo vtero geritur, ipse luce clarius demonstrat, libr. i. cap. vij. de Symptomatū causis, vbi cittæ, siue picæ, quæ prægnantibus primis mensibus accidere solet, causas recenset. Ibi enim non modo nutriri fœtum bono, syncerόque sanguine; sed etiām tractu temporis (vt postea dicam) vitioso ac malo. Quod post ipsum posteritatis memoriæ prodiderūt Paulus libro & cap. i. Aetius verò libr. xvj. cap. x. Præterea hoc idem apertissimè testatur idem Galenus lib. v. Aphorismorum, com. lx. libro de venæ sectione, aduersus Erasistratum, libro ij. de semine, capit. j. ac etiam aliis in locis. Cui subscribunt Auicenna, Auenzoar, Haliabbas, & alij plerique Arabicæ familiæ authores, quo fit, vt vbi dixerit Galenus nutriri fœtum purissimo ac præstātissimo sanguine explanatione sit opus. Nam mea sanè sententia, nihil aliud velle Galenum semper putauerim, quàm quod fœtus nutriatur præstantiore purioréque sanguinis menstrui parte. Siquidem (vt Aristoteles inquit libr. primo de generatione animalium & eum fortasse secutus Auicenna Libro tertio Fen. xxj.) menstruus sanguis in fœminis vtero gerentibus in quatuor, naturæ opificio, diuiditur

Senes sexagenarij aliquando morbillis ægrotare.

Responsio argumenti.

Fœtum nutriri præstantiori sanguinis menstrui parte.

uiditur partes. Vna. n. transit simul cum semine ad ipsum procreandum fœtum, alia in ipsius transit nutrimentum, tertia ad mamillas fertur (vt etiam Galenus testatur libro de sectione venæ aduersus Erasistratum) ibique in lac vertitur. Reliqua excrementum & superfluitas est, quæ in prægnantis corpore consistit vsque ad horam partus. Id quod etiam fert Haliabbatis sententia, libro quinto Theoricæ, vbi fœtũ nutriri sanguine mestruo puriore, præstantioréque, remanentibus excrementis ad tempus sui ortus, apertissimè fatetur. His itaque omnibus palàm fit, sanguinem menstruum ab ipsa natura suis expurgari excrementis, adeò vt sine aliquo fœtus incommodo non solùm fiat illi accommodatissimum alimentum, & in lac purissimum vertatur, sed etiam concurrat ad ipsius fœtus generationem, vt Galenus pariter testatur libro secundo, de semine, capite quinto. Et libro secundo, de naturalibus facultatibus capite secundo & tertio, Libro de natur. humana, capite decimonono. Et libro tertio de vsu partium, capite. decimo, quibus in locis id apertissimè fatetur. Quò fit, vt non solùm nutriatur fœtus, dum in vtero manet sanguine menstruo, sed vt etiam ex eo exordiũ suæ generationis ducat vnà cum semine, eóque nutriatur postquàm editus fuerit. Quippe satis supérque comprobatum esse censemus, lac in fœtarum mulierum vberibus ex menstruo gigni sanguine, quod non solùm infantibus optimum præbet alimentum, sed etiam hectica febre, marasmóque affectis saluberrimum est, quinetiam ad alia corporis incommoda præstat, quæ lubẽs prætereo. Quod minime præstare posset, si ex venenoso sanguine (vt tu imaginari videris) generaretur. Quandoquidẽ si (vt inquit Galenus lib. iij. de alimentorum facultatibus) eos qui lac, vel capræ, vel alterius cuiuspiam animalis scamoniam, aut tithymalum depasti, cibi loco sumpserint, alui profluuio omnino affici debere, pari sanè ratione sequeretur, vt omnes perirent, vel in magnum venirent discrimen, qui muliebre lac degustauerint, si ex venenoso sanguine fieret: Sed quùm hoc nunquàm (quòd sciuerim) euenerit, falsam omninò eorum sententiam existimauerim, qui sanguinem menstruum venenatum simpliciter esse crediderunt. Quò fit, vt sequi necessarium non sit, nasci debere infantes morbillis ac variolis suffusos, quamuis necessarium esse censeamus, editos omnes aliquo

Sanguis menstruus ad fœtus generationem cõcurrit.

Lactis muliebris facultas.

Lac caprarũ tithymalum depascentiũ aluũ exoluit.

Sanguinem menstruũ simpliciter venenatũ nõ esse.

pòst

pòst tempore iis omnino affici debere, vt postea dicemus. Nec est quòd putes necessarium, vt eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis efferuescentiam esse expectandam, quandoquidem (vt præmisimus, & paulò post dicemus) menstruus sanguis non est, nec potest dici simpliciter venenosus, sed excrementosus, & malitia quadam infectus; quibus non adeò afficitur natura, vt illi necessarium sit, statim in sanguine efferuescentiam moliri, nisi sibi prius asciscat sanguis determinatum tum modum, tum gradum caloris, sicut non ebullit mustum illicò à vinaceorum expressione. Hic autem modus reducendi caloris ad actum, non est in fœtu adhuc in vtero existente, quin etiam nec in infante nuper edito. Latet enim calor suffocatus conclusus, obtusúsque cum magna humidi portione. Quùm itaque per discursum ætatis acquiritur talis modus actuandi caloris, siue id intrinseca, vel extrinseca moliatur causa, tunc fit sanguinis efferuescentia, & subindè variolæ & morbilli. Cæterùm quoniam huiuscemodi acquirendæ dispositionis facultas, in ipso calore variis diuersísque fit modis, nempe secundum infantium temperaturam, & regiminis ac aëris diuersitatem, ea propter euenire non ambigimus, vt etiam diuersis temporibus acquiratur huius caloris ad agendum facultas, quô postea fit, vt aliqui citius, aliqui tardius hisce corripiantur morbillis. Præter id non negamus, quin sanguis menstruus, qui quolibet mense per vteri venas fluere solet, sit quoddam vitiati sanguinis excrementum, quamuis nobis minimè fuerit affirmandum, sanguinem hunc esse venenum, tùm quia Galeno aliísque antiquis authoribus hoc nunquam (quantum legerim) memoriæ proditum sit, tùm etiam quia ea omnia, quæ in medium affers, ad tuam probandam opinionem, nihil hac in re concludere videantur. Plura namque sunt cottidiano esui idonea, quibus tamen, si vel nouellæ vites, vel insita, vel germina, vel fruges, vel alia quæuis plantarum genera inficiantur, eorum contactu illico arescant. Hoc enim præstant, præ cæteris oleum, acetum, muria, quinetiam, quàm plurima reperiuntur medicamenta salubria, omníque veneno expertia, quę supposita, vel illita, abortum

Quare quidā citius, quidā tardius morbillis afficiantur.

Sanguis menstruus est & vitiati sanguinis excrementum.

& sterilitatem faciunt. Quòd item canes, qui menstruum sanguinem deuorauerint in rabiem agantur, ego quidem probare non ausim, quùm sciã non deesse mulieres, quæ non alia de causa Meliteos caniculos domi alant, quàm vt, dum mensibus laborant, ea lingant excrementa, quæ concreta pudibũdis partibus inhærent. Nec proinde vnquam euenit (quod certò sciuerim) vt huiusmodi caniculi, quos quidam ab officio cunnilingos appellant, rabiosi fierent. At concedamus canes, qui muliebres menses degustauerint, rabie conflictari, non quidem ob hoc vnquam affirmare quis poterit mẽstruũ sanguinem esse venenum, quùm idem faciant aromata quæ maximè prosunt aduersus venena, nempe piper ac Gingiber. Præterea non negauerim recentioribus quibusdam, ac etiam nobis, qui eorũ placita sequuti sumus, memoriæ proditũ esse, mẽstruũ sanguinẽ præsertim biliosarũ mulierũ, ac facilè rixantiũ, eos, qui sumpserunt, variis afficere incõmodis, ac Symptomatibus. Siquidẽ (vt ipsi fatentur) amentes, ac lunatici, ij plerunque fiant, sed non propterea dixerim ego sanguinem menstruum quemcunque esse venenũ, quoniam veneni proprium est necare eum, qui sumpserit. Verum quùm plura habeantur, quibus continuo vescimur in cibis quæ quandoque varios excitant morbos, quæ si fortasse negligantur, homines ad interitum ducũt, ea inter deleteria medicamenta à nonnullis computantur. At quis ignorat vinum merum, passum, aquámque potabilem non esse venena, neque venenosa medicamenta? & tamen à quàm pluribus inter venena relata sunt, quòd sumpta liberalius præsertim à coitu, balneo, cursu, vehementíque exercitatione, homines in magna trahant discrimina. Cæterùm esto, sanguinem esse venenosum, qui scilicet, quolibet mense expellitur à natura tanquam inutile excrementum, sed quum hic sanguis ab eo differat, quo alimur, dũ vtero gerimur, illico soluitur quæstio. Quod si quis obiecerit, nõ ergò generari morbillos ex menstrui sanguinis malitia, cum ita purus à natura fuerit redditus, illi facilè respondebimus, sanguinem illũ nõ ita ad amussim ad puritatem synceritatémque esse redactum, quin aliquid adhuc mẽstruæ infectionis resipiat. Huic alia etiam accedit ratio. Quippe quùm dicat Galenus libro primo, de Symptomatũ causis, quod fœtus auctior redditus ampliore eget nutrimento, & ob id euenire, vt non solum quicquid

An canes, qui sanguinẽ mẽstruum degustarunt, rabidi fiant.

Sanguis menstruus qui omniũ pessimus.

Vinum merũ & alia quædam, quæ in cibo sunt lethifera.

optimum in venis est, attrahat, sed aliquid etiam quod vitiosum est, palàm omnibus fieri crediderim, fœtus omnes ex crementitio etiam sanguine nutriri. Ad hæc, si Auenzoharis sententiæ adstipulamur, alio etiam modo sanguine mẽstruo inficitur. Nam (vt ipse testatur) quùm sanguis menstruus continuè in vterum feratur, & in vniuersam eius substantiam, ac corpus infundatur, nihil sanè mirum fuerit, si infans ibi continuò permanens, à menstruo hoc sanguine aliquam contrahat infectionem. Quandoquidem quamuis fictilia vitro circumlita, non facilè impositos combibant liquores, tractu tamen temporis videmus, quod ipsos tãdem combibunt, mediante fermenti qualitate, postquàm ibi genitum fuerit & manserit diu, adeò, quod si post longam fictilis ablutionem, azymum crudum panem in huiusmodi fictile imposueris, sine aliqua fermenti mistione, ibi fermentationem accipiet, quod minimè consequeris, si in nouum fictile conieceris. Quò fit, vt hoc facilè etiam fieri possit in fœtu in vtero decumbente sanguine menstruo oppleto, à quo non læditur, tum quia vteri robur illum tuetur: tum etiam, quia præstantia optimi alimenti Menstruali malitiæ resistit. Quibus omnibus palàm iam est pluribus modis infici posse fœtum materno sanguine, quamdiu in vtero moratur. Quamobrem non ita facilè nobis fuerit mirandum, quòd scripserint Auicenna, Auenzohar, Halliabbas, ac alij etiam præclariores Mauritani, morbillos, variolásque plerunque fieri ex menstrui sanguinis alimento. Quorum in vniuersum placitis refragari nemo debet, qui magis suæ modestiæ, syncerita tíque, quàm arrogantiæ ac temeritati consultum velit. Constat præterea plurimùm fieri morbillos, ac variolas ex menstrui sanguinis affectu, non solùm quod apertè fateatur Auenzohar illud manifestissimum esse signum, quòd scilicet pauci, vel nulli reperiantur, qui in hunc non incidant morbum, sed quòd etiam hoc ratione comprobari possit, quùm hic affectus in aliam causam, quàm in prædictam reiici nequeat. Quandoquidem ex ipso sensu omnibus palam est, hominem ferè inueniri non posse, qui hac lue non laborauerit. His accedit, quod etiam manifestum sit quam plurimos, imò ferè omnes in prima ætate, ad quintum, vel ad septimum annum vsque in hosce incidere morbillos, adeò vt mirum admodum videatur, si aliquando fortè fortuna acciderit.

Auenzoharis sententia pulchra.

Morbillos fieri ex menstrui sanguinis alimento.

Qua plurimũ ætate fiũt morbilli.

derit, si aliquis illæsus euadat. Quô fit, vt aliqua communis sit causa, quæ cum non posset asscribi causæ vsus lactis, eô quòd lac humanum conueniat pluribus, non poterit igitur hæc causa reiici nisi in vterum maternum. Nulla autem hinc potest esse causa communis, nisi materia menstrui sanguinis. Quô fit, vt non sit amplius hac in re ambigendum. Nec obstat, quòd aliqui inueniantur, qui pluries hisce exanthematibus laborauerunt. Quippe tametsi ipsi primo affecti sint causa materni sanguinis tamen nihil probibet, qui si postea tractu temporis, iterum atque iterum hac lue ex aliis etiam causis à te in medium allatis infestantur corripiunturque. Nam minimè negant authores, imò potius adstipulantur, quin morbilli, vel variolæ ab aliis etiam causis fieri possint. Reliquum est, vt meam proferam sententiam, an crediderim ego, hoc malo corripi senes quandoque sexagenarios ob materni sanguinis causam, an ob putredinem ab eorum cruditate prouenientem. Dixerim ego ob id mihi non esse mirandum, quòd etiam senes possint morbillis variolísque affici materna tantum infectione, tum maximè ex his, quæ superius diximus, tum etiam quòd scripserit Galenus libro de cibis boni & mali succi, & libro de curatione renum, quòd quamuis quandoque accidat, vt nulla ex frigidissimo potu iuuenibus sensibilis accidat læsio, euenit tamen vt sensim, occultéque crescente vitio, ij manifestè læsionem sentiant, quùm iam ætas senij progressu temporis accesserit. Quinetiam (vt authores comprobant) qui à cane rabido demordentur, non omnes ante quadragesimum diem in rabiem aguntur, cum alij per integrum annum, alij per septem annos, alij ad quadragesimum vsque manserint, antequàm in aliquod rabiei incommodum inciderint. Potest enim inueniri corpus tàm syncerum, tam robustum, tàmque superfluitatibus vacans & in quo plurimum caloris innati consistat, vt mirum non sit, si in tali corporis dispositione tam diu protrahatur ea sanguinis efferuescentia, quam diu perdurauerit innati caloris robur. Hanc igitur ob causam rarissimè fit, vt senes hisce morbillis inficiantur, quòd tuæ opinioni maximè refragatur, qui omnes causas in cruditates ferè reiicis. Nam cum senes cruditatibus longè magis cæteris scateant, sequeretur tua sententia, vt illi cæteris omnibus plus morbillis,

Qua de causa quidam pluries morbillis afficiuntur.

Authoris opinio de senibus morbillis affectis.

Qui à cane rabido demordētur, nō omnes ante quadragesimum diē rabidi fiunt.

Cur senes rarò morbillis inficiantur.

billis, ac variolis essent obnoxij. Sed hoc sensibus repugnat, quoniam reuera ea corpora, quæ ficciora habentur, minus contagiosos experiuntur morbos. Ea itaque de causa pituitosa excrementa, ac cruditates, quibus senes ferè omnes ex accidenti abundant, raro iis contagiosos excitant morbos. Sed anhelãdi difficultates, destillationes, tusses, articulorum dolores, vertigines, apoplexias, & alia plura incommoda, quæ lubens prætereo. Potuissem plura etiam adducere, & authorum sententias hîc integras aliis connectere, sed ne longior fieret oratio, quàm res ipsa exposcat, illa omnia silentio inuoluenda duximus, Vale.

GASPAR NOEVIVS. ILLVSTRISsimi Saxoniæ Ducis Electoris, Augusti Medicus, Petro Andreæ Matthiolo Medico S. P. D.

Admonetur Matthiolus de quibusdam plantis, in quibus ab ipso dissentit Næuius, nempe, de Scorpioide, Polygala & Cytiso.

ETsi ex doctissimis tuis in Dioscoridem cõmentariis, in quibus rem herbariam communi studiorum fructu, stylo eleganti, ac in perstringendis aliorum erroribus modesto, summa cum laude tua, industria singulari, præ aliis hoc sæculo exornasti, mihi non vulgarem de præstantiæ tuæ humanitate spẽ, & ex prædicatione quoque aliorum concipiebam semper, antequam te vidissem, qua excitus cogitabam ignotus etiam, tibíque splendore nominis, ac fama doctrinæ impar, scribere ad te, de nonnullis in simplici medicina, de quibus ambigebam. Tamen eam ipsam longè nuper superasti, Pragæ tecum cum essem, vir doctissime præstantissiméq;. Cùm enim ex Thaddæo Nemico amico cõmuni, cupidum esse tui, amicitiámq; tuam ambire me in via cognosceres, declinasti posthabitis tuis negotiis è vestigio ad meum hospitium, méque ita excepisti, ita complecti es visus, ac si longa tibi consuetudine iunctus fuissem. Collocutus verò es mecum de studiis tuis communibus, ea humanitate, vt ad inuestigandũ, quæ tum desiderabam, videbaris me quasi inuitare excitaréq;. Cœpi

itaque

itaque fretus illa, conferre tecum, & pro natura mea liberius fortasse, quàm me decuit, aut tua etiã admittit authoritas, de picturis nonnullorum simplicium in commentariis tuis, non me herculè ostentandi ingenij causa, multò minus, vt te virum doctissimum docerem. Quid enim (quod dici solet) sus Mineruam? Sed studio potius indagandæ veritatis, cuius video te esse studiosissimum, & præcipuè de pictura, quam Dioscoridis capiti Scorpioidis iunxisti, motus fortasse similitudine corniculorum in imperfectione descriptionis eius herbæ, cum illa Telephij capiti congruere potius mihi videatur, cùm ob similitudinem multarum notarum, tum verò ob facultatem quoque, quam non excalfacientem, vt ex Galeno astruis, sed cum adstrictione frigidam reperio in illa planta. Crescit enim apud nos nunc vbertim, ex illo semine quod ex pago Saxo vocato propè Bononiam collegi, ac mecum domum tuli, vnà cum Polygala, quam exiccatam propediem ad præstantiam tuam mittam, cum animaduertam ex commentariis tuis, & illam tibi visam non esse. Dicebam præterea Cytisum Dioscoridis cum picturam nullam capiti iunctam viderim, in commentariis tuis illam videri mihi, quam officinæ vulgo Melilotum appellant, nec moueri me, quòd fruticem illam Dioscorides appellet, quem proprietatis linguæ Græcæ, hominem quippe militarem & in castris degentem, studiosum parum fuisse, & Galenus testatur, & exemplis, vbi frutice pro herba sit vsus, confirmari potest, quamuis & eandem in agro Patauino in quatuor aut quinque cubitos exurgentem fruticantémque viderim. Hæc & alia tu pro singulari tua humanitate modestiáque præter morem nonnullorum, omnia pro authoritate sua, præter rationem, etiam mordicus tuentium, cupidè audiebas, nec ratione adductus, auersabaris. Et cum auctiorem picturis Dioscoridem propediem te daturum promitteres, rogabas etiam pro modestia tua, vt contemplatis collatísque singulis picturis cum capitibus suis, si quid reperirem, in quo rationibus quibusdam à te dissentirem, id ad te vt perscriberẽ. Et quamuis mihi iudiciũ de cultissimis doctissimisque tuis scriptis non sumo, sum enim ab arrogãtia illa, vt qui maximè, alienissimus. Quia tamen studiis in hoc genere tuis valde faueo, téque ob illa & veneror & colo, pollicitus sum, si quid apud nos, aut in Saxonia

xonia

xonia ad iuuandum conatum tuum pulcherrimum vtilissimúmque reperiri possit, me pro testificanda obseruantia gratitudinéque summa voluntate missurum. Erant & alia de quibus tùm libenter tecum contulissem, tùm in simplici medicina, tum in aliis artis nostræ problematis, mihíque du biis, & non sine fructu, vt sperabam tuæ consuetudinis. Sed quia negotia tum vtrisque, & mihi quod quærebam, & tibi quod cupiebas, tum peragere non permittebant, reiecimus illa in tempus aliud, méque vt per literas, de quibus hæsitarem, tecum agerem, amanter es cum pollicitatione responsionis haud grauatè cohortatus. Pro qua humanitate, quòd me colloquio tuo doctissimo literarum dignaris, eas, quas meritus es, gratias maximas ago. Et cum mihi studiísque meis in excellenti tua doctrina subsidij plurimum positum in posterum existimem, scribam ad præstantiam tuam de nonnullis cum Hebræo nostro singulis mensibus ad vos eunti, fecissémque hactenus, nisi crebris ab eo officio peregrinationibus fuissem impeditus. Thaddæo verò nostro reuertenti ad te has literas dare volui, testes meæ obseruantiæ, vt intelligeres memoriam tui me reuerenter conseruare. Adiunxissem & literis portiunculas metallorum nonnullorum, nisi se ante sarcina librorũ grauatum excusasset, sed feret illa Hebræus & propediem. Fratrem tuo nomine, vt voluisti, salutaui, is summis votis tuam exoptat amicitiam, iussit te obseruantia summa resalutare. Defert autem tibi studium & voluntatem suam. His vale vir clarissime doctissiméque, ac præstantissimum Medicum Gallum collegam tuum officiose, nostro nomine saluta, ac Næuios tui studiosissimos, téque ob eruditionem excellentem suspicientes, commendatos habe. Dresdæ, XXVIII. Ianuarij, &c.

*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS medicus, Gaſpari Nœuio medico S. P. D.

Reſpondetur ad Nœuij epiſtolam, & eius ſoluuntur Quæſtiones.

Dibus Februarij iucundiſſimas ac pariter humaniſſimas literas tuas reddidit mihi Thaddæus Nemicus, & tibi & mihi amicitia coniunctus, quæ quidem tantoperè me delectarunt, vt explicare ſatis nequeam. Tanta enim humanitate modeſtiáque mecum agis, tot laudibus labores noſtros extollis, tantáque animi propenſione (quæ tua eſt benignitas) me proſequeris, vt tametſi meam omnem impendam operam, vt propter hæc tibi gratias tum agam, tum etiam habeam, non ita tamen, vt velim, hac in parte mihi ſatisfacere videar. Nec ſanè opus eſt, vt me tanta humanitate, beneficẽtiáque collaudes, quòd ad hoſpitium tuum, tui tãtum inuiſendi ſalutandíque cauſâ acceſſerim, cum lõgè plurimum me tibi debere ſciam, ob tuam illam mei cognoſcendi voluntatem ac animi tui erga me beneuolentiam, quibus me tam humaniter complexus & proſecutus es. Nam nihil gratius, nihil charius, nihilque ſuauius mihi accidere poteſt, quàm vt doctiſſimos, eruditiſſimóſque viros, in quorum albo iam dudum te deſcriptum habeo, ſæpius inuiſere, & eorum amicitia, ac conſuetudine frui poſſim. Quotieſcunque enim eorum colloquio familiari me intereſſe contingit, ſimul cum mirifica voluptate, non mediocrem eruditionem hinc diſcedens aſporto. Quòd etiam eo paruo temporis ſpacio, quo tecum hic eram mihi eueniſſe animaduerti, quùm plura, quæ iam diu obliuioni tradideram, mihi in mentem cum mira ſuauitate reuocares. His accedit magna ingenui animi tui liberalitas, ſiquidem non ſolùm varia medicamenta, nunquam mihi antea viſa nec cognita, contemplanda ac inſpicienda exhibuiſti, ſed etiam horum aliquam partem, cum aliis quibuſdam non contemnendis muneribus nobis donaſti. Poſtremò cum te rogarem, vt iudicium tuum de commẽtariis noſtris in Dioſcoridem, & plantarum iconibus nobis ſignificares, cum magna dexteritate, ac ſingulari candore id præſtitiſti, ac deinde

inde eandem sententiam literis modestissimis grauissimisq; ad nos perscripsisti. Quô fit, vt cognoscam me longè plura, ac maiora tibi debere, quàm præstare possum. Miraris autem primum & tibi rem nouam videri significas, quòd Scorpioidis capiti (tuis enim hic verbis vtar) plantam adiunxerim, motus fortasse corniculorum similitudine in imperfectione descriptionis illius herbæ, cum tamen illa Telephij capiti congruere potius tibi videatur, cum ob similitudinem multarum notarum, tum verò ob facultatem quoq;, quam nec excalfacientem, vt ex Galeni sententia astruo, sed cum adstrictione frigidam reperis in illa planta. Hæc tua sunt, quæ tamen quantum faciant, quantumúe valeant contra sententiam nostram, nunc tibi palàm fiet. Scias itaque, velim, talia mihi iam diu obiecisse quosdam doctrina & ingenio clarissimos, quibus quùm responderim, demonstrauerímque ipsos in errore versari, nil deinde vlterius voluerunt obiicere. Verùm ne his tantum verbis censeas meam me vel le tueri sententiam, audias (obsecro) quibus contra te nitar rationibus. Dioscorides de Telephio scribens vltimo capite secundi libri sic habet. TELEPHIVM herba est Portulacæ similis, & caule, & foliis, alas binas in singulis foliorum geniculis annectit. Ramuli à radice seni septeniúe prodeunt, foliis referti ceruleis, crassis, lentis, carnosis, flore luteó aut candido. Nascitur in cultis, & maximè circa vites tempore verno. Hæc ille. Quæ si perpenderis, & Telephij notas cum Scorpioide nostra comparaueris, facilè sanè coniicies in Scorpioide illa nullam esse notam, quæ cum Telephio conueni re posset. Siquidem primùm Scorpioidi illi nulla inest Portulacæ cognatio similitudóue: nam huic folia sunt pinguia, lenta ac crassa, quin & eius ramuli pingues, lenti, crassique spectantur, quæ tamen in Scorpioide nostra omnino desiderantur, quùm tenuissimis, macerrimísque, tum foliis, tum caulibus constet. Præterea Telephio addit Dioscorides alas binas in singulis foliorum geniculis, quæ sanè in Scorpioide nostra nusquam visuntur. Ad hæc Telephium foliis crescit ceruleo colore suffusis, quod tamen in Scorpioidis nostræ foliis nusquàm obseruare licuit. Præter id Telephij ramuli foliis referti sunt, Scorpioidis verò cauliculi foliis admodum paucis vestiuntur. His accedit neminem extare (quod sciuerim) qui scripserit Telephiũ corniculos edere Scorpionum

Obiectio in Scorpiode.

Responsio.

Telephij descriptio.

Scorpioidem & Telephiũ maximè inter se distare.

num caudis ſimiles. Quo fit, vt nullis (quod viderim) notis comprobari poſſit, plantam, quam pro legitima Scorpioide appinximus, legitimum eſſe Telephium. Cæterùm quod Scorpioidi conueniat noſtra hæc imago, atteſtantur corniculi, qui Scorpionum caudas per omnia referũt. Qninetiam folia, quæ in ea planta, pauca raráq; viſuntur, adeò vt (quem admodum Dioſcorides inquit) eam potius herbulam, quàm herbam appellare liceat. Nulla enim vera ratio præ oculis ſeſe offert, qua coniicere poſſim, duci eos, qui aliter ſentiunt, niſi fortaſſe vocabulorum ſimilitudine decepti (vt quandoque fieri ſolet) Telephium pro Telyphono accipiãt. Nam cum hæc planta Scorpion etiam dicatur à radice, quæ Scorpionis caudam refert, & Scorpionum ictibus aduerſatur, credidêre fortaſſe plura negligentes, noſtram Scorpioidem legitimum eſſe Telephium. Ad ea autem quæ dicis hãc plantam Scorpioidem eſſe non poſſe, quòd Scorpioides Galeno ex tertio ſit excalfacientium ordine, hæc verò quæ noſtris commentariis appinximus, frigida & adſtringens guſtu, vel etiam fortaſſe experimento deprehendatur: Reſpondeo. Quod nec Telephium eſſe poteſt, cum Telephium fecerit Galenus ex primo excalfacientinm cenſu. Verùm (vt ingenuè dicam, quod ſentio) cum huiuſce herbulæ notæ notis omnibus (vt prædiximus) Scorpioidi correſpondeant, crediderim potius euenire cœli vel ſoli cauſa, vt ea in regionibus noſtris, præſertimque in Germania nullum coloris ſignum præ ſe ferat, quàm quòd adulterina dici debeat. Siquidem (ſi Galeno credimus) vt Arum Cyrenis omni penitus acredine vacat, & raporum modo, guſtu dulci deprehenditur, contra verò in Italia acerrimum. Et vt Chelidonium minus, è conuerſo in Italia omni penitus acredine vacat, in Græcia autem adeò ſit acre, vt in tertio excalfacientium ordine illud repoſuerit Galenus, facilè etiam in Scorpioide Italico vel Germanico id euenire poſſe crediderim. Nam, vt Theophraſtus etiam inquit, loci à locis differunt. Quamobrem nihil me mouet facultas, quam huic herbulæ ineſſe ſcribis, præſertim cum illam viderim, probauerímque nullam cum Telephio habere ſimilitudinem, contra verò Scorpioidi maxime conuenire. Habes itaque & rationes & authoritates, quæ me compellunt, vt credam herbulam hanc Telephium eſſe non poſſe, imò nec quamuis aliam plantam

præter

Telyphonum.

Telephij facultas.

præter legitimam Scorpioidem. Verumenimvero nihil gratius mihi facere poteris, quam si mihi afferas rationes, quibus sententiæ nostræ refragaris, vt si fortè me in errore versari nouerim, possim te duce veritatem agnoscere. Nũquam enim cum ratione pugnare soleo. Non est præterea quod mireris te Polygalam nostris commentariis appictam non adinuenisse, nec ob id putes velim plantam quam pro Polygala quàm plurimi rei herbariæ studiosi vsurpant, me non vidisse ac etiam gustasse, ac sæpius fuerit ad manus. Verum cum tam paucis notis à Dioscoride describatur, vt arduum sit ne dicam impossibile, plantam hanc de qua loquimur, legitimam facere Polygalam, non placuit illam nostris commentariis adscribere. Nolim tamen ob hoc vt à tua recedas opinione, nec vt adeò refrigescas, quin eam quam præ manibus habes, ad me (vt polliceris) mittito. Siquidem si præter id quòd folia habet lenticulæ lac etiam prouocare copiosum tibi experimento constet, eam nostris commentariis adiungere haudquaquam verebor, te maximè authore. Porrò ad id quod de Cytiso scribis nihil aliud respondendum habeo, quàm quòd si ea quæ de Cytiso scripsimus, paulò diligentius perlegisses, nouisses, quidem Cytisum fruticem vel potius arbusculã esse, quàm herbam. Versabar enim & ego iamdudum in huiuscemodi errore, nec aliud putabam esse Cytisum, quàm vulgare Germanorum Melilotum, quod nos tribulum & equinum trifolium appellamus. At quum tractu temporis rem diligentius examinassem reperiissémque Galeno, Columellæ ac Plinio Cytisum esse arbusculam, non potui, in tantorum virorum non ire sententiam. Verùm cum nulla vsquàm mihi sese obtulerit planta quæ legitimum Cytisum præ se ferre videretur, non licuit eius imaginem suo loco demonstrare. Cæterum cum alia adhuc te habere scribas, tum in re herbaria, tum in aliis rei medicæ problematis, de quibus mecum libenter contulisses dum hìc eras, nisi temporis angustia id vetuisset, rogo atque etiam obsecro, vt quod oretenus tunc narrare non licuit, per literas nunc ad me scribere velis. Nec tamen id facias velim quod in re Medica herbariáque me adeò versatum existimes, vt omnia de quibus dubitas, explanare ac interpretari valeam, quum talis sanè non sim, quòd hoc fortasse, vt putas, ita præstare possim, sed vt à te excitatus, doctior

Cur author Polygalam non pinxerit.

Cytisum arbusculam esse non herbam.

euadam. Hebræus ille per quem Metallica nonnulla ad me mittere tuis literis pollicebaris, ante Thaddæum (vt audio) huc se contulit, nec aliquid tuo nomine mihi præsentauit. Quamobrem te rogatum velim, si tamen id absque tui incommodo fieri possit, vt metallica illa per illum vel per aliū ad me mittere non differas. Cupio enim in fossilium historia aliquid præstare, ob idque mecum ipse decreui hoc anno, mense Maio vel Iunio ad vallem, quam Ioachimicam vocant, me conferre. Audio autem Agricolam doctissimum præstantissimúmque virum, qui in indaganda metallorum historia, hac ætate, præ cæteris splēdet, iam suum vltimum obiisse diem, quod sanè mihi multum molestiæ attulit, cum decreuissem hac æstate ex hisce Metallis ad eum diuertere. Auxit præterea molestiam quòd à Nemico audierim, tam præclarum probúmque senem, qui patriæ suæ plurimum auxit decorem, illic tantum soli non adinuenisse, quo suum posset operire cadauer. Prôh Dij immortales! Est ne hoc Christianę regionis institutum? Estne hæc charitas illa Christiana, quam nunc profitetur vniuersa ferè Germania? Nescio profectò quid dicam nisi quòd vbiq; iam sint plena dolis ac simultatibus omnia, & vbi ista sunt, Christus non est. Bilis ita me scribere coegit, cum omnino inhumanum sit talia exercere facinora in probos ac doctos viros, & præsertim vbi non in eos viuentes, sed in eorum cadauera tàm vilis exercetur vindicta. Sed cur hæc mecum forsitan dices? Non alia sanè responderim, ratione, quàm vt cum homine virtutibus admodū prædito lugeam præclarissimi Agricolæ miserrimum finem. Reliquum est, vt clarissimo fratri tuo agas meo nomine gratias, pro tanta eius in me animi propensione, dicásque illi velim ac etiam vt pollicearis rogo, me illi futurum perpetuò amicum. Cupio enim tantum amari ab illo, quantum à me ille amatur & obseruatur. Clarissimum Doctorem Gallum & fratris & tui nomine officiosissimè salutaui, qui econtra gratias agit, & vos pariter resalutat. Vale vir optime ac doctissime, & me ama, Nam à me non solùm adamaris quamplurimùm, sed etiam obseruaris.

Deploratur Agricolæ interitus.

Pragæ VII. Calend. Mart.
M. D. LVI.

***

IOANNES HESSVS NORIMBERGensis Medicus, Petro And. Matthiolo S. P. D.

Proponuntur Quæstiones aliquot simplicium medicamentorum, nempe Cardamomi, Gelsemini, Succini, Salsæ Parillæ, Glycyrizæ, Hyoscyami albi, Aluminis, Halosanthis, Lapidis Marochti, & aliorum quorundam.

QVanquam mihi nulla hactenus tecum intercesserit familiaritas, tamen propter diuinum illum laborem, quem non solum in interpretatione Dioscoridis, sed potius omnium, qui de Medica materia scripserunt, præstitisti, semper sum te admiratus, optauíque ex animo, dari mihi occasionem contrahendi aliquam tecum amicitiam, vt à te per literas, si quid scrupuli in hac materia occurreret, doceri & erudiri possem. Postquàm autem ad nos venit Dominus Hieronymus Donzellinus, Philosophus & Medicus doctissimus, tuíq; studiosissimus, non tantum rarã tuam eruditionem, de qua iam antea ex tuis Commentariis eram certior factus, sed singularem etiam humanitatem, erga omnes summoperè prædicans, hoc meum desiderium longè magis auxit, & tandem perfecit, ostensis etiam tuis literis, in quibus hoc videbaris petere, vt deposito omni pudore, has ad te literas exararem, vt de his, de quibus hactenus dubitarem, erudirer.

Cardamomio vero quàm Arabum, tàm Græcorum non puto nos omnino carere, vt autem rectius possis de hac re iudicare, mitto ad te duas species Cardamomi à Serapione descriptas, Maius videtur omnibus notis descriptioni conuenire, Minus est maiori simile, sed substantia subtiliore, non habet caput respectu maioris, sed grana habent corticem, vel fortè dixit carere capite. Nam quanquam sit inter illa species frequentissima, tamen rarissimè suo cortici inclusa adfertur. His addidi & tertiam speciem, quæ fortè ad Cardamomum Dioscoridis referri potest. Mitto tibi etiam verum Galeni Carpesium, vt puto, vides enim fructum hunc esse quasi tenuia virgulta, & odore Phu imitari.

Gelsominum vulgò dictam plantam, ab Arabibus Iesemin esse dictam, quod flores adoratos albicantésque albæ

violæ modo proferat, & ex eo vnguentum IasmininumDio scoridis esse parandum, vt credam, mouet me authoritas Se rapionis, qui omnes vires à Dioscoride descriptas attribuit suo oleo Zambacino. opitulatur corporibus, quæ calefactionem & discussis humoribus laxationem desiderant, grauius etiam spirat, vt quibusdam è naribus sanguinem eliciat, quæ quidem Leucoij albis floribus minimè competunt.

Succinum non esse aliud, quàm bituminis speciem, ex quibusdam scopulorum crepidinibus erumpentem & tandem in mare defluentem cum Agricola sentio. Quod & Nicias sensisse videtur, cum dixit, Succinum esse succum ra diorum solis, Nam absque dubio non putauit, quòd hic suc cus ipsis solaribus radiis, nihil præter qualitatē existentibus insit, sed quòd radiorum feruore, pinguis ille terræ sudor, foras eliceretur, quod plerísque in locis etiam in liquido bitumine videmus. Archelaum vero falsò affirmasse, quòd sit succus arboris, manifestè ex natura rei comprobari potest, Cum omnes tales succi aqueæ sint naturę, quare etiam si solis aut ignis calore densentur, aqua tamen qualicunque infusa, statim dissoluuntur. Cuius contrarium nostro Succino accidit, quod liquidum in mare influens statim densatur. Nec esse arboris Resinam glebarum forma, soliditas & magnitudo satis ostendit. Plinius scribit glebam allatam esse Ro mam xiij. librarum pondere. Nos vero scimus nostra memoria repertam esse glebam septendecim librarum & vnciarum quatuor. Quibus accedit quod est fossile, vt etiam Philemo rectissimè sentit. Nam & nunc quoque inter arandum grandes glebæ eruuntur, multis à syluis & littore passuum millibus.

Salsam parillam, esse speciem Smilacis asperæ, vt credam, historia & vires, quæ subscribam, me mouent. Retulit mihi aliquoties doctissimus vir, & rei herbariæ peritissimus D. Lucas Ghinus præceptor meus, omnium quos vnquam ha bui, fidelissimus, Ducem Florentinum habuisse in sua aula nobilem quendam Hispanum, qui cum aliquando negotiorum suorum gratia, in patriam esset profectus, vt rediret Domino suo gratior, secum attulisse varia illius regionis dona apud nos rariora, & inter alia integram illam cum radice plantam. Sagacissimum igitur Ducem, vt intelligeret, an hæc planta etiam in Italia proueniret, vocasse se Ghinum &

num & alium quendam Medicum, cuius nomen excidit. Illósque communi iudicio statim agnouisse esse herbam, à Dioscoride sub nomine Smilacis asperæ descriptam. Quod etiam euentus comprobauit. Nam postea radicis Smilacis asperæ decocto, in curando morbo Gallico, sicut ipse interfui, Lucas Ghinus magna cum laude vsus est, quem postea alij in Italia Medici sunt secuti, vt Romæ D. Gibertus Horschius Flander, qui singulis annis ad hunc vsum ex vicinis locis & Regno Neapolitano, vbi copiosissimè nascitur, ita vt viderim sepes ex ea confici, magnum aceruum huius plantæ sibi curauit colligi. Neque hoc est à sententia Dioscoridis alienum, qui hanc plantam inter Alexipharmaca recenset. Hanc eandem historiam aliquando recitabat in lectione D. Fallopius, addebátque se huic diiudicationi interfuisse, quod tamen Ghinus negabat. Et quanquam aliqua appareat inter has radices differentia, Hispanicam scilicet & Italicam, quòd Italica sit leuior & nodosa, Hispanica verò rugosa: Tamen ante paucas septimanas apud D. Paulum Ellingerum primi apud nos nominis Materialistam, vt vocant, tales radices nihil planè ab Italicis differentes, vnà cum aliis mercibus ex Hispania allatæ sunt sub nomine salsæ parillæ.

Glycyrizam vulgarem, non esse plantam eam, quæ à Dioscoride depingitur, hinc satis patet, quòd hæc vulgaris sterilis sit. Dioscoridis autem fructum ferat, magnitudine pillulis platani similem, asperum, qui siliquas lentium modo ruffas habet & paruas. Nascitur autem in vicinis locis apud nos, vulgari per omnia similis, nisi quòd ferat fructum illum asperum, quem ad te mitto. Et propter hanc fructus asperitatem, puto hanc plantam inter aculeatas à Plinio esse connumeratam.

Hyosciamum album iam per tres annos habui in meo viridario, habet folia rariora & molliora, quàm vulgaris, flos est candidus parum ad flauedinem tendens, eius figura satis commodè est expressa in Dioscoride. Anno. 1549. Francofurti cum figuris impresso.

Aluminis species omnes Puteolis cum D. Bartholomæo à Maranta diligenter inquisiui, & inter alias reperimus speciem liquidi aluminis, albo quidem colore sed flauescente, spirantem odorem casei putridi, quæ manibus ducta lente-

scit. Quare sæpe sum suspicatus lectionem Græcorum codicum, qui legunt Τυφῶδες, veriorem esse lectione Pliniana, qui legit πυρῶδες, quem omnes sanè interpretes postea sunt sequuti. Cùm hæc scriberem volui reuidere illam aluminis speciem, (nam eius portionem asseruo) & inueni non tantum amisisse illum odorem, sed maiorem eius portionem esse mutatam in Alumen plumosum, ita vt manifestè appareat, ex alumine liquido processu temporis fieri plumosum, sicut etiam ex plumoso fit scissile, quod antea obseruaui.

Halosanthos esse illud medicamentum, quod inepto & fabuloso nomine nunc in officinis sperma ceti vocatur, vnà cũ D. Valerio Cordo, qui primus huius sentẽtiæ author fuit, sentio. Habet enim omnes notas à Dioscoride & Plinio suo Halosantho datas. Reperitur in stagnis mari adiacentibus, & per consequens etiam in Nilo, quòd tot ostiis in mare influit, odorem gari habet, pingue est, & totum in oleo resoluitur, mordax est, & ad colorem croceum vergit. Quod maximè verum est de hoc medicamento nuper è mari extracto, nec adhuc loto. Nam cum nunc hoc medicamentum cô existimetur præstantius, quô est candidius, certè nunc lauant, vt aliquo modo colorem & illam acrimoniam deponat, sicut Cordus in quodam tractatu de hac materia scripto, eleganter & doctè ostendit.

Lapis Morochtus reperitur circa Bononiam, vbi etiam vulgo venditur, cuius portionem, quam inde tuli, adhuc mecum habeo. Hæc sunt de quibus expecto accuratissimum E. T. iudicium.

Petiit porrò à me nomine tuæ Ex. D. Donzellinus Catalogum mearum plantarum, quod quidem primo illi recusaui, cum scirem, quàm rude esset chaos sine omni ordine & delectu congestum. Nam non solum has plantas collegi, sed communem operam præstitit mihi egregius Medicus D. Iohannes Prunsterus, qui ante paucos annos obiit. Hinc factum est, vt vnica planta decies aliquando sit repetita, prout eam in diuersis locis inuenimus. His accedit quod aliquibus imposuerim nomina, vt tunc eram instructus, de quibus nunc planè aliter sentio. Tamen cum instaret, malui inscitiæ apud te reus fieri, quàm quicquam quod posceres, negare. His bene vale, & vt meas ineptias boni

consu

confulas,méque tibi commendatum habeas,oro & obtestor. Datæ Norimbergæ die Purificationis Mariæ. Anno à Virgineo partu 1559.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Hesso Medico, Norimbergensi S. P. D.

Soluuntur proposita quæstiones, quæ in præcedenti epistola continentur.

ACcepi humanissimas literas tuas, ad XV. Calend. Martias, quibus, quòd hactenus non respõderim, non in causa fuit, quòd respondendi argumento destituerer, quo planè abundabam. Sed cum maximis occupationibus implicarer distinerérque, ac scirem tua scripta eiusmodi esse, quæ mihi ab omni cura, & negocio vacuo cum diligentia & attentione legenda ac ponderãda essent, diutius responsionem distuli. Ac quidem vix tibi exponere possum, quantum voluptatis quantúmque iucunditatis ex literarum tuarum lectione, ceperim, neque id verò ea sola de causa, quòd supra omnem expectationem meã, tam doctum virum & rei plãtariæ tam peritum, meis scriptis amicum mihi comparauerim, sed quòd etiã ab illo plura edoctus, & rebus â me prius nusquam visis humanisś. sim donatus. De iudicio verò, quòd tibi ego præ cæteris in plantaria facultate Medicáq; materia præstantior videor (quando hoc ita accipio. vt id tui potius erga me amoris indicium esse putem, quàm vllius meæ doctrinæ, ac virtutis testimonium) habeo tibi magnas gratias. Cúmque talis viri beneuolentia satis mihi pro illustri testimonio sit, magnifacio sanè syncerам amoris erga me tui voluntatem, tibíque parem offero, ac polliceor animi mei candorem. Nam nihil me magis allicit, vel potius rapit ad amandum, quàm amoris erga me significatio, quæ cùm in re ex tuis literis non mediocris appareat, multáque sint præterea, quæ ego in te non probem solùm, verumetiam admirer, nemini admirationi esse debet, si tua amicitia nihil mihi esse gratius affirmauerim. Fateor enim ingenuè, nihil mihi tam fuisse vnquam in votis, quàm eorum amicitia frui, qui eo officio suam mihi synceritatem

declarent, quò possim, si, quid in meis scriptis aberratum, vel prætermissum fuerit, id totum restituere, ac etiam supplere. Quod cum à te mihi impartiri videam omni cum affectione & humanitate, eáque beneuolentia,& amore, vt meos labores non solum iuues, sed etiam plurimum ornes. velim quidem ita mihi fauere fortunam, vt possem tibi aliquando eas referre gratias, quas habeo sanè plurimas,quò tibi palam facere possem,quanti faciam tuam in me liberalitatem & animi tui candorem. Quòd vero te ad me scribere significas, vt de quibusdam dubiis confirmeris ac erudiaris, singulari candore te id facere video. Nam etsi ea doctrina ac peritia in medica facultate præditus sis, vt vix à me doceri possis, tamen collationem sententiarum ac opinionum inter doctos vtilem ac necessariam esse existimas. Gratissima itaque nobis tua hæc volũtas fuit,quæ dexteritatem iudicij & animi candorem patefacit. Nunc igitur ad ea,de quibus te dubitare ais,respondebo.

Matthioli sententia in vulgari Cardamomo.

Tua de Cardamomo sententia mihi sane noua non est, Ego verò,qui rerum scriptoribus adeò inhærere soleo, vt difficilè illinc abduci queam, nisi veris ac probatis rationibus persuasus,non potui hactenus in hanc cócedere opinionem,vt cum plerísque assseuerarem, hoc nouum Cardamomi genus,cuius iampridem omnes apud me asseruantur species,legitimum esse Arabum vel Græcorum Cardamomum, Siquidem Serapioni(vt de Arabico primum disseram) maiori Cardamomo requiritur,vt eius capita rosarum capitibus similia habeantur,in quibus Baccæ concludantur, Loti arboris baccis magnitudine æquales,quæ intra se grana parua & angulosa concludant,Id quod in huiuscemodi Cardamomo nostro reperire nequeo.Nam præter id,quod eius inuolucrum potius bulbum,vel ficum forma referat, quàm rosarum capitulum,nullum intra se granum vel baccam concludit, loti arboris parem, in quo parua illa granula asseruentur, sed granula ipsa angulosa simul cohærentia intercursantibus tenuibus membranis, quibus pariter circumuestiuntur,vt passim in punicis malis cernitur. Ideóque nescio quo pacto possim à mea recedere sententia,nisi quis me in hac facultate præstantior,firmissimis argumentis, vel in hoc conuicerit,vel ostenderit, Serapionem sui Cardamomi historiã minus rectè descripsisse.Id quod difficilè probari posse crediderim,

derim, cum à nemine (quod extet) præterquam ab illo, ita apertè describatur, Cui tamen videtur subscribere Auicenna, cum inquit, Magnum Cardamonium est, sicut cicer nigrum, quòd cum frāgitur interius habet granum album mordicans. Quippe loti arboris Baccæ, parum à Cicere magnitudine distant. Idem pariter sentio de minori. Quippe quòd Serapioni Cardamomum minus nullo concludatur capitulo, sed ita semina vt pleráque alia nuda oriantur. Idcirco si per notas à quoquam ferenda de omnibus sit sententia, non video, quo pacto æqui iudices me dámnare possint. Siqui vero coniectura aliqua aliter censerent, iis ego adstipulari non possum, nisi cum illis mihi persuadeam, Serapionis codici mendam inesse non minimam, vel eūdem fortasse id ex aliis authoribus transcripsisse minus fide dignis. Atqui quum hāc coniecturam comprobare nequeam, non mihi videor deliquisse, si a te quemadmodum, & à cæteris, qui ita sentiunt, in hoc hactenus dissenserim. Nihilominus non ita sum opinioni meæ addictus, vt inde auelli non patiar, vbi abs te viro sanè doctissimo, efficacioribus argumentis me conclusum cognouero. Præterea non est quòd credam, Cardamomum hoc cum Grçcorum Cardamomo comparari posse, ea ratione, vt quis putet, fortasse nihil ab eo differre. Quippe quod Dioscoridi Cardamomum nullo concludatur inuolucro, sed semen sit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum & odore caput feriens, quæ quidem notæ, præter acredinem (quantum video) in Cardamomo isto non reperiuntur, Siquidem facillimè frangitur, nullam resipit amaritudinem (quæ Galeno adeò conspicua esse videtur, vt ea de causa vermes necare asserat) nec odoris violentia caput inuadit, imò potius suaui fragrat odore. His accedit Plinij autoritas, qui Cardamomum Amomo simile facit, semine oblongo, quin etiam eodem modo meti scribit in Arabia, quo fit, vt mihi prorsus persuadeam Græcorum Cardamonium, Amomi modo racematim oriri, non hisce tegumentis conclusum.

Cardamomi minoris Arabici nota.

Græcorū Cardamomum ab Arabico differre.

Cardamomū Plinio Amomo simile. Græcorum Cardamomū Amomi modo racematim prouenire.

Siliquas nigras racematim cohærentes, quas ad me pro Carpesio misisti, cur probem legitimum esse Capesium, nihil penitus argumenti mihi sese offert. Etenim quum Galenus Carpesium, præter id quod herba sit figura & facultate Phu similis, festucis, vel stipulis tantum constare asserat, non siliquis, neque granis, non video, quo pacto, tuæ

Carpesium. quid.

acquiescam sententiæ, præsertímque quum iampridem com pertum habeam, hasce siliquas nil aliud esse, quàm Piper nigrorum ita Serapioni vocatum, qui eius historiam posteritatis memoriæ commendauit his verbis. Aethiopicum Piper Barbari nominant Croni, & est in forma sua Phaseolis non absimile, semina tamen minora habet, & cortices, siliquásue breuiores, colore nigro & gustu ferè acri veluti piper atque è nigrorum plaga aduehitur, dentium doloribus non inutile. Quæ quidem notæ adeò conspicuæ sunt in hisce siliquis, & granis intus conclusis, vt nullus relinquatur dubitationis locus. Adde quod mansum (vt mihi exprimento constat) dētium dolores mulceat. Et ad nos non ex Syria vel Pamphilia (vbi Carpesij plurimum prouenire testatur Galenus) sed ex Athiopia afferatur.

Piper nigrorum.

Piperis Aethiopici descriptio.

Gelsimini examinatio.

Quod autem ad Gessiminum (ita vulgo vocatum) attinet, non possum à mea recedere opinione, iis semper fretus rationibus, quibus nixus sum in meis in Dioscoridem commētariis, quæ nisi valentioribus soluantur argumentis, in eadem sententia semper mihi manendum proposui. Tu autem vt probes, Dioscoridis Iasmenum parari debere ex floribus Gelsimini nostri, ais ad hanc sequendam opinionem, te maxime moueri à Serapionis authoritate. Quippe qui suo oleo Zambacino easdem attribuat vires, quas Dioscorides Iasmeno assignauit. Id quod mihi Dioscoridem cum Serapione conferenti minimè constare videtur. Inquit enim Serapio Zambacinum oleum est iuuatiuum in hyeme, Sed si quis calidiore temperamento refertus, illud odorat nimis, verendū est, ne sanguinis fluxiones è naribus concitet. Hæc ille. Atqui longè aliter (si rectè sentio) Iasmeni facultates describit Dioscorides his verbis. Iasmenum vsurpatur apud Persas inter epulandum odoris causa, nam toti corpori conuenit, præsertim cùm in balneas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem & laxationem desiderant. Grauius enim spirat, quam vt libenter à plerisque recipiatur. Hactenus Dioscorides. Quæ omnia Leucoium album, cuius cum floribus suum ipse comparat Iasmenum præstare posse, non ambigo. Nam quum Leucoium (Galeno teste) valeat plurimum ad vteri phlegmonas, quæ temporis diuturnitate in scirrhi modum induruēre, & idem pariter afferat Dioscorides, menstrua prouocet, lienes minuat & podagricos iuuet,

Iasmeni olei facultates.

Iasmenum oleum ex floribus Leucoii parasse antiquos.

iuuet, quis etiã non concedat iis eius oleum opitulari posse, qui laxationẽ calfactionémque desiderant? Adhæc cũ Leucoium flore albo cæteris omnibus odoris fragrantia & acuitate præstat, adeò vt cum Gelsimino de odoris bonitate certare possit, tanto magis adducar ad credendum, vt in hac mea sententia minimè decipiar, præsertim cùm Dioscorides Gelsimini nusquam meminerit. Etenim si Gelsiminum nouisset ille, mihi nunquam persuadere possem, quòd vir tantus in describenda Medica materia facilè Princeps, eius historiam & facultates non descripsisset, cum non adeò vulgaris & inutilis sit planta, vt is eam ita facilè silentio sibi prætereundam duxisset. Præter id, si Iasmeni nomenclaturam expendamus apud Græcos, inueniemus quidem Atticis Leucoium Iasmæ appellari, vnde postea Iasmenum oleum dictum, quod ex eius paratur floribus. Postremò tametsi instaret quispiam Gelsiminum nostrum Dioscoridi fuisse cognitum, non tamen ei fuerit concedendum tam impropriè vocasse illum, eius flores, albæ violæ flores, ac Gelsiminum cum Leucoio confudisse.

Leucoium Iasme Atticis appellari.

De Succino vero & Salsa Parilla quamuis iam pridem aliam (vt vidisti) nec sine rationibus sequutus sim opinionẽ, nunc tamen quum veram Succini originem à Borussis & salsæ parillæ historiam ab Hispanis acceperim, non potui non complecti veritatem, quæ eò magis nunc mihi clara lucidáque sese offert, quò video me nunc à te viro doctissimo in hac noua opinione confirmari.

Salsaparilla.

Hactenus album Hyosciamum non vidi, si tua vel amicorum tuorum opera eius semen consequi possem, faceres profectò mihi rem gratissimam, nam ex illa imagine in Dioscoillo appicta non video, quo pacto mihi ipse satisfacere possim. Confusa mihi in ea videntur omnia.

Hyosciamus albus.

Placet mirum in modum castigatio illa tua in liquido alumine, nec aliter posse locum illum legitimè legi nunc primum mihi persuadeo. Tantóque magis in hoc tibi gratulor, quanto plus animaduerto Dioscoridis interpretum nullum id hactenus obseruasse. Verum tametsi mihi videatur impossibile, vt quis quantumcunque Græcæ linguæ peritissimus, & in Dioscoridis lectione plurimum versatus, erratum illud animaduertere potuisset, nisi fortasse vt tu, liquidi aluminis odorem diligenter expendisset, laudo

tamen.

tamen maximum ingenij tui acumen. Sunt mihi iam diu ad manus omnia aluminis genera, ab eodem Maranta transmissa, verum quum liquidum recens non fuerit, nullum ex eo casei odorem percipere potui, quò fit, vt hoc tibi tantum acceptum referam, quamuis videam id etiam ab Oribasio fuisse obseruatum, quod fortasse Diosco. codex, à quo ille transcripsit, hac menda vacaret.

Locus Dioscoridis in alumine ex Oribasio restitutus.

Flos salis.
Sperma ceti.

Plura sunt, quæ me ancipitem reddunt in censendo salis flore. Primum est color quem in Spermate Ceti vocato, nusquam croceum, neque ruffum, vt salis flori inesse testantur omnes, videre mihi licuit. Dein non mihi videtur hoc medicamentum adeò liquidũ, vt Galenus & Aetius annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficilè quis asseuerabit esse, ipso Sale vsto tenuius. Postremo cum Dioscoridi & Plinio in Nilo flumine & lacubus quibusdam tantum inueniatur, nec vsquam in mari vel in maritimis paludibus reperiri meminerint, vbi Sperma Ceti hoc æuo colligitur, non ita facile adducor ad credendum, illud florem esse Salis legitimum. Tamen ne videar à cæteris contentiosè dissentire, in hoc etiam illis facile cedam: præsertim si abs te certior factus fuero, hoc medicamentum ea posse præstare omnia, quæ legitimo salis flori ascripsere Dioscorides & Galenus.

Lapis Morochtus.

Lapidem Morochtum nusquam hactenus mihi videre licuit, Atqui quum nunc abs te certior sim factus, nasci hunc circa Bononiam, scribam ad Vlyxem Aldrouandum, vt illum ad me mittat.

Quantum sane tibi debeam pro legitimæ Glycyrrhizæ fructu, non possum satis verbis explicare. Quod enim maximo cum labore nequiui hactenus assequi, id nunc sum tua opera sine labore cõsequutus. Referam tamen illud tibi acceptum, vbi primum Valgrisius calcographus meos recudet Commentarios & ego ipsius plantæ imaginem cum fructu edendam curabo. Perbellè quidem Dioscoridis descriptioni fructus is adstipulatur, quo fit vt non solum tecum de Glycyrrhiza ipsa sentiam, sed vt iam cognoscam duplicem esse Glycyrrhizam quanquam fortasse nihil differunt viribus. Atqui quod Plinius, ea fortasse causa, quòd fructus is aculeatus sit, Glycyrrhizam inter aculeatas enumerauerit plantas, id non ita facilè mihi probandum est, quum manifestè scribat lib. 22. cap. 9. & lib. 21. cap. 15. Glycyrrhizam foliis esse aculeatis,

Glycyrrhiza fructus aculeatus.

aculeatis, pinguibus, & tactu gummosis, quo fit, vt mihi potius credendum sit, habuisse Plinium Dioscoridis codicem in quo lubrico librariorum lapsu ἐχίνῳ pro σχίνῳ legebatur, vel quod is Græcæ linguæ non exactè peritus, (vt plerisque aliis in locis animaduertimus) vocabulorum vocúmque similitudine deceptus in hoc etiam errauerit, quam quod mihi persuadeam, a fructu tantum sumpsisse illum occasionem reponendi Glycyrrhizam inter aculeatas plantas, præsertim cum pleræque aliæ habeantur plantæ fructus aculeatos ferentes, quæ tamen nec ab ipso Plinio, nec ab aliis (quòd sciam) aculeatæ sunt dictæ, nec inter aculeatas enumeratæ.

Plinij erratũ in Glycyrrhiza.

Vidi non sine admiratione Catalogum tuarum plantarum, quas tibi cum tanto comparasti labore. Ob ídque gratulor tibi plurimum, quòd plantarum cognoscendarum causa, tot, & tam longas confeceris peregrinationes, non in Germania solum, sed in Italia ferè vniuersa, ac etiam in Gallia. Mihi verò non minus gaudeo, quòd ita possim (quæ tua est humanitas) tuis omnibus frui laboribus. Quamobrem ne putares ea, quæ mihi tam liberaliter offers, me fortasse paruifacere, peto, vt quæ cum hisce literis annotata reperies, ea ad me mittas. Quo enim citius ad me perferentur, eò gratius & alacrius hoc tuum beneficium suscipiam & amplectar. Vnũ tantum in calce mearum literarum addam, Nihil vnquam in hac vita, nec accidisse, nec accidere potuisse optatius & desideratius, quam tua & talium virorum erudita, candida, & syncerissima perfrui amicitia. Gratissimum mihi feceris, si & de meis, & in cæteris omnibus rebus tuum iudicium liberè mihi aperueris. Ego vicissim quò maiorem tibi adiungam animum pro mea mediocri & qualicunque eruditionis æstimatione, libenter spondeo ac promitto, nihil mihi fore in studiis tam secretum & tam vnicè charũ, quòd ob tuam, quam mihi offers humanissimam amicitiam, tecum libenter & amicissimè communicare nolim. De mea interim sententia, quam hac epistola familiariter tibi exposui, tuam quoque audire censuram vehementer peropto. Vale.

Gaspar

GASPAR NOEVIVS MEDICVS PEtro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Agitur de quadam terra cærulea quam pro Armenio lapide mittit ad Matthiolum.

DE Armeno lapide ſemper dubius fui, quis eſſet, vir doctiſſime excellentiſſiméque. Itaque quum ex doctis de ipſo quæſierim, ad me ex Italia Molochitẽ pro eo ex Norico nuper Iaſpidem viridem miſerunt. Nec puto tibi excidiſſe, quod aliquando coram ex te quis ſit diligenter ſim percontatus. Cum itaque hiſce diebus cum Illuſt. Duce noſtro Elect. Saxoniæ in venatione verſarer, allata eſt ad ipſius Celſi. terræ quædã ſpecies læuis, colore cœruleo perquàm æquabilis, calculo carens & friabilis quam pro lapide Laſuli paſſim vendunt. Huius portiunculam ad te mittere placuit, præſertim cum in perferenda & reddenda illa mihi operam ſuam vltro deferret Dominus Capitaneus, Franciſcus, Zara Italus, qui nobiſcum per biduum in pagis eſt commoratus. Videtur autem deſcriptioni lapidis Armeni, non malè conuenire, nec dubitarem aſſeuerare illum eſſe, ſi mihi de purgandi ipſius facultate conſtaret. Sed quia tu induſtria in indagandis ſimplicibus & eorum facultatibus explicandis omnes noſtri ſeculi eruditos excellis (quicquid etiam nonnulli tibi indignè obganniant) à te pro mea in te obſeruantia vir doctiſſime rogo, vt nacto otio, ad me iudicium tuum de illa perſcribas. Vale, & Nœuium tui ſtudioſiſſimum, ama. Ex Pago Arnsfeldt in Metallicis montibus. III. Calend. Iulias. Anno 1558.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Gaſpari Nœuio, Medico S. P. D.

Reſpondetur Nœuio & explicatur Matthioli de lapide Armenio cenſura.

COEruleam terram, quam Armenium lapidem eſſe meditaris, mi doctiſſime Nœui, vnà cum tuis humaniſſimis literis accepi diebus hiſce præteritis, ſumque in iis perlegendis plurimum delectatus

tus, ob eam præsertim, quam erga te habeo, beneuolentiam ac etiam obseruantiam. Vt autem in hac re, de qua meum iudicium habere cupis, meam tibi declarem sententiam, etsi id (vt fortasse velis) à me præstare non posse sciam, ne tamen videar hunc subterfugere laborem, dicã ingenuè quod sentio, Itaque liberè proferam, si rationibus, authoritatibus ac experimentis fuerit adstipulandum, Terram hanc nullo pacto Armenium lapidem esse posse iudico, primum quidem quòd terra sit omnino, non lapis, eáque adeò inconstans ac friabilis, vt tam leuiter tangi non possit, quin statim manus inficiat, id quod Armenio lapidi nemo antiquorum ascripsit. Nec puto Dioscoridẽ, Plinium, nec alios, qui de huiuscemodi lapide scripserunt, tam friabilem terram, quæ leuissimo contactu statim dissiliat, tam impropriè lapidem vocasse. Deinde crediderim ego, Armenium lapidem porracei esse coloris, non omnino cærulei, Plinij authoritate fretus, quippe, qui Armenium lapidem scribit infectum esse chrysocollæ modo, illúmque optimum haberi, qui maximè viret, communicato colore cum cæruleo. Auget præterea opinionem nostram Auicenna, quum & ipse scribat, reperiri in Armenio lapide aliquantulum cærulei coloris, quum tamen ipse non sit coloris omnino cærulei. His etiam accedit Mesues authoritas, qui lapidem Armenium facit colore medio inter viridem & obscurum. Horum ac nostræ etiam sententię astipulatur Georgius Agricola rei metallicę peritissimus, qui in Armenio lapide, mistum colorem esse scribit ex viridi & cærulęo. Quo fit vt nihil habeam, quo persuaderi possim, tuam hanc terram, quæ cæruleo tantum colore cernitur, ipsóque obscuro ac saturatiori, Armenium legitimum esse posse. Nec me à mea reuocat opinione Dioscoridis nostri codex, qui legit Armenum lapidem cæruleo esse colore, nam cum viridi admodum saturato sit infectus, vt quasi cæruleus videatur, nihil mihi mirum videtur, si Dioscoridi Armeni lapidis color cæruleus describatur, cum etiam dicat Plinius, distare à cæruleo Armenum candore modico, qui tenuiorem hunc efficit colorem. Si autem fateri ingenuè debeam, quem lapidem rectè credam legitimum referre Armenum, nullum sanè alium dicam, quàm hunc quem ad te mitto. Est enim is colore maximè viridi, non solùm ad cæruleum vergente, sed cæruleis etiam maculis infectus, adeò vt à

Armenij lapidis examinatio.

Armenij lapidis color.

Lapis Armenus Legitimus qui.

vt à pictoribus, qui eo frequentissimè vtuntur, viride cœruleum vocetur. Præterea mihi, quemadmodum Doctori Gallo quoque, qui primus facto periculo, lapidem hunc ex agro Tyrolensi ad me misit, innumeris constat experimentis, lapidem hunc Melancholiam sanare, & ea omnia exactè præstare, quæ illi reddidit Alexander. Cæterum mea semper fuit opinio Armenum, & cœruleum ex eadem conflari materia in terræ visceribus, nullamque aliam inter eos intercedere differentiam, quàm quòd cœruleus fuerit magis excoctus. Etenim cum sciam, ambos hosce lapides iisdem pollere facultatibus, & in Armeno frequenter cœruleæ maculæ videantur, vt in hisce lapillis, quos ad te mitto, cernere poteris, præsertim vbi aqua vel saliua eos deterseris, nihil habeo, quod me à mea retrahat opinione. Idcirco eos prorsus aberrare existimauerim, qui lapidem hunc Melochitem esse censent, quum Melochites, etsi crassæ sit viriditatis, nihil tamen cognationis habeat cum cœruleo, nec melancholicos iuuet, sed tantum pro amuleto infantibus, & pueris suspendatur aduersus nociuos casus. Quanquam sua non frustrentur opinione, qui Armenum pro Melochite suspendunt. Quandoquidem (vt fatetur Serapio Linaci authoritate,) idem Armenus præstare potest. Atqui si a me percontareris, quid terram illam tuam esse putem, cum armenium esse ex præmissis non potest, dicerem potius factitium aliquem repræsentare colorē, ex cœrulei fortasse puluere læuigato & aqua subinde excepto, quàm per se ita in fodinis oriri. Paucis hisce volui meam tibi aperire sententiam. Tuum nunc erit, eam vel probare, vel improbare. Cæterum si tibi pro tua in me confidentia satisfecerim, lætabor quidem, sin minus, minimè tristabor, præsertim vbi tu veriora ac lucidiora mihi attuleris argumenta, quibus me ab errore retrahere possem. Nihil noui nunc habeo, quod ad te mittam, præter Armenium meum. Te autem, qui fortasse quam pluribus talibus insusitatis, seu non ita comunibus & vulgaribus rebus abundas, rogatum velim, vt si quid rari in eo genere tibi asseruaueris, id etiam nobis impartiri velis. Libellos hosce duos, quos ad te mitto, nuper è nostra prodierunt officina, quos si legere non dedignaberis, facilè coniicere poteris, quàm rectè ab inuidis illis me defenderim, qui (vt scribis) mihi indignè obganniunt. At obganniant quantum velint, nō tamen aliqua mole

Armenus & cœruleus ex eadem fiunt materia.

Lapis qui passim pro Melochite venditur genuinus non est.

molestia inde afficiar, posteaquam Dei Opt.Max.auxilio nō desunt mihi milites voluntarij, qui acerrimè pro me pugnent, vt ex longa his alligata papyro certior fies. Plura quæ nunc ad te scribā non habeo, id tantum abs te peto, vt quādoque ad me scribere velis, sunt enim literæ tuæ mihi semper iucundissimę. Interim precor tibi omnia fœlicia, petóq; vt clarissimo fratri tuo me plurimum commēdatum facias. Vale. Pragæ. XV. die August. Anno 1558.

GEORGIVS MARIVS HERBIpolensis Medicus, Petro Andr. Matthiolo, S.P.D.

Agitur de plantis nonnullis, nempe Picea, Chamaleonibus, Pyrethro, Saxifragia, Hermodactylo, & quibusdam aliarum imaginibus.

CVm mihi recitasset tuas literas Doctiss. Hieronymus Donzellinus, cum quo ob ingenij acutissimi magnas dotes, virtutum & scientiarium omnium, præsertim Medicæ artis, familiaritatem pro illius singulari humanitate iam pridem contraxerā, nihil mihi visum est, iucundius à tanto viro accidere potuisse, vir Clarissime & excellentiss. quàm quòd eos sermones, quos inter nos de tuis perpetuo victuris monumentis habuimus, ita pro sua virtute candidè perscripserit, vt fortassis expectationem tibi de me fecerit, posse me studio qualicunq; non deesse tuis pulcherrimis laboribus, quibus mihi te vnicum materiæ Medicæ vindicem semper ob oculos proposui. Etsi autem doctorum hominum notitia clarissima & maxima apud me semper fuit, tamen eorum, qui nostram artem exornarunt, semper esse volui obseruantissimus, è quorum numero cum te ab hominibus laudatis non minimam obtinuisse laudem sciam, magnam gratiam illi referam, qui me tui notitiam habere voluit. Tecum vero, vir maxime, ita loquar, vt partim meam erga te obseruantiam, partim candorem animi, quo me solo beatum iudico, intelligere possis, quorum isto in amicitia nihil firmius arctiúsque in

que inter bonos esse potest, illa verò nihil pulchrius & rectius, quàm vt iis iudicium de rebus arduis deferamus, qui omnem ætatis operam in id studium summa dexteritate contulerunt. Lucas Ghinus, vir omni immortalitate dignissimus, cum me superioribus annis Medicinam doceret, & subinde nobis Dioscoridem cum Galeno communem esse vellet, in eas cogitationes venerat, vt de pingendis & scribendis plantis, quæ pictæ hactenus à nullo essent, deliberaret, quod cùm differret, & illi postea in manus venissent tui Dioscoridis Commentaria, ita illis semper delectatus est, vt quantum ego iam coniicere possum sui propositi sentētiam mutarit, atque in eam spem venerit, non posse quenquam nostro seculo melius id præstare, quàm teipsum, cui eam laudem iure deberi crederet. Cæterum cùm animaduerteret nonnullas plantas non ad viuum & naturam à sculptore expressas, ita sui artificis picturis delectatus est, vt earum aliquot seorsim pingi voluerit, ea (vt dubium mihi non est) voluntate, vt eas tuo iudicio & censuræ submitteret. Fuêre ex illis, vt paucas adhuc memoria teneo, Piceæ & Pini genera, quarum alterum pro altero positum putaret, & alia addenda, quæ iam elegantissimè recenti editione satis descripta & expressa sunt. Camæleontes ambos, ita pictos afferebat, vt in tuis sculpturis albus nigrum potius referret, & econtra, quod viuis plantis demonstrabat, idque vel Typographi vel sculptoris vitio facilè fieri potuit. Pyrethrum & si non omnino dissimile, tamen aliud & multorum iudicio verissimū, ex lacubus Pisanis ostendebat. Saxifragiam longè aliam censebat, quàm picta hactenus à quouis esset, Venerat enim in eam opinionem, vt in Dioscoride non legendum putaret, Epithymo similis, sed Thymo, neque alienam plantam ab illa esse, quam Paulus pro Betonica describeret. Cuius plantæ copiam proxima occasione vobis faciam. De Hermodactylo ita sentiebat, vt paucis eam plantam hactenus cognitam crederet, ostendebátque aliquam, quæ Bononiæ in secretis vallibus sinistræ partis non longè à Diui Michaelis æde creuerat, binis tantum foliis maculosis, quantitate, vt in liliis, flore, ni fallor, subcœruleo, radice digito humano non omnino dissimilem referente, cuius copiam misissem, si mihi meorum librorum apud me pars aliqua fuisset. Hæc ex paucis (vt pauca vero omnia erant) eo animo ad te scribo, non

bo, non quod credam Ghini iudicium tibi displicere, aut quod malè tantum virum iam mortuum apud te insimulare velim, qui ita tibi addictus erat, vt iam paucis diebus, antequàm è vita in immortalitatem secederet, plurimas plantas ad te missurus fuisset, atque literis de sua sententia, quid de qualibet statueret, te rectius admonuisset. Vtinam illius scripta non perpetuò latere possent. Viuit adhuc Bononiæ eius frater chirurgus. Viuit Doctor Camillus & Vlyxes, qui illi familiares quotidie fuerunt, quibus omnibus, credo, pictor ille notissimus erit, à quibus omnia percontari & interrogare licebit, neque ego si quid potero, quod sentio quàm sit exiguum, operam aut studium prætermittam à studiosis Germanis illa inquirere, si quid ex picturis supersit & si hæ vsui esse poterunt. Pinxerat idem aliquot elegantiores plantas, quæ descriptæ quidem à te, sed non expressæ simulachris erant, sed an easdem adhuc habeat nescio. Vereor enim, ne pars aliqua ad Fuchsium peruenerit. Verùm de his melius pictor respondebit, cuius nomen mihi excidit. His diebus ad Medicos Montepessulanos scribam, quorum auditor ad annos ferè tres fui. Siquid ibi esse posset, quod rei tuæ conduceret, scio neminem eorum nobis defuturum. Is solus locus Italiam adæquare, si non in quibusdam etiam superare, mihi visus est: Herbarum singularium ita fertilis, vt Roremarino, Lentisco, Terebintho, Chamælea & aliis focum foueant incolæ. Vnum interea te virum Maximum contra omnium aculeos vehementer hortor & oro, ne studium indefessum excolendæ huius partis Medicæ nobis intermori sinas, pro quo nemo vnquam te satis laudare, nec vllam satis gratiam posteritas pro eo fructu referre poterit. Vale, & me in posterum ama, ac commendatum habeto, quod vt facias rogo, si me tui obseruantiss. & tua necessitudine dignum esse iudicaueris. Norimbergæ IIII. Non. Septembris.

M. D. LVIII.

*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Georgio Mario Herbipolensi S. P. D.

Respondetur præcedenti Georgij Marij epistolæ.

LIteris tuis iamdudum respondere voluissem, Doctissime & humanissime Mari, nisi hisce diebus ob Cæsaris præsentiam, & Serenißs. Archiducis Caroli aduersam valetudinem, noua & insolita negotiorum accessisset multitudo. Quæ quidem & si neutiquam me tui facere potuerint immemorem, sic tamen mentem & corpus mihi ad alia distraxerunt, vt magis accelerare non possem, ad quod & meus in te inuitabat amor, & tua singularis erga me postulabat humanitas ac beneuolentia. Quis tuus hic erga me animus? vt longè maiora mihi tribuas, quàm ego in mea hac mediocritate sentire vel ausim, vel queam? Quod tametsi multi alij tecum sentiant eruditissimi viri, tamen ego magis hac candida oblector doctorum præsertim virorum beneuolentia, quàm vt tanta de meipso mihi audeam vendicare. In hac autem nostra Medica facultate, in qua (vt fortasse non ignoras) non paruam ætatis meę partem consumpsisse me fateor, & si quantum hactenus potui, id mea sponte publicæ vtilitati præstiti, tamen nescio, quo pacto ad istud cumulatius quotidie iterandum & omnes obeundos labores, & tua, & plurimorum doctissimorum virorum incredibilis benignitas me prouocat & accendit. Quorum integerrimis & optimis iudiciis quô plus recreor, eô minus improborum nequitia vel calumniis lędor. Gaudeo itaque & summopere delector, non planè infrugiferas ac inutiles meas in publicum venisse lucubrationes. Quod tantò amplius de cæteris spero, quô copiosius tuo peritissimo iudicio satisfactum animaduerto. Nec tibi modo multùm debeo, sed & Donzellino viro Clarifs. & vtrique amicißs. Qui si fortè immodicus fuit, in meis decantãdis laudibus, ego id magis ipsius inter nos amicitiæ singularíque humanitati tribuerem, quàm vt tantam de me complecterer fouerémque existimationem. Nunc autem licet minora longè omnia promerear, tamen nec tantus tuus, neque

Donzel

Donzellini iu me poteſt inclinari fauor, vt doctiſſima iudicia fallantur, aut leui aliqua perſuaſione perſtringantur. Quamobrem in poſterũ magis mihi connitendum cenſeo, vt veſtræ amicitiæ & grauiſſimæ de me conteſtatæ exiſtimationi reſpondeam, quàm vt hactenus id ſatis à me factum putem. At certè ob id etiam gratior iucundiórq; mihi eſt hæc tua de me opinio, referta omni beneuolentia, ac doctrina, ꝙ eam à tuo præceptore Luca Ghino, homine ſanè excellenti & in hac plantaria facultate exactiſſimo iudice, velut hæreditariam diſciplinarum poſſeſſionem acceperis, & tuo iudicio ac longo ſtudio auxeris. Qui quem animum erga me ſemper geſſerit, quidve de noſtris in Dioſcoridem Cõmentariis ſynceriſſimè iudicauerit, teſtantur ipſius quàm plurimæ ad me ſcriptæ literæ omni humanitate refertæ, quas adhuc penes me reſeruo, ne tanti viri vnquam me capiat obliuio. Quòd autem in nonnullis plantarum iconibus is à me diſſenſerit (vt inter eiuſdem facultatis ſtudioſos plerunque fieri ſolet) fateor ego ingenuè, Atqui ea modeſtia eáque animi ſynceritate, vt nihil vnquam inter nos exortum fuerit, quod fraterna non admitteret amicitia, adeò vt cum de his ad me aliquando humaniſſimè ſcripſiſſet, tàm candidè tamq; ſolidè pro ingenioli mei facultate reſponderim, rémque omnem, iis, quę ſuccurrebant, argumentis enucleauerim, vt deinde is non parum ſubdubitarit, vtri noſtrum danda eſſet palma. Cenſebat ipſe, quùm fortaſſe legitimam piceam nunquàm inſpexiſſet, montanam pinum piceam eſſe, Id quod à me nunquam probari potuit, iis freto argumentis ac rationibus, quibus maximè contra Bellonij opiniones vſus ſum, in Commentariis noſtris in Dioſcoridem poſtrema æditione excuſis. Quæ ſi perlegere non grauaberis, facilè fortaſſe, in noſtram concedes opinionem. Etenim piceæ folia (Plinio teſte) pini non ſunt, ſed abietis prorſus æmula. Noſtræ etiam ſententiæ fortaſſe ſubſcribes, ſi de vtroque Chamæleone primùm Dioſcoridis verba mente rectè conceperis, & deinde commentaria noſtra perlegeris. Equidem minimè coniicere poſſum, quomodo, qua ratione, quáue authoritate à me diſſenſerit Ghinus, quùm Dioſcoridis ipſius teſtimonio, albus nullum gerat caulem, ſed tantum niger. Ghini præterea Pyrethrum fateor me vidiſſe nunquam, Ideóque, quid ad hoc reſpondeam, non habeo. Si autem tua opera id conſe-

Matthiolus contra Bellonium ſcripſit.

Piceæ folia qua.

Pyrethrum Ghini.

qui potero, nihil mihi gratius præstare poteris. Sic namque (vt meam tibi insinuem mentem) affectum me deprehendo ad hanc nostram plantarum indagationem, vt huiuscemodi amicorum dona, omni auro, gemmis ac cæteris muneribus præferam. Scio quidem Pirethrum meum (vt etiam lectorem admonui) quòd careat vmbella à Dioscoridis Pyrethro satis differre, Atqui non ob id mihi vitio vertendum puto, quod vulgare illud demonstrauerim. De saxifragia autem, auditis à Ghino doctissimis argumentis, non potui in eius non concedere sententiam, adeò, vt nihil mihi sit amplius in hac re dubitandum. Est siquidem procul dubio (vt scitè inquis) prima Pauli Betonica. Nam id maximè confirmat Galenus (à quo non ambigo transcripsisse Paulum) libro & capite quinto de sanitate tuenda, vbi de vinis disserit, quæ senibus accommoda magis habentur. Inquit enim. Iis verò qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ & Cestri, qui in Galliis nascitur, est immiscendum. vocant autem herbam eam, saxifragon. Hæc ille. Plantam vidi habuíque virentem quodam in fictili, sed aruit (vt ingenuè fatear) mea negligentia, Cùm autem nunc non sit ad manus, facies mihi rem gratissimam, si eam ad me miseris, vt humanissimè polliceris. Verus Hermodactylus, qui à Ghino iamdudum ad me est missus, frequentissimus hîc in Bohæmia prouenit, cuius imaginem suo etiam tempore me daturum in lucem spero. Cæterùm erant & alia nonnulla, in quibus à me dissentiebat vir ille bonus, nempe in acuta spina, in Paliuro, & aliis quibusdam. Sed cùm ad omnia rationibus adeò præstantibus à me illi responsum sit, vt in posterum nihil in contrarium repetierit, nihil aliter mihi cogitandum fuit, quàm quod is meis acquieuerit rationibus. Nisi fortè (vt ais) morte præuentus, id facere nequiuerit. Scio quidem me maximã accepisse iacturã, cũ mihi è viuis sublatus est Ghinus, in quo maximè, & quãplures fulgebant animi dotes. Inter quas præcipuum locum sibi vendicabãt, integritas, synceritas, humanitas, fides. Nulla vnquàm, in eo fuit inuidia. Cuius rei hoc maximum omnibus præbebit indiciũ. ꝙ quùm is decreuisset, vt rectè scribis, volumina quædã, quæ de plantis conscripserat, vnà cũ imaginibus in lucem edere, visis perlectísque commentariis nostris, non solùm ad me gratulatorias scripsit literas, quòd illum

Pyrethrum Matthioli.

Saxifragia.

Betonica prima Pauli qua

Hermodactylus verus nascitur in Bohæmia.

Ghinus inquibus plãtis dissentiebat à Matthiolo.

Lucæ Ghini laudes.

illum præuenerim eiúsque subleuauerim labores, sed & quã plurimas misit plantas, quas illi sanè refero acceptas, vbi earum imaginibus nostrum ornauimus Dioscoridem. Post autem illius interitum, cùm antea non ignorassem, illi fuisse in animo, nouas quasdam, de quibusdam plantis opiniones ad me scribere, & nonnullas etiam plantas, non vulgares mittere, scripsi ad Vlyssem Aldrouandum, virum sanè insignem, vt diligenter perquireret, an nouæ illæ opiniones, inter eius scripta, reperiri possent, sed nihil (vt ille respondit) huiusce rei inuentum est. Est enim inter nos magna vis amicitiæ, nec me ab eo delusum vnquam putarem. Hisce diebus quoque scripsi ad illum, vt Ghini imagines illas, de quibus me admones, ad me mittat, si tamen eas mihi profuturas putauerit, si verò secus censeat, vt tantum nomina mihi describat, namque ex his facilè coniiciam, an emolumenti aliquid ex iis mĩhis accedere possit. De his quę pro iuuandis rebus nostris, ad Montepessulanos Medicos scribere polliceris, habeo tibi gratias ingentes. Si quid itaque vt spero, ab iis consequeris, id totum illicò, vt mihi communicare non graueris, rogo, & vbi poteris, vel in Italia, vel Gallia, vel in Germania, vel vbicunque locorum apud amicos tuos, aliquid rari pulchríue mihi comparare, nihil prætermittas obsecro, quin id agas sedulò. Polliceor me vicissim, & omnia (vt decet) tibi accepta relaturum, vbi in commentariis nostris, de his aliquid differam. Equidem tibi plurimum gratulor; & mihi maximè gaudeo, quòd talem nactus sim amicum, qui tam amanter, ac humaniter honoris mei curam gerat. Ego interim versa vice omnem meam operam tibi defero, & ex corde pólliceor maiora etiam præstaturum, vbi sese obtulerit occasio, Vale. Pragæ pridie Idus Decembris, M. D. LVIII.

PET. AND. MATTHIOLVS GEORGIO Hantschio Medico, S. P. D.

Describitur Ellebori nigri diluti parãdi ratio ad Quartanarios

Ametsi, mi Georgi, Ioannem Nœuium Clarissimũ virũ, Illustrissimi Saxoniæ Ducis, Sacríq; Imp. Electoris Medicũ, de facie nunquam nouerim, nec vlla hactenus mihi cum illo intercesserit necessitudo, nomẽ eius tamẽ præclarum, eruditio non

vulgaris & erga omnes humanitas iam diu mihi nota sunt. Nam præter ea quæ à Gasparo Nœuio, viro doctissimo eius fratre, ac collega, de eius in medendis morbis felicitate oretenus intellexi, nô desunt quotidie huiusce regni proceres, ac nobilissimi viri, qui ad illum tanquam ad sacram anchoram confugientes, vbi à cæteris medicis eorum morbi curari nequiuerint, hi eius doctrinam, & in medendo dexteritatem, laudibus quàmplurimis extollunt. Quô fit, vt illum quamuis absentem, non solùm semper dilexerim, sed etiam obseruauerim. Tanta enim inest virtuti vis, vt illos quos nunquam vidimus, nec cognouimus adeò amare, ac etiam colere compellat: vt non solùm eorum doctrinam, nomen, famam & mores apud omnes promoueamus, sed etiam opes quãdoque pro iis effundamus. Quamobrem pergratissimum mihi est nunc abs te audire, Nœuium ipsum datis ad te literis expetisse, vt eius nomine à me percontareris, an Ellebori dilutum, de quo ad quartanã febrem curandam memini in meis in Dioscoridem cômentariis illud sit, quod in libello meo, de morbi Gallici curatione posteritatis memoriæ mandaueram, an aliud alia ratione paratum, quódque si aliud est, eundem instanter petiisse, vt parandi rationem à me peteres. Quandoquidem cùm iam diu mihi fuerit in votis, vt aliqua sese offerret occasio, qua virum hunc præclarum mihi conciliare possem, quáque me illi beneuolum declararem, lætor sanè nunc plurimum, me honestam habere causam, qua id quod maximè optaueram sim consequutus. Atqui cogitaui, non tãtum dilutum hoc, ab altero longè diuersum, tibi simpliciter describere, sed etiã addere quibus medicamẽtis atra biliarios succos præparare prius soleam, antequam Elleborismum illud ægris potandum præcipiam, vt tantò magis, de mea erga Nœuium voluntate, tibi constare possit. Cùm itaque signa aliqua coctionis apparebunt, vel sit, id à natura sponte factum, vel concoquentibus medicamentis adiuta.

Sumito

Sirupus ad quartanarios.

Sumito Aſpleni
Adianti
Fumariæ
Melyſſophylli
Abſinthij Pont.
Artemiſiæ
Agrimoniæ
Pulegij
Thymi
Senæ — ſingulorum manipulum.
Florum Anthemidis
Bethonicæ
Bugloſſæ
Borraginis — cuiuſque manipulum ſemis,
Roriſmarini
Stœchadis
Epythimi.
Radicum Cicorij
Intybi
Appij
Fœniculi
Aſparagi
Ruſci
Pæoniæ
Anonidis
Eryngij
Angelicæ — ſingulorum drach. ſex.
Buglosſæ
Borraginis
Doronici — ſingulorum drach. ſex.
Seminum Aniſi
Fœniculi
Ocimi
Citrei mali — cuiuſque drach. tres.
Cinnamomi ſelectiſſimi vnciam.
Santalorum flauorum drachmas duas.
Agalloci drachmam vnam.
Iubeto efferueſcere ad tertias in aqua, quod ſufficit ſecundum regulam, tandémque percolato, & deinde ſumito.

Decocti præscripti vncias rres & semis.

Sumendi quãtitas.

Sirupi, de Fumaria
de Epithymo
Bisantini
Acetosi de raditibus } sing. drachmas tres.

Misceto simul omnia & fiat potus, propinatóq; diebus xv. continuis.

Elleborismũ ad quartanarios.

Deinde Elleborismum sequens præbeto decimasexta die.
Sumito decocti præscripti vncias quinque.
Rha Barbarici optimi drachmam vnam & semis.
Corticum radicum Ellebori nigri purpureum florem ferentis scrup. quinque.
Iunci Odorati
Zedoariæ
Semen pæoniæ decorticatæ } sing. scrup. semis.
Vini cretici drach. duas.

Terito, quæ teri debent, & deinde misceto simul omnia, & die ac nocte macerato affuso decocto. Demum percolato, & exprimito, dein cum hoc diluto dissoluito.
Electuarij lenitiui drachmas quinque.
Confectionis Amech drach. duas.
Sirupi de pomis Reg. Sabor. vnciam.
Misceto hæc omnia diligentissimè, & fiat potus.

Hic habes, mi Georgi, Matthioli Elleborismum ad quartanarios, doctissimo Nœuio mittendum, de cuius assidua in commentariis meis lectione plurimum quidē lætatus sum: quinetiam illi gratias habeo, quod ita labores nostros, suo iudicio probauit, vt illis videndis tantum temporis impartiatur. Nam hoc ego ita intelligo, vt id potius suæ erga me humanitatis amorisque indiciũesse censeã, quã vllius præstantiæ meæ testimoniũ. Reliquum est, vt tuis literis ita cũ Nœuio viro illo præclarissimo agas, vt certò intelligat Matthiolum sui habere amantissimum, nihílque sibi esse tam charũ, de quo Nœuius perinde, ac ille disponere non valeat, Vale.

✝

PET.

PET. AND. MATTHIOLVS ALIprando Spezzalancio Chirurgico, S. P. E.

Agitur de Emplastri albi Damocratis parandi ratione, explicaturque quid ibi trsphera designet.

Vm plurimum Galeni medicamētis vtaris, quæ, ad Chirurgicam spectāt facultatem, & in iis tibi comparandis nullis parcas laboribus, paraturus nunc album Emplastrum Damocratis carmine à Galeno descriptum, ad calcem primi libri Κατὰ γένη, postulasti à me quid ibi verbum illud trypheræ designet. Cum trypheræ (quod legeris) nusquàm meminerit Galenus, nec vnquā audieris trypheram cōpositum medicamentum in Emplastris addi. Ego verò tametsi locum istum nunquam expenderim, neque fortasse accuratè legerim, nisi nunc tuis literis excitatus, non tamen in eo explanando illa me duci ignorantia censeo, qua quosdam ductos nunc primùm agnosco. Quare haud prætermittendum mihi putaui, quin meam de hac tryphera ad te scriberem sententiam. Atqui scire te primùm velim, me minimè mirari, quòd hac in re non parùm forsan hæseris, in qua doctissimos quoque viros Græcæ linguæ peritissimos in tryphera hac explananda non hæsitasse solùm obseruaui, sed etiam manifestè aberrasse. Etenim Cornarius, qui hos Galeni libros in Latinum vertit sermonem, cum fortasse (vt puto) ignoraret, quid ibi tryphera designet, Græcum vocabulum reliquit, nec ausus est Latinè id explicare. Sed longè magis videtur aberrasse Lacuna, qui tametsi in omnes ferè Galeni interpretes, acerrimas scripserit censuras, hîc tamen ipse maximè est hallucinatus. Siquidem vbi in suis in Galeni libros epitomis album hoc Damocratis soluta oratione, ex carmine vertit, sic habet, cerusæ librā vnam, letargyri, tryphæræ singulorum vncias quindecim. Id quod Lacunæ ipsius inscitiam manifestè palàm facit. Ex hac enim versione non aliud quispiam existimasse Lacunam sibi persuadere poterit, quam non solùm, quòd vocabulum illud substantiuè à Damocrate sit positū, sed etiam quod aliquod simplex, vel compositum designaret medicamentum. Ridenda sanè inscitia, illique ferè comparanda, de qua libro primo, de Anti

Emplastrum album Damocratis.

Tryphera quid significet Galeno in albo Damocratis.

Lacuna erratum in explanādis Trsphera apud Damocratem.

de Antidotis ſcribit Galenus. Ibi enim ſuo tẽpore Medicum quendam nouiſſe ait, qui paraturus Theriacam, neſciensq́; quid ibi Hedychroum deſignaret, à Pharmacopæis inſtanter petebat Hedychroum, vt herbam, vel aliud ſimplex medicamentum. Cæterùm Cornario Lacunæq́; in vertendo Damocratis carmen, longè præferendus eſt Andernacus, qui Latinè hanc dictionem vertit. Nam vbi Cornarius habet lethargyri tryphæræ, Andernacus habet lethargiri mollis. Quandoquidem cum propriè τρυφερὸς idem Græcis ſignificet, quod Latinis delicatus, & idem ferè ſit delicatus, quod mollis, rectè ſanè Andernaci verſio præferenda eſt, ac etiam multò magis mihi probanda. Quô fit, vt ibi nihil aliud voluiſſe Damocratem exiſtimauerim, quàm vt ad ſuum album conficiendũ lethargyrus delicata adderetur, id eſt, nitida, pura, ſelectiſſima, & omni ſorde, vel excrementis vacãs. Audiſti iam ſententiam meam, cui, vt ſpero, facilè acquieſces. Vale.

nel fine del 2 / la genera τρυφερός.

HIERONYMVS HEROLDVS NOrimbergenſis, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur in hac epiſtola de Cytiſo, Petaſite, Meſua Eupatorio, Gratiola, Siſere, Antirrhinis, Betonica alba, Lupino Hiſpanico, Flore Sancti Iacobi, Lilio conuallio, Aquileia, Panico pratenſi, & quibusdam alijs, de quibus ſuam Heroldus declarat cenſuram.

Liquoties, Clariſſime D. Doctor, Excellentiæ tuæ nomine me appellauit & ſalutauit D. Donzellinus vir doctiſſimus, & mihi amiciſſimus, rogauitq́;, vt ad Excellentiã tuã ſcriberẽ, & ſi poſſem ſimpliciũ numerũ augerem, & ſi videretur, de quibuſdam dubiis admonerem. Illud etſi mihi propter curſitationes aſſiduas difficile eſſet, ſcribere nẽpè tibi viro ſimplicium peritiſſimo, & qui fortè iam diu, quæ ſcribo, vel mitto, optimè nouiſti, tamen vt petitioni ipſius ſatisfacerem, curaui quaſdam herbas depingi, quas mitto, quùm ipſas herbas habere non poſſim. Mitto etiam quaſdam meas cogitationes conſignatas, de quibuſdam herbis, & fruticibus, quas vt legas, & iudices, rogo, atque vt humaniter ea expendas, etiam

etiam atque etiam vehementer cupio, offeróque Excellentiæ tuæ, studium meum, in omni officiorum genere promptissimum.

DE CYTISO, miror quod non pingatur, cũ copiosè nascatur in Italia, ante aliquot annos, quùm per Apenninum irem Florentiam, oblatus Cytisus, quem agnoscens decerpebam ramulos, quos Ghino pòst ostendebam Pisis tùm profitenti. Is idem mecum sentiebat, atque in suo horto eum fruticem spinosum ex montibus translatum ostendebat, monstrauit mihi eum etiam Conradus Gesnerus in suo hortulo, à quo facilè pingi poterit.

DE Petasite, nihil dubito, quin ea sit radix, quæ à Hieronymo Trago, Pestilentz vvurtz appellatur. Ea radix in humidis pratis pediculum emittit rubicantem, illi pediculo an nascitur statim folium magnum, tandem radix serpit vehementer, & tandem plura folia, plures etiam pediculos producit. Aequant folia, vt ipse vidi, magnam patinam, vt messores se à solis æstu, iis interdũ tueantur. Puluis radicis drachmæ vnius pondere datur in peste, magno adiumento mirificè sudoré ciet, est acris & amara, vlcera maligna, tùm in hominibus, tùm in equis mirificè sanari ea radice sæpe vidi. Folia vtiliter equis anhelosis dantur.

GRACIOLA vocata herba, à me cum Valerio Cordo, creditur Eupatorium Mesuæ, omnino enim descriptio & vires conueniunt, nam purgando magnam vim habet. In febribus cotidianis, & tertianis nothis, vt sæpe sum expertus, vires Centaurio minori admodum respondent.

SISER alterum depictum, sentio cum Cordo, quòd sit Secachul Serapionis, neque quicquam, quòd repugnet, habeo. In Sueuia mulieres præparant maritis atque vsum norunt.

ANTIRRHIŃON, multiplex apud nos visitur, & illud Os leonis appellatum triplex est. Vnum flore luteo, alterum purpureo, tertium albo, inter hæc, quod luteum florem habet, folia habet Anagallidis, de quibus in cõmentariis dubitatur. Minus etiam Antirrhinon, Dorant Germanis dictum, dictas differentias tres habet.

BETONICA, apud nos duplex est. Altera albis floribus, quæ copiosè in pratis quibusdam propè Ratisbonam crescit. Altera flore rubicante.

Fuma

FVMARIA etiam apud nos est duplex, altera albicantibus floribus, altera verò rubicantibus.

LVPINI etiam Hispanici apud nos visuntur luteo flore.

SENECIONEM etiam cum Trago duplicem existimo, maiorem & minorem. Maiorem sæpe in alpibus vidi, nec vllam differentiam vidi quàm magnitudinis.

LILIVM conuallium poligonati specie cum Aloisio sentio.

TALIETRI tres species tantum magnitudine differentes vidi sæpe in his regionibus, Cuius speciem esse Aquilegiam non dubito, eámque maximam inter quatuor eas, puto. Sunt amarissimæ omnes, atque foliis & floribus exiguum differunt. Tantum quantitas differentiam constituit. Valeat Excellentia tua. Norimbergæ. XIIII. Martij. Anno, M. D. LIX.

PET. AND. MATTHIOLVS Hieronymo Heroldo Norimbergensi S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ, & suam Matthiolus de prædictis omnibus ac de quibusdam plantarum imaginibus affert sententiam.

PLurimum sanè debeo Donzellino Viro Clarissimo, quòd non solùm apud te me maximè collaudauerit, ac pluribus fortasse, quàm par fuerat, sed quod illud idem (quæ sua est humanitas) apud cæteros viros perpetuò facere soleat. Rogaui quidem illum pluries, vt te meo nomine salutaret, siquidem, quùm ex eius literis acceperim, abs te mea scripta laudari admodũ, & præ cæteris etiam pluris æstimari, propter eam quam erga me præ te ferebas beneuolentiam, prætermittere quidem non potui, quin Donzellinum ipsum rogarem, vt pluribus te meo nomine salutaret, & tibi de tuo in me amore, gratias ageret. Cæterùm quùm is sæpe ad me scriberet, certiorem me fecit, de tua non vulgari peritia, & simplicium medicamentorum cognitione, haberéque te dubia nonnulla significauit, de quibus libenter mecum conferres. Ego autem cum is sim, qui pro mea cõsuetudine gratissimo semper animo doctorum virorum placita complecti soleam, nihilque

neç

nec gratius nec optatius mihi contingere posse putem, quàm vt habeam huiuscemodi doctos amicos, qui sua mihi proponant consideranda, & ego mea vicissim ipsorũ candidæ censuræ amicissimè subiiciam, Donzellinum ipsum magnoperè rogaui, vt peteret abs te, ac etiam ab Hesso collega tuo, si quid nouarum opinionum contra mea scripta in animis vestris versaretur, vel si quid plantarum haberetis mihi fortasse, vel non visarum, vel incognitarum, candidè de omnibus, ac liberè ad me scriberetis. Quod quùm ab vtrisque humaniter amicéq; factũ sit, & illi, & tibi maximas habeo gratias.

AD Hessi literas, quem ob suam doctrinam, & in re herbaria peritiam, plurimum diligo, respondi hisce diebus elapsis ea cum humanitate, ac synceritate, qua potui, ac debui. Id quod pariter nunc tecum me facturum decreui. Fuerunt autem literæ tuæ mihi gratissimæ, tum quod tuæ in me beneuolentiæ memoriam apud me perpetuò testatam relinquent, tùm etiam quod nouerim, me amicum mihi comparasse, qui nostros etiam labores iuuare possit. Accepi sanè congratulans plãtarum imagines, quas ad me misisti, quę eò mihi chariores sunt, quò rariores puto, dabóque operam, vt vnà cum meis edantur, & eas, vbi id effecero, & vt mei moris est, tibi referam acceptas. Sed iam ad ea venio, de quibus partim dubitas, partim à me dissentis. Dicam itaque de his sententiam meam candidè ac liberè, nõ tanquam is qui alios docere, vel cupiam vel velim, nec vt videar tuis aliorúmque refragari opinionibus, si qua in re à te, vel ab illis dissensero, sed vt mentem meam tibi syncerè patefaciam. Quapropter velim vt ea omnia boni, æquíque consulas.

CYTISI imaginem cur in meo Dioscoride non appinxerim, id sanè in causa fuit, quòd non solum eius planta non esset ad manus, sed quòd etiam dubitauerim, an legitima in Italià prouenerit, vbi raram haberi omninò scribit Plinius. Ego verò hactenus nullam vidi, quæ omnes præ se ferat Cytisi notas. Habeo quidem adhuc plantã, quam pro Cytiso ad me misit Clarissimus vir Lucas Ghinus rei plãtariæ profectò acerrimus indagator, sed cũ folia nullã ostẽtarẽt canitiẽ, sed potiùs saturatè virescerẽt, nõ duxi eã in meo libro pingendã. Tu verò si quã aliã habes, quæ folia gerat loti trifoliæ maiora, incana tota, dorso prominẽte, odore erucæ, recẽtiũ cicerũ sapore, & ligni materie nigra ac ferè ossea, illam procul

Cytisi imaginẽ cur in suo Dioscoride nõ appinxerit Matthiolus.

proculdubio legitimam Cytisum esse fatebor. Veram Cytisum, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus euariat, asserit se reperisse propè Neapolim in colle quodam doctissimus Bartholomæus à Maranta, in suo de methodo cognoscendorum simplicium libello, nunc primùm in lucem edito, à quo si plantam fortasse (vt spero) consequi potero, edam eius Iconem, illique, vt decet, acceptum referam.

Petasitis examinatio.

NIHIL præterea vnquam dubitaui eos in errore versari, qui putant veram Dioscoridis Petasitem, eam esse plantam foliis magnis, quæ tam à Fuchsio quàm à Trago pro Petasite pingitur. Quandoquidem Dioscoridi Petasites pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis, à quo prægrande folium galeri modo amplum ceu fungus depēdet. Quæ quidem notæ, si cum Petasite Fuchsij vel Tragi conferantur, nullo sanè modo quis in re plantaria versatus affirmare poterit illorum Petasitem eam referre, de qua Dioscorides scribit. Nam præter id quòd plāta illa folia plura, ampla ab ipsa statim radice proferat (non vnum tātum folium, vt legitimæ Petasiti reddidit Dioscorides) nusquā tamen visa est in summitate pediculi, id est caulis, folium producere amplum Galeri modo, vel fungi instar depēdens. Nam quis ignorat fungorum pediculum in sui orbis centro esse affixum? At in Petasite illa vulgari longè sanè aliter res se habet, cum folia plura proferat tellure tenus à radice prodeuntia & caulem Vere tantum emergentem, in quo non folium fungi modo suspensum habet, sed flores ferè spicatos ac papposos. Quæ notæ si rectè perpendantur, facilé, vt spero, quis dignoscere poterit, & Fuchsium & Tragum & cæteros, qui hanc sequūtur opinionem esse deceptos. Sed an quis sanæ mentis, vnquam sibi persuaserit, tam ingentem plantam cauliculum ita appellasse Dioscoridem? An non omninò irrideretur, si quis descripturus Elephantem, illum animalculum appellaret. Ego sanè haudquaquam illis adstipulabor, qui hac in re Dioscoridi detrahere videntur. Nec ea me vnquàm commouebit ratio vt credam hanc plantam esse Petasitem, eò quòd agricolæ, ac messores æstiuis caloribus, hisce foliis pro Galero vtantur, quùm sæpius etiam viderim personatæ foliis & aliarum plantarum eosdem sibi caput inumbrare, quas tamen stirpes, nō ob id Petasitem esse putamus. Quamobrem plantam, quæ pro Petasite minus rectè à quibusdā pingitur,

eam quidem esse putauerim, quam à Plinio Personatam appellari scio. Hanc ego maiorem Tussilaginem potius existimarem, pluribus tum notis, tum rationibus non infirmis motus. Idque magis nunc affirmare ausim, cùm abs te certior sim factus eius radicem dari vtiliter anhelosis equis. Siquidem & Personata (vt Dioscorides est authot) purulenta extussientibus mirificè auxiliatur. Adde quod huic plantæ idem sit sapor, qui in Personata ipsa reperitur. Atqui veram legitimámque Petasitem fatetur se vidisse Vlricus Leonorus Medicus Pragensis senex, & apprimè eruditus in quodã Bohæmiæ loco, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus recedit, cuius diligentia, spero me eam omnino consequuturum.

QVOD autem planta vulgò Gratiola dicta Mesuæ Eupatorium (vt Cordus deceptus scribit) referat, nihil est quod me moueat, vt cum illo sentiam, cum neque facies neque facultas Eupatorio illi tãtillum sanè correspõdeat. Huic enim Eupatorio Mesuæ ipsius sententia, requiritur, vt planta sit cubitalis, foliis Centaurij minoris, viridibus, tactu asperis, per ambitum serratis, & tenuibus caulibus adnexis, quæ cũ siccantur pallorem concipiant, quinetiam, vt in caulium summitatibus flores erumpant subflaui & oblongi, quibus notis prorsus gratiola caret. Namque ea cubitalis plãta non est, sed supra palmi altitudinem rarò assurgens, folia Centaurij minoris minimè profert, sed Hyssopi potius, læuia, pinguiáque, non aspera, æqualia in ambitu non serrata. Item flores in cauliũ cacuminibus Gratiola haudquaquã profert subluteos, sed inter folia in toto ferè caule ex candido leuiter purpurascentes. Quæ quidem notæ quantum ab Eupatorio illo distent, tu ipse hisce perpensis rationibus, tibi iudex esse poteris. At fortasse dices, conuenire has plantas facultate, quòd experimento constet Gratiolam tùm bilem, tùm pituitam deiicere, sed quùm non desint aliæ plantæ, quæ idem efficiunt, & tamen Eupatorium non sunt, cur hac tantum causa Gratiolam, Eupatorium illud esse dicam, nulla sanè ratio mihi sese offert, præsertímque cum videam dari à Mesue ad exoluendam aluum pulueris Eupatorij drachmas duas vel tres. Quod si tantundem Gratiolæ propinaremus, procul dubio sumentes duceremus in magnum discrimen, cùm tantum pulueris huiusce herbæ scrupulum sumentes

Gratiola non est Eupatoriũ Mesuæ.

mentes plurimum exoluantur. Nec nostris rationibus obstat, quòd Gratiola ipsa sit amara perindè, ac Eupatorium illud. Etenim quùm amaritudo facultas sit innumeris plantis communis, id minimè concludit Gratiolam esse Eupatorium, de quo nunc agimus, aliis non astipulantibus notis. Præterea Eupatorium Mesuæ corroborat ventriculum, iecur & viscera, Gratiola verò, vt ego sæpius animaduerti, imbecillia reddit, quùm violêtum sit medicamentum. Quô fit, vt rectè à Foroiuliensibus vocetur, Stanca Caualo, quod eius pabulo equi admodum reddantur imbecilles. Miror postremò quod putes, hanc plantam Eupatorium esse Mesuæ, quòd aluum ferè subducat perinde, ac Centaurium minus, cum id nusquam scripserit Mesues, sed quod tantum foliis illi planè respondeat. Legitimum itaque Mesuæ Eupatorium, illa proculdubio erit planta, quæ Dioscoridi Ageratum vocatur. Quippe præter id quod omnium ferè doctorum virorum consensu Dioscoridis Ageratum, & Mesuæ Eupatorium, nihil inter se differant, cætera omnia sibi inuicem correspondent.

Secacul non ess Siser alterum. SI altero nobis appicto Siseri folia essent Pisi, non Pastinacæ, flores violacei coloris, ipsísque violis longè maiores, qui non Vere solùm, sed per initia mensium prodirent albi ac parui, in vmbella Pastinacæ similì, semen vero ciceris magnitudine, rotundum nigrum, succosum, & sapore dulci, non latum, ac foliaceum lentis ferè instar, vt in sphondylio, tecum profectò cum Cordo sentirem. Atqui quùm hisce notis, quas suo Secacula scripsit Serapio, Siser alterum prorsus destituatur, non video quo pacto, & tibi, & Cordo astipulari possim.

ANTIRRHINI genera quatuor, iam pridem apud me extant, foliorum & florum, quinetiam & plantarum magnitudine discrepantia. Quorum icones dabuntur (vt spero) vnà cum nouis imaginibus nostris. Nec mireris velim, si in commentariis meis de Antirrhini foliis dubitauerim. Siquidem tunc, non nisi vna tantùm Antirrhini planta fuit ad manus

Betonica flore albo. REPERIRI Betonicam flore albo, res noua mihi non est. Atquoniam huius nusquam meminit Dioscorides, ob id non sum ego accusandus, si de alba nihil scripserim, præsertim cùm mihi persuaserim florum colores, speciem haud

haudquaquam immutare, & proinde nec facultates, vbi cætera correſpondeant. Id quod etiam de fumaria nunc dictum eſſe volo, quam iam diu noui ac vidi. Verumtamen tibi habeo gratias, quippe qui hæc mihi in mentem reuocaueris. Etenim facilè adducar, vt de his etiam aliàs ſcribam.

LVPINVS, quem Hiſpanicum vocas, luteo flore hactenus vſquàm mihi viſus non eſt. Referam illum tibi libenter acceptum, ſi tua opera fieri poſſit, vt ad me tranſmittatur. *Lupinus Hiſpanicus.*

PLANTAM, quam Germani florem Sancti Iacobi vocant, quòd ad finem Iulij florere ſoleat, maiorē eſſe Senecionem facile & tibi, & Trago concedam, quanquam in floribus & pappis nonnulla habetur differentia. Id quod non multifacio quum eadem in foliis & caulibus facies cernatur idem ſapor & odor in vtraque planta appareat. *Flos Sancti Iacobi. Senecio maior*

QVOD Lilium conuallium ſit Polygonati ſpecies, non ita facile cum Aloiſio ſentiam, quod geniculatàs radices non proferat, à quibus Polygonatum denominationem accepit, quinetiam, quod nec caules, nec flores proferat, qui cum Polygonato comparari poſſint, quemadmodum, nec omnino ipſa folia, quæ Lilij eſſe videntur, vt haſce differentias rectè expendentibus facilè conſtabit. *Lilium cōuallium. non eſt Polygonati ſpecies.*

QVVM Aquileia à recentioribus ita vocata planta ſit, quæ ob eius maieſtatem, & florum artificium, ac pulchritudinem longè diffuſius deſcribi mereatur, quàm à Dioſcoride factum ſit in Thalictro, mihi ſanè, non ita facile perſuadeam, hanc plantam legitimum eſſe Thalictrum, nec id tantum me mouet, ad tuam conſeruandam ſententiam, quòd Aquileiæ folia diſſecta cernuntur Coriandri modo, cum hac tantum nota id probare non auſim. Miror præterea, quòd aſſeras Aquileiam, vt cæteras illas ſpecies, de quibus meminiſti, eſſe amariſſimam, quum mihi dum hæc ſcribo, eam mandenti ſubdulcis prorſus depræhendatur. Quod etiam à Fuchſio, video fuiſſe obſeruatum. Cupio tamen reliquas plantás, quas illi congeneres facis inſpicere, ideóque rem mihi pergratam facies, ſi eas mihi videndas tranſmiſeris. *Aquileia.* *Aquileiam non eſſe Thalictrum.*

STIRPEM, quam pratenſe Panicum appellas, iam diu obſeruaui, cum ea nihil frequentius in Italia proueniat. Attamen planta, à quo ſemen illud exiguum excutitur, Germanis Himmelthauu appellatur, nobis verò Manna pa- *Panicum pratenſe.* *Manna ſemē quid.*

nicum hoc syluestre non est, sed graminis species quædam, quæ in culmorum cacuminibus quinas tenuissimas, longas tamen gerit spicas, veluti digitos, vt diffusius legere poteris in nostris in Dioscoridem commentariis, vbi Secundo Libro de Coronopo meminimus. Seritur hæc planta in Carniola, & in Goritiensi agro passim ad ciborum vsum, veluti cætera Cerealia, ideóque illis frequentissimo est vsui, quemadmodum Bohemis, apud quos ego hoc semine pingui carnium iure incocto maximè sum delectatus in cibis. Nascitur sponte etiam ibi plurima locis incultis. Sed quoniam culta longè mitior redditur, ea propter eandem colunt in campis. Dabo fortasse etiam eius imaginem, cæteris nostris addendam, curabóque plantam mihi afferri tui causa cum semine, vbi abs te intellexero, tibi gratam futuram. Qua visa, facile eos damnabis, qui tibi ex Panico illo, colligi mannam suaserunt.

Cordi erratũ. PLANTAE illius imaginem, quam Cordus, minus recte Buphtalmum appellauit, nonnulli verò hallucinati (vt *Tragi erratũ.* Tragus, qui eam etiam pingit) nigrum Veratrum legitimum esse censent, tam negligenter pictor ille tuus delineauit, vt à me, vel à quoquam, nunquam cognosci potuisset, nisi mihi abs te descripta fuisset. Erat profectò eadem planta, ipsa die ad manus, à quodam Myropola mihi allata (nascitur quidem frequentissima circa Pragam) qua tuæ ad me allatæ sunt literæ, quo factum est, vt curauerim à pictore, quem domi alo, ad viuum statim depingi, tibi mittendam, vt videas quàm longè pictor ille tuus à scopo aberrauerit. Dedi ego huiusce stirpis imaginem in postrema commentariorum meorum editione, inter Ellebori icones, non quòd Elleborum eam esse censeam; sed quòd in aliqua verser opinione, hanc legitimam fortasse esse Consiliginem. Cùm itaque videam pictorem tuum in hac pingenda planta, plurimum ab eius facie aberrasse, vereor quidem, ne in aliis etiam, idem effecerit. Quô fit, vt non ausim curare, vt à meo delineentur pictore, nisi prius abs te mihi fuerit persuasum: vel plantas ipsas viuas fuerim consequutus. De quo te plurimum rogo. Habes itaque vir doctissime, de omnibus, de quibus ad me scripsisti, iudicium meum. In quo, si tibi satisfactum fuerit, mihi quidem gaudebo plurimum, at si secus euenerit, velim tamen, vt boni consulas, & id grato animo suscipias, quod

quod tibi satisfaciendi gratia scribo. Velímque vt si quid melius habes, quo posset quispiam hisce meis argumentis, ac rationibus obstare, id liberè in medium afferas, cum nunquam tàm pertinax fuerim, & meis opinionibus addictus, quin potius veritati acquiescam, quam mihi ipsi morem geram, Vale. Pragæ X I. Calend. Maij, Anno M. D. LIX.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Vlyxi Aldrouando Bononiensi Medico,
S. P. D.

Agitur hac epistola de Picea, Pino, Chameleonibus, Geranis Bulbosa radicis, Saxifraga, Nitro, Acoro, Platano, Equinis quibusdam Castaneis, & nonnullis aliis plantis.

SVmma quidem voluptate affecerunt me literæ tuæ. Recognoui enim in illis tuam pristinam virtutem, coniunctam cum singulari erga me beneuolentia. Quarum alteram semper in te admiratus sum. Altera quùm me antea delectauerit, tum verò præcipuè in hoc tempore delectat: quo, cum ego, aulicis hisce negotiis impediar, nec regio hæc raris sit plantis referta, quibus mihi ipse prospicere possim, tu tua opera opus meum, quod nunc præ manibus est, ex animo iuuare niteris, plantis innumeris ad me transmissis, quę quidem magno sanè illi erunt ornamento. Quod opus etsi difficillimum omnium est, quemadmodum & te sentire non ambigo, & ego re ipsa experior, tamen animo non deficio, quùm Principum (quod multum est) & amicorum suffragia non deficiant. Vtinam sic euentum meorum consiliorum fortunet Deus Optimus Maximus, quemadmodum mea causa nihil, neque laboris deerit, neque studij. Nec est, quod te mihi tàm vehementer excuses, quòd tam diu ad me scribere neglexeris, veritus fortasse, ne de aliqua fidei tuæ inconstantia subdubitarim. Cùm enim ego tantum te diligam, quantum literis exprimere non possum, non iudico posse hoc accidere, in natura ingenua & liberali, cuiusmodi

tua est, vt posteriores in amando partes ferre velis. Quamobrem certus sum, me tibi esse cordi, quemadmodum quidem antea semper fui. Atqui non parum mihi mœroris adiunxit, quòd iis molestiis, de quibus scribis, impeditus, ad me prius non scripseris. Verùm cum (vt aiunt) rerum sit vicissitudo, omnino statuo, & confido, quòd sub noui Principis imperio, cuius electionem propediem expectamus, omnia felicius, tibi & cæteris doctis viris, facilè sint successura. Cæterùm perlectis tuis literis non potui non admirari plurimum Lucam Ghinum, virum profectò huiusce ætatis clarissimum, & qui in re plantaria indaganda parem fortasse habuit neminem, in ea fuisse sententia, quòd illud syluestris montaníque Pini genus, cuius ramusculum, vnà cum Cono, ad te nunc primùm miseram, quódque Ananienses, imò & cæteri, qui in agro Tridentino degunt, vulgò appellant Cembro aut Cermolo, ipsa legitima esset Picea, de qua Dioscorides scribit ac etiam Theophrastus. Ac eô magis id mihi mirum videtur, quod abs te nunc certior factus sum, ea ratione ita sensisse illum, quòd Picea (vt inquis) pini folio esse debeat. Id quod nunquam, ni fallor, me legere memini apud vllum antiquorum, qui de stirpium historia scripserunt. Nam quamuis scribat Dioscorides Pinum & Piceam eiusdem esse generis, sed specie tamen differre, non ob id tamen nobis statuendum censeo, piceam pini foliis virescere. Verùm potius censerem ego accepisse hîc genus, pro omnibus Coniferis & resiniferis plantis, quæ ferè omnes iisdem sunt facultatibus præditæ. Quô fit, vt dixerit pinum & piceam non genere, sed specie tantum differre. Quod autem acceperit hic Dioscorides Genus pro vniuersali, ac (vt ita dicam) generalissimo Coniferarum arborum genere, facilè quis reddi certior poterit ex his, quæ capite de Fago & Ilice ipsemet Dioscorides scripta reliquit his verbis, Fagus & Ilex Quercui eidem generi assignantur, & consimile munus obeunt. Quæ verba si rectè perpendantur, manifestò cuique palàm fiet hîc, quercum generaliter posuisse Dioscoridem, pro omni arbore glandifera, quùm Δρῦς non solùm Græcis significet, quercum ipsam, sed in vniuersum glandiferas quasque stirpes, è cuius genere fecit Fagum & Ilicem, quæ tamen arbores non

Ghini sententia in picea & syluestri Pinu improbatur.

Δρῦς nomen vniuersale omnium glā-

non folùm foliorum forma, fed fructu, cortice, & ligni materie inter fe maximè differunt. Ideóque eodem fanè modo de pino & picea nobis fuerit cenfendum, præfertímque cum illarum quælibet diuerfo appelletur nomine. Quandoquidem fi picea (vt ille cenfebat) è pinorum genere fuiffet, non erat illi opus proprium habere nomen, fed tantùm cognomento aliquo fuam poterat depromere fpeciem, quemadmodum exempli caufa Populus, quippe, quæ cum complures habeat fpecies, eas cognomentis diftinguimus, hanc albam, illam nigram, alteram Lybicam appellantes, id quod de Myrto pariter dixerim. Siquidem hanc latifoliam, anguftifoliam illam, alteram coniugalem, hanc item Tarentinam, illam satiuam, hanc verò fylueftrem appellant, feruato femper generis nomine. Quod eò magis fuiffet in Picea obferuatum, fi hoc pini genus, pro picea recepiffet antiquitas, quò idem foliis, floribus, nucibus, cortice, ligni materie, refina ac vniuerfa facie cultam referat pinum, tametfi nuces, nucleófque, tanquam diuerfum genus paulò minores proferat. Ad hæc quanquam Theophraftus, a quo fortaffe Ghinus fuum defumebat argumentum, vbi de foliorum conuenientia differit libro primo, capite fexto, de hiftoria plantarum, fcribit pinum, piceam, abietem, cedrúmque foliis effe in fummitate acuminatis, quod & nos pariter fatemur, non tamen ob id fequitur, quòd eiufmodi arbores omnes pini foliis amiciantur, quùm non defint aliæ plantæ, vt Iuniperus, Sabina, & complures aliæ, quarum folia quanquam aculeatis cacuminibus vifuntur, fui tamen forma plurimum quidem à pini foliis diftant. Eáque propter, quemadmodum abietis & Cedri folia, longè diuerfa à pini foliis fefe nobis oftendunt, ita de piceæ foliis quibufcunque cenfendum putarim. Id quod luce clarius demonftrat Plinius libro XV. capite xxiiii. fic inquiens Infecta pectinum modo (intellige folia funt) piceę abietique: & decimo eiufdem libri capite, taxum arborem, fcribit folia proferre abieti & piceæ fimilia. Id quod non folùm firmiffimum præbet argumentum, piceam folio effe abietis, non pini, quemadmodum & taxus, quòd vir ille alioqui clariffimus, ac (multorum pace dixerim) alter in Medica materia Diofcorides, in re hac non parùm fuerit allucinatus, dum fibi perfuafum voluit, hoc pini genus, vel alterum quodcunque, legitimam effe piceam. Etenim, fi pinum hanc

diferarum arborum.

Populi tria genera.

Myrti genera plura.

Picea & abietis folia qualia.

diligenter expendamus, nihil magis (mea sanè opinione referre videtur, quàm Tarentinam, de qua scripsit Plinius, libro decimoquinto, capite decimo, digitis fragili putamine auiúmque expositum furto in arbore. Siquidem nuces nucleorúmque putamina non magno sanè labore digitis friari possunt & auium rostro frangi, vt dulcibus illis pascantur nucleis. At si Ghinus, non adeò maturè (id quod quamplurimi optant) communibus cessisset fatis, & postremam editionem Dioscoridis mei, cui semper (quæ sua erat benignitas) fuit addictus, inspexisset, mihi quidem, haudquaquam aliter censendum est, quàm, quòd is qui candidissimus fidelissimúsque rerum fuit indagator, suam hanc reiecisset opinionem. Cæterùm quòd demiratus sis, Marantam in sua methodo cognoscendorum simplicium, qua non parum sum delectatus, in aspera Conchitide, quam in meo appinxi Dioscoride, quámque mecum legitimam esse censes, me ita falsitatis insimulasse, quòd certò scias, eam ipsam plantam à Luca Ghino esse mihi trãsmissam, ego sanè non demiror, cum res ipsa illatam mihi iniuriam apertissimè præ se ferat. Quòd verò id ægrè feras, habeo tibi gratias, vt pote cui exprobranda displiceat calumnia. Atqui respondebo ego illi adeò firmis argumentis, vt mihi minimè verendum sit, quin probos lectores omnes in illum commoueam, eósque præsertim qui viderint, legeríntque, quàm humaniter de illo scripserim, quàm benignè eum ipsum laudauerim, quámque honorificè collocarim inter tot clarissimos viros. Nec deerunt mihi numerandi errores & opiniones, quibus sæpe seipsum fallit, quę tamen non concitato calamo, sed animo quo potero tranquillo, vt hominem seneni ac Philosophum decet, humanissimè recensebo. Sed hactenus de his. Quòd autem ad Chamœlenes spectat, scias, pro certo velim, me nõ esse meæ opinioni adeò pertinaciter addictum, quin facilè in tuam, ac cæterorum deueniam sententiam, vbi plantas fuerim conspicatus, quæ euidentioribus notis, quàm meæ, Chamæleones referant, quanquam non ob id aliter mihi posthac persuadeam, quàm quòd hæ, vel meæ stirpes, sint Chamæleonibus illis omnino congeneres. Quamobrem te rogatum velim, vt pro tua humanitate, vel plantas ipsas, vel earum imagines à perito artifice delineatas propriisque coloribus pictas ad me perferri cures. Cupio enim in Chamæleone nigro, præter

Pinus Tarentina.

Lucas Ghinus non solũ excusatur, sed etiam laudatur.

omnem carduorum naturam, inspicere vmbellam, quæ acu leatis rigeat floribus, Geraniũ bulbosæ ac subrotundæ radicis, quod cum tuis literis ad me misisti, fuit mihi tam gratum quàm quod gratissimum, antea enim id mihi visum nõ est, nec fortasse in Italia prouenit, quum scribas, hoc ex Illyria esse allatum. Accepi & suberis ramusculum, sed iam alius erat ad manus glandibus refertus Roma ad me delatus. Saxifragam folio Thymi, quam Aeginetæ Vetonicam puto Dioscoridis Saxifragam iam cum cæteris esse sentio. Vidi eam dum agerem Romæ, Leone decimo imperante, sub Capitolino colle in quibusdam ædificiorum ruinis, scióque saxifragam illam appellasse quendam, qui ea expellendis renum calculis vtebatur, sed tunc temporis, non multum de re herbaria fueram sollicitus. Pulcherrima ac virescens iam est ad manus, proinde nõ est opus, vt mittẽdę illius causa, tuos nũc fatiges amicos. Nitrum à Placentino Myropola tibi transmissum diligentèr sum conspicatus, vt autem ingenuè fatear, ꝙ sentio, mihi potius salis speciem quãdam præ se ferre videtur, quàm nitri. Quod nunc ad te mitto, Constantinopoli ab Augerio Flandro, viro vt doctissimo, ita & nobilissimo, & humanissimo Cæsaris Oratore ad me transmissum, substantia & sapore à tuo non parum distat, mihíque adeò legitimum nitrum refert, vt nihil sit, quod (me iudice) reclamet. Præter id trãsmisit ad me Gulielmus Quacelbenus eiusdem Oratoris nomine cuius Medicum agit, aliquot odorati calami vulgaris plantas, mei tantum causa è Nicomedia petitas, longis ac fibratis radicibus refertas, è quibus folia emergunt Iridis angustiora longioráque, adeò vt omnibus sanè notis Dioscoridis Acorum referant. His accessit Platani ramus, cui latiora, quam antea viderim, insunt folia, pilulæque vegetiores, quàm in ea conspiciuntur Platano, quæ Patauij in horto Bembi virescit. Quò fit, vt facilè putarim, plures etiam Platani haberi species. Allatum est quoque vna cum prædictis, Castanearum genus quoddam, cuius amplissimum folium pentaphylli planè modo diuiditur, fructus verò à vulgaribus Castaneis nostratibus non admodum differt, est tamen aliquantò rotundior. Concluditur is echinato calice, crasso, raris ac firmis aculeis circumuallato, qui plurimum à nostrate differe videtur. Scribit ille hasce Castaneas, Constantinopolitanis, ideo equinas vocari, ꝙ anhelosis equis tussique labo

Geranium bulbosa radicis.

Saxifraga legitima.

Nitrum.

Calamus odoratus vulgaris prope Nicomediam nascitur.

Platanus orientalis.

Castanea equina.

laborantibus, maximo sint præsidio, vbi ab iis deuorentur. Misit idem syluestrem etiam Rutham, Harmolam quibusdã dictam, & alia quædam antea mihi prorsus ignota, quæ omnia, cùm fortasse nulquam vidisse putem, diligenter asseruo ad te transmittenda, cum nuntius quispiam adsit, qui vel Venetias, vel Goritiam proficiscatur, inde enim facile ad te trãsmittentur. Mitterem ego hinc ad te quàm libenter, per Cæsareos veredarios, si hasce capsulas quæ illos maximè impediunt, ferre non recusarent. Quotquot habeo amicos nunc continuò defatigare cogor, vt has vel illas ad me transmittant stirpes. Ita enim nunc mea studia exposcunt & plantarum imagines, quæ speciosiores maioresque iam præ manibus sunt recudendæ. Proinde ne egrè feras obsecro, si tibi modo, sicut & cæteris factus sum molestior. Cupio admodum vniuersam iuuare Rempublicam: quam ob causam mihi fas esse crediderim auxilium & consilium ab omnibus expetere. Si itaque inter tuas plantas, quas prope innumeras à te asseruari scio, Poterium, Moly, Pycnocomum, Maniacum, Solanum, Bulbus esculentus & vomitorius, Phyteuma, Casanance, montana Nardus reperiri possint, rogo vt ea omnia quantum poteris maturius ad me transmittas, vel ipsarum plantarum imagines. Dabo enim operam, vt quicquid auri vel argenti hac in re exposueris, id totum tibi quàm libentissimè reponã. Ghini Pyrethrũ reperi inter ea, quæ olim mihi misisti simplicia, ac pariter Hermodactylum. Mitto tibi nunc Pyrethri mei ramulum vnà cum radice, quod te nunquam vidisse ais: quùm autem posthac flores ediderit, integram tibi plantam conseruabo mittendam vnà cum alisma, quam antea petieras. Nullo enim planè negotio id efficiam, cum vtrãque plantam abũdè proferat Bohæmicum solum. Dum Goritiæ agerem misit ad me Bononia Vincentius Cantonus Medicus, municeps meus, arboris cuiusdam ramusculum baccis refertum pulcherrimis in purpura nigrescentibus. Quam plantam pro vera ac legitima Loto arbore, à Fabritio Garzono Medico Bononiensi se accepisse narrabat. Sed cum tunc Bohæmico itineri me accingerem, negotiis occupatus, nescio quo pacto plantam neglexerim & quo in loco recondiderim. Namque domi posthac frater meus illam reperire non potuit. Erat quidem planta aspectu perquàm iucundo, baccis pulcherrima serie dispositis ac co-

Harmola legitima.

Lotus arbor.

piosis, quæ (vt audio) istic Bononiæ nescio in quibus præclaris ædibus habetur. Cùm autem plantam hanc recuperare cupiam, velim, vt pro tua erga me beneuolentia, Fabritium ipsum meo nomine alloquaris atque ipsum roges, vt tibi ramusculum eiusdem arboris iterum mihi mittendum daret. Audio enim hominem esse humanum, doctum, benignum, & mei etiam amantissimum, cui opto vt non solùm me commendes, sed & offeras, velímque vt ad me scribas, quo nomine istic hanc arborem vulgò nuncupent, & tuam de illa sententiam. Mitto nunc ad te Oxyacanthæ meæ aliquot baccas, quæ non vnum tantum nucleum, sed duos intra se concludunt, vt hinc eorum argumenta explosa scias, qui hanc plantam Oxyacantham esse negant, quòd eius baccæ vnum tantum ossiculum habeant, cùm proprium sit Oxyacanthæ plures habere, vt illi affirmant. Postremò facies mihi rem perquàm gratissimam, si tuam de consiligine opinionem ad me scripseris, velim tamen vt anteaquàm id agas meā etiam de ea videas sentētiam, vbi sum de Elleboro in Dioscoridem commentatus. Plura nunc ad te scribenda non succurrunt. Si qua interim sese offerant, de his aliàs ad te scribam. Vale. Pragæ pridie Idus Septembris.

Fabritius GarZonus Bononiensis laudatur.

Oxyacantha fructus duplici nucleo.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Hieronymo Heroldo, Medico
Norimbergensi
S.P.D.

Tractatur de consiligine, Elleboro nigro, Venenatis sagittis, Eupatorio Mesua & Secacul.

Accepi literas tuas vnā cum ea planta, quam ego alteram Ellebori nigri speciem esse statuo, tu verò Consiliginem cum Fuchsio & Trago esse censes, mirorq́; quòd tam deleteriæ facultatis hanc esse scribas, cùm huiusce plantæ radicibus ego sæpenumerò sim vsus in atrabiliariis morbis magno sanè iuuamento, vbi alterius Ellebori purpureum florem ferentis, non erant ad manus. Quinimò Tridentini Myropolæ atque etiam Foroiulienses nullum aliud, quàm hoc veratrum colligunt, quo postea Medici vtuntur. Ideoque hanc nequaquam Con-

siliginem

filiginem esse putarem, sed certam veratri nigri speciem, quæ herbaceos flores proferat. Nec quispiam mirari debet, si nigrum veratrum diuersas habeat species florum, colore & foliorum exilitate vel magnitudine differentes, quemadmodum in quàm plurimis aliis plantis continuè videmus. Hæc enim quanquàm speciem variant, genus tamen immutare non possunt. Nam, si exempli causa Symphytum maius videmus reperiri flore albo, melino ac purpureo, idémque spectamus in Ononide, in Cynosorchi, in Antirrhino, in Ocimoide, in Rosis, in Iasmeno, in Iride, de quarum plantarum varietate (excipio Leucoium) nihil, quod sciam, meminit Dioscorides. Quid igitur vetabit, quinetiam plures veratri nigri species reperiri queant? Nempe vt hæc flores edat purpureos, illa albos (quemadmodum ego diligenter obseruaui) & altera herbaceos, & alia ex candido purpurascentes? Cæterum qui Consiliginis historiam & eius faciem notásque conscripserit nusquàm me legere memini, quo fit, vt eos non mirari nequeam, qui Elleborum hunc tam temerè Consiliginem esse statuunt. At fortasse dices à facultate facilè cognosci posse, hanc plantam esse cõsiliginẽ, quòd in sanandis à pulmonia pecoribus, vbi in traiecta inseratur aure, quàm bellè consiliginis obeat munus. Valeret quidem hoc argumentum, præsertim vbi aliæ non adsint notæ, nisi Hieroclem, Absyrtum & Plinium haberem authores, qui nigrum Elleborum scriberent idem efficacissimè præstare, cuius hæc planta, si omnes eius notæ ac facultates diligentius expendantur, est proculdubio species. Namque tametsi Dioscorides vnam tantùm nigri Ellebori speciem descripserit, id tamen naturæ obstaculo nunquam erit, quin alias quoque Ellebori nigri procrearit species, vt in aliis quàm plurimis (vt superius diximus) eam fecisse non ignoramus. Præter id, cum planta hæc, vt tu etiam fateris, facultate quadam venenosa non vacet, perinde ac quælibet alterius Ellebori nigri species, miror sanè qua ratione ducti, tã temerè asserere audeant, qui tali ducuntur opinione, hanc plantam esse consiliginem, cum scribat Plinius deploratis in Ptisi eius radicem præstantissimum esse medicamentum, sed bibi debere ex aqua, haberíque assiduè sub lingua. Hoc si sua cum Consiligine ij tentabunt, nulli dubium est, quin tabidos quoscunque quàm primum è me

Florum colores in plãtis quã quàm species variãt, genus tamen nõ immutant.

Consiliginis examinatio.

è medio tollent. Nihil præterea impedit hanc plantam Ellebori esse speciem, quòd eius caulis in tertium perduret annum & fruticis speciem induat, cùm nigrum Elleborum in montibus sæpe viderim, folia nunquam amittere & toto anno virescere. Infici tela à venatoribus Ellebori nigri succo, vt hoc veneni genere contactæ, feræ citius intereant, hactenus non audiui. Scio tamen arte quadam parari ex albi Veratri radicum succo venenum, quo illinendis sagittis vtūtur Hispani venatores. Id, vt mihi experimento constat, vbi sanguinem contigerit, animalia quæcunq; paulò post interficit. Verum enimuerò me in non paruam admirationem adduxit, quòd si deuoretur, nisi magna fuerit quantitas, nihil planè incommodi afferre soleat. Ideoque eo ipso vesci venatores affirmant, cum purgationes alui moliri cupiunt, ob idq; nihil mirum si ferinæ carnes hoc veneni genere conquisitæ, nihil prorsus comedentes inficiant. Verum vbi facto, à iaculo vulnere sanguini se immiscuerit, nullo alio antidoto seruari animal potest, nisi deuoratis Cotoneis malis. Id quod à Cæsare Ferdinando pluries audiui. Fabulari itaque eos putarim vel æquiuocè nigrum veratrum pro albo accipere dixerim, qui hæc illud quoque præstare posse affirmant. Quandoquidem tantum abest, vt nigrum veratrum eo pacto animalia necare queat, cùm perforatis auribus vel lateribus immissum virus omne facilè extrahat. Hoc sanè pastores & rei rusticæ addicti, non ignorant, quippè qui boues pestilentia laborantes & à serpente demorsos insertis Ellebori nigri radicibus in eorum auriculis, pectore cruribusque, passim curant. Cæterum ad id, quòd sententiæ meæ in Secacul & Eupatorio à Mesue descripto nondum assentiri possis, & ob id admones, vt diligenter Mesuem inspiciam, nil aliud nunc replicandæ operæ precium mihi videtur, nisi vt tu epistolam illam meam attentius relegas, & mea argumenta accuratius inspicias. Quod si præstiteris & potius veritati indagandæ, quàm mordicus opinioni tuæ retinendæ animum & mentem applicueris, multò antea Mesuem me diligenter legisse accuratéque inspexisse facilè intelliges. Hoc tantum de Secacul addam, quòd cum scribat Auicenna lib. 5. Secacul, esse radices peregrinas Zingiberi similes, quæ ex India aduehuntur, id satis superq; affirmate crediderim, eos prorsus hallucinari, qui putant Secacul eam esse plātam quæ Fuchsio Sifer designat

Sagitta illinuntur albi Veratri succo & ita venenata fiunt.

Cotonea mala securißimum antidotū ad venenatas sagittas.

Elleboro nigro sanātur quadrupedia pestilentia laborantia.

Secacul radicem esse peregrinam & ex India allatā.

designat. Atqui si hæc non sufficiãt, nõ video sanè, quo pacto tecum de his vlterius agam, præsertim, vbi neglectis argumentis nostris, quibus te respondere sperabam, nil aliud mecum agis, quàm quòd iterum ad Mesuem relegendum hortaris. Quem cùm antea satis viderim legerímque, parcas obsecro, si in hoc tantum nunc tibi morem non geram. Vale.

VDALRICVS LEONORVS MEdicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Quæritur an Sirupi aluum deijcientes rectè, securéque dari possint pluribus continuis diebus, in diuturnis præsertim morbis.

Etsi sciam, Excellentissime Matthiole, te semper multis & grauibus tum in curandis ægris, tum etiam in rei medicæ (quam certè his temporibus egregiè & fideliter illustrare & excolere iuuas) publicis ac vtilissimis occupari laboribus, de tua tamẽ in me humanitate & beneuolentia tantam spem concepi, vt certò mihi persuaserim, quòd si te his vtilissimis lucubrationibus intentum, aliquantisper ab iisdem abstrahere videbor, amanter saltem sis laturus hanc morulam, præsertim verò cum non tam proprij commodi, quàm veritatis & publicæ vtilitatis coram te promouendæ gratia, rei ipsius dignitas, ad te vt scribam, me compulerit. Sunt sanè quidam Medici, qui cum cæteris doctiores videri volunt, semper quiddam peculiare, quo ab aliis differant, habent, & si quid ab aliis ex ratione etiam factum conspexerint, id tamen vt soli sapere putẽtur, improbare non verentur, atque vt suam fuco quodam obuelent malitiam, vbi diutius rationem & experientiam oppugnare se posse minimè fidunt, ad autoritates tandem Hippocratis & Galeni confugiunt, quas pro suis firmandis opinionibus sat astutè, at parum aptè adducere solent; nam adductæ vel nihil ex eorum re faciunt, vel si quid tamen facere videntur, vbi diligentius inspectæ fuerint, pariter nihil pro defendendis eorum ineptiis rationi & experientiæ contrariis, pugnare deprehenduntur. Sed ego tales homines nouitatis potius ostentandæ, quàm veritatis tuẽdæ studio, vulgo

placere

placere volentes, multum sibi sapere concedo, parum aliis arbitror. Ex horum autem cœtu etiam esse puto hos nostros aduersarios, qui vsum frequentiorẽ Siruporum aluum deiicientium, humanæ saluti nocentissimum clamitant, ac propterea omnibus modis extirpandum suadent, atque vt noui quid (prout solent) adferre videantur, nouum commentum veteribus inusitatum, atque contra eorum statuta receptum esse dicunt, adducentes & hoc Hippocratis. Concocta medicari atque mouere non cruda. Nobis vero ipsius rei experientia diuersum testatur. Videmus enim quam plurimos in Germania Medicos, his Sirupis summa cũ laude & ægrotantium commodo vti, ipsi quoque quotidie eorum experimur virtutem, vt quãto minus eos nocere dicere possumus, tanto magis, vt nulla alia medicamenta in diuturnis præsertim morbis cõferre, profiteri cogamur, necesse est. Et quamuis nos illorum parum moueant vani strepitus, tamen ne reliqui etiam à tam salubrium medicamentorum vsu istorum deterreantur clamoribus, negotium hoc tam vtile, tã necessarium, tuum desiderat patrocinium, in quod vt illud suscipias perquàm rogo ac intercedo. Quod si feceris magna voluptate nos afficies & opinionem nostram confirmabis, & præmunies, illos verò non mediocriter confundes & de manifesta pertinacia coargues, si in sirupis tuã publicè eò abundius hac de re aperueris sententiam, nempe, An rectè commodeque dari possint in morbis, præsertimque diuturnis, Sirupi aluum deiicientes pluribus cõtinuis diebus, vt quàm plurimi in Germania faciunt Medici, fœlici admodum (vt ipsi dicunt & nos experimur) successu. Quin & an hoc fieri possit, pręter celebratissimum Hippocratis & Galeni institutum, qui Concocta medicari, & non mouere cruda præcipiunt. Quod si feceris, additis aliquot eiusmodi siruporum formulis (sicut non dubito) non solùm à nobis, sed à posteritate quoque vt in aliis pluribus, ita etiam in hoc magnam mereberis laudem. Vale.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Vlrico Leonoro Medico,
S. P. D.

Probatur dari posse Sirupos aluum deijcientes pluribus continuis diebus in morbis diuturnis, nec esse præter Hippocratis, & Galeni institutum.

DEficiunt propemodùm ingrauescente iam ætate caloris innati flammæ, quæ ad studia antehac animum incendebant. Quamobrem ne mireris, si tuis literis tam diu non responderim. Quæris à me an commodè rectéque dari possint in morbis, præsertímque diuturnis, sirupi aluum deiicientes pluribus continuis diebus, vt plurimi in Germania faciunt Medici, fœliciter admodum (vt illi dicunt) successu. Quinetiam petis an hoc fieri possit, præter Hippocratis & Galeni institutũ, qui concocta medicari præcipiunt, & mouere non cruda. Quæstio sanè non vulgaris hæc est, & quæ mihi negotij non parum facessit, tum quòd de his differere absque labore nequeam, tum etiam quòd non desint Medicæ facultatis periti, quorum nonnulli Hippocratem sequuti, hosce syrupos non solum dari prohibent, sed maledictis & execrationibus detestentur: alij verò contrà experimento & rationibus quibusdam nixi, eos cæteris ferè præferunt medicamentis, & securè rectéque dari posse contendunt. Námque si hos vel dari prohibeam vel præcipiam, non deerunt qui nostram improbabunt sententiam & mihi fortasse laborem facient. Verum tametsi mihi laborem & periculum subeundum esse sciam, constitui tamen potius ea in re tibi gratificari, quàm laborem subterfugere & aduersariorum morsus pertimescere. Existimo enim plures fore, qui nostram sententiam sint comprobaturi, quam qui eam couuellere conabuntur. Erunt etiam alij opinionem nostram sequuti, qui non solum eam pro virili defendent, sed etiam æmulorum petulantiam compescent. Vt autem, quod de re hac sentiam tibi explicare incipiam, in primis distinguendum est, de quo siruporum genere nobis intelligendum sit, an scilicet de his, qui clementioribus parantur aluum deiicientibus medicamẽtis, cuiusmodi sunt, Casia, Manna, Rhabarbarum, Rosarum dilutum

Quæstio an sirupi aluum citantes frequẽter dari possint in morbis

Authoris sententia.

Medicamenta clementia, quæ dicãtur.

numerosis macerationibus paratum, aut Sirupus ex eo confectus, aut ipse purus rosarũ succus, Fumaria mercurialis, Epithimum, Myrobalana, Sena, Polypodium, & huiusce classis alia: vel de his, quæ Scammonium, vel Turpetũ, vel Pytiusam, vel agrestis Cucumeris succum, vel Elleborũ, vel alia similia, quæ electiuè (vt aiunt) purgant, & propriè φάρμακα à deleteria eorum vi appellauit Græcorum antiquitas, excipiunt.

Medicamenta quæ electiue purgant.

Si itaque de his, qui tantum clementissimis illis parantur simplicibus, intelligamus, haud dubiè affirmabo, facilè, & rectè dari posse hos in diuturnis morbis, pluribus continuis diebus, nec esse id præter Hippocratis & Galeni institutum. Alios verò minimè. Quandoquidem si rectè Hippocratis verba expendantur, quæ sic habent, πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν μὴ ὠμά, facilè sanè deprehendet quispiam, non aliud per φαρμακεύειν velle illum, quàm non debere cum Pharmacis, id est, cum electiuè purgantibus medicamentis immatura expelli, quòd eiusmodi pharmaca, vbi humores incoctos repererint, eos non deiiciant, sed sanguinem inficiant colliquentque, ac perniciosa sint.

Hippocratis verba exponuntur.

Eiusmodi enim medicamenta hisce de causis dari vetant Hippocrates & Galenus, non autem quæ clementiora sunt, nec electiuè, nec fortiter purgant, nec vllo præterea modo sanguinem colliquare, vel inficere possunt.

Hippocratis suspecta fuerint.

Horum perpauca ipsis cognita fuere. Namque Cassiam nigram, Rhabarbarum, Myrobalana, Senam, nec ipse Hippocrates, nec Galenus nouit vnquam. De Manna tamen meminit is libro tertio, de aliment. facultatibus, de melle scribens. Item de Rosis libro octauo, de simplicium medicamẽtorum viribus, sed vtriusque medicamenti deiectoriam facultatem ignorauit.

Quæ medicamenta.

Manna vbi meminit Galenus.

Nec Mannæ nec rosarum deiectoriã facultatẽ nouit Galenus.

Id quod posthac multa cum diligentia explorarunt Mauritani, qui rectè sanè clementiora hæc medicamenta Benedicta vocauere, quòd nihil in eis repererint, quo sumentium corpora vllo afficerentur incommodo. Quamobrem in morborum etiam acutorum principiis, magna cum vtilitate hæc propinantur à Medicis. Siquidem si negligantur humores in ventriculo ac locis illi propinquis existentes, trahuntur posthac per vniuersum corpus in venas, non sine ægrotantium discrimine.

Clemẽtia medicamenta cũ vtilitate propinari in morborum principiis.

Ideóque haud rectè, mea quidem sententia, hactenus contendere quidam, nulla facta medicamentorum distinctione, dari non debere deiectoria medica-

menta in morborum principiis, qui si sciuissent de quibus intellexerit Hippocrates, & quid illi propriè designet φαρμακεύειν, à clementioribus abstinere Medicos non prohibuissent. Atqui nolim ob hoc fortasse putes, me affirmare velle, sirupos aluum citantes in ægritudinum principio assiduè diebus pluribus dari posse. Quandoquidem, quæ in ventriculo locísque circumstantibus sunt excrementa, tot non indigent euacuationibus. Sed cùm in principio ea omnia medicamenta, quibus ijdem sirupi conflantur, tutò dari possint, longè tutius dantur vbi iam materia concoquitur, nec prorsus fuerit matura. Nec putes velim meum hoc esse institutum, sed Galeni. Quippe qui libr. 13. de Met. cap. 15. de iocinoris phlegmone agens, iam vbi coctio aliqua fieri incipiat, vacuare eam docet assiduis medicamentis aluum deiicientibus, his verbis. Procedente autem tempore, vbi phlegmon iam concoquitur, etiam valentioribus vrinā mouentibus medicamentis in cibis vti licet, nempe Asaro & Celtica nardo, & Phu quod nominant, & Petroselino, & Smyrnio & Meo, sicut etiam per ventrem vacuare, si iocinoris cauum afficitur, Cnico cibis admisto, & vrtica, & Mercuriali, & Epithimo, & Polypodio, & omnibus præterea, quæ modicè aluum deiiciunt, magísque in remissionibus, tum his ipsis audacius, quàm ante, vtendum, tum verò quæ his sunt valentiora, partim in Ptisana incoctis, partim tusis & in mollissimum puluerem redactis. Exhibenda verò & hæc sunt, vel ex Ptisana, vel ex aqua. Ego namque etiam Polypodij aliquid in Ptisana aliquando incoxi, & nigri veratri corticem. Hæc ille. Quibus palam est à Galeni dogmate haudquaquam deuiare Medicos, qui, vbi in morbis signa cōcoctionis appareant, clementia medicamenta continuis quibusdam diebus in Sirupis exhibent, non solum in diuturnioribus, sed in aliis etiam morbis. Constat præterea ex hisce Galeni verbis non modo perquam rectè dari posse in Sirupis clementiora hæc medicamenta, sed etiam vbi morbi intensio remittitur, id est, vbi adhuc magis concoquatur materia, etiam valentiora, vt Elleborus Ptisanæ incoctus. Quo fit vt nihil sit quod prohibeat, quominus possimus etiā nos huiuscemodi medicamenta, suo tempore propinare, & præsertim clementioribus admista, quòd hæc præter id quòd aluum deiiciunt, propria sua facultate manifestis sub inde

Galenum in iocineris phlegmone quotidie dedisse medicamenta aluum deiicientia.

Nigrum Veratrum & Polypodium in Ptisana quotidie propinat Galenus.

Quid agant electiue purgantia cum clementioribus admista.

Inde qualitatibus exuperantes humores præparant, quum ferè omnia partim attenuent, partim incidant, partim aperiant, partim abstergant quarum facultatum auxilio coctum crudo admistum facilè separatur & expellitur, deinde propria horum medicamentorum virtute. Seruari hanc medendi normam passim ab omnibus in vniuersum Medicis, tam qui hæc probant, quam qui improbant, in contumacibus febribus, animaduerto. Siquidem vbi datis prius sirupis ad coctionē facientibus, ac exoluente subinde pharmaco, febris non remiserit, ad alios statim properant, quorū vis humorū præparationi peridonea habeatur. Sed id plerunque cum Rhabarbaro expediunt, modo sirupos propinātes, qui Rhabarbarum exceperunt, modo in iisdem Rhabarbarum macerantes tenui linteolo exceptum, & pluribus assiduis diebus propinantes. Cæterum perquàm fœlicissimè etiam dantur hoc modo aluum citantes Sirupi in frigidis admodum & pituitosis affectibus, quin etiam in iis qui ex adustis proueniunt humoribus, quorum concoctio vel tardè admodum, vel fortasse nunquam sit futura, Ideóque Auicenna Epilepticis quotidie bis Hieram Hermetis propinari præcipit. Quinetiam Dioscorides anno toto quotidie Brioniæ radicem drachmæ pondere Comitialibus, attonitis & vertiginosis propinandam suadet. Ideóque si fortiora & electiuè purgantia medicamenta in hisce morbis non sine auxilio priores dedēre Medici continuis diebus, quid prohibebit ergo, quo minus nos in similibus morbis securius clementioribus vtamur? ac etiam quandoque, vbi necessitas adsit electiuè purgantibus, vt Galenus cum Elleboro faciebat? Nihil sanè, nisi potius quorundam opinionibus, quàm rationibus & experientiæ addicti esse velimus. Eadem etiam conuenire (vt diximus) in adustis morbis nihil mihi verendum est, cum Galenus libro secundo ad Glauconem, Cancrum, purgantibus medicamētis, ex quibus sanitas sequitur promptè succumbere scribit, & id tam diu faciendum præcipiat, donec sanitas pristinæ partis subsequatur. Id quod etiam repetiit libr. xiiij. Methodi, cap. ix. his verbis, Communis igitur curatio est, vt humorem vnde vitium est, natum illico vacues simili vacuationis genere ei, quæ in aliis tumoribus supra est comprænhensa, mox prohibere potissimum si fieri potest, ne de cætero eiusmodi succus in venis colligatur.

Medicos omnes in diuturnis febribus vti in sirupis Rhabarbaro.

In quibus morbis felicissime dentur Sirupi purgantes.

Dioscorides anno toto vitis alba radicem epilepticis propinandam suadet.

Cancrum frequentibus medicamentis purgantibus curat Galenus.

Sin id fieri nequit, saltem eum omnino ex interuallis vacuare & simul particulam firmare, nequid humorum redundantiæ ad eam confluat. Quibus palàm est nihil sanè obstare, vbi in diuturnis & contumacibus affectibus vitiati humores continuè affluant quin ij medicamentis aluum deiicientibus frequenter vacuentur, hac tamen conditione (vt Galenus inquit) vt ea iis misceantur, quæ læsis languentibúsque particulis robur conferre valeant. Cuiusmodi sunt Myrobalanorum omne genus, Rhabarbarum, Rosarum succus, ac etiam acidi dactyli, quos Tamarindos vocant officinæ. Siquidem vbi frequentioribus euacuationibus aliquid nō accederet, quod robur affectis particulis adderet, nihil profectò noxius esset, quàm frequenter euacuare. Atqui quum omnibus palam sit, quòd in pituitosis morbis maximè conferat extenuatio, hac etiam ratione hi Sirupi conuenient, vbi in diuturnis affectibus pituitæ plurimum redundet. Quippe non solum iidem morbi materiam paulatim partim præparabunt, partim educent, eo quo prædiximus modo, sed peculiariter etiam extenuabunt. Quòd autem hæc aluum ducentia medicamenta assiduè sumpta corpora nostra extenuent, manifestè palam facit Galenus lib. 6. cap. 8. de sanitate tuenda, vbi obesos extenuare docet, his verbis. In his, qui immodicè sunt obesi, minuenda digestio est, augenda vero corporis exhalatio. Porrò minuetur digestio assidua ventris deiectione, nempe assuefacientibus nobis nutrimenti instrumenta quæcunque continent, ea statim pessum impellere. Corporis autem exhalatio augebitur, celeri exercitatione. De quo autem medicamentorum genere hic intellexerit Galenus, de his intelligam ego, de quibus meminit is libro tertio Methodi in Iocinoris inflammatione, nempe de Mercuriali, Cnico, Filicula, Epithymo, Polypodio, & huiusce classis aliis. Id quod apertissimè declarauit Auicenna, Fen septima, quarto capite, de corporis obesitate, sic inquiēs. Et medicinæ lenientes naturam, valde iis conferunt. Extenuant enim corpora quoniam conuertunt cibum à venis, & ideo quando administrantur, multoties fit virtus attractiua pigra, & consuescunt venæ euacuari ab eo, quod vadit ad eas apud quemlibet motum humorum ad intestina, & quando sunt medicinæ lenientes naturam, subtiliantes & diureticę, non peruenit ad venas res magna ex nutrimento.

Siruporū purgantium vtilitas.

Obesorum corpora assiduis purgantibus medicamentis extenuare docet Galenus.

Medicamenta obesos extenuātia e quo genere esse debent.

Hæc

Hæc ille. Quibus facilè patet hallucinari eos, qui in morbi Gallici curatione eos redarguunt, qui ligni Guaiaci decocto medicamenta hæc deiicientia assiduè addunt, cum nihil magis in hoc morbo conueniat, quàm extenuatio exiccatióve, quam perpetuò molimur cum Guaiaci decocto. Nec valet eorum argumentum, quòd vbi aluum ducentia illa eidem decocto admisceantur, illico deperdatur decocti ipsius propria facultas, qua sanari morbum Gallicum fatemur, quùm facultas hæc superari non possit, nisi alia fortasse alterius medicamenti propria facultate, quæ illi fuerit contraria. Nam sicut manifestæ ligni illius qualitates calidæ & siccæ minimè impediunt in iecinore calida & sicca temperie affecto, vt in morbo Gallico semper euenire non ambigimus, quo minus vis illa occulta iecur ad suam temperiem naturalem restituat, ita nec ducentia aluum medicamenta id efficere valēt, imò potius decocti ipsius vires augent, quòd materiam continuè minuant & exiccationem augeant, adeò vt non opus sit tam tenui victus ratione vti ægrotantes. His accedit multorum exemplum, qui cum nullo alio medicamento, nec simplici Guaiaci decocto pluries sumpto sanari potuerunt, ipso tamen deiectoriis medicamentis admixto, tandem sanati sunt. Atqui animaduertendum est, quòd in frigidis ac diuturnis morbis, vbi humores præassati non sint, hi sirupi aluum mouentes propinari non debent, nisi prius aliqua facta fuerit concoctio crudorum humorum. Sed hæc cum valde calidis & tenuium partium medicamentis facienda non est, quòd talium facultas concoquendi non sit, sed præparandi, quæ iam concocta sunt, vel concoqui cœperint. Nanque si cruda adhuc existente materia, calidiora medicamenta propinentur, morbum proculdubio augebunt cruditates in venas pellentia. Non itaque cum his concoctionem moliri debemus, sed cum temperatè calidis, vt Galenus docuit in quarto de ratione victus, commento quadragesimo quarto. Hoc autem non solum fieri debet cum his, quæ intus in corpus sumuntur, sed etiam cum his, quæ exterius applicantur, nempe fomentis & inunctionibus ventriculo & hypochondriis adhibitis, vt idem Galenus docuit, quarto de sanitate tuenda. Qua in re maximè præstat Chamæmalinum oleum & Chamæmali florū decoctum. Namq; his auxiliis fouetur naturalis calor, adeò vt quiescentibus

Argumenta contra eos qui in cura morbi Gallici deiectoria medicamenta cum Guaiaci decocto misceri prohibent.

Purgantia medicamēta cum Guaiaci decocto magno dari auxilio.

Quid seruandum in propinandis sirupis aluum deijciētibus.

Quibus cum medicamentis humorum crudorum concoctio sit molienda.

ob id humoribus commodè concoctio fiat. Quippe quemadmodum quies temperatúsque calor ad hoc maximè faciunt, è contra agitatio, quæ à calidis valde medicamentis fit in humoribus, quietem impedit, & naturalem calorem accendit, quo postea fit, vt non concoquantur humores isti, sed potius putrescant. Vbi verò concocta fuerit materia, vel saltem cōcoqui cœperit, securius calidioribus vti possumus medicamentis ad eius præparationem conficiendam, vnà cum exoluentibus a'uum Sirupis, vt etiam antea dictum est. At vbi humores pææssati fuerint, cum ij veram cōcoctionem pertransierint, quanquam vera concoctione tunc opus nō est, oportet tamen nos innatum iuuare calorem, quò incoctos humores cum præssatis cōiunctos concoquat, adeò vt semper nobis opus sit, aliquam prius moliri concoctionem, antequam ad hosce sirupos veniamus. Possem quidem adhuc tibi plura de re hac in medium adferre, quinetiā ostendere, quòd multi sint inter recentiores, vt Montanus ille clarissimus, qui huiuscemodi vtuntur Sirupis experiētia docti, sed ne Mineruā docere videar, lubēs ea omnia prætereo. Addam autem tantum hoc, quòd plurimum Medici debeamus Mauritanis, qui nobis hæc tam salubria ostenderunt medicaméta, quibus tutius vti possumus, tam in diuturnis quàm in acutis morbis, in quibus non nisi magno cum ægrotantium discrimine electiuè deiicientia medicamenta propinari possunt Nunc autem reliquum est, vt pro tua facta petitione, hic tibi describam, quo pacto hosce Sirupos parare soleā, in pituitosis & atrabiliariis affectibus, quinetiā in morbi Gallici curatione. Quod & si sciam superuacaneum esse, quòd non desint præclarissimi Medici qui ante me similes descripserunt Sirupos, ne tamen fortasse putares me hoc laboris velle subterfugere, hic habes, quo ego vtor in pituitosis & Melācholicis affectibus.

Qua ratione quoue tempore cōcocta præparari debeāt.

Medicos omnes plurimū debere Mauritanis authoribus.

Sumi

Sumito itaque, Adianti
Aſpleni
Betonicæ
Agrimonij
Intubi
Cicorij
Amarici
Florũ Stœchadis
Saluiæ
Roriſmarini } Singulorũ manipulũ.

Sirupi primi ad pituitoſos affectus parâ dí ratio.

Radicum, Fœniculi
Petroſellini cõmunis,
Aſparagi
Eryngij
Centaurij ma. } Sing. vnciam.
Polypodij contuſi drachmas VI.
Seminum, Aniſi
Fœniculi
Ammi
Coriandri } Singulorum ſeſquiunciam.
Agalloci drachmas II.
Santalorum, Flauorum
Alborum } Sing. drach. III.

Ferueſacito hæc omnia ſeruato coctionis ordine, in aquæ libris decem ad tertias & ſubinde mundo linteolo percolato.

Sumito deinde, Foliorum Senæ orientalis libram
Cinamomi electiſſimi drachmas X.
Florum cordialium Sing. vnciam.

Excipito hæc omnia fictili vitreato vel ſtanneo vaſe anguſti orificij, & affuſo decocto præſcripto feruenti, macerentur in calido loco, occluſo vaſis ore duobus diebus continuis. Demum colentur.

Sumito item huius diluti lib. III.
Diluti Roſati pluribus roſarũ macerationibus parati, vel ſucci roſarũ puri, vbi dilutũ nõ eſſet ad manus, li. II.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, & tunc addito Rhabarbari ſelecti craſſiuſculè ſecti ſeſcunciam. Turpeti optimi ſemiunciam, & coquito vſque ad Iulapij conſiſtentiam. Demum ſacculo lineo percolato &, vaſe mundo aſſeruato.

Atqui si compendium desideras, hoc aliud parari iubeto, minori tempore ac labore.

Sirupi secundi breuior parandi modus.

Sumito, Foliorum, Senæ orientalis vncias. IIII.
Absinthij Pontici manip. Semis.
Adianti, Aspleni, Intubi, Cichorij, Melissophylli, Betonicæ, Hyssopi, Agrimonij — Singulorũ manipulũ
Radicum, Fœniculi vnciam.
Petroselini, Appij, Asparagi, Polypodij, Eryngij — Sing. drachmas VI.
Glycirrhizæ mundatæ drach. III.
Seminis, Anisi, Fœniculi, Appij, Ammi — Singulorũ Semiũciam.
Cinamomi selectissimi drachmas V.
Rhabarbari optimi drach. VI.
Turpeti genuini drach. III.
Agarici crudi præstantissimi semiunciam.

Coquito omnia in aquæ quod sufficit, seruato legitimè coctionis ordinem ad tertias, & deinde addito Sacchari albi quantum sat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Prębeto quotidie diluculo vncias quatuor, aut quinque, pro morbi, ætatis, & virium ratione.

Sirupus in melancholicis affectibus.

Cæterum vbi velis his vti medicamentis, in Melancholicis affectibus, Epithimium & radicum nigri veratri cortices pro arbitrio addito. Quinetiam Myrobolana, Chebula, Empelica Nigra, cùm in dilutis, tum etiam in decoctis.

Sirupus Guaiaci decocto admiscendus.

In morbi Gallici autem curatione ita parato.

Sumito

Sumito Fumariæ
Adianti
Aſpleni
Intubi
Agrimonij
Cichorij
Pulegij
Betonicæ
Meliſſophylli
Florum Lupulorum
Stœchadis
Borraginis
Bugloſſi
Roſarumrubearum
} Singulorū manip.

Radicum, Glycyrrhizæ
Fœniculi
Borraginis
Bugloſſi
Centaurij maioris
} Sing. vnciam

Polypodij vncias IIII.

Seminum Aniſorum
Pæoniæ
Fœniculi
} cuiuſq; ſemiunciā

Corticum Myrobalanorum
Chebulorum
Emplicorum
Nigrorum
} Sing. drach. X.

Radicum Ellebori nigri vnciam
Zedoariæ drachmam

Santalorum Flauorum
Alborum
} Sing. ſemiunciam

Coquito omnia in aquæ quod ſufficit, ſeruata legitima coctionis norma, & deinde linteolo percolato.

Sumito deinde. Foliorum Senæ orientalis libram
Epithimi Cretici vncias IIII.
Cinnamomi ſelectiſſimi minutim conciſi vnciam.

Excipito tria hæc fictili vel ſtāneo vaſe haud ampli oris, & deinde affundito decocti præſcripti feruentis lib. VI. & concluſo vaſis ore nequid expirare poſſit in loco calido collocato, maceratóq; ſic horis quinquaginta. Demum percolato.

Sumito post huiusce Diluti lib. IIII.

Diluti rosarum crebris macerationibus parati, vel succi rosarum puri, vbi dilutum nō sit ad manus, libras II.
Sirupi de pomis Sabor Regis, libram.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, postea addito Rhabarbari in tenues particulas secti sescunciam. Et coquito deinde quousque concipiat Iulapij consistentiā, postea colato & asseruato. Propinato manè binas vncias, & vsque ad tres, vbi adstrictior fuerit aluus, additis Guaiaci decocti vnciis quaternis quinisue. Quiescat deinde affectus nec sudet. Vesperi sumat decocti Guaiaci simplicis horis tribus ante cœnam vncias septem & sudet. Et post sudorem ebibat eiusdem decocti vncias quatuor, & post horam capiat cibum. Vbi autem compēdiosius medicamentum parari cupias, ita rem expedito.

Sirupus alius ad idem compendiosior.

Sumito, Decocti primi Guaiaci lib. VII.
Foliorum Senæ orientalis lib. 5.
Rhabarbari selecti vnciam,
Epithymi drachmas X.
Polypodij semicontusi vncias V.
Radicum Borraginis, Buglossi, Glycyrrhizæ — Sing. sescunciam.
Seminis Anisi vnciam
Ammi semiunciam
Florum cordialium singulorum vnciam
Santalorum Flauorum, Alborum — cuiúsque drac. III.

Coquito simul omnia, seruato coctionis artificio ad tertias, deinde addito Sacchari quod sat fuerit ad conciliandā dulcedinem. Præbeto diluculo senas vncias, nec affectum sudari finito. Reliqua expedito vt in altero diximus.

Hæc boni consulas velim, mi Vlrice dilectissime. Interim si quid aliud habeo, quo tibi gratificari possim, velim intelligas, nihil mihi esse tam carum, quo minus illud tibi etiam impertiar libentissimè. Vale. Pragæ.

IOAN

IOANNES CRATO MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Hortatur Crato Matthiolum, ne ob maleuolorum insectationes à Republica iuuanda suis studiis se dimoueat.

Beneficam tuam naturam & publici commodi studiosissimam plurimum amaui: ac cum laboribus tuis sæpe suauissimè perfruar, aliquoties mihi in animo fuit, tibi pro mea parte gratias agere, téq;, si quo modo possem, in curriculo industriæ, in quo tibi maleuolentia atque impudentissima maledicentia, impedimenta quædam obiiciuntur (etsi virtus tua confirmatione nostra non egere videatur) confirmare, Sed amoris atque officij mei iter nescio quid impediuit, nec ineptè mouendi partes, quæ sunt prudentiæ, mihi assumere volui. Cùm autem intelligam, te singulari studio iterum in eo esse, vt Dioscorides illustrissimus ab ingenij tui præstantia & artificum manu conspiciatur, hac exigua quidem, sed grati atque beneuolĩ animi mei significatione tibi calcar addere visum fuit, ac si hoc pateris, rogare, ne λοιδορίας Borussi, aut aliorum insectationes à laudabili instituto te dimouere patiaris. Minimè recta via laudem affectant, qui eam ex alterius ignominia petunt, & maledictum maledicto trudere, perinde est ac insaniam insaniendo depellere. Tuis laudibus, quas omnis posteritas exceptura est gratè, tuæ famæ, Borussus ille conquisitis monstris vocabulorum ineptissimè, parum apud bonos & virtutis rectique amantes nocuit, leues si commouit, suæ pessimè consuluit. Vnica autem Socratica ratio respondendi conuenientissima videtur: Nihil respondere, & plagas ac si asinus calce te percussisset, æquo animo pati, præsertim cum vera proferre atque tueri absq; altercatione & dimicatione liceat. Sed nescio quomodo delabor ad id quod huic Epistolæ non erat propositum. Illud ostendere significatione aliqua, ac potius tibi confirmare tanquam Syngrapha volui, te (si quid hoc tua refert) à me non solum propter tua in rem Medicam præclarissima merita, valde amari, verũetiam propter exquisitam doctrinam & industriæ excellentiam singularem, tanti fieri, quanti ab eo potes, qui eximias inge-

nij tui dotes & virtutes intimè nouit, candidissimè æstimat & perspectissimas habet. Hunc meum animum, si vlla re verius, atq; euidentius, quàm literis probare potero, efficiam, vt id quod sum, me tui studiosissimum & amantissimum cognoscas. Nobilem & præstantem virum dominum Sauromannum, vt ex his meis literis, tanquam me, amanter complectaris magnopere peto. Bene vale. Vuratislauiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Iohanni Cratoni S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ. Detegitur quanta sit in historia plantarum Guilandini imperitia. & eius nunnullæ discerpuntur calumniæ.

NOn dixerim facilè, mi Crato, quantũ mihi placuerit tuum de Borusso illo impudentissimo iudicium, non certè quòd gaudeam doctos viros inimicitias suscipere cum obtrectatoribus meis, sed quòd illorum testimoniis, apud omnes inclarescat nefariè & prope dixerim sceleratè istos mecum agere, dum maledicis & virulẽtis scriptis inuidiã mihi & laboribus meis face re nituntur. Id ꝙ ita magno cũ affectu, támq; pertinace animo agũt, vt tanquã rabie correpti canes, sit illis ira aduersus innocentiã perciti latratibus & morsu, aut sicut tu prudẽter dixisti, etiã calcibus tanquã asini quidam me impetãt. Atque vtinam quanto strepitu spiritúque prouoluunt criminationum maledictorúmque suorum fœditatem, tam firmis argumentis, aut saltem probabilibus veritati patrocinari si non possent, niterentur saltem, æquiore certè animo accipe remus etiam ea, quæ contra nostram sententiam afferrentur. Sapienter tu quidem & amicissimè præcipis, ne patiar à Borussi, vel aliorumcunque maledictis, ac insectationibus à meo me dimoueri instituto, verùm ego ita vitam meam iampridem institui, vt nihil mihi magnopere metuendum existimarem, quod quidem à culpa absit. Quinetiam, id quoque in animum induxi meum, vt a iuuanda meis studiis posteritate, nullis calumniis, nullis latratibus me auertere sinam. Etenim si pulchrum est (vt aiunt) laudari à laudato viro.

Laudatur Cratonis consilium.

viro, putarim quidem à perditissimis nebulonibus & impudentissimis Sycophantis laudari, prudentem virum neminem optare, quùm id hominum genus laudare nesciat, nisi asinos sui similes. Imò verò ab iisdem si vituperentur studiosi, & de Republica bene meriti, maximo id illis semper esse honori existimaui, cum huiuscemodi insidiatorum consilia, nihil aliud moliantur, quàm virtutē opprimere, veritatémq; confundere, vitium verò (si tantum possent) extollere, & mendacium fucatis sophismatibus vbicunque alere, vt præ cæteris hisce illusionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Huius factionis principem locum obtinere hoc æuo Guilandinum, quem tu vnà cum cæteris meritò vituperas, neminem iam latere censeo, qui eius in me calumnias, criminationes, conuitia, maledictaque omni sanè fœditatum genere illita, in libello illo, non ita pridé Patauij edito, perlegerunt, à quo iam omnes tam eius amici quàm inimici, quibus veritas, ac humanitas cordi est, tanquam à fœtore intolerabili nares non aliter auertunt, quàm ab horribili quacunque latrina. Quàm autem, præter id quòd malus est, etiam amens sit, palàm facit infœlicissimi libelli vel titulus solus. Cùm enim eum Apologiæ nomine inscribat, tanquam refutationem eorum, quæ à me contra eum in Epistola ad Celeberrimum virum Gabrielem Faloppium de Bulbo Castaneo, Oloconitide, Mamyra & aliis nonnullis incognitis ei plantis dicta erant, instituisset, mox instituti sui oblitus nihil eorum affert, nec facit, quæ mēdax inscriptio pollicebatur, sed se totū addicit conuitiis, nisi quòd obiter mihi quædam errata, cētum circiter numero (vt ipse inquit) obiicit. Quod si ego contra vanum hunc hominem facere vellem, hoc est, & dicere & facere, quæ facilè possem, tam angustam ei citra magnum meum negotium Europā redderem, vt vestigium in ea, quo pedem poneret, vix esset inuenturus. Sed melius est me temperare, vel iustissimæ iræ meæ. Iam verò quàm leuibus armis, contra me pugnat, dum errores (vt ille ait) quosdam meos nudos, nulla addita ratione, nec etiam antiquorum scriptorum autoritate recenset, ipse tu, mi Crato, ista considera si placet, & haud dubiè insignem pessimi hominis vbique impudentiam, & rei plantariæ imperitiam depræhendes, quotiescunque me erroris alicuius insimulat. Confundere me in primis duo medicamenta scribit, Folium & Mala

Nebulonum Sycophātarūque munus.

Guilandinus nebulonum omnium princeps.

Guilandini obiectio in folio & Malabathro explosa.

& malabathrum. Sed manifesti mendacij illum accusant studiosi omnes, qui mea in Dioscoridem commentaria perlegerunt, vbi Syriaci folij & Indici Malabathri, non contusè (vt ille mentiri non erubescit) sed apertè, & perquàm distinctè ex Plinio memini. Siquidem alterum haberi dixeram in Syria nascens quadam ex arbore folio conuoluto, colore arido, ex quo oleum ad vnguenta exprimebatur, alterum verò in India, in paludibus gigni, lentis palustris modo Græcis μαλάβαθρον appellatum. Eadem præterea calumnia in Cassia, & Cinamomo me falsò insimulat, cùm tàm apertè mentiri audeat, scripsisse Galenum Cinamomũ transire in Cassiam, non autem Cassiam, vt ego verteram, transire in Cinamomum. Sed tam procacis nebulonis calumniam, quàm maximè detestatur Galeni ipsius verba, libro I. capite vndecimo, de Antidotis, quæ sic habent. Ἐπεὶ δὲ μεταπίπτειν εἶπον ἐκ χαλβάνης εἰς σαγαπηνὸν, ὅσον ἂν ἀφρῶδες ἐν αὐτῷ συστὰν καὶ λευκὸν ἑτοίμως ἐν ὑγρῷ λύεται, προσθεῖναι μέντοι χρὴ τῷ λόγῳ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς μεταπτώσεως ἐκ τῆς ἀρίστης κασσίας εἰς κινάμωμον. ἐθεασάμην γὰρ ἤδη πολλάκις ὑψηλῆς καὶ εὐθαλοῦς κασσίας, ὡς εἰς θάμνου μέγεθος ἀνήκειν, ἀκρέμονας τινὰς ἀκριβῶς ὁμοίως κιναμώμῳ, κατά τε τὴν ὄψιν, καὶ τοῦ φλοιοῦ τὴν λεπτότητα καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ βεβαιότατα γνωρίσματα κιναμώμου διὰ τῆς γεύσεώς τε καὶ ὀσφρήσεως γινόμενα, id est. Quandoquidem autem dixi transire ex Galbana in Sagapenum, quicquid illius spumosum, consistens, albúmque facilè in humorem dissoluitur, addendum etiam hoc sermoni est, & maximè propter similitudinem permutationis ex optima Cassia in Cinamomum. Nimirum vidi iam sæpius Cassię proceræ, quæque ita fœliciter excreuisset, vt ad fruticis magnitudinem perueniret germina exquisita, planè similitudine Cinamomi, tam quo ad aspectum, quàm corticis tenuitatē, aliasque certissimas Cinamomi notas, quas tum gustu tum odoratu exploramus. Atqui longè etiã cumulatius capite xiiii. eiusdem libri idem recitauit Galenus sic inquiens. ἔστι δὲ ἡ κασσία πλησίον τοῦ κιναμώμου τῷ γένει, καὶ γάρ καὶ γίνεταί ποτε κινάμωμον ἐκ μεταβολῆς αὐτῆς ὥστε ὅλον μὲν ὁρᾶσθαι τὸ οἷον δένδρον ἀκριβῆ κασσίαν, ἀκρέμονας δὲ τινας ἐν αὐτῷ κιναμώμου συνεχεῖς, τοῖς κλάδοις τῆς κασσίας εὑρίσκεσθαι: id est, Cassia autem genere ad Cinamomum accedit. Etenim fit nonnunquam ex transmutatione illius Cinamomum, adeò vt conspiciatur quidem

Guilandini calumnia in Cassia & Cinamomo confutata.

Cassiam trãsmutari in Cinamomum non è contra cõtra Guilandini inscitiã.

dem, tota ipsa quasi arbor exquisita Cassia, germina autem quædam in ea Cinnamomi continua ipsis Cassiæ ramis reperiantur. Hæc ille. Quæ quidem qui legunt, non sine indignatione & stomacho mendacissimi hominis temeritatem exibilant, ac execrantur, sibi certò persuadentes, diutius hūc apud Aristophanem, mimum, histrionem, parasitúmq; professum, quàm apud Dioscoridem & Galenum in plantaria præsertim facultate versatum. Cæterùm quàm etiam à Poetis explodenda veniat noui huiusce interpretis sententia in censendo Viburno, qui tam elato supercilio Viburnum clamat, nō plantæ alicuius singularis esse nomen, sed cuiuscunque in vniuersum virgulti fruticísue proprium, ij facilè iudicabunt, qui rerum Epithetis examinandis diutius insudarunt. Inquit enim Vergilius. Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi. Sed cùm frutices, virgultáque, propè innumera habeantur, spinosa, rigida, obductísque duritie ramis, nec vlla in parte obsequiosis, huiusce fabulatoris insolentia omnibus palàm fit, qui nulli lentori obnoxij, sed veritati tuendæ addicti, rigidiori vultu hasce intuentur ineptias. Quibus præ cæteris refragatur Ruellius, qui in re plantaria examinanda, indagandáque inter recentiores facilè primas tenet, quemadmodum multiplici lectione, Latini & Græci sermonis peritia, quàm plurimos antecellit. Is enim contra nugatoris huiusce fabellas, eam ipsam plantam Viburnum putat, cuius nos imaginem appingi curauimus. Non solùm quòd flexilis, ac lēta valdè omnibus suis partibus habeatur, sed etiā quòd in Gallia hactenus proprium retineat nomen. Siquidem Galli arbusculam hanc, vna tantum detrita litera, suo idiomate Viurna vocant. Atqui an Armenius bolus (de Orientali & selectissimo loquor) quo passim vtuntur Medici, terra sit Sinopica, non sine reprehensione respōdebit Agricola præcellens fossilium indagator, quippe qui tametsi hæc olim à Sinope Cappadociæ vrbe, vnde nomen inuenit, importabatur, nihilo secius haberi alibi etiam inquit, in aurariis, argentariis, ærariis, ferrariisque metallis, in quibus in Ilua (vt alias diximus) Tyrrheni pelagi Insula, huiusce rubri cæ plurimū inuenitur. Est enim hæc (vt Dioscorides inquit) grauis, densa, ad iocinoris imaginem vergens, non autem (vt selectissimus Armenius bolus) leuis, & butyri instar pinguis. Vtimur & nos nostra Sinope, quam vilem, rudémque bolum

Guilandinus magis versatus in Aristophane quàm in Dioscoride, & Galeno.

Guilandini sententia in Viburno improbata.

Viburnum arbusculā esse, non nomen cuiusque virgulti contra Guilandini fabulas.

Guilandini calumnia inscitiaq; in Armenio Bolo confutata.

Armenium Bolum, quem vocant, non esse Sinopicā terram cōtra Guilandinū.

Zedoariam vulgarem nõ esse Costũ contra Guilandini imperitiã.

Seplasiæ appellant,ad sanguinis profluuium, queẽadmodum & Galenus vsus est,vbi Lemnia terra nõ erat ad manus. Qua in re non obscuras sanè vires retinet. Zedoariam præterea legitimum esse Costum, vt impudens somniauit Guilandinus, negabũt proculdubio Dioscorides & Galenus. Ille quidem quòd Helenij radicibus.quæ vegetæ magnæq; sunt,Costum adulterari scribat,hic verò quod pluribus in locis asserat Costum ex discussoria & adstringente cõstare facultate,& adeò eximij fragrantisq; esse odoris, vt non minus ad vnguenta odoratiora parãda eius apud antiquos inualuerit vsus, quàm malabathri,amomi,casiæ atque myrrhæ,quibus tamen tùm notis tùm facultatibus Zedoaria prorsus destituitur,cum potius grauiter,quàm suauiter oleat. Adde quòd Costo Galenus leuiculã planè amaritudinem & validam tribuit acredinem. Sed hæc in Zedoaria contrario modo se habent, cum in ea validior amaritudo,& acredo remissior gustu facilè deprehendatur. Saliuncam quoque non esse Celticam Nardũ manifesto indicat Plinus libro XXI. quippe qui vno & eodẽ capite,de vtraq; speciatim egit, tanquam de plantis inter se differentibus. Nec præter id, eæ tantum iis dissident notis apud antiquos autores,sed etiam natali solo & viribus. Nec minus in cẽsendo albo Dictãno, quod Dioscoridis Tragium facit,hallucinatus deprehenditur sordidus hic Matthiolomastix,cum Tragium Dioscoridi sit semine,folio,ramis,singulis Lentisco minoribus, Dictamni verò huiusce folia, triplo Lentisci foliis maiora habeantur. Adde quòd è Tragio lachryma distillet, quæ illita spicula è vulneribus eiiciat. Id quod in alba Dictamno nusquam hactenus visum est. Cneorum,quod videat inter adulterinas Thymælææ nomenclaturas habere Dioscoridem, quodq; habeat Galenus lib.9. cap.111. de compositione medicamentorum ex Archigene περὶ κνεώρου ὃν ἔνιοι Χαμαιλαίαν καλοῦσι quinetiam quòd scribat Plinius lib. XXIII. cap. XXI. Thymælæam aliquibus Cnestron, aliquibus Cneoron vocari, id quod me adnotasse ignorabat, non sine ingenti latratu barbarus ille Canis me adoritur. Verumenimuero, si tantum rei herbariæ peritiæ, quantũ maledicentiæ haberet, facilè quidem nouisset vtrũq; Theophrasti Cneoron, à Dioscoridis & Galeni Cneoro pluribus differre notis, quinetiam à Cneoro, de quo hoc loco meminit Plinius. Theophrasto duo Cneori genera descripta reperio

Dictamnum album nõ esse Tragium contrà Guilãdinum.

Cneoron non esse Thymalæã neq; Chamalæam contra Guilandini arrogãtiam.

Cneoron Theophrasti à Cneoro Dioscoridis & Galeni differt.

reperio. Album quidem odoratum, & nigrum inodorum. Atqui vtrunque radice nititur grandi altéque descendente, florétque post æquinoctium autumni, & multo deniq; tempore floret, humíque se spargit. Thymælæa verò Chamælæáve ambæ graueolẽtes sunt, grãdi altáq; radice haudquaquam nituntur, nec florent, nisi Vere inchoante, nec humi procumbunt. Adde quòd nigro Cneoro folia Tamaricis reddidit Theophrastus. Sed eiusmodi folia, nec Chamælææ, nec Thymælææ insunt. De hoc albi Cneori genere meminit Plinius lib.xxj.cap. ix. inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Cassiam appellari Igino scribit, quem postea sequutus est Gaza De altero verò Cneoro, de quo Dioscorides & Galenus scripserunt, in quo Gnidium granum nasci ait, meminit is loco superius citato. Scribit de Gnidio grano Theophrastus statim simul ac de pipere egit, non autem, vbi tam diligenter Cneori historiam describit lib.vj.cap.ij.de plantarum historia, vtpote, qui Gnidium granum non ignorabat Cneori non esse f[illegible]. Plura autem reperio plantarum similia nomina, quæ tamen varias denotant plantas. Telephium planta per se est, ita propriè appellata, verùm & semperuiuum tertium ipsi quoque Dioscoridi Telephiũ apellatur. Helxine, Parthenium idem appellat Dioscorides, Asarum Baccarem, & Asplenum Hemionium, cum tamen Parthenium, Baccharis, Hemionium aliæ per se sint plantæ. Hæc qui ignorant, & de his ratiocinari volunt, nil mirum si à peritis derideantur. Imaginem quam pro Limonio appinximus genuinum Ben rubrũ Mauritanorum vnà cum vulgo esse pronuntiat, cum tamen nullis notis Ben ipsum referat. Feram tamen patienter, quæ hac in censura, de syluestri beta contra me affert, quòd eadem de re, longè magis laceret Galenum, vt Plinium seruet, qui aliorum fidem sequutus, in quampluribus deceptus est. Is enim Limonium, syluestrem Betam esse ait. Quô fit, vt non Galenus, neque Matthiolus, qui de Limonio satis superque scripserunt, malè herbariis (vt ille inquit asinus) Betam syluestrem subtrahere cupiant, sed Plinius & Guilandinus, id facere nitantur. Bacciferam Sabinam si nusquam vidit, tàm summus plãtarum indagator, cur Fuchsium & Matthiolum reprẽhẽdit? Matthiolũ scio ego è Baccifero ramo, suã appinxisse Sabinam, nec vereor quin etiam Fuchsius suam quoque

Cneorum Cassiam ab Igino appellari.

Propria plantarum nomina pluribus conuenire plãtis.

Guilandini ignorãtia in censendo Ben rubro.

Galenus à Guilandini impugnatiõe defenditur.

Sabinam Bacciferam reperiri cõtra Guilandinum.

ex viua planta delineari curauerit. Sed huiusce tam seueri Rhizotomi censuram inanem, infirmámque pronuntiant Auicenna, ac etiam Serapio, qui de Sabinæ baccis apertissimè meminêre, & in medicum vsum vertêre. Porrò iam ad stuporem vsque huiusce calumniatoris insolentiam, infidelitatémque demiror, quòd mentiri non erubescat, scripsisse me Cedrum magnam bacciferam esse arborē. Hominis tam procacis mendacium deprehendunt, qui mea legerunt in Dioscoridem commentaria. Quid dicam etiam de huiusce blateronis in consiligine censura, vbi mētiri tam temerè audet? Inquit enim quinimo etiam affirmat, Plinio, Columellæ, Vegetio, Absyrtóque Veratrum album Cōsiliginem vocari, cùm tamen horum nemo id vllibi scribat. Consiliginis radicem inquit, Plinius deploratis in Phtisi præstantissimum esse medicamentum, sed bibi debere ex aqua, haberíque assiduè sub lingua. Vbi autem legerit nouus hic Aesculapius albo Veratro curari posse Phtisicos, subdíque id Glycyrrhizæ vice sub lingua, recitet is inter cætera, quæ refert, deliramenta. Lætetur futura posteritas tantum se medicum habitura, qui hac consiligine tabidos ab inferis reuocet ad vitam. Solanum maius Italis herba Belladōna vocatum, Mandragoram esse Theophrasti contendit, vnica tantùm racemorum nota, cùm tamē, nec foliorum, nec florum, nec caulium, nec radicis vsquam meminerit Theophrastus. Non enim plantæ ex racemis tantùm, vt ex auribus Asini cognosci possunt, sed aliis pluribus notis. Somnificum à Luca Ghino acerrimo simplicium indagatore Pisis mihi transmissum est sine floribus, crocatis baccis, folliculo obtectis, frequentibus caulibus, foliis plenis, malo cotoneo æmulis, & (vt Theophrastus inquit) pilosis, & in ima parte latioribus, radice subalba, vt in sicca planta idem assignat Theophrastus, & vt Ghinus afferebat, saxosis locis & maritimis nascēs. Has itaque si perpendamus notas, vanam acerrimi sophistæ cēsuram, facilè è suis deiiciemus præsidiis. Rotūdum piper Indicus iam negotiator factus, Theophrasto Cubebam esse statuit. Sed videat diligentius oportet, inuertátq; piperis aceruos, si ad mentem reuocari cupit. Ibi enim innumeras reperiet rotūdi piperis baccas, subrubro adhuc putamine obductas, minimè rugosas erui æmulas, tegmine, carnéque constantes, (vt idem inquit Theophrastus) sicut laurina bacca.

Guilandini calumnia in Cedro explosa

Veratrum album non esse Consiliginem contra Guilādini imperitiam.

Herbam Belladōnam Italicè vocatam non esse Mandragoram Theophrasti. Guilādini calumnia in Sōnifico Solano exclusa.

Rotundū piper non esse Cubebam contra Guilandini Chimeras.

Cubeba

Cubeba enim suum intra putamen non carnē, sed nucleum includit, qui longè magis amarorē, quàm vllam resipit acre dinem. Maiori sanè iniuria affici nō poterat Theophrastus, quam illi genuinum rotundum subtrahere piper, ac si tam notum aroma illi fuisset ignotū. Ad reliqua de Myrtidano & Myrrhidano, q̄ is rotundū piper facit, apud Hippocratē, respondebit Galenus, quem ille tam temerè reprobat, libro de obscuris Hippocratis vocibus. Santala nostri vsus, contra huiusce conuitiatoris opinionem, Mauritanorū esse Santala perpetuò crediderim, sed aberrasse eos in eorum temperamēto, vnà cū cæteris doctissimis Medicis, non ambigo. Quæ de Maro & Amaraco scripserim, qui legerūt in meis in Dioscoridē cōmentariis, meritò hunc dānabunt calumniatorē, & omnium mendacissimū promulgabunt. Fabariā, quam tā temerè Telephium non esse me putasse censet, si quis Telephij modo calidā absterforiámq; dixerit, hunc ex tremo laborare stupore, quis non asserat? Hanc si (vt in commentariis nostris diximus) Telephiū facere volumus dicamus necesse est, hisce facultatibus nostrā carere Fabariam, ob cœli soliq; nostri tēperiē, vt de Cyrenaico Aro scribit Galenus. Sed Telephiū Theocrito Nicandri Scholiastæ vocari Scorpioidem nostrā, nihil sanè moror, q̄ plantis pro regionū more diuersissima sint nomina. Sat quidē mihi est hanc plantā Dioscoridis Scorpioidem adeò per omnia referre, vt nulla prorsus nota sit, quæ reclamet. Cæterū quantum in censendis Dioscoridis nostri plantis valeat huiusce Pseudocrateuæ iudicium, quis non noscet in censendo Amello. Iam sæuientem in illum Vergiliū video, virgis vnà colligatis, ad eius cōpescendā inscitiam. Siquidem cum is florē, non herbam describat, ferula excipiendum hunc esse putat, qui pro Amelli flore, vel Chelidonij minoris, vel Primulæ Veris folia, dubia & incerta sentētia accipiendum censet. An quisquā, nisi stolidus amẽnsve, non videt nullā cauliū syluam ipsámq; ingētem (vt Vergilius idem scribit) è Chelidonio minori, aut altera illa planta extolli? Taceo saporis asperitatem, quæ in hisce plantis nulla reperitur, quinetiā florendi tēpus prætereo, q̄ tantū Vere ipso inchoante floreat Primula veris, ac pariter Chelidoniū illud aduentātibus ad nos hyrundinibus, Amellus verò autumni tēpore, in tonsis à falce iam vallibus. Præter hæc cū florem, non herbam describat Vergilius, de

Sātala nostri vsus legitima

Fabariam nō esse facultate Telephij.

Nicādri Scholiasta Telephium quid.

Guilādini in Amello manifesta inscitia.

foliolis illis ſeſe in toto floris ambitu circũfundentibus ſcri pſiſſe neceſſe eſt, non de herbæ cuiuſuis foliis. Atqui ſanè de miror, ꝙ etiã vt tertiũ Amellum in mediũ afferret, maiorẽ non attulerit Perſicariam, ꝙ huic longè euidentiora, quàm illis allatis plantis nigra illa ſtigmata in foliis videantur, vt numeroſiorem in Amello progeniem relinqueret. Cæterũ cum te virum doctiſſimũ eſſe intelligã, cui mihi non opus ſit, hæc omnia explanare figmenta, cumq; iam ad nauſeam vſq; de his aliâs diſputauerim, plura hic Guilandini ſomnia nunc explanare non libuit, quinetiã ea potiſſimũ cauſa, ne mea ingraueſcentis iam ætatis momenta, quæ in poſteritatis & Reipub. cõmodum mihi cõferenda ſunt, in hiſce confutãdis inanitatibus conterã. Boruſſum hunc diuina eſſe indole facilè intelligo, ꝙ non ſequi tantum naturã, ſed ei præire, nõ illã explicare, ſed nouã per ſeipſum condere velle videtur. Non dubito quin vbi ex India in Italiã redierit, modo interim elemẽta, tam ſublimẽ nobis non rapiant naturæ indagatorẽ, aliam naturam in Europam ſit allaturus, quæ inauditas plantarum animaliúmq; transformationes nobis pariat. Verùm ſi hac duce ſuos etiam inhumaniſſimos nõ transformabit mores, non deerũt Reipub. vindices, qui Cacodęmonem hunc ad inferos repellãt. Nam & in Hetruria Fraxinũ naſci ſcimus, quæ non tãtum virium facultate, ſed ligni etiã robore huiuſce Boruſſiacæ viperæ venenũ coercere poteſt. Egregiũ verò excogitauit Symbolũ, quo ad ſuum Oenopolium potãtes alliceret. Quid.n. ſtultius, quid inſolẽtius, quid deniq; incõſultius, quã vnius tantũ hominis cauſa vniuerſam in ſe cõcitare regionẽ? Et quã regionẽ? Hetruriã nimirũ quæ euerti ſe imis à fundamẽtis optarit potius, quã publicas iniurias impunitas relinquere. Audio à fide dignis hunc maledicorũ obtrectatorúmq; Coryphæũ, ſua è patria exulare publico montis Regij Academiæ decreto ꝙ ſeditiones nõnullas excitaſſet. Ideo mirũ nobis eſſe nõ debet, ſi eo in Italiã reiecto ilico ibi plura corrũpi & malè admodũ olere cœperint. Agaſonẽ Romæ, & in Sicilia primũ (vt audio) egit, ꝙ tãta fuerit illi penuria panis, vt aliunde ſibi victũ comparare nequiuerit, quã ex allatis è mõtibus ſuo cũ aſino radicibus cũ quo, cũ tam diu verſatus ſit, nulli mirũ videri debet, ſi aſininos induerit mores. Facinoroſum hominẽ nebuloni huic ſimilẽ nunquã antea genuiſſe Boruſſiam facilè intelligo ex illius

Fraxinum in Hetruria naſci ad coercendam Guilandini petulentiam.

Cur Guilandinus in Italiã reiectus ſit.

Guilandinus Romæ Agaſo factus.

Illius gentis bonorũ doctorumq; virorum moribus, quibus cum & in Italia, & in Bohæmia, ac etiã in Polonia nõ parua mihi intercessit cõsuetudo. Inter quos sunt Valerius Fidlerus, Matthias Stoius, ambo Borussiaci Principis Medici, Ioannes VVillebrochius apud Serenifs. Ferdinandũ, Archiducem Austriæ &c. collega meus, Robertus Finckius Serenifs. Reginæ Poloniæ Physicus, Bartholomæus Vuagnerus, qui in amplissima Republica Dantiscana medicinã facit, & alij pleríq;, quos partim de facie, partim ex scriptis noui. Horum doctrinã, humanitatem, pietatẽ, fidem, modestiam, insignémq; animi candorẽ, nescio quibus verbis, prout merentur, extollere debeã. Quò fit, vt credã hoc monstro patria pulso, nihil ibi posthac facinoris, fœtorísve esse reliquũ. Sed ignosce obsecro mi Crato, si doloris iustissimi vehementia longius prouectus, molestias omnes animi mei, in tuum amicissimi mihi hominis finũ ita cõfidenter effudi. Leniri.n. mihi aliqua ex parte videtur dolor meus, cũ est, cum quo quasi partiri eum, vel colloquio, vel per literas cõmodè possum. Cæterũ velim tibi persuadeas me eam amicitiam, ad quam me tui primùm libelli iam sæpius in vulgus editi, deinde etiam nuper scripta humanissimè ad me epistola inuitauit, sanctè quoad vixero culturum, & vbicunq; occasio aliqua se dederit tuæ famæ, & commodis tuis, omni studio seruiturum, Vale.

Borussorum Doctorũ laus

THADDAEVS NEMICVS A HAGEK Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Quæritur quid sint bacca piscatoria, quas Germanica Officina vocant Cotulas Elephantinas.

TVus erga me amor, & beneuolentia cum summa humanitate coniuncta, Doctissime Matthiole, facit vt liberius de cõmunibus nostris studiis, vel præsens, vel per literas, dum ita sors fert, tecum colloquar. Quare etsi nihil mihi possit accidere gratius, tamen quod tuo illi me amori nihil adhuc reddere potuerim, præter parem beneuolentiã, & perpetuo memorẽ, pro tuis quã plurimis officiis erga me, voluntatẽ, aliquo animi angore afficior. Cui quidẽ, tum demũ aliquid adiumenti & leuationis adferre videor quoties mihi in conspectum propono, Deum & naturam ideo sanè te præclaris illis dotibus animi & fortunæ ornare voluisse, vt haberes & occasionem bene

merendi de cæteris,& liceret etiam ex tuo abundanti & perenni doctrinæ,fonte, vberrimam haurire cognitionem. Id quia & mihi iam sæpe contigit, hanc felicitatem mihi gratulor, & tibi mi Matthiole maximas ago gratias. Et quia nihil est quod vicissim nunc à me tibi præstari possit, te rogare non desinam,vt tantisper meum in te redamando animũ & beneuolentiã parẽ feras,donec maiorib aliquando officiis,tibi eundem declarauero.Quod ad præsentes literas attinet,cur eas ad te scribam,etsi coniectura adsequi potes, percontari me quidpiam ex te in doctrina simplicium(nam de his potissimum inter nos colloquia,& sermones miscere solemus)tamen ne diutius te detineã,ordine rẽ exponã.Paucis ab hinc diebus,accessit quidã meam officinam Pharmacopæam,& petiit sibi vendi,nostro idiomate Gebulas,officinę Cotulas Elephantulas vocare cõsueuerũt.Et quoniã illas iã olim plenè cognoscere desiderabam,hac recordatione vetus illud desideriũ noua quadã & ardẽti cupidine vsq; eò in me exarsit,vt nõ cõquiescerẽ animo,donec quidnã essent, ex te cognoscerem.Nam qui eas explicasset hactenus,quòd sciam, vidi neminem. Solus Fuchsius præclaræ eruditionis vir ab animali Elephante eas vocari putauit.Sed verisimilius fortasse est grana alicuius plantæ esse,de quo quidem, quæ tua sit sententia,malo potius te dicẽtem audire,quàm incertis agitari opinionibus. Hactenus præterquam ad capiendos pisces,quòd equidem sciam,nullius vsus erat in Medicina. Solent autem eas miscere cum veteri caseo, melle & farina tritici.Inde formant globulos, seu pilulas,pisi magnitudine, quas in flumen,vbi piscium concursus frequentior fieri consueuit,proiiciunt.Alij hac sequenti compositione vtebantur,qua & ego dum essem adolescens delectabar, non quòd tenerer studio capiendorum piscium,quàm quòd vehementer admirarer artem & effectum. Sic autem habet prædicta pharmaci compositio. Sumito Cotularum Elephãtularum, Adipis agni,cuiusque semiunciam,casei antiqui sescũciam, & Canabini seminis vnciam. His addito seminis Anethi, Hyosciami, cuiúsque drachmas tres, farinæ tritici drach. duas,mellis drach.sex,Caphuræ drac.I.Hæc omnia in mortario in massam redigantur, & fiant inde catapotia pisi magnitudine,quæ flumini placido iniecta(ne videlicet rapidius flumen pisces aliò abripiat & deferat,vnde posthac tolli non pos

Pharmacum ad capiendos pisces.

possint) & à piscibus deuorata, paulula interiecta mora, eos infatuant, vt hinc inde nunc in flumine discurrent, nunc moueantur in orbem, magna cum voluptate adolescentum. Mox fatigati & iam ferè exanimes, in summo fluminis natantes, reticulo piscatorio extrahuntur. Extracti subitò, vel exenterantur, vel in recentem aquam coniiciuntur, eiecta prius ex illorum ore pilula deuorata, quæ plerunque adhuc in faucibus, ex ventriculo fortasse eorum reiecta, hærere solet. Plerique redeunt ad se, & quasi reuiuiscunt, quod etiam quibusdam accidit, si fortè paulò diutius, vel in flumine relinquantur, vel vi fluminis in alium locum deferantur. Sed piscatoribus eiusmodi captura piscium odiosa est. Itaque qui sic pisces capere desyderant, locum fluminis solitarium deligere solent, vbi nec à quoquam conspici, nec in eiusmodi captura deprehendi possint. Quod verò ex illo pharmaco sic infatuantur & extinguantur pisces, si natura illarum rerum, quæ in commistionem veniunt, consideretur, omissis interim cotulis, non ægre deprehendi potest. Duo enim sunt summa & præcipua, quæ circa illam compositionem in considerationem veniunt, quorum alterum est quod delectat & allicit, alterum quod perniciem adfert. Quæ delectant sunt hæc tria, farina tritici, mel & caseus. Constat enim his plurimum pisces delectari. Reliqua exitiosa sunt piscibus. Commiscentur autem delectabilibus ne fraus deprehendatur. Sic interfecturi muscas exhibemus Arsenicū melle mistū. Hinc prouerbium. Sub melle fel & venenum. Semen Cannabis & Anethi calida sunt & sicca. præcipue verò Cannabis caput ferit. Ac cotulas illas eiusdem esse facultatis, ac substantiæ, calidæ & igneæ ipse gustus indicat. Adeps seu Seuum sensus hebetat, & somnolentiam inducit. Camphora nimia frigiditate stupefacit, & Hyosciamus peculiariter exitiosus est piscibus. Habet enim vim deleteriam & mentem maximè turbat. Itaque non mirum est, si pisces ex deuoratione talis pharmaci sic veluti inebrientur & pereant. Sed ego cesso vlterius rationem compositionis excutere, quin potius, ea omnia, tuo diligentissimo examini, & acutissimo iudicio relinquo, & vt ad me de hoc toto negotio perscribas, vehementer rogo. Bene vale, & me vt facis, ama. Pragæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLus Thaddæo Nemico, à Hagek Medico S.P.D.

Respondetur quæstioni præcedenti, & declaratur cur piscatoria bacca à Germanis Pharmacopæis Cotula Elephantina sunt appellata.

BOni cosulas velim, quòd petitioni hactenus tuæ non respondi. Nosti enim quot quantísque sim semper negotiis occupatus, quo fit, vt non dubitem, quin tuipse meam excusaueris tarditatem. Amo te (ita Deus me amet) vehementer ob tuas in primis animi dotes, tum deinde ob multa abs te in me collata officia, adeò vt voluntas, mihi non desit tuæ in me voluntati pariter, ac æqualiter correspondendi, modo pro tua de me expectatione, id tam facilè præstare possim. Equidem tametsi in indaganda describendáque simp. medic. historia consenuerim, tamen nihil vnquam de rebus dubiis affirmare aúsim. Ideóque cum id perpetuò vitauerim, nescio sanè quo pacto in re non solùm dubia, sed peregrina, & cuius historia hactenus nobis à neminè, quòd sciam, tradita est, aliquid certi veríque afferre possim. Baccas, quas pharmacopæorum vulgus, Cotulas Elephantinas appellat, notas satis habeo, quinetiam earum vires. Sed à qua proueniant planta, vel an ab herba, vel frutice, vel arbore, cũ prorsus me lateat, nõ est q̃ putes, id tibi aperire posse Matthiolũ. Qui Alexãdria Aegypti ad nos mercimonia conuehũt, nudas tantũ baccas ferũt, quarũ per multæ suis adhuc racematim hærent pediculis, hederæ corymborum modo. Id quum pridem non animaduertissem, putabam has Tithymali alicuius esse fructus, quòd Tithymalis omnibus necandi pisces certissima sit facultas. Atqui tractu temporis cum diligentius hasce baccas examinarem, nec iis necari pisces, sed in soporem, vel stuporem agi viderem, priorem coactus sum deserere sententiam. Quo factum est, vt posthac mihi persuaserim alicuius soporiferæ stirpis illius regionis, à qua deferuntur, eas esse fructus. Non tamen dicam Somnifici solani, Dorichnii, aut Mandragoræ, quòd hoc minime compertum habeam, sed alterius fortasse plantæ, quæ si non genere iis comparanda sit, viribus nihilo secius similibus habeatur. Sed non desunt præclaræ eruditionis Viri in Germania, qui ab animali Elephante eas vocari

Tithymali omnes pisces necant.

vocari putent, quòd in Germania perperam hæ Cotulæ Elephantinæ à Myropolis (vt puto) appellari cœperint. Scio quidem non deesse inter hos, qui asserere non sine veriti, Elephantinas vocari, quòd Elephantis gratissimus sit cibus. Sed ij à veritate longè sanè aberrant, vt statim audies. Allatæ primùm sunt hæ baccæ in Italiam, nullo appellatæ nomine, quo factum est vt nostro Idiomate vocatæ sint a Venetis negotiatoribus Coccole di Leuante, id est baccæ orientales, Coccolæ enim. Italis, Venetísque præsertim, nihil aliud designât, quàm baccas. ne aliud Leuante, quam Orientem. Hoc nomen postea in vniuersam Italiam diuulgatum est. Deinde verò cùm à Germanis mercatoribus vnà cum cæteris peregrinis mercimoniis deferrentur in Germaniam, vocaríque eas audiuissent Venetiis Coccole di Leuante, iidem Italicam linguam sua aspera prolatione corrumpentes Cotulas di Elephante eas ipsas vocauêre. Quam vocem, siue nomenclationem recipientes, subinde Pharmacopæi Cotulas Elephantinas has baccas Latinè appellare cæperunt. Nomenclationis origo tam apud Italos, quàm apud Germanos sic habet. Nec est, quòd plura quàm hæc de orientalibus baccis à me expectes, quòd nemo harum historiam (quòd sciuerim legerímque) hactenus descripserit. Quantum autem ad Pharmaci parandi ex Orientalibus hisce baccis rationem attinet, ad fallendos pisces, etsi de omnibus, quæ in illud veniunt, medicamentis, vsque adeò sis ratiocinatus, vt nihil ferè addi posse crediderim, ne fortasse tamen subterfugiendi laboris causa, me nil de hac re ad te scribere velle putares, si id silētio præterirē, & ne potius assentatoris, quàm fidelis amici consilium me sequi censeres, si tuum in hac re iudicium præ cæteris laudarem, relinquere sanè non possum, quominus meam, vt rogas, tibi de his aperiam sententiam. Placet sanè (vt ingenuè fatear) quæ de tritici farina, melle & caseo asseris, quinetiam quæ de Canabino & Anethino semine censes, quòd hoc sua propria facultate somnum conciliet, illud caput feriat. Atqui dum orientalium baccarum facultates mihi propono examinandas, cùm adeò soporiferas esse sciam, vt fumentes in stuporem agant, easdem sanè calidas, igneas, siccásque habere vires, non ita facilè mihi persuadere possum. Soporiferas esse has manifesto est argumento,

Piscatoria bacca vnde afferātur.

Coccole di Leuāte id est, baccæ Orientales.

Piscatoriæ baccæ cur à Germanis vocentur Cotulæ Elephantinæ.

Orientalium baccarum facultas examinatióque.

B 5 quòd

quòd additis caseo tantum, & farina, ac subinde defruto, vel dulci vino exceptæ piscibúsque obiectæ, ij paulò post stupidi fiant. Nec me à mea mouet opinione amaror ille qui gustu percipitur, quíque te non absque ratione calidas esse has ad credendum inducit, quod Opium, quo nihil validius est in sopore stuporéve excitando, amaritudine longæ maiori pollere videamus. Quæ quidem amaritudo non impedit (si Galeno credimus) quominus Opium sit ex quarto refrigerantium ordine. Quinetiam amara sunt Papauerum capita foliáque quemadmodum & Mandragoræ radices amarore non vacant, quæ tamen omnes sua frigiditate somnum conciliant, Caphuram præterea medicamentum esse frigidissimum, & sua ingenti frigiditate sumentes stupidos reddere, vt falsa Mauritanorum inualuit opinio, haudquaquam mihi persuaserim. Namque cùm non solùm accensa vehementissimè flagret etiam in aquam proiecta, sed quòd acutissimo sit odore, & vsq; adeò tenuium partium, vt nisi diligenter asseruetur facilè in auram euolet, quinetiam si mandatur, os totum excalfaciet & siccet, non est, quòd credam tantillum quidem frigiditatis in Caphura nostra reperiri posse. Talis itaque cùm sit, tenuissimarúmque partium referta, rectè quidem medicamentis frigidiusculis admisceri Caphuram putauerim, non refrigerandi, nec stuporis inducendi causa, sed vt crassorum medicamétorum vires secum vehat, & facilius introducat in corpus. Cæterùm facit nunc Caphuræ ipsius mentio, vt silere non possim, me cum iis haudquaquàm sentire, qui sibi persuadent Caphuram bituminis esse genus. Quandoquidem præter id, quòd scribat apertissimè Serapio, hanc ingentissimæ arboris esse resinam, & eius historiam pluribus diligentissimè prosequatur, si ponatur in distillatorio vase, nec oleum, nec aquam mittit, sed hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendens, ibi candidior, nitidior, selectiórque cohæret. Id quod nullum præstat bituminum genus, siquidé hæc omnia artificio & igne facilè in oleũ vertuntur. His paucis meã de oriẽtalibus Baccis sententiam audisti, quinetiam de medicamentis iis admiscendis, nec plura nunc sese offerunt, quæ tuis petitionibus accõmodare possim. Hęc si probaueris, lætabor sanè plurimum. Sin minus, ea boni consulas, opto, tanquam à me syncerissimè prolata. Nec velim, ob id desistas de

Caphuram nõ esse frigidam contra Mauritanos.

Caphura cur frigidis misceatur medicamentis.

Caphuram nõ esse genus aliquod bituminis.

de aliis etiam ad me scribere, vbi tibi sese aliqua offerat occasio. Nam eo gratius nihil mihi vnquam præstare poteris. Vale. Pragæ.

GEORGIVS A TVRRI COMES & Liber Baro. Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Nuper Matthiole doctissime, Praga cum Parente obseruandissimo, Goritiam incolumis redij, vbi quùm aliquandiu commorati essemus, tandem pater ipse, vt grauissimum animi dolorem, quem ex tam recenti iactura (vt nosti) accepimus, cum vt publicas, tum priuatas occupationes, aliqua ex parte rusticatione leniret, Rubiam se contulit, cum quo ipse etiam sum profectus. Illic postquàm villæ amœnitatem, cœli temperiem, illiusque rerum omnium oportunitatem, ac quantas tùm voluptates, tùm fructus & vtilitates, res rustica secum afferat, paulò accuratius mecum ipse cogitassem, planè illorum explodendam esse sententiam cognoui, qui vrbanis quæstibus addicti, agriculturam damnant, eósque sordidos, & minus liberales existimant, qui cum opibus & dignitate floreant, relictis ciuilibus molestiis, omnibus cupiditatibus soluti, ruri vitam agant. Constat enim antiqua illa florentissima Romanorum ætate summos viros, qui ad gubernacula Reipub. sedere consueuerant, in agris commorari, & Nonis tantummodo diebus, vnde etiam Nundinarum conuentus sunt vsurpati, ad res vrbanas gerendas in Vrbé per viatores euocari solitos. Neque enim Q. Cincinato obsessi Consulis liberatori vitio vertitur, quòd ab aratro ab Dictaturam venerit, aut Marcus Curtius, & C. Fabritius minus apud posteritatem laudis gloriæque sunt consequuti, quòd Pyrrho ex Italia pulso, domitisque Samnitibus, ruri, quàm intra oppidorum mœnia consenescere maluerint. Quinimò Cyrus ille præstans vir ingenio, & Imperij gloria Persarum Rex, summis haud iniuria laudibus celebratur, propterea quòd incredibili solertia & diligentia suis manibus arbores conserere, eásque dimetiri & ordines in quincuncem dirigere solebat, ex quo ille à Lysandro Lacedæmone summæ virtutis viro, beatus est appellatus, quoniam virtuti suæ fortunam coniunctam

Agriculturā apud antiquos in magna fuisse existimatione. Reges & Consules agricolæ.

iunctam esse cerneret. Cuius deinde exemplum secutus Diocletianus Imperio spontè sese abdicauit, atque se in dulcia rura conferens, nullis persuasionibus potuit à rure beato auelli, sed assiduè prædicans voluptates, quæ ex agro excolendo percipiuntur, lætissimos soles dicere consueuerat, affulgere ruris habitatoribus. Deniq; vt alios plerosque, prætercam, potissimum autem Carolum V. Inuictissimum Augustissimúmque Cæsarem adducam qui rebus amplissimis gestis, Imperio Regnísque florentissimis, incredibili animi magnitudine relictis, se in lectissimum quoddam Hispaniarum Cœnobium, hortósque amœnissimos recipiens, extremos vitæ dies, consimili rusticationis genere claudere decreuit. Summi enim & præclarissimi viri animaduerterunt rerum omnium mortalium nihil agricultura melius, nihil vberius, nihil homine libero dignius, nihil dulcius, aut iucundius excogitari posse. Sed hæc pluribus fortasse quàm par est, ad te virum eruditissimum, non idcirco scripsi, quòd tibi minimè persuasum esse verear, istos vrbanarum rerum studiosos longè à veræ solidæque fœlicitatis vsu aberrare. Sed vt intelligas Parentem quoque meum nō frustra rei rusticæ summa delectatione duci, qui non modo villam hanc satis amplis ad vsum & habitationem ædificiis, verumetiam amplissimo leporario & amœnissimo pomario ad voluptatem exornare instituit, in quo iam varia sunt arborum semina consita, in quibus Amygdalarum, malorúmque diuersi generis surculos inserendos curauit, quæ nunc mira iucunditate in singularem proceritatem adolescere videntur. Itaque ex eorū aspectu non modica oblectatione afficior, frequentérque nouum ingredior pomarium, ex arbuscularum tùm ordinibus, tùm viriditate summam voluptatem capiens. Verùm sicuti M. Catonem illum seniorem, non modo fructus, verumetiam vis, & natura rerum rusticarum magnopere delectabat, quoniam summa cum iucunditate considerabat, quemadmodum terra gremio mollito & subacto semen exciperet, ac deinde illud tepefactum vapore & complexu suo diffunderet, atque eliceret herbescentem ex eo viriditatem, quæ stirpium nixa fibris adolesceret, & deniq; frugem optatam oportuno emitteret tēpore. Ita mihi euenit, vt admiratione quadam delecter, cum cogito, qua ratione ex fici tantulo grano, ex acino vinaceo, ex tam paruo cupressi semine (quod

Carolus V. Romanorum Imperator.

Franciscus Turrianus Comes rei Agrariæ studiosus.

(quod tu etiam in tuis eruditissimis in Dioscoridem commentariis es admiratus) aut aliis stirpium minutissimis seminibus, trunci ramíque in tantam procreentur proceritatem, atque in malleolis, vitibus, radicibus, propaginibus, fructibus, plantísque omnibus varia & diuersa ratione, singulari quasi miraculo natura operetur, frugésque producat, quæ cùm ad voluptatem & alimenta humana, tùm in re medica præcipuum obtineant vsum. Quò fit, vt me plena perfectaq; huius pomarij voluptate frui non posse putem, nisi non modo ea, quæ cum externè cernãtur, & quotidiano percipiantur vsu, etiam à peritis agricolis disci possunt, verumetiam vi res & naturam frugum ipsarũ arborum, cuius cognitionem eruditissimi duntaxat viri cõsequi solent, exactè percipiam. Cuius rei cum incredibili tenear desiderio, neque alius occurrat, per quẽ huic cupiditati meæ æquè, ac per te satisfieri posse putẽ, has ad te dare institui, obnixè petens, vt quemadmodum iampridem luculentissimè tuis in Dioscoridem commentariis omnium elegantissimè & copiosissimè plantarum stirpiúmque historiam es prosequutus, tantóque & ingenij acumine, & dicendi copia simplicium medicamentorum materiam illustraueris, vt iure optimo inter nostrates istius facultatis scriptores principem locum obtineas, nunc singulare studium in describendis Amygdalarum malorúmque cuiuscunque generis viribus, vsu, natura, & facultate adhibeas. Quo vno officio me tibi vsque adeò deuinxeris, vt si quem fructum, aut oblectationem ex ipso Pomario percipiam, id tibi, doctissimísque scriptis tuis potissimum acceptum referam, Vale. Rubiæ. *Petitio.*

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Illustri Comiti Georgio à Turri, S. P. D.

Tractatur de Amygdalarum, malorumq; historia & facultatibus.

Erpaucis ante diebus, Illustris Comes ad te scripseram, cum mihi tuæ literæ Goritia sunt redditæ, Iucundissimæ sanè illæ, & mihi gratissimæ, vt cui nihil optatius esset, quàm de te ex te ipso aliquid

si circa radices apertas vrina, vel suillum stercus diffundatur. E duris item nucibus fragiles, mollésque, ex amaris dulces Amygdalas creabit, si radicibus ante flores ablaqueatis, aqua calida frequenter ingeratur. Solet plerunque etiã contingere Amygdalarum plantas, parum esse feraces, quod quidem maximè ægrè ferũt cultores. Id si fortè Amygdalis tuo in viridario virẽtibus accidat, facilè fructiferas reddes, si perforato arboris caudici calculum inieceris & ita librum inolescere permiseris, vt foramen concludat. Præstat item ferreo palo arboris caudicem vi perforare, & deinde quernũ paxillum forti percussione inserere. Nec minus id facilè consequeris, si perforatæ terebro radici tædæ præpinguis cuneum malleo adiges. Seritur Amygdalus viui radice, auulso etiam ramo, & nuce ipsa. Vbi autem auulso ramo tibi serenda fuerit, effossa scrobe, cacumen pro radice in terram figere iubebis, sic vt crassior lignosiórque pars sursum spectet. Sed autumno hoc fieri expedit, priusquam hyems inualescat. At si nucibus id efficere libeat, eas terræ non credas, nisi prius liquido fimo, vel aqua mulsa nocte vna maceratas. Quod tamen facere oportet circa Calen. Februarias. Cæterùm nihil æquè degenerat, quàm Amygdalus, ideóque aut plantam sæpius transferri, aut adultam inseri præcipiunt. Fructum perdit Amygdalus facilimè ante maturitatem, nocétque illi plurimùm Austrinum cœlum. Sed audias rem scitu pulcherrimam. Democritus posteritatis memoriæ prodidit nasci Amygdalas inscriptas, si aperto putamine quis nucleũ illæsum tollat, & in eo quodlibet scribat, inuolutúmque charta & iterum luto, ac suillo stercore nucleum terræ credat. Amarescunt dulces Amygdalæ si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Dulces (vt Galenus inquit libro 11. de aliment. facultatibus) nihil prorsus adstringentis facultatis sortitæ sunt, sola enim extenuandi atque abstergendi vi pollent, qua tum viscera repurgant, tum humores è pulmonibus, ac thorace sputis expectorant. Oleosæ tamen ac pinguis facultatis, vt iuglandes participes sunt, cuius causa & ipsæ procedẽte tempore fiunt, vt illæ Oleosæ, quòd eis longè minor insit hæc qualitas, quã iuglandibus. Ex iis sanè intelligi potest quod neque ventri subducendo conferunt, neque corpus multum nutriunt. Hæc de dulcibus Amygdalis Galenus. Quibus omnibus palàm fit, quàm ridẽda sit corum

Dura Amygdalarum putamina qua ratione fiant fragilia.

Amygdalus sterilis quomodo ferax fiat.

Quot modis seratur Amygdalus.

Amygdalus facile degenerat.

Amygdala nuces quomodo inscripta nascantur.

Dulces incuria amarescunt.

Amygdalarũ facultas.

Medicorum quorundam opinio explosa

rum ſententia, qui lacteum cremorẽ è dulcibus Amygdalis parari ſolitum dari minimè debere anheloſis, cæteríſque pectoris & pulmonum vitiis laborantibus contendunt, quòd falſo, ſibi perſuadeant cremorem hunc omnino adſtrictoriæ facultatis non obſcurè eſſe participem, eo tantum argumento freti quòd magno ſanè auxilio Dyſentericis propinetur, minimè aduertentes, id euenire (ſi tamen vera referunt) non quòd vlla ſit in Amygdalis (vt Galenus inquit) adſtrictoria facultas, ſed præter id quòd a[illegible]um non ſubducant (vt ipſe etiam ſcribit) ſua pingui qualitate humorum acredinem, quibus plurimùm Dyſenteria fieri ſolet, retundant, & inteſtinorum dolores mulceant. Hinc itaque hos prorſus hallucinari Medicos facilè comperies, qui falſa hac opinione ducti, vetant dari lacteum Amygdalarum cremorem, tuſſientibus, pleuriticis, anheloſis & aſthmaticis contra Galeni & cæterorum probatiſſimorum authorum ſententiam. Sed iam tu ipſe iudicare poteris, quàm magno duceretur errore cenſor clariſſimus ille, qui coram te, tàm elato ſupercilio mecum contendebat, lacteum cremorem ex Amygdalis dulcibus expreſſum adſtringenti vi non mediocri pollere & ideò in ſpirandi difficultate, non eſſe propinandum. Hæc ſilentio inuoluenda non duxi, non tamen (ita me Dij ament) vt mea apud te creſcat authoritas, ſed vt cognoſcas non omnes de his rectè diſſerere poſſe. Hinc itaque facilè quis intelligere poterit Amygdalas haudquaquam adſtrictoria eſſe facultate, nihilque magis earum cremore anheloſis, & quouis pectoris ac pulmonum morbo laborantibus in cibis prodeſſe, cùm parum nutriant, attenuent, detergant, viſcera expurgẽt, tùm humores è pulmone ac thorace educant ac promoueãt.

Amygdalarũ dulcium facultas.

Præſtant in cibis, quæ iam maturitatem adeptæ recentes ab arbore decerpuntur, quòd minus oleoſæ ſubſtantiæ pinguedinísque ſint referræ. Præſtant item quæ tam diu frigidæ fuerint maceratæ, vt facilè delibrari queant, præſertim ſi cum ficubus deuorentur. Siccæ verò, quæ nullum expertæ ſunt humorem longè minus probantur. Quæ parum igne torrentur pinguedinis expertes effectæ, ſtomacho magis competunt. Lacteus earum cremor ex Saccharo paratus grauiſſimus eſt cibus & nutritioni idoneus, concoctúque facilis, iis maximè vtilis, qui ardore vrinæ laborant. Auget Amygdalarum in cibis vſus genitale ſemen, & viſum etiam acuit,

Lactei cremoris vis.

acuit, præsertim si cum Saccharo deuorentur, vel in placentas conformentur ex Saccharo, quas Martiapanes vocamus. Torrefiunt etiam & in particulas dissecantur, & subinde Saccharo vel melle ad summum cocto excipiuntur, fiúntque inde retorridæ placentæ, quæ secundis mensis cõmodè pro bellariis apponuntur. Teruntur cum amylo, tragacanthæq; lachrima & subinde lacte bubulo & Saccharo excipiuntur, miscentúrque simul donec consistant, & ad formanda inde varia animalium genera, fictilibus quibusdam ad id effigiatis reponuntur, quousque tremulam quandam firmitatem consequantur. Tali sæpe eduliorum apparatu Principũ, Heroúmque mensæ exornari solent. Atteruntur in marmoreo mortario ligneo pistillo vnà cum Saccharo, gingiberis momento & Caporum pulpa, & digeruntur in offas, quæ magnam cum palato ineunt gratiam Non desunt etiam qui huiusmodi offas tenuissima pasta circumuoluant & deinde frigant in feruenti butyro & postremo Sacchari puluerem superaddant. Adduntur integræ delibratæque congelatis iusculis, quòd non solum esu placeant, sed quòd etiam decoris addant aliquid. Sumuntur vnà cum malis; & in tenues secantur partes miscentúrque iusculis, quæ ex vino vel defruto, vuis passis, aromatis, & croco paratis pro ferinis carnibus condiendis in vsu sunt hyemali præsertim tempore. Teruntur delibratæ & rosarum aqua perfusæ in lapideo mortario & addita mica panis ex succo aurantiorum macerata cum gingiberis momento ad carnium intinctus. Veniunt Amygdalæ & in alios ciborum apparatus, quos, ne cocum magis quàm Medicum hîc agere videar, silentio inuoluendos duxi. Volui tamen nonnulla tibi describere, vt variis etiam modis pro libidine dulcibus Amygdalis vti possis in cibis. Virides Amygdalæ anteáquam ligneam contrahant duritiem, si deuorentur, humida stomachi vitia emendant. Ideóque nonnullis scio esse obseruatum, conferre plurimum ad prægnantium malaciam. Amygdalæ (vt Florentinus in Georgicis ait) ad legendum maturitatem fatentur, cùm exterior earum cortex dehiscere inceperit, quæ si muria lauentur, & candidiores euadunt, & diutius incorruptæ asseruantur ad vsum. Si autem ægrè corium exuant, paleis obrutæ continuò relaxabunt. Amaræ (vt de his etiam aliquid tibi in medium afferam) etsi in cibis obsoniisq; nullum præstent vsum,

Martiapanũ facultas.

Bellariorum ex Amygdalis parandi ratio.

Cibus albus ex Amygdalis paratus.

Offa amygdalina.

Condimentũ ex Amygdalis proferinis carnibus concinnandis.

Intinctus ex Amygdalis dulcibus.

Amygdalarũ viridium facultas.

Quo tempore maturitatem ostendunt.

Amararum Amygdalarũ facultas.

non tamen velim vt earum arbores tuo è viridario, si fortè inibi aliquæ fuerint, tollantur, cùm plurimùm expetantur ad medicamenta. Præsumptæ enim sex septémve numero (vt Dioscorides, Plutarchus, & Athenæus memoriæ prodiderunt) hominem inebriari prohibent, ob idq; refert idem Plutarchus apud Drusum Tiberij Cæsaris filium, quendam Medicum commessari solitum, qui omnes bibendi certamine prouocabat, neminíque cedebat in vini potu. Is tandem depræhensus est anteaquam biberet quina senâve amara comesse Amygdala, quò minus temulentia tentaretur. Porrò cùm eas deuorare vetuissent, nec pauxillum quidem in huiusmodi potu resistebat. Hæc tibi narranda mihi proposui, non quòd credam te adeò potationibus esse addictum, vt hoc indigeas medicamento, sed vt scias miram hanc eius facultatem, & compotasse etiam olim Romanos, perinde ac nostri compotant Germani & cæteri ferè, qui Septentrionales incolunt regiones. Vulpes præterea necari tradunt, amaris Amygdalis deuoratis, quinetiam & anseres & gallinas. Sed vulpes sanari aiunt copioso frigidæ potu, quem si dimittant, proculdubio emoriuntur. Eædem tusæ & illitæ vitia cutis in facie, nempe lentigines, iontos, impetiginésq; detergunt. Menses admotæ ciunt. Illitæ fronti aut temporibus, cũ aceto vel rosaceo, capitis dolores mulcent, Epinyctidas sanãt ex vino, item putrescentia vlcera, & quæ in carne serpunt, quinetiam canum morsus cum melle commixtæ. Earum autem esu dolores finiuntur. Somnum conciliant & vrinam cient. Dantur vtiliter sanguinem reiicientibus, mentha & amylo additis. Præstant ad vitia renum, & pulmonum inflãmationes ex aqua potæ vel in eclegmate cum terebinthi lacryma deuoratæ. Calculosis ægréq; vrinam reddẽtibus prosunt ex passo haustæ. Miscentur cum melle & lacte optimè, prius tusæ, dantúrque subinde iocinorosis, tussientibus & coli inflammatione affectis, quinetiam asthmaticis, purulentis, anhelosis & pleuriticis, præsertim vbi crassa tenuare, lenta incidere & excreationibus educere oportet. Iocinoris obstructionibus plurimum conferunt, expediunt enim venas extremas lentis crassísque humoribus occupatas, atque etiã expurgant. Lienosos iuuant, & vteri morbos pellunt. Radicum decoctum vitia cutis in facie delet perinde ac fructus, Gummi quod ex caudice prosilit, excalfacit & adstringit. Illitum

Amygdala amara crapulã arcent.

Amygdala amara vulpes, anseres, & gallinas necant.

litum cutaneas impetigines tollit, præsertim vbi aceto fuerit exceptum. Prodest potum cruẽtis reiectionibus. Bibitur vtiliter cum diluto vino ad veterem tussim. Haustum cum passo calculum comminuit. Oleum quod ex amaris nucibus exprimitur, hęc omnia mirificè præstabit haustum, quinque vel sex vnciarum pondere. Siquidem præstat magno iuuamento contra vuluarum & vteri dolores. Strangulatus, conuersiones, & eorũdem locorum inflammationes aufert. Vitiis renum, difficultati vrinæ, suspiriosis, lienosisq́; mirificè prodest. Dolores capitis, grauitatem auditus, sonos incertos, tinnitúsque discutit. Maculas & vitia cutis tollit è facie, & eam erugat cum melle, cera & lilij radice, aut rosaceo cerato. Oculorum hebetudines emendat, & vlcera capitis manantia, furfuréśque cum vino abstergit. Hoc etsi dulci Amygdalino longè sit ad omnia efficacius, illud tamen huic quandoque præfertur, cùm facilius cõmodiúsque ab omnibus sumatur, tùm etiam quod non adeò excalfaciat. Ideóque eo frequentius vtimur ad omnia prædicta. Sed de Amygdalis hactenus. Reliquum autem nunc est, vt de malis aliquid etiã scribam. Quorum genera (vt Galenus inquit) varia ac multiplicia habentur, vt non solùm eorum varia indicat forma, sed etiam sapor, quò fit, vt non omnibus vna tantùm sit facultas. Alia namque austerum, alia acidum, alia dulcem habent saporem. Sunt etiam quæ mixto sint sapore, ita vt appareant & dulcia simul & austera. Habentur & alia, in quibus austeritas cum dulcedine manifestę percipitur. Ad hæc alia cum acore acerba inuenies, quinetiam quæ tres simul sapores planè referãt, dulcẽ scilicet, acidum & acerbũ. Ideóq; cum sapores in malis varij sunt, varias esse etiam eorũ facultates necesse est. Etenim quæ austera sunt, terrea quidẽ qualitate redundant, ob idque vtiliter vsurpantur, vbi adstringere ac roborare opus est. Acida frigidum succum habent ad refrigerandũ vtilem. Sed dulcia mediæ sunt temperaturæ ad calorem vergentia. Atqui cæteris frigidiora ignauioráque sunt, quæ insipido habentur gustu. Hinc itaque fit, vt varius debeat esse malorum vsus, pro saporũ varietate. Vtimur quidem austeris ad ventriculi imbecillitatem, vbi affectus vel exuperante calida intemperie, vel nimia redundante humiditate fit. Acerbis verò vbi hæc aucta admodum fuerint. Acidis vtimur cùm crassum succum, qui non magnopere fri-

Olei ex amaris Amygdalis expressi facultas.

Malorum varia genera.

Austera.

Acida.

Dulcia.

Austerorum vsus.

Acidorũ vsus

gidus habeatur, suspicamur in ipso ventriculo esse collectũ. Quæ autem odoratiora, ac dulciora sunt, in cibis cõuenientiora esse iudicãtur, quemadmodum sunt, quæ Appia in Hetruria dicuntur, & quæ Rosea etiam appellamus. Rosea Goritienses, & Foroiulienses Bertolina vocant, sapore gratissimo, odorata, mansúque succosa. Cæterùm etiam optimi generis mala vitanda sunt, antequam in arboribus maturuerint, quippe quoniam concoctu sunt difficilia frigidáque, tardè permeant & praui sunt succi. Quæ verò bellè matura in hyemem, & proximum ver asseruantur, cæteris salubriora habentur. Sed longè magis cocta, quàm cruda, præsertim si ex optimo fuerint genere. Hæc non solùm sanis hominibus competunt, sed etiam ægris quandoque maximum afferunt præsidium, sed post cibum statim ipsa dare oportet, nonnunquam autem etiam cum pane ad ventriculum & stomachum roborandum, iis qui deiecta sunt appetentia, tardéque cibum concoquunt, quíque vomitu, diarrhæa ac dysenteria infestantur. Odorata præ cæteris calidis cordis affectibus succurrũt, præsertim vbi decocta prius sub cineribus, aqua Rosarum & saccharo fuerint aspersa. Quò fit, vt nesciã qua ratione dixerit Auerrhois (sit tamen cum venia tanti Philosophi dictum) poma quæcunq; pthisim procreare, quũ id nulla fieri possit ratione, quæ à Medicis recipi debeat, quanquàm censor ille Senex, opinione fortasse potius, quã ratione ductus, hac Auerrhois sententia fretus, vbi poma à cœna sumenda probaueram ad roborandum ventriculum, assumentem potius Principem læsit, quàm Matthiolum, cuius tamen autoritas, vt tu qui aderas rectè nosti, non solùm à Principe accõmodis verbis seruata est, sed etiam confirmata, quòd reiecta noua hac calumniatoris sententia, posthac à pomis temperare noluerit. Quæ præcocia dulciáque Vere maturuerint, inutilia, ac noxia sunt, bilem enim generant, neruos lædunt, & flatus pariunt. Mala omnia seminis nigritie maturitatem præ se ferunt. Leguntur post Aequinoctium Autumni. Seruantur poma quæ diligenter decerpta fuerint (caduca quidem separanda sunt, ne putrescentia cætera inficiant) tabulatis, substratis stramentis, loco frigido, septentrionalibus fenestris, quæ sereno die lucem accipiant patentes. Vbi autem hyems algidior fuerit, paleis operienda sunt, ne congelentur, & pereant. Rara etiam componi debent, ne conta

Dulcium odoratorum quis vsus in cibis.

Mala quæ vitanda.

Mala quæ salubriora.

Malorum facultas.

Auerrhois de Malis sententia improbatur.

Mala præcocia inutilia in cibis.

Quo tempore legẽda mala.

Mala quomodo asseruãda.

contactu putrescant, ac etiam vt aër liberius spatiari possit. Seruantur etiam diu, vbi manu illæsa decerpantur, & marino musco inuoluantur singula. Conseruantur etiam si hordei, vel milij aceruis obruantur. Conduntur quoque diu, suis ramulis suspensa in fictilibus magnis, spiraculis diligenter conclusis, effracto tamen fundo, vt spiritus excludatur. Hoc enim modo asseruata, talia post hyemem inuenientur, qualia fuerunt condita. Seruantur etiã illæsa super suspensis cratibus suppositis, superpositísq; milij, vel Panici calamis vnà cũ siccis foliis. Vbi autẽ mala vermibus in arbore vitiẽtur, illęsa posthac prodibũt, si arboris radices suillo fimo vrinæ humanæ cõmisto operies. Dulciora fieri affirmãt, si caprinum stercus cum eadem vrina dissolutum radicibus affundatur, vel fæx vini veteris. Morbos omnes abigit Asininũ stercus aqua maceratum, & circa arboris stipitem circumfusum. Fœcundiores redduntur arbores, si ante germinationem à terra altitudine pedis plumbeo circulo caudicem strictim obduxeris, itaque permiseris, quousque mala adolescere cœperint, tunc enim soluendus circulus est, & suo tempore quotannis obducendus. Si caduca sint poma, fixę radici lapis impactus ea retinebit. Si copia ingenti ramos onerabunt, fulcimentis sustineantur, tollantúrque, quæ inutilia, & vitiosa videbuntur, hoc enim pacto relicta pleniora euadent, & arbor grauamine subleuabitur. Inseruntur Mala in syluestri Pyro, in Cydonio malo, in Oxyacantha, ac etiam nigra Moro, quæ deinde ruberrima fiunt. Si erucæ accesserint, suffiãtur arbores bitumine, pice, ac etiam sulphure, id quod non solùm hac in arbore operatur, sed etiam in cæteris. Hîc itaque habes, mi Illustris Comes, quæ de Amygdalis & Malis obiter sese obtulerunt describenda, in quibus si tibi satisfactum esse intellexero, erit mihi tam gratum, quàm quod gratissimum. Vale.

Modus alius. III. seruandi modus. IIII. seruandi ratio. V. seruandi ratio. Remedia aduersus vermes. Malus arbor fœcundior vt fiat. Malorum caducorum remedia. Quibus in plantis malus inseri possit. Remedium contra erucas.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Gaſparo Peucero Medico
S. P. D.

Agitur de Hircis quibuſdam lac copioſum præbentibus.

MEmineram ſæpe me legiſſe apud Ariſtotelem libro tertio, capite vigeſimo, de hiſtoria animaliũ, fuiſſe olim in Lemno Inſula Caprum, è cuius mammis, quas geminas iuxta genitale gerebat, tantum lactis emulgebatur, vt inde coloſtra conficerent. Idque etiam proli maſculæ Capri illius eueniſſe. Sed quùm hoc oſtentis potius annumeret Ariſtoteles, adeò vt Lemnio illi pecoris domino conſulenti, reſponderit oraculum, amplius futurum peculij incrementum, putabam quidem, id non, niſi rariſſimè, tanquam aliquid factum præter naturæ ordinem euenire poſſe. Atqui nunc primùm animaduerto,

III. Hirci in Bohæmia reperti ſunt, vno & eodem tẽpore lac præbentes.

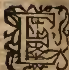
hoc tam rarum non eſſe ſpectaculum, cùm vno & eodem tempore, hic in Bohæmia diuerſis in locis tres Hirci reperti ſunt, qui ſuis ex vberibus lac ſatis copioſum reddunt. Delatus eſt primus, cuius hic ad te imaginem mitto, ad Sereniſſimum Archiducem Principem noſtrum, è cuius mammis ipſe hactenus pluries lac copioſum emulſi. Nam cum, qui hoc monſtriferum animal attulit, iureiurando aſſeueraret, lactis illius potu ſe Epilepticos aliquos curaſſe infantes, vt & ego medicamenti periculum facerem, illum domi meæ alendum tradidit mihi Sereniſſimus Princeps meus. Atque iam certior factus ſum, id pro

Lac hircinũ Epilepticos ſanare.

id proculdubio non esse falsum. Dedi ego lac potandum pluribus non solùm infantibus, sed etiam adolescentibus & adultis, quibus omnibus non paruum præstitit auxilium, quanquam infantibus magis, quàm cæteris. Verùm cùm sciã hircinum iecur, à quo sanguinis totius fons emanat, comitialibus adeò esse inimicum, vt si deuoretur ab illis, illico depræhendantur, non possum profectò non mirari satis, lac ipsum è sanguine genitum non solùm id non efficere, sed quod maius est, Epilepticos magnopere curare. Habet hoc animal, vt hic ex eius imagine videre poteris, vbera ante testiculos, non longè à genitali, vt de Lemnio illo scribit Aristoteles. Sed alter, quem ante paucos dies misit ad Serenifs. Archiducem Illustris Heros Gulielmus à Rosenberg, vir quidem vt Romana origine Clarissimus, ita virtute & liberalitate splendidissimus, eo in loco vbera non habet, sed retro in vtroque latere iuxta testiculos, nec tantum lactis, vt ille alter, reddere videtur. Videbimus nunc, an qui ex iis nascentur hædi suum sequuturi sint genus, nam plures ex iis capræ iam in vtero habent. Hæc tanquam noua & nostris temporibus inaudita ad te scribere volui, vt cæteris isthîc Medicis & naturalis Philosophię studiosis illa etiam inpartiaris. Nec putes velim me tibi fabulas describere. Plurimi enim sunt hic homines curiosi, qui videndæ nouitatis causa & vbera tractarunt & lac emulserunt. Vale. Pragæ.

BALTHASAR KLEIN MEDICVS
Petro Andreæ Matthiolo
S. P. D.

Mittitur Matthiolo lignum in Armenium Lapidem conuersum.

ETsi hactenus distulerim promissionem meam propter occupationes quasdam, vir Clarissime, tamen non existimabis illam me obliuioni tradidisse. Qui enim fieri possit, vt Matthioli obliuiscar, viri cùm omni genere doctrinæ tum virtute præstantissimi? Equidem vt desint hæc tibi (vt sunt sanè in te excellentia) tamen excidere è memoria mihi non possis, vel ob eam humanitatem, quam ignoto mihi exhibuisti. Quâre maximè per-

ſuaſum tibi eſſe cupio, me ductum admiratione virtutis & doctrinæ tuæ, vnum nunc eſſe ex eorum numero, qui tui ſunt ſtudioſiſſimi. Vtinam autem viciſſim tibi mei ſic placue rint mores & conſuetudo (quæ quidem perpaucorum fuit dierum) vt tuo iudicio, Matthioli tanti viri amicitia dignus cenſear. Sed de his alias.

Nunc vt datam fidem liberem, mitto lignum in naturam luti Armeni conuerſum, & carbonem annatum lapidi, dignũ vtrunque admiratione & ſpectatu perpulchrum. Dicerem id me argumenti loco mei in te amoris & obſeruantiæ mittere, niſi tam vile eſſet. Non tamen dubito, quin tibi homini Philoſopho, futurum id ſit haud omnino ingratum. Miſiſſem aliquid mearum lucubrationum, vt tuum de iis iudiciũ (quod permagnifacio) cognoſcere poſſim, ſed deſcribi non potuerunt tam ſubitò, poſthac, Deo dante, accipies. Vale Clariſſime, Chariſſiméque Matthiole. Ex Caballino monte.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLUS, Balthaſari Klein Medico S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

Abeo tibi gratias (mi Doctiſſime Balthaſar) non ſolum ob tuam, quam erga me oſtendis, obſeruantiam, ſed etiam ob tam rarum metallicum illud munus, quod paucis ante diebus ad me tranſmiſiſti. Deinde cùm me videam abs te viro Doctiſſimo, qui Lypſenſi Academiæ annis pluribus legendo, docendóque maximo fuiſti ornamento, tot laudibus commendari, non poſſum mihi non gaudere plurimum, quòd nihil in hac vita præclarius quiſpiam deſiderare poſſet, quàm laudari à laudatis & doctiſſimis viris, è quorum numero te haud poſtremum eſſe, non ambigo. Noui tuum arga me amorem non vulgarem non animi propenſionem, & tuam in mihi gratificando humanitatem, noui ampliſſimam doctrinam tuã, virtutem, & cæteras ingenui animi tui dotes. Quibus de cauſis non ſolùm fit, vt tua plurimum delecter amicitia & conſue

consuetudine, sed vt apertissimè cognoscam, non parum me tibi debere. Sed hactenus de his. Quanta quidem admiratione sim contemplatus ligni illius frustum Armenium bolum factum, non possum tibi breuiter explicare. Est enim meo iudicio, tam rarum naturæ artificium, vt ab omnibus Medicæ materiæ studiosis spectari cum admiratione possit. Idcirco velim intelligas tuum hoc munus longè mihi carius esse, quàm si auri purissimi tantundem è tuis fodinis ad me transmisisses. Id namque intuenti mihi etiam perquàm diligenter Santali rubri frustum propemodum apparet, vbi verò dentibus experior, lapidem inuenio non admodum durum, sed qui facilè diuidi possit, quique etiam labiis appositus, iis inhæreat. Mira sanè naturæ vis in transferendis transmutandísque rebus, Sed hoc etiam magis mirum videtur quòd hoc anno in quibusdam Boemiæ montibus, vbi argenti metallum foditur in lapidea quadam montis fodina repertus sit à fossoribus integer ac ingens abietis arboris caudex, totus lapideus factus, cortice adhuc non immutato, præterquam in colore. Sed non tam facilè quispiã coniectare potest, quo pacto magna illa arbor per ducentorum passuum dimensionem tam ingens durúmque saxum penetrauerit, præsertim cum nulla in vertice appareat rima. Oportuit sanè (si quid veri nobis imaginari licet) olim hoc saxum profundam latámque habuisse voraginem, in quam abies illa deciderit, eandémque subinde longo admodum temporis tractu, exuberante petrifica vi esse occlusam & arborem immutatam in illius lapidis naturam. Nam crescere lapides & metallorum cuniculos derelictos repleri, nulli dubium est. Verùm non placet eorum opinio, qui sibi persuadent, hæc admiranda monstra in terræ cauitatibus aliquãdo procreare naturam, Si quis autem quæreret, cur cortex non fuerit immutatus vnà cum interiori materie: responderem ego, haudquaquam agens agere posse in patiente non disposito. Etenim cùm in cortice plus aereæ qualitatis, in ligno plus terreæ habeatur, nil mirum videri debere putarem, si cortex perinde ac lignum non fuerit immutatus. Fossiles carbones longè antea vidi subdubitauíque, an ex sepulto in terra ligno, an ex subterraneis lapidibus fierent. Atqui cùm carbonem hunc tuum adeò lapidi adnexum videam, vt ex eodẽ lapide factum intelligam, mea iam omnis cessat dubitatio,

Mira naturæ vis in transferendis transmutandísque rebus.

Abies in centro saxi mõtis in lapidem conuersa.

Fossiles carbones.

quo fit vt mihi persuadeam, eodem naturæ artificio è lapidĩ bus, vel è pingui glutinosáque terra, fieri carbones, quo fiũt è lignis lapides, non tamen iis dicam facultatibus, cùm aliã facultatem petrificam esse intelligam, aliam verò (vt ita dicam), carbonificam. Sed quoniam de his copiosè admodum scripsit vir doctissimus Agricola, & montes haberi crebros in Misena scribit, in quibus ingens carbonum quantitas foditur, non est quod hîc de his pluribus tecum agam, præsertímque cum sciam huiusce metallicæ materiæ te esse peritissimum, & in ea diligenter exercitatum. Cupio autem, vt, si quid adhuc habes, vel in posterum fueris consequutus, quod rarum singularéve existimes, ne prætermittas, quo minus huiusce generis, aliquid mihi etiam iterum atque iterum impartiaris. Lucubrationes illas tuas magno cum desiderio, vt ad me mittas, expecto. Scio enim eas non tantum delectationem, sed etiam vtilitatem mihi allaturas. Vale. Pragæ.

LAVRENTIVS SPAN ASPAnouu Medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Quæritur quid sit κυκεὼν apud Hippocratem, Quidque καλλίφυλλον.

Ro ea, quæ inter nos est haudquaquã simulata familiaritate, & obuio tuo in rem Medicam studio, nequaquã mihi liberũ video, vt si quid dubij fortè obueniat, vel cælem tuam præstantiam, vel cõpellare audacter nolim. Nã & amicitię nostræ aliquid derogare illud videretur, & priuari doctissimo tuo iudicio & sententia nostræ professionis homines per me, flagitium existimo. Itaque & tuo amori ac beneuolentiæ communíque commodo potius satisfacere volo, quàm tibi alioqui maximis occupato negotiis parcere, cuius quidem veniam deprecari à te, qui non solùm æque audire iam sed & cum iudicio respondere paratus es, ociosum fore non ignoro. Recensebo igitur, quid velim, breuiter. Hippocrates libro secundo, de ratione victus meminit potus cuiusdam, quem

κυκεῶνα vocat, vbi ſcribit εἰ δὲ καὶ κυκεῶνα ἐῤῥόφεον, vnde conſtat ipſius tempore in morbis etiam acutis, hâc ſorbitionem fuiſſe in vſu, quemadmodum hodie apud noſtros ptiſana eſt. Et ſi verò ex Etymologia vocabuli patet, mixturam aliquam fuiſſe, κυκάω enim miſceo ſignificat, tamen ex quibus conſtiterit, diuinare non poſſum, cùm autor ipſe porrò nihil dicat. Nec facile perſuaderi mihi patiar, eſſe Homericum illum Cyceonem, de quo Iliados 11. ſcribit, quod Hecameda,

ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ ἐικυῖα θεῇσιν
οἴνῳ πραμνείῳ ἐπὶ δὲ αἴγειον κνῦ τυρὸν
κνήστι χαλκείῃ ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε,

Nam vini fortis cum caſeo & alba farina mixtura, in morbis iis, de quibus ibi agit Hippocrates, planè non competere videtur, cum autor abſtergentia, ſputum facilitantia, & maturantia exhibenda doceat, & febris plerunque coniuncta illis morbis, vini fortioris vſum omnino prohibeat. In eo igitur animi pendeo, nec quid certi ſtatuere poſſum. Et quia neque apud recentiores vllam certam huius mentionem fieri video (Ruellium excipio, quippe qui de natura ſtirpium lib.2.cap.18.ad finem Homericum tantum Cyceonem inſerit) abs te præclariſſime vir amanter & officiosè peto, vt, quid tibi conſtet, & mihi & meo nomine noſtræ facultatis ſtudioſis benignè & fideliter pro tuo veteri more communicare digneris. Facit quoque Hippocrates VII. de morbis popularibus libro in curatione Charytis febre acuta laborantis mentionem Calliphylli cuiuſdam, cuius potus ſuppreſſam vrinam exciuerit, hanc autem herbam, nam herbam ex appellatione opinor, apud Dioſcoridem, Plinium & Theophraſtum non reperio. Ideo te quàm plurimum rogatum velim, vt tuam de hac planta exponas mihi ſententiam. Promerebere eo dignas apud multos bonos gratias, & ita amicitiam noſtram confirmabis, vt in officiorum commutatione, quæ à me præſtari poſſunt, deuinctiſſimum tibi reddas. Vale,

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Laurentio Span, à Spanovv S.P.D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

Ametsi ocij ferè nihil mihi supersit, præter ea, quæ senectus ipsa incipit iam afferre incommoda, cum tamen ob tuam in me obseruantiam & meam erga te beneuolentiā omittere nō possim, quo minus tuæ de me confidentiæ omnibus modis respondeam, cæteris posthabitis epistolæ tuæ de Cyceone, & Calliphyllo apud Hippocratem, nunc paucis respondebo. Sed an tibi satisfacturus sim nescio, quum Galenus antiquissimus, & grauissimus Hippocratis interpres Cyceonem propriè, & singillatim describere nequiuerit. Is enim comment. secundo super Hippocratis libro de victus ratione in morbis acutis (sicuti à te obseruatum video) vbi Hippocrates Cyceonis meminit, ne verbum quidem de Cyceone in medium affert. Nec id ab re fortasse factum est. Nam cum lib. & Commento sexto de morbis vulgaribus, de eo se latius tractasse sciret, non videbatur illi valde necessarium, iterum de illo verba facere. Hoc itaque in loco, quem te haudquaquam legisse animaduerto, Medicos docet Hippocrates, dolores in vniuersum curare, iis verbis. In doloribus proximum ventrem purgare, & sanguinis ventrem rescindere, vstio, sectio, calefactio, refrigeratio, sternutatio, stirpium humores in quibus vim habent, & Cyceon, maleficorum lac, allium, vinum feruefactum, acetum, sal. Hæc ille. Quæ declarans Galenus, cum ad Cyceonem deuentum est, quem parari vino aliquo edulio admixto non ignorabat, ita rem exorditur. Nam pe quod vinum dolores oculorum ex obstructione orientes mitiget, ex Aphorismorum interpretationibus didicistis. Nunc verò & aliorum, quicunque eadem ratione concitantur, dolorum, nonnunquam ob sanguinis crassitudinem, nonnunquam ex frigiditate, vobis in mentem veniat, cum sæpius & in ventris doloribus & in dolore capitis vocato Hemicranea, meracius vinum sumptum, confestim quidē manifestè iuuisse, accedente deinde somno, in totum dolorem

Galeni de Cyceone sententia.

lorem sustulisse videritis. Vidistis autem me, non illico ieiuno sed assumpto cibo exhibere. At hoc loco vtrunque miscuit Hippocrates, cibum & potum. Tale enim quiddã Cyceon est, quemadmodum apud Homerum didicistis: miscentibus quidem alia cum vino, commune verò omnium vinum habentibus: fortasse verò & cum polenta vinum miscebant, necessariò autem, & alia misceri ex hoc nomine Cyceon, veteres significare quispiam putauerit, si eos appellationem hanc in eum sensum magis accipere iudicatis. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum sine cibo vino vti iubens, vt opinionem meam confirmarem, multis subitò calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum vt fui veritus, magis cruciatum animaduerti. Ego profectò vinum sine cibo epotum læsum ire arbitrabar, & experientia idem testata firmiorem opinionem meam reddidit. Cyceon autem, cùm in seipsum cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex vtriusque mediocri mixtione, æquabilis paulatim calefactio in partibus affectis augescens, sine multis vaporibus, & refrigerata calefacit, & intensã digerit. Hæc ad literam Galenus. Quibus tamen nihil certi affert nobis de parandi Cycæonis ratione apud Hippocratem. Nam etsi dicat is FORTASSE VERO ET CVM POLENTA VINVM MISCEBANT, non tamen id determinatè affirmat. Nec sufficit quod dicat Cyceonem cibi & potus mixturam esse, quemadmodum apud Homerum didicerunt eius discipuli, quippe quòd hic non huiusce mixturæ componendæ rationem afferat, sed de vocabuli significatione agat. Quo fit vt nihil certi de Cyceonis apparatu, de quo Hippocrates intellexit, ex Galeni scriptis tibi describere possim. Verum si meam de Cyceone debeam dicere sententiam, crediderim ego variis modis id apparasse antiquos, quod videtur etiam sensisse Galenus, cùm dicit. MISCENTIBVS QVIDEM ALIA CVM VINO, &c. Nam quemadmodum nos in ventriculi doloribus à frigiditate, vel flatu excitatis Cyceonẽ nostrum paramus ex Cretico vino, ouis, Saccharo & butyri momento, quinetiam ex pane tritutato, & carnium iure incocto & addito deinde vino, ita sanè Cyceonem suum parasse veteres, haud dubitauerim, vel ex vino & ptisana, vel ex eodem & polenta, vt Galenus suspicari videtur, vel ex aliis fortasse eduliis,

Cyceonis facultas.

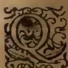
Matthioli de Cyceone sententia.

sti, non sum veritus id à te per literas petere, quod tu nullo, nec rei, nec nominis dispendio præstare posses, & mihi esset optatissimum simul & maximè necessarium. Equidem veterum medicorum vestigiis insistens in profligandis morbis Melancholicis Elleboro, velut præcipiunt, correcto, nonnunquam sum vsus satis quidem fœliciter, at non sine aliqua ægrorum molestia & periculo. Quæ ambo euitare cupiens diligenter legi, & relegi varia Medicorum veterum & recentiorum monumenta, nihil tamen inueni, quod omni ex parte tutum Ellebori vsum efficeret. Incidi tandem in doctissima tua in Dioscoridem commentaria, & legi quod admones de Ellebori diluto magno ægrorum commodo propinato, rationem tamē diluendi, seu infundendi apud te retines, eam ego ad plenum, si non est molestum, ex te intelligere valde cupio. Quare te quàm possum rogo, vt mihi per hunc tabellarium rescribas, qua ratione, & præparatione vtaris vtroque Elleboro, & amicos tibi Medicos vti docueris, hoc vno beneficio me tibi iam pridem deuinctissimum, emolumento ex tuis doctissimis commentariis percepto, redditurus deuinctiorem. Et si quid erit in hac regione, in quo tibi vsui futura sit opera mea, eam offero promptissimam, absque vlla prorsus exceptione. Mitto portiunculam eius plantæ, quam nostrates Antoram vocant, ea admodum frequens in montibus his nascitur. Vtuntur radice ad puerorum lumbricos. Scire cupio, an ea sit, quam cap. de Aconito Dioscoridis scribis ab Auicenna vocari Napellum Moysi. Habet hoc littus Peplion & δενδρομαλάχην sponte nascentem, copiosam, radice, caudice & stolonibus lignosis, folio, flore & semine Althææ paulò latioribus. Toto habitu, longè alia planta videtur, quàm ea cuius picturam exhibes, capite de malua, quam ex Theophrasto ais, cultura tantum, & arte proceram fieri, vt vidisti Grignanij ad lacum Benacum. Habet hæc regio plantas non contemnendas, è quibus si quid desyderes, curabo pro virili hac in re tibi gratum facere. Deus Opt. Max. doctissime & Excellentissime D. Matthiole, te diutissimè seruet incolumē, & semper ad meliora prouehat. Genuæ Non. Nouembris. Anno M. D. LIX.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Iordano Medico S. P. D.

Epistola hac sequens respondet praecedenti.

Vanquam te nunquam de facie noui, nec vlla hactenus mihi tecum intercessit amicitia, gratissimæ tamen fuerunt mihi literæ tuæ, tum quòd ex iis cognouerim, quantum doctrina & facundia valeas, tum etiam quanta tua sit erga me animi promptitudo, ac in consequenda nostra amicitia voluntas. Etenim nihil esse suauius in hac vita mihi semper persuasi, nihil gratius, nihil denique beatius, quàm optimos, ac doctos habere amicos. Nostræ huic sententiæ fauisse plurimùm Deum Opt. Max. hinc facilè coniicere possum, quòd nō desint quotidiè optimi, ac doctissimi viri, qui sua sponte mihi, quem nunquam viderunt, scribant, & meam exposcant amicitiam. Quò fit, vt nullius impudentiæ te accusare debeam, quòd nunc ad me tibi ignotum scribas, sed potius te totum hilari ac benigno complecti animo, atque etiam lætari, de tua in me confidentia, ac humanitate. Vt autem id quod à me petis consequaris, & me hominem candidum virtutúmque tuarum amantissimum cognoscas, mitto tibi Epistolam huic adnexam, quam cuidam alteri medico de Elleborismo in quartanis propinando iam pridem scripseram. Hac itaque tibi satisfactum iri censeo, nec aliud addendum fuit, nisi vt scias, quòd eadem ratione album etiam Elleborum præparare soleam. Atqui hunc in quartana febre propinare hactenus nunquam ausim. Vsus sum nonnunquam illo in Melancholicis affectibus, sero caprino macerato, additis Pæoniæ seminibus, Zedoaria, & Schænantho. Alia Ellebori parandi ratione nunquam vsus sum, nec vllum eius genus in puluerem contritum vnquam dare potandum excogitaui. Atqui velim vbi medicamentum expertus fueris, illud cęteris, quos nosti, Medicis patefacias, ne putarent fortasse aliqui, me id in meis non recitasse Commentariis, vel auaritia, vel inuidia persuasum. Id enim negligentia potiùs quadam prætermissum est, quàm quòd voluerim hoc medicamentum obtegere & mihi tantum asseruare. Vidi Antoræ summitates, quæ longè chariores mihi fuissent, si cum floribus & radicibus

Autoris excusatio cur antea suum non descripserit Elleborismum.

Antora.

dicibus eas ad me misisses. Hoc si posthac feceris, meam de re hac habebis sententiam. Quandoquidem, quanquam ex vnguibus (vt aiunt) Leo cognosci potest, & ego nunc non aliter sentiam, quàm quòd hæ summitates eius sint Antoræ, quam puto appellasse Auicennam Napellum Moysi, nolo tamen id pro certo tibi affirmare, nisi prius integram eius plantam conspexerim. Napelli Moysi imaginem (ni fallor) dedi ego vnà cum Napello, sed nescio, quomodo Calcographorum, vel fortasse inuidorum causa plantæ titulus fuerit immutatus. Id quod mihi euenisse video in maiori malua, quippe quòd nunquam in ea fuerim opinione, hoc Maluæ genus arboream fuisse Maluam de qua veteres scripserunt, cuius rei argumento esse potest, quod id nunquam in meis affirmauerim Commentariis. Porrò nec eam, quam in Franciscanorum monachorum cœnobio Grignanij viderã, genuinam δενδρομαλάχην esse censeo, quòd sciuerim, hanc ex hortensi ac vulgari malua, Monachi cuiusdam mangonio ac diligenti quadam cultura instar arboris excreuisse. Quam sententiam eò magis amplector, quò nunc abs te factus sum certior, isthîc sponte prouenire genuinam δενδρομαλάχην. Hanc fateor ingenuè me nunquam vidisse. Quò fit, vt nouarum plantarum cupidus, nunc abs te petam ne me hac plãta, vel eius semine diu destitutum relinquas. Poteris cum hac mittere etiam Peplion. Hoc si pro tua humanitate præstiteris præter id, quòd mihi gratissimum feceris, non modicam fortasse laudem tibi comparaueris. Nam vbi primum harum stirpium imagines in meis addam Commentariis, omnia hæc tibi tantum accepta referam. Velim præter hæc vt quotquot fuerint isthîc plantæ, quibus putas augeri posse Dioscoridem nostrum in Reipub. commodum, eas omnes hoc anno diligenter mihi asseruares, quinetiam vt nullis parceres sumptibus. Curabo enim, vt nullo tuæ pecuniæ dispendio hoc abs te fiat, vt fusiùs Antianus, qui tibi hasce meas dabit literas, oretenus explicabit. Vale, & eo quo cœpisti me amore prosequere.

Napellus Moysi.

In Napello Moysi titulus immutatus Calcographorum negligentia.

In Malua maiori titulus.

δενδρομαλάχη.

* * *

D PETRI

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Iulio Moderato, Pharmacopæo Ariminensi
S. P. D.

Describuntur Ceruini fungi historia, & vires.

Vm rebus nouis te plurimum delectari sciam, Tuber quoddam subterraneum, quod hîc ceruinum Boletum Boemi vocant, cum hisce meis literis ad te mitto. Puto enim de eo te nihil vnquã audiuisse, quòd nulla apud antiquos, recentioresve scriptores extet huiusce fungi memoria, quódque reperiri non possit, nisi iis in syluis, vbi plurimi habentur cerui, ac venatores, qui hæc naturæ secreta norunt, sed quùm hæc inaudita sint apud vos, nolim te in posterum latere ceruini fungi historiam, & vires. *Ceruini fungi historia.* Fungum itaque hunc tuberum vulgarium modo sub terra nasci affirmãt venatores, vbi ceruino semine in coitu inficitur solum. Id quod plerunque fieri solet exempto è vulua genitali adhuc seminis aliquid continente, maris impetum fugiente fœmina. Hunc fortasse inuenire nemo posset, ni cerui ipsi locum quodam statuto anni tempore ostenderent. Scalpunt enim naturali quodam instinctu ducti anterioribus pedibus locum, vbi globosus fungus sub terra delitescit, quod olfactu percipere eos affirmant. Spirat enim fungus graui odore præsertim recenter effossus. Qui secreta hæc norunt venatores & rustici, qui syluas frequentant, loca diligenter obseruant ceruinis pedibus diducta, effossáque scrobe, fungos eximunt, & pharmacopœis vendunt, qui dissectos in particulas, & filo traiectos siccant postea in vmbra, seruántque in medicum vsum. His eadem ferè facies inest, quam in cæteris spectamus tuberibus, globosa tamen in omnibus, & inæqualis. Extima cuticula subnigricat, carnosa verò & ipsa fungosa substantia albicat. *Ceruinus fungus virilem mentulam referens.* Sunt etiam qui genus aliquod reperiri dicant, erectæ virilis mentulæ forma, adeò vt in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam testiculos referentes cõspiciantur. Hic fungus in ciborum vsum hactenus non venit, nec eo vescuntur Boemi, sed eo iis in medicamentis vtuntur, quæ venerem mouent. *Fungi ceruini vires.* Siquidẽ ad hoc plurimũ illum valere putãt, & presertim qui humani genitalis faciẽ refert. In quẽ vsum,

ficci puluerē ex dulci vino propinant, drachmæ, vel ſeſquidrachmę pōdere. Lactis vbertatem hunc etiam afferre aiunt ex ptiſana vel muliebri lacte potum, ſed valentius id agere ſi longi piperis aliquid addatur. Suffitu occluſos fœminarum locos reſerare tradunt, & vuluæ ſtrangulatus auertere. Non deſunt ſuperſtitioſæ mulierculæ, quæ iis abutuntur in amatoriis poculis, quibuſdam prius admurmuratis incantationibus. Affirmant præterea valere ceruinum fungum ad epota venena, ex mero hauſtum, quinetiam ad venenoſorum omnium morſum, non modò potum, ſed etiam illitum excalfacere hunc ex odoris graueolentia, quiſpiam facilè iudicabit. Optarem vt tam rarum medicamentum Italiæ hactenus ignotum ſeri vel tranſplantari poſſet, & inter cætera rara ſimplicia, quæ in tuo tam celebri viridario, diligenti admodum cultura alis, hic etiam viueret fungus. Sed poſtquā hoc nobis vetat natura, hunc ſiccum tibi aſſeruato. Mitto tibi præter id legitimæ Chalcitis, & veræ Myſis aliquot fruſta, quæ vt apud vos rara, ita ſanè cara tibi futura ſpero. Vale.

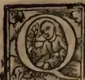

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM

Liber Quartus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Vlyssi Aldrouando Bononiensi Medico S. P. D.

Disputatur an larix nostra, sit larix Plinij & antiquorum.

QVòd epistolam illam meam, quam antea ad te miseram, tantopere laudibus effers, facis id tu quidem humaniter & amicè, & ego me herculè mihi ipsi plurimùm hoc nomine gratulor, præsertim cum Robertelij viri Doctissimi (vt scribis) iudicio, non parùm, tùm elegantiæ, tùm doctrinæ alicuius nomine probetur, id quod ipse mihi vix persuadeo, quando ne mihi quidem in eis satisfacio, qui tamen scripta mea, qualiacunque sint, aspernari non soleo. Atqui multò magis tuo nomine gaudeo, quòd meis argumentis persuasus, iam de Picea & Pino in aliam transieris opinionem, adeò vt tecum ipse statueris (quæ tua est humanitas) vbi in publicis lectionibus, de pino & picea disserere tibi sese offerat occasio, meam non solùm auditoribus afferre sententiam, sed etiam comprobare. Pro qua ingenui animi tui erga me propensione, si eas tibi gratias non referam, quas me tibi debere non ambigo, boni consulas velim, quòd plura nūc præstare non valeam. Verùm vt cognoscas, quàm promptus sit Matthioli animus in tuis expediendis petitionibus, etsi, quæ nunc tibi à me scribi de Larice desideras, factu di

ctu dictúque non admodum facilia sunt, non tamen prætermittam ob eam, quam de me concepisti spem, quin omnibus modis tuæ satisfaciam voluntati. Quòd itaque in commentariis nostris in Dioscoridem nulla dubitatione scripsi, laricem nostram ab antiquorum larice nihil differre, eam ob rem rationibus nonnullis persuasus, dubitasse te semper affirmas, imò etiam credidisse videris, arborem quam laricem vocamus, illam non esse, de qua scribit Plinius. Et ne videaris præter rationem hac in re hæsitare, plura contra sententiam meam in medium affers argumenta, sic inquiens: Larix Plinij testimonio, perpetuò viret, folia pungentia habet, non floret, & eius lignum non ardet, flammámque non cócipit, & eius cortex læuior est, quàm piceæ, & sterilis est. Sed larix vulgaris perpetuò non viret, folia pungentia non habet, floret, ardet, & corticem valde crassum habet, & fœcunda est, ergo larix vulgaris, non est larix antiquorum. Maior nota & est ex Plinij historia, & quod non ardeat, notum est apud Vitruuium. Minor propositio est etiam notissima, vt te non ignorare censeo. Nec dicere oportet errasse Vitruuium, Palladium & Plinium, cùm certò illis notissima fuerit larix. Ad hæc si vulgaris larix, esset larix antiquorum, cùm illa agaricum proferat, tàm notabile medicamētum, id sanè non prætermisisset Plinius, cum tàm diligens rerum naturalium fuerit indagator. Hæc tua sunt argumenta, quæ in hanc te vocarunt dubitationem. Ea cùm mea sanè sententia (vt statim audies) firma non sint, sequitur vt nec tua vera sit conclusio. Imprimis autem cur Plinio credam, laricem perpetuò virere, nihil est, quod me moueat, tùm quod reperiā in resiniferarum arborum historia; pluribus in locis illum sibi ipsi contradicere, & satis confusè de his omnibus scribere, tùm etiam quod videam affirmasse illum, Terebintho & Tamarici folia non decidere, cùm tamen nos contrarium videamus. His accedit alia etiam ratio, quæ Plinij fidē mihi maximè suspectam reddit. Siquidē is vbi eas recēset arbores, quæ perpetuò virent, Syluestriū generis, inquit, folia nō decidūt Abieti, Larici, Pinastro, Iunipero, Cedro, Terebintho Buxo, Ilici, Aquifolio, Suberi, Taxo, Tamarici. Inter vtraq; genera sunt. Adrachne in Græcia, & vbiq; Vnedo. Cæteræ verò omnes extra prædictas (etenim numerare longum est) folia deperdunt. Sed hoc est falsum, cum Picea, Phyl-

Argumenta contra Matthioli sententiam.

Responsiones ad argumēta Plinium pluribus in locis sibi contradicere in Resiniferarum arborum historia.

Plinius notatur.

Arbores quæ perpetuo virent.

lirea, Licium, Cistus, Myrtus, Oleaster, Thuia Sabina, Syluestris Laurus, Phellodrys, Celaster vbique perpetuo folio vireant. Cæterùm cùm hæc omnia ex Theophrasto libro I. capite xv. transcribat Plinius, non deest suspicio, quin ipse πίτυν apud Theophrastum (vt plerunque id fecisse animaduertimus) Laricem verterit. Quò fit, vt hac in re nulla mihi Plinio sit adhibenda fides.

Laricem non esse debere foliis aculeatis.

Præterea, quòd antiquorum Larix foliis fuerit aculeatis, quódque eius cortex læuior sit, quàm Piceæ, non satis quidem exploratum habeo, cùm Plinij ipsius testimonio, etiam contrarium probari possit, etsi fortasse, ob non intellectam Plinij lectionem, in hoc aberrauerint Ruellius, & alij docti viri. Quippe qui Plinium non intelligentes, ea quæ de Larice libro decimosexto, capite decimo: idem scribit Plinius, Piceæ tribuerunt. Etenim si locus ille diligentius expendatur, facilè cognoscet quispiam Grammaticus, & Latinæ linguæ peritus, lectioni subesse mendā. Vt autem me vera narrare, & Laricē Plinij ipsius testimonio acuminata folia haudquaquam proferre cognoscas, exponam in primis vulgatam Plinij lectionem, quam non intellexerunt viri illi doctissimi: deinde verò facilè tibi detegam, ibi proculdubio quandā deesse particulam, quam si tuo addideris Plinio, statim eorum depræhenderis errorem. Plinius itaque loco prius citato (vt vulgatum legit exemplar) sic habet. Sed Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, læuiórque cortice, folio villosior, pinguior, densior, molliórq; flexu. At Piceæ rariora sicciorá que folia, & teneriora & magis algentia, totáque horridior est, & persusa resina. Hunc itaque locum si diligenter expenderis, non magno sanè negotio cognosces Piceam, nō Laricem cortice esse læuiorem, & pungentia habere folia. Nam vbi Plinius ait. Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, læuiórque cortice, nemo qui Latinæ linguæ fuerit peritus & Grammaticæ non ignarus, affirmabit vnquam particulam, ILLA, referri debere ad Laricem, sed ad Piceam tanquam ad priorem & remotiorem particulam. Præterea si illa omnia, quæ sequuntur Piceæ assignaret Plinius, non fuisset illi opus per transitiuam disiunctiuámq; orationem paulò post dicere Sed Piceæ rariora, sicciorá que folia. Nam hæc disiunctio manifestè demonstrat prius aliqua de Larice dixisse Plinium. At tu si vis hūc locum restituere, & omnibus

Ruellius notatur.

Plinii locus in Larice restitutus.

reddere

reddere clariorem, ita tuum castigabis Plinium ex meo manu scripto. Illa crassior læuiórque cortice, hæc (id est Larix) folio villosior; pinguior, densior, mollíórque flexu. At Piceæ &c. Quod si non feceris, haudquaquam rectè hunc explanabis locum, nec vllum vnquam viuum illi dederis sensum, imò in pluribus sibi contradicere Plinium cognosces. Siquidem si de Picea illum loqui dices, cùm ait. Illa crassior læuiórque cortice, dicas item oportet, Piceæ historiam sequi, cùm inquit, folio villosior, pinguior, densior, molliórq; flexu. Sed quomodo fieri possit, vt ea folia, quæ prius fecerat villosiora, pinguiora, densiora, molliorá que, illico fecerit rariora, ficciora, tenuiora & magis algentia, tibi ipse tu iudex esto. Quamobrem, si hæc omnia rectè expenderis, illico animaduertes in vulgari, vbicunque edita sit, Plinij lectione, desiderari particulam, H A E C, non solùm ex Plinio manu scripto, sed ex deprauato lectionis sensu. Quæ omnia cùm vera sint, falsum esse conuincunt, Laricem esse cortice Piceæ læuiorem & pungentia habere folia. Siquidem villosum & spinosum contrario modo se habent. Nam villi, pili sunt tactu mollissimo, qui quantum à spinis differant, haud te latere non ambigo. Ideóque Plinius cùm sciret Larici folia non esse aculeata, eadem villosiora, pinguiora, molliora que pilorum modo haberi scribit, quemadmodum in nostra visuntur Larice. Id ꝙ eodẽ capite repetiit de Larice pariter scribẽs his verbis. Mas breuior & durior, Fœmina procerior, pinguioribus foliis & simplicibus atq; nõ rigentibus Nec velim putes dixisse Pliniũ, Fœminæ non esse rigentia folia, ad maris differentiam, quòd ibi, A T Q V E, nil aliud significet, quàm Etiam, Id est, etiam nõ rigẽtibus, quemadmodum in mare videmus, aliâs sibi ipsi in eodem ferè loco contradiceret Plinius, ex allatis superius rationibus. At si obiiceres, eundem scripsisse Plinium libr. xvj. capit. xxiiij. Pino, Piceæ, Abieti, Larici, Cedro, pungentia inesse folia, cùm hæc videam transcribere illum ex Theophrasto lib. j. cap. xv. de plãtarum historia, nec ibi Laricis vlla fiat mentio, vereor sanè, ne Plinius ibi Theophrasti πίτυν Laricem verterit, vt aliis in plerísque locis idem fecisse annotauimus. Qua quidem per uersione persuasus Theodorus Plinij potius sequutus errores, quàm Græcam Theophrasti fidem, Theophrastum ipsum in quàm plurimis locis peruertit. Siquidem vbi Theophra-

Plinii locus expositus.

Plinius sæpe πίτυν ex Theophrasto Laricem male vertit. Theodorus notatur pluribus erratis.

sti codex habet, ἀκανθώδες δὲ ἐπὶ τῶν ἄκρων. καθάπερ τὸ τῆς πεύκης, καὶ πίτυος. καὶ ἐλάτης ἔτι δὲ κέδρου, Theodorus vertit, Pini quoque, Laricis, Abietis, atque etiam Cedri extremitate pungentia folia insunt. Quod etiam fecit libro & cap. ij. de historia. Ibi enim Theophrastus habet. οἷον ἐλάτη, πεύκη, πίτυϊ. Quæ verba perperam vertit Gaza, vt Abies, Pinus, Larix. Atqui non hic solùm πίτυν Laricem inuertit, sed libro quarto, cap. sexto, & libro. v. capit. j. & ix. capite primo, & ij. de historia. Quinetiam de causis libro j. capit. vigesimoprimo, & lib. v. cap. xxiiij. & libr. vj. cap. xviij. ac aliis plerisque in locis, quæ in Latino Theophrasto castigare poteris. Quòd autẽ Plinius Pinum sæpe perperàm pro Larice acceperit, constat ex eo, quòd libr. xvj. capit. x. scripsit his verbis, Laricis morbus est, vt tæda fiat. Quandoquidem Pini proprium est hoc, non Laricis. Id quod apertissimè comprobatur Theophrasti testimonio, Qui libro iij. capite, x. de historia sic habet, Morbum Pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non solùm cor, sed etiam pars extrema caudicis in tædam transiuerit. tunc strangulari quodammodo, quod sponte accidit vbertate arboris largissimâ, quoad quis côiectare possit. Tæda enim totum efficitur. Ergo hæc Pini propria affectio est. Hactenus Theophrastus. Id quod hic in Bohæmia, vbi ingentissimæ Pinorum syluæ vbique ferè habentur, continuò videmus. Præterea Plinius loco superius citato scribit Laricem vstis radicibus repullulare nunquam. Picea verò contrà. Quibus manifestè deprehenditur, hic etiam perperàm Laricem pro Pinu vsurpasse illum. Etenim Theophrastus eodem libro & capite nuper citato, Pinum, inquit, adustis radicibus nunquam regerminare, Piceam regerminare quidem affirmant, vt in Lesbo accidit incenso monte Pyrrheo, qui Piceis scatet. Adhæc libro vigesimo quarto, capite sexto, Laricis & Piceæ foliorum ex aceto decoctum, dolori dentium prodesse ex Dioscoride idem transcribit Plinius. Atqui Dioscorides non ex Laricis foliis id parari medicamentum ait, sed ex Piceæ & Pini foliis. Sed de his aliàs fortasse plura. Quòd autem non florere Laricem nec fructum ferre Plinius dixerit, ad id nil aliud respondendum videtur, quàm quòd, cum in huiusce plantæ historia pluribus alioqui modis hallucinatus sit, non videam quo pacto eius possim comprobare sententiam, præsertim cùm etsi ipse affirmanter scribat libro decimosexto, capite

Plinii errores in larice probantur.

Pinorum sylua in Bohemia frequentissima.

capite vigesimoquinto, Ilicem, Piceam, Laricem, Pinum nullo flore exhilarescere, Theophrastus tamen libro tertio, capite sexto, de historia plantarum, florere Pinum & Piceam, nec negarit, nec affirmarit. Sed florere vtranque apertissime testantur Boæmiæ syluæ, vbi floride quotannis inspiciuntur Pinus odore (vt ego mihi testis esse possum) haud quidé ingrato. Quo fit, vt Plinio mihi subscribendum non sit. præsertim cùm videam negasse illum, Populum, Myricam, Alnum haudquaquam fructum ferre, nec Bechium florem, cum tamen hoc falsum esse sciant, non solùm rei plantariæ periti, sed coriarij ac vetulæ. *Pinus floret.* *Plinii error notatur.*

Postremo negas Antiquorum Laricem, nostram esse posse, quòd Plinij, Victruuij & Palladij autoritate, satis sit comprobatum, Laricem non ardere. nec igne vnquam accendi. Atqui velim vt si Plinio perpetuò tibi credendum statueris, statuas etiam eidem Plinio credere, proculdubio ardere Laricem, vbi igni admoueatur. Quandoquidem is libro decimosexto, capite duodecimo, In Macedonia Laricem masculam vrere Macedones scribit, Fœminæ radices tantum & ex his parare carbones. Quibus iam certior fies, quàm bellè sibi constiterit Plinius in Laricis historia, quámque de ea fabulosè scripserit Victruuius, à quo Plinium transcripsisse, non ambigimus. Cæterum quàm vana ac futili ducantur opinione, qui Victruuij ac Plinij autoritate freti, Laricem nostram genuinam non esse contendũt, quòd eam facilè accendi comburíque videant, præter Macedones, ipsa manifestè testatur ratio. Siquidem cùm tam antiquorum quàm recentiorum scriptorum consensu, presertim que ipsius Victruuij & Plinij Larix, præpinguem, liquidam & copiosam resinam fundat, mellis Attici colore, quæ perinde ac bitumen igni admota, quàm celerrimè accenditur & vehementissimè flagrat, ignari imò potius stolidi hominis est, credere Laricem præpinguem, resinosam & resiniferam arborem, quæ (si Plinio credimus) facilè tabescit in tædam, qua nihil est ad ignem accendendum aptius, ignem respuere, cùm lapides ipsi, qui sui natura flammis nunquã flagrant, vbi tamen bituminoso succo redundent, vt Gagates, perinde ac ligna exurantur vertátúrque in cineres. Id quod facilè testabuntur Flandri, Brabanti, & alij plures Aquilonares populi, qui lignorum penuria, hisce lapidibus suos perpetuò *Laricem ardere cõtra Plinium & Victruuium.* *Lapidibus lignorum loco ad ignem qui vtantur.*

D 5 fo

fouent ignes. Ideoque si vera esse consentimus, quæ narrat Vitruuius de Castello illo circa alpes trabibus Laricinis extructo, quòd scilicet iussu Cæsaris admotis incensis virgarum fasciculis ac facibus, Lariceæ illæ trabes admotum respuerint ignem dicamus id euenisse necesse est, nō quòd Laricis materia non comburatur, sed quod ventorum, aeris, niuium, pluuiæ & algoris iniuria quibus Alpina regio illa quocunque ferè tempore afficitur, durior ac lapidiosior facta, non ita facilè accendi potuerit, præsertim quòd omnis arborum materia, quæ solidior sit, non illico primo statim occursu facilè accendatur. Etenim Larix soliditate ac duritie præ cæteris præstat, quæ vbi aereis illis affectibus lapidosam quandam cōtraxerit naturam, & eius etiam resina contabuerit, mirum sanè non est, si non ita facilè accendatur. Ad id autem, quod si Larix antiquorum nostra fuisset Larix, cùm Agaricum proferat, non prætermisisset Plinius maximus rerum naturalium indagator, quin de eo aliquam fecisset mentionem, nil aliud respondēdum succurrit, quàm quòd mihi nihil mirum sit id prætermisisse illum. cum certò sciam alia longè maiora notioráque ab eo esse prætermissa. Sed mirari potius debeo, quòd is libro decimosexto, capite octauo, fuerit fabulatus, Galliarum glandiferas maximè arbores Agaricum ferre, quod tamen, vt falsissimum esse scimus, ita à nemine antea scriptum esse, non ignoramus, vt in commentariis nostris in Dioscoridem de Larice agentes fusiùs diximus. Nec velim credas, huic Plinianæ lectioni subesse mendam, quòd scilicet ibi coniferas, non glandiferas arbores legendum sit, vt impostor ille omnium impudētissimus ad Rosarium Polonum scribens fabulatur, & hunc Plinij locum se primum restituisse gloriatur. Siquidem ibi Plinius in vniuersa illius capitis oratione de alia re non scribit, quàm de his, quæ è glandiferis arboribus proueniunt. Quo fit vt quum veterator ille locum hunc Plinij haud emendarit non Plinium castigasse, sed ipsum castigatione indigere iam cognoscere possis. Cæterum si præter hæc reliquas Laricis notas expendamus, nihil sanè erit quod impediat, quo minus Larix nostra non sit legitima. Siquidem si corticem intueamur, est quidem is Piceæ cortice crassior, vt Plinius inquit. Si materiæ præstantiam, solidam eam, firmam, robustam, perpetuámque conspiciemus,

Vitruuii testimoniū impugnatur.

Plinii in Agarico erratum.

Guilandinus.

& ædium & nauium fabricis aptissimam, cùm non solùm in sicco, sed in humore (vt Plinius inquit) præ cæteris valeat. Si ligni colorem inspiciamus, quinetiam si odorem experiamur, rubescere sanè nostratem Laricem, ac acri esse odore, vnà cum Plinio fatebimur. Si mansu eius quoque saporem degustemus, amaram illam cum Vitruuio dicemus. Adhæc si decorticatam in flumen, vel lacum proiiciemus, non fluitare Laricem nostram, sed illicò eandem fundum petere intuebimur. Quæ omnia certissimum præbent indicium, nihil ab antiquorũ Larice differre nostratẽ. His accedit arboris vasta proceritas, natale solũ, & ipsa tripartita germinatio. Etenim nostra Larix facilè cæteras coniferas arbores longitudine superat. Nascitur in montibus, & in vniuersa Rhœtiæ regione copiosissima habetur. Vnde ad restituendum Neumachiarium pontem Tiberius Cæsar (vt ipse testatur Plinius) ingentes Lariceas trabes aduchi curauit. Quinetiam obseruatũ esse scimus ter in anno nostrã laricẽ germina fundere. Præter id manifesto est argumẽto laricẽ nostrã esse genuinã, ea, quam, fundit Resina, falsò Terebinthina Myropolis appellata. Siquidẽ hæc substantiæ consistentia, quinetiam colore, odore, saporéque nihil penitus distare videtur à Laricea Resina, de qua ipse meminit Plinius libro decimosexto, capite decimo, & libro vigesimoquarto, capite sexagesimo. Etenim è Larice Resinam erumpere ait melleo colore atque lentore, odore viroso, nunquam durescentem. Id quod ante ipsum dixerat Vitruuius. Siquidem is Laricis resinam liquidam esse scribit, mellis Attici colore & Phthisicis vtilem. Quæ quidem notæ in nostra Laricea adeò claræ apparent, vt Thyresia cæcior dici possit, & Marpesia caute stupidior, qui hanc non nouerit Resinam esse Larignam, de qua meminêre Vitruuius & Plinius. Cæterùm si cuipiã fortasse tot rationibus, tot argumentis, tot præclarissimorum autorum testimoniis satisfactum non est, consulat is etiam Galenum & eius κατὰ γένη libros perlegat. Ibi enim lib. I. ca. decimoquinto, & libr. II. capi. I. & II. quinetiam libr. IIII. capite XIIII, pluribus sanè modis atque testimoniis comprobatum esse reperiet, Resinam Lariceam nostram, nihil prorsus à genuina distare, sed ipsam eandem esse, de qua idẽ scribit Galenus, cuius etiã æuo Terebinthinæ loco vsurpatur Larigna, vbi illa non esset ad manus. Quãobrem

mirum

Larignam resinam pro Terebinthina & surpauerunt etiā antiqui.

mirum nobis non sit, si posthac, vbi superioribus annis Terebinthina resina defecerat, vbique penè eius loco Larignæ inualuerit vsus. Sed his ita solidè apertéque comprobatum esse arbitror, nostram & antiquorum Laricem vnam & eandem esse plantam, vt nihil amplius hac in re non solùm tibi fuerit vlterius ambigendum, sed nec aliis quibusdam, nisi fortasse pertinacibus ac contentiosis, quibus cum nullum mihi intercedit negotium. Ex quorum agmine, qui tam temerè asseuerant Laricem nostram, magnam illam esse Cedrum, quam Plinius Cedrelaten appellat, cuiúsque in sacris literis apud Hebræos tàm frequens, honorificáque fit mentio, deinceps ab omnibus deridebuntur, vbi hanc nostram epistolam legerint. Sed nihil est, quod magis homines etiam non indoctos in delirium ducat, quàm ipsa pestilens ambitio, qua plurimùm ij ducuntur, qui, vt præ cæteris scire, ac sapere videantur, nil aliud die noctúque moliuntur, quàm vt noui inauditíque aliquid vel dicant, vel scribant. Quod vt consequantur fucatis sophismatibus suas adeò concinnãt sententias, ac poliunt, vt studiosa iuuentus, cui hæc non ita facilè innotui impostura, hos perditos nebulones præ cæteris euehat ac colat. Sed vbi in eorum veniunt iudicium, qui rem ipsam vbique exploratam habent, facilè spongia veritatis detergitur fucus & detegitur impostura. At quis tam fuerit mente alienus, qui credat Laricem nostram Hebræorum esse Cedrum, cùm Plinius de ea peculiarem à Larice fecerit historiam, & quòd illa Abieti non sit absimilis, Cedrelaten appellauerit? Quam qui in monte Libano viderunt, vt Bellonius, & qui Hierosolymam ad SALVATORIS nostri tumulum peregrè proficiscuntur, non Larici similem pingunt, sed Abieti: Vnde rectè illi nomẽ à Græcis desumptum κεδρελάτη Plinio inditum est, adde etiam quod huic folia perpetuò virescant. Talis itaque est pestilens quorundam doctrina, quam cum tractu temporis veris, ac solidis argumentis expugnatam, dirutam, collapsámque cernunt, nec vllis possint se tueri præsidiis illicò ferarum more in furorẽ aguntur, more canum rabidorum latrantes & spumanti ore oberrantes. Quinetiam vipereo quodam veneno perfusi, tantùm conuitiis, criminationibus, maledictis, & omne genus fœditatibus confidunt. Quò postea fit, vt dum alios læsuros se putant, se ipsos interimant, & nõ solùm ab inimicis,

Contra Guilandinum.

sed

ſed etiam ab amicis perpetuo habeantur opprobrio. Ego verò cùm veritati propalandæ ſuſtinendæque ſemper fuerim addictus, nihilque mihi magis ſemper fuerit in votis, quàm Rempub. ac poſteritatem iuuare, horum perditorum hominum calumnias, criminationes, conuitia, maledicta, peſtilentésque eructationes potiùs æquo ac forti animo ferre decreui, quàm à meo inſtituto deſiſtere. Sed ne ægrè feras obſecro, mi amantiſſime Aldrouande, quòd tecum de his colloquar. Quandoquidem cùm haud me lateat, te virum eſſe integerrimum, candidum, pium, & doctum, volui hæc ad te ſcribere præterea, quæ de Larice diſſerui, vt vbi in hoſce incideris Sophiſtas & contentioſos Sycophantas, meum ſequaris conſilium: Cùm probis, candidíſque viris longè conſultius ſit, malorum omne genus experiri, quàm ne tantillum quidem à veritate deflectere: quam qui opprimere ſtudent, ij ſanè digni ſunt, vt è medio tollantur. Interim velim, vt tibi perſuadeas, te tantum tibi de me poſſe polliceri, quantum cognoueris à me poſſe præſtari. Vale.

HIERONYMVS DONZELLINVS Medicus, ac Philoſophus, Petro Andreæ Matthiolo Sereniſſi. Principis Ferdinandi, Archiducis Auſtriæ Medico, S. P. D.

Conſolatur Matthiolum aduerſus inuidos & blaterones.

CVm omnium artium is vſus ſit ac finis, vt mortalium ſaluti & commodo ſeruiant ac famulentur, earum tamen nulla ſcopum hunc propiùs attingit, quàm Medicina, quæ reliquarum veluti princeps & architectonica, illis vtitur tanquam adminiſtris, ac earum actiones ita temperat ac moderatur, vt quæ alioqui noxiæ & pernicioſæ erant futuræ, eius beneficio & commodæ fiant & ſalutares. Sic itaque ad Medicinam affectæ ſunt artes inferiores, vt earum ipſa veluti regina ſit conſtituenda. At quæ nobiliores ſunt & rationem ac contemplationem magis requirunt diſciplinæ ac ſcientiæ, eius ope & auxilio ita videntur indigere, vt ſine ipſius fructu nec comparari, nec exerceri commodè ſatis poſsint. Cum enim ingenij, ac Sapien

pien

pientiæ ſtudia bonam valetudinem corrumpant ac labefa-
Lib. de ortu & interitu II. ctent,& quòd generaliter ab Ariſtotele eſt prolatum. Vnius ſcilicet rei ortum, alterius eſſe interitum, huc etiam apertiſſimè accommodari poſſit, quis non videt ſolius artis Medicæ opera adiutos homines, in Diuinarum, atque humanarum rerum contemplatione verſari diutius poſſe? Et quando humanus animus, ſi perpetuis perturbationum fluctibus agitetur, ad rerum ſcientiam peruenire minimè poſſit, ac veriſſi-
Libro Phy. VI. mum ſit illud, quòd dixit Ariſt. in ſedato, ac tranquillo animo, facilè prudentiam ac doctrinam imprimi & cõparari, efficaciùs hac in parte Medicina quàm Ethica ſubuenire nobis poteſt. Si enim animi mores è corporum temperamentis, tanquam è fontibus manant, ac oriuntur, quemadmodum in peculiari lib. certiſſimis rationibus Galenus confirmauit,
Libro Ethic. I. & Reth. II. ea verò immutare ſolius Medici ſit opus, conficitur, non tantum corporis, ſed animi quoque valetudinem à Medico tractari, quæ ſanè vtraque ad ſacra Philoſophiæ ſtudia liberrimum nobis aditum patefacit. Quinetiam cum bonorum tria genera ab Ariſtotele recenſeantur, quæ ad corpus pertinent, inter animi ac fortunæ bona medio in loco ſunt conſti-
Libro Ethic. I. & Reth. II. tuta, vt commodiùs vtriſque ſuffragari poſſint. De nobilioribus illis animi bonis, quemadmodum Medicina indigeat, antea dictum eſt. Fortuita verò ſine firma valetudine, ac robuſta, nec comparari, nec retineri, nec eorum fructum percipi poſſe, ſatis patet, cuius certè ſola Medicina opifex eſt, ac procreatrix. Eam itaque non tantùm artium omnium præſtantiſſimam, ſed etiam generis humani matrem, nutricem, atque alumnam eſſe, quiuis facilè poteſt iudicare. Cuius etſi multæ ſunt partes, de ea tantum mihi nunc futurus eſt ſermo, quæ Medicam materiam deſcribit, & à Græcis ὑλικὴ ſeu φαρμακευτικὴ eſt appellata, quam ego certè nunc multis nominibus, aliis præferendam audacter pronuntio. Hanc ſanè
Lib. ad Thraſibulum. primo inuentam, ac reliquis antiquiorem eſſe, Galenus eſt author. Vnde etiam apparet eandem cæteris deſtitutam vtilem eſſe mortalibus, cùm ſine hac aliæ tamen inanẽ tantùm, ac inutilem notitiam nobis adferant, ac largiantur. Videmus certè multos etiamnùm ſolidæ Medicinæ imperitos, ſola tamen auxiliorum notitia plurimos iuuare, & Empiricos olim reliquarum Medicinæ partium, rudes, atque ignaros, multa
Lib. de Sectis. præſtitiſſe in generis humani ſalutem, Galenus teſtis eſt luculen

culentiſſimus. Quicquid verò, aut diſcunt, aut contemplantur Medici hunc vnicum ſcopum habent, vt medica materia ritè, atque oportunè vti poſſint. Et digniores, ac præſtantiores Medici illi ſemper ſunt habiti, qui in medicamentorum ſylua cùm diuites ſunt, ac opulenti, tum vires & facultates ſingulorum habent perſpectas, vt prudenter & cum mortalium emolumento illis vti ſciant. Poſt longas enim ſpeculationes, poſt diutinas Medicorum inter ſeſe ſuis in deliberationibus concertationes, poſt morborum examina, poſt cauſſarum, ſymptomatum, ſignorum, indicationum, ac reliquorum quæ legitimæ curationi ſunt præmittenda, exactam inueſtigationem, ad materiam ac remediorum penu tandem recurritur, ſine quo omnis conatus irritus ac ſtudium ſine fructu eſt futurum. Huiuſce præterea Medicinæ partis ea eſt præſtantia, vt multiplicem ac variam pulcherrimarum rerum ſcientiam in ſe contineat & complectatur, quæ per ſe, ac ſola vſuique nondum adhibita animum perficere, atque omnium hominum ordines, mira quadam voluptate ad ſe ſe allicere ac delectare, quàm maximè poſſit. Quicquid cœleſtes ac immortales illi orbes, ſuo ambitu & complexu circumſcribunt, id totum materia eſt Medica. Ergo peritum Medicum eorum nihil fugit, quæ in ſublunari hoc mundo ſunt collocata. Et quamuis ſubiecti nobilitate, aliis Philoſophiæ partibus, non antecellat, vtilitate tamen, rerum varietate, ac ſcientiæ certitudine, illis non eſt inferior. Ignis itaq; genera, aeris facultates, terrarum differentias, maris, fluminum, fontium, lacuum, paludum qualitates, foſſilium, metallorum, lapidum, gemmarum, herbarum, fruticum, arborum, animantium, vt piſcium, auium, reptilium, quadrupedum rerúmque omnium, quæ ad illa quoquo modo pertinent, aut ex illis oriuntur, ac profluunt, vires ac naturam Medicus nouit, & cõtemplatur, inque eo potiſſimùm elaborat, vt aut ſola, aut ſimul mixta, ac variè præparata, & ad profligandos morbos oportunè adhibita, vt ſcitè Galenus dixit, ex ὕλῃ fiãt βοηθήματα, quæ ſanè præclaro Encomio Aſclepiades inſigniuit, qui χεῖρας τῶν θεῶν appellauit. Hanc Medicinæ partẽ plures antiquorum tractarunt, nemo tamen luculentiùs, nemo exactiùs, nemo diligẽtiùs, quã Dioſcorides Anazarbeus, qui profectò in ea tradẽda tã præclarè eſt verſatus, vt omnes tùm æquales ſuos, tũ antiquiores etiã ſuo lumine ita obſcurarit, vt neglecta

Gale. III. Methodi.

neglecta à posteris eorũ monuméta situ,&squalore obducta, ac obliuioni tradita, tãde interierint. Quicquid, etiã posteriores ea de re scripserũt, illi vni vltrò acceptũ referunt, & summã hoc in genere laudẽ illi iure meritò cócedũt. Vnus mihi instar omnium futurus est Galenus, qui honorificum, ac locupletissimum illi, iis verbis testimonium impertitur. Inter omnes porrò Dioscorides mihi videtur perfectissimè confecisse tractatum de medicamentorum materia. Fuêre quidem & antiquorum, & posteriorum plures, qui aliquam Medicæ materiæ partem, puta de animalibus, aut de plantis, aut de piscibus, aut de metallicis, ac fossilibus separatim sunt persecuti, at Dioscorides vniuersum corpus saluberrimo totius posteritatis exemplo sibi pertractandum duxit, quem postea imitati recentiores, eandem rem excoluerunt atque elaborarunt, quædam etiam addiderunt, vt solet tempus, rerum omnium pater, semper aliquid in lucem proferre, nonnulla quoque fecerunt meliora: αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες βελτίονες. Ex quo tamen Medicina à Græcis in Arabum familiam infœlici quodam fato fuit translata, hæc pars maius, quàm cæteræ, naufragium fecit. Id verò an ipsorum Arabum vitio, aut ex vna in aliam linguam multiplici versione contigerit, certò diuinare non possum. Illud omnino verum, medicamentorum tam simplicium, quàm compositorum, tam magnam confusionem, ac perturbationem hactenus fuisse, vt non vulgari mortalium damno hac in re sit à Medicis peccatum. Tanta enim fuit obscuritas, & tam omnia ferè fuerunt perplexa, vt superiorum ætatum Medici, aut graui inscitia oppressi, errores minimè animaduerterent, aut in tanta rerum difficultate hæsitantes, ac consilij inopes, qua ratione ex vasto, ac turbulento illo pelago enauigarent, aut ex confusissimo illo Chao se extricarent, minimè intelligétes, omni melioris profectus spe deposita, animum desponderent, ac secundo flumine nauigantes turpissimè se darent. Emersit verò tandem ex illis tenebris nostrum hoc seculum, tantò superioribus excellentius, quantò ea monstra, quæ maiores nostri exhorruerunt, ac formidarunt, non tantum aggredi est ausum, sed manus etiam conserere, ac tandem edomare potuit, ac superare. Filum etenim inuenit, quo ex eo Labyrintho se tandem euolueret, ac liberaret. Ex eorum numero, doctissime MATTHIOLE, cùm te vnum, cúmque

Lib. de simpli. c. VI.

eúmq; ſummum præcipuum, ac coriphæum eruditi omnes ſciant, illud tibi maximè gratulandum duxi. Tu enim heroico ac planè diuino impulſu commotus, non hanc aut illam partem, ſed totam ipſam Medicorum ſyluam ingreſſus, immaneis ex ea feras eiecisti, alias cicurasti, diligenter adeò excoluiſti, vt ex horrida, ac ſpinoſa ſylua, pulcherrimum atq; amœniſſimum affeceris viridarium. Fuerunt alij etiam, fateor, noſtra hac ætate, eius nemoris ſtrenui cultores, quorũ etſi alter altero eſt præſtâtior, te tamen vno omnes ſunt inferiores, tibíque vni palmam concedere ſyncero eruditorũ iudicio coguntur. Duxit Manardus & Leonicenus noſtra tempeſtate purioris Medicinę inſtauratores, craſſa quędam, ac rudia huius fabricæ lineamenta, at tu viuos colores induxiſti, ac veras nobis rerum imagines repræſentas. Cæterùm cùm tota materiæ Medicæ tractatio duabus præcipuè partibus abſoluatur, quarum altera ſingulorum vires, ac facultates docet, altera verò hiſtoriam exponit, tu vtranque enarras, vt nihil prætermiſſum videatur. Præclarum ſanè huius ædificij abs te iactum eſt fundamentum, cùm Dioſcoridem ipſum explicandum ſuſcepiſti, ex cuius vnius vera intelligentia hæc demum Medicinæ pars priſtinum, ac legitimum candorem recuperare poteſt. Nec verò ipſum tantum authorem explanas, obſcura retegis, abdita patefacis, ac legitimũ ſenſum eius verbis reſtituis, ſed quicquid etiam à poſterioribus Græcis, Arabibus & Latinis eſt inuentum, in tuum illum veluti theſaurum ita reponis, vt quæcunque vllibi extant ea de re lectu digna, illic tanquam in opere abſolutiſſimo ſuis in locis aptè collocata reperiantur. Si quid pręterea, aut ab antiquis, aut à recentioribus à recta ratione eſt aberratum, erroris fontem aperis, & optimis argumentis ab eorum ſententia diſcedendũ ſuades, ſcilicet ne rudibus, ac imperitis grauium alioqui & doctorum virorum authoritas imponat. Quoniam autem ſunt plurima medicamenta tâm ſimplicia, quàm compoſita, non ita pridem inuenta, quorum vſus multis adhuc eſt ignotus, complura etiam arcana, quæ paucorum admodum manibus contrectantur: Tu inuidorum odia nihil veritus, publicæ omnium ſaluti conſulens ex reconditis locis hęc in lucem profers, eorum verò energiam & rectam vtendi rationem doces, qua certè in re & liberalis & candidi animi egregium in primis ſpecimem abs te edi

 tum

tum cum summa gratiarum actione cuncti agnoscunt & confitentur. Nemini igitur mirum videri debet, si vniuersis mortalium ordinibus & conditionibus tam gratus acceptúsque fuit tuus hic labor, vt non tantùm Medici, Clinici, Chirurgi, Pharmacopæi, sed omnes etiam alij, qui ab honestis studiis minimè abhorrent, tuum Dioscoridem tùm voluptatis, tùm vtilitatis causa expetant, legant, ac manibus quotidie terant. Memini certè cum optimus vir ac diligentissimus typographus Vincentius Valgrisius Venetiis mihi narraret à prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium hactenus fuisse diuẽdita & distracta, auidissimè tamen à quàm plurimis etiamnum flagitari, quasi verò nunc primũ recens in lucem emittatur, vt facilè appareat, nostra hac ætate librum nullum magis gratum, aut libentiùs atque alacriùs acceptum, in publicum prodiisse. Ne tamen tantus thesaurus solis Italis esset communis, ex Italica, in qua primò fuit scitè scriptus, lingua, nullis laboribus aut vigiliis parcens, Latinum reddidisti, tuam ita φιλανθρωπίαν declarans, & bonum, quò communius, eò perfectius atque præstantius esse, minimè ignorans. Tandem ne quid in absolutissimo opere desiderari possit, rerum ferè omnium, quas Dioscorides tractat, viuas imagines adiecisti, quarum spectaculo non tantum erudiri, sed delectari etiam homines queant. Id autem vt exactè perficeres, dici vix potest, quot labores, æstus, frigora, cœli tempestates, peregrinationes longinquas pertulisti, quot inaccessos montes ascendisti, quot valles, syluas, nemora peragrasti: quot immanium ferarum truculentiæ, te, tuámque vitam exposuisti, scilicet, ne idem tibi contingeret, quod Galenus in iis repræhendit, qui rerum atque herbarum, quas ne per somnium quidem viderunt, figuras describere aggrediuntur, quos nimirum ridens præconibus similes facit, qui fugitiui mancipij notas ab aliis traditas publicant, quod ipsi non modo non viderint vnquam antè, imò si coram fortè assistat, ne agnoscant quidem. Quandoquidem verò in opere eo, non solum modo tot tantæque molestiæ & tam grauia incommoda, vti diximus, erant tibi sustinenda, sed in elaborando elimandóque potissimum, & vt ritè ederetur, curando, diuersissimorum artificum opera, diligentiáque in primis necessaria foret, diuinam hic prouidentiã, mehercle, satis admirari non possum, quę quidem, ne honestissimis

Lib. de simpli. 6ij.

stissimis

ſtiſſimis ſtudiis & optimis conatibus tuis vllũ omnino obiiceretur impedimentum, in tota Europa Splendidiſſimæ ac Illuſtriſſimæ Auſtriacæ familiæ clientela oportunè te inſinuauit, cuius ſingulari liberalitate adiutus bene cœpto ędificio ſummũ imponere colophonem poſſes. Maximam profectò lætitiæ cauſam ſuperioribus diebus tuæ mihi literæ ſuppeditarunt, quibus pariter Inuictiſſimi Cæſaris Ferdinandi & ſimul Illuſtriſ. ac Generoſs. eiuſdẽ filij Mœcenatis tui, Ferdinandi iunioris, promptã adeò atq; alacrem in te voluntatẽ ſignificaſti, quorũ ſplẽdidiſſimo munere tuus iam longè magis ac magis Dioſcorides ſit illuſtrãdus. Poſt tot corporis labores, & tam graues ac aſſiduas animi curas, quid quæſo ſupereſt, quã legitimus tuę virtutis fructus, gloria immortalis? bonorũ, ſcilicet atq; eruditorũ virorum de cõſummata tua doctrina ac virtute concepta opinio, & publicus quidã omnium hominum plauſus? Nullus quippe nunc eſt in omni Europa angulus, nullus in luce hominum viuens, cui non modò notum ſit Matthioli nomen, ſed etiam præclarum in primis. Tu & viuens & valens diuturna iam tot annorum frueris laude & gloria, id quod pauciſſimis ſanè conceditur, quò magis tibi etiam vel eo nomine eſt gratulandum. Dignus ante omnes profectò mihi vidêre, cui publico, non ſolum totius Italiæ, cuius peculiare decus es & ornamentum, verumetiam totius Europæ conſenſu aurea ſtatua erigatur, ingenij nimirum tui & præſtantiæ immortale monumentũ. Nam ſi Demoſtheni de vnica patria bene merito id honoris grati Athenienſes detulerunt, quò magis illud tibi de immenſo orbe optimè merito debetur? Si qui igitur ſunt in hominum cœtu, vt multos eſſe veriſimile eſt, (deteriorum enim rerum vberior prouentus ſemper eſt) qui de te ſecùs, quàm par eſt, aut ſentiant, aut loquantur, eos ego quos terra ſuſtineat, indignos puto, hominum peſtes ac reipub. detrimenta. Eorum calumniis ac petulantia iamdudum te vexari ſcio, id quod mihi accidit certè moleſtiſſimum. At quoties rem propiùs intueor, miræ tuæ excellentiæ haud obſcurum ſanè teſtimonium ac pulcherrimum veluti trophæum iudico. Vna & fatalis quodammodo, doctiſſime Matthiole, à mundi exordio ad hæc vſque tempora, bonorum & inſignium virorum ſors hæc fuit. Non ineleganter ſapientiſſimus Ariſtoteles dixit. Τὰ ἐναντία πα-

Libr. Rheth. III. φαῦλα μᾶλλον φαίνεται. Nunquam enim magis conſpicua eſt inſipientium ac improborum cæcitas, vitium, atque inſcitia, quàm vbi prudentium & proborum oppoſita virtute ac ſplendore detegitur ac illuſtratur. Qui in deteriore ſunt ſtatu, omnes ſui ſimiles eſſe vellent. Noctua ſolis lumen ferre non poteſt. Hominum ſceleſtorum colluuies ac cæca indoctorum turba illos omnes delirare credit, qui non in eadem criminum ſentina, malorum lerna, luto ac cœno ſecum volutantur. Hinc odium, inuidia, calumnia, detrectatio, reliquáque animi impotentia, qua perditorum petulantia boni atque honeſti viri pulſari ac laceſſiri ſolent. Sed quia tanta rei indignitate non parum te commoueri eſt æquum, rationes, quibus tuum animum ſuſtentes & conſoleris, altiùs hic repetere, peropportunum duxi. Antiquiſſima illa eſt conſolatio & naturæ humanæ maximè conſentanea.

Ouid. lib. Metamorphoſ.

Similes aliorum reſpice caſus,
Mitius iſta feres.

Themiſt. in Sophiſta. Pyihagoras adeò ſapientia dicitur excelluiſſe, vt Philoſophorum omnium veluti parens meritò habitus fuerit, idem tamen propter liuidos ac turbulentos homines extorris ſemper in aliena vixit regione, Nam ex Samo Crotonem propter Polycratem, Crotone ad Locrenſes propter Gylonem aufugit. Ex Locrenſibus autem non vnus duntaxat, ſed omnes in eum inſurtexerunt, non alia certè ratione, quàm quòd tanti viri virtutem diutiùs tolerare nequiuerint, ab his itaque Tarentum exigitur. Tarentini inſuper mox, tanquam grauiori aliquo onere ſe leuaturi in Megapontium detruſerunt, vbi poſtquam ad quadraginta dies cibo abſtinuiſſet, in Muſarum templo interiiſſe perhibetur. Quid verò optimo illi Socrati acciderit, quid attinet hoc loco commemorare? *Melito,* Anyto & Lycone cunctorum plenæ ſunt hominum aures. Et profectò quid ſapientibus ac bonis viris ab hominum ſtultitia ſit expectandum, eius vnius exemplo eſt patefactum. Adhæc Platonis diuina propè ac cœleſtis doctrina, quid aliud eſt, quàm docta religio? vt verè olim Auguſtinus Platonicos, paucis demptis, fieri Chriſtianos aſſeuerarit,

Plato in Apolog. & in Phædro.

seuerarit. Is tamen Philosophorum Deus ab imperita hominum turba tam indignè susceptus fuit, vt constanti fama celebretur, eum ter in Siciliam parandæ pecuniæ ac victus causa nauigasse. Cæterùm quanta perpessus sit Aristoteles, pleni sunt Græcorum libri. Is enim etsi in humana sapientia ad miraculum vsque erat eruditus, innumeram tamen Sophistarum scholam in se concitauit, qui virulentis etiam editis orationibus (quæ Themestij tempestate adhuc extabant) illius existimationem impetebant ac lacerabant. Sed qualis illa fuit iniuria ac ignominia? quando Athenis ab Eurymedonte impietatis in Deum falsò accusatus in Cholcidem profugere est coactus, idque ea de causa se facere affirmauit, ne Athenienses iterum in Philosophiam peccarent. Et quamuis de Atheniensibus optimè fuerat meritus, perpetuò tamen ab eisdem exilio fuit mulctatus. Notum est, quid semel responderit, cum à quodam se fuisse conuitio affectum audiret, nempè, absentem me, si velit, flagellis etiam cædat. Quo quidem responso obtrectationibus se fuisse obnoxium, satis declarat. Hi duo postremi in maximorum Principum aulis sunt versati, sed quàm fœliciter antiquorum docent monumenta, non paucis enim iniuriis, ac periculis; hic apud Alexandrum Macedonem, ille verò apud Dionysium Syracusanum est conflictatus, à quibus tamen summos honores, ac præmia obtinere meritò debuissent. Post latas Atheniensibus sanctissimas leges, Solon diffugere est compulsus, ac pro insignis beneficij piè in patriam collocati, mercede, ab obitu, apud Salaminem eius cineres ignominiosè dispersi sunt, ac dissipati. Quantus fuit in patriæ potissimùm, & vniuersæ Græciæ salute, ac libertate asserenda Demosthenis ardor studiúmque? quàm infaustus contra eius exitus? Huiuscemodi summorum virorum fortuna, locum fecit illi prouerbio: Id optimo cuique Athenis accidere solitum est. Cicero literarum, sapientiæ atque eloquentiæ gloriam à Græcis in Latium transtulit, & ob res præclarè fœlicitérque gestas in Consulatu, Pater patriæ appellatus est: non multò post attamen summa iniuria pulsus, cogitur exulare: restitutus, & Parthicho bello victor, dignus triumpho iudicatus truculentissimè tandem necatur Vtinam verò meliorem fortunam expertus esse: bonorum omnium nobis author

Themistius.

Laertius.

Plutarchus.

Plutarchus.

Plutarchus.

Hippocrates,is,inquam, quem Pætus in illa ſua ad magnum regem Artaxerxem epiſtola ἑᾶον ὑγιείας πατέρα, σωτῆρα θεοπρεπῶς ἐπιστήμης ἡγέμονα vocat, & à Ioue genus ſuum ducere affirmat: cùm ille ab Artaxerxe eſſet vocatus, vt peſtem in eius exercitu crudeliter graſſantem ſua arte curaret: recuſauit barbaros Græcorum hoſtes infenſiſſimos iuuare, ſibi minimè licere teſtatus: Quare illum rex à Cois ad necem expetiuit, quorum etiam patrocinio periculum euaſit. *Hippo. in Epiſtola.* Quantum verò Romæ & Medicorum & Philoſophorum odium, atque inuidiam ſuſtinuerit Galenus, vnus ab eo de præcognitione inſcriptus liber demonſtrat. Hi cùm vera Medicinæ ſcientia deſtituti eſſent, huius lumen nequaquam tolerabant, quando eiuſdem ſplendore cæcutientium tenebræ omnium oculis ſubiicerentur. Lucrum enim, ambitionem, ac voluptates ſectando, adulatoriam potius, quàm Medicam artem exercebant, quúmque Galenus ob præſagia curationéſque plurimas, cunctis iam eſſet admirabilis, ipſi tamen omnia, tanquam non ex Medica facultate, ſed Magia potius quadam, ac diuinatoria arte facta, impudentiſſimè calumniabantur. Verùm poſtquàm ſolida Galeni doctrina, & vitæ integritate, calumniatorum inſcitia ac improbitas nulli non innoteſceret, ipſe nihilominus, vbi Quintum Medicum olim Romæ nobiliſſimum per ſummam iniuriam ab illis in exilium actum, & præter eum, egregium alium quendam iuuenem in arte illa apprimè exercitatum, vnà cum binis famulis è vita ſublatum audiuit, ab Eudemio peripatetico admonitus, veneni periculũ ſibi imminere, relicta illico Roma, in patriam reuertit.

IAM ſi quis totam antiquitatem ſcrutetur curioſius, optimos quoſque, ac eruditiſſimos viros indigniſſimè habitos animaduertet. Multa variáque huiuſcemòdi ingratitudinis exempla ſuppeditãt Plutarchi Paralleli diuinum illud ac præclarum opus, in quo tanquam in ſpeculo, veriſſimum eſſe id, quod dico, perſpicuè apparet. Cæterùm ne noſtrum hoc ſeculum honeſtis & egregiis viris æquius aut magis amicum, quàm ætas ſuperior exiſtimetur, exempla aliquot proferam ex iis, qui noſtra memoria vixerunt: vt non minorem nunc, quàm vnquam antea, in eximia in primis ingentia & ingenua ſtudia, ingratitudinem atque odia exerceri, omnes clarè intelligant.

CVM

CVM nostra tempestate Nicolaus Leonicenus ab ineunte ætate optimis literis deditus, ingentes opes capacis, & maximè constantis ingenij ad illustrandam Medicinam contulisset, & in Arabum censura ac Sophistarum importuna garrulitate cuncta fœdantium, erroribus confutandis strenuam operam collocaret: tot imperitorum hominum latratibus obnoxius fuit, vt ne eorum morsus sentiret, perpetuò cùm illis fuerit pugnandum, quèadmodum in præclaris ab eo editis commentariis ac præsertim Antisophista apparet.

IOANNES etiam Manardus illi æqualis & in eodem quoque profitendi munere collega, Barbarorum & à vera Medicæ norma delirantium turbam, minimè habuit æquiorem. Is enim stirpibus, ac præsertim Indicis, in Medicinæ vsum adoptatis, obsoleto antiquo nomine, & incerta virium potestate perobscuris, cùm eruditam claritatem afferre conaretur, plurimos habuit, qui sibi aduersarentur. Et quanquam in eruditissimi viri iudicio docti acquiescerent, & oraculi loco apud illos eius sententia haberetur, cum tamen apologiis perpetuò ei fuerit dimicandum, acerrimos illi hostes non defuisse est manifestum.

AT verò Matthæus Curtius, cùm Medicinæ præcepta, ac difficiliores artis locos, solertissima perspicacis animi vi publicè interpretaretur, senioribus suæ ætatis Medicis, somniare videbatur. Arabum enim, ac Sophistarum glandibus assueti, suauiorem Hippocratis & Galeni cibum rudes, ac stupidi aspernabantur. Grauia igitur certamina sustinere est coactus. Et quamuis scribendo parum esset fœlix, de phlebotomia tamen ritè instituenda, commentarium edere, ad ingentem eorum, qui sibi repugnabant Medicorum stuporem excitandum, fuerit cùm summa necessitate compulsus.

IOANNIS quoque Baptistæ Montani diuina illa, quam in docendo sequebatur, methodus, quàm profusis multorum cachinnis initiò fuerit excepta, illi norunt, qui eius tum fuerunt auditores. Sed quia cū summa eruditione inuictum illi animi robur esset, breui temporis spatio maleuolorum inuidiam superauit. Doctrinæ tamen suæ aduersarios multos & oppugnatores eum habuisse, testis ego sum locupletissimus, qui non sine eius consilio, ac voluntate scri-

ptis Apologiis veritatem ipsius dogmatum non semel propugnaui.

SED quid Andreas Vesalius? qui Anatomicen iam diu antea collapsam,& penè deperditam,cùm viua voce, ac manu doctissima, tum suo illo de humani corporis fabrica immortali opere,& restituit & illustrauit, cùm initio in Italia, superioris tempestatis errores passim ob oculos poneret, & rectam secãdi rationem publicè profiteretur,primarios Italiæ Medicos habuit infensos.

AT passim primò lacessitus, veritatis tamen clypeo munitus,ita sese defendit cõtra omnia aduersariorum tela,donec illi ipsi re æquius perspecta,postmodum redderentur & mitiores, & quietiores,& qui antè ipsum validè vbique oppugnauerant,palmam tandem in ea facultate vltrò, ac lubenti animo illi concesserint. Plures interim in Italia,aliísque regionibus viuunt,qui Vesalio adhuc obsistunt,scilicet ne Herculi desint monstra,quibus cõficiundis magis magísq; nomẽ eius illustretur.

AT cur ego in recensendis exemplis potissimum longior sim,quandoquidem vnà & eadem perpetuáque bonarum artium calamitas,semper fuisse comperiatur? Vnde etiam factũ credo, vt nõ modò nostris temporibus,sed semper syncerissimi viri nonnulli reperirentur, qui animorum imbecillitate potius, quàm sano iudicio adducti,explorata intus & in cute humana prauitate,è turba frequentiáque vulgi, ceu à valida quadã tempestate,& procella,ad solitudinis salutarem portum se receperunt. Quales profectò, quanquam promiscuæ multitudini ignoti,Diis potissimũ immortalibus amici,æqualibúsque viris optimis ipsi optimi existimantur. Hi tranquillam vitam agunt,neque ægrè permittũt,versutos & prauos homines,in populo gloriam admirationémque aucupari. Ex eorum albo Philosophos excellentissimos, longéq; principes seuerósque admodum,& pergraues viros extitisse, complurimos,author est Cicero.

Offi. lib. I.

Tu igitur optime Matthiole, tantum abest vt tuorum aduersariorum impetu atque inuidia debeas commoueri, quin eadem de causa præcipuè tibi gratulandum censeo. Te siquidem eximiis illis viris similem esse declarant,quos superius nominaui, quorum vestigiis tenacitèr insistens, si in eosdem scopulos incidis,minimè mihi mirum videtur. Nec

verò si faceres mercaturam, pacatum ac tranquillum ad quã cunque nauigationem mare, & secundos ex animi sententia ventos & onustas precioso auro naues tibi semper pollicereris? Nõne vndarum iactationem, tempestatum procellam, Scyllam, Charybdimque, & his omnibus periculosius naufragium, & grauiorem Oceani fluctuantis æstibus, pyratarum latronúmque incursum subinde exhorrescas? & interdum etiam de eiiciendis in mare mercibus cogitares? Sed neque illud à te est expectandum, vt communi sorte exemptus planè habeas neminem, qui tibi se opponat: neque id postulare debes, cùm impetrari minimè possit. Omnem ætatem suos habuisse Zoilos, tibi est notissimum. Damnant tua Commentaria nonnulli, è diuerso plures sunt, qui eadem summis laudibus ad cœlos vehunt. Tu is es, qui & illis respondere & te utáque scripta constantissimis argumentis & re ipsa tueri potes. Vtcúnque tamen in eo certamine nullo non tempore defuturi sunt ἀνταγωνισταί: sic attamẽ in hoc temetipsum consolaberis, quòd grata posteritas nullis omnino affectuum prȩiudiciis occupata, de rebus tuis syncerius iudicium feret. Hoc certè in statu, quo tu nunc versaris, Israelitis mihi simillimus videris, quos Sacra historia refert, post suum ex Babylone in patriam reditum, cùm Hierosolymã denuò extruerẽt, pari difficultate laborasse: Siquidem id nõ vulgare fuit fortitudinis specimen, gladiis accinctos, cemẽtum & lapides comportare, vna manu strictum ensem vibrare, altera facere opus, trullam versare, atque ita simul architecturæ dare operam, simúlq; ad prælium expeditos esse. Et tamen videmus id non obstitisse, quò minus cõstanter infractísq; animis pergerent in cœpto conatu, quoad tandem vsque pertinaci eorum assiduitate, hostiũ improbitas & rabies frangeretur. Idem profectò de te est expectandum, qui nunc altera manu intercidentem iam diu Medicinæ partem restituis, altera verò aduersariam hostium vim strenuè repellis & fortiter iis repugnas, qui egregium ac salutare toti humano generi, hoc tuum studium impediunt ac remorantur. Porrò autem, cùm ego diligentius rem considero, aduersarios tuos in duo genera partitos esse video. Quorum ij quidem & docti sunt & eruditi, nulloq; aut liuoris aut cõtentionis studio tecum pugnant: Sed cùm idem omnino ipsis, ꝙ tibi, propositum sit & institutum, iudicio herclè, non animi acerbitate

Lib. Esdra 2. cap. 4.

vel odio abs te dissentiunt. Quando autem in omnibus artibus ac disciplinis perpetuum hoc fuisse constat, neque ea in re quicquam tibi accidit nouum, insolens aut inusitatum, æquo animo abs te ferendum iudico. Nil equidem aliud Galeno interprete diuinus Hippocrates voluit, cùm iudicium difficile pronuntiauit. Ex qua potissimùm difficultate & in Philosophia & in aliis scientiis tot sectæ prodierunt. Hos ego amico animo in te esse non dubito. Et cum te natura humanum ac facilem nouerim, te vicissim erga illos, vt par est, egregiè affectum esse, æquè mihi certum est.

Aphoris. primo.

Socratem ac Platonem, vti benè de se meritos præceptores summo honore Aristoteles colebat, non vna tamen in re ab ipsis apertè dissentit, quinimò eorundem amicitiam sibi sacrosanctam esse haberique testatus, Veritatem tamẽ omnibus præferẽdam ducit. Priorem hanc inimicorum aciem, salua incolumíque necessitudine, rationibus solis tibi expugnandam relinquo. Cum altera verò mihi est congrediendum, eiusmodi enim sunt, vt cum illis disceptare certaréque tibi putem indecorum. Vtranque Philosophiam isti ignorant, tam eam, quæ in naturæ contemplatione rerum versatur, quàm quæ affectuum impotentiam virtutum mediocritate moderatur, solo nimirum mentis furore, sola animi inconstantia, sola petulantia, sola inuidia ob tam fœlicem rerum tuarum successum, ad te lacessendum permouetur. Talis cùm sit eorum conditio, ne apud bonos & eruditos viros, sua authoritate tuam existimationem lædant aut obscurent, minimè tibi est verendum, quippe cùm perditissimi sint & Reipu. labes & maculę, quis obsecro, nisi talpa cæcior, est futurus, qui eorum verbis fidem adhibendam in animũ inducat? Eoúsque enim se prodit eorum fœtor, vt omnium naribus excipiatur: abeóque omnes tanquam à Mephiti quadam, vt sentina longè diffugiant. Animos ij habẽt teterrimo veneno delibutos, & nigerrimo hoc, quo hæc me literæ exarantur atramento, fœdiores, vt indignissimi sint, quorum nomina à te perstringantur, aut quibus candidissima hæc papyrus à me inquinetur. Horum itaque ne tantilla tibi quidem ratio, mea sententia habenda est. Vt tamen aliqua saltem ex parte leuium homuncionum insolentia temeraria retũdatur, iã speculũ illis paraui, in quo improbita

probitatem suam manifestè ac palàm intueantur.

Ego Matthiole Candidissime, ab adolescentia vsque & bonorum præceptorũ monitu & meo etiam peculiari quodam genio, ita fui comparatus, vt antiquos, maximè Græcos scriptores mihi duxerim persequendos. Verùm vbi aliquando natu grandior factus, nostrum hoc seculum nõ paruum doctorum hominum prouentum attulisse animaduerti: illos quoque mihi statui perlegendos, neque facti me admodùm pœnituit, quòd in eorum numero plures inueni, qui & doctrinæ & facundiæ meritò cum ipsa antiquitate sint proximè conferendi, hosce ego omnes tuæ virtuti eruditioníque luculentum testimonium dare depræhendi. Et quanquam ego antea idem de te sentiebam, non parùm tamen (vt ingenuè fatear) eorum me virorum authoritas permouit. Igitur quod me impulit, nihilominus pôderis apud alios quosuis habiturum ratus, coniunxi dóctorum, nostro æuo de tua ingenti solertia non obscura testimonia, quæ etiam (si id tibi non ingratum fore intellexero) duplici nomine edere in publicum vellem. Cùm primùm enim in veteratorum manus peruenerint eáque viderint ac perlegerint, si quis illis reliquus est pudor, ingenium citò mutabũt. Nam cum insignis sit stultitiæ argumentum, à sapientibus dissentire, vt meliorem mentem aliquando recipiant, hoc veluti Elleborismo vtendum censui. Deinde cum in magnis laboribus ac diutinis vigiliis iam diu verseris, hoc leuamento vires tuas sustentandas ac spiritus addendos existimaui. Nam vbi classicos authores videris tàm præclarè de te & loqui, & iudicare, nonne vitiligatorum & sycophantarum morsus facilè contemnes, & alacriùs in tam fœliciter cœpto curriculo insistẽdum, gloriam tibi in meta propositam propè contemplatus, minimè hæsitabis? Nec enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed præ nobis ferendum, Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisq; maximè gloria ducitur, nullam etenim virtus mercedem aliam laborum periculorúmq; desiderat, præter vnicam hanc laudis & gloriæ, qua quidem detracta, quid rogo est, quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo & tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? Certè si nihil animus præsentiret in posterũ, & si quibus regionibus vitæ spatium circumscriptum est, iisdem omnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangeret, *Cice. pro Archia.*

neque

neque tot curius & vigiliis angeretur, nec toties sanè de vita ipsa dimicaret. Nunc incidet quædam in optimo quoq; Virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis cōcitat atq; admonet, non cum vitæ tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adæquandam. Scio equidem generosos animos, verámque ac genuinam Virtutem, nihil peregrinum aut extrinsecum morari, sed contentam esse seipsa, ac proinde artis Medicæ gloriam imprimis ac publicam humani generis salutem, hoc in certamine tibi fuisse propositam. Quia tamen idem tibi, quod Chremeti illi Terentiano accidere absurdum non est, scilicet, vt humani nihil à te alienum putes, hoc tanquam incitamento non potui te non adhortari, ne ab hac statione discedas, in qua magno mortalium commodo diuinum consilium ac prouidentia iam dudum te collocauit. Vale.

In Heautontimorumeno.

HIC HABES CANDIDISSIME LEctor virorum nostra ætate præcellentium Elogia de eximia doctrina & virtute, Clarissimi Medici Petri Andreæ Matthioli Senensis.

Nicolaus Mutonus Mediolanensis, Medicus.

SVNT inter recentiores Victor Trincauellius, Aloysius Mundella, Lucas Chinus, Nicolaus à S. Michaele, Augustinus Gadaldinus, Franciscus Camutius, aliiq; innumeri, quos, ne tædium pariat oratio, lubens ac volens prætereo. Non omittendus tamen singularis eruditionis & perspectæ diligentiæ, Petrus Andreas Matthiolus, qui primus (quod sciam) præstantissimū, ac multis iam seculis comprobatum Medicæ materiæ scriptorem Dioscoridem in Italicam linguam quàm elegantissimè vertit. Quo fœliciter peracto labore commentaria adiecit, in quibus Medicæ materiæ scientiam, cum adusque hæc tempora in nocte densissima delituisset, tanquam interemptam, nunc primùm è caliginosis latebris in lucem reuocauit, & eam veluti alio quodā partu genuit, & per omnia membra aluit, eduxit, vestiuit, & omni ornatu insignem reddidit *Hæc ille in præfatione sui Serapionis.*

Præterea in suis annotationibus in thesauros Pharmacopæorum, Matthioli authoritate fretus, quamplurimos anno-

tauit

tauit errores. Quin & in suis in Serapionem plantarum nomenclaturis Italicis à Matthiolo omnia accepta refert. *In Serap. & annotat. in thesauros.*

Vbertus Barlandus, Medicus Gallus.

Porrò hoc in negotio non extemporium dicastem egi, verùm in exprimendis simplicium facultatibus & forma Galenum sequutus sum. In priuata verò simplicium censura, eximium illum & eruditione & perspecta diligentia Matthiolum reddidi præcipuè, quùm in Dioscoride censendo hic & operam nauarit singularem atque adeò Colophonem addiderit. *Hæc in Epistola nuncupatoria super suas annotationes in Dioscoridem,*

Item: Quod si omnium longè in tractando Dioscoride acutissimo Matthiolo Senensi credimus, verum Acorum id esse probabimus, quod officinis calamus odoratus nominatur. *Capit. de Acoro. Item*: Nec hodie Meon prouenire in Italia præcellentissimus Matthiolus ait: *Cap. de Meo: Non modo his locis citat Matthiolum, sed aliis sanè innumeris.*

Bernhardus Dissenius Chronemburgius, Medicus Coloniensis in libro suo de compositione medicamentorum.

Opinionum controuersiam luculenter Andreas Matthiolus Medicus in Commentariis suis in Dioscoridem sustulit, dum calamum vsus quotidiani odoratum, verissimum Acorum ostendit, cuius doctrinæ vtpote germanæ refragari nemo debet. *Cap. de Acoro in antid. hamagogo. Item*: Solus Andreas Matthiolus, solidè de Indica Nardo pronuntiat, *Cap. de Nardo in Aurea Alexandrina. Item*: Qui volet doctissimi Ruellij Commentaria, & hac ætate in plantarum scientia omniũ principis Matthioli opus in Dioscoridem verset. *Indy asatirio.*

Item: Cæterum Matthiolus excellenti constantíque ingenio, quam reliqui omnes authores Matricariam vocarunt, atque alteram Dioscoridis Arthemisiam pronuntiarunt, Parthenium decernit. *In Syrupo de Arthemisia.*

Item:

Item: Manardus veram Acaciam primus putat in Italia deesse, cui summi iudicij & exquisitissimæ eruditionis vir, Matthiolus Senensis subscribit. *Cap. de Acacia. Item*: Huic sententiæ meæ adstipulatorem habeo Clarissimum Medicum, Andream Matthiolum, cuius verba quoniam imposturam simul omnem, ac rei veritatem indicant, hic adscribere operæprecium omnino duxi. *In Theriaca Andromachi. Capite de terra Lemnia.*

Item: In summa, non quæuis alia est recipienda. Pingit eius exquisitam imaginem in Dioscoride suo Matthiolus Senensis, vir ad vnguem in arte absolutus. *In Syrupo de Eupatorio. Capite de Bedeguar.*

ITEM. Quam quidem fidem Matthiolus summus Medicus, & in herbarum omnimoda cognitione nemini secundus, comprobat. *In Benedicta Nicolai Cap. de Turbit.*

ITEM. Amathus Lucitanus frequenter odiosa cófidentiæ virus inuidentiæ suæ in clarissimũ modestissimúmq; virum, Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestiuè huius doctrinam super Commentariis in Dioscoridem editis, coarguit & insectatur, quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum & perniciosam inuidiam ostentat. Ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam atque improbam, in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid enim enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debet? à quo æmulãdi studio dissentit, in graues manifestósque errores imprudens homo prolabitur, cuiusmodi exemplũ tùm in hac planta, tùm in Acanthio, Coronopo. Helichryso, ac plerísque aliis visitur. Multò satius fuerat, quò doctiorẽ se æstimaret, eò quoq; modestiorem præstare, quod ingenuum Philosophum decet. *In oleo Hypericonis. Capite de Carduo Benedicto.*

ITEM. Primus eius autor est, Petrus Andreas Matthiolus Senensis celeberrimæ famæ Medicus, libro suo de curatione morbi Gallici. *In oleo ligni Guaiaci.*

ITEM. Quanquam mihi nemo hactenus extitisse videatur Iudex æquior, quàm Andreas Matthiolus, qui libro iiij. Dioscoridis Cap. xxxvij. eius figurã ostendens, Eupatorium hoc vulgare Auicennæ esse indubitanter pronuntiauit.

In Siru

In Sirupo de Eupatorio.

ITEM. Postremò absolutissimã censuram suam edidit Matthiolus, indubitatis ipsius herbæ notis, quas impugnare contentiosi prorsus est ingenij, Et si non negauerim in vtrãq; opinionem plantam rationibus quibusdam trahi posse. Sed tamen reuera Phyllitis est decernenda, quod ille idem Matthiolus oculis subiectæ Hemionitidis genuina imagine demonstrauit. Itaque ambigere & contendere amplius desinãt, quibus veritas cordi est. *In Oxymelite splenico Pauli. Capite de Scolopendrio.*

ITEM. Nescio qua ratione adeò acer oppugnator Mesues sit Manardus, vir alioqui singulari humanitate, modestia, & eximia animi synceritate & moderatione. Sed totam hanc dissensionem exquisita doctrina sustulit, perpetua memoria dignissimus Matthiolus in Commentariis suis super Dioscoridem, quos lectitent Medici, nam Seplasiariis sufficiat hæc aperuisse. *In Diasene Nicolai Cap. de Sena.*

ITEM. Sed Auicennæ defensionem singulari ingenij modestia & eximia pariter æquitate Matthiolus in Commentariis suis in Dioscoridem suscepit lib. iiij. cap. xxvij. quo etiam loco quatuor Aconiti formas cõspiciendas proponit, homo in simplicium cognitione ac medicinæ peritia clarissimus. *In Trochisco è Vesicariis diaphyssalido: Capit. de Cicuta.*

ITEM. Cynoglossum prorsus iuxta Dioscoridis scripturam apud Clarissimum Medicum, Andream Matthiolum, in doctissimis Commentariis suis, in eundem studiosissimè elaboratis, conspicere quis poterit. *In Trochisco de terra Sigillata: Capite de Bolo Armeno.*

ITEM. Solus Matthiolus in clarissimis nuper edidis Cõmentariis suis, ad viuum affabrè Symphytum petreum expressit, è quibus petant plantariæ rei studiosi. *In cerato ex pelle arietino. Cap. de Consolidis.*

ITEM. Hanc opinionem simul & Fuchsium impugnat Matthiolus in doctissimis Commentariis suis supra Dioscoridem conscriptis, & omnino legitimum Horminium isthic affabrè pictum ostendit. *In Oleo Saluia.*

Conradus Gesnerus Medicus Tigurinus.

PETRI Andreæ Matthioli Medici Senẽsis præclarissimi extat liber vnus de morbi Gallici curandi ratione. Insunt huic operi multa rara & mirabilia experimenta authoris.

Edidit

Edidit & Cõmentarios longè doctissimos in libros sex Dioscoridis de Medica materia, qui sæpiùs Italicè editi, postremò ab ipso authore in Latinam linguam translati sunt. Adiectæ insuper sunt huic operi innumeræ plantarum, & animalium imagines ad viuum expressæ. Eiusdem extat Apologia, qua se ab erroribus & calumniis vindicat, quibus notatur ab Amatho Lusitano, Medico. Extant, & obiectiones quibus ipsius Amathi errata patefacit. *In Bibliotheca & Epitomis.*

PETRVS Andreas Matthiolus Senensis, Dioscoridem nuper in sermonem Italicum conuertit, & Commentarios eadem lingua copiosos & eruditos adiecit, vbi diligentissimè quæcunque de iisdem medicamentis Galenus scripserat, suo quoque loco recenset. Plerunque etiam Plinij & aliorũ scriptis nititur. & recentiora medicaméta à Dioscoride omissa ex recentioribus passim commodè adiecit, & plurima sua aduersus varios morbos & eximia quædam experiméta describit. Audio nunc idem opus Venetiis nunc primum Latinè edendum. *In præfationibus editis in Hieronymi Tragi Herbarium, Quin etiam infinitis ferè locis Matthiolum citat, & eius vtitur laboribus libris de historia animalium.*

ITEM. Petrus Andreas Matthiolus Senensis, In Commentariis Italicis, super Delphinio Dioscoridis Senam diligentissimè describit, & Ruellij errores refellit. *Libro de historia quadrupedum de Boue.*

ITEM. Petrus Andreas Matthiolus, rectè annotauit Theophrastum in Orobanche alicubi per imperitiam esse delusum. *Ibidem.*

ITEM. Nam Ruellij sententiam de frutice illo amplexicaule, quem sigillum Diuæ MARIAE aliqui vocant, & ipse alibi Malacocissum, alibi Cyclaminum alterum facit, Matthiolus iam optimè repræhendit. Cui nos libenter subscribimus. *Ibidem.*

ITEM. Ego Matthioli sententiis magis accesserim, qui Helichryson apud huscos abunde nasci, scribit. *In Tauro.*

ITEM. Matthiolus Ruellium repræhendit, quod hanc Cynocrambem Atriplicem syluestrem esse putauerit, cum Atriplex ista libro secundo, post satiuam statim à Dioscoride commemorata sit. Qua quidem in re cum Matthiolo sentio. *In Cane. Quin etiam innumeris ferè locis in eodem Volumine, in libro de quadrupedibus ouiparis, & de Volatilibus Matthiolum*

thiolum citat, & eius vtitur inuentis ac laboribus.

Andreas Lacuna Secubiensis, Hispanus.

PORRO veram Dioſcoridis Baccharim ignotam hactenus, à nobis autem haud ita pridem in Romanis hiſce agris repertam, nuper miſimus ad Petrum Andreã Matthiolum, virum & amicum, & medicamentorum ſimplicium, hac noſtra ætate indagatorem acerrimum. *In annotationibus ſuper Dioſcoridem.*

ITEM. Seruieronme no poco en eſte trabaio tan importante, Los Commentarios del Dottor Andreas Matthiolo Senes Medico excellente de nueſtros tiempos: el qual con increyble deſtreza tranſlado el meſmo Dioſcorides en lengua Toſcana, y le dio grandiſſima claridad cõ las ſingulares expoſitiones quæ ſobrel hizo de las quales nos aprouechamos el elgunos lugares de nueſtras annotationes. *Id eſt.* Nõ parũ auxilij nobis attulerũt, in hoc noſtro tãti ponderis negotio Cõmẽtaria, Doctoris Andreę Matthioli Senẽſis, excellentis huiuſce tempeſtatis Medici, qui non ſolum quadam incredibili dexteritate in Etruſcam linguam eundem vertit Dioſcoridem, ſed maximum addidit illi ſplendorem ſuis in eum editis Commentariis, quorum auxilio multum profecimus nonnullis in locis harum noſtrarum annotationum. *In Epiſtola nuncupatoria ad Sereniſ. Philippum Angliæ &c. Regem ſuper ſuo Dioſcoride Hiſpanicè edito.*

ITEM. Demas delo ſuſo dicho con los appellidos de aquellas plantas quæ ſuolen halliarſe en la Europa dimos iuntamente ſus figuras y proprias formas paraque porellas pudieſſe conocer cada vno las biuas quando las tuuieſſe delante. Para lo qual heximos diligentemente eſculpir todas aquellas figuras de nueſtro amico el Dottor Andreas Matthiolo, quæ fueron bene intendidas, y ſacadas al natural dellas verdaderas por quanto non podian meiorarſe. *Id eſt.* Damus præter ea vnà cum nominibus earum ſtirpium, quæ inueniri ſolent in Europa etiam imagines, ac proprias formas: vt ex appictis his ante oculos obiectis poſſet vnuſquiſque ipſas viuas cognoſcere. Quapropter diligenter excidi curauimus imagines illas omnes, quas edidit Andreas Matthiolus amicus noſter. Namque hæc ex viuis & veris plantis appictæ ſunt tanta rei intelligentia, vt elegantiores fieri

F nequi

nequiuerint. *In epistola ad lectorem eiusdem libri Diosc. in calce.*

ITEM. Andreas Matthiolo Senes, Varon muy exercitado en la vniuersal materia medicinal y principalmente en aquella de los venenos describe dos remedios excellentissimos contra todo genere de ponconna, conuiene à saber vn Electuario y vn oleo, los quales, por hauer yo dellos visto admirabiles prueuas, he querido que se annadiesen à estas nuestras annotationes. *Id est.* Andreas Matthiolus in vniuersali Medica materia, vir admodum exercitatus, & in ea præcipuè quæ ad venena spectat, duo describit remedia aduersus omne genus venena, nempe Electuarium & oleum quoddam. Quorum vsu cùm viderim ego admirabiles successus, volui hæc omnia in has nostras transferre annotatioces. *In præfatione Sexti lib. eiusdem Dioscoridis.*

Hieronymus Ruscellus Viterbiensis, in sua Epistola nuncupatoria super Bocatium Italicum ita de Matthiolo habet.

HABBIAMO noi per opera del Matthiolo fatti nostrì (cioe Italiani) Tolomeo & Dioscoride, non solo miglori, che, ì Latini non gl'hebbero, ma diro anchora che Greci i stessi, Id est. Fecimus tam nostros (id est, Italicos) Dioscoridem & Ptolomæū opera & diligentia Matthioli: Et non solum meliores, quàm habuerint Latini, sed dicam quàm ipsimet Græci

Antonius Vincentius Typographus Lugdunensis.

ADHAEC eundem Dioscoridem, squallore, næuis ac maculis, quibus hactenus scatuit innumeris, beneficio Andreæ Matthioli, hominis in hoc genere versatissimi & Doctorum approbatione Medici doctissimi, elatis atque expurgatis, probè curatum, nitidum & tersum à nobis emitti: castigationes præterea quamplurimorum locorum eiusdem Matthioli solertia & ingenio elucubratas ad calcem capitum adiunximus,

In Epistola ad Lectorem in Dioscoridem Lugduni impressum.

Ioannes Baccanellus Medicus Regiensis.

LIBRO de consensu Medicorum, vbi in calce de simplicibus

plicibus medicamentis differuit, honorificè Matthiolum sæpe citat.

Robertus Stephanus Matthiolum etiam quandoque citat authorem: A quo etiam Cinnaberis historiam prompsit.

Bartholomæus à Maranta Venusinus Medicus.

AC tandem Andreas Matthiolus, qui tantæ rei cognitioni videtur, quasi extremam manum imposuisse, vt pauca admodũ, quæ suo nitori nõ sint restituta, desiderari possint. *In præfatione sua methodi de cognoscendis simplicibus.*

Medicinæ Studiosi quamplurimi, qui Patauij Philosophiæ Medicinæ diu operam nauarunt, affirmant audiuisse sæpe ac sæpius Clarissimos Medicos Ioannem Baptistam Montanum, & Gabrielem Faloppium in suggesto legentes Matthiolum summis laudibus extulisse: Id quod ipse etiam attestari possum: Quin etiam Lucam Ghinum præclarissimum materiæ Medicæ indagatorem, Pisis, & Bononiæ magnis præconijs Matthiolum celebrasse.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hieronymo Donzellino, Medico ac Philosopho S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ.

Ccepi literas abs te tuas, vt longas ita doctas, ita officij plenas, quæ me mirificè recrearunt. Recensuisti enim in illis pro summa prudentia tua, causas omnes, quibus à dolore animus meus reuocaretur, quibus quidem omnino acquiescere me, æquissimum fuit. Vlterius autem aliquanto quàm par fuit, alicubi te, prouexit amor in me tuus, dum recenses laudes operis mei, quas dum etsi meo me metior pede, non agnosco, amo

tamen, quòd vnà cum Themistocle nullum æstimem iucundius ἀκρόαμα, quàm propriæ virtutis audire præmiũ. Quòd autem eam epistolam, voluisti esse publicam, eo consilio censeo factum, vt testatam relinqueres tuam erga me summam apud omnes beneuolentiam, tum verò, vt testimonio tuo famæ meæ patrocinareris, quam impeti quorundam maleuolentia intelligeres. Nimirum sic decet amicum candidum, vt non tantùm domesticis officiis præstò sit, vbi periculum nullum suscipitur, sed etiam palam cum opus est, inuidiæ in se partem deriuans, sua sententia & calculo approbet rectè facta, crimina diluat. Hic summum officium amici agitur. Sed sunt omnino blandi quidam, & prompti aliàs ad omnia, sed occulti, & parum fortes amici, qui leuius ducunt deseri, ne dicam prodi à se veritatem, & innocentiam, quàm publicè agere negotium necessarij non admodum odiosum. Atque his meliorem mentem precor, te verò amo de eo, quòd causam meam tecum communem esse ducis, in eo non officiosus tantùm amicus, sed quod pluris facio, magnanimus sanè patronus. Vale.

IOANNES CRATO MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Probantur Matthioli defensiones, in Guilandinum, quædam verò pluribus asserenda censentur.

NIhil in vita mihi optabilius fuit bonorum erga me beneuolentia, & iudicio recto de me. Ac vt id in præcipua parte fœlicitatis meæ, si qua est solida in rebus humanis, posui, ita ne improborum maleuolentia ab hac sententia dimouerer, studiosè sum adnixus. Idcirco cum non modo humanitatem, eruditionem & prudentiam singularem (quæ vt par est magnifacio, atq; veneror) literę tuæ præ se ferant, verumetiam candorem & propensionem voluntatis tuæ erga me testentur, gratissimas eas habeo, & tibi maximas gratias ago, cum tam amanter, tam accuratè, tam prolixè scriptas misisti, atque iis amicitiæ tuæ fores beneuolentissimè patefecisti. Ego verò in tua beneuolentia, quam virtutis tuæ publicis commodis deditę

& doctrinæ

& doctrinæ singularis admiratione expetiui, libētissimè acquiesco, & operam daturus sum diligentem, vt studium & fidem meam purè, sine fuco, more maiorum nostrorum tibi iis officiis, quæ à tenuitate nostra proficisci possūt, probem. Cæterum cùm intelligam te impulsum odio atque maleuolentia, à bonitate tua non recessurū, nec propter aprum istū hortulos tuos & satas arbores omnib. seculis profuturas, deserturū: sanè tibi hunc animum gratulor, & vt Deus eum tibi conseruet atque diuturnum validúmque vitæ spatium ad excolenda hæc studia & perpetuum decus tibi conciliādi benignè concedat, oro. Vides quid ferat vbique furor iuuenilis, & moribus insita petulantia. Ea vt feramus necesse est. Obsecro velles tua iis probari, qui neq; quod laudabile, neque quid pium aut honestum vel saltem cum humanitate coniunctum, vident? Nam si nihil nisi omnib. numeris absolutum καὶ τετράγωνον ἄνευ ψόγου probandum est, quid repetietur in rebus humanis, quod possit probari? Quam securitatem de aliorum censura insectatores illi, si sua protulerint, sibi poterint polliceri? Exhibeat iste, si potest, integros in Dioscoridem Commentarios, & aliorum iudicia subeat. Nā repræhendere quàm docere, esse facilius de veteri sententia notum est. Certè nihil do amori, nec (à quo natura atque institutione absum) auribus. Pręclara atque laudabilia exierūt in hoc genere opera, sed tuum (si quid iudicare possum) mihi quidem τῶν ἐπιπολαζόντων βέλτιον videtur. Neque propter hanc animi inductionem Guilandino bellum indico, aut in vituperationem adduco. Acerbitatem odij & maleuolentiæ toto pectore auersor, & doleo eum ingenium minimè obtusum, cognitionem literarum haud paruam, studium conquisitionis non planè iners, ad obtrectationes, criminationes, insectationes & calumnias conferre. Ineptum esse fateor ἀβασανίστως quiduis credere. Nec quisquam Iustitiæ & moderationis laudem expetens, tàm duras leges seruis præscripsit, vt quæ displiceant, probent. Sed illud profectò iniurium, & temeritatis atque peruersitatis plenum est, omnem occasionem lædendi quærere, impetum in bene merentes facere, ea quæ rectè cogitata firmáque sunt, maleuolentia conuellere, & ex suo ingenio omnium voluntates æstimare. Nimis enim inconsultè hoc fingit Theon te displicere omnibus, Guilandino cum non placeas. Nimis inconsyderatè

In Guilandini acerbitatem, & maleuolentiam.

ſyderatè pronũtiat de multis,& iudicij ſui ſtoliditatem prodit,dum tui multo vſu confirmati ſoliditatem euertere conatur. An non producto Plinio,Folium ac Malabathrum diſcernis? An non manifeſta eſt calumnia de Caſſia in Cinamomum tranſeunte concertatio? De Viburno aculeata magis, quàm firma obiectio,& Nemeſianum propugnaculum minimè tutum. In Cneoro malè cadit nimia illius iactantia. Effert autem ſe immodicè βωμολοχίᾳ agreſtis,de Beta ſylueſtri. Sabinam bacciferam hîc ſi fuiſſet ei in horto quodam Ciuis noſtri grandem admodum ante paucos annos monſtrare potuiſſem,& etiam nunc ſtare puto. Quid obſecro eſt occæcari maleuolentia,ſi hoc non eſt,cum non maiori, ſed minori Cedro te baccas tribuere videt? De Conſiligine quando verbis autorum malè intellectis odioſè pugnat, eáq; veteratoriè producit,quid aliud,quàm inſulſas cauillationes & ſuam in arte Medica inſcitiam prodit? Ad Solanum, ſi indormiuiſſet, factum ab eo eſſet probè. Piper & Cubebæ eum ſatis excitant. Vtinam autem excuteret intelligentiam ſuam, cũ Galeno tantam tribuit oſcitantiam, & Mari atque Amaraci manifeſtum diſcrimen tuum ex Galeni ſententia ante temerariam ſcriptionem conſideraſſet,atque ad cenſuram,de Santalis,Fabaria & Telephio rectius ex veritatis ſtudio excitatum iudicium attuliſſet. Sed de his ſatis. Cùm autem optime mi Matthiole,nihil tam prauum,atque ineptũ ſit,quod non ſuos admiratores & approbatores reperiat,cúmque de multorum ſermonibus mihi certò conſtet, Guilandinum ſuum theatrũ in Italia habere,& quoſdam δοκεῖν, ἀλλ᾽ οὐκ εἶναι φίλους rectiſſimum eſt, vel ἐν τῷ ἡσυχάζειν φιλονεικεῖν καὶ ἴδια πράττειν, dùm illi inuidia,maleuolentia,morſúq; doloris lacerati conficiantur,vel ſi quid publicæ vtilitatis ſtudio ſuſcipimus,noſtra cum aliorum malis non miſceamus, & quantum in nobis eſt, maledicentiam effugere ſtudeamus. Eſt autem ſecundum Plautum, Atque non eſt in manu nobis, quin dicant non eſt, meritò vt ne dicant, id eſt, Hæc eò ſcribo, non quòd tuæ doctrinæ excellentiam in ambiguum vocem, aut prudentiæ diffidam. Verùm ne dum tuam innocentiam mihi atque aliis probare cupis, in dicta maleuolentia incurras. Nam ſi hanc tuam Epiſtolam (id quod deſcriptionis diligentia exiſtimo,nec quò minùs id fiat obſto) ederes, vereor ne dicturi quidam eſſent,te in reliquis, ad quæ non reſpondes,

manus

manus dare, quædam etiam minùs attentè (id quod in ista cō uitiorum & criminationum impuritate & fœditate, à quo omnes bonorum sensus abhorrent, minimè mirum est) confidasse. De Malabathro afferre possent, Plinij autoritatem, nō satis munitam esse bonis testimoniis. Ad illud, Cassiam & Cinamomum vnius plantæ corticem, nihil responsum. De Bolo Armenica, ꝙ non ex Lemno afferatur, nihil allatū. Zedoaria autem pro Costo ita altè in multorū animis radices egit, vt vix extirpari posse videatur. Mihi quidem à te euulsa est radicitùs. Conquerētur de Saliunca, de Dictamno albo non satisfactum. Illud non animaduersum, ꝙ contendit in Cap. de Tragio apud Dioscoridem legendum, maiora, non minora. Lachrimas, quas producis, abstergere conabuntur. In Limonio autem iniuriam fieri clamabunt Guilandino, cum ille contendat plantam, quam pingis (officinis Ben rubrum appellatam) non esse Limonium. Tu verò existimare videaris, illum statuere non esse verum Ben Mauritanorum. Amellum Vergilij, plantam quam ostendis esse concedent, quòd sit Aster Atticus Dioscoridis, pugnabunt. Hæc etsi scio cogitationis tuæ compræhensionem non effugere, tamen vt probarem tibi amicissimum studium meum, monere, quod est amici, volui, neq; dubito ac potius certò scio, te in optimam partem accepturum, præsertim cum intelligas me, nō alia voluntate, quàm tuum laudabile propositum consolādī cōfirmādi ista scripsisse. Quod autem & ad fidē initæ & amicitiæ nostræ attinet, ita tibi eam præstabo, vt inter multos tui amantes, amantiorem Cratone, vix sis habiturus. Vale. Vratislauiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Ioanni Cratoni Medico S. P. D.

Comprobantur quæ Cratoni non satis firma videbantur, contra Guilandini calumnias.

Micitiæ recētis, quæ mihi tecū cōtracta est, iā fructus vberrimos capio ex literis illis, quas superioribus diebus ad me dedisti, Plenæ enim sunt nō tantū amoris in me tui, sed & officiorū eiusmodi quæ alere & cōseruare animorū cōiunctionē in primis solēt

& possunt. Atq; vt de cæteris non dicam, monita tua, quibus exasperatũ me aduersarij importunitate ad lenitatẽ reducere conaris, quãti me facere oportuit? Nimirũ sic decet candidũ animum, quibus benè velis, eos vt non collaudes tantum, vbi quid rectè factum est, sed repræhendas lapsos imminente autem periculo etiam moneas meliorum. Obtemperabo autem tibi, mi Crato, & moderabor animo meo. Si me tamen doloris acerbitas erumpere in gemitum coêgerit, id te commodè interpretaturum, haud diffido. Graue est à vipera morderi, sed infinitis partibus Theonini dentis morsus molestior. Dij prohibeant, ne eum tu vnquam experiaris. Adde quod idem curationem perfectam nunquam recipit, vt vt purges, vt vt antidotis pugnes, serpit veneni vis & licet omnia ad tollendum malum adhibeas, semper tamen aliquid hæret. Non erat, ille aper, vt putabas, qui vastasset hortulos meos: stant quidem incolumes, & immortales, Diis volentibus, labores mei cincti sepibus veritatis, vastarique nequeũt. Me, me, non illos. dum planto, runco. irrigo, summâque fide excolo viridarium meum, Theon iste ex aspidum genere venenosissimus, enutritus herbarum mearum succo, (quæ mirum, vt illi in venenum venerint) inopinantem læsit. An nõ iustus tibi videtur dolor meus, sic demorsi præter omne meritum meum? Nihilominus te hortatore, in posterum si non compescam, saltem tegam & dissimulabo eum, quantum in me est. Sed enim veniam merebor interim, si quemadmodũ Possidonius Stoicus, cum omnino non dolere statuisset, exclamauit tamen: O dolor, nihil facio, sic & ego nonnunquã humanum quid passus quiritem, præsertim apud amicum, qualem te esse iudico. Atq; hactenus impetrasti à me, quod maximè volebas, vt deinceps in scriptis meis mihi temperẽ. Nunc ad eam partem tuæ epistolæ venio, qua requiri aliquid ais ad ea, quæ Guilandini obiectionibus respondi. Nam vt singula ea excutiam, quæ Theon parum cognita mihi fuisse recenset, id sanè integri operis fuerit non Epistolæ. Hic tantum mihi fuit scopus cum ad te scriberem, vt ex paucis ostenderem, qualia reliqua essent illius. Nec propterea dedi manus, quòd eo in loco hostem penitus conficere non volui, cum alio tempore, Deo volente, tractaturus. Sed quæ deesse putasti meis literis, ea sic habent. De Plinij autoritate in Malabathro non satis munita, miror eorum, quos

Plinii autoritas defenditur.

ais

ais, inquitatem, ne dicam impudentiam, qui vt graui autori detrahant fidem, nulla alia causa inducuntur, quàm vt sibi, illo spreto & reiecto, fides habeatur. Agnoscis autem ipse id minimè decere homines, qui docere se posse alios profitentur. Confutare Guilandini opinionem, quòd Galeno autore, dixerit, Cassiam & Cinamomum vnius esse plantæ corticem, non videbatur necessarium. Quum enim contra eum iam probauerim, Cassiam in Cinamomum transire, non autem è contra, vt ille tam temerè mentiri non erubescit, sanè tibi & cæteris perspectum futurum, videbatur, intellexisse Galenum, cum hæc dicit, de Cinamomi & Cassiæ corticibus tantum, qui ex Cassiæ plantis eximebantur, quarum surculi extremi in Cinamomum quãdoq; transibant. Namque vniuersalis hæc propositio esse non potest, absque manifesta Galeni contradictione, qui Cinamomi arbusculam à Cassiæ planta diuersam facit. Armenium Bolum cum sciam ego, Constantinopoli ad nos aduehi, & illuc apportari ex Lemno (si tamen Veneti negotiatores mihi vera narrarunt) nihílque deesse illi, quod Lemniæ terræ non conueniat, putabam hoc sanè haud te latere, nec ideo esse operæpretium, vt cum Guilandini fabulis contenderem. Mendaci enim fides nulla est. Conquerantur in Saliunca quãtum velint Guilandinici Theatri applausores. Mihi enim longè magis Plinio, quam Marcello adstipulandum est: quippe qui post Plinium, Dioscoridem, & Galenum vixerit, vt ipsemet fatetur, nec vllam habuerit medicamentorum peritiam. Satis autem supérque mihi probatum existimo ab authoritate, à viribus, à natali solo, Saliuncam & Celticam Nardum, diuersas esse plantas, nec vno tantum Marcello, vt Guilãdinus, meas comparaui probationes. Manebo itaque in sententia, nic inde me tantillum demouebo, ni mihi clariora in contrarium afferãtur. Disceptationẽ hanc excitauit, (vt doctissimus Marcellus inquit) vna tantum Dioscoridi addita vox, quæ nec vna nec eadẽ in antiquis Græcis exẽplaribus est. Sed in aliquibus Σαλιοῦγκα in aliquibus Αλιοῦγκα in quibusdã Αλιόγγια & in nonnullis dublicato λ, Αλλιοῦγκα legitur. Ex qua multiplici lectione facilè quispiam coniicere potest, hîc, vt in quàm plurimis aliis locis animaduertimus, Dioscoridi subesse mendam. Ad ea autem, quæ in albo dictamno vocato, obiicere posse eos contra meam sententiam putas, nempe legendum non esse,

Cassiam & Cinamomum non esse vnius plantæ corticem contra Guilandinum.

Bolus Armenius orientalis vnde afferatur.

Marcellus Veneta est mone ta.

Cur factũ sit, vt putarint quidam Saliũcam & Celticam Nardũ, eandem esse plantam.

Dioscoridis locus suspectus.

μικρότερα sed μακρότερα respondebit pro me Oribasius, qui ex Dioscoride transcribens μικρότερα non μακρότερα legit, quem admodum legerunt omnes quotquot sunt Dioscoridis interpretes, Hermolaus, Marcellus, Ruellius, Cornarius. Quorum nullus extat, qui hac de lectione dubitauerit. Guilandinus Plinium sequutus, cuius fidem infirmare eius sectatores, paulò antè audiuimus, vt aliquid noui in disputationem afferre videretur, μακρότερα legendū somniauit, quòd is scribat, Tragium non Lentisco, sed Terebintho esse simile, cuius folia cùm longè Lentiscinis sint grandiora, certat Guilandinus, μακρότερα legendum esse. Sed quàm fœliciter Plinij sententiam in suam verterit, manifestè testatur ipsius Plinij in describenda Tragij facie inconstantia. Quippe is libro decimotertio, capite vigesimoprimo, Tragium Terebintho simile facit. Mox volumine vigesimosexto, capite vltimo, Iunipero simile esse scribit, magno in vtroque loco errore, de quo apertissimè testantur Dioscorides, Galenus & Oribasius, Qui quidem omnes cum præter hæc vnà cum Plinio affirment, in Creta tantum insula nasci Tragium, è suo illo asino cadit Guilandinus, cum quo radices Romam afferre solebat, quod vbique locorum suum nascatur Tragium. At si (vt inquis) lacrymas è Tragio manantes abstergere conabuntur aduersarij, eadem opera Aethiopi nigredinem abstergant, & Nili alueo aquas. Certè Dioscorides, Galenus, Oribasius, Plinius, Tragij lacrymæ apertissimè meminêre, quorum abstergere scripta, nulla vnquam Guilandinica poterit spongia. In Limonio fateor errorem, sed non mireris, mi Crato, non enim poteram nasum à tam fœtida latrina, quam olet Guilandini Theon auertere, quominus etiam oculos retorquerem, quo postea factum est, vt legendo sim hallucinatus. Credam tamen eam plantam, legitimum esse Limonium, quousque aliam afferant contentiosi illi, quæ euidentioribus notis à mea me amoueat opinione. De Attico Astere nihil respondebo, ni prius Amellum illud non esse, verioribus comprobent argumentis. His auditis, quid in hoc etiam præstare valeam, illicò intelligent: ni fortasse Ruellij minus probandam versionem, quàm ipsius Dioscoridis verba complecti statuerint. Hæc erant, quæ ego præteritis multis Guilandini calumniis consultò respondenda putaui, & qui

Guilandini in Tragio censura explosa.

Plinii in describēdo Tragio inconstantia.

Tragium nasci tantum in Creta.

Ruellii versio in Attico Astere Graeco codici non respondet.

& quidem paucis. Idq; ea de causa, vt tu vir alioqui doctissimus ex paucis his, conuiciatoris illius infidelitatem temeritatémque cognosceres. Sapientes omnia docere velle quenquam, vani prorsus hominis consilium esse censeo. Ignaris itaq; cæterà reseruabo, vbi resipiscere cœperint, aperienda, facileque ostendam sophistica esse omnia. Pertinacibus autem perpetuò tacebo. Bibant illi quos tuentur errores, quasi maternum lac, vt prauum hoc ingenij alimentum, tanquam in organa iudiciorum transmutatum, nunquam postea deponere possint. Vale mi dulcissime Crato, & eo, quo cœpisti, me semper amore prosequere.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Stephano Laureo Medico Cæsareo S. P. D.

Exploditur Lacunæ consilium de propinando infantibus Armenio lapide scrupuli pondere.

Vm hoc anno in patriam iturus hac iter faceres, offerebas mihi Dioscoridem ab Andrea à Lacuna, viro in Græcis, & Latinis literis versatissimo in Hispanicam linguam conuersum, & annotationibus etiam illustratum, sed inter cætera cùm legeres in lapide Armenio eius annotationes, mirabaris sanè plurimùm, quòd scriberet Armenium lapidem scrupuli pondere propinatum ex minoris Centaurij decocto, ad puerorum epilepsiam, admirabile esse auxiliū. Cùm itaque iudicares Lacunam hominem, vt doctissimum, ita in curandis ægris esse exercitatissimum, (quanquam, hoc tibi vehementissimum videbatur medicamentum,) hominis tamen experientia, & doctrina persuasus, videbaris eius sententiam non omnino improbare. Nam cum tibi antea compertum esset, & in Italia, & in Hispania haberi non obscuræ famæ medicos, qui ad vermes interaneorum necandos tuto, certóque auxilio pueris argentum viuum potandum exhiberent, quod tamen inter lethalia medicamenta recensent antiqui, putabas non esse mirandum, si præter medicam rationē, & tui ipsius opinionem tàm fœliciter in lactentibus pueris epilepsia vexatis, Armenio lapide vteretur Lacuna. Hæc dum mecum confer

Andreas à Lacuna Dioscoridem in Hispanicam linguam vertit.

conferres, petebas, vt de re hac meam tibi exponerem sententiam. Atqui tametsi tuæ satisfaciendæ petitioni promptissimus esset animus, cùm tamen tunc itineri maturando omni celeritate te accingeres, ego verò aulicis negotiis occupatissimus essem, pollicebar me tibi per epistolas satisfacturum, quàm primum in Cæsaris aulam rediisses. Nunc autẽ quum primùm intelligam superioribus diebus, illuc te sospitem aduenisse, ne pollicitationis meæ me immemorem esse censeres, committere sanè nõ potui, quin illico sententiam meã, de re hac ad te scriberem. Si verò quid sentiam ingenuè fateri debeam, nulla sese offert ratio, qua Lacunæ sententiam comprobare possim. Quippe experimento sine ratione facto, non video, cur ita facilè mihi subscribendum sit, præsertim vbi hoc iis fiat medicamentis, quorum cum occultæ facultates, tum etiam manifestæ, notissimæ sunt omnibus. Scio ego non solum Tralliani consilio edoctus, sed propria in curandis ægris experientia, Armenium Lapidem ex eo haberi medicamentorum genere, quæ electiuè per vomitum. & per aluum purgant, nec quamuis diligenter lotum propinari posse etiam robustissimis viris, quo, minùs perturbet, & violentas moueat vomitiones, & alui deiectiones, scrupuli vel semi drachmæ pondere haustum. Id quod manifestè fatetur Mesues, Quippe qui scribat Armenium lapidem nocere stomacho, quinetiam cum subuersione, & angore purgare, quò fit vt temerarium admodum esse censeam Lacunæ iudicium, quòd lactenibus infantibus Lapidis Armenij scrupulũ propinare audeat, addito etiam Centaurij minoris decocto, amarissimo sanè remedio, & propterea abominabili pueris. Itaq; credas in posterum velim, quemadmodum mihi etiam persuadeo, hoc medicamento scrupuli pondere, haudquaquam vsum esse Lacunam, sed incircunspectè id ex Aetio transcripsisse, qui libro secundo, capite quadragesimoseptimo ex Nichessonis authoritate, sic de Armenio Lapide scriptũ reliquit, Armenium, quo pictores vtũtur, duodecima drachmæ parte melancholicis & sanguinem crassum habẽtibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestatis. Reuomunt enim, cum vomitorium exiltat. Datur & morbo sacro obnoxiis, ac furiosis hoc modo. Centaurij fasciculos manipulares tres in aquæ marinæ hæminis tribus coquito, donec vna superfit, & cum excolato decocto Armuthei lapidis, quem Græci

Armenii lapidis deiectoria vis qualis.

Lacunæ opinio improbata.

Armenium Lapidem pueris potandum exhibet Aetius.

Arme

Armenium vocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto, nihil enim periculi est. Hæc Aetius ex Nichessone posteritatis memoriæ commendauit. Quibus tibi facilè palam fiet, non solùm parùm admodum sibi constitisse Lacunam, dum hæc in suas transferebat annotationes, sed nullam, vel exiguam medicamentorum habuisse peritiam. Addam etiam (pace docti viri dixerim) quod negligenter satis Aetij verba expenderit. Siquidem cum is in vniuersum melancholicis & sanguinem crassum habentibus, duodecimam drachmæ partem tantũ exhibeat, miror sanè, cur scrupulum infantibus lactentibus, ex centaurij decocto dare audeat Lacuna, cùm id tantùm furiosis, maniacis, & sacro morbo vexatis dari præcipiat Aetius. Atqui infantes nec maniaci, nec melancholici, nec furiosi fiunt, quò fit, vt de his haud quaquam intellexerit ille, sed de viris iam ætate adultiore iisque robustis. Probo quidem ego Nichessonis medicamentum, sed Lacunæ cõsilium modis omnibus reprobo, Ideoq; vnius vel alterius grani pondere id infantibus dari posse crediderim, cùm Epilepsia, tùm spirandi difficultate affectis ad mirabili sanè iuuamento, rhodomelite, oxymelitéue, vel ptisana exceptum. Nam cum illud reuomant sumentes, (vt Nicheson ille inquit) nihil penitus periculi afferre potest. Nam scrupulo quatuor séxve posse iugulari infantes, ego sanè non ambigo. Vtinam ad Lacunam perueniat hæc nostra epistola, anteaquàm vnquam alicui infanti suum hoc propinet medicamentum. Vtinam eo is fuisset iudicio, dum hæc describebat, quo in propinando infantibus, argento viuo fuisse illum animaduerto. Quod quidem meo iudicio securiùs dari potest sesamini seminis quantitate, vel etiam coriandri in adultioribus, quàm Armenium scrupuli pondere, Siquidem cum nulla alia lethifera facultate (vt Dioscorides inquit) interimat, quam quòd suo ingenti pondere intestina laceret, nihil sanè verendum videtur, minimam eius quantitatem id moliri posse vnquam, præsertim quum sua grauedine, ac Sphærica forma, facilè è corpore per inferiora labatur. Idcirco mirari non debemus, si Brasauolus tàm clarus ætatis nostræ medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum viuum nullo incommodo scriptum reliquit, & eo tàm fœliciter vsus sit alter quidam Clarissimus Medicus Patauinus, quanquàm parandi, dandíque rationẽ neminem vnquam

Armenius Lapis qua quantitate sumendus.

Medicamentum ad puerorum Epilepsiã & spirãdi difficultatem.

Argẽtum viuum securè dari posse potandũ ad necandos interaneorũ vermes.

vnquam docere voluit. Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum vsus, vidi tamen dari sæpe illud scrupuli, vel sesquidrachmæ pondere, à Goritiensibus obstetricibus ægrè parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed fœlici semper euentu. Datur vinum non extinctum, vt quidam putant. Quod enim extinctum est, ventriculo hæret, & intestinis & sæua excitat symptomata. Lauandum tamen prius est acerrimo aceto cum sale misto, mox tenui corio excipiendum, manibúsque tam diu premendum, quousque per corij meatus excidat. Sić enim purgant, qui eo vti volunt. Hic habes, mi doctissime Stephane, meam de Lacunæ medicamento sententiam, quam non vt probes, sed vt iudices ad te mitto. Magnifacio enim iudicium tuum, & ingenij tui acumen, quibus hæc omnia me longè magis te enucleaturum non ambigo. Vale. Pragæ.

De Frigimelica hoc est auditum.

Argētum Viuum dari nō sine auxilio ægrè parturientibus.

Argentum Viuum lauatur.

PETRO ANDREAE MATTHIOLO Senensi, Medico clarissimo, Bartholomæus Maranta Venusinus Medicus

S. P. D.

Excusatoria est Epistola, de quibusdam contra Matthiolum editis.

CVm ad te librum meum, quem de ratione cognoscendorum simpliciū conscripsi, paucis antè mensibus miserim, nec literarum aliquid abs te acceperim, sanè id mihi perquàm molestū fuit, quòd expectatissimis tuis literis frui non licuit: quibus ego aliquā meorum laborum, ac laudis, (si qua erat) gratulationem tuí expectabam, quæ quantò iucundior ac gratior futura erat, tantò grauiùs, ac molestiùs fero, quòd illa priuor. Et cùm hoc ipsum cum amicis dolerem, extitêre, qui non solùm suspicarentur, sed qui certò se quasi diuinasse crederent, factum id à te esse, non tàm quòd operosis negotiis, quæ ipse accusabā, distraheréris, quàm quòd alieno à me animo esses, eiúsque rei causam fuisse meum ipsum, quod ad te misi, opusculum

culum, affirmant. Aiebant enim te, si librum ipsum vniuersum, vt credere par est, percurreris, omnino eius lectione fuisse commotum, quòd quædam de te in eo minus modestè aut honorificè, quam vel maximi tui nominis authoritas, vel singularis tuus in me amor exposcat, sint perscripta, eáque sine stomacho legi à te non potuisse. Quamobrem ingrati animi crimē, hac in re non effugisse me affirmabant, non esse nisi claudicantis amicitiæ indicia adiungentes, ab eius opinione velle discedere, qui me non solùm magno amore sit prosequutus, sed summis etiā laudibus ornauerit. Illudque crimē eò grauius esse & videri, quod ea, quibus à te discrepo, nullum seruans modum, aut modestiam, sed potiùs proteruè ac petulanter prosecutus sim: vt videar voluisse, dum multam mihi laudem aucupari studeo, tuo splendori, ac gloriæ quodammodo tenebras offundere. Nam quemadmodum non est vllum certius amicitiæ vinculum, quam consensus & societas consiliorum & voluntatum, ita simul, atque sibi; vel gloriam, vel vtilitatem, vel aliquid aliud, quam alteri quisquam malueric, ipsam nullam fieri, ac funditùs euerti, asserunt. His quidem ego non mediocriter perturbatus sum, nam cum mihi nihil vnquam maiori curæ fuerit, quàm vt primum abs te ipsò, deinde à cæteris omnibus, quàm gratissimus erga te esse cognoscerer, & cùm nihil, quantum in me fuit, prætermiserim, vt dignitatem atque existimationem tuam (quæ semper apud me maximi ponderis fuit) & vererer, & summis etiam laudibus efferrem, non potui non summo affici dolore, quòd sint nonnulli, qui me infenso à te, atque inimico animo, esse suspicentur & affirment. Ac tametsi graue est verè accusari in amicitia, longè tamen grauius semper duxi falsò accusari. Cumque mihi ipsi conscius sim, nihil à me vnquam excogitatum esse, nedum commissum contra dignitatem, atque amplitudinem tuam, illorum, qui me accusant, repræhensione non vsqueadeò commotus essem, nisi inter cæteros, Ioannes Antonius Pisanus Medicus, vir summi iudicij, maximæque in hac nostra vrbe autoritatis, idem admonuisset. Nam is, cum & mei amantissimus sit, & tuorum scriptorum studiosissimus, etsi in cæteris omnibus, in hac tamen potissimùm re, audiendus mihi fuit. Cognoui enim illum non ideo hæc dicere, quòd

vellet

vellet me temeritatis, atque impudentiæ nota aspergere, tametsi non ignorem, illum pro honore aque dignitate tua, maleuolorum obtrectationes & inuidias, si quãdo opus fuit, prostrauisse, sibíque perpetuam pro te propugnationem suscepisse. Sed cùm te non mediocriter obseruet, me autem plurimùm diligat, putauit suas esse partes, me de ea re commonefacere, quæ (nisi prouisum prius sit) immutare te mihi facilè posset, quòd ipsi (quæ sua est erga vtrunque nostrum beneuolentia) tàm esset molestum, quàm quòd molestissimum. Itaque ostensis ab ipso mihi locis, quæ id quodammodo apertiùs præse ferre videntur, cœpi meæ illi mentis, ac consilij rationem reddere, atque quid me ita vel scribere, vel sentire impulerit, manifestare, tandémque affeci, vt illum à priore sententia deducerem, atque vna mecum affirmare hominem coegerim, nihil in eo opusculo à me contra existimationẽ tuam scriptum esse, quod vir aliquis probus redarguat, si modo sententiæ, ac res ipsæ, non verba, ac literæ æstimentur. Verùm consuluit, vt ea re ad te scriberem, méque tibi totum patefacerem. Non enim verebatur, vt si qua tibi abalienati mei in te animi suspicio incedisset, futurum, vt eam protinus abiiceres. Illísque etiam omnibus satisfactum iri, qui idipsum quoquo modo sibi persuasissent. Obtemperaui igitur Pisano, atque has ad te literas exarare volui, quibus cognoscas, nunquam mihi, tui aut colendi, aut obseruandi voluntatem defuisse. Ac video quidem duo præcipuè esse, in quibus meã erga te, vel fidem, vel amorẽ eo in opere illi desiderant. Primum quidem quòd à te multis in rebus dissentire voluerim: Deinde quòd in nonnullis acerbiùs asperiúsque, quàm amici officium exigere videatur, à te discrepauerim. Quæ duo, cùm, vt spero, diluero, & illis, & tibi, si oportuerit, etiam planius ostendã, me nihil adeò vnquàm horruisse, quàm ingrati animi crimẽ. Atque ad primũ ne respondere quidẽ deberẽ, cùm cuiuis notissimũ sit, nõ propterea violari frãgiq; leges amicitiæ, quòd ab amici sententia quãdoq; declinemus. Id enim, vt à te peti minimè solitum esse, certò scio, ita si à quopiam petatur, neque ei concedere verus, ac minimè blandus amicus debet. Quid enim turpius esse potest, quàm cum amico in iis rebus velle cõsentire, quas aliter esse quispiã sentiat, ac iudicet? aut quæ maior pestis in amicitia esse potest, quàm adulatio? blan-

ditiæ,assentatio? Si quid igitur in eo opusculo, à me scriptũ est,quod cum his,quæ à te scriptis tradita sunt,non ex omni parte consentiat,feci id quidem, non quòd odio quodam, ac simultate à te diffidere vellem,nec vt ex huiusmodi contentionibus aliquam mihi inanem gloriam, laudémque compararem,sed vt fidelis boníque scriptoris munere fungerer,cuius est veritatem,quam putat apertam, ingenuè, ac liberè exponere,nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed in sola veri inquisitione,atque inuestigatione, ita laborare,vt non tanquam aduersarium aliquem conuincere,sed veritatem ipsam, quæ in primis est hominis propria, inuenire studeat.Ex quo non à te solùm, sed à multis aliis præclarissimis viris dissentire mihi licere arbitratus sum, ne id commodi,quod ex perspecta veritate emanere solet, inuidere hominibus viderer. Quis enim esse posset mei libelli fructus mortalibus,si dum amicis eblandior,id cœlem,quod præcipuè ab illis expetitur? Quæ etiam meórum laborum laus,si ea tantùm scripsero,quæ vel à te,vel ab aliis maximi nominis viris prius diligenter atque exactè posteris sunt demandata? Nisi fortè eam prouinciam, ideò mihi suscipiendam putassem, quòd tua aliorúmque scripta meo testimonio confirmata, libentiùs lectum iri ab hominibus mihi ipsi persuasissem. Sed vnde mihi hoc nouum beneuolentiæ genus? Vnde hæc tam inusitata beneficentia? vnde adeò inauditum officium, ac liberalitas? Hæc non ideo ad te, vir præclarissime, scribo, quòd putem displicuisse tibi,me à te in nonnullis rebus dissentire, sed vt obtrectatorum nugis iter intercludam. Noui enim te veritatis amantissimum, cupidissimúmque, & qui aliorum honestis laboribus non solùm, non inuideas, sed libenter eos etiam complectaris: & si quid in illis reperias, quòd tu non priùs excogitaueris, aut inueneris, idipsum non asperneris. Vt qui & scias & confitearis in quauis scientia posse indies noua excogitari, idque,etsi in omnibus, præcipuè tamen in simplicium medicaminum indagatione euenire, quod tu in eruditissimis tuis in Dioscoridem commentariis ostendisti. Cùm aliorum operam in tuis laboribus locupletandis non solùm spontè oblatam non recusaueris,sed etiam libenti animo expetiueris,quod & in tuo opere suis locis ingenuè apertéque confiteris, cùm nulla in re,ne minima quidem,defraudare ali-

G quem

quem ſuo labore volueris. Quin potius in aliquo celebrando, atque in referenda gratia, prolixiorem, atque liberaliorem, quàm exiguitas officij poſtularet, te præbuiſti. Cuius quidem rei, vel ipſe teſtis ſum, quippe cui longè plus tribueris, quàm res & veritas ipſa concedat. Nec enim tu mihi gratiam modò habuiſti, ſed cumulatiſſimè etiam retuliſti, vt niſi pari ſtudio erga te ſim, & voluntate, non ſolùm ingratum, ſed etiam impium ipſe me exiſtimem. Verùm quanti te faciam, ſempérq; fecerim, non dubito, quin ex Luca Ghino primùm, dùm inter mortales agebat, deinde ex multis aliis vtriuſque noſtrum neceſſariis, acceperis. Puto igitur tibi exploratum eſſe, perſuaſúmque habere, meum ſtudium ſemper extitiſſe colendi tui atque obſeruandi, téque exiſtimare, nihil eſſe tam laborioſum, aut difficile, quod non pro te mihi ſuſceptum, iucundum ſit futurum. Hæc inquam, in te mea cùm ſemper extiterit voluntas, idipſúmque tibi perſuaſiſſimum fuiſſe crediderim, induci ad credendum nullo pacto poſſum, ac ne cogitatione quidem complecti, tuam in me beneuolentiam, tàm leui cauſa refrixiſſe, quare nihil etiam eſt, quòd aliorum ſuſpiciones extimeſcam. Verùm quia (vti dicebam) vbique reperiri ſolent quædam peſtes hominum, qui nihil æquè ſtudent, atque concordiam inter coniunctiſſimos diſiungere, ne quid eiuſmodi inter nos accidat, haud alienum eſſe exiſtimaui, amici mei conſiliis morem gerere, vt prius de his rebus ad te ſcriberem, meúmque erga te animum ſimplicem, atque promptum aperirem, quàm de me perfidia maleuolorum tale aliquid garriat, conſtitutam quod inter nos concordiam diſtrahere poſſit. Sed vt ad ſecundum accedam, quod multum momenti habere videtur, duo potiſſimùm loca mihi oſtendit Piſanus, (nam vix tertium reperiat aliquis, de quo aliqua ratio habenda ſit) quæ cùm peruerſè aliquo modo, quis interpretari poſſit, ignarus meæ erga te voluntatis, peruerſi animi calumniam non effugere, fortaſſe exiſtimabit. Sed ea cùm expoſuero, meæque ſententiæ rationem reddidero, non dubito fore, vt quemadmodum Piſanus ipſe, vir optimus atque integerrimus, ita & quiuis non iniquus rerum æſtimator, boni conſulat. Atque illud mihi primùm occurrit, quod de aſpera Lonchiti primo libro noſtræ Methodi ſcripſi, vbi hęc leguntur verba. Hanc in doctiſſimis ſuis commentariis non

depinxit Andras Matthiolus, sed aliam, quam nescio, quo pacto à Luca Ghino pro Lonchitide ad se missam falsò asserit. Hæc nos. Qui verba hæc ita nudè, ac simpliciter, vti sonare videntur, consyderet, existimabit te à me, vt mendacem vanúmque scriptorem notari. At qui rem ipsam, nostrámque mentem potiùs æstimet, longè aliter rem se habere compræhendet. Nam hæc vis verborum, non tam te redarguit & refellit, quàm meam admirationem manifestat. Admirabar sanè à te aliquid cuipiam tribui, quod scirem illum minimè sensisse, non autem asseuerabam, te minimè vera doce re. Cur enim in tam paucis verbis adeò inconstans essem, vt quem mendacij coarguerem, eundem doctissimum appellarem? Vnde mihi per Deos immortales tecum adeò familiaris inimicitia, vt quasi venenum in mellito poculo tibi offerre cupiam? An verò mendacij notari dixerimus aliquem, cùm dubios nos esse asserimus, cur ita scripserit? An hæc verba (Nescio quo pacto) non ita corrigunt attributam tibi falsitatem, vt nihil minus quàm falsum te esse significent? An tandem putas me tam ineptum, vt luculentiores contradicendi, calumniandíque modos excogitare non potuissem? vtque nulla in breuibus verbis contradictione commissa, aliquem & falsum, & mendacem repræhendere valerem? Sed vt rem omnem à principio exponam, scito plantas omnes, quas à te Pisis Lucas Ghinus anno ab hinc nono misit, mihi priùs ab eo fuisse ostensas, inscriptionésque, quas singulis plantis apposuerat, non solùm vidisse me, sed etiam descripsisse. Erant enim in illis inscriptionibus eius opinionum rationes, quas maximæ vtilitati mihi, iam tum simplicium cognitionem magnoperè expetenti, futuras esse (vt certè quidem fuêre) existimaui, easque apud me vel nunc seruo. Inter eas verò erat Lonchitis altera, quæ hunc ad verbum habebat titulum adnexum. Hanc esse Lonchitim asperam aliqui sentiunt: Ego verò potiùs filicis genus, nam asperam Lonchitim veriorem agnosco, hactenus. Tu eandem depingis, fateríśque, te illam vidisse studio, ac liberalitate Lucæ Ghini, qui eam Pisis ad te misit. Ac tametsi non explices, pro Lonchiti aspera ab eo, ad te missam esse, id tamen non rudis lector ex verbis tuis facilè colligat. Quàm enim liberalitatem in Luca agnosceres, si hãc de Lonchiti opinionem ei acceptam non referres? Cùm igitur in-

ſcriptio illam non Lonchitim, ſed filicis genus appellet, & videam non aliam, ſed eandem à te pro Lonchiti vera efformari, non potui, non in ſummam admirationem adduci, quaſi imprudens, nolénſque à Lucæ Ghini mente aberraueris. Sed te cùm virum ingenuum candidíque animi cognoſcerem, non malitioſè, aut ex fraude, ſed rationabili aliqua perſuaſione inductum in hunc errorem incidiſſe, credendum exiſtimaui. Quæ ratio cùm eſſet mihi minus comperta, vt veram Lucæ ſententiam, vtque veritatem ipſam, quam putabam, aperirem, dixi à te minùs verè, neſcio tamen quo caſu, Ghino illam tribui de Lonchiti ſententiam. Nam cùm ego aliam pro Lonchiti vera oſtendere in eo opuſculo vellem, idque inuentum Lucæ Ghino (à quo primùm eius rei ſum admonitus) acceptum referre in animo eſſet, niſi ita de ea ſcripſiſſem, & Lucam, & te, & me ipſum etiam inconſtantem, variúmque reddidiſſem. Lucam quidem, quòd ei diuerſam ab ea, quàm illi tu aſſcribis, opinionem tribuiſſem. Vtrunque verò noſtrum, quia cum ea, in re, inter nos non conſtaremus, data eſſet lectori anſa, vt alterum noſtrum mẽdacij coargueret. Quare, vt ex tot anguſtiis emergerem, exponendum mihi erat, cur à te diſſenſiſſem. Quæ quidem diſſenſio, cùm non tàm circa rem ipſam, quàm in explorandа Lucæ Ghini mente verſaretur, exiſtimaui æquo animo te laturum, ſi in re nullius ferè momenti, caſu neſcio quo, falſum te eſſe tui amiciſſimus, atque amantiſſimus diceret. Nihil enim vetabat, vt vel pagella illa, in qua Lonchitis inſcriptio erat, deperderetur, vel eroſa obliteratáve ad te perueniret, ita vt eius integram ſententiam tibi videre non liceret, vel quòd eam ſemel tantùm à te lectam, dùm plantam ipſam depingendam ſculpendámve præbes, reieciſſes, tandémque ob rerum incredibilem varietatem, quam quidem in tam laborioſo opere cõficiendo quotidiè ſtruebas, quod in ea continebatur, mente caderet, vel vt quæuis alia fortuna incideret, quæ animum tuum à veritate ipſa diſtraheret. Ac quemadmodum ea, quæ caſu eueniunt criminis expertia eſſe debent: ita neque te ignominia, aut dedecore affectum iri exiſtimabam, quòd falſus in ea re appellarêre, quam nec opinatus caſus gubernauit. Hanc igitur meam extitiſſe mentem in illis verbis, vir clariſſime, nullo pacto dubites velim. Deúmque teſtor immortalem, nulla me iniquitate, aut

aut peruersitate commotum, sed integro, atque syncero animo ea protulisse. Quod si haud satis aptis appositisque verbis, sed potiùs duris, ambiguísque illud assecutus sum, in hoc accusari, atque reprehendi non à te solùm, sed etiam à quouis facilè patiar, meúmq; erratum deprehensum iam, atque manifestum cõfiteor, quod tamen si criminosum est, inconsiderantiæ cuiusdam negligentíæque crimen est, non voluntatis. At ex verbis, & literis mentem alicuius æstimare, calumniatoris officium est, nam vbi rerum testimonia adsunt, quid opus erit verbis? An putamus aliquid ponderis habituras esse in rebus ambiguis, & obscuris interpretum explanationes, vbi autor ipse scriptorum suorum rationem, sentẽtiæque suæ expositionem perspicuam manifestat. Iam puto me tibi planiùs exposuisse consilium meum, ac rationem reddidisse, cur ita scripserim de Lonchiti altera, in qua quidem re, non despero fore, vt (qui tuus est animi candor) in meis rationibus acquiescas. Verùm, cur ita senserim, ac quid potissimùm me mouerit, vt tuam de Lonchiti sententiam persecutus non sim, breuiter exponam. Mouit me quidem in primis Lucæ Ghini autoritas, qui cum in ea, quam tu depingis, asperitatem multam desideraret: nunquàm pro certo affirmare ausus est, illam veram esse Lonchitim asperam, tandémque adinuenta illa, quam nos veram credimus, ita à priore sententia detrusus est, vt illam filicis genus esse crederet, háncque, vt veram ac genuinam, agnosceret. Atque induci ad credendum vix possum, vt de hac sententia Lucas deduceretur, rursúsque in pristinam reuerteretur, quando in hac non asperitatem solùm, sed omnes alias notas ita apposité Dioscoridis delineationi quadrare cognouit, vt nulla in re, vir ille alioqui modestissimus, optimúsque, adeò se magnificè iactaret, atque ob nihil ferè aliud, ita gaudio exiliret, quam ex huius Lonchitis, quam verissimam existimabat, inuentione. De qua intellexit in superiùs adducta inscriptione, cùm inquit: se acriorem Lonchitim agnoscere, Habet enim hæc folia scholopendrij maiora, longè magis diuisa, ac multò asperiora. At illa quam tu depingis, præter figuram quãdam, Aspleni nihil habet, meo quidem iudicio, Dioscoridis descriptioni congruum, nullam enim in ea videre est asperitatem, sed ex vtraque parte læuis est: tantum abest vt scolopendrio asperiorẽ esse eam dicamus. Nisi fortè

G 3 idcirco

idcirco asperam illam dixerimus, quòd duriuscula, & quodammodo solida sunt eius folia: Sed non ita se res habet, quãdo fieri non potest, vt verè dicamus, alterum altero asperius, nisi in vtrisque insit asperitas, vt neque rectè fiat comparatio nisi in asperitatibus eiusdem naturæ, & speciei. Quare si Lonchitim quantum ad asperitatem pertinet, Aspleno comparabimus, intueri primùm debemus, quodnam genus asperitatis in Aspleno sit, vt eandem, sed maiorem in Lonchiti quæramus. Sed nullam ego in ea inuenio præter hirsutiẽ, seu scabritiem illam, quæ ex auersa fronde flauescit. Concludendum est igitur eodem pacto à nobis in Lonchiti asperitatem quæri oportere. Sed diuersis vocibus, eandem rem voluit explicare Dioscorides, vt quod in Aspleno appellauit hirsutum, voluerit id, in Lonchiti asperum dicere: & quoniam hirsuta esse Aspleni folia dixit, voluit in Lonchiti asperiora esse dicere: quod perinde est, ac si hirsutiora dixisset, vel scabriora, quod facilè comprobatur ex varia interpretum versione, cùm nouerint has duas voces *τραχὺς* & *δασὺς* sæpius apud Græcos ita confundi, præsertim in plantarum signis, vt sine vllo discrimine alterum pro altero sumatur. Atque vt à proposito exemplo non recedamus, quod in Aspleno Græcè *δασέα* Ruellius vertit hirsuta, Marcellus aspera. Rursúsque quod in Lonchiti iacet *τραχύτερα*, Ruellius reddit asperiora: at Hermolaus scabriora, quod idem ferè est, quod hirsutiora. Quamobrem adduci non debemus, vt diuersam idcircò accipiamus asperitatem in Aspleno & Lonchiti, quòd diuersis nominibus vtatur Dioscorides, cùm cõstet idem intelligere voluisse. Quod si ita est (vt certè est) non video cur possit pro Lonchiti aspera ostendi planta, quæ nullam habeat asperitatem scolopendrij similem, nedum maiorem. Accedit huc, quòd neq; magis diuisa sunt folia eius, quam tu pro Lonchiti depingis: quod enim in Lonchiti Græcè est *μᾶλλον ἐσχισμένα*, sæpius apud Dioscoridem non tam continuam scissionis quantitatem, quàm numerum denotat. Atque ita hoc loco etiam intelligẽdum esse existimarem. Ruellius vertit, & multò magis diuisa, sed clarius Marcellus. Pluribus incisuris diuisa. Sed quòd idem voluerit exprimere Ruellius, ex aliis nonnullis Dioscoridis locis, vbi eadem verba leguntur, colligere est, præsertímque in tertio Aconito secundæ speciei, vbi quod Græcè habet *μᾶλλον*

ἐπισχισμένα reddit crebriore diuisura, nullum constituens discrimen (quantum ad sensum pertinet) inter primam & secundam iam adductam versionem, sed planta ipsa Aconiti hanc Dioscoridis fuisse mentem testatur, vt tu optimè nosti, qui tertium Aconiti genus depingis multò crebriore, quàm platani folia sunt, diuisione. Idem obseruare est in Ligustico, cuius folia Dioscorides dicit esse propè verticem graciliora καὶ μᾶλλον ἐπισχισμένα. Ac nisi ad numerum diuisiones retulerimus, oporteret fateri, non graciliora, vt Dioscorides dicit, sed maiora debere esse folia ad summitatem: maior enim diuisio maius etiam subiectum requirit. Verùm quia Dioscorides asserit graciliora esse, & magis diuisa, necesse est, dicamus, ideo macilentiora fieri, quia tenuius scindũtur. Ad quod animum cùm aduertisset Marcellus, tam in Ligustico, quàm in aliis supra commemoratis locis, illa verba Græca vertit, Et pluribus incisuris diuisa. Hoc non eò spectat, vt existimem, vbicunque reperiantur hæc duo verba, semper numerum diuisionun significari. Scio enim quantitatis scissionem frequentius ab illis denotari, sed asseueramus, ac firmiter credimus in multis apud Dioscoridem nõ aliter, quàm vti exposuimus, intelligi debere, quod exempla & versiones adductæ satis declarant. Sed fac hasce versiones nullius momenti esse, quænam quæso in tua Lonchiti diuisio est? nullam enim inspicio, sed video quo mens tua tendat. Putas enim vnicum duntaxat folium esse oblongum, vtrinque diuisum totum id, quod à radice ad extremum acumen protenditur. Sed longè aliter, mea quidem sententia, asserendum est: nam quas tu diuisiones appellas, potius separata folia dicenda sunt, cùm nihil sit, quod alterum, cum altero cõnectat. At in Aspleno non item. Possumus namque in ea, quod ab radice oblongum assurgit, oblongum appellari folium, atque diuisum dicere, quia eius scissuræ ita sunt, vt ad extremum pediculum non perueniant: sed est portio adhuc, quæ sectam partem cum altera coniungit. Atque hunc fuisse Dioscoridis morem, ex aliis clarissimè cernimus. Neque enim Trichomani oblonga folia diuisáque tribuit, sed potius folia lenticulæ, in ordinẽ vtrinque digesta, aduersa in se in ramulis tenuibus. Sed nonne idem pene foliorũ exortus est in Lonchiti tua? Cur igitur in Trichomane folia appellabimus, eadémque non folia, sed foliorum scissionem in

Lonchiti? Sed si rectè cõsideremus ea, quæ à Dioscoride tradita sunt, inueniemus in omnibus idẽ ab eo obseruatũ esse, vt vbicunq; perfecta esset, atq; absoluta partis à parte separatio, dum modo illæ partes eandẽ effigiẽ, eandẽ quãtitatem, saltem in pluribus obtineant, eas frondes appellaret: Non autem vniuersam ex illis partibus compositionem, vnicum folium vocauit diuisum in plures particulas. Sic quinquefolio folia menthæ tribuit, quina singulis pediculis, non autem vnicum folium quinquepartitum. Sic etiam Viticem oleæ folia habere rectè dixit, tametsi ex vno pediculo plura exeant. Quemadmodum & filici ex vno pediculo cubitali folia exire multifida alarum auium modo expansa: non autem cubitalem illam longitudinem vnicum folium existimauit multipliciter scissum. Ac mirari hac in re licet Marcellum, qui id sibi persuaserit, reclamantibus omnino Dioscoridis verbis. Contra verò Ricinum vult habere folia Platani, maiora tamen, quia non putauit appellanda esse separatim folia, quæ diuiduntur quidem, sed non ad extremum vsque pediculum. Ita & veratrum nigrum dicit retinere folia Sphondylij similia pluribúsque incisuris diuisa: vniuersam multifidi folij compactionem vnicum folium appellans. Sed huiusmodi exempla ita clara sunt, tibique tam sæpe perspecta, vt in illis immorari amplius non oporteat. Quod si igitur, hæc vera sunt, nullo pacto scissis foliis tuam Lonchitim dicemus, sed plura habere folia parua, vtrinque ex vno pediculo dodrantali, vel minore aduersa in se, atque ita Dioscoridis descriptio, ei nullo pacto quadrabit. Siquis igitur plantam habuerit, quæ nullam ex his difficultatibus patiatur, cur non potius eam pro Lonchiti altera ostendat, quàm tuam? At eiusmodi est, quam nos veram existimamus, multò enim magis, quàm Asplenum diuisa est, siue id pro maiore diuisione, siue pro crebriore accipiamus. Est præterea maior & hirsutior. Sed si ita est, circa quid versabitur eius cum Aspleno similitudo? Nempe circa substantiam & asperitatem & colorem. Neque enim potest esse in forma siue figura, quia diuersam in ea constituit formam, maior siue crebrior scissio. Quod eò magis tuam arguit, cuius omnis ac sola cum Aspleno similitudo in figura est. Ex aliis enim, quæ subdit in plantis delineandis Dioscorides explanat, circa quid perstringatur similitudo, Vt cum Trichomanem dicit esse filici simi

similem,ad substantiam retulit,non ad figuram,quia subiunxit exiliorem esse & foliis lenticulæ. Ita de Lonchiti intelligamus necesse est, quia quemadmodum Scolopendrion, supernè herbacea est,infernè hirsuta & flauescens,ita & Lonchitis,in gradu asperitatis solùm eam superans. Cęteris etiã, quæ ad substantiam pertinent persimilis. Quæ omnia in nostra esse nemo, qui eam semel viderit, negare potest. Adde quòd aculeus,qui in nostra est,in summitate adnixus,nominis rationem exprimit,quod in tua non euenit. Hæ sunt rationes,quæ in causa fuêre,cur tecum in Lonchiti aspera minus consentirem,quæ si veræ sunt, mihi gratissimum erit, sin minus, gratissimum etiam feceris, si probabilioribus rationibus efficies,vt à mea sententia deducar. Vt enim ea mihi semper voluntas extitit, vt alios sine pertinacia refellerem,ita & refelli sine iracundia paratus sum. Nihil enim iniquius semper duxi, nihil ab omni pietate magis abhorrens, quàm veritatem occultare. Sed de his satis multa diximus, iam ad alia transeamns. Nam quod secundo loco diluendum est,quod autoritatem tuam videtur,nescio quomodo offendere,meúmque in te animum in suspicionem adducere, est id,quod in fine capitis decimi,secundo libro nostri opusculi,de Chamæleone albo a te depicto diximus, vbi tuam picturam minùs veram esse asseruimus, ac facta comparatione inter tuam & Fuchsij,hanc vt rectiorem(quãquam & suam etiam ex toto non acceptauimus) admittendam censuimus: hac nimirum ratione adducti, quòd radiculas illas tenues, quæ crassæ radici connectuntur, non exprimas, sed statim crassiori radici echinatum capitulum, in quo & semen, & flores continentur, apposueris, Dioscoridis descriptionem magis (vt verba etiam mea referam) quàm plantam ipsam integram fortè contemplatus. Ex quibus sanè verbis colligere aliquis posset, te à me repræhendi, quasi fictitias plantas, ac nusquam tibi visas effingas, eásque tanquam à veris viuisque extractas, posteritati exhibeas, atque ita legentibus imponas. In qua quidem re, multùm mihi laborandum non est, vt hanc de me suspicionem dimoueam. Quando id ipsum ego (si mihi contingeret depingendarum plantarum prouinciam suscipere) facere non dubitarem, neque propterea probro, vt impudentiæ mihi versum iri existimarem, dummodo non integras plantas

G 5 (hoc

(hoc enim, vt difficillimum, ita & temerarium iudico) ſed partem aliquam ipſarum, quam ſumma etiam diligentia adhibita, habere mihi non liceret, adiungerem. Quod etiam audactius proſequerer in his, quæ ſemel, vel ſæpius antea á me viſæ fuerint. Nam ſi ſtatuis ob antiquitatem mutilatis, ex alieno marmore, vel naſum, vel aures, vel aliud membrum adiungere licet, quo pulchrior vniuerſa facies ſpectetur, tametſi incerti ſumus, an veram illius membri effigiem fuerimus aſſecuti. Cur etiam depictis plantis aliquid addere non liceat, quód vel viderimus, ſed nunc eius partis facultas nobis non ſit: vel non viderimus, duce tamen Dioſcoridis deſcriptione accommodemus, dummodo clariorem ita eius cognitionem fore ſperemus? Neminem enim, vel minimum in herbarum indagatione verſatum, latere arbitror, non poſſe omnes plantas in vna tantùm regione haberi, ſed neceſſe eſſe, vt à remotiſſimis partibus bona pars earum tranſmittatur. Atque eum, qui vniuerſam ſtirpium picturam oſtendere aggrediatur, oportere, vt areſcentium multarum vtcunque poteſt, picturam exhibeat. Tranſmittuntur autem, vel non integræ, vel non expanſæ, vel non exacta iam ipſarum ætate, vt quandoque ſine floribus, aut fructibus accipiantur, vel integræ quidem, atque abſolutæ tranſmiſſæ, caſu aliquo confringantur, ſeparentúrque ita partes, vt quo pacto radix cum caule connectatur, vel flos ſeménve cum caule, aut ramulis, tandémque folia cum vniuerſa planta cohæreant, ſatis rectè aſſequi non liceat, vt taceam variari omnium partium plantæ colorem, odorem, ſaporem, ſubſtantiam, & quod caput eſt, formam. Quod quidem nonnullis exemplis demonſtrarem, niſi idipſum, & tibi notiſſimum eſſe cognoſcerem, & vberrimè in meo libello tranſegiſſem. In his rerum anguſtiis moribundas exiccatáſque plantas, atque aliquã eiuſmodi tranſmutationem poſſidentes, ſi, vt iacent, depingeremus, cum Dioſcoridis deſcriptione non conuenirent, atque ita, vt falſæ à quouis reiicerentur. Si nullo pacto illas depingendas eſſe exiſtimaremus, vix paucarum effigies dare poſſemus. Conſilium igitur eſt, vt conſiderato areſcentis plantæ defectu, ac memoria repetentes eius imaginem, ſi contingat illam virentem aliquãdo vidiſſe, id addamus, quod ariditatis iniuria abſtulit. Quod ſi quandoque accidat, vt quod addendum eſt,

minùs rectè assequamur, non propterea damnari debemus, cùm id in paucis admodū euenire possit. Hoc ita verum est, vt à te ipso effectum esse, puto, negaturus non sis, nec si neges, facilè id tibi concedatur. Fateris enim multas plantas à multis tibi missas esse, quæ viuæ virentesque ex longinquis partibus ad te minimè peruenire potuerunt, in quarum nonnullis, nisi nescio quid accommodasses, ne cogitatione quidem quisquam assequi posset, verè à te efformari potuisse. Nam Lycij ramulus ex Dalmatia tibi allatus est. Baccaris Roma & Arimino. Horminum satiuum, & aliæ complures Pisis. Hemionitis Patauio, atque ex aliis exteris nationibus, haud sanè paucæ. Iam verò si virentium absolutam formam arescentes plantæ seruarent, nunquàm profectò Pistachiis serrata folia depinxisses in Latinis tuis commentariis, si illius cùm pingeretur virentis copia tibi suppeditaretur. Nam cùm tandem virentem eam vidisti, iterum illam in Italico sermone, scriptis commentariis sine vllis in ambitu dentibus, veriùs expressisti. Mutasti etiam Apij, quæ & Ischas dicitur effigiem, in iisdem vulgari sermone conscriptis libris, quia quam Venetiis ad te Nicolaus à sancto Michaele miserat, (vt credere par est) assequi minùs probè ob mutatam ariditate faciem potuisti. Atque vt nonnulla etiam ex aliis persequar, cùm Trifolium Asphaltitem pingis, quis non animaduertat, plantam tibi alioqui notissimam, integram tum ad manus esse non potuisse, cum nec ramulos, nec flores in ipsa exprimas? idemque de floribus Brassicæ marinæ, Sisimbrij aquatici, Aloes, aliarumq; nonnullarum stirpium partibus, quæ in tuis picturis desiderantur, asserere licet. Iam igitur ad rem ipsam accedentes considerent quæso hi, qui me temeritatis nota aspergunt, quantum ponderis habeant verba à me de Chamæleone albo scripta, non enim vereor, quin totum æqui boníque faciendum esse, existiment. Scripsimus nos eo in loco potuisse à te erratum in pictura committi ob plantæ viuæ penuriam, nonne in his verbis cum errore eius excusationē apposuimus? Quę excusatio, si à quoquā non admittatur potiùs pertinacia fiet, q̄ veritate. Quod autē me in suspitionē adduxit, vt crederē non extitisse tibi viuæ plātæ copiā, cùm illā depingēdā tradidisti, fuit nō solū pictura, quę cū his, quas sæpissime nos collegimus, nō conuenit, verūetiā, quia tuis in cōmētariis scribis quidē, vbi nigri

Chamæ

Chamæleonis, quem putabas, vbertas proueniat, sed vbi album videris, non apponis. Vnde non ab re coniici quoquo modo poterat, non licuisse tibi in his locis, quæ loca penetrasti, nascentem viuámque hanc plantam videre, sed aliunde transmissam Ac fieri potest, vt quandoque radix sola, quandóque folia sola cum capitulo ad te mitterentur, vel si integra quidem missa esset, casu aliquo separatæ partes ad te peruenirent, quam cùm pingere velles à Dioscoridis delineatione adiutus, eam ita, vt iacet, typis excusseris. Id si ita contigisset, quis nisi stulta semper meditans tuam solertiam damnabit? Quod si verè id accusari debuerit, iam me ipsum primū reprehendant homines, qui in ea sententia, non solùm tunc eram, sed adhuc permaneo. Tibi verò nulla fit iniuria ab eo, qui id, quod scripsit iniuriosum esse non nouerat, cuiúsque animus in tuis laudibus celebrandis, ex alis rebus tibi notus perspectúsque, abundè est. Omnes enim decipimur specie recti, quare non verba, sed mens æstimanda est. Neque verò nunc iterum ita album Chamæleonem nostrum extollimus, vt tuam picturam omnino falsam iudicemus, quando nihil vetat, quin climatis aut soli varietate, ita proueniat, vt à te depingitur, quod non solùm credimus, sed multis exemplis in nostro opusculo comprobauimus. Nam cùm tuam picturam veram non esse diximus, cum his illum comparabamus, quas nos pluribus locis effodimus. Atque huc spectabant ea verba, quæ habent, Dioscoridis descriptionem magis, quàm plantam integram fortè contemplatus. Quæ verba etiam, cùm dubitanter, nec certò proferantur, satis indicant me illud non affirmasse, sed liberum lectori reliquisse credendum, fieri posse, vt planta illa, ita inueniatur, vt à te depingitur. Quod quidem si explicatè protulissem, iam nulla hac in re caderet ambiguitas. At quis omnia ita minutatim consideret, quin in ea, quæ nolit, nonnunquam incidat? Videor enim mihi hoc loco pro me posse Horatianum illud adducere,

Verùm opere in longo fas est obrepere somnum.

SED hæc mea culpa, eò magis toleranda est, quòd in ea commoror vrbe, quæ vt cæteris omnibus fortunæ dotibus, alias ferè omnes superat, ita bonarum artium professori

ſoribus deſtituitur, præſertímque in hanc de ſimplicibus cognitionem, ita nemo eſt, qui operam dederit, aut dare cogitet, vt vix vnum, aut alterum inuenias, qui paucarum plantarum cognitionem teneat. Quamobrem neminem habere potuimus, cui opus noſtrum inſpiciendum, atque iudicandum traderemus, ſed me ipſum mei laboris, & autorem, & iudicem eſſe oportuit, quo quid potuit eſſe infœlicius? Scis enim ſua quenque Philautia, ita decipi, vt non rarò circumſpectos quoque homines, atque alioqui temperatiſſimos, cæcos reddat, & in graues errores coniiciat. Sed cùm vnus mihi eſſet Iohannes Vincentius Pinellus, in quo omnis mihi ſpes erat, & à quo non modò certam atque integram de meo libello ſententiam expectabam, ſed etiam ſtabilem, & ſine vlla aſſentandi, calumniandiúe ſuſpitione integram, optatis meis aduerſa fortuna non reſpondit. Vix enim extremam manum operi impoſueram, cùm vir ille Patauium ſtudiorum cauſa, profectus eſt. Itaque inops cõſilij manu ſcriptum exemplar, Vincentio Valgriſio miſi, ea tamen lege, vt non priùs typis committeretur, quàm à Gabriele Fallopio vniuerſus perlegeretur. Non enim verebar, quin is pro ſua in me beneuolentia laborem hunc & libentiſſimè ſuſciperet, & quicquid in eò minùs cohærens eſſet, quod vel ad res ipſas vel ad aliquorum autoritatem tuendam pertineret, accommodaret, ac corrigeret. Sed neſcio quo fato factum eſt, vt operis ipſius dimidia ferè pars excuſa eſſet, quàm ei illud inſpicere licuerit. Remiſit igitur opus ex toto excudendum, meis literis, quas de ea re ad illum conſcripſeram, ita, vt ſcis, reſpondés. Hos ego omnes præclariſſimos viros, eius rei teſtes optimos, grauiſſimósque volo & do. Quæ cùm fortuna, quam vitare nemo poteſt, gubernauerit, ipſa etiam horũ omnium malorum culpam ſuſtineat, me verò in tot incommodis ſatis ſuperque conſolatur rectæ meæ voluntatis, meorúmque officiorum conſcientia. Hæc ſunt, præſtantiſſime vir, quæ mihi à Piſano oſtenſa ſunt, tuam dignitatẽ offendere, quibus quidem ita ſatisfactum puto, vt omnem criminis ſuſpitionem me expurgaſſe exiſtimem. Nam etſi pauca quædam alia, ab aliis animaduerſa ſunt, tamen leuiora quidem ſunt, quàm vt de eis aliqua ſit habenda ratio. Quanquam confido fieri nullo modo potuiſſe, vt tu eadem, quæ cæteri, de me ſuſpicareris: cùm nec diffidam, vt ſi quid verè à me commiſſum eſſet,

à te

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Bartholomæo Marantæ S. P. D.

Amicè respondetur ad Marantæ excusationem.

FAtearis oportet, mi Maranta, si tuis nolueris refragari argumentis, aliquid omnino subesse causæ, cur tam multi vnanimi consensu durioribus quibusdam commentariorum tuorum verbis offensum me esse, prædicent. Ita enim missis ad me, de re hac literis, ipse testaris, multos ex amicis tuis fuisse, quibus minus modestè & honorificè, quàm mea dignitas, nostráque postulabat amicitia, locutus de me esse viderêris. Idque in primis visum est Ioanni Antonio Pisano summi iudicij maximèque istic Neapoli autoritatis viro. Atqui idem, non illis solùm, sed omnibus cæteris visum est, quotquot tuum adhuc scriptum legerunt, quos quidem eò seueriùs de ista tui sermonis acerbitate iudicare crebibile est, quò minùs ad gratiam loquuntur ignoti, incorruptiúsque ad censendum iudicium afferunt, qui citra omnem affectum, quàm, qui amore & beneuolentia præoccupati, ad iudicandum adhibentur. Apud hos neutrarum partium studio corruptos iudices, si nostra disceptetur controuersia, proculdubiò vicero ego. Sed vt nulla in re, non æquior sim tibi, fingamus hos omnes, quòd quidem prudenti viro nemini persuadebitur vnquàm, fingamus, inquam, lectores libelli tui vniuersos, non aut amore mei, aut odio tui, sed malitia quadam ingeniorum conspirasse ad hoc, vt verba tua per calumniam interpretentur, appellemus ab his, ad alios iudices, sitque penes te, vt deligas, quos maximè tuæ causæ fauere existimas, sint sanè illi amici intimi tui, quibus cum ioca seriáque, quod dicitur, ardua & occulta consilia confers. Atqui hi iam ante, à me minimè submoniti, sponte sua liberóque iudicio vsi, quanquam maiorem apud te gratiam iniissent, si probarent, quæ descripseras, pronuntiarent tamen ab officio te recessisse, quòd de amico, tam acerbè locutus esses. Hos certè insimulare insynceræ interpretationis, citra immodestiæ crimen non potes. Vt mirum videri cuipiam non immeritò debeat, cùm ipse,

ipſe, quid amici tui, de ſcripto cenſuerint tuo, recenſeas, cur dicas paulò poſt, tui oblitus opinor, nihil eſſe contra exiſtimationem meam ſcriptum, quod probus vir redarguat. Certè multi tui, vt tu ipſe teſtis es, redarguerunt. Ergo & illis improbitatis crimen impingere te neceſſe eſt, ſed hoc quàm prudenter abs te, ſecuſue dictum ſit, nunc non proſequar. Hoc tantum dico, non id vanum omnino eſſe, nec de nihilo ortum, quod multi paſſim dictitēt. Etenim ſermones longè latéque vagantes originem ducere alicunde neceſſe eſt. Idcirco fuiſſe aliquid omnino in commentario illo tuo, quod famam meam offenderit, vel hoc argumento vno, nemo profectò dubitauerit. Verùm tu ſuſpicioni huic ſuccurſurus, remedium affers. Ais non verba, nec literas eſſe, vt ſonant, accipiendas, ſed mentem tuam animúmque, quo iſta ſcripſeris, inſpiciendum. Quid audio? verba ne ergo contumelioſa in me eſſe fateris, animum negas? Atqui homines ex verbis de ſcriptoris animo iudicant, poſtquàm iam ita conditi ſumus, vt feneſtra illa, qua cogitationes cuiuſque intueamur, quámque Momus olim ille diuinorum operum æſtimator deſiderari criminabatur, deſtituamur in vniuerſum omnes. Si negas ea contumelioſa eſſe, cur igitur ea inſpici & perpendi, ita vt natura ſua ſonant, non permittis? Cur eorum interpretationem non ex communi loquentium vſu, ſed ex tuo tantùm arcano conſilio depromendam cenſes? Niſi verò ea tibi tantum & Muſis arcanorum tuorum conſciis locutus ſis, non autem hominibus voces Latinas ita accipientibus, vt ratio proprietáſque eius linguæ poſtulat. Noli, mi Maranta, tuo exemplo hoc genus excuſationis in mores publicos introducere, vt ſimulátque aliquis iracundia, aut quauis ſimili animi perturbatione commotus, quippiam effutierit, quod indictum mallet, nephas eſſe dicat, verba interpretari, mentem inſpiciendam eſſe. Hac via grauium virorum reprehenſionem non effugies. Dicis falsò me affeuerare, quòd Lucas Ghinus eam plantam mihi miſerit pro genuina veráq; Lonchitide, quā eius nomine in commētariis meis depinxi. Hæc verba non repræhēdunt opinionē, quā ſequor in Lonchitide, nā id mihi moleſtū plane nō eſſet, ſed ad fidē meā infirmandā, qua vna ego re pretioſiorem nullā poſſideo, pertinēt. Proponis in opere, quod etiam

Reſponſio.

Excuſatio.

Matthioli querela.

etiã posteritatẽ laturũ speramus omnes (est enim eruditissimum) iis me, inquam, amicum tuum coloribus descriptum omnibus hominibus proponis, non tantùm, qui nunc sunt, sed qui etiam post nos nascentur, vt si inimicos grauissimos tuos iisdem illeuisses, grauiorem de se pœnam sumi, vel à crudelissimo aduersario, potuisse negarent. Demus hoc sanè, lapsus sim, pagella, vt tuis verbis vtar, in qua Lonchitidis inscriptio erat, erosa obliteratáve ad me peruenerit, aut semel lectam, dum plantam depingendam præbeo, postea abiecerim: breuiter aliquam tandem mihi causam erroris fuisse fingamus. Tuum ne erat lapsum, ita leuem amici, tam seuero, ac ad secutura secula duraturo supplicio vindicare? meam fidẽ omnibus suspectam reddere in re tam leui? Quid faceres, si quod grauius tibi crimen meum notum esset, id taceres, scilicet. Cæterùm vellem tantum te operæ non posuisse in inuestigandis nouis interpretationibus illis, à sono verborum tuorum planè alienis. Ais hæc verba, NESCIO QVO PACTO, dicti corrigere asperitatem. Ego verò id non intelligo: imò illa addita augere atrocitatem dixerim. Falsò dixit Matthiolus transmissam sibi hanc à Luca Ghino plantam esse, tolerabile est: dum addis, nescio quo pacto, suspitionem auges, vafróne id consilio, an leuitate aliqua fecerim, subdubitans. Nam si fortuito casu, aut errore aliquo id factum à me esse dicere voluisses, non addendum erat, nescio quo pacto, sed nescio quo casu: hæc excusantis vox est, illa fidem in dubium vocantis. Itaq; cùm consentiens multorum tui sermonis interpretatio confirmat, tum aliena ista tua expositio non excusat, macula meam innocentiam non leui abs te respersam esse. Quid verò si grauissimis testimoniis conuicero, Lucam Ghinum eam mihi plantam pro vera Lonchitide transmisisse? si eius manum & tibi, & aliis monstrauero? Monstraui certè iam multis, qui mecum sunt, doctissimis pariter & integerrimis viris, quibus ego aduersum te testibus vtor. Sed multorum loco sit clarissimus vir, Vlysses Aldrouandus Bononiensis Medicus, qui recens ad me datis literis, se meminisse affirmat, quòd Anno quinquagesimo secundo, missa mihi à Ghino hæc herba sit cum inscriptione, Lonchitis altera. Hunc reiicere testem non potes, Ghini manum notissimam tibi ex diuturna cum illo viro consuetudine, negare nequis.

Grauissimis testimonijs cõprobare posse Matthiolum, Lonchitẽ asperam à Luca Ghino sibi fuisse missam

Quid autem ergo, an non pœnitet iam in me tam imprudenter, & præter omne meritum meum collatæ suspitionis? Dices, memini quidem ad te missam plantam anno quinquagesimo primo cum hoc titulo, Hanc esse Lonchitim asperam aliqui sentiunt, anno autem sequenti eandem missam esse inscriptione mutata, ignoraui. Tu ergo quod factum esse ignorabas, id nunquam fieri potuisse, statuisti. Hócque tam leui fundamento nixus, effudisti in amicum, quæ in hostem non competebant, nisi certiùs explorasses omnia, quæ propter, ista diceres. Non is ego sum, mi Maranta, qui honoris & existimationis meæ rationem non habeam, proinde non est quòd censeas, scripsisse Lonchitidem hanc me Ghini liberalitate esse consequutum præter illius sententiam, vt quàm primùm vir ille candidissimus meos inspexisset commentarios, mendacij & temeritatis me accusaret. Sed hæc non persequar vlteriùs. Non enim dubito, quin ipse erratum tuum iam agnoscas, quòd siue imprudentia, siue negligentia, obrepente nimirum in opere, tam longo, somno vt dici solet, commissum fuit, erratum, certè fuit tibi inuidiosum, in me longè grauissimum. Verùm quicquid hoc est, quod offendere animum meum vlla ratione potuit, id totum dono amicitiæ nostræ, dono Cortuso, dono Aldrouando viris clarissimis, & vtriusque nostrum amantissimis, dono Pinello nobilissimo aliàs homini, sed dedicatione commentarij tui longè nobiliori facto, ac cupidissimus, vt petis redeo ad perspectum illum tibi sæpe, mihi dulcem amorem tui, qui & si nunquam è pectore meo extinctus est, refrixerat tamen aliquantulum tristitia ob suspitionem mutati erga me animi tui. Venio nunc ad alteram epistolæ tuæ partem, quæ prior erat ordine, in qua tu offensum me esse arbitraris, quod opinione à me aliquot in locis dissentias. Ego verò tantum abest, vt id ægrè feram, vt magnoperè gratuler tibi, quòd ita fideliter in medium labores, veritatémque in profundo puteo, vt quidam Philosophus dicebat, reconditam tuis vigiliis, & lucubrationibus eruendam & proferendam suscepisti. In quo quidem labore socium, te datum esse mihi vehementer gaudeo, integrum viribus, florentem ætate, ingenio summo, iudicio peracri præditum, laborum patientissimum, insuper, vt sedulum lectorem, ita candidum interpretem totius antiquitatis. Sicut autem in omni opere coniunctis duorum

Marãta laus.

duorum vel plurium conatibus peragendo, hoc requiritur, vt iuuent mutuò alij alios, exhortentur inter se, imbecilli succurrat robustior, fesso recentior, & in summa non tam quod gloriosum cuique factu, quàm quod ad finem necessarium est, eligant: ita nos quoque veritatem vnam nobis propositam singulari contentione vtérque inquiramus: eius nō refert, quantum tu, quantum ego inuenerimus, aut vtrius inuenta splendidiora sint, sed hoc necesse est, vt quisque suo loco fideliter laborantes iuuemus alter alterum suggerendo, monendo, exhortando, erratis etiam nonnunquam comiter ostendendis. Ita enim fiet, vt collatis fideliter operis, vtilitate priuata posthabita, existimatione etiam aliqua ex parte, præ bono publico nonnunquam neglecta, veritas tandem clariore specie hominibus elucescat. Quod vbi per nos factum erit, tum demum officio nostro perfuncti probè vterque fuerimus, tum abundè præmiorum receperimus, etiam si nulla alia commoda consequantur. Itaque nequaquam succenseo tibi, sed potiùs gratias quàm maximas ago, eo sanè nomine, quòd quæ reperisse te tuo studio, & labore vtilia existimas, ea in medium profers, & me vbi à veritatis semita deflectere putas, meliorum admonendum censes. Quę quidem ego sequar etiam, vbi talia mihi esse persuasero, qualia tibi videntur. Sin autem vel sponte, vel tuis monitis excitatus, veriora aliqua eruero, ea tu quoque boni consules, opinor. Atque hæc de officio vtriusque nostrum, hoc loco dicta sint. Nunc reliquum est, quod officij mei est, id re etiā, & opere, vt exequar. Placet enim pauca quædam huic sermoni attexere. Et primùm quidem, quæ ad defensionem eorum pertinent, quæ à me antea asseruata in doctissimo commentario tuo minùs firmis argumentis oppugnasti, deinde etiam asseruationes quasdam in eundem commentarium meas, amanter & candidè recensebo. Vtrunque enim horum ad veritatis enucleationem plurimum interesse videtur. Auspicabor autem à Lonchitidis consideratione, quam me nec pinxisse, nec nosse veram arbitraris. Ego verò meam, quàm proximè ad descriptionem Dioscoridis accedere existimo. Libet autem priùs verba illius autoris excutere. Id vt rectè fiat, mea mihi, cum tua interpretatione conferenda est, adhibendúsque ad iudicandum æquus lector, penes illum sit pronuntiare, vter melioribus ratio-

Responsio ad Maranta argumenta in Aspera Lonchitide.

nibus suam sententiam stabiliuerit. Inquit autor. Folia Scolopendrij emittit. Comparatio est foliorum. Similitudo ergo eorum aliqua sit, necesse est. In quanam autem ea re consistat, hoc dubium videtur, propterea quòd tu in secundo tuorum commentariorũ scripsisti, foliorum Lonchitidis asperę & Scolopendrij similitudinem, ad substantiam referri debere, non ad figuram. Mirum quid tu voces substantiam, quæ comprehendi sensibus non potest: itaque si hoc vocabulo vteris, vt vulgò vtuntur alij, non credo te cogitasse, quid tunc scripseris. Alicubi tamen reperio substantiam rei vsurpari pro crassitie, aut tenuitate partium, sed quid tenuitas & crassities partium, ad simplicium faciem cognoscendam? Quidam amicus meus homo in primis acutus, percontanti mihi quidnam tibi significaretur substantiæ vocabulo: recitauit ordine verba, ex eodem secundo libro tuo, capite duodecimo. Foliorum verò Lonchitidis, &c. quæ sequuntur. Postea, cum, inquit, Maranta dicat substantiæ similitudinem ex sequentibus Dioscoridis verbis intelligi, asperiora, maiora, multóque magis diuisa, necessariò voluit, vel asperitatem, vel magnitudinem, vel multifidam sectionem, substantiam dici, aut certè omnia simul. Hæc ille dicebat. Sed non puto, tam excordẽ te esse, vt amicus ille meus rectè diuinarit. Itaque fateor me istum locum non intelligere, quippe cum eum saltem sermonem didicerim, quo alij vtuntur, præsertim huiusce facultatis professores, nescio diuinare, quid ista noua ratio sermonis sibi velit. Dicam ergo ingenuè, quam similitudinẽ in mea Lonchitide & Espleno depręhendam, nec vtar dubiis, aut obscuris vocabulis, sed quæ tu, & quiuis intelligat. Video in Aspleno folium multis segmentis diuisum, idem video in Lonchitide mea. Dein in Aspleno eiusmodi segmentorum situs est, quæ vna ex parte mediæ vbi venæ cohærent segmenta, illis præcisè ex aduerso non opponuntur, quæ in altera parte sita sunt, sed aliquantò aut altiùs, aut humiliùs desinunt, nec eodem in puncto dextræ & sinistræ intersectiones venam per medium folium transeuntem contingunt. Talis ferè etiam segmentorum, quibus folium Lonchitidis meæ distinguitur, ratio est. An ne tu hanc aliquam similitudinem putas? putabis certè, si modo præcepta illa, quæ in secundo volumine tuo tradidisti, ipse tueri voles: quo quidẽ in loco ad Aspleni & Filic

Lib. 3. c. 145.

Lōchitidis & Aspleni similitudo ex Dioscoride.

& Filiculæ foliorum ſimilitudinem eſſe ducis, vt eodem modo ſecta vtraque eſſe appareant. Nec repetam omnia, quæ tu ad confirmandam ſententiam hanc eruditiſſimè, eo in loco diſputaſti: Potiùs aliam adhuc, præter hanc ſimilitudinem oſtendam. Tam Aſplenum, quàm Lonchitis mea auerſa parte aſperis quibuſdam punctis, folio adnatis flaueſcit. Raræ plantæ ſunt, quæ tam inſignibus notis comparari poſſunt. Iam tu voces ſimilitudinem hanc, vel ſubſtantiæ, vel figuræ vel ſcindapſi, vel quocunque alio nomine, mihi ſatis eſt ſimilia folia eſſe. Nec enim aliud vult Dioſcorides. Dices, at non per omnia ſimilia ſunt. Hîc nihil reſpondeo. Nam liber ille tuus profectò doctiſſimus, qui ſecundus eſt ordine, patronus meæ cauſæ erit. Idem multis rationibus defendet ſufficere ad ſimilitudinem, vt in aliquibus ſaltem congruant plantæ. Sequitur in Dioſcoridis textu. Sed ASPERIORA MAIORAQVE. Maiora eſſe in mea Lonchitide nemini dubium eſt, aſperiora quòd ſint negas. De eo verò mihi rationibus tecum diſputandum non eſt, ſed prouocandum vtrique noſtrum ad ſenſum tactus. Is huius controuerſiæ iudex eſto. Appingendam curaui propterea vtriuſque plantæ imaginem, vt cognita ex pictura earum facie & comparatis ſibi viuis plantis rei herbariæ ſtudioſi digitis tangant, de quo nos, tam multis verbis diſceptamus. Hi omnes Lonchitim meam Aſperam eſſe depræhendent. Nullam, inquis, eſt videre aſperitatem. Viſus ſenſum hîc vt adhibeas, opus non eſt, tangas oportet, & ſic aſperitatem percipies, manibus non oculis. Illæ enim, de aſperitate, & læuitate, hi de coloribus iudicant, quanquam mea Lonchitis ita aſpera eſt, vt oculis etiam id intueri liceat. Sed quî fit, vt tu mox oblitus ſcabram dicas, cùm aſperam neges? Quid eſt ſcabrum, quàm vehementer aſperum & inæquale in ſuperficie. Vide quò abſurditatis delabaris, quod læue eſſe antea aſſeueraſti, id nunc ſcabrum, hoc eſt inſigniter aſperum fateri cogeris. Læue eſt, quod cùm tangitur digitum minimè retinet, ſed lubrica ſuperficie illum hinc inde oberrare citra offenſionem permittit. Aſperum verò digitum remoratur ſuperficiei inæqualitate offenſum: Idque cùm immodicè facit, ſcabrum dicitur. Quo pacto ergo idem & læue & ſcabrum eſſe poteſt? Nec verò in eo tibi mens ſatis conſtitit, quòd inquis hirſutum ſca

Hirsutum & scabrum non esse idem.

brúmve, quasi rem eandem hæc duo significent. Hirsutum vocatur quod villosum est, scabrum aliud est. Si scabram meam Lonchitidem esse dicis, aio esse, sin hirsutam, nego, non enim pilos vel villos vllos habet. Pergis, non fit rectè comparatio, nisi in asperitatibus eiusdem naturæ & speciei. Hic videris mihi sepiam piscem imitatus, qui cùm elabi aliter piscatoribus non potest, atramentum offundit, obscuratísque hac fraude aquis elabitur. Cùm enim hîc compræhensum te iri intellexisses, obfudisti nobis caliginem obscuris verbis, quæ nemo intelligit. Quid vocas tu asperitates eiusdem naturæ & speciei? Certè asperitas accidens est superficiei quorumcunque corporum, & ideo omnia corpora superficiem habentia externam, conferri inter se quo ad asperitatem & læuitatem possunt. Dicimus ferrum aliquod asperius ligno. Cutem hominis dicimus asperam, sed minùs asperam, quàm sit lima aut pumex. Vides itaque asperitatem, in quocunque subiecto sit, posse cum cuiuscunque corporis asperitate, secundum magis & minus conferri. Ideo verba sunt ista tantum, nihil significantia, quæ hic de asperitate eiusdem naturæ & speciei affers. Nam asperitates omnes eiusdem generis sunt, & non differunt nisi secundum magis & minus, & quæuis potest cum quauis conferri. Iam verò quàm benè dixeris hirsutum eodem modo cum aspero, tu videris. Certè hirsutum est, quicquid villos extima superficie habet, qui villi si molles sint, læuem superficiem reddunt, si duriusculi, asperam. Hirsutum ergo, vel asperum, vel læue esse potest. Læuitatis exemplum habes apud Plinium de syluestri Brassica scribentem, libro vigesimosecundo, capite nono, Inquit enim Folia habet bina, parua, rotunda, plantis oleris similior, candidior satiua, & hirsutior. Hirsutum ergo vel asperum, vel læue esse potest. Proinde perperàm ais idem esse hirsutum & asperum.

Asperitas quid.

Hirsutum quid.

Δασέα καὶ τραχύτερα nõ idem significant.

Quod δασέα Marcellus vertit aspera, male vertit, quod τραχύτερα Ruellius asperiora, Hermolaus scabriora, bene factum ab vtroque. Asperum enim & scabrum, vt supra dixi, idem ferè significat. Noli ergo tu interpretari τὸ τραχὺ hirsutum, cum causam eius nullam habeas, nisi quòd sic transferri tuæ opinioni congruebat. Sed pergamus, ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ hoc est, magis incisa. Ita enim vertendum est, si vim Græcarum vocum rectè excutiamus

ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ, vt interpretãdum.

Ap

Apparet cuiuis ad verborum proprietatem attendenti continuam fissionis quantitatem his significari, μᾶλλον enim apud Græcos omnes continuam quantitatem significat, vt πλέον discretam. Sicubi verò hæc verba μᾶλλον ἐσχισμένα rectè conuertuntur, crebrioribus incisuris diuisis, ibi impropriè locutus est Dioscorides, quod tu negare non potes: vt mirari quispiam non immeritò queat, cùm hic retenta propria significatione sermonis, commodè interpretari Dioscoridis textum possimus, cur tam sis operosus in peregrina excogitanda expositione. Stante ergo hac genuina interpretatione, iam conuerte oculos ad Scolopendrion & Lonchitidem meam, & demonstrabo tibi, quid vocet Dioscorides, folia magis incisa. Qua parte segmenta folij Asplenī venam mediam contingunt, lata basi sunt. Non enim eousque molita est incisionem natura, vt in tantum separaret ea à media vena, vt puncto aliquo solùm illi adhærerent, quemadmodum in Lonchitide mea fit. Ideoque meritò maior incisio in huius foliis esse dicitur, nimirum ea non solùm ad mediam, vsque venam adducitur, sed vlteriore diuisura ab illa segmenta adeò separat, vt extremitate quadam sua solummodo illam contingant. Accipe Aspleni folium & eius sectiones aliquanto profundius ducas, mox videbis quandam Lonchitidis meæ imaginem. Hinc simul ratio patet, cur tibi in mea planta singula segmenta, singula folia visa sint, quippe si talia non viderentur, non rectè dixisset autor, Lonchitidis huiusce folia esse μᾶλλον ἐσχισμένα. Hactenus demonstraui meam opinionem cum Dioscoridis verbis congruere. Venio nunc ad eum locum, vbi quæ ego segmenta voco folij, ea tu separata folia esse affirmas: quem locum non dubito quin inuito & aduersante calamo scripseris, meliorum argumentorum inopia coactus. Hic enim totus tantum abest, vt pro te faciat, vt etiam magnopere obsit. Scribis inibi in Aspleno diuisiones ad medium vsque pediculum non pertingere. Id ego diligenter consideraui à te admonitus, ac aliter se habere depræhendi. Bina enim segmenta è directo posita neutiquam contingunt sese intercedente diuisura vsque ad ipsum pediculum. Sed demus contingere siue cohærere, & vniri inuicem, an tu propterea folium sectione vsque in pediculum medium desinente, diuidi posse negabis? aut quod si diuida-

tur id folium esse noles? Dices posse quidem hoc fieri, sed vbi fiat, eiusmodi diuisiones vulgato loquendi more folia dici non debere. Id confirmas exemplo Trichomanis, in quo propter diuisionum profunditatem hoc totum, quod à radice assurgit, oblongum folium non dicitur. Sed parui illi lentium instar orbiculi, qui nigro colore splendentibus colliculis vtrinque adhærent. Miror, mehercule, superstitionem hanc tuam in re tam leui, qui vocabulis, quæ sæpe alio atque alio modo, prout res natæ tulêre, vsurpamus, ita alligas homines, vt eos vocabulis sese accommodare, non autem illa ad vsum suum flectere oporteat. Quæso te si vel Dioscorides, vel quiuis alius, Trichomanes aliis verbis describens, totum quod separatum à terra enascitur, folium diceret, illa autem lentis instar foliola, segmenta, num tu hoc magnum crimen esse putares? Aut si quis eo modo & in loco segmentum in aliqua planta, folij nomine, perspicuitatis gratia appellet, aut è contra quod folium sit, segmentum dicat, an tu hunc scelus magnum commisisse arbitraberis? Sunt quædam in herbis de quibus dubium est, diuisiones ne an folia sint, num eas propterea indescriptas relinquemus? verentes ne his fortasse vocabulis magno piaculo abuntamur. Dolendum certè, si rerum vocabula nos adeò adstringunt, vt rebus ipsis accommoda vocabula inuenire non liceat, cùm contrarium potius fieri debeat, vt vocabula rebus, non res vocabulis accommodentur. Quæris cur in Trichomane folia appellabimus: eadémque non folia, sed foliorum scissionem in Lonchiti? Dicam quia commodum erat Dioscoridi illîc folij vocabulo vti, hîc scissionis. Licet enim authori cuiuis vocabulis ad rem præsentem aptis ad dilucidiorem explicationem, non vti tantum, sed etiam si res ita ferat abuti, cum liquidò constet rerum longè maiorem varietatem esse, quàm verborum, quibus illæ explicantur. Nam quoniam in Trichomane ei pediculus, qui lenticulas illas sustinet, describendus peculiariter erat, ob insignem illum ex nigro colore splendorem, eum appellauit perspicuitatis gratia ramum tenuem. Sic enim se melius putabat intellectum iri, quàm si venam diceret, aut neruum, aut pediculum. Ergo oportuit postea, vt, quæ illi adhærerent, folia diceret. Lonchitidem autem descripturus cùm similem aliquo mod

Cur aliter in Trichomane aliter in Lonchitide folia appellauerit Dioscorides.

modo plantam reperiisset, cum qua illam conferret, oportuit etiam hoc in Lonchitide folium dicere, quod in illa Folium vocauerat. Nec conueniebat, quòd ob profundiorem incisionem à similitudine discederet, vt obscuritatem afferret Lectori. Discederet autem tota oratione à similitudine, si id folium vocaret in Lonchitide, quod in Aspleno esset sectio. Ideo necessarium erat folij nomen vtrobique retinere, & comparationem postea corrigere, additis verbis, magis incisa satis erat. Placuit antiquis proprietas, superstitio nō placuit. Satis erat illis sic vti nominibus, vt animi sensa aliis patefacerent. Si qui verba tātùm ad amussim examinata captarét, rerum interea negligentissimi, eos indignos suis libris cēsuerunt. Incertum est vtrum & in Trichomanis descriptione & in Lonchitide propriissimè voce folij Dioscorides vsus sit. Ego sanè indignum censeo, vt de eo disputetur, cū res ipsas, quas describere voluit, cognoscamus. Quid? quòd & in Filicula sectiones vsque ad medium pediculū factas, non foliorum loco habet Dioscorides, sed incisiones nominat. Foliū autem appellat oblongum illud totum, quod proximè à radice enascitur. Sic enim inquit in Aspleni descriptione, Folia Polypodij modo diuiduntur. Vbi Polipodij folium intelligas oportet. Atque illud certè crebris incisuris vsq; ad medium neruum sectum est. Ergo quod tu Trichomanis exemplo adstruere conatus es, id vides iam altero hoc meo refutatum. Quanquam nō opus fuerat etiam hoc me adducere. Erat enim aliud proprius ad manum, nimirum in Aspleno sectiones vsque ad neruum fiunt, vt manifestum est cuilibet animum ad hoc aduertēti. In reliqua exempla, quæ adducis, inquirere hoc loco nec vacat, nec opus est. Satis sit paucis probasse Theorema illud tuum, quod stabilire tantopere conatus es, vniuersale non esse. Ostensum itaque hactenus abū de est, non valere tua argumenta, quibus eas, quas ego diuisiones voco, folia separata esse confirmare conatus es. Vnde iam dubium nemini esse potest, quominus hæc mea planta per omnia Lonchitidis asperæ descriptioni cōgruat. Cæterū sumamus iam in manu tuam quoque, & consideremus foliū ne illi sit Aspleni, idq; maius, asperius, magísque diuisum. Si foliū Aspleni est, quanā in re id illi simile dicemus? Inquis, non in figura & forma, addis, neque enim potest esse in forma, siue figura, quia diuersam in ea constituit formā, maior

Lōchitis Aspera examinatio.

ſiue crebrior inciſio. Egregia verò hæc ratio eſt. An non audis Dioſcoridi Aſpleni folium ſimile eſſe Lonchitidis folio, eo excepto, quòd hoc magis diuiſum eſt, aſperius & grandius. Ait ſecundum quid ſimilia eſſe, non ſecundum omnia. Cur tu igitur hoc obiicis inopportunè, quod ipſe Dioſcorides præoccupans diluit, ſciens aliqua deeſſe ſimilitudini. Itaque hæc excepit, in reliquis ſimilia eſſe voluit. Iam ſecundũ ſubſtantiam conferri plantas inauditum eſt. Quî ſcire poſſumus ſecundum ſubſtantiam plantas ſibi ſimiles eſſe, cũ ſubſtantia nec videamus, nec tãgamus, Quin tu vt declares quid voces ſubſtantiam aut accidentia, aliqua profers ſenſibus obuia in quibus ſimilitudo ea conſiſtit? Hîc colorem & aſperitatem affers. Si ſimilitudo in colore eſt, certè non aptè Lonchitidem deſcripſit Dioſcorides. Qui enim plantam aut res quaſuis deſcribit, eum comparare talia, cum re delineanda oportet, quæ ſingularem aliquam cum ea conuenientiam habent. Si conferat quæ in qualitate aliqua multis communi cõgruant, nihil certi intelligi poteſt. Aſpleniĩ altera parte lanugine quadã aurea flauet, altera viret, id ei cum aliis nonnullis commune eſt. Nimis ampla hæc cõparatio habetur, nec ſatis depingens plantæ faciem. Sed conſiſtat ſanè in ea re ſimilitudo, non tamen propterea ſequitur, tuam plantam Lonchitidem eſſe, ni etiam cæteræ adſint notæ, quæ ei à Dioſcoride attribuuntur. Aſpera eſt. Id verò ego penitus nego, nam lanugine quadam molliſſima auerſa parte obducta eſt, quam ſi tangas videris tibi holoſericum tangere. Ergo tu mihi cõtra ſenſum communem, noli aſſerere, aſperum eſſe, quod villoſum quidem, ſed molle & perquàm læue eſt tractanti. Hactenus nihil inuenimus in tua Lonchitide, quod ſimile ſit Aſpleno, niſi colorẽ: iam videamus num etiam ei maiora folia ſint. Hîc prius mihi tecum diſputandum eſſet, tuo exemplo, quod folium vocare debeas. Nam quod tu eo nomine appellare videris, id video ego diuiſum eſſe inciſuris, vſq; ad pediculum pertingentibus, ergo rami ſunt, quæ tu folia, & folia ſunt, quas tu diuiſiones eſſe cenſes. ſi nobis ſtandum ſit illis, quæ tu magno contra me de differentia foliorum & ſegmentorum diſputaſti. At relinquam hæc ego arma, quæ antea iam ſemel tanquam obtuſa & inepta in te improbaui. Concedam tibi folium eſſe, quod tu ſic vocas & eodem id nomine appellabo. Quæro iam abs te an illud maius ſit folio

Secundũ ſubſtantiam conferri plantas inauditũ eſt.

folio Aſpleni? Hic taces & aliud præter rem ac inſtitutum affers. Ais plantam tuam maiorem eſſe Aſpleno. Quid facis Maranta? folium tibi cum folio in magnitudine comparandum eſt, non planta cum planta. Quanquam neſcio etiam ſi planta cum planta conferretur, an tua maior Aſpleno eſſet. Iam μᾶλλον ἐσχισμένα interpreteris vtro placuerit modo, neutro oſtendes, Folia tua magis inciſa eſſe, quàm in Scolopendrio. Nam crebriore diuiſura ſecta eſſe non poſſunt, quia, vt tu dicis in Epiſtola, crebrior diuiſio maius ſubiectum requirit. Tuæ autem Lõchitidis folium ad oculum multò minus eſt, vt antea dixi, folio Aſpleni. Cæterùm profundiori diuiſura minimè ſecta eſſe, tacitus ipſe fateris, & ſenſus idem comprobant. Nihil nunc reſtat præter acumen illud in extremitate folii, cuius tamen non meminit Dioſcorides, quo te tuearis, atque illud in mea Lonchitide multò acutius eſt. Tuum ergo illud obtuſum acumen merebitur nomen lanceolæ, meum acutius non merebitur? iniquum id certè. Iam

LONCHITIS MATTHIOLI.

LONCHITIS MARANTAE.

ponam iam finem hiſce de Lonchitide diſputationibus: Satis

tis enim multis argumentis ostendi meam plãtam esse similem foliis Aspleno, hæc tamen maiora & asperiora, ac magis

ASPLENVM.

diuisa. Contrà tuam demonstraui nec folio esse simili, nec maiore, nec asperiore, nec magis diuiso. Iudicet æquus lector, vtra sit vera Lonchitis aspera, nonmodo ex prædictis, sed ex ambarũ plantarum imaginibus, quas hîc appingi curauimus vnà cum Aspleno, cui dissectum cultello folium in sinistro latere addidimus, vt palàm magis intuẽtibus sit, quàm bellè id Lonchitidem nostram referat, vbi profundiùs scindatur. Atqui nõ eam ob causam vtriusque Lonchitidis imaginem hic appingere placuit, quòd ex earum inspectione vel tactu quispiam, de earum asperitate, villositatéve iudicare debeat, sed vt ex earum facie, quilibet æquus index, sibi viuas cõquirere possit, qui antea eas non viderit, & ex illis rectum ferre iudicium.

Aspleni foliũ diuisum cultro quàm maxime Lonchitem referens.

Sed hactenus de his, que tamen non sustinendæ meæ opinionis gratia, sed indagandæ veritatis ad te scribo: pro qua non solùm, vt tuipse tua in Epistola inquis, debet quispiam nihil fictum, nihil simulatũ proponere, sed (vt ego puto) ad mortem vsque certare: quinetiam cuiuis amicitiæ, consanguinitati, cæterísque animi affectibus præponere. Veritate nihil pulchrius, nihil amabilius: Cuius causa etiam colaphis, & calcibus cædi non indecorum sit: nedum verborum contumeliis incessi. Thesauro hoc nihil nobilius præstabiliúsque diuina prouidentia mortalibus concessit. Ac Sole potiùs nobis & igne, & aqua carendum esset, quàm veritate. Sed iam ad album Chamæleonem me confero, in quo ne mihi iniuriam fecisse videaris, vt quidam fatentur, te ipsum ac etiam me pluribus excusas argumentis: quorum si meminisses, dum ea, quæ in Commentariis illis tuis contra Chamæleonem meum scribebas, facilè calamum tantisper suspendisses, quousque

Albi Chamæleonis examinatio.

usque dulciora succurrissent argumenta, quibus mecum ageres. Quinetiam non fuisset tibi opus tàm multis nunc tuam declarare sententiam, si ea in memoriam reuocasses, quæ scrpseras lib. & cap. primo tuæ Methodi, vbi plantam rem variam ac multiplicem esse fateris, & vnam ac eandem plantam pro locorum ac regionum natura, atque etiam alias ob causas fortasse nobis ignotas, variis quidem oriri modis, & hanc tantum ob causam (vt paulò ante dixeras) certam Methodum in describendis plantis inuenire non potuisse Theophrastum. Nec etiam operæprecium fuisset, vt hîc eadem vtereris excusatione, qua antea etiam vsus es, cùm dicebas, non verba scribentis, sed mentem esse æstimandam. Sed nescio, quo pacto hæc vera esse intelligas, cũ nihil sit, quod magis internam animi voluntatem palàm faciat, quàm verba. Facile aliorum verba scriptáque exploramus ac intelligimus, sed qui eorundem internas animi voluntates agnoscat, præter Deum habeo neminem. Ideoque infirma satis apud me hæc tua excusatio est, vtinam apud alios valere possit. Nascitur planta, à qua imago illa mea delineata est, in Iapidiæ & Istriæ montibus, vbi nusquam plantam, albo Chamæleoni nostro congenerem videre licuit, quæ plures, quàm vnum Echinum ipsúmque magnum, proferret. Oritur is è summa statim radice, è quodam singulari ipsius processu, quod in imagine nostra videri nequit ob folia quæ anteriori parte ad radicem inuersa, ipsum operiunt. Id attestari facilè poterit Georgius liberalis Pictor, qui ex integra & viua planta, non ex mutila (vt tu suspicari videris) meam delineauit imaginem. Vtinam Pictor alter Venetus, cui τῆς ἀκίας & Pistacij ramusculum delineandum dederam, tàm sedulus fidelisque atque Georgius fuisset. Ille enim Goritia Venetias profecturus susceptas à me plantas in itinere amisit. Quapropter veritus, ne ipsius ægrè ferrem negligentiam, si id resciuissem, reuocata in memoriam harum plantarum facie, illas memoriter delineauit, & excidendas curauit, non sine magna animi mei indignatione. Sed vt redeam vnde diuerteram, ego quidem, etsi Chamæleonem album, tot in radicis summitate processus habentem, nusquã conspexerim, tuam tamen haudquaquam impugnabo fidem. Quippe quòd quemadmodum in corporibus nostris videmus, non parùm sæpius variare naturam in partium positione, præsertimque vasorum

Natura in partium positione plurimũ variare.

vasorum ac neruorum, adeò vt facilè reperiamus hunc plura habere vasa arteriasve, illum verò pauciora rarioráque eodem sanè modo quàm plurimas haberi plantas non ambigo, quæ etsi vni tantum generi assignentur, variant tamen quandoque figura, quandoque colore, nonnunquam partium numero & quantitate. Verùm non ob id negauerim plures (vt tu rectè putas) me dedisse plantarum imagines, quæ è siccis plantis ad me transmissis delineari curauerim, sed affirmauerim etiam, quòd aquæ egelidæ maceratione contractas à siccitate rugas adeò in iis extenderim, vt hac ratione rediuiuæ & parum admodum à viridibus distantes viderentur. Possem ego par pari referre, si dicerem album Chamæleonem tuum, Dioscoridis Chamæleonem non esse, quòd illi hæc planta, è media radice sine caule suum proferat echinum, tua verò à radicis summitate plures emittat processus, quorum singuli singulum echinatum capitulum proferant. Sed cùm plures esse causas, non ignorem, quibus tanta fiat in plantis varietas, ab hac impugnatione lubens abstinco. Tuum autem iudicium, quòd illa Fuchsij imago rectiùs, quam nostra Dioscoridis Chamæleonem album exprimat, parùm sanè moror, cùm æquos iudices sciam non defuturos, qui sententiam hanc tuam iudicabunt. Sed hæc omnia tibi quàm libentissimè condono, vt nostra conseruetur amicitia. Cæterùm cum Chamæleo albus nigrum mihi in mentem reuocarit, dicam ingenuè quid de illo tuo sentiam. Sed antea recensebo, quæ contra meum habeas argumenta. Inquis itaque lib. secundo, cap. Septimo tuæ Methodi, vbi quandoque pro regionum natura variari plantas scribis, me non parùm in nigro Chamæleone aberrare, quippe qui, vt probarem alteram Carlinam nigrum esse Chamæleonem, non obstare opinioni meæ dixerim, quòd in Italia hæc planta venenata non sit, vt ex Galeno esse deberet, ad regionem confugerim, ratus sanè quod quanquam fortasse in Græcia & Ponto niger Chamæleo, venenosus reperiatur, fieri tamen posse, vt in Italia sit salutaris immutata natura, vt in Persea arbore, Aro, minori Chelidonio & quibusdam aliis plantis, hac tantum de causa immutari natiuas proprietates non ignoramus. Ac vt non sine ratione hæc dixisse videaris, sententiam hanc nostram acceptari posse ais, si non vna hæc tantùm nota, sed etiam cæteræ consentirent,

Chamæleonis nigri examinatio.

quarum

quarum cùm nulla sit in nigro Chamæleone, quæ illum legitimum faciat: me tandem in errore versari concludis. Sed vt hoc etiam magis probes, inquis, (nescio quomodo) quod nec folia, nec caulis, nec radix, nec sapor, nec magnitudo, nec echinatum capitulum consentiunt, Carlinam alteram nigrum esse Chamæleonem. Sed quid facis Maranta? an non vides in altera Carlina folia Scolimo minora, tenuiora, & rubro colore infecta? Caulem dodrantalem, vel paulò longiorem non consyderas? Radicem exesam, subnigram exterius, interius subflauescentem non aspicis? Saporem non gustas? Miror sanè quòd Clarissimus ille Ghinus præceptor tuus pro raphano mandi has radices cum aceteriis sæpissimè asserere solitus sit, & cætera adeò sensibus pateant, vt nihil sit, quod nigro non correspondeat Chamæleoni, præter echinatum capitulum, de quo etiam plura dici possint, audeas tu his omnibus contra dicere. His accedit, quòd hæc planta in campestribus, siccis & cliuosis tractibus (vt Dioscorides inquit) proueniat. Sed nolo pluribus meam causam defendere, ne videar contentiose rem agere Dicam tamen, quæ mihi nigri tui Chamæleonis plantam contemplanti, sese offerunt, recusanda. Imprimis enim dum eius vmbellam examinandam mihi propono, eam quidem potiùs aculeatorum capitulorum globum, quæ impropriè siliquas à te vocatas censeo, quàm veram vmbellam repræsentare puto. Folia deinde rubro colore variata non sunt. In caule nulla apparet rubedinis nota, nec mansa radix acredinis tantillum resipit. Adde quòd (vt Dioscorides inquit) exesa non sit, quinetiam nec caules digitali crassitudine videantur. Quò fit, vt hisce deficientibus notis, non ita facilè consentiam hunc tuum Chamæleonem genuinum dici debere. Nec propterea meum adeò me probare velle scias, vt si alia mihi sese offerat planta, quæ magis genuinum referat, quã meum, & tuum, nolim veritati acquiescere: sed quod (ni fallor) plures fortasse sint in meo notæ, quæ legitimo correspondent. Fateor quidem vmbellã illam quanquam non explicatam addere tuo Chamæleoni nescio quid autoritatis, si tamẽ cætera conuenirent, nec essent, quæ adhuc in dubium vocari possint. Dico ibi sententiam meam pro iudicij mei ratione. Quid enim tam liberum esse debet,

quàm

quàm suum vnicuique de re quacunque iudicium? Opinionum porrò inter amicos dissensio aliqua aliquando est, voluntatum verò nunquam. Præter hæc cùm non solùm in prædictis me offensum à te plurimi iudicent, nec de his mihi te excuses, ne fortasse si silerem, censerent ij me eos fateri errores, de quibus modo clàm, modo palam me arguis: præterire nunc nequeo, & veritatis propalandæ causa & nostræ tuendæ dignitatis, quominus, de his aliquid hic etiam dicam. Sum itaque imprimis demiratus, quod in Oxyacantha me non parùm aberrasse putes, quoniam pro Oxyacantha fruticem non arborem statuerim, quùm tamen planta, quam ego notis omnibus adstipulantibus Oxyacantham esse statui, arbor sit non frutex, vt in agro nostro Senensi & Tergestino, quinetiam in Iapidiæ syluis, in Boemia, Morauia, Vngaria ac Germania videre quispiam potest. Namque hisce in locis frequentissimæ visuntur Oxyacanthæ arbores, quæ & ficus & oleas, & quandoque pyros, ac quercus proceritate & caudicis crassitudine superant. Id cùm non ignorasset Clarissimus ille. Lucas præceptor tuus, vellétque probare contra sententiam meam (vt facilè, si parumper memoriam refricabis, meminisse fortasse poteris) hanc arborem non esse Oxyacantham, sed aliam quandam à se inuentam: hoc contra me habebat argumentum, nimirum, quòd nostræ Oxyacanthæ viderit plantas syluestribus pyris longè maiores, cùm tamen Dioscoridis testimonio, minor Oxyacantha esse debeat. Quo fit vt nesciam qua ratione tam insignem arborem fruticē feceris, φρύγανον enim Theophrasto libro primo de plantarum historia ab radice, caudice multiplici, ramosumque se attollit, vt Rubus & Paliurus, id quòd nisi rarissimè in nostra videtur Oxyacantha. Quæ quanquam quibusdam in locis, vt cæteris syluestribus arboribus pro soli & cœli natura euenire videmus, aliquando pumila videatur, plurimum tamen simplici caudice, ramosóque & haud facilè dissolubili spectatur: quæ propriæ (Theophrasti ipsius testimonio) arboris sunt notæ. An quis dixerit, contra Dioscoridis sentétiam, Lentiscum, Myricam, Ligustrum, Cornum, Salicem, Myrtum, quòd frequentissimè fruticosæ caudicéque multiplici spectentur, ob id non esse arbores? cùm tamē & Dioscoridi, & Theophrasto arbores sint, nec aliam ob causam frutecēt, quam

Obiectio de Oxyacantha diluitur.

quàm cæli & soli natura. At tu cùm fortasse aliquibus in locis Oxyacantham nostram fruticare spectaueris, eandem in vniuersum arborem esse negas. Si verò latiùs, vt nos, Europam quandoque peragraueris, ac Vngariæ, Boemiæ, & Germaniæ syluas, exploraueris, mihi quidem verendum non est, quin hanc sis reuocaturus sententiam. Probarem nunc Amperlum meum, genuinam esse Oxyacantham, nisi id antea satis supérque præstitissem in meis in Dioscoridem Commentariis. His deinde accedit tua de Lepidio & Iberide censura, quæ non parùm clam me mordet. Damnas enim eorum sententiam, qui duas hasce plantas vnam tantùm existimant, quique caput de Iberide tanquam superuacaneum è primo Dioscoridis libro resecandum præcipiunt. Atque vt hæc non temerè dixisse videaris, eos non ita liberè hoc pronunciaturos fuisse, affirmas, si quæ capite de Draba habentur, animaduertissent, cùm hanc velit Dioscorides, folia habere Lepidij, sed molliora & candidiora. At cùm nulla sit foliorum conuenientia inter Iberim & Drabam, quòd huic lata sint, illi verò angusta admodum & Nasturtij modo incisa, nulla prorsus dubitatione eos omnes, qui ita sentiunt, in magno versari errore, existimas. Cæterum cùm ego vnà cum illis in ea perpetuò sim sententia, quòd apud Dioscoridem Iberis & Lepidium nihil inter se differant, & ea de causa Iberidis caput ex primo Dioscoridis libro resecandum esse scripserim, non possum sanè prætermittere, quo minùs sententiam meam, quam veram esse non ambigo, euidentissimis tuear rationibus. Quòd autem Iberis & Lepidium vna & eadem sit planta, testatur in primis Galenus decimo de Compositione med. per genera, ante & post Iambica illa carmina, quę de Iberide scripsit Damocrates. Deinde hoc idem ante ipsum scriptum reliquit Archigenes & Hygicenus Hipparchus: quos postea secutus Paulus Aegineta, Lepidium scripsit aliquibus Iberida appellari. His accedit Dioscoridis authoritas, qui Lepidium herbulam, non herbam esse scribit. Id quod manifestò palam facit, Lepidium foliis esse paruiusculis ac gracilibus, non autem latis ac longis, vt in nostra visuntur Draba. Sed magis demiratus sum, quòd tu, qui tam diligentem in Dioscoride examinãdo te præstitisti, non animaduerteris, Drabæ caput multis sanè argumentis esse Dioscoridi adulterinum. Nam si huiusce plantæ nomenclationem

Censura de Lepidio & Iberide exploditur.

Draba siue Arabis caput Dioscoridis adulterinum.

tionem expendamus, illam quidem facilè coniiciemus (vt Marcellus rectè animaduertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, nec apud Oribasium, Paulum, Aetium, aliósque Græcos autores quicquam de Arabi Drabáve scriptum reperiatur, hîc facilè coniici potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Adhæc & illud, rem sic se habere, maximè arguit & ab aliquo Dioscoridi additam esse Drabam, quòd bis in Græco exemplari manu scripto libro secundo habeatur, tum statim post Thlaspi, tum etiam post Glastum ad libri calcem intrusa: sed isthîc Arabis appellatur, & aliàs istic de ipsa traditur etiam iisdem verbis, vt nec de nomine, ne de re satis cõstet, maximè cùm apud nullum alium scriptorem, neque Drabæ, neque Arabis mentio fiat. Postremò si Draba, Arabis Dioscoridi legitima esset, cùm ipse Lepidium tenuem pumilámque statuat herbulam, persuadere quidem sibi quenquam haudquaquam crediderim, Drabæ Lepidij folia tribuisse Dioscoridem. Quò fit, vt rectè doctéque sentiant, qui Iberidis caput ad primi libri calcem Dioscoridi accessorium putant. Porrò ad ea quæ de secunda Acacia aduersum meam habes sententiam, dicam ingenuè, quòd tota plantæ ipsius facies pro seipsa pugnat. Nec mihi obstat, quòd Neapoli Vere floreat & fructum ferat Æstate. Etenim præter id, quòd pro cœli & soli natura vna, & eadem planta hîc citiùs, illîc seriùs fructum proferat, accedit Plinij autoritas, quippe qui scribat lib. xxiiij. cap. xij. vtriusque Acacię semen colligi Autumno, quòd antè collectum nimio validius habeatur. Quæ verba si rectè perpendantur facilè quispiam hic colligere poterit ante Autumnum fructũ proferre Acacias, sed quòd is non legatur in æstate propter nimiam eius adstrictionem, nisi cum tractu temporis Autumno mitescit. Quò fit, vt scripserit Dioscorides Acaciam hanc fructum ferre Autumno, quòd eo tempore decerpi soleat. Hanc autem esse Aspalathum, hac tantùm ratione, quòd eam Spalatrum vocet Græcorum vulgus, non ita facilè crediderim. Quippe (vt Plinius inquit cap. xiij. præscripti libri) plura sunt spinarum genera, quibus Aspalathi nomen inditum est. Ideóque longè magis periculosum esse puto in cognoscendis censendísque plantis vulgaribus, vti nomenclaturis, quàm aliis euidentioribus notis: quùm plurimæ habeantur plantæ,

Obiectio in alteram Acacia diluitur.

plantæ, quæ ob adulterinas nomenclaturas multum negotij rei herbariæ studiosis facessunt. Qui autem alterius Aspalathi faciem scripserit neminem habeo, nec qui dixerit vnquam idem Aspalathum semen in siliquis proferre, Acaciæ modo. Quò fit vt nesciam, nec videam, qua ratione Acaciā alteram nostram Aspalathum alterum faciam. Hæc abs te, mi Maranta (si veritatem fateri debeam) haudquaquam ægrè feram. Nam cùm te tanto veritatis ardore affectum esse cognoscam, & in ea promouēda occupatum, mihi quidem aliter persuadere non possum, quàm quòd hæc, ipsius tantùm veritatis zelo publicè edenda curaueris, idque feceris tuo ipsius genio persuasus, vtpote, qui proculdubio censebas sententiam tuam longè magis, quàm meam ad veritatem cognoscendam, conferre posse. Atqui cùm ego in eadem opinione iam consenuerim, essem quidem iis studiis, quibus me totum iam diu applicui, omnino indignus, si vel amicorum, vel maiorum, vel etiam mei ipsius causa, ab hoc proposito deficerem. Ideóque si nulla animi perturbatione, & tuas, & cæterorum ab opinione nostra dissensiones æquo sanè animo accipio, non est vt posthac putem, te mihi succensere, sicubi pariter à te dissentiam. Nam cùm hanc ob causam à meipso etiam dissenserim, & ob id plura in commentariis nostris emendauerim, ac etiam in posterum emendare augeréque decreuerim, nec mihi ipsi pepercerim: non video, quamobrem aliorum errata retegere non debeam (si tuam sequi debeam sententiam) citra vllam amicitiæ iniuriam. Hoc non solùm nulla dubitatione hactenus te fecisse, sed etiam in posterum facturum esse, ex tua hac epistola animaduerto, cùm non parùm in illos inueharis, qui potiùs amicis blandiri adularíque student, quàm iis veritatem declarare, & eorū errata retegere. NAM QVID TVRPIVS (inquis) ESSE POTEST, QVAM CVM AMICO IN IIS REBVS VELLE CONSENTIRE, QVAS ALITER ESSE QVISPIAM SENTIAT, AC VIDEAT? AVT QVAE MAIOR PESTIS IN AMICITIA ESSE POTEST, QVAM ADVLATIO, BLANDITIAE, ASSENTATIO? Hoc vt clarius exponas, addis fidelis boníque scriptoris esse munus, vt VERITATEM, QVAM

PVTAT APERTAM INGENVE, AC LIBERE EXPLANET, NIHIL FICTVM, NIHIL SIMVLATVM PROPONAT, SED IN SOLA VERI INQVISITIONE ATQVE INVESTIGATIONE ITA LABORET, VT NON TANTVM ADVERSARIVM CONVINCERE, SED VERITATEM IPSAM. QVAE IN PRIMIS EST HOMINIS PROPRIA INVENIRE, AC INVENTAM ILLVSTRARE STVDEAT. Assentior in hoc tibi mi Maranta, si modo hoc fiat fraternè, simpliciter, syncerè, & citra vllam offensionis notam. Sed si hæc omnia cum amicis seruanda sunt, considerandum est, an publicè & in conspectu omnium, tam amicorum, quam inimicorum, an priuatim & secretò amici admoneri debeant. Hæc si rectè sanctéque iudicabimus, facilè cognoscemus, synceri verique amici esse munus, vt clam de erratis amicum commonefaciat nec vnquam publicè ab eo dissentiat, quoúsque is tanti beneficij vtilitatem spernere videatur. Hoc si fecerit ne Respublica, & futura posteritas defraudetur, veritásque occultetur, licebit cuiquam posthac publicè, vel ab amicis quibuscunque dissentire. Hæc si fierent, non vereor, quò minùs quàm plurimi reperirentur, qui ab edendis aliorum erratis abstinerent. Quandoquidem si antea, quàm id agerent, audirent, quę cōtra afferri possent argumenta, sæpe euenire posse, non ambigo, vt qui in alium scribere se parassent, eadem in re se hallucinatos agnoscerent, in qua illum aberrasse censebant. Quò postea fieret, ne tot lites, tot dissensiones, tot inimicitię inter studiosos quotidie orirentur. Sed hæc AMBITIO facit, quam VERITATEM interpretamur. Rogas tu quidem, vt si quid tuo in libello, quod minùs placeat, adnotauerim, vel à veritate ipsa abhorrere mihi visum fuerit, *id tibi* per priuatas literas amicè (vt soleo) significare velim. Sed nescio qua ratione id à me velis, nec qua authoritate alios publicè arguere tibi licere putes, te verò clam & priuatim admoneri petas. Vellem sanè, mi Maranta, si possem etiam in hoc gratificari tibi: sed quo pacto, quæ mea non sunt, absque aliorum damno, tibi condonare possem, nulla quidem mihi ratio sese offert. Condonaui tibi ex animo, quæ

non pa

non parùm fidem, honorem, & dignitatem meam offendebant, quòd hæc ad me tantùm spectarent: sed quæ ad Rempublicam spectant tibi, vel alteri condonare nequeo. Nam quæ publicè edita sunt, & ad Reipublicæ vtilitatem spectant, publicis etiam defensionibus, & annotationibus indigent, vbi à quopiam claudicare deprehendantur. Sequar itaque ego in hoc institutum tuum, ne (vt tuis verbis vtar) si dum amicis oblandirer, id cœlarem, quod præcipuè à cæteris expetitur. Possem & cætera, quibus ibidem tuam tueris scribendi libertatem, hîc in meam trahere sententiam, sed cum ea legi debere in Epistola tua, ab omnibus mihi persuadeam, illa omnia nunc lubens prætereo. Legi itaque librum tuum à capite ad calcem, non solùm vt viderem in quibus à me dissentires, sed quòd ea lectione (ita me Deus amet) plurimùm delectarer, & semper inde doctior recederem. Sed quemadmodum in pratis & viridariis, inter rosas, & amœnissimos flores, & tribuli, & cardui oriuntur, qui legentium manus sæpenumero offendunt, ita pariter tuo in illo viridariolo pauca quædam offendi, quæ mentem & intellectum meum pungebant. Primum fuit Doronicum, de quo maximè miratus sum. Nam cum omnium consensu, id non parua sit præditum facultate, ad omnes cordis affectus, ad venenatos quoscunque ictus, ad epota venena, & pestilentes quoscunque morbos, obstupui sanè, quòd illud in atrocissimum ocyssimúmque permutaueris venenum, nempe in Aconitum, quod à Pardis necandis Pardalianchen Græci vocant. Sed longè magis perturbatus sum, quòd in refellendo Galeno tantopere te occupatum inuenerim, quòd de Aconito illo ad tuam comprobandam opinionem non scripserit, cùm tamen non solùm Galenus tibi contradicat, sed omnes quotquot sunt authores, qui de Aconito Thelyphono scripserũt, cum Galeno consentiant. Dicis itaque in primis, vt nouam & antehac inauditam comprobes opinionẽ, Aconitum Thelyphonon, quod Doronicum esse statuis, haustum homines quidem minimè necare, nec id vsquam à Dioscoride & Theophrasto fuisse dictum, sed quòd & oues, & boues, & iumenta, ac in summa quadrupedes omnes eodem die, ipsius Theophrasti autoritate, interficiat, si tantum radicula, vel folium genitalibus imponatur. Deinde vt tuæ opinionis augeas argumentum, probare niteris eiusdem *Doronici examinatio.*

Theophrasti verbis, Thelyphonum haustum non solùm hominibus nihil nocere, sed plurimum conferre auxilij ad Scorpionum ictus. Quibus etiam addis a Theophrasto Thelyphonum non Aconitum appellari, nec inter Aconita recenseri. Quæ cùm contra Galenum esse statuas, tibi illicò licere putas tam grauissimi autoris testimonium posse haud temerè impugnare. Atqui consideranti mihi & in memoriam reuocanti, quæ de Venenis in sextum Dioscoridis librum sum commentatus, nulla sese offert ratio, quæ impediat non posse homines eo necari veneno, quo boues, oues, pardi, tauri, equi, leones, tigres, vrsi, lupi, elephantes, & quadrupedia omnia, quorum plura viribus homines superant. Porrò si obiicias, fortasse reperiri venena, quæ etsi quibusdam ab animalibus deuorentur, nihil tamen illis afferant incommodi, aliquibus verò eadem illico necem inferant, vt de Sturnis Cicutam comedentibus scribit Galenus: tibi quispiam facilè respondebit non valere argumentum, quòd hæc sturnorum tantum non volatilium omnium peculiaris sit facultas, & in eo tantùm veneni genere, quod non propria facultate, sed calidi vel frigidi exuperantia sumentes interimit. Sed aliter se habet veneni vis, quæ propria sui facultate animalia omnia necat, quod huiusce generis venena haudquaquam in alimentum mutari possint, vt ea quæ temperamentorum excessu venena sunt, vel esse censentur, quemadmodum comprobat Galenus, sturnorum & anus cuiusdam Atheniensis exemplo, quæ nullo impedimento cicutam deuorare cōsueuerat. Nec valere puto ad tuam sustinendam sententiam, ꝙ Theophrastus ad Scorpionum ictus Thelyphonum tutò propinet, cùm etiam Cantharides ad rabiosorum canum morsus, & Neriū ad venenosorum serpentium ictus magno propinentur auxilio. Quæ tamen cùm lethalia sint venena, si cuipiam alteri hisce morsibus non affecto exhibeantur, paulò post necem inferunt. Cæterum an Theophrasti Thelyphonum non modo potum, sed genitalibus vt (ipse inquit) admotum, homines perinde ac quadrupedes omnes necare possit, docet nos apertissimè Plinius, qui li. xxvij. ca. ij. de Aconito illo posteritatis memoriæ hęc quę sequūtur scripta, reliquit. Sed antiquorum curam diligentiamq; quis posset satis venerari, cùm constet omnium venenosorum ocyssimum esse Aconitum,

Aconitum Pardalianchen homines aquè ac Pardos & Lupos necare.

tum, & tactis quoque genitalibus fœminei sexus animalium eodem die inferre necem. Hoc fuit venenum quo in teremptas à Calphurnio Bestia vxores M. Cæcilius accusator obiicit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Hoc quoque tamen in vsum humanæ salutis vertere, Scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in vino calido. Ea est natura vt hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat. Cùm eo solo colluctatur velut pari intus innento. Sola hæc pugna est, cum venenum in visceribus reperit. Mirúmque exitialia ambo per se cùm sint duo venena inhomine cõmoriuntur, vt homo supersit. Imò verò & ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venenata ipsa sanentur. Torpescunt Scorpiones Aconiti tactu stupéntque pallentes & vinci se confitentur. Auxiliatur eis Helleborum album tactu resoluente, Cedítque Aconitum duobus malis, suo & omnium Quòd si quis illa ab homine excogitari potuisse credit, ingratè Deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necántque gustu earum Pantheras, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidem Pardalianches appellauere. Hactenus de Aconito Pardalianche Plinius, cuius verba si rectè expendas, non magno sanè negotio cognosces claudicare in hoc sententiam tuam, cùm de ipso tantum Thelyphono Theophrasti hæc scripserit Plinius. Hæc, inquam, si expenderis, non parua sanè iniuria te Galenum affecisse fateberis. Quippe qui libro sexto, de simpl. medicament. facultatibus Aconitum Pardalianchen, inquit, putrefaciendi facultatem obtinere, & lethale esse medicamentum: ideóque in cibo potúq; fugiendum. Præteribo Dioscoridis, Pauli, Aetij, & Auicennæ testimonia, quæ tibi maximè aduersantur, cùm notiora sanè sint, quàm à nobis describi mereantur. Nam hi omnes inter venena huiusce Aconiti meminêre. Nec placet deinde, quòd scripseris non aliam ob causam huiusce Aconiti meminisse Dioscoridem, quàm quòd palam faceret eo necari Pantheras, Lupos & cætera quadrupedia, quæ illud deuorarint. Siquidem cùm nonnullæ sint animalium horum partes, quibus ad varios morbos vtimur, affirmas hanc doctrinam existimasse Dioscoridem non fore Medicis inutilem, quòd obiecto quadrupedibus hisce feris Aconito vnà cum carnibus sine alio venationis negotio ea consequi possent.

Atqui docere Medicos hæc animalia venenis interficere, vt post hac eorum partibus vtatur ad morbos profligandos, ab omni prorsus ratione videtur alienum, cùm animalia à serpentibus icta, vel veneno interempta vbiq; corrumpantur, & præsertim vbi Aconitum deuorauerint, cui magna vis inest putrefactoria: quemadmodum & cæteris quæ propria facultate sumentes interimunt. Quo fit vt canes, qui cadauera veneno interempta vorauerint, in rabiem agantur. Proinde animalia quæ in vsum Medicum trahenda sunt, haudquaquam veneno necari debent. Ego verò cùm mihi persuadeã hoc haudquaquam ignorasse Dioscoridem, id nullam aliam ob causam eum manifestasse censeo, quàm vt tam noxia pecori, hominíque animalia facilè è medio tollerentur, & ne eorum excresceret numerus. In qua sententia me maximè confirmat Plinius, vtpote qui loco superiùs citato infici carnes Aconito ait Pantheris obiiciendas, ne situs ac regiones illis replerentur. Postremò si nostris argumentis acquiescere nolueris, quod tamen difficilè crediderim, quòd non ambigam te hominem esse rationabilem, facito huiusce noui Aconiti periculum. Hoc si feceris, illico proculdubio in nostram concedes sententiam. Nam etsi sexcentos vulgarium Doronicorum modios hoc in negotio consumpseris, nunquam tamen Pantheras vel Lupos necabis. Canis meus deuorata Doronicorum sescuncia, longè alacrior factus est. Adhæc quòd legeris Mauritanorum Doronicum ex tertio esse excalfaciẽtium & siccantium censu, eandem temperamenti naturam tuum habere scribis: quòd fortasse putes Doronicũ, de quo Arabes scripsêre, nihil à vulgari nostrate differre. Sed aliter rem se habere maximè pollicetur gustus. Nulla enim alia in eo percipitur qualitas, quàm mediocris dulcedo omni prorsus acredine vacans. Cuius tamen dulcedinis, nullus est inter Arabas, qui meminerit. Præter id non parum in Cneoro à te dissentire cogor, quòd cùm quibusdam censeas, *Theophrasto* nil aliud designare Cneoron, quàm Thymelæam & Chamælæam. Nam Thymelææ præter id quod nusquam folia odorata sunt, sed potius si digitis frientur, virosum odorem reddant, radix grandis non est, neque altè descendens, quemadmodum nec Thymelææ. Nec humi Chamelæa procumbit, nec floret post æquinoctium Autumni, sed vere ipso inchoante. Adhæc Cneoron nigrum, quòd Thymelæam esse

Animalia, quæ in Medicum vsum veniunt haudquaquam veneno necãda.

Doronicum non esse venenosum.

Cneorum nec Thymelæam nec Chamelæam esse.

esse arbitraris, folio est Myricę, quod quantum à Thymelæę folio absit, id facilè, te iam diu scire non ambigo. His altera accedit ratio, quòd nullum sit inter Thymælæam & Chamælæam coloris discrimen, quo nigra altera appellari debeat, altera verò alba. Deinde Cneori folia olim in coronis venisse testatur Plinius. Id quod maximo est argumento, vt non alia de causa quàm odoris, coronas ex Cneoro parasset antiquitas. Hinc fit, vt mihi persuadeã Casiam nil aliud Vergilio in Bucolicis designare, quàm Cneoron. Ibi enim non de Casia arbore scribit Vergilius, sed de herba odorata, quæ à Naiade in corollis nectebatur, vt facilè testatur hoc carmẽ,

Tum Casia atque aliis intexens suauibus herbis.

NAM & Iginus (vt Plinius est autor) Cneoron Casiam vocat. Atqui tu haud rectè, quantum video, Cneoron Casiã à Theophrasto vocari ais, cùm id fecerit Gaza Theophrasto nesciente. Præterea cum antiquorum omnium consensu Gnidium granum è Thymælæa proueniat, putandum mihi non est, id ignorasse Theophrastum, qui si sciuisset Cneorõ esse Thymælæam, cùm diligenter admodum Cneori historiam describat, non possum adduci ad credendum, quin de Cneori baccis, ibi aliquid meminisset. Meminit tamẽ is Gnidij grani, lib. ix. vbi nihil pariter de Cneoro scriptũ reliquit. Cæterum non negauerim, ob id Dioscoridi Thymælæam, & Galeno libr. ix. cap. III. de compositione medicamentorum per genera, Chamælæam appellari. Sed è contra affirmauerim, Theophrasti Cneoron à Galeni & Dioscoridis Cneoro plurimum distare. Has Cneori differentias proculdubio nouit Plinius, quippe, qui Galeni & Dioscoridis Cneori meminit, libro XXIII. capite vigesimoprimo, & in hoc Gnidium granum oriri ait. De Theophrasti verò Cneoro egit libro vigesimoprimo, capite nono, inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Casiam appellari Igino scribit. Plura enim sunt plantarum nomina, quæ pluribus conueniunt plantis. Sed cùm hæc haud te latere sciam, ne Mineruam fortasse docere videar, pluribus ea declarare non libet. Adhæc in Zingibere maximè tibi refragatur Plinius. Nam vbi tu arboris radicem Zimgiber esse asseueras, *Zingiber non esse Piperis radicem.*

ille de Zingibere & Pipere scribens, libro duodecimo, capite septimo, Non est, inquit, Piperis radix, quod vocant Zimpiberi, alij verò Zingiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia & Traglodytica nascitur regione in villis, paruæ herbæ, radice candida, celeriter ea cariem sentit, quamuis in tanta acritudine. Id quod pariter testantur Lusitani: & alij qui iis fuerunt in locis vbi Zingiber nascitur, & magna colitur diligentia. Sed ad Violas albas Iasme veniamus. In quibus censendis etiam à me apertissimè dissentis. Putas enim tu haudquaquam ibi de albis Leucoij floribus intellexisse Dioscoridem, sed de his, quas vulgo appellamus Gelsomini. Ac quoniam ego scripseram, si de vulgari Gelsimino intellexisset is haudquaquam prætermisisset, quo minus de eo alicubi scripsisset, & historiam, & vires, cùm planta sit viribus, non obscuris referta, apertè sententiam nostram impugnare videris, cùm inquis non esse hoc firmum argumentum, cùm Dioscorides multorum simplicium mentionem fecerit, nempe Thuiæ arboris, Buxi, Aegyptiæ spinæ, Stybij, Amomis, Hirculi herbæ, syluestris Lini, Pyracanthæ & nonnullorum quorundam, quorum nec vires, nec historiam descripsit. Idq; ea tantùm de causa fecisse illum asseueras, quod in medicum vsum hæc nusquam veniāt, & aliis, quàm Medicinæ, operibus deseruiant. Sed nescio profectò, mi Maranta, quo suadente genio hæc scripseris tu, qui tā diligenter in Dioscoride versatus esse videris, cùm Aegyptia spina & Stibium in multiplici medicamentorum vsu, ipsi Dioscoridi habeantur. Sed id sanè magnam in admirationem me duxit, quòd viderim te nulla dubitatione affirmauisse. Aegyptiæ spinæ & Stibij historiam nusquam scripsisse Dioscoridem, qui tamen de Stibio lib. v. proprium describit Caput. Ac pariter de Aegyptia spina libro I. capite de Acacia, quæ nil aliud est, quàm spina Aegyptia quemadmodum declarat ipsemet Dioscorides his verbis: Acacia in Aegypto nascitur spina instar arboris fruticosa, non se in rectum attollens: florem habet candidum, & semen Lupino simile in folliculis, ex quo fructus expressus siccatur in vmbra. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit, &c. Sed quod magis est tua ipsius verba contra te pugnare videntur. Nam si, vt inquis, Thuiæ, Buxi, Hirculi & cæterarum. quas meministi, plantarum, historias non descripsit Dioscorides, quòd hæc in Me

Gelsimini & Leucoii examinatio.

Medicum vſum nuſquam veniant, neſcio profectò, cur tibi perſuaſeris eadem de cauſa Gelſimini hiſtoriam, non deſcripſiſſe illum, cùm hoc ad multa vtile habeatur, & ipſemet Dioſcorides ſcribat, Iaſmenum præter id, quod odoris ſuauitatem toti corpori conciliat, ea corpora iuuare, quæ excalfactionem laxationémque deſyderant, & toti corpori conuenire, cùm in balneas deſcenſum eſt. Nõ afferam nunc, in quàm multiplicem medicamentorum vſum veniat apud Arabas, quòd hæc longè antea te ſcire, non ambigam. Poſſem quidem hic plura recenſere argumenta, quæ me inducunt ad credendum Leucoij floribus, non Gelſomini Iaſmenum paraſſe Perſas, niſi de re hac fuſiùs diſſeruiſſem, tum in Epiſtolis. Scio Atticis Leucoium appellari Iaſme, quò fit, vt à mea dimoueri non poſſim opinione. Quod verò Dictamnum, vt ſcribis contra Dioſcoridis & Theophraſti ſententiam, non ſolùm in Creta naſcatur, ſed in aliis etiam regionibus, non tibi facilè concedo. Nam tametſi ex ſemine è Creta allato Piſis, in horto Ghini prouenerit Dictamnum, id tamen nil Theophraſto & Dioſcoridi detrahit, quum illi de Dictamno ſponte proueniente ſcribant, non de ſatiuo, cuius ſemen è Creta fuerit allatum. Plinium pòſt in Perſica arbore ſequutus, vnà cum illo implicatus videris: quippe qui dicas Perſicam arborem in Aegypto & locis proximis fructificare, quanquam in Rhodo vſque ad florem duntaxat deuenit. Hæc enim de Perſea Aegyptia intelligenda ſunt, non de Perſica noſtrate, qua Rhodus vbique abundat fructu noſtrate, longè fortaſſe maiore ſapidioréque. Quinetiam in Myrrha à te diſſentire cogor, vbi Myrrham tenes, non eſſe odoratam, niſi fortaſſe incenſa ſuffiatur, quemadmodum & Tus & Agallochum, quæ tamen mihi diligentiùs expendenti, etſi non vtantur, apertiſſimè odorem reddunt. Atqui Myrrham quoque eſſe, per ſe odoratam, id maximo eſt argumento, quòd ſtacte, quæ Myrrhæ tantum pinguitudo eſt, adeo ſit odorata, vt eam per ſe tantùm nullo addito odoramento, vnguentum facere ſcribat Dioſcorides. Neque aliam ob cauſam Myrrham in vnguento Amaracino, Cinnamomino, Malabathrino, Irino, Cyprino & aliis nonnullis addebat antiquitas, quàm odoris conciliandi gratia. Id quod facilè comprobatur ipſius Dioſco

Iaſme Atticis Leucoium deſignat, non Gelſiminum.

Opinio, quod Dictamnum alibi, quàm in Creta proueniat explosa.

Perſeá à Perſica differre.

Myrrham odoratam eſſe, etiam non ſuffitam.

Dioscoridis testimonio, in vnguēti Nardini apparatu, vbi sic habet. Iuncus odoratus spissamēti gratia adiicitur, sicut propter odoris suauitatem, Costus, Amomum, Nardus, Myrrha, Balsamum, & in Cinnamomi confectione laudatur, inquit, non acre, molli odore Myrrham redolens. Id quod etiam aliis in vnguentis repetiit. Nam cum antiqui Mosco, Ambaro, Ziberoque vocato destituerentur, Myrrha, Balsamo, Amomo, Costo, Nardo, Cinnamóque ad odorata vnguenta paranda semper vsi sunt. Dioscoridi subscribit Galenus lib. 1. de Antidotis, vbi mineam Myrrham maximè benè olere scribit. Idem libro primo, capite quinto, de comp. medicament. per locos, de medicamentis agens, quæ pilos attenuant, Myrrham eis interponi iubet, vt odoratiora reddantur. Idem præterea reperio posteritatis memoriæ commendasse Plinium, quæ tamen in tuæ opinionis testimonium affers. Siquidē is lib. xii. ca. xv. Cætero passim, inquit, è vulgo coemptā Myrrhā in folles confarciunt, ipsíq; vnguentarij digerunt haud difficulter odoris, atque pinguedinis argumētis. Item lib. xiii, cap. vbi ea quæ in Nardinum vnguentum veniunt, recenset. Omnia autem, ait, (vnguenta intellige) acutiora fiunt Costo, Amomo, quæ maximè nares feriunt, crassiora Myrrha, suauioráque Et paulò post inquit, Myrrha & per se vnguentum facit sine oleo, Stacte duntaxat. Sed & Agallochum esse odoratum, etsi minimè suffiatur, id maximo est argumento, quòd scribat Dioscorides, mandi Agallochum, vel eius decocto os collui commendandi halitus gratia, ea quidem ratione, qua quidam hoc æuo Moschum quibusdam confectionibus mixtum cotidiè mandunt aduersus oris graueolentiam. Testantur item Agallochum odoratissimum esse Lusitani, qui in Meridiem & Orientem nauigant, quíque eius viderunt plantas, vt fusius in commentariis nostris diximus Betonicam quoque qua passim vtimur in medicamentis hanc odoratam esse scribis, libro secundo, capite quinto, nisi digitis atteratur, cùm tamen nusquam illam integram nec digitis attritam inodoram repererim. Catanences subinde radicem impropriè in terram flecti & contrahi in formam milui exanimati scribere videris, quòd scribat Dioscorides adeò flecti Catanances radicem, vt milui exanimati vngues, non miluum ipsum totum referat. Qui Plinium accusant, quòd Sisymbrium in

Agallochum odorem reddere & si nō suffiatur.

Betonicam benè olere & si digitis non atteratur.

Plinius defenditur.

in Calaminthам mutari ſcribat contra Theophaſti ſententiam, haud rectè (meo quidem iudicio) faciunt, cum id erroris deprauatæ lectioni non Plinio ſit adſcribendum. Præter id enim, quòd in antiquiſſimo Pliniano exemplari legam ego in Mentham, non in Calaminthам degenerare Siſymbrium, quis non videt Plinium ex Theophraſto tranſcripſiſſe? Quippe Theophraſtus lib. ij. cap. v. de hiſtoria plãtarum, & lib. v. de cauſis cap. viij. Siſymbrium in Mentham mutari ſcribit, facie verò Calaminthам referre. Námque facies non immutat plantarum ſapores, neque facultates. Vidêris in Galiopſi & in Primula Veris, quam quidam herbam Paralyſis vocant, etiam a me diſſentire, ſed cùm id abs te fiat infirmis ſatis argumentis, ſat in re hac mea Cõmentaria tibi reſpondere arbitror. Hortenſis Solani fructum nigricantem aut fuluеſcentem facere Dioſcoridem cenſes, quòd nunquam verè niger, neque verè fuluus videatur. At ego aliter rem intelligo: cum Hortenſe Solanum modo fructu nigro, modo ruфeſcente, modo ex viridi nigricante ſæpiſſimè viderim. Supinam tuam verbenacam, perquàm libentiſſimè ſpectarem, quam non longè à Bitonto Apuliæ à te inuentam ſcribis. Verùm cum Dioſcoride teſte ea ſingulari ramo plurimùm conſtare debeat dodrantis altitudine, non ita facilè tecum ſentiam, quum tuæ ramulos plures adſcribas, qui tribuli terreſtris modo humi repunt. Etenim repere hãc nuſquam ſcribit Dioſcorides, ſed ramum dodrantis altitudine proferre. Eruum ſanguinem per vrinã ducere non poſſe, niſi frequenter copioſéque ſumatur, tecum ſentio, ſed in eo quòd venena non interficiant, nec ſuam (vt tuipſe inquis) oſtentent ferocitatem niſi certa quadam menſura accipiantur, prorſus à te diſſentire me cogit ipſa veritatis ratio. Siquidem tametſi nonnulla reperiantur venena, quæ niſi certa quadam quantitate pota non interficiunt, vt Cicuta, Meconium, Euphorbium, & alia plura, quæ tantum venena ſunt ob calidarum frigidarúmque qualitatum exuperantiam, ſunt tamen quàm plurima, quæ propria ſua facultate, vel (vt alij dicunt) propria forma enecant. Etenim hæc quãquam pauca admodum quantitate ſumuntur, vt vix ſentiantur, tanta tamen eſt eorum malefica atroxque vis, vt breui temporis ſpatio tantum augeantur dum in ſeipſa corporis humiditatem conuertunt, vt poſtea breui temporis momento ſumentes in necem trahant:

Plinij locus reſtitutus.

Opinio de Venenis expleſa.

hant: Huiusce classis sunt Aconita omnia, Toxicum, Napellus, & alia id genus plura. Atqui si hæc tantum à me ipso putas excogitata, audi quæso Galenum, qui lib. j. de semine hoc idem testatur his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi animalis corpus ingressa fuerit totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat: non secus fit curatio, quæ per venereorum remedia & antidota adhibet, &c. Et lib. v. cap. xix. de simplicium medicamentorum facultatibus At medicamenta, inquit, quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. Item lib. iij. cap. xxij. Medicamenta erodentia, inquit, & putrefacientia, etsi in quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quæ putredini obnoxia sunt calore humiditatéque putrescere solent. Atqui calidus humidusque sanguis est, itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo pòst tempore etiam à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimùm, quæ crassa terrenáque essentia habentur. Hæc Galenus. Quibus palàm est, vniuersalem hanc tuam propositionem nihil pro te concludere posse. Citrij mali corticem & semina nulla dubitatione esse calida, & eorum acidum succum frigidum vnà tecum affirmo, Sed in Ouo non parùm à te dissentio, cuius album contrariam ferè vitello facultatem possidere ais. In hanc sententiam me adducit Galenus libr. xj. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi sic habet. Temperatura porrò Ouorum album symmetro frigidum est: itaque eo vtendum, non tantum ad oculos, verum etiam ad alia omnia, quæ medicamenta requirunt suauissima, miniméque mordacia, vt sunt vniuersa sedis ac pudendorum vlcera contumacia, sed ijs miscetur quæ absque morsu ea possunt desiccare. Porrò & ipse vitellus assimilis est naturæ. Hæc ille. Iuniperi baccas & folia, & fraxini etiam frondes ad quasdam affectiones valere intus sumpta scribis à Dioscoride doceri, verùm si vtriusque arboris ligni ramenta deuorentur, perniciem afferre. Sed vt priora esse vera non ambigimus, ita posteriora suspecta censemus. Etenim cùm Galenus, Paulus & Serapio, qui ex Dioscoride transcribunt, nunquam huiusce fabulæ meminerint, nec ratio ipsa consentiat, non est quod prohi

Oui Vitellus natura albo similis est.

Iuniperini ligni, fraxinique scobē non esse venenosam.

prohibeat, quominus credendum sit, Dioscoridis codici subesse mendam, præsertim cùm non desint Græca exemplaria manu scripta, in quibus Iuniperi caput vbique ferè deprauatum legitur. Id quod etiam de Fraxinei ligni scobe censendum puto, cum id non affirmet Dioscorides, sed ita aliquibus tradi ait. Cæteris hoc adiungere libuit, quòd non placeant comparationes, quæ cum suspectis fiunt lectionibus.

Hæc itaque sunt, mi doctissime Maranta, quæ tuo in illo viridariolo senticosa nobis visa sunt & inde eruncanda putamus. Atqui tametsi de his meum tibi propalaui iudicium, nollim tamen hæc tanquam ab Oraculo prolata accipias, sed tanquam ab homine amico, qui non ambitione, non inuidia, non petulantia, non iniuriæ vindicandæ, non tuæ impugnandæ doctrinæ, nec suæ promouendæ opinionis causa, sed veritatis propagandæ & iuuandæ posteritatis ad te scribat. Dixi tibi sententiam meam, quæ vnicuíque libera esse debet, amicabilibus sanè verbis, pacatíssimísque animi affectibus. Quinetiam omni seposita mentis perturbatione, citra omnem inuidiam, & sermonis asperitatẽ, causam meam abs te pluribus oppugnatam argumentis, leniter humanitérque defendi. Sed inuitus sanè (ita me Deus amet) & præter animi voluntatem in hanc deueni disputationem. Inuitus, inquam, quòd cum amicis haudquaquam certare soleam, quum vix tam leue, humanúmque certamen vllum esse possit, quod aliquid vel læsionis, vel æmulationis non afferat. Atqui omnes, ni fallor, huiusce facti culpam in te reiicient, qui tuam illam Methodum legerunt, & hanc tuam Epistolam intuebuntur. Siquidem vbi animaduertent, quòd non solum eo in libello & fidem nostram læseris, & scripta pluribus in locis impugnaueris: sed quòd hac etiam in Epistola dum te ab illata mihi iniuria pluribus modis excusare niteris, tuam tamen opinionem tueris, nec tantillum quidem à priori dimoueris sententia, imò Epistola ipsa ad respondendum me prouocas, non vereor, quin illico iudicent tua tantum ipsius violentia me in certamen hoc esse adductum. Quanquam autem libelli illius amariusculis quibusdam argumentis mihi infensus iudicareris ab omnibus, id tamen nihil me ad scribendum

dum in te mouebat, quòd non defuturos sperarem, qui vel causam meam defendendam susciperent, vel de illata mihi iniuria (vt prudens tuus ille Pisanus) te admonerent. Sed longè aliter se habet Epistolæ tuæ argumentum, quippe quòd Epistola quælibet responsum petere videatur. Inhumani enim atque illiberalis animi crimen esse putant probi ac synceri homines, vbi quispiam acceptis literis non respondeat. Sed nescio profectò, an huiusce facti culpam in te reiicere debeam, an in illos fortasse quibus libellum videndum, examinandum ac emendandum commiseras, an verò in vtriusque id erroris reiiciam. Porrò si veritatem fateri debeam, doleo sanè plurimùm, & tuæ, & meæ sortis euentum, quòd tua tam malè cesserit opinio, & cogar ego cum amico certare, ni velim inhumanus, illiberalis, indoctus, negligens, dignitatis honorísque mei contemptor ab omnibus haberi. Sed quum, vt apprimè doctus & eruditus, ita prudens ac pius à me habearis, nihil mihi verendum est, quominus hæc omnia amicabiliter suscipias, & certaminis nostri causam abs te ortam agnoscas. Quod vt facias rogo, atque etiam obsecro, ne nostris laboribus inuidentes, dissensionibus nostris lætentur. Polliceor tibi, mi Maranta, non modo me nihil vnquam facturum, sed ne cogitaturum quidem, quod amicitiæ nostræ *vinculum* rescindere valeat. Sum enim tui amantissimus & honoris tui tuæque famæ studiosissimus. Id quod multi docti viri, quorum hic consuetudine fruor, attestari possunt. Nam demonstrantibus illis, quæ tuo in libello aduersum me habes, suadentibúsque, vt acerbam aliquam in te ederem Apologiam, non solùm eorum suasionibus morem gerere recusaui, & cum eis pro te pluribus disputaui argumentis, sed laborem illum tuum, & illis, & cæteris, quibuscunque laudibus non minimis promouendum curaui. Ad te amādum promouendúmque excitauit primum *Lucæ* Ghini præceptoris tui de tua singulari eruditione testimonium: deinde verò virtus tua ac doctrina, tuíque vtiles in Medica materia labores, quibus pro virili futuram posteritatem iuuare niteris. Quamobrem audebo te hortari, vt maneas perpetuò in sententia. Tuæ illius Methodi lectione (vt antea fassus sum) mirum in modum suum delectatus, & ingenij tui acumen admiratus, quò fit, vt

etiam

etiam longè magis me delectari posthac putem Commentariis illis tuis in Dioscoridem editis, quòd maturiori iudicio maiorique fortasse diligentia hæc esse edita putem. Vtinam tam essem doctrina & eloquentia præditus, vt tibi auxilij aliquid consiliíve hoc in negotio præstare possem, facerem quidem id ex animo, tanta tuæ iuuandæ doctrinæ est mihi voluntas. Sed cùm ad hoc munus obeundum inidoneum me esse intelligam, & itineris distantia hanc meam erga te impediat voluntatem, rogo atque etiam obsecro, vt animum hunc meum boni consulas. At quoniam eiusdem te esse in me voluntatis mihi certò persuadeo, cùm sciam istic in toto Regno haberi montes, maria & valles, quinetiam viridaria, in quibus raræ ac vtiles virescunt plantæ, velim vt pro tua singulari humanitate, ea omnia, quæ nostra Commentaria augere illustraréque posse censebis, ad me mittere non dedigneris. Quod te facturum omnino spero. Nam si tuam respexeris probitatem, & animi ingenuitatem liberalitatémque, hæc omnia tibi facilè persuadebunt, vt illico votis meis satisfacere studeas. Si deinde meum in re hac desiderium etiam consyderabis, illico cognosces haberi fortasse neminem, qui me dignior sit, cui hæc largiri debeas. Nulli enim hæc concedere poteris, qui tui nominis laudes magis extollat, qui diligentius suis in libris collocet & appingat, quíque hæc omnia maioribus præconiis tibi accepta referat, quàm MATTHIOLVS. Tam honestam petitionem pluribus ab amico optimo exigere suasionibus operæprecium non est, ne videar quasi vel fucatis argumentis, vel melliflua quadam verborum dulcedine, ea ab ipso extorquere velle, quæ tantum eius beneuolentia ac liberalitate consequi desidero. De cætero sat rectè nos valemus, tametsi ingrauescente iam ætate, non desint quandoque senectutis incommoda. Sed hæc feremus forti animo. Vale.

Pragæ.

ANDREAS DE BLAVVEN MEDIcus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de multiplici auri potabilis parandi ratione.

SAepius ego, Præstantissime Matthiole, sum admiratus plurimos ætatis nostræ summos & clarissimos Medicos, naturæque indagatores acerrimos: qui cùm in materia medica cognoscenda, & explicanda plurimum nauarint operæ & laboris, interea tamen aureæ illius aquę, magni in primis & nunquam satis laudati remedij, mentionem omnino nullam faciant, quam tamen adeò nobis commendarunt ex veteribus quidam, vt cæteris eam omnibus medicamentis facilè prætulerint, quippe qua vires, vt vt illæ lāgueāt, restituātur in tantum, vt reiuuenescere vtentes, vigorémque inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur. Eius rei causam, an in difficultatem eius aquæ parandæ, quòd in conficiendo chymicos labores requirat, quos pauci sciūt, vel tanquam sordidos abhorrent, an in auaritiam & sumptuum parsimoniam referam, dubito. Complures certè esse scio, qui cum ipsi rem ita arduam, vel ignauia, vel mentis hebetudine non valuerint assequi, conatus in ea aliorum industriorum hominum summopere contemnant & eleuent. Quorum ego impudentem & insciam temeritatem deplorans, mihi ipsi gratulor, quòd in huius Serenifs. Principis nostri seruitium adscitus sim, nimirum quòd inde mihi tecum, quem in secretioribus istis remediis parandis iudicio & vsu plurimum posse constat, de hisce & aliis familiariter conferendi & coràm vberiùs differendi sit data occasio. Ex notitia enim inter nos per triennium hoc indies conuersan do quàm familiarissimè contracta, me non latet, te vtcunque scribendi studio & aliis curis occupatissimum, furtiuarum tamen horarum quicquid est, vt plurimum rarioribus hisce parandis medicinis tribuere, téque his adeò affici, vt laborum nihil propriis etiam manibus peragendum subterfugias. Alunt fouéntque conatus nostros socij studiorum, itaque & ego tuo exemplo maiore diligentia in arcanam illā

parand

parandorum medicamẽtorũ rationem incubui. Quæ autem de auro potabili diuturna inquiſitione, varia lectione longáque experientia, nec ſine magnis ſumptibus comperij hactenus, ea libuit coram te hoc loco referre: non vt te docerem, quod ignorares, ſed vt hoc modo aliquid elicerem, quo ipſe eruditior redderer. Porrò noſti varias eſſe à diuerſis excogitatas rationes, quibus in liquorem potabilem aurum reducere conati fuêre. Sunt enim, qui illud aquis, quas à vehementi corroſione fortes dicunt, in aquam reſoluunt. Parantur iſtæ vulgo Chymicis ex Salis nitri vna parte & dupla Chalcanthi. Separatur his aurum ab argento, ideoq; Separatrices aquas vocant: diſſoluitur enim argentum in aquam, aurum verò ſubſidet in fundo, puluiſculo nigro ſimile. Si quis prioribus addiderit quartam partem Salis Ammoniaci, paretque vt prius, habebit aquam, quam Regiam Aurifabri & Chymici appellant. Subſidet ſeparando in hac argentum calci ſimile, liqueſcit verò aurum in aquam verè aurei fulgentis nitidiſſimi coloris. Sed ne quis hac vtatur, vnicè cauendum. Viſcera enim omnia exederet. Habet Philippus Vlſtadius deſcriptionem auri potabilis, quod Ioannem de Toleto, & Hugonem, ambos Cardinales, in omnibus ferculis vſurpaſſe, & pro maximo theſauro habuiſſe dicit. Exuritur autem in aquæ, qua ſoluitur, compoſitionem, non tantum ſal nitri, & Ammoniacum, ſed & Mercurius ſublimatus, quibus, cùm ſummè ſint corroſiua, nec veneno carentia, nullo pacto vtendum conſulerem. Nec tantùm propterea, ſed ne ventriculus auro obducatur, verendum. Inficit enim illa aqua omnia, quæ attingit, pro varietate rerum, quibus eſt commixta, auri ſi auro, nigro colore, ſi argento, vel Mercurio viuo, viridi ſi cupro, &c. Excogitauit ille quidem quicunque eius fuerit author, rationem non admodum ineptam, malignitatem eius adimendi, qua ſcilicet aquam illam rodentem, iterum deſtillando ab auro ſoluto abſtracturum ſe ſperat, vt in fundo butyro ſimile remaneat aurum: ſed ſpirituum aquæ fortis, ſalis præſertim Ammoniaci & Mercurij tanta eſt vis corroſiua & venenoſa, vt fruſtra ſe quis ea à remanente auro ſeparaturum ſperet: maximè verò ipſum argentum viuum, quod libentiſſimè, & facillimè cum Auro vnitur & remanet, ſicut etiam vtcunque liquidum ſit, & tactui cedat, ſolùm in ſe aurum recipit, reli-

Primus diſſoluendi auri modus per aquam fortẽ.

Aqua Regia.

Alius ſoluendi Auri modus.

quis omnibus renitens. Aqua ego calida distillata potiùs materiam infundere, sæpiúsque abluere tentarem, qua proculdubio salsedo illa, & fortè vis venenosa promptiùs auferretur. Alioqui huiusce creditæ medicinæ, cum tantis venenis præparatæ, vsum non temerè tentandum, nec admittendum esse constat. Alios ego noui, modúmque conficiendi habeo, qui ex priori parte cranei humani calcinata, ad Cristallinum, ac Diaphanum sal reducta, quod te quoque vidisse puto, se Aurum potabile conflare posse sperant, sed vtrum confecerint, nescio. Vtcunque verò res hæc se habeat, omnino vt sal ex craneo paretur, oportet. Cùm autem Salium natiuorum copia nobis suppeditet, & æquè ex aliis rebus omnibus combustis Sal confici possit, quid ipsos ad Cranei potissimùm inquisitionem commouerit, miror. Recordor ego quidem Alberti de mineralibus dictum, vbi asserit magnam inesse virtutem mineralem capillis humanis, illis præsertim qui de capite abscinduntur, suóque tempore visum, & inuentum esse Craneum hominis, quod inter dentes futuræ superioris partes multas aurei pulueris habuerit admixtas. Scio quoque Gebrum (qui solus ferè, ex ipsius naturæ principiis Chymiam tradidit, quémque ob hoc artis illius studiosi tanquam Aristarchum suum admirantur) oleum quoddam, ex capillis humanis pro inceratione, vt loquuntur, seu præparatione ad faciliorem liquefactionem metallorum, mirè commendare. Sed detur ipsos aliquid eo efficere, tamen ratio hæc præparandi valde semota & longinqua videtur, cùm alia multa reperiãtur, quæ per se idipsum præstant, ad quod craneum vix multo tempore perduci poterit. Idque eo magis, quod sal istud conficiendo, vt experti sunt qui illud parare tentarunt, craneum dum eximitur tetro suo, & maximè fœtenti odore, (vt comburendo ossa pleraque solent) grauiter nares feriat, omnémque ambientem inficiat aërem. Habeo porrò Argentinensis cuiusdam Medici rationem conficiendi Aurum potabile, ex solo Auro, absque vlla re alia addita, præter ignis vim, quem lege artis Chymicæ, Aurum per Stybium expurgatum, & in tenuissimas laminas redactum, ac vasculis ad hoc idoneis, liberè, ne sese vsquam laminæ contingant appensum, dum exuritur & calcinatur, in fornace ad hoc debitè parata per medium annum quàm feruentissimum sustinere oportet, quousque

Aurum dissolui cranei humani sale.

Humanorum capillorum ad ductilia reddenda metalla magna vis.

Auri potabilis simplicissima conficiendi ratio.

quousque tandem laminæ illæ Aureæ illinc exemptæ, libero & frigidiori exponantur aëri, & oleosus quidam humor inde defluat & resoluatur rubei coloris, sapore subdulci. Eliciebat autem ille ex libra vna auri ad vncias duas olei. Sin verò, quòd igne fortassis non vndique pariter fuerit aurum exustum, minùs promptè liquor ille defluat, spiritum vini rectificatum aliquoties infundere solebat, idque tam diu adeóque sæpe reiterare, donec omnis ille color fulgens extraheretur, aurique puluere subalbo in fundo relicto nihil porrò coloris auri spiritus ille, vini inde reciperet. Quàm subtilissimè verò hosce spiritus, vel quintam essentiam rectificabis, si eam in cucurbita vitrea sub alembico, præposito recipiente, in gelidissimam, vel niue refrigeratam fontis aquam impones, ipsum capellum panno lineo in aqua calidiore imbuto, vndique teges. Per ἀντιπερίστασιν enim partes illæ tenuiores & subtiliores sursum feruntur, aqueis in fundo relictis. Hoc, inquam, vinum auro, vt dixi, calcinato infusum, & per alembicum denuò destillatum, in fundo post se relinquit eundem illum subrubeum liquorem, aurum scilicet potabile: quo se & alios ad multos annos saluum & incolumem conseruasse Medicus ille dicitur. Solebat ille, perpurgato prius corpore, raso & calefacto vertici capitis, drachmam vnam eius affundere, ac tantumdem in maluatico bibendum exhibere. Neque verò hæc eius præparandi ratio, adeò absona videtur, cum & experientia confirmet, & Geber Chymicorum Princeps lib. iij. cap. lxiij. afferat: Metallica corpora omnia verè calcinata solui per reiterationem calcinationis, rationem subiungens, quòd omnia calcinata ad naturam salium, vel aluminum accedant. Hunc auri potabilis conficiendi modum maximè probauit Generosus & Magnificus Comes Iulius ab Hardeck &c. Serenissimi Principis nostri Mareschalcus, Mœcenas mihi summus, qui sumptibus faciendis, & sedulo studio secretiora illa, igne parata remedia inquirendi, nemini cedit, cum præ aliis modis hic sibi placeret, maiorémque spem faceret, & securius eo vtendi & magis conferendi humanæ saluti, quòd liquor ille aureus absque alio (vt alij solent) corrosiuo addito pararetur. Itaque laborem suscipi curauit, eóque ad xx. Septimanas progressus: ad ducentas vlnas maiores, quaternos cubitos capientes, lignorum insumpsit. Sed fato nescio quo cótigit,

Distillatio sfi goris vitiari ignem.

vt artifex operis vita excedens, opus reliquerit imperfectū. Quod licet in primis, tanquam destructum, & inabsolutum opus, Magnificus Comes negligeret, elapsis tamen aliquot diebus videndi eius desiderio allectus, vasculis exemptis, inuenit ferramenta quædam, pro sustinenda fornace parata, aureis maculis passim conspersa, quæ vtraque ipsorum facie, etsi latum digitum crassitudine excederent, apparebant, atque adeò guttas illas laminis decidentes ferrum totum pene trasse videre licebat. Sicut ad hunc vsque diem videre est ferramenta ista ob hoc, à Magnifico Comite asseruata. Vnde procul dubio facilè credendum, cùm guttulæ istæ calore decidētes partium tenuitate, ferrum pene trarint, in humano corpore longè faciliùs, ad omnia vasa deferri posse. Sed lignorum penuria, & laboris diuturnitas hactenus, quo minùs denuo pararetur, obstitit. Vidimus vterque nostrum simul & gustauimus aquam illam, Serenissimi Principis nostri iussu, nobis & Doctori Gallo præclaræ memoriæ, pro auro potabili ostensam, quæ à montibus Cuttinis celsitudini suæ dono missa erat. Referebat illa quidem diaphano suo & fulgente colore, vt si quid aliud, purissimum aurum, quod visu iucundissimum erat: ex sapore verò nihil præter spiritum vini, ex quo & ipsimet artifices se confecisse fatentur, depræhendimus. Sed (quod dolendum) effectus in morbis illis, quibus periculum eius à nobis fiebat, autorum promissis non adeò respondebat. Sunt similes aurearum aquarum ex vino parandi rationes infinitæ in voluminibus Raymundi Lullij, qui editi partim, partim conscripti circumferuntur, sed aliis aliæ plus temporis & laboris requirunt, Ego quoque similis aquæ ex vino & auro conficiendi rationem per me & alios expertam habeo, sed magni est ac diuturni laboris partes illas subtiliores vini ab aqueis, & terrestribus rectè abstrahere & separare: quod elementorum separationem Chymici dicunt. Habet enim omne vinum in se terreum, & siccum aliquid, quod destillatione nobis separatum, adeò tetrum, horrendum & grauiter olentem fætorem exhibebat, vt non tantum vascula quibus continebatur, sed & ipsas cistas imò & conclauia adeò inficeret, vt Asam fœtidam quis accensam deierasset. Vtcunque tamen, & hæ, & passim aliæ sint inuentæ & vsu probatæ, plures viæ, & rationes aurum in aquam potabilem redigendi,

Aqua aurea ex vino varia parata.

experientia tamen, & ratione firma constat nihil in rerum natura inueniri quod tam aurum, quàm reliqua metalla promptiùs in aquam vertat & soluat, ipsúmque sponte siccum quum sit, facilius fluat, quàm salia mineralia. Neque enim vnquam vinum per se, aut ipsius spiritus (nisi per salia aurum fortè sit præparatum) vtcunque aliquid ex auro coloris recipiat, omnem eius substantiam in aquam conuertet, nisi vel ipsum vinum diuturno igne acrimoniam summam & salsedinem acquirat, vel ipsius fæx terrestris & fœtida, de qua superius dictum, diuturna calcinatione (quam Raymundus abundè docet) dealbata & exusta in salis naturam conuertatur. Omnes itaque hactenus à me dictæ præparandi rationes in hoc conueniunt, quòd aurum, aut per ipsa salia soluatur, aut per talia, quæ ignis vi diu exusta, salis aliquid (vt solent omnia combusta) acquirant, quo in ipsa metalla agant. Quod & perspicuè testatur Geber, capite xxii. libro 1. dicens. OMNE QVOD SOLVITVR NECESSE EST SALIS AVT ALVMINIS, VEL EORVM CONSIMILIVM NATVRAM HABERE: NEQVE INVENIVNTVR ALIA SOLVI PRAETER ILLA. IGITVR QVAECVNQVE SOLVVNTVR NECESSE EST PER ILLORVN NATVRAM SOLVI. *id est*, in aquam redigi. Quoniam autem maior salium horum mineralium pars, & præsertim ex ipsis paratæ per aquæ, sapore & odore fœtidissime sint, horribiles & corrosiuę atque humanæ naturæ abominabiles, Ideo plerique isti hactenus plurimũ omniũ sapere visi sunt, optiméque se rẽ cõfecisse putarũt, qui illud ita pararent, vt minimum in se corrosionis haberet, ac quàm tutissimè intra corpus exhiberi posset. Hæc & ipse mecum animo, quàm diligentissimè reputans, in eam tandem deueni sententiam, cum experiẽtia doceat SALIS COMMVNIS vsum humano generi, nõ modo, nõ noxiũ, sed pergratũ, ac adeò necessariũ esse vt neque sine ipso aliquis nobis cibus arrideat, & si quis diutiùs eo abstineat, in morbos ex putredine facilè incidat, sicut & carnes, & reliqua edulia humidiora pleraque, nisi ipso conseruentur putredini, quàm maximè, sunt idonea: cũ inquã, ita se hæc habeant, in spem veni Sale illo communi fœliciùs fortassis &

Omnem vim dissoluẽdi auri in salibus consistere.

Ratio dissoluendi aurum per oleũ Salis communis.

æquè facilè, ac aliis Salibus in aquam aurum redigi posse, atque adeò rem, cuius inuestigandæ semper auidissimus fui, variè per me & alios, quorum ad hoc opera vtebar, tentanti, ac aliquot annis inaniter, & frustra quærenti, tandem se via obtulit, qua res satis fœliciter successit. Cùm enim in valle mea Blauia, vbi prædia mea & officinas, quibus ferrum coquitur laminæque cuduntur, & inter reliqua, ad hoc laboratorium (vt Chymici vocant) extructum habeo, quòd locus, in montibus (quos Sudetas Ptolemæus nuncupat) situs, ob syluarum, & carbonum copiam, simul & vitrorum, ac fictilium coemendi faciliorem occasionem, ad hoc parandum maximè idoneus esset, illa laborarem: tum primò quidem, sed interea sæpius & hic Pragæ, dum hac mea apud Serenissimum Principem nostrum conditione fungor, aliquoties ex SALE communi, quo condiendis cibis vtimur, aquam vel oleum potiùs quoddam pinguiusculum & graue confeci, in quo aureæ laminæ, vel eius puluis, quem calcem dicunt, per Stybium prius lege artis purgatus, trium dierum spatio, sensim, & paulatim liquescit & in aquam conuertitur: adeóque subtile ac tenuium partium euadit, vt etiam per alembicum facili igni ferri possit. Sapor illi, teipso teste, qui illam degustasti, Limonum succo, non admodū dissimilis, nisi quod dum nuper est parata paulò plus acerbi sapiat. Vsus sanè sum eo sæpiùs fœlicissimo, Diis gratia, successu, in morbis diuturnis, putridis, & variis obstructionibus. Quia absque hoc quod nimium sit acre, vel vrat, summè est penetratiuum. Quare Apoplexiæ, Paralysi, tam linguæ, quam reliquarum partiū, Spasmo, retētionibus mēstruorū & vrinæ, calculo, quē mirabiliter cōminuit, icteritiæ & principio hydropis, aperiendo, restaurando appetitū, ventriculū roborando, vomitum cohibendo, optimè medetur & confert. Exhibens in febribus nunquam adauctos calores sensi, sed potiùs remisisse, vt plurimùm obseruaui, mixtum vino granatorum & aqua rosarum, syncopi, tremori cordis & melancholicis mirè subuenit. Medetur venenis omnibus, præsertim verò Mercurio infectis. Doloribus iuncturarum ex morbo Gallico curatis, per vnctionem Mercurij exhibitum, & inunctum subuenit. Gargarisatum cum aqua rosarum, vlcera putrida, & sordida faucium, & colli ex morbo Gallico, etiam vbi calores adiun

Auri potabilis oleo salis parati facultates.

iuncti fuerint, egregiè curat. Plura Medicus, cum ratione illud sæpius exhibens inueniet. Rationem eius conficiendi subiungam, non vt Mineruam doceam, cùm (si per negotia occasio daretur) in his te longè fœlicius versaturum sciam, sed vt hoc ipsum, ob quod hæc scribere cœpi, facilius à te obtineam: nempe vt si cuius momenti in vsu Medico, illa fore videbuntur, solido & exacto tuo iudicio confirmes, meliora addas, diligenti & assidua rerum Medicarum inquisitione, in quam fœlicissimè hactenus, totus incumbis, dum quod optabam assequi minus mihi perfectè contigerit, omnes vires & neruos mecum eò intẽdas, scriptísque tuis, quòd magni apud plurimos sint ponderis, aliorum etiam animos eò allicere contendas, vt suam quisq; huic adeò priscis decãtatæ Medicinæ inquirendæ, & denuo in medium afferendæ, operam pro virili nauet: ne ita summũ hoc remedium, quo iam diu sumus destituti, in contemptum abeat, & nomine saltem sit nobis cognitum. Requiruntur verò ad opus hoc perficiendum, exceptis vase & fornace, tria potissimùm Aurum, Sal commune, & paucissima quantitas aceti stillatitij. Aúrum, antequam operi adhibeatur, ab aliis metallis impuris, quæ secum commixta habet, exactissimè purgandum est, & separandum. Quod egregiè præstat Antimonium, si simul liquefient, vel fluxerint, ita tamen, vt pondus Stybij longè & decuplum vsque Aurum excedat. Quicquid enim argenti, vel alterius impuri metalli, Auro admixtum fuerit, id omne in se recipit Stybium, solóque Auro in fundo vasis pyramidalis, ad hoc ab aurifabris, & fusoribus parati, residuo: quod vase exemptum seorsim in cuspide, quem Regem illi vocant, exactè mundum reperitur. Acetum quoque, vt ad opus magis sit idoneum hoc modo distillandum. Accipiantur aceti vini acerrimi libræ duæ, salis communis, illius maximè quod ex Hala Hermundorum ad Salam fluuium ad nos defertur, huic operi præ cæteris idoneum, Libra vna. Mixta per Alembicum in balneo Mariæ distillentur, quo præter aquam nihil stillabit. Contrarium namque accidit aceto, ac vino. Sicut enim vinum distillantibus spiritus illi subtiliores leui igne primi ascendunt & effluunt, aqua verò deinde sequitur: ita è contra acetum pauciore igne & in principio aquam dimittit, ipsum verò tandem multo maiorem requirit ignem quo sursum feratur. Separata au-

Auri præparandi modus.

Acetum ad hũc quẽmque pacto distillãdum.

tem, modo quo dixi, omni aqua, reliquum aceti per cineres destillandum est igne fortiori. Sed tamen neque illud totum, ad finem vsque abstrahendum: turbidum enim redditur, & adustionē redolet. Verùm quàm primū tertia, aut media pars excepta fuerint, vrgendo cessandum, & reliquiæ abiiciendæ. Demum salis, vt dixi, Halensis libram vnam paucissimo aceto infundens, semper agitando, id vase fictili benè obturato, in loco calido repositum lentè exiccetur, atque hoc tertiò, aut quartò iteretur. Porrò ad quamlibet libram Salis communis, misce huius acidi salis vnciam, vnam atque alteram. Sicque destillationi sal præparatum habebis. Fornax fit similis illis, quibus aquas, quas fortes dicunt, elicimus: in qua vndique cucurbitam ignis ambiat. Ego tamen semper posteriori parti fornacis alteram adiunxi altiorem, quam, quòd vigiliis, & labori carbonum imponendi parcat, ineptè pigrum Henricum artistæ nominant. Ex vasis maximè idonea est cucurbita, quæ Chymicis, quòd ventre sit amplo, collo oblongo, & angustiore contorta, Retorta dicitur: quam vndique limo munire oportet, vt ignis vim faciliùs sustineat. Simile ferè est vitrū excipiendo præponendum, sed amplissimum, quod duas in se habeat libras aquæ distillatæ. Fictilis retortæ media pars sale, vt dixi, præparato impleatur. Mox eidem, vt fieri solet, fornaci transuersim imposito, altera continens aquā exteriùs opponatur. Ignis primis quatuor horis sit valde leuis, deinde paulatim augeatur, donec fumi, vel nubeculæ albæ flucti bus similes in cucurbitam ex Retortæ rostro intrare videantur. Quod si fiet, simili modo ignis regatur, quā diu illas videre licebit, quod plerunque, per sex horas durare solet. Deinde paulatim spiritus vrgeto, ignem magis, atq; magis augendo, quousque retorta penitus candescat, atq; sic ignis per triduum, aut quò diutius eò melius conseruetur, non habita ratione, quòd nec gutta, nec visibiles aliis spiritus sursum ferantur. Licet enim nulli conspiciantur, videbitur tamen in fundo aquæ & parietibus vitri indies aliquid pulueris albi ceu cretæ adhærere. Quem ego, cū, vt eò plus terræ istius albæ, colligerem, per sesquialterum mensem simili igne vrgerem, indies apponi, atq; augeri obseruaui: atq;, quod mirandum, singulis diebus per horæ, incertæ tamen, mediam partem, adeò gratus, adeóque fragrans odor, non in ipso tantū

Sal quo pacto præparandū.

Fornax qualis esse debeat.

Vasa qualia requirantur.

con

conclaui, vbi parabatur opus, ſed & à longè, imò per integram aliquando domũ percipiebatur, qui nec optimo etiam Moſcho gratia cedebat, quod ipſe cum aliis Magnificis Dominis, quos, vt ſcis, huius teſtes habeo, non ſine magna admiratione ſæpius deprehendi. Eſt autem terra iſta adeò dulcis, vt ſi quis benè eam deguſtarit, dulcedinem, nec vino, nec alio liquore aliquot horis ex ore abluere poſſit. Credebã ego nonnunquam terram hanc eſſe alterum fumum, ſiue vaporem eorum, quos in igne genitos ad compoſitionem elixiris & dulcorationem liquoris ſoluentis, &c. ſæpius Geber Chymiſtarum Princeps requirit. Facta priore hac deſtillatione, ex recipiente vitro omnia ſunt eximenda, atque partes inter ſe confusè mixtæ atquæ ſcilicet, aceti, olei, ſalis, & terræ iſtius dulcis abinuicem exactiſſimè ſeparandæ. Quod ita fiet. Ponantur illa in cucurbita impoſito capello in Balneum Mariæ, ſeu Cacabum feruente aqua plenum & lentiſſimo igne effluet aqua paulatim, donec tota emanarit. Terra vero iſta alba, quam Cretãm referre dicebam, in cucurbita interea dum aqua ſeparatur, paulatim concreſcet in lapillos oblongos, partim obnatantes, partim neque vitri parietibus adhærentes, diaphanos, dulciſſimos, ignis patientes: liqueſcunt enim neque igne euaporant, qui tum paruulo ligneo & foraminibus pleno cochleari, quali pro deſpumandis carnibus coci vtuntur, bis in die, aut quoties concreti apparebunt, eximendi ſunt & cuſtodiendi. Pro maximo enim ſecreto quibuſdam ad conficiendum elixir expetuntur. Simĩlique ratione pergendum, donec aqua omnis ſimul, & acetum per alembicum emanarit, quod guſtu facile eſt depræhenſu. Remanebit autem in fundo oleum ſalis limpidiſſimum, ex albo vireſcens, quod à fæcibus, quas paucas in fundo admixtas habet, in vaſculum ex puriſſimo vitro Veneto paratũm diffunde. Si quàm puriſſimum id eſſe, quis exoptet, poterit in Balneo Mariæ denuo deſtillando, quòd adhuc ſecum aquæ habet, ſeparare. Hoc, inquam, eſt Oleum ſalis, ſaporis, vt prius dicebam, tuq; ipſe guſtaſti, Limonum, cui ſi laminas auri purificati impoſueris, in cineribus calidis triduò ſenſim illud liqueſcet, & paulatim omne in aquam conuertetur, coloris verè aurei, quæ tutiſſimò intra corpus à quouis aſſumi poſſit. Si quis faciliùs, & citius aurum illo diſſolui expetat, addat ſali, quod à principio Retortæ diximus

Separatio illorum, quæ extiterunt expro-xima ſalis diſtillatione.

Austerus Auri potabilis sa-por, quo pacto corrigendus.

mus imponendum, aliquid salis nitri: Soluetur enim facillimè, sapore manente eodem. Interea verò de ignis regimine sit plurimùm sollicitus, leuis enim error totũ opus destrueret. Sed cùm, vt prius dixi, aqua hæc auri dum recens est, & nuper parata, aliquid quamuis id vix perceptibile, acerbi sapiat, mihi si illa iterum paranda esset, planè statuissem facere periculum, an cristallinis istis, quos dixi, lapillis adeò dulcibus aliquid illi gratiæ addi posset. Quod facilè, cùm ex eodem vtraque sint parata sale, futurum sperarem. Sin minùs succederet, extracto tamen Saccharo, cuius aliquoties inter nos mentio facta est, id facilè præstari posset. Illud enim à fæcibus suis, quas habet plurimas, tenaces, pici nigræ nõ dissimiles, grauitérque olentes, adeò vt pauci Saccharo tales adesse crederent, probè expurgatũ, longè redditur subtilius: dulcedinem autem, pauca licet quantitate mixtum, aliis addit longè maiorem, quàm commune Saccharum. Præterea colore aureo, quæcunq; per se limpida sunt & aquea, tingit. Scio plena vasa vini sublimati hoc ipso mixta ac dulcorata pro aqua vitæ, bono lucro diuẽdita & distracta. Habet enim præter alia in se hoc à plurimis desideratũ, quod cuicunque liquori mistũ, facilè eo dissoluitur, & omnibus partibus exactè miscetur, neq; vnquã subsidet: quod in parãdis aquis illis ex spiritu vini, aquas vitæ vocant, plurimis hactenus defuit. Ideóque varij variè illis gratiam conciliare conati sunt, alij enim vuis passis id efficere sperarunt, alij vasi recipienti Iuleb infundere, cui spiritus ille vini distillãs misceat, sed quã fœlici successu ista tẽtarint, ipsi viderint. Verũ huiusce cũ experientiã ego sæpius fecerim, atq; ad hãc rẽ plurimũ cõferre sciã, ne quid meorũ te lateat, rationẽ ipsius cõficiendi subiũgam. Perficitur verò quicquid ad hoc requiritur potissimũ, aceto distillato. Namq; si Saccharo parũ aceti infundatur, in calidis cineribus, paucis diebus repositũ, totum liquescere & dissolui videbitur, cui si vinum addes sublimatum, breui partes illæ puriores à fæcibus adeò separãtur, vt ab illis facilè diffundi possint, rubéumq; assumit colorẽ. Quod si quis solidiorẽ ipsius consistentiam exoptet, in Cucurbita cineribus tepidis imposita lẽtè destillãdo, id facilè impetrabit, sed vitrum vbi Saccharum eximere voles frangi oportet. Hac ratione præparatum Saccharum, si miscueris auro nostro potabili, nõ dubito, quin dulcius id & gratius gustui, cõ

Saccharum qua ratione se ipso multo dulcius efficiat.

temperata eius acerbitate, effeceris. Iam si non substantiam, auri dissolutam desideras, sed potius eius tincturam, quam laudibus prosequitur in sua Chyrurgia Theophrastus Paracelsus, opinor, te, si periculum feceris, non ita magno labore ex nostra illa aqua elicere eam posse. Modum enim ibidem ipse tradidit, cùm inquit, salsedine à resoluto, per aquam dulcem diligenter abluta, tincturam auri, spiritu vini, excipi, & deinde ab eodem separari debere. Porrò nunc maximè inquirendum videtur, inque eo cardine totum versatur negotium. Vtrum aliqua harum, quæ hactenus pluribus pro Auro potabili diuersè paratæ sunt aureæ aquæ, verum illud Aurum potabile sit antiquorum, aut rectè illius loco exhiberi possit. Quamuis autem de hac per multos annos abstrusa Medicina, ipsissmet autoribus, adeò eam cœlantibus, ægrè quid solidi, ac certi nobis statui possit, tamen quantum ex lectione plurimorum, de hac re autorum, priuato studio, labore & sumptibus percipere licuit, apparet plerósque autores Chymicos, vbi de lapide suo philosophorum, vel elixir dicto, loquuntur, constanter & vnanimiter asserere: quòd illa ipsa Medicina non tantum, si super metalla, quæ (quod auri perfectionem & durandi vim non habeant) imperfecta vocant, proiiciatur, statim illa redigat in auri perfectam & incorruptibilem substantiam, sed etiam in liquida forma sumpta (vbi tum Aurum potabile dicunt) morbos omnes arceat, iuuenilem & prosperam valetudinem ad multos annos conseruet. Adeóque vnam & eandem esse ego rem Chymicis video Elixir & Aurum potabile nullóque penitus differre, nisi ipso ferè vsu, nimirum quòd alterum solidum & paulo fixius in metalla liquefacta proiectum, illa perficiat, Alterum verò Elixir vitæ Raymundo dictum in aquam potui commodam resolutum, iuuentutem conseruet, & vires restauret. Experientia autem certa mihi & aliis constat, neque quisquam hæc rectè tractans inficias ire poterit, quin pleræque dictarum aquarum mutando argentum in aurum, aliquid, idque satis conferant & faciant. Verùm ad vberiorem perfectionem, quam Chymici promittunt, eas adhuc non redactas vidi. Licet enim metalla mutent, tamen hoc ipso, pauco lucro suos sumptus & labores rependunt, ac superant. Quod aliquid perfectionis illis adhuc deesse omnino arguit. Ad alterum quod attinet, morbos scilicet arcendos

Tinctura auri.

Elixir, & Aurum potabile idem.

cendos,& prosperam valetudinem conseruandam, visę quidem sæpius, vt dixi, aquæ similes debita adhibita ratione vsurpatæ plurimũ profuisse, sed qui omnes promiscuè morbos istis curarit, dentes elapsos, & vngues restituerit, hactenus vidi neminem. Quod (nisi, vt vereor, encomiis eius Chymistæ in hoc, vt in plerisque solent, nimium indulgeãt) similiter aliquid ad perfectionem illorum adhuc desiderari ostendit. Vnde equidem quis non immerito antiquorum esse verum & perfectum Aurum potabile dubitabit. Minimè tamen ideo vsum ipsius omnino abiiciendum censeo. Cùm enim auri puluis Auicennæ & reliquis Medicis ad effectus cordis & alios morbos adeò commendetur, & Arnoldus auri infusionem, & eius candentis extinctionem in vino tantopere laudet, proculdubio longè plus præstabit, si in partes adeò subtiles & penetrantes omnes venas redigatur, idque maximè si absque rosione effecerit. Est altera veri Auri potabilis nota minimè negligenda, quod etsi imperfectis metallis mixtum ea perficiat, ex se tamen ipso Aurum reduci nunquam posse debeat, quod in aliis aquis, quæ colore aureo inficiunt (qualis erat, de qua supra dixi, quam in ædibus clarissimi Doctoris Galli præclaræ memoriæ croceo *colore* tingere videbamus) facilè factu est. Affusa enim aqua fontana, cui Tartari parum alij miscent, eáque *paulatim rursus* exhalante, in fundo auri puluis residere debet. Quod tamen, si rectè paretur, aut per Alembicum ascenderit, minimè euenit. Hæc ad te clarissime Matthiole, vt dixi, non docendi nomine scribuntur, nec vt aliis, quorum fortè aliud est de his iudicium, illa præferam. Quamuis, nec hæc naturæ secreta, quæ ad Medium vsum plurimum conferre possunt, aliisque altiùs illa inquirendi occasionem præbent, aspernanda, & abiicienda arbitror. Vnicè enim detestandi videntur Zoili isti, qui viros bonos, cùm, vt vitæ vsuique mortalium consulant, plurimum diligentiæ, curæ, laboris & sumptuum in perquirendis hisce naturæ secretioribus Medicinis conferant, nec fortè semper omni ex parte, ad vota res succedat, inuidè eos ridendi, mordendi, ac carpendi finem nullum faciunt, neque tamen ipsi interea meliora in locum restituunt. Sed quùm hoc nostro infœlici seculo, clarissimorum etiam virorum conatus & labores fœlicissimi, horum morsus non effugiant, quid mirum

mirum, hæc vbi ad vota, non adeò facilè perfici possint, ab illis (vt ignota plerique carpunt) reprehendi, calumniisque dilacerari? Alterum est hominum genus inuidum & inutile terræ pondus, his non minus repræhensione dignum, qui ingenio licet laboréque suo & industria aliquid operæpretij efficiant, partim tamen ambitione adducti, vt habeât quo præ cæteris excellant: partim auaritia, vt lucrum faciât, aliquando etiam per ignorantiam veterum scriptorum, quasi non eadem, aut meliora multò veteribus sint prodita, pro secreto, & quasi mysterio in priuatum sibi thesaurum possident & cælant, neque in publicum vsum proferũt. Medium autẽ tenuêre beati. Tu igitur Præstantissime Matthiole meritò beatissimus. Tu omnium obseruatione, fauore & beneuolentia dignissimus. Tantum enim abest te aliorũ in Chymicis inquirendis sudores naso suspendere, improbare, vel calumniari, vt ipse quoque domi tuæ fornaces extructas habeas, quibus te, vbi otium datur, sedulo oblectas, illisque tantum profeceris, vt à te paratæ aquæ, quas à restaurando vitali spiritu, Aquas vitæ vocant, tàm in Serenissimi Principis nostri, quàm aliorum Magnatum Bohæmorum manibus in dies versentur, & summi remedij loco meritò habeantur. De fidelitate verò tua inuenta ad publicum vsum diuulgandi, non est quod dicam, cùm scripta tua clarissima abundè testentur, tibi, plenus rimarum cum sis (vt cum Terentio loquar) vndique illa diffluere. Nihil enim tàm egregium, tàm secretum, tam rarũ tecum delitescere, quod ad rei Medicæ cognitionem augendam faciens à te cœlatum sit, certò affirmare ausim. Argumento inter reliqua est Stibij calcinati vsus, quem dum alij pro maximo secreto occultare studebant, tu primus, quod sciam, literis propalasti. Meritò igitur præclarissime Matthiole, quæ mecum de aqua hac aurea cognita & concepta habebam, ad te scribere videor, in certam spem veniens, te, si quid huius ad rem Medicam, eiúsve cognitionem augendam facere sperabis, id exacto tuo & acri iudicio confirmaturum, rerum vsu, quo polles, per hæc ad altiora veniendi, viam monstraturum, & si qua tibi de auro potabili conficiendo sunt alia hisce meliora, mihi & vsui publico fideliter communicaturum. Quod vt candidè, ingenuè, ac liberaliter facias, pro familiaritate nostra minimè dubito, & per illum, quo te prosequor, amorem, ac publicæ

Rei

Rei Medicæ vtilitatem oro & obteſtor, Vale. Pragæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Andreæ de Blavv Medico,

S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

ETſi & ſermonis ſpurcitie & affectata caligine obtenebrarunt ſcripta ſua Magiſtri Chymici, reperiuntur tamen ingenioſi homines hoc ſeculo, qui ex illis ipſis obſcuris libris, non tantùm veterum autorum ſententiam colligant, verùmetiam opera mirifica, cùm ad metallorum perfectionem, tum ad hominis ſanitatem, vel conſeruandam, vel inſtaurandam pertinentia, per ignem efficiant. Quippe quemadmodum Magnes ferrum ſolum attrahit, argentum viuum ſolum aurum admittit, cætera metalla reſpuit omnia: ſic eiuſmodi ingenia ad veri ſcientiam nata, mirum quibus occaſionibus, quibus è libris, quibus ab experimentis, vtilem & veram doctrinam extrahant, falſam reſpuant: cùm interea alij noctes diéſque laborantes nihil diſcant, nihil inueniant. Cæterum in primis admirabile mihi tuum ingenium videtur, Vir Clariſſime, qui iſta in ætate, adhuc iuuenili, præter abſolutam artium omnium cæterarum, Medicæque præcipuè cognitionem in Chymica arte tantum profeceris, vt non ſolùm antiquos Philoſophos obſcuriſſimos intelligas, ſed etiam experientia & vſu confirmatus, idoneus videaris, qui hoc ſeculum tam artem præſtantem, ſpeculationis Philoſophicæ partem ferè nobiliſſimam, ſcriptis edoceas. Ita enim æſtimo ex ſcripto eruditiſſimo tuo, quod proximè mihi tuo nomine oblatum, continebat inſignia quædam præcepta de ratione auri potabilis præparandi. Id ego cùm auidiſſimè aliquoties perlegiſſem, dignum iudicaui, quod meo Epiſtolarum operi inſereretur. Peto autem magnopere abs te, ne id factum à me ægrè feras. Decet enim te, cùm poſſis, publicè tuo ingenio prodeſſe

multis

multis. Cæterum quod ad rationem auri potabilis conficiendi attinet, nihil habeo, quod aut contradicam, aut te dicam splendidius: omnia enim vti lucidè, ita & verissimè explicasti. In primis autem illud plenum est ingenij & acuminis, quòd omnes dissoluendi auri modos ad Salia mineralia redegisti. Itaque omnino tecum sentio, quòd qui cranei humani anteriore parte ad hanc rem vtuntur, eos proculdubio id in Sal prius redigere. Nam & ego memini aliquando me ex duobus craneis humanis Sal destillasse. Sic de cæteris cogitandum, seu herbæ sint, seu metalla, prius ea ad Salis naturam per ignem esse conuertenda, antequam ad hunc effectum adhibeantur. De facultatibus autem auri potabilis, dubium non est, quin eæ sint maximæ, cuiusmodi à te eruditissimè recensentur. Ausim dicere, neminem Medicum absolutum esse posse, imò ne mediocrē quidem, qui in hac nobilissima destillandi scientia non sit exercitatus: id cum alibi, tum in primis in Chronicis morbis est animaduertere, vbi tota massa sanguinea in vniuerso venarum ambitu corrupta est, & referta multorum morborum seminariis. Hi, inquam, morbi citra metallica deuinci vix possunt, Ea enim sola vi ignis ita attenuantur, eámque penetrandi vim acquirunt, vt habitum totius hominis facilè permeent: cum interea cæteræ plantæ eoúsque ignem non sustineant. Ac qui eiusmodi morbos citra scientiam res metallicas tractandi aggrediuntur, ij plerunque re infecta cum magno dedecore & suo, & artis Medicæ desistunt. Nec desunt exempla magnorum Medicorum, qui remediis Chymicis magnos effectus in curandis ægris ediderunt. Vt reliquos taceam, Montanus certè nostra ætate celeberrimus Medicus tantum tribuit distilationibus, vt non solùm iis ad ægros curandos vsus sit, sed etiam libros multos de illis composuerit: qui quidem libri adhuc latent alicubi, prodituri aliquando in publicum, si tantum bonum fata hominibus non amplius inuidebunt. Interea te hortor, vt tu in eo genere iuues studia discentium. Nec verò patiaris te dimoueri calumniis leuissimorum hominum ab exercenda arte tam nobili. Valeant illi: habebis & tu, qui opus laudent, ingenium mirentur, laborem remunerentur. Multorum millium loco tibi sit Serenissimus

Sal ex osse humani capitis.

Aegrorũ corpora seminariis morborũ referta sine metallicis medicamẽtis vix sanari posse.

Montanus libros composuit de destillationibus, & eis fœlicissimè vsus est.

Archidux, qui te cùm ob alias excellentissimas dotes tuas, tum verò ob Chymicæ artis peritiam (qua quidem quam plurimos, difficillimos casus curate te indies experimur) amplo stipendio in aulam adscitum conduxit. Nec desunt alij proceres regni huius, qui te amant & suspiciunt: quorum fauore fretus facile est contemnere stoliditatem & malitiam eorum, qui Chymicæ arti detrahunt. Hæc paucis ad tuum scriptum libuit respondere. Non enim pluribus poteram,& occupatus rebus aliis, & impeditus valetudine, qua in hac ingrauescente iam ætate non semper æquè commoda vtor.

Vale.

*

PETR.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM

Liber Quintus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Iacobo Antonio Cortuso Patritio Patauino
S. P. D.

Expenduntur plantæ quædam non vulgares.

IVcundissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, Idque ipsum sanè multis de causis. Primùm quòd tuæ, id est viri optimi atque doctissimi, deinde, quòd elegātissimis numeris nostro Italico idiomate contextæ sint. Præterea quòd mirificam quandam tuæ erga me voluntatis significationem habeant. Postremò quòd lucri vtilitatísque plurimum, præter omnem expectationem, & mihi, & Reipublicæ attulerint. Nam non modo ex iis te amicum singularem mihi esse intelligo, quem incredibili amore ac beneuolētia (quæ tua est humanitas) me prosequi animaduerto, sed quòd à te, tua tantum liberalitate & propria animi ingenuitate plerasque raras sim consequutus plantas, quas antehac à nemine consequi licuit. His cùm certò sciam decoris plurimum nostris Commentariis in Dioscoridem esse accessurum, non dubito etiam quin rei herbariæ studiosi te plurimum sint collaudaturi, vbi viderint hæc omnia me tibi accepta referre. Hoc itaque nomine ago tibi gratias ingentes. Atqui si mihi optata Deus concesserit, efficiam profectò, vt ne te pœniteat hæc in me contulisse: sin autem (vt humana sunt) mea spes

me forte frustrata fuerit tu tamen virtutis tuæ & officij fructum tecum auferes. Optarem quidem hanc tuam erga me animi propensionem simili aliquo munere me posse compensare. Sed quum nihil sit ad manus, quo te dignum existimem præter me ipsum solum, me tibi totum offero, ac voueo. Sed hactenus de his.

QVOD autem ad plantas attinet, rescribam, vt petis, de omnibus opinionem meam: quinetiam syncerissimè significabo, quæ legitima genuináque, quæque spuria videbuntur. Sed id sanè faciam pro ingenioli mei tenuitate. Non quòd autem posse me aliquid singularis iudicij ad te scribere, sed vt petenti tibi morem geram. Verum hac conditione id à me accipias velim, vt, vbi tuo acriori iudicio, me fortasse de his minùs rectè iudicasse animaduerteris, non sileas, sed quid melius sentias mihi significes. Sic enim fiet, vt discussis ventilatísque omnibus inter nos, veritas tandem elucescat in medium.

Rhabarbari imago. RHABARBARI imago coloribus ad viuum ornata, vnà cum eius historia, à Persis allata, vt rara, ita mihi cara est. Hanc illico pingi excudíque curaui, quòd eius inspectionem plurimos delectaturam non ambigo.

Elatine. ELATINEN quam nunquam antea me vidisse memini, vnà cum floribus, quò diligentius inspicio, eò liberiùs genuinam esse statuo, nec quicquam in ea videre est, quæ legitimæ non correspondeat.

Medium. MEDIVM Dioscoridi & Plinio folio est Iridis, sed his subesse mēdam iā in suspitionē me adducit Oribasius. Quippe qui Medium Intubi esse folio ex Dioscoride scribit. Cui satis hæc plāta, quam ad me transmisisti adstipulari videtur, quámque Dodoneo Violam Marianam vocari scribis. Hanc plantam multis in locis pluries mihi visam recordor, sed haudquaquam animaduerti legitimum eam esse Medium, ꝙ in Dioscoride & Plinio legere me memineram, Midium

Locus Dioscoridis restitutus. Iridis folio esse debere. Etenim Græcus Dioscoridis codex qui ad manus est, legit, ἔχει φύλλα ὅμοια ἴριδι. Sed Oribasij codex ὅμοια σέριδι habet, Quo fit vt cùm hæc planta complures habeat notas, quæ ad amussim Medio correspondent, facilè tecum sentiam legitimum eandem esse Medium: præsertim cùm abs te edoctus sim eam in saxosis & opacis tractibus nasci. Atqui gratum admodum mihi feceris, si semen

tua opera consequi potero. Quod cum tantum sexto mense à satu germinet, optarem, vt quàm citissimè fieri possit, ad meas perueniret manus.

Gingidium.

GINGIDII plantam ex omnibus notis agnosco esse legitimam, sed integram omnibus suis partibus desydero, vt ad viuum delineari possit. Hoc præstare sanè facilè poteris, cùm hanc tuo in viridario, inter quamplurimas alias, virescere intelligam.

Tripolium.

PLANTAM, quam cum Tripolium esse censeres, Venetiis in littore maris conseruisti, locis, quæ allidit vnda, & ibi summa cum diligentia educasti, quámque nunc mutata sententia Marinæ violæ speciem esse censes, nusquam me vidisse recordor: ideóque nec de nomine, nec de viribus tibi quicquam scribere possum. Verumtamen cùm non sine speciali naturæ artificio delineatam esse animaduertam, crediderim hanc profectò ad multa, quæ ignoramus, esse vtilem.

Scamonium.

SCAMONII radicem superioribus diebus Turcico solo sepultam, misit ad me Constantinopoli Cæsareus Orator Augerius, quę iam germinare incepit. Interim folia, flores, & semen obseruabo: quòd si videro tuæ illam esse similem, non te posthac grauabo, vt illam iterum cum floribus ad me mittas. Erit tamen mihi valde gratum, vt me certiorem facias, vnde ad te allata esset. Nam in Italia nasci Scamonium, hactenus non audiui.

Periploca.

PERIPLOCAM serpentem ante decennium misit ad me Pisis Lucas Ghinus acerrimus rei herbariæ indagator. Cui subscriptum erat Doricnium repens. Sed cupio abs te audire cùm florum tum etiam fructuum historiam.

Sesamoides minor.

SESAMOIDIS minoris stirps, quam antea nunquã vidi, mirum in modum placet. Nulla enim deest illi nota quæ legitimæ non correspondeat. Folia enim habet Coronopo maiora, hirsutioráque, caules dodrantales, in quorũ summitate capitula exeunt, è quibus subpurpurascentes prodeunt flores, quibus accedit tuum de semine & radice testimoniũ: nec me ab hac vnquam remouebit opinione, quòd hæc planta folia habeat Coronopo maiora. Siquidem Oribasius μακρότερα. non μικρότερα legit. Id quod manifesto est argumento Dioscoridi deprauatè legi Μικρότερα.

Locus Dioscoridis restitutus.

Elleborina.

QVAM Elleborinam plerísque ais vocari, nonnullis verò veneficum Scolopendrium, vocabat Lucas Ghinus

qui primùm Pisis eandem ad me misit Phyllitim minorem. Ego verò notas non habeo, quibus hanc Elleborinam, vel Scolopendrij genus aliquod facere possim. Cupio autē edoceri, quo argumento hanc herbā veneficam appellent. Quin etiam an verè venenosa sit, an venefica dicatur, quòd fortasse ea vtantur quidam ad veneficia & fascinationes.

Spina alba. SPINAE albæ folium placet, quantum mutila placere possunt, sed integram desidero plantā, Solo enim hoc folio tota planta delineari non potest.

Thlaspi. SCIO non deesse rei herbariæ studiosos, qui plantam, quam ad me pro Thlaspi mittis, idem tecum sentiant. Atqui si cum Thlaspi, de quo scribit Dioscorides, diligenter conferatur, non video sanè, quibus argumētis in legitimum Thlaspi transmutari possit, cùm nulla ferè nota in eo videatur, quæ illi legitimè conueniat. His accedit seminis non obscura amaritudo, nulla penitus acredine prædita, quæ in Thlaspi semine maximè requiritur. Non tamen nēgabo, Thlaspi, *Thlaspi Cappadocium.* quod in Tauro monte in Cappadocia nascitur (vt Galenus est autor) Cretico non esse simile, nec alij cuicunque, quod passim vbique nascitur: id quod argumento est plura esse Thlaspi genera. Cæterum an hoc ad me transmissum Cappadocio congenerū sit, ego sanè decernere nequeo, cū (quod sciuerim legerímq;) eius historia à nemine describatur, nec de seminis amaritudine mentio vlla fiat, quam in tuo vehementem esse reperio.

Smyrnium Creticum. Nisi SMYRNII Cretici integram videro plantam, & recentem eius radicem diligenter inspexero, affirmare sanè non ausim, eam Smyrnium esse Dioscoridis. Interea igitur, vt hactenus semper, vulgò vocatam Maceronæ plantam pro Smyrnio habebo. Pergratum tamen mihi facies, si integram huius plantam ad me transmiseris. Nam fortasse sententiam mutare constituam, omnibus huiusce plantæ partibus diligenter inspectis: quòd is sim, qui non meis opinionibus, *sed* veritati me perpetuò addixerim.

Papauer corniculare flore rubro. PAPAVER corniculare flore rubro, frequentissimum in Morauia nascitur inter segetes, & in agrorum aggeribus, eo præsertim tractu, quo Praga Viennam proficiscimur. Quàm procul autem à mari distet hæc regio, sciunt hic omnes. Quod aureo flore à Dioscoride describitur, nusquam ibi videre licuit, nec alibi, quàm maritimis

ritimis locis:quanquam fortasse in mediterraneis etiam alicubi proueniat.

Acanthium. Alteram A C A N T H I I habeo stirpem, folio tuo longe maiori. Quod tantum Soli pinguedine ariditatéve factum esse censeo. Sed nulla intercedit lineamentorum facieíque differentia, vtraque enim verum genuinúmque refert Acanthium. Simulac fui contemplatus Aethiopicum S E S E L I, *Seseli Aethiopicum.* quod etiam à Iulio Moderato Arimino mihi transmissum est, illico inclinauit animus, tuum hoc magis legitimo adstipulari, quàm meum. quod tamen non dubito quominus Seseli sit genus.

Amomum. A M O M I historiam Plinio adeò cõfuse describi animaduerto, vt nihil certi inde elici possit. In primis enim Amomum, Labruscam esse Indicam scribit. Deinde aliorum opinionem sequutus fruticem esse ait Myrto similem, foliis Punicæ mali: quibus non parùm correspondent arbusculæ folia, quam Plinij Amomum appellas: Sed cum scribat is hãc plantam vuas, non baccas, proferre, non ita facilè adducor ad credendum, eam stirpem Amomum esse Plinij. Itaque si clariora tenes indicia, quibus hanc tuam possis tueri opinionem, de his, vt ad me scribas, perquàm maximè rogo. Quinetiam scire velim, an peregrina sit planta, an in Italia proueniat. Id quod pariter de alia etiam planta audire desidero, quam quidam Dioscoridis Amomum esse censent. Cuius ramusculum quàm libentissimè viderem cum suis floribus ac fructibus, vel si hoc fieri nequiret, ob plantæ fortasse raritatem, vellem saltem eius iconem inspicere à diligentissimo pictore delineatam.

R E P E N T E M herbulam foliis Helxines argenteo quodam nitore splẽdentibus, nusquam me vidisse recordor. Itaque non est vt de eius historia & viribus quicquam à me expectes: eam tamen adstrictoriæ esse facultatis, non ambigo. Huic si nomen mihi inueniendum foret, eàm quidem ab argenteo nitore Argentinam vocarem.

Gentianula. GENTIANVLA (vt ita dicã) nascit̃ circa Pragã copiosissima, cuius plures habeo species magnitudine tãtũ differẽtes.

S T I R P I S illius ramusculum, quam quidam (vt inquis) Ambrosiã esse censent, crediderim ego Polygoni potius esse genus. Nulla enim ratio mihi sese offert, quæ persuadeat, hanc legitimam esse Ambrosiam. Nascitur hic copiosa

Centũ grana. Officinæ centum grana à copioso semine vocant. Laudatur decoctum eius ex aceto ad dentium dolores.

PENTAPHYLLVM illud magnum radice alba magnóque naturæ artificio nodulis & laciniis elaborata, Dentariæ speciem faciunt quidam. Memini huius ego in meis in Dioscoridem Commentariis inter Symphyta, dixíq; à Germanis Saniculam albam appellari. Cæterùm aliam nosco ego dentariam, folio quinque etiam apicibus diuiso, cuius nigræ baccæ, quæ Coriandri seminis magnitudine habentur, vbi duæ vel tres deuorentur, sumentes illicò dementãt & in delirium agũt. Vidi ego quosdam, dum Goritiæ agerẽ, quibus iocandi causa hæ baccæ datæ fuerant, qui triduò perpetuo delirio laborarunt: laborassent que fortasse diutiùs, nisi nostris auxiliis ad mentem reuocati essent.

Sanicula dẽtata.

PLANTAM radice odorata & adstringenti, quæ foliorum facie Agrimonium refert, nostrates mulieres, si rectè memini, herbam diui Guilelmi appellant: quemadmodum vestrates S. Christophori vocant. Hanc quanquam diligẽter sum contemplatus, non tamen reperi locum, in quo meo in viridario eam serere liceret. Præferunt eam quidam ad *Strumas*, si frequenter deuoretur, vel hauriatur in potu.

Sferra Canallo. NON dixerim facilè, quam mihi grata fuerit rara illa planta, quam vulgò appellant nostri SFERRA CAVALLO. At eò mihi carior est, quò omnibus suis partibus ornatior accessit. Omnia in ea adeò integra incorruptáque sunt, folia, caules, flores, siliquæ, radix, *ac si nunc primũ* è terra decerpta essent, quæ omnia ad viuum delineari excindíq; curabo. Nam non vereor quam plurimis perquã gratissimam futuram eius imaginem, præsertim Chymiæ & Magiæ studiosis. Hi sanè ingentes tibi habebũt gratias, quòd tua opera, ac studio hæc planta in communem omnium conspectum venerit in lucem.

Petroselinum Macedonicũ. PETROSELINI Macedonici plantam, vnà cum eius imagine ad viuum delineata, magna cum animi voluptate sum contemplatus, quòd antehac à me visa non sit. Itaque eam rarissimi muneris loco habeo. Rẽ ipsam ob eius raritatem multifacio, pluris tamen fidem tuam, qui scribis legitimam esse plantam, quòd scias (vt mihi persuadeo) vel ex Macedonia, vel Epiro esse allatam, vbi Petroselini plurimum nasci scribit Galenus.

NVNC

NVNC primùm in Marino Bryo me perperam damnasse Plinium animaduerto, inspecta tum eius plãta, tum imagine, quam à virenti recentíque cespite delineatam agnosco. Est enim lactucæ crispæ adeò per omnia similis, vt meritò à piscatoribus Lactuca marina appellari debeat. Nunquam putassem herbam per omnia Lactucæ similem tam impropriè Bryon appellasse Plinium, cũ nihil, cũ marino arboreóve Musco similitudinis habeat. Sed ea tantùm causa hanc censeo Bryon appellasse illum, quòd Concharum testis & lapidibus inhærens, virescat & viuat. *Bryon Marinum P.l.s.is.*

Quanquam OENANTHE vtraque mihi valde placeat, quòd nouarum plantarum inspectione plurimum delectari soleam, est tamen quod in vtraque desiderari putem. Prima enim cuius folium Pastinacæ æmulum vnà cum integra imagine ad me misisti, legitima Oenãthe dici posset, si radix quæ ferè nihil magnitudine, ac facie à Filipendulæ radice abest, crassior, tuberosiórque spectaretur. Altera verò Oenanthẽ tuberosa tantum radice referre videtur, foliis minimè. Dico tibi sententiam meam, cui nolim acquiescas, nisi probaueris. *Oenanthe.*

NARCISSORVM omnium, quinetiam Hyacinthorum, Bulborúmque imagines, viuis ac genuinis delineatę coloribus gratissimæ mihi fuerunt. Cupio tamen viuas horum omnium plantas meo in viridariolo aliquãdo alere. Id quod singulari tua diligentia me consequuturum spero. Itaque vbi Bulbos mihi comparare poteris, id vt diligenter facias, obsecro. *Narcissus, Hyacinthus Bulbi.*

APII Orientalis semen, suo posthac tempore seram Cũ verò adoleuerit, sabulosa terra (vt doces) ea ratione operiam, vt albescat, qua Cinauaram & Intubum Olitores hyeme in Italia obruere solent. Experiárq; postea an in obsoniis eam quam polliceris, cum palato ineat gratiam. *Apium Orientale.*

CONFERVAM de qua lib. xxvii. cap. viij meminit Plinius, sæpe fontibus innatãtem vidimus, ac etiam inde exẽptam diligenter inspeximus. Non tamen animaduerti, de ea ita apertè scripsisse Plinium. Quare plurimum tibi debeo, q̃ tua opera iam me doctiorem esse agnosco. *Conferua.*

RVTAE syluestris, quam Armolam Aphri vocãt habeo, Constantinopoli à Guilelmo Quacelbeno Cæsarei Oratoris Medico mihi transmissam cum floribus & capitulis: sed vna & eadem planta cum tua esse videtur. *Rut syluestris.*

Pelacinum. PLINIANI Pelacini plures plantæ in quodam amici mei horto hic cum siliquis contortis & floribus virentes spectari possunt, quæ nullis notis à tuo differre videntur.

Trifolium Asphaltite. TRIFOLII Asphaltiiis semen quod polliceris, erit mihi gratissimum, non quòd inde plãtas alere cupiam, ad viuum delineandas, cum hoc iam diu factum sit, sed vt hanc herbam ad morbos curandos copiosam ad manus habeam.

Portulaca arbor. *Glaux.* *Cretamus aculeatus.* PRAETER eas plãtas, de quibus ad me scribis, reperi in ipso capsulę fundo alias quasdã, inter quas erat PORTVLACAE arboris ramus, Glaux, Cretamus aculeatus, Gramen quoddã spinosum, ac ea etiã stirps, cuius siliquæ ferreo venabulorũ mucroni similes habentur, quibus vtũtur venatores apris, ac vrsis inuadendis. De Portulaca alias meã dicã sententiam: nunc enim nihil est, quod magis dicam. Placet nimirum Glaux, sed longè fortasse magis placebit cum floridã eius plantam inspiciã, intelligámque in maritimis nasci. Cretamum aculeatum non dum antea vidi, quare charum mihi est. Ignota etiam mihi est, quæ mucronatis siliquis prouenit. Lonchitibus hanc tertiam adderem, quòd lanceæ omnino speciem siliquæ referant. De viribus si quid habes, id plurimum abs te doceri cupio.

Spartum. IVNCVM quem Plinij Spartum facere quosdam scribis, vbique examinandum mihi proposui. Sed cùm in montibus Carthaginensis Hispaniæ citerioris afferat is siccissimis locis nasci Spartum, non in littore maris, viderímq; ego Hispanicum Spartum, ab hoc longè satis differre, non ita facile horum placitis astipulari possum. E Sparto strata rusticis fieri scribit Plinius, quin etiam ignes, faces, calceamina, & pastorum vestes, quæ omnia è suo Sparto in ea Hispaniæ regione rura omnia parant. Sed non video quo pacto ex hoc crassissimo Iunci genere vestes parari queant. Ex Hispanico Sparto calceamenta contexta sæpius vidimus, sed placidiore satis, quàm istius Iunci materie.

Suber. MITTO ramulum Pisani suberis, cuius folia non parum à Romano distant. Pisanum enim spectatur folio longè productiore acuminatioréque, adeò vt is potiùs Ilicis quàm suberis videatur, tantum potest cœli solíque natura. Nec dubito quinetiam fructu differant. Nam si rectè memini Romanum vt folio breuiore, ita glande compactiore, & rotundiore spectatur. Vbi autem Roma Suber cum glandibus tuus tibi

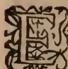
tibi mittet Macignus, quem magno admodum virtutum cumulo ornatum esse audio, id ad me delineandum, vt mittas, quàm maximè rogo. Hoc itaque est, mi amantissime Cortuse, candidum liberúmque tui Matthioli iudicium de raris, ac pulcherrimis plantis, ad me transmissis: quòd si fortasse vllibi claudicare depræhenderis, velim vt pro tua humanitate manũ illi adiungas: quod si (vt spero) feceris, sanè mihi gratissimum feceris. Quàm magno tenear videndi desiderio Cedri è monte Libano ramusculum, id quod tua opera fieri promittis, nõ ita sanè facilè dixerim. Ideóq; cupio abs te certior fieri, an illum consequendi aliqua certa sit spes. Audio enim simulac aruerit mox decidere folia, quod in Larice etiam obseruaui. Gratulor autem mihi plurimum, quod tam humaniter polliceris scripturum te in Cretam ac Cyprum ad tuos amicos, qui iis in locis agunt, vt siquid pulchri raríque ibi repererint, quod ad hanc nostram spectet facultatem, id ad te mittant, tantum (quæ tua est benignitas) mea causa. Sed faxit Deus Opt. Max. vt quas me tibi habere gratias certò scio, quandoque cumulatiùs referre valeam. Expecto veram Palmæ arboris imaginem, ac etiam inuolucrum, quod Elaten appellant: quinetiã illud Pumilæ Palmæ genus, quod vulgo Neapoli ab Encephalo appellant Cefaglionem. Expecto & Musæ iconem à clarissimo Faloppio, cui vt me commendes, plurimum abs te peto. Reliquum est, vt pro lentiginibus delendis in Nobilissima illa Virgine, cuius virtutes mihi tantoperè collaudasti, aliquid remedij scribam. Sed scias velim difficilè eiusmodi maculas adeò deleri posse localibus medicamentis, nec posthac tractu temporis repullulent, præsertim æstiuo tempore, cum causa in ipso hæreat sanguine. Attamen vidi ego pluries ex toto deleri lentigines frequenti scrofæ lactis illitu. Præstat idem sulphuris oleum, cuius parandi rationem scripsimus, libro nostro de morbo Gallico. Sed huic addere oportet tertiã Tartarini olei partem: quinetiam Amygdalarum oleum ex amaris nucibus pressum, & cum Bryoniæ succo illitum. Præstat ad id nucis vnguentariæ oleum, quo vnguentarij ad multa vtuntur. Fit oleum è lacertis quo ego sum expertus, hoc modo. Sumito Lacertas viuas decem, & affundito olei Amygdalarum amararum libram. Collocato deinde in balneo feruentis aquæ vas vitreum, quod Lacertas, & oleum exceperit,

Remedia ad lentigines.

aperto ore, & ita dimittito horis continuis decem: deinde extrahito & percolato, & inungito, addito ceræ odoratæ momento, vt diutiùs hæreat. Vale.

IACOBVS CAMENICENVS, medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Continet Epistola secti cuiusdam hydropici historiam.

X quo tempore te in has regiones vltra Alpes transmisêre Dij immortales, clarissime Matthiole, non nos tantùm, qui in hac vrbe amplissima medicinam facimus, verumetiam è longinquis locis, ad te tanquam ad Themidis oraculum confugiunt plerique Medici consulturi in rebus dubiis, tuam summam prudentiam, iudicium, eruditionem, consilium. Quò fit, vt multi ægri, morbis grauissimis liberentur, qui pessum irent, nisi te hominem tãta doctrina, experientia & humanitate etiam præditum ad manus haberemus. Cùm autem hac in vrbe recens casus inauditus acciderit, nec ego nunc propter certas, quas nosti, causas domo excedere possim, vt tecum coram colloquar, putaui me à bonitate tua hac schedula facilè tantum impetraturum, vt tuam, mihi sententiam de hac ipsa, quam dixi, re exponeres, eámq; literis consignares: ita enim dicta tua crebriore meditatione faciliùs recolere, & amicis etiam meis discẽdi cupidis communicare potero. Res autem de qua iudicium tuum audire cupio, sic habet. Hisce diebus ego & amici aliquot mei, secuimus cadauer hominis, qui diuturno morbo laborauerat. Is autem & hydropicus postremò effectus erat. Resecto autẽ ventre, cùm transissemus musculos abdominis, inuenimus aquam illam, citrinam vocatam, intra peritoneum & intestina: de quo ab aliquibus dubitatum tamen fuisse video. Mox inde respeximus ad hepar, tanquam in eo causam, morbi manifestam visuri. Id reperimus grande, colore nigricantẽ, & ferè tali qualem in splene aliàs conspicimus. Folliculus fellis plenissimus erat bile. Hepatis venæ in parte eius caua, priusquam in commu nem illum caudicem portæ desinunt, omnes obstructæ erãt,

Secti cadauerus hydropici cuiusdam Historia.

Aqua reperta inter peritoneũ & intestina.

lapillis

lapillis eas distendentibus foris nigris, intus flauentibus. Porrò & ille meatus, qui ex folliculo fellis in intestinum desinebat, lapide eiusmodi obstructus erat. Hunc cum exemissemus, nihilomagis, tamen bilis effluxit: coaluerat enim foramen illud desuetudine bilem ad intestina mittendi. Hanc istius meatus obstructionem ego causam fuisse video icteritiæ, cum qua hic homo ante hydropem longo tempore conflictatus fuerat, regurgitante ad totum ambitū venarum bile, quæ purgari per intestinum debuisset. Nam meatus ille, qui ex folliculo fellis in Hepar est, liberrimus erat. Cæterùm Hepar ipsum tota sua conuexa superficie adnatum Diaphragmati conspiciebatur, interueniénte membrana quadam crassa & firmissima, nata fortasse ex calore assante in eiusmodi quasi crustam externam, superficie heparis. Nam & idem æger perpetuò de insigni calore dextri hypochondrij queri solitus erat. Iam à te erudiri cupimus nunquid etiam apud veteres eiusmodi lapillorum mentio aliqua facta sit. Galenus quidem, quod meminerim, lapides in renibus & vesica tantum, interdum verò etiam in intestinis generari credidit. Quod autem in Iocinore generentur, id aut nesciuit, aut si sciuit, certè scriptis non prodidit. E Georgio Boemiæ Rege, adhuc hodiè folliculus fellis, post mortē exemptus, extat, in quo, loco bilis, lapis durus continetur, hæmatidi lapidi colore similis. Res miranda profectò & digna, de qua te audiamus. Neque enim est alius, qui nos docere de re tanta melius te possit. Vale.

Lapilli in Iecore inuenti.

Fellis meatus lapide obstructus.

Iecur tota conuexa superficie septo transuerso adnatū.

Georgij Boemiæ Regis fel Lapideum factum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus Iacobo Cameniceno Medico S. P. D.

Respondetur ad Epistolam præcedentem.

PErgratum sanè abs te mihi factum est, mi Camenicene, quòd de inuentis in secto illo Hydropico me certiorem reddideris, & præsertim cum de lapillis in Iocinore repertis, nec apud antiquos nec apud cæteros Medicæ facultatis scriptores, nulla (quod legerim viderímque) posteritatis memoriæ sit facta mentio: quanquam id facilè fieri posse, vt postea dicam, non ambigo. Colligi plurimùm in Ascite hydropicorum aquam

inter Peritoneum & intestina, vt Galenus fatetur, cùm libro qui dicitur Medicus, tùm etiam quinto de locis affectis, mirum non est, sed magis mirum, quòd quidam, vt inquis, de re hac dubitauerint. Nam cum id manifestè afferat Galenus, ac etiam Auicenna, cur dubitare debuerint sanè non video, sed eorum iam cessabit dubitatio vbi abs te audient sub peritoneo aquam esse repertam. Testimonium enim tuum adeò sensibile est, vt si quis posthac dubitare perseueret, is pertinax omnino dici mereatur. De Iecoris magnitudine, & nigredine nihil etiam mihi mirandũ est. Intumescit enim hoc viscus obstructionibus accedentibus. Quippe obstruens humor, tenuiora visceris vasa primum implet, & infarcit, auctus deinde, in omnem eius substantiam se diffundit, & eam posthac, perinde, ac vasa obstruit: quòd si rursum adhuc plenior multò cumuletur, in amplam molem iecur totũ distendit, & tumidum admodum reddit. Tumori si postea accedat nigredo, nil etiam mirũ videri debet, cum ex infarctu crassescat sanguis, & visceris facultates omnes robur amittãt. Reddita enim imbecilli expultrice facultate, atra illa sanguinis excrementa, quæ ad lienem transmitti postulabant, in *ipso* hærent Iocinore, & eius non solùm permutant *colorem*, sed etiam substantiam. De lapillis autem iis in venis repertis, quæ ex iocinoris cauitate interiore, in venæ Portæ caudicẽ desinunt, si meam tibi dicam sententiam, nulla mihi sese offert ratio, quæ non consentiat, id fieri, in iecore posse facilè, quemadmodum in renibus, vesica & articulis. Nanque tametsi id non dixerit Galenus, hoc tamen nihil obstat, quo minùs etiã in iecore, vt in renibus, oriri calculi possint. Quippe cùm in iecore eadem sit materia crassa glutinosáve calculis gignendis idonea, nec ibi calor deficiat, cuius vi lapidescat, nihil prohibet, quin calculi ibi etiam fieri possint. Dicebat enim Galenus, libro de renum affectuum dignotione, Lapidem in homine à calore generari, eóque vel vehementi, vel tepido. Si crassa materia est (vt ille inquit) sufficere potest tepida & moderata caliditas, & quæ naturalis est ad firmandam, & indurandam terræ modo hanc materiam: est enim crassities ad generandum lapidem singulariter accommodata. Sin tenuior est vehementiori, tunc planè indigebit caliditate siue naturali, siue præter naturam, qua durescat in terram. Siquidẽ calor tenues materiæ partes dissoluit, atq; ita vbi

Iecoris præter naturalis magnitudinis causa.

Facilè calculos in Iecore gigni posse.

Lapidis in homine generatio quomodo fiat.

vbi valuerit,lapidē conformat.Hæc ille. Quibus palàm eſt, nō eſſe præter naturam,ſi in iecore etiam lapilli gignantur, cum ibi non deſit materialis cauſa, nec efficiens, nec inſtrumentalis,quibus ij in eo generari poſſint,cum eo obſtructo, quandoq; craſſa,quandoq; glutinoſa, quandoq; ambo ſimul ibi hæreant excrementa,calor non deficiat,nec vaſorum cauitas,in qua calculi gignantur.Nā ſi craſſus glutinoſúſve ſuccus,qui in renibus lapideſcit, ex iocinore per venā cauam fertur in renes,nihil ſanè prohibet, quominus in eo lapideſcere poſſit,vbi hæſerit diutius. His rationibus itaq; fretus crediderim ego lapides in iecore vt in renibus frequētiſſimè gigni.Sed quoniā propter viſceris inſenſibilitatem non excitāt dolores,nec expellūtur extra corpus, nec videri poſſunt, nec tāgi,quēadmodū qui in renibus & veſica fiūt, ſed in occulto deliteſcūt, in Medicorū conſiderationem non veniūt. Quò fit, vt his ignoratis quandoque mirentur Medici, cur iis in morbis,qui ex iocinoris infarctu oriri ſolēt, nihil penitus curare valeant vllo medicamentorum genere.Lapidem Amygdalæ nucis quantitate in Aureliæ Petrucciæ iocinore Pandulphi Tyranni coniugis Senis repertū eſſe ſcio,in quem interitus illius cauſam reiiciebāt Medici. Sed in felle naſci lapides teſtatur Farnelius,vir noſtra ætate præclariſſimus,qui lib.vj.de partium morbis ſic habet. Calculus in cyſti fellis plerunque concreſcit niger,ſed leuis,& qui aquæ immerſus innatat.Origo illi eſt è flaua bile, quæ proprio conceptaculo diutius coercita nec tempeſtiuè vacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdureſcit.Id autem in primis accidit, cum vterque Cyſtis ductus obſtruitur. Huius quidem neque manifeſtæ ſunt notæ, neque grauia ſymptomata, quibus certò ac facilè detegi poſſit. At ſuſpectus iis eſſe debet, quibus grauis ac diuturnus fuit icterus. Hactenus ille. Quo morbo cùm hydropicus ille tuus diutius admodum laboraſſet, nec medicamentis expugnari potuiſſet morbus, nil mirum ſi lapillus in eius felle fuerit inuentus, qui ductum ilium occluderet, quà bilis in inteſtina deferri ſolet, quinetiam ſi poſthac coaluerit ductus, vbi ducendi munus ceſſauit. De felle autem Georgij Boemiæ regis in rubeum lapidem conuerſo, res miranda (vt putas) non eſt, quòd id etiam in pluribus fiat. Nam vt Farnelius inquit, Senex quidam decrepitus ad iram mirè propen

In Iecore eſſe omnia quæ Lapidem gignere poſſunt.

Cur morborū cauſas ignorēt quandoque Medici.

Lapis Amygdalæ nucis magnitudine in Iecore mulieris repertus.

Lapides in humano felle gigni.

Fel decrepiti Senis lapideus factus.

pœpensus, post decessum sine felle & sine cysti inuentus est, in cuius sede calculus ingens consederat. Quinetiam fuisse alios scribit, qui post diuturnum icterum, oborto alui profluuio huius naturæ innumeros calculos instar Pisi aut hordei granorum, per aluum emiserunt. Quò fit vt quandoque hallucinari possint Medici, qui, vbi per aluum excernere lapillos quempiam viderint, hos in intestinis exortos censent. In bubulo felle reperiri sæpe lapides iuglandis magnæ quantitate, rufo colore, ego ipse testari possum, qui plures à Laniis exemptos mihi comparaui, ad varios morbos curandos, vt in nostris in Dioscoridem Commentariis fusiùs disserui-mus. Verum mirum omnibus videri posset, secti iecur conuexa superficie septo transuerso fuisse adnatum, nisi monstrifica plura in aliis etiam humani corporis partibus sæpe viderentur. Id quod dubium me reddit, an naturæ lapsu, an ex morbo (vt tu suspicari videris) hoc fuerit factum. Potuissem pluribus hanc tractare quæstionem, sed quoniam nec opus esse videtur, nec otium abundat, boni consulas rogo Epistolæ breuitatem. Vale.

Calculos è felle per aluum quandoque excerni.

Bubuli fellis lapides.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLUS, Ioanni Matthesio

S. P. D.

Agitur de Magnete Theamedem continente.

DE humanitate tua, qua vsus es erga me superiori æstate, cùm ad me aliquot metallicorum species mitteres, iamdudum tibi egissem gratias, nisi me & aulæ negotia, & operis mei editio impediisset. Ago tamen nunc, aut habeo potius: relaturus aliquando eas, vbi occasio mihi sese aliqua commoda obtulerit. Inter reliqua, quæ miseras erat Magnes, cui Theamedem inesse VVillebrochio dixeras, propterea quòd vna ex parte ferrũ, quod alia attrahebat, repelleret. Verùm ego, cùm eius periculum facerem, nihil tale deprehendi. Ferrum enim vndique attrahebat. Itaque errorem tunc interuenisse credo cum VVillebrochio traderes. Nã & ipse mihi retulit duos te Magnetes habuisse, quorum vnus simplex esset, alter verò etiam Theamedem

Magnes Theamedem a tera parte habens.

medem contineret, Vnde facilè fieri potuit, vt illos imprudens, inter se permutares. Rogo autem pro summa humanitate tua, vt si quam portionem Magnetis, cui Theamedes coniunctus sit, habes, eam mihi mittas. Id munus mihi tam gratum erit, vt magni id thesauri loco sim apud me repositurus. Eram tibi missurus exemplar commentariorum meorum in Dioscoridem, sed nullum mihi nunc ad manum est, quare id alio tempore à me expectabis. Epistolarum opus meum sub prælo est. Id quàm primùm edetur ad te transmittemus. Salutat te Vvillebrochius collega meus, qui superiore æstate meo nomine te isthîc conuenit. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Balthasari Pepulo Myropolæ Bononiensi
S. P. D.

Traditur exactissima Theriaca paranda ratio.

Tametsi iam diu mihi persuasum habeã istic non deesse præclarissimos Medicos, & in simplicium medicamentorum cognitione peritissimos, qui tibi in tua conficienda Theriaca, me longè magis auxilio esse, ac suis consiliis adiumenti plurimum Reipublicæ afferre valeant, adeò vt tibi opus haudquaquam sit, nostra expetere auxilia, vel consilia: quum tamen tot precibus, petitionibus, ac literis à me efflagitaris, vt hac in re te iuuem, & meam de omnibus, quibus indigemus ad huiusce Antidoti conficiendi apparatum, ad te scribam sententiam, non potui tibi non morem gerere, præsertim cùm videam te in ea versari opinione, vt vbi fueris meis auxiliis destitutus, nunquam à Senatoribus te consequuturum putes Theriacæ conficiendæ facultatem. Quæ res mihi tantò iucundior accidit, (quanquam fortasse de me plura tibi polliceris, quàm re ipsa præstare valeam) quòd non solùm causas, quibus ad hoc moueris, mihi significaueris, sed & audiam abs te, quàm istic mea scripta in Dioscoridem magni fiant, dum mihi tam apertè asseueras omnes ferè doctos viros & rei Medicæ studiosos, qui in tuum concedunt Myropolium, vt tuorum simplicium medicamentorum pro Theriaca ipsa conficienda inspiciant apparatũ, mea semper secum afferre Com-

M menę

mentaria, vt iis ducibus agnoſcant, quæ vera ſint & quæ adulterina, quæ probanda & quæ reprobanda videantur, exiſtimantes ſe tuta via fœliciter procedere. Cæterùm vt in hac tua ſanè laudabili petitione tibi morē geram, ignorare ſanè primum non debes, me in ea ſemper fuiſſe ſententia hoc æuo minimè à nobis parari poſſe Theriacam ex iis ſimplicibus, ea fœlicitate ac ratione, quibus à Galeno parabatur, nec ſi paretur eadem præſtare, quæ illa præſtitit: quòd multis deſtituamur medicamentis, quæ in hanc veniunt antidotum. Namque quanquam in horum defectu ſuppoſititiis pro more vtimur, (vt quidam putant) à Galeno conſtitutis, non ob id tamen nobis putandum eſt, his aſſumptis optimam parari poſſe Theriacam. Quandoquidem hæc tametſi in apparentibus manifeſtiſque qualitatibus cum iis cōuenire videantur, quę nobis deſiderantur: non tamen (quod magnifacio) in latentibus, quibus, mea ſententia, nulla caret planta, ita facilè illis correſpondent. Quapropter nulla reperitur in Europa Theriaca ab Andromacho conſcripta, quæ viribus per omnia illi correſpondeat, quæ ab ipſo Galeno Romanis illis Imperatoribus parabatur. Nam & ipſius Galeni tempore (vt ipſemet ſcriptum reliquit libro *primo* de Antidotis) quamuis plures eſſent Romæ homines admodum diuites, qui ſibi hanc Antidotum parari curabant, quòd eo tam fœliciter vti Imperatores ſcirent, non eam tamen iiſdem viribus præſtantem conſequebantur ob ſimplicium quorundam defectum, quæ tantum apud Imperatores ipſos extabant. Nec eam tantùm ob cauſam parum de ſuppoſititiis cōfido medicamentis, ſed quòd libellus ille, in quo de his tractatur (vt inferius de carpobalſamo agentes diffuſiùs diſſeremus) falsò ſit Galeno aſcriptus. Quò fit vt, qui illius doctrinam vbique ſequūtur, perperam ſuam conficiant Theriacam. Nec tamen ob id ego illis Medicis adſtipulor, qui volunt non debere parari Theriacam, quùm fieri eo modo nequeat, quo antiquitus tùm ab Andromacho, tum à Galeno parari ſolebat. Sanè maior pars medicamentorum ad eius parandi rationem neceſſariorum ſunt nobis ad manus, atque ea de cauſa Theriacam ſciò antehac à quàm plurimis & Venetiis, & Patauij aliiſque Italiæ locis eſſe paratam, pararique quotidiè ſummis approbantibus Medicis. Quamobrem ſi in hiſce ciuitatibus, vbi nihil temerè à Myropolis

Theriacam à nobis ea fœlicitate parari non poſſe, qua parauerūt antiqui.

Nulla planta propria caret facultate.

Librū de ſuppoſititÿs medicamentis nō eſſe Galeni.

Theriacam etiam à nobis parari poſſe.

polis parari solet, & vbi ars Medica primas tenet, ij qui Reipublicæ præsunt, clarissimorum Medicorum consensu parari Theriacam iubent: non video profectò, quid tibi soli obstare possit, cur tu etiam eandem parare nequeas, vbi præsertim intercedat tantorum Medicorum, quorum in tuis literis meministi, autoritas, & omnibus iam diu constet de tua singulari industria & fide. Vt autem (quùm nihil esse reliquum putem, quo tua voluntas impediri nunc possit) id quod desideras fœliciùs consequaris, conabor plura tibi in mentem reuocare, quæ fortasse rei Medicæ studiosis non ingrata erunt ac tuis & Reipub. commodis non inutilia. His itaque rationibus nullum esse censeo, qui secùs sentiat, præsertim quum viperei pastilli, Opium, & Piper, quæ totius Antidoti bases esse videntur, nobis vbique sint ad manus. Atqui si quis inueniretur tam pertinax, qui Theriacæ præparationem impediret ob causas superiùs recitatas, is sanè exercitus Præfecto esset comparandus, qui suos milites loricas ferreas induere prohiberet, quòd bombardis non resistant, ac si lanceis gladiis, ac sagittis non esset obstandum. Tibi itaque Theriacam (vt spero) confecturo expedit, vt simplicia omnia tam legitima, quàm quæ supponenda erunt, magnâ cum diligentia & iudicio summo tibi examinanda proponas. Quod vt faciliùs agas, hîc statim meam de omnibus tibi aperiam sententiam. *Theriaca bases.*

RADICES sint oportet extenso cortice non rugoso, hoc etenim earum maciem ostendit, & quod in tempore competenti non fuerint effossæ, vel fortasse sub calentibus admodum solibus exiccatæ: & quæ nec vetustate, nec carie exoleuerint. *Radices quales esse debeât*

FRVCTVS, virgulta, & germina, vegeta plenáque esse debent. Item & quicquid semen includit, tegmina, cortices & inuolucra. *Fructus qui præstâtiores.*

SEMINA probantur, quæ grauia ac plena habentur, quod ex eo coniiciemus, quòd tentum corticem habeant non rugosum. *Semina quæ probentur.*

LIQVORES & succi neque diuturnitate arefacti sint, neque suas qualitates obscuras habeant; has dico quas gustu olfactúque percipimus. De his quùm satis in vniuersum dictum sit, dicemus nunc speciatim de omnibus à longo pipere incipientes. *Liquores & succi.*

Piper longum PIPER longum Galeni tempore fraudulenter concinnabatur, quamobrē aqua macerari iubet. Soluitur enim hoc pacto, quod subornatum est. Porrò præstantissimum nullis adulteriis vitiatum Venetiis copiosum visitur, id peculiariter domesticum vocant: námque Syluestre etiam ostendũt. Eligendum est recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum, compactum acerrimúmque.

Piper lõgum domesticum, & Syluestre reperiri.

Opium quod passim habetur non esse genuinum. OPIVM quod passim in Seplasiis prostat, legitimum (quantum video) non est. Nam si Dioscoridi est adhibenda fides, Opium ex lactea papauerũ capitum lachryma colligitur, illúdque præstantissimum habetur, quod fuerit dẽsum, gustu amarum, odore soporiferum, & quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque asperum, neque grumosum, & quod lucernis admotum non atra luceat flamma. At id quo passim Seplasiæ vtuntur, candidum non est, sed ex nigro virescens, aut ex luteo nigricans, asperum potiùs quàm læue, odore mirum in modum caput feriens, quin & lucernis accensum non modò nigram, sed nigerrimam edit flammam. Quò fit vt credam communis vsus Opium legitimum mentiri, & id potius esse quod Dioscorides Meconium speciatim vocat. Quandoquidem Meconium Dioscoridi ac etiam Galeno Opium legitimum non est, quod ex lactea tantum papaueris lachryma parabat antiquitas incisis cutetenus cultello capitibus: sed succus pressus concretúsque è tusis iisdem papauerum capitibus Opio longè imbecillior. Posset tamen ad antidota vsurpari legitimi Opij vice, si tamen imposturis non fuerit vitiatum: detentum enim in ore non solùm saliuam subcroceo colore inficit, sed acredine quadam linguam adeò vexat, vt plerunque vesiculas excitet. Id quod sanè non obscurum præbet adulterij indicium, quòd scilicet aut Glaucij aut Chelidonij succum admistum habeat. Curent itaque Pharmacopæi, vel legitimum sibi afferri, vel ipsimet nigra ferant papauera, & Opium sibi conficiant, vel saltem selectissimum Meconium habeant, quo in legitimi Opij defectu tu in tua paranda Theriaca vti poteris.

Meconium ab Opio differre.

Rosæ. ROSAE probantur puniceæ & quæ præ cæteris odoris suauitate præstant, decerpi tamen debent anteaquam penitus dehiscant, & eo siccari ordine, quo pastillos Vipereos siccari docuit Galenus.

Scordium.

SCORDIVM herba, quod palustrem Trisaginem etiam vocant, iam adeò vulgaris est notitiæ, vt nullus amplius supersit ambigendi locus. Creticum primas tenet, quanquam in aliis etiam regionibus nascitur non contemnendum. Optimum sanè iam pridem ex Pannonia mihi allatum est, odore caput feriens, & cæteris quæ gustauerim acutius. Proh dolor quàm in magno versati sunt errore Medici quàmplurimi qui ante nos claruerunt, Allium syluestre Dioscoridi Ophioscorodon vocatum pro Scordio suis Theriacis miscentes.

Napi semen.

NAPI semen an hortensis vel syluestris Theriacæ sit admiscendum non erit ab re disserere. Nam tametsi Galenus syluestris Napi semen ex Creta allatum imponendum præcipiat, illi tamen non omnino adstipulandum videtur. Quandoquidem Andromachus, nec agrestis nec satiui apertè meminit sed dulcis, quum scribit talibus verbis καὶ γλυκερῆς σπέρματος βυνιάδος. & dulcis seminis Napi: id quod palàm facit Andromachum potiùs immiscuisse satiui Napi semen, quàm agrestis. In agresti enim (quod sciuerim) nulla percipitur dulcedo, sed potiùs acuta quædam amaritudo: in satiuo verò contra, vtimur enim eo in cibis sua allecti dulcedine. Præterea iunior Andromachus, qui ex patre suam transcribit Theriacam, habet Napi tantùm simpliciter, quēadmodū & Damocrates, quod etiam hos arguit de domesticorū Naporum semine intellexisse: Nam cùm Napus satiuus syluestrísque habeatur, quùm simpliciter ponitur, rationi cōsonum videtur, vt potiùs de satiuo sit intelligendum, quàm de sponte nascente. His accedit Dioscoridis Medicæ materiæ facilè Principis magnifacienda authoritas. Etenim li. ij. de satiuo Napo scribens ita, de eius semine scriptū reliquit. Napi semen potum venenorum vires habetat, antidotísque admiscetur. Quas tamen vires syluestri, de quo scripsit libr. iiij. nusquam reddidit, sed tātum, ad vrinas secundásque ducendas commendauit: quinetiam lieni, vesicæ & renibus vtilem esse dixit. Id quod etiam, de eo scribens ipsemet asserit Galenus. Plinius deinde libro vigesimo, capite quarto, postquam primo loco syluestris Napi meminit, & illum prætulit Dioscoridem fortasse sequutus, ad fœminarum purgationes, vesicæ affectus, & ad vrinam ciendam. Alterum, inquit, Napi genus est, quod Buniada vocant,

Domestici Napi semen præstantius contra venena, quā syluestre.

Raphano & Rapo simile, seminis præclari contra venena, ob id & in Antidotis vtuntur illo. Quibus palàm est de satiuo postremo locutum esse Plinium: quippe is facie ad vnguem Raphanum refert, gustu verò saporéque quàm maximè rapum. Quamobrem nescio qua ratione ductus Galenus scripserit libro primo de Antidotis, vbi simplicia, quæ in Theriacam adduntur expendit, sumendum esse syluestris Napi semen: Nisi fortasse is peculiariter compertum haberet, id quod suo æuo ex Creta afferebatur propria fortasse quadam vi pollere ad Antidota paranda. At quùm nos eo destituamur, suaderem sanè vt satiui semine vterentur Pharmacopæi, & id tantum suis admiscerent Antidotis, quòd palàm sit tantorum præclarissimorum virorum autoritate præstare hoc, ad venena & in Antidotis addi.

Iris Illyrica præstantior cæteris.

IRIS omnium præstantissima est Illyrica: quinetiam Macedonica. Ex Illyria facilè Venetias comportatur. Eligenda tamen in hoc genere, quæ præ cæteris fuerit odorata. Reiicienda est Lybica, tum quod amarescat, tum quòd Galeni testimonio tantum ab Illyrica distet, *quantum* abest cadauer à viuo corpore. Nascitur in aliis etiam gentibus, quæ viribus ab Illyrica parùm recedit, qualis est, quæ in Apulia prouenit, & quæ candidum edit florem. Cæterum quùm Illyrica sit omnium efficacissima, ea tantùm tibi fuerit seligenda.

Agaricum.

In Agro Tridentino Agaricum copiosum.

AGARICVM (vt Galenus inquit) fraudem nullam admittit. Desiit conuehi ad nos ex Sarmatia, Galatia, & Cilicia: quod autem per Italiàm circumfertur, & Venetias comportatur, legitur partim in agro Tridentino Tyrolensique Comitatu, vbi montes vbique Laricibus syluescunt: partim verò affertur ex Norico tractu aliísque circumiacentibus regionibus, quibus sanè in locis præstantissimum prouenit. Non autem multum refert, aut quo in loco crescat, aut à quo afferatur, modò præstantissimi notas habeat. Paulò præfertur albissimum, friabile, minimè lignosum. Sed nos ex Mesue sententia addendũ censemus leue, rarum primo statim gustu dulce, mox amarum, adstringẽs, ac etiã subacre. Quod autem tale non fuerit, reiicere oportet. Siquidem nigrum, densum, ponderosum, filis quibusdam ve-

luti

veluti neruis intersectum acerbúmque maximè improbatur. Quò fit, vt Dioscorides libr. vi. inter deleteria medicamenta, id quod tale sit, reposuerit *Agarici optimi nota.*

CINNAMOMVM iam diu defecit, vt in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusius diximus, quanquam nō sine errore sibi persuadet Fuchsius, libro de Compositione medicamentorum Lusitanum Amathum illum fortasse sequutus, reperiri legitimum Cinnamomum (vt suis verbis vtar) in capsis Canella refertis, quæ ad nos conuehūtur. Adhæc nihil minùs hallucinatur, dùm sibi persuasum habet Cinnamomum, quod nobis Zeyla insula mittit, corticem esse arboris: sed aberrasse hunc, testis est Galenus, cuius non solùm authoritate, sed etiam aliorum probatissimorum authorum nobis comprobatum sit, Cinnamomum esse ligni substantiam, non autem corticem. Præstabit itaque in Cinnamomi defectu sequi Galeni dogma, quod est, Casiæ duplum Cinnamomi loco substituere. Quintus Galeni ætate in Cinnamomi penuria Carpesium supponebat, quo etiā caremus. Nam Cubeba vulgaris Carpesium non est, vt quidam crediderēt, vtque in nostris in Dioscoridem commentariis latiùs disseruimus. *Cinnamomū.* *Pro Cinnamomo quid supponēdum.* *Cubebam non esse Carpesiū.*

GLYCYRRHIZAE succus ex Creta & mōte Gargano Apuliæ comportatur. Optimus est Creticus, à quo tamen non longè abest Italicus. *Succus Glycyrrhizæ.*

OPOBALSAMVM nomine tantùm cognoscimus. Periit enim iam diu quod in Iudæa habebatur. Memphi tamen (vt audio) in quodam tātùm viridario alitur, sed liquoris non valdè ferax, nec etiam plurimæ ibi plantæ aluntur. Si quid liquoris colligunt, id totum solus Turcarum Imperator habet. Quò fit, vt iam longo admodum tempore Opobalsamo destituamur, vt in commentariis nostris in Dioscoridem fusiùs dictum est. Sunt tamen impostores, qui legitimum se habere Balsamum mentiuntur, quod si quis expendat, facilè comperiet, non modò id esse adulterinum, sed Balsami ne tantillum quidem in se continere. Animaduertant itaque Pharmacopæi, ne ab iis deludantur. Adulterabatur Balsamum ante Theophrasti æuum, adeò vt scriptum reliquerit, libro nono, de plantarum historia, id omne quod in *Opobalsamū.* *Impostorum fraus.* *Balsamum adulterabatur etiā Theophrasti tēpore*

M 4 Græ

Græciam aduehebatur, non fuisse syncerum, sed pluribus mistionibus vitiatum. Ideóque Galenus narrat libro primo, de Antidotis, quùm non ignoraret Opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita vt difficulter pateret eméti fraus, se proprio oculorum intuitu cernere voluisse, & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lachrymam mitteret, voluítque synceram huius lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendos alios Balsami liquores. Porrò affertur iam (vt audio) ex occidentalibus Indiis liquor odoratissimus, liquido Styraci vocato similis, quem qui deferunt Balsamum appellant, quòd notas quasdam Balsami prę se ferat. Verùm quùm (teste Strabone) Balsami lachryma lacteo sit colore, crediderim potiùs nouum hunc liquorem, Stactem esse præstantis Myrrhæ, quàm Balsami liquorem. Inest huic odor, caput feriens, & acris sapor, vulnera sanat celeriter, rugas tollit, vrinas, & menses cit, suspiriosos iuuat, & cæteras ferè, vt aiunt, præstat Balsami vires. Quapropter non abs re factum putauerim, si quis eo Balsami vice vteretur ad Antidota, prę sertim, quùm non modo quàm plures habeat Balsami facultates, sed etiam, quòd Stactem ad vnguem referat. Stacte enim substituitur Galeno & Paulo Opobalsami vice. Sunt qui Opobalsami loco oleum Caryophillorum supponendum suadent, quorum sententiæ, nos etiam astipulamur. Quidam Myrrhæ oleum suppeditant, quod magis sanè probarem, si legitimam haberemus Myrrham. Sunt etiam qui Myristicarum nucum liquorem Balsami vice accipiant, à quibus non dissentimus: omnes enim huiusmodi liquores Aromatis plurimum resipiunt, & præclarissimæ sunt facultatis. Fuchsius libro de cōpositione medicamentorum, in hoc parùm sibi constare videtur, quòd primum dixerit, vbi de supposititiis medicamétis egit, Opobalsami loco Stactem supponi debere, vbi verò vipereos cōficit pastillos, quibus præter Andromachi & Galeni institutum Opobalsamum addit, Leucoij succo pro Opobalsamo vti suaserit: Sed quàm magno ducatur errore, inferius latius dicemus, vbi de Carpobalsamo meam tibi aperiam sententiam.

Balsami nouum genus.

Stacte Balsami vice suppo nit Galenus.

Quid Balsami loco substituendum.

Fuchsii opinio explosa.

Myrrha. MYRRHA quæ legitimæ notas referat, adeò rara est in Europa, vt difficilè admodum sit, inuenire qui eam vsquam viderit. Qua enim Seplasiæ vtuntur, si inter Myrrhæ gene

genera fuerit admittenda, omnium sanè vilissima erit, eáque fortasse quam Ergasimam, vel Caucaliam vocat Dioscorides, pingui carens, prætermodum exoleta retorridáque. Præstabit itaque ea vti, cùm præstantior ad manus non sit: sed delectu opus est, nempe, vt in hoc genere, ea tantùm seligatur, quæ odoratior, pinguior ac recentior apparebit. Verùm si Stacte synceri ssimum esset ad manus, nil sanè commodiùs optari posset. *Myrrha selectio.*

CROCVM Corytium Lyciúmve ex Olympo monte decerptum, quod (vt Dioscorides & Galenus testantur) cæteris est præstantius, quod sciam, ad nos non aduehitur. Primas in Italia tenet, quod ab Aquila Vestinorum vrbe affertur. Præstantissimum esse constat, quod in Germania prouenit, circa Viennam Austriæ Metropolim. Sed difficulter transit ad Italos, tum quòd copiosum non sit, tum etiam quòd Pannones, qui Aromatum & Croci vsu admodum delectantur, illud in suas conuehant regiones. Habet enim Austriacum Crocum omnes ferè tum notas tum qualitates, quas optimo Corycio reddidit Galenus. Quamobrem curent Pharmacopæi pro virili qui Antidota parant, vt è Vienna ad eos adferatur, vel saltē selectissimo vtantur Aquilano. *Crocum.* *Crocū præstātissimum in Austria.*

ZINGIBER (vt Galenus inquit) adulteria non admittit. Sunt tamen hac ætate impostores, qui fraudes etiam illi parant. Siquidem quùm carie Zingiber tentari cernunt, rubrica quadam aqua subacta superliniunt, vt teredinum foramina obstruant. Eligatur itaque Zingiber, quod rubricam non admiserit, ponderosum, farctum, solidum, carie vacans, intus album, & sapore acerrimum. Facilè enim Zingiber carie contabescit, quòd (vt Galenus inquit) recrementitia quædam illi insit humiditas, quæ facilè computrescit. *Zingiber.*

RHAPONTICVM legitimum, vt in commentariis nostris in Dioscoridem scripsimus, nostra hac ætate in Italiam afferri cœpit. Nec desunt Venetiis mercatores, ac Pharmacopæi, qui selectissimum vendunt. Vbi verò, quis adeò ab Italia procul abfuerit, vt illud consequi non possit, Rhabarbarum potius illi supponendum suaderem, quàm magni Centaurij radicem, vt recentiorum quidam censent. *Rhaponticū.* *Rhabarbarū, pro Rhapontico imponēdū.*

Quandoquidem Rhabarbarum præter id, quòd polleat odoris fragrantia, præstat mirum in modum contra venena & venenatorum morsus: quin & ad pestilentiam, pestilentes febres & interaneorum vermes. Quibus tamen facultatibus omnino destituitur magni Centaurij radix. Nec obstat, quod in libro, quem Galeno ascribunt, vbi de substitutis agitur medicamentis, Rhapontici loco substituatur magni Centaurij radix. Quippe præter id, quòd semper crediderim librum illum esse spurium pluribus de causis, quas postea referam, credi sanè par est, quòd, si Galenus simplicium medicamentorum indagator acerrimus Rhabarbarum nouisset, nullum aliud quàm illud suppeditasset medicamentum, vbi Rhaponticum non esset ad manus: imò fortasse nunquam Rhaponticum suis Theriacis admiscuisset. Odoratum enim Rhabarbarum est, vt diximus, quod admodum magnifacere oportet. Quamobrem nulli mirum sit, si Auicenna inter Arabes facilè Princeps suis Theriacis Rhabarbarum admiscuit Rhapontici loco, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus, qui quùm tam diligenter de medicament. compositione scripserit, vt sequutæ ætatis Medici suis plerunque vtantur medicamentis, censendum sanè non est, quòd fuerit is (vt Fuchsius putat) simplicium medicamentorum adeò ignarus, vt nesciret, quid esset Rhaponticum & quid Rhabarbarum, præsertim, quùm is vtriusque sæpe meminerit & in Hedichroi compositione vtrunque addiderit. Velim itaque vt tu Rhapontici loco, Rhabarbarum supponas. Quod si non neglexeris, Antidotum longè efficacius tibi comparaueris.

Quinquefolium.

QVINQVEFOLIVM commune intelligo, non autem Tormentillam vocatam, vt quidam existimant, cuius nusquàm (quòd sciam) meminêre antiqui. Qui vero aliter sentiunt hallucinantur vnà cum Manardo Ferrariense. Nec tamen ob hoc putent velim Pharmacopæi Tormentillam suam, non habere vsum, in aliis medicamentis à recentioribus inuentis, siquidem herbula est miris pollens viribus.

Calamyntha. Marrubium.

CALAMITHA, MARRVBIVM Nota sunt omnibus & in Italia præclara nascuntur. Inter Calamynthæ genera præcellit Montanum, imbecillius est aquaticum.

PETRO

PETROSELINVM Macedonicum, non adeò magnifecit Galenus, quin velit eius loco alterius regionis Petroselinum substitui posse. Inquit enim. Tibi verò si Petroselinum Macedonicum quandoque deerit, ne peiorem existimes Theriacam futuram, si aliud imposueris: nam Macedonicum amariorem Theriacam facit, præsertim si recens adhuc imponitur. Quamobrem quùm nos tam Macedonico, quàm cæterarum gentium Petroselino destituamur, Smyrnij semen, cuius in Commentariis nostris, in Dioscoridem editis imaginem appinximus, substituendum esse putarim, nam præter id quòd Serpentium morsibus opem ferat, iisdem omnibus facultatibus pollet quibus & Petroselinum.

Petroselinum

Quid pro Petroselini Macedonici semine supponendum.

STOECHAS non ex Creta tantùm & Stœchadibus insulis, sed etiam ex Arabia peregrina ad nos affertur. Quanquam in Apulia prouenit in Gargano monte non omnino reiicienda. Galenus Creticam cæteris quæ in insulis proueniunt, præfert. Recentiores medici Arabicam semper suis medicamentis admiscent: quæ tamen si recens aduceheretur, principem facilè locum obtineret. Cæterùm cum conuehi non possit, nisi longo temporis tractu, facilè situm contrahit. Quò fit, vt vna cum Galeno Creticam aliis præferam.

Stœchas.

COSTVM quod legitimum sit, nusquam (vt ingenuè fatear) mihi hactenus videre licuit. Siquidem tametsi quædam circumferuntur radices, quæ aliqua ex parte Costum referre videantur, non tamen illi paribus correspondet notis. Quamobrem fortasse tutius fuerit eius loco Zedoariam suppeditare, non quod hanc Costum esse crediderim (vt quidã malè sentiunt) sed quòd iam sexcentis experimentis constet, & venenis aduersari hanc, & pestilentiam arcere. Taceo reliquas præstantissimas facultates, ne longior sim, quibus præclarissima hæc radix pollet. Sunt etiam doctissimi viri & rei herbariæ peritissimi, qui Angelicam ita recentioribus vocatam Costo similem faciunt, quòd præstet eximia odoris suauitate, gustu sit acris, leuiculam (vt Galenus inquit) habeat amaritudinem & venenis, ac venenatorum morsibus opem ferat. Horum opinioni non possum non etiam inhærere, quòd ratione & experimento fulciatur. Verumtamen quùm scribat Galenus Costum adeò esse acre, vt diu admotum exulceret, placeret quidem Angelicæ duplum ponderis addere. Fuchsius Medicus ætatis nostrę clarissimus, libro de Com

Costum legitimum non haberi.

Angelica Costo similis.

Angelicã pro Costo supponi posse.

de Compositione medicamentorum in Compositione Aureæ Alexandrinæ dicit, quòd quoties Costi mentionem simpliciter facit Nicolaus Myrepsicus, semper amarum appellatum intelligere. Verumtamen quum apud Græcos tantum nigri & albi Costi fiat mentio, quemadmodum & apud Pliniũ, quid peculiariter pro Amaro Costo sibi velit Fuchsius libenter audirem, & an pro amaro Costo Pseudocostum intelligat, quod quidam impostores ex Gargano Apuliæ monte per Italiam circumferunt, sapore quàm amaro. Scribit quidem Galenus leuissimam Costo esse amaritudinem, sed quum id absolutè pronunciauerit, censendum sanè nõ est, vt neutrum amaritudine vacet, sed hic fortasse Fuchsius Arabas sequutus vnà cum illis hallucinatus depræhenditur. Cæterum non desunt rei herbariæ imperiti, qui hortensem herbam, quam quidam Mentham Saracenicam, quidam Mentham Græcam, quidam, vt Tusci Saluiam Romanam appellant, pro amaro Costo accipiant aberrantes. Vtriusque Costi imaginem (dulcis fortasse & amari) pollicetur Fuchsius pictam ostendere in altero de Stirpium historia Commentario. Sed quum nullus extet Author (quod sciuerim) qui Costi notas & historiam sigillatim descripserit, & peregrina sit planta, multum sanè fecisse illum fateri compellar, si Costum ex Arabia vel India Syriáve in suum transtulerit librum, & legitimum esse probauerit.

Fuchsii opinio improbata.

Piper nigrũ.

PIPER nigrum nullis, quòd sciuerim, imposturis fraudem admittit. Tantò tamen præstantius fuerit, quantò ponderosius. Quod enim graue ponderosúmque est & corticem tenuiorem habet ac minus spectatur rugosum, id sanè optimum censetur.

Dictamnum.

DICTAMNVM quotannis è Creta Venetias affertur. Eligatur recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum & vndique tomentosum, gustu feruens & odoratum.

Iuncus odoratus.

IVNCI odorati flores defecerant ferè etiam Galeni æuo, qui causam in Camelos refert, quòd eos auidissimè depascantur. Ego verò causam potiùs reiiciam in Arabas, qui illas incolunt regiones, & eorum accusabo negligentiam ac imperitiam: quandoquidem nunquam suaderi potero, vt credam Camelos adeò vniuersam regionem illam erodere, vt nihil ferè supersit florum Iunci odorati ac si locustarum

ingentissimus numerus accederet. Paleæ itaque & calami ra tio habenda erit,quum floribus destituamur. Sed hæc recen tia esse oportet,odorata,& quòd mansa gustui acri proben- tur sapore: Quæ enim diu asseruata sunt,facilè (vt Galenus inquit)inodorata euadunt,& vniuersam exuunt acredinem. Quò factum est vt prius crederet Fuchsius,qui fortasse odo- ratum iūcum ætate exoletū degustauerat,has, quæ circum- feruntur paleas esse adulterinas:Sed quum deinde vel recen tes gustasset,vel ex Commentariis nostris in Dioscoridem intellexisset se magno duci errore lib. de Compositione me dicamentorum in nostram deuenit sententiam. Monachi qui in Mesuem scripsere pariter in hoc hallucinati sunt, vt alibi de his diffusius diximus. *Monachorum error.*

THVS adeò copiosum ex Alexādria Aegypti ad nos af- fertur,vt verendū nō sit,quin optimi plurimum habeamus. Eligatur clarum,album,leue, rotundis granis concretum & quod igni admotum facilè accenditur. *Thus.*

TEREBINTHINA resina quæ legitima sit nostra tantum ætate ad nos ex Cypro,Chio & aliis quibusdam Ae gei maris insulis afferri cœpit. Cuius loco Larigna vsi sunt Medici qui præteritis temporibus claruerūt.Porrò quorun- dam studiosorum Medicæ materiæ diligentia ac ope,qui eò nauigauerunt,postea factum est, vt reuixerit Terebinthina. Afferebatur primùm cocta frictáve, vel quòd esset aductu aptior, vel quòd impostoribus ad adulteria aditus hoc mo- do facilior fieret. Verum liquida, vt per se ab arbore manat iam frequens facta est. Hanc itaque tantùm expetant, qui Theriacam conficiunt,nā cruda hìc opus est. Galenus lib.j. de Antidotis Chiam cæteris præfert quòd & odore & sapo- re alias omnes præcellat. Fuchsius lib. de Compos. medica- men.scribit Lariceam resinam Terebinthinæ proximam es- se eáque tutò vti posse Pharmacopæos, vbi legitima Tere- binthina defecerit. His præterea additis Officinas omnes magno errore solam. Abietinam pro Terebinthina substitue re quum ea longè sit inferior:sed(eius pace dixerim) hallu- cinatur. Quandoquidem falsum sanè est, quod Laricea resi- na Abietinam præcellat bonitate. Quippe Dioscorides lib.j. Cap.de Terebintho apertè contra Fuchsij sententiam, ita de Resinis scriptum reliquit. Terebinthina resinas omnes an tecellit:proxima Lentiscina & è Pinu Abietéque. Et Capite *Terebinthina resina.* *Fuchsii opinio explosa.*

sequenti

ſequenti vbi in vniuerſum de reſinis diſſeruit. E Picea (inquit) & ex Abiete reſinæ cæteras antecedunt, odoratæ enim ſunt, atque thuris odorem imitantur. Id quod poſtea idem repetiuit Galenus lib. iij. de Cōpoſitione medicamentorum per genera, vbi in reſinarum facultatibus fatetur, ſe nihil à Dioſcoride diſſentire. Præterea & illud falſum eſſe conuincitur, quòd officinæ omnes Abiegnam pro Terebinthina ſupponant, quum omnibus rei Medicæ ſtudioſis Pharmacopæiſque, nulla alia reſina pro Terebinthina vti Seplaſias iamdudum conſtat, quàm ea quæ è Larice manat, vt pluribus in Commentariis noſtris in Dioſcoridem nobis memoriæ proditum eſt. Adhæc abietina perexigua eſt nec vbique venalis inueniri poteſt. Ego quidem hanc pro Terebinthina ſemper ſuppeditandam ſuaderem, quippe quòd Terebinthinam quadam odoris gratia ſuperet, quòd adſtringat, pelluceat, & longè magis amara ſit quàm acris: Sed hanc fortaſſe nuſquàm vidit Fuchſius.

Abietina reſina præſtātia.

Caſia odorata

CASIA odorata, quam Cannellam vocamus, præſtantiſſima copioſaque habetur in vniuerſa ferè Europa: delectu tamen opus eſt, facilè enim indicabit guſtus an ſuis præſtet viribus: Siquidem ea efficaciſſima fuerit, quæ non modo guſtu acri deprehenditur, ſed dulcis & odorata. Quæ autem talis non fuerit, reiicienda eſt, aut enim fraudem aliquam paſſa eſt, aut exoleuit.

Nardus Indica.

NARDVS Indica legitima frequens reperitur, ſed fecit loci diſtantia ne ad nos afferatur ſuis dotibus vſque adeò prædita. Eligenda quæ recentior fuerit, leuis, largam gerens comam, colore flauo, odorata, Cyperum redolens, breui ſpica, amaro ſapore linguam ſiccante, & quæ diu ſuam odoris gratiam conſeruet. Si verò huiuſmodi non ſit ad manus, Celticam quam recentem, odoratam præſtantiſſimámque habemus tutò ſupponere poſſumus. Quippe hæc Dioſcoridis teſtimonio, præter id quòd Syriacæ omnibus ſuis viribus æquipolleat, vrinam magis prouocat, & Stomacho vtilis eſt. Nec obſtat quòd ſcripſerit Galenus Celticam Nardum, Indica ac Syriaca eſſe imbecilliorem. Quandoquidem hanc ſupponi haudquaquam ſuaſerim, vbi optima Indica ſit ad manus, ſed vbi tantum vel deficiat, vel euanida ſuas non aſſeruauerit vires.

Nardus Celtica.

Polium.

POLIVM verum non diu eſt quod in Medicorum rediit

rediit vsum, vtriusque imagines quis intueri poterit in Commentariis nostris in Dioscoridem. Montano tamen vtendum tanquam præstantissimo.

SESELI quatuor est generum, nempe Massiliense, Aethiopicum, Peloponense & Creticum. Galenus nullam inter horum facultates habet differentiam, nec alterum alteri præfert. Videtur tamen Dioscorides præferre Aethiopicum quòd scripserit esse Massiliensi acrius odoratiúsque: quin & multa odoris suauitate pollere. Id quod periculum facientibus facilè constabit. *Seseli.*

STYRAX qui nunc Venetias affertur, an ex Pamphylia aut Pisidia, aut Cilicia aduehatur quid veri referam nescio. Galenus illum prætulit, qui ex Pamphylia in calamis conclusus afferebatur, adeóque magnifecit vt scriptum reliquerit libro j. de Antidotis, tantum distare hunc à vulgari, quantum à vino quod in tabernis venditur distat Falernum. Quo factum puto vt vnusquisque Medicus semper præcipiat suis medicamentis Calamitem imponi. Quippe Calamitis cognomen aliunde fluxisse haudquaquam crediderim, quàm à calamis in quibus olim ferebatur selectissimus. Qui Venetiis venditur non omnis probus, syncerúsq; est, quum eius plurimum ibi reperiatur, quod imposturis non vacat, quamobrem scrutinio opus est: Eligatur itaque pinguis, flauus, resinosus, albicantibus grumis, quàm plurimum in sua odoris gratia permanens, & qui dum molitur melleum fundit liquorem inditúmque prunis suauissimum mittat vaporem, cuiusmodi apud vnguentarios habetur. Fuchsius lib. de Comp. medicamentorum, Styracem Calamitē liquidum antiquis fuisse contendit, non alia (quantum video) ratione fretus, quàm quòd in calamis aduheheretur. Verùm, mea sententia, aberrat. Quandoquidem Dioscoridi lachryma est arboris malo Coroneæ similis, eáque cæteris præstat, quæ flaua sit, resinosa, albicantibus grumis, & quæ dum molitur, melleum liquorem reddit. Quibus facilè coniici potest Styracis arboris lachrymam nunquam fuisse liquidam, sed in grumos concretam, qui mola subacti liquorem melli similem fundunt. Non enim liquida mola atteruntur, sed arida compactáve. Porrò ridiculum fuerit dicere Styrax Galeni tempore portabatur in Calamis, ergo erat liquidus. An non delirio tentari is sanè videretur, qui diceret Caricas, palmu-

Styrax. *Styrax adulteratur.* *Styracis optima nota.* *Fuchsii opinio explosa.* *Lib. i. cap. LXVIII.*

lasve

lásve esse liquidas eò quòd ferantur in cadis, lagenísve vini vel olei modo? Nimirũ non alia ratione qui Styracis lachrymam collegerant, in Calamis concludebant, quàm, quòd ne suauissimus eius odor expiraret in auram, quemadmodum (vt Theophrastus est author) ij faciebant, qui Dictamnum herbam in Creta legebant. Ipsi enim huiusce plantæ manipulos in ferula aut arundine intercludere solebant ne odor vísque expiraret.

Thlaspi. THLASPI semen Galeno primo de Antidotis principem sibi locum asciuit, quod in Cappadocia nascitur. Verùm non omne, sed id tantum quod in Tauro prouenit. Nobis autem quùm Cappadocio careamus, nostrate vel Cretico vti licebit: quod enim in Italia nascitur (vt Galenus inquit) non longè abest à Cretico.

Ammi. AMMI verum, iam nemo ferè est, qui non nouerit, reuixit enim nostra ætate. Eius imaginem ad viuum delineatam spectare quis poterit in nostris in Dioscoridem Commentariis.

Chamædrys. Chamæpitys. CHAMAEDRYS CHAMAEPITYS omnibus nota sunt, nec longè distant à Creticis Italica.

Hyppocistis. HIPPOCISTIS quæ tam diu sepulta delituit, hac nostra florescente ætate repullulare cœpit, adeò vt iam nullus sit in Italia Pharmacopæus, qui legitimam Hyppocistim non nouerit. Nascitur copiosa in Patauino agro & in Apennino monte. Nec est (vt Fuchsius credit) fungus nec fungi imaginem referens, sed germen Orobanchæ non absimile. *Fuchsii opinio improbata.* Præterita ætas insolato hircinæ Barbulæ succo pro Hyppocistide perperam vsa est: Erroris causa in Aphros reiicitur, quippe qui Cistum Hirci barbulam appellauerint. Quò factum est vt errauerint Seplasiæ sibi persuadentes nil aliud esse Aphris Cistum, quàm hirci barbam, quam Græci *τραγοπώγωνα* dicunt. Vbi antem Hyppocistis ad manus non sit, Acaciam, vel florum agrestis Punicæ succum substituit Dioscorides. *Pro Hyppocistide quid supponendum.*

Malabathrũ. MALABATHRVM quod folium etiam vocant, iamdiu ex India ad nos aduehi desiit: quapropter Galenus consulendus erit. Is enim lib. 8. simplicium medica. vbi folium absit, Indicam Nardum vel Casiam suppeditat. Fuchsius Medicus insignis lib. de compositione med. in Aurea Alexandrina Atractylim herbam pro Malabathro substituit, succida *Malabathri loco quid addendum.*

cidaneorum (vt ipse inquit) codicem sequutus, quem falsò, vt ingenuè dicam quod sentio, Galeno adscribunt: quanquã in eo qui nobis est ad manus nusquam scriptum repererim Atractylim pro Malabathro posse substitui. Præterea quoniam, vt ipse ait, Atractylis in Germania non prouenit, nisi in hortis sata, Carduum benedictum substitui præcipit. Sed proh Dij immortales, quanta est hic Fuchsij ineptia. Quandoquidem non alia de causa Carduum benedictum substituit, quàm quòd in Germania Atractylis non reperiatur, nisi in hortis sita. Nec tamen videt Carduum hunc nullibi etiã reperiri nisi satum. Cæterùm quum & Casia & Nardus in Theriacam veniant, quis posset dubitare an conueniat potiùs Casiæ pondus augere, an Spicæ, quum Casiam & suas & Cinnamomi vices hîc explere oporteat. Spicam potius augeri debere existimauerim. Cronenburgius Medicus Coloniensis vir sanè ingenio & doctrina præclarus, postquam Nardum & Casiam, ex Galeno attulit supponendas, Macim ex Auicennæ sententia rectè supponendam etiam esse existimat: id quod ego facilè concesserim. *Fuchsij opinio reiecta.*

CELTICA nardus, quamuis & ipsa iam primum reuixerit, adeò nota est omnibus vt nullus iam relinquatur ambigendi locus: Eligi tamen debet recens, iucundè odorata, numerosis radicibus cohærens, plena & quæ non facilè frangitur. Adulteratur (vt inquit Dioscorides) imposita herba simili, quæ ab odoris grauitate Hirculus vocatur. Sed facilè fraus depræhenditur. Namque herba candidior est, sine caule, breuibus foliis, radice neque amara, neque odorata. *Celtica nardus.*

GENTIANA quæ in Italia prouenit non longè suis dotibus (vt Galenus inquit) à Cretica distat, præsertim ea quæ affertur ex Gargano Apuliæ monte. Præfertur solida, rugis vacans & odore caput feriens. *Gentiana.*

ANISVM præstat recens, plenum, non furfurosum, odoratum. Dioscoridi & Galeno præfertur Creticum, nobis Italico vti licebit, vbi Creticum defuerit. Siquidem & in Apulia & in Flaminia prouenit non reiiciendum. *Anisum.*

FOENICVLI semen quod in Italia habetur & acutum & dulce reperitur, vtrunque tamen odoratum. Verùm quum dulcis non meminerint antiqui, acuto semper vtendum suaserim. Habetur etiam quoddam aliud genus Barbaricum Venetis appellatum, nostrate lõgè crassius & dulcius, *Fœniculum.*

quod tamen ignauius ad Antidota conficienda putauerim, quum parum sanè acredinis gustui relinquat.

Meon. MEON quod legitimum sit credidimus iamdudum non oriri in Italia, nec eò aliunde conuehi, quòd scripserit Plinius Meon sua ætate non creuisse in Italia, nisi à Medicis satum iisque perpaucis. Quod proculdubio indicium præbet vsq; ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuisse Meon. Reperta tamen nuper est planta ipsaque frequens, quæ quoniam plures Mei notas præ se ferre videatur, in legitimi Mei locum à peritis rei herbariæ Medicis recepta est. Nos tamen, etsi Mei radix Dioscoridi sit odorata, contra verò hæc potiùs grauiter oleat, nec adeò sit acris vt quis eam statuere possit ex tertio excalfacientium ordine, non ob id à tantorum virorum sententia discedere ausi sumus. Siquidem acredinis imbecillitas cœli solíque forrasse nostri causa euenire potest. Adhæc quum scribat Dioscorides, si eius plusculum quàm par sit sumatur, capiti dolorem inferre, hinc etiam indicium sumi potest graueolentiam quandam Meon obtinere. Nascitur planta hæc passim ferè in tota Italia, & præsertim in montibus. Ea tamen cæteris præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte conuehitur. Apuli Imperatricem vocant quòd suis fortasse præstantissimis viribus tam præclaro nomine appellari promeruerit. Magnifaciunt hanc præter alias facultates ad viperarum & aliarum ferarum venenosos ictus: itaque hac vti poteris tanquam legitimo Meo vbi tuam parauerís Theriacam.

Imperatrix herba.

Terra Lemnia. TERRA LEMNIA, quæ ex Constantinopoli ad nos conuehitur, siue sit, quæ pro legitima à mercatoribus venditur, siue quam à Turcarum Imperatore tanquam thesaurum asseruari aiunt, plures mentitur notas, quas Lemniæ Sphragidi reddidit Galenus, adeò vt omnino mihi persuaserim (si tamen legitima terra Lemnia sit in rerum natura) nihil aliud esse posse hanc, quàm bolum Armenum nunc Seplasiis vocatum, eum scilicet, qui ex orientali plaga affertur. Habet enim Rubrica hæc omnes Lemniæ terræ notas, ac etiam vires, vt fusiùs disseruimus in nostris super Dioscoridem Commentariis.

Chalcitis, Sory, Misy, Melanteria in CHALCITIS etsi rara habeatur in Italia, & in aliis fortasse regionibus, reperitur tamen optima & copiosa in Misnia Boemiæ contermina quibusdam in metallis, vbi

Aes, &

Aes, & Chalcanthi minera foditur, vnà cum Misy, Sory & Melanteria. Quorum omnium Armarium metallicum meũ copiosè refertum habeo, non solùm in mei ipsius vsum, sed etiam amicorum, qui hæc & alia à me petere solẽt. Qui Theriacam in Italia conficiunt Chalcanthum igne torrefactum, pro Chalciti supponunt: quod vbi Chalcitis ad manus non sit, facilè concedo, cùm Chalcanthum & Chalcitis ex eadem materia gignantur, sed longè melius est Chalcitim addere. Sunt è recentioribus, qui potiùs velint sine Chalciti Theriacam parare, quàm addere Chalcanthũ, quùm (vt ipsi aiunt) non alia de causa Chalcitis in Theriacam veniat nisi vt hæc nigro fiat colore. Quamobrem scribit Cordus se quandoque Theriacam parasse absque Chalciti, quæ gustu longè gratior euasit. Horum opinionem, cur probem, vel improbem, solidi aliquid non habeo. Verumtamen quùm sciam Chalcitim, & Chalcanthum, ex eodem fluxisse metallo, easdémque habere vires, ne Andromachi sententia corrumpatur, Chalcitim aut Chalcanthum omnino imponendum suaderem. *Misy in Misnia habetur.*

AMOMVM quod legitimum sit, hactenus mihi videre non licuit, nec aliquem noui Medicæ materiæ studiosum, qui illud vsquam se vidisse fateretur. Ideóque semen illud, quo pro Amomo perperam quidam vtuntur Pharmacopæi, de quo etiam plura diximus in commentariis nostris in Dioscoridem, omnino à Medicorum vsu fuerit abdicandum. Præstabit itaque Amomi loco Caryophyllos substituere, quòd Amomi modo odoris gratia commendentur, excalfaciant, adstringant & exiccent. Sunt qui codicem de substitutis medicamentis Galeno ascriptum sequuti, Acorum pro Amomo suadeant supponendum, quorum opinio minimè improbanda videtur, quùm Acori radix, quam Seplasiæ falsò Calamum odoratum vocant, & odorata sit & acris, ac præter id, adstringat siccétque. Qúmque etiam sit hæc, legitima sententia Galeni libro sexto simpl. medicament. vbi scriptum reliquit Amomum Acoro similem habere facultatem. Nec tamen ob hoc Caryophyllos reiicerem, quippe qui longè magis præstare videantur, & has omnes facultates præclariores habeant. Fuchsius libro de cõponendis medicamentis, vbi simplicia, quæ in Theriacam veniunt expendit, quùm eò peruenit, *Amomum.* *Charyophyllos Amomi loco substituendos esse.* *Acorum legitimè pro Amomo substitui posse.*

Fuchsij de Amomo non satis ponderata opinio.

vbi racemosi Amomi meminit Andromachus, omnes Galeni interpretes accusat his verbis. Botryos Græcè βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc Cõpositionem tradidit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus lib. 1. de Antidotis vuæ conuertit. Alij omnes & cum his Cordus, racemosi. βότρυος vocem, cum Amomi dictione coniungentes, quasi verò Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: Quod certè Dioscorides nõ βότρυν sed βοτρυώδες appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectũ comma erũt, hoc nimirũ modo Αμώμου, βότρυος, vt nos conuertimus, vt intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo & Botry. Vera esse, quæ affirmamus, adeóque locum hunc Andromachi esse legendum, & sic interpretandum vnus Nicolaus Myrepsicus abundè docet, & confirmat, qui ita in Theriaca Andromachi scriptum reliquit. Αμώμου, βότρυος κελτικῆς, id est, Amomi, Botryos Celticæ, vel Gallicæ. Neq; est, vt quispiam ad tuendum interpretum errorem dicat, per κελτικὴν vt sæpe alias & hîc Nardum Gallicam intellexisse. Nam quũ eius paulò post in hac compositione fiat mentio, non potest nec etiam debet hîc repeti. Celticam autem rectissimè Nicolaus Botrym nominat, quòd copiosè in Gallia præsertim iuxta Lutetiam proueniat, atque hinc est, q; Ruellius hanc herbam Parisientibus matronis melius, quã Seplasiis nosci scribat, quod scilicet odoris gratia vestimentis, pannis & linteis curiosè interponant, vt hinc odoris suauitatem contrahant. Hæc ille. Quibus palàm est, sibi persuasisse Fuchsium, debere addi in Theriaca etiam Botrym herbam, cuius meminit Dioscorides libro tertio. Nos verò à Fuchsio viro alioqui clarissimo, hac in re prorsus dissentimus, & ipsum tantum hallucinatum putamus. Siquidem iunior Andromachus, qui Patris Theriacam, ex carmine illo Elegiaco in solutam transtulit orationem, huius stirpis nusquam meminit, sed Amomi tantùm simpliciter. Nec etiam Democrates, qui post ipsum, hoc quoque è viperis Antidotum carmine descripsit. Præterea libro primo de Antidotis aliam Theriacam carmine pariter descriptam recitat Galenus, vbi sanè nulla Botryos fit mentio. Adhæc, vbi Galenus sigillatim simplicia, quæ in Theriacam adduntur, enumerat, ac diligenter expendit, Botrym (quòd sciuerim legerímque) nunquam

Opinio Fuchsij reiecta.

inter ea recenſet, nec eius quoque aliàs meminit. Quin nec vbi Theriacam ad Pamphilianum ſcribit Botrym admiſcet, neque Gallicam, neque Græcam. Præter id Paulus & Actuarius, qui ex Andromacho, vel fortaſſe Galeno tranſcribunt Botrym, haudquaquam admiſcent, quùm tamen Græci fuerint, & proprij ſermonis periti. Cæterũ Auicenna, Serapion & alij ſi qui ſunt Arabes, ſuis in Theriacis Botrym nuſquam enumerant. Quò fit, vt Fuchſio hac in ſententia adſtipulandũ non ſit, quùm in tam manifeſto verſetur errore. Nec obſtat, quòd Nicolaus Myrepſicus, vt ipſe refert, in ſua Theriaca, primo ſtatim loco deſcripta Botrym habeat Gallicam: quandoquidem (vt Fuchſius ipſe, qui Nicolai codicem vertit, millies teſtatur) Nicolai codex Græcus innumeris admodum ſcatet mendis. Fieri enim facilè potuit, vt Nicolaus Græci ſermonis non admodum peritus Andromachum non intelligeret, quemadmodum, nec Fuchſius intelligit: vel quòd ſcriptorum negligentia, vel Authoris fortaſſe imperitia, hoc loco deprauatus ſit codex. Verùm erroris cauſam potiùs in Nicolaum, quàm in ſcriptores reiiciendam putauerim, quòd is in eundem lapſum etiam inciderit in altera Hedychroi compoſitione, vbi ſtatim poſt Amomum Botryos etiam meminit. Sunt & alia errorum mendarúmque indicia quòd plura etiam admittat medicamenta, quàm expoſcat Andromachi Theriaca, nempe Piper album, fluuiatiles Cancros, Clematidem, Eruum, Acorum, & Scillam, quæ omnia præter Andromachi ſententiam addidit Nicolaus. Quibus palàm eſt Theriacam hanc adulterinam eſſe, & non Andromachi, ſed Nicolai. Qui tamen vbi ſecundò aliam ex Andromacho deſcribit Theriacam, nec Botryos, nec aliorum, de quibus diximus, meminit. Cæterùm ridiculum ſanè fuerit Nicolai lapſum fulcire Ruellij authoritate, qui tot annorum centena poſt Nicolaum claruit: Ipſe autem quùm eſſet Gallus, nec alibi vnquam rei herbariæ operam dediſſet, quàm in Gallia, rectè de Gallica Botry ſcripſit, quod alia fortaſſe, quàm Gallica non perluſtrauerit loca, quemadmodũ Fuchſius de Germanica, nos verò de Italica ſcripſimus. His itaque rationibus, ac tantorum præclariſſimorum virorũ teſtimoniis palàm fit, præſtãtiſſimos illos Galeni interpretes, q. racemoſum, ſeu racemiferũ Amomũ habent, nullo errore fuiſſe ductos, & perperã à Fuchſio eſſe impugnatos.

Nicolai Myrepſici error.

N 3 Qui

Galeni interpretes defenduntur. Qui si negabit Amomum racemiferam esse plantam, vt annuere videtur, id quoque esse falsum facilè constabit. Siquidem Dioscorides in Amomi capite, primo statim occursu sic habet: Ἄμωμόν ἐστι θαμνίσκος ἐκ ξύλου αὐτεμπλεπεγμένος ἑαυτῷ: id est. Amomum exiguus frutex est, ex ligno se conuoluens in racemi modum. Et paulò inferius, vbi Ponticum describit, sic inquit, τὸ δὲ ποντικὸν ὑποκίῤῥονον δυλὲ ἀνόθραυστον βοτρυῶδες: id est. Ponticum verò subrufum est, paruum fragile, racemosum: Item paulo infra, vbi deligendi notas affert, ita inquit ἔκλεγον σπέρματος πλῆρες, ὅμοιον βοτ, υλίοις: id est. Eligito seminis plenum, vuis paruis simile. Dioscoridi subscribit Plinius lib. X I I. capite X I I I. vbi sic inquit: Amomi vua in vsu est. Indica vite labrusca, vt aliqui existimauêre &c. Pretium vuæ in libras X. L X. friato verò Amomo X L V I I I. Præterea libro de Theriaca ad Pisonem, ac etiam apud Paulum racemosi Amomi fit mentio, vbi de Theriaco sale agitur. Quibus luce clarius patet & Amomum esse vuæ modo racemosum, & eos omnes vnà cum Fuchsio decipi, qui Amomum racemosum esse negant. Quinetiam & qui Botryn herbam in Theriacam addi putant, contra Galeni & Andromachi sententiam. Qui quùm non ignorauerit illud esse præstantissimum Amomum, quod fuerit racemosum integrísque vuis constans, de industria racemiferi meminit, ne quis confractum, quod fraudes facilè admittat, admisceret: Id enim (vt inquit Plinius) integro lòngè minus æstimabatur.

Lib. I. Ca. 14.

Phu. P H V omnibus notum vbique ferè locorum prouenit. Pontico caremus, quod cæteris prætulit Andromachus. Præstabit itaque nostrate vti nempe maiori. Cæterùm si Carpesium esset ad manus, fœlicissimè pro Phu suppeditari posset.

Cubebas vulgares non esse Carpesium. Hallucinantur qui putant Cubebas vulgares, quæ passim in Myropoliis habentur, esse Carpesium, quippe quòd Galeni testimonio Carpesium semen non sit, neque bacca, neque Corimbus, sed festuca quædam, vel caulis, vel fortasse radicis, vt alibi posteritatis memoriæ commendauimus.

Carpobalsamum. C A R P O B A L S A M V M verum hactenus mihi videre non licuit: namque id quo passim Seplasiæ vtuntur, adulterinum est, ideóque in componendis medicamentis nunquam fuerit admittendum: præstabit tamen eius vice Cubebas, quæ passim in Myropoliis habentur substituere.

Si enim

Si enim Cubebas mandas, dentibúsque conficias, feruorem sanè non obscurum gustu percipies, quin & Aromatis non modicum. Id quod in Balsami fructu (vt ipse ait Dioscorides) percipi solet. Nec possum hac in re Fuchsio alioqui viro doctissimo astipulari, qui Carpobalsami & Xylobalsami loco in Compositione aureæ Alexandrinæ, Leucoij radicem supponendam præcipit, quæ tamen radix, si rectè expendas, nullam, quæ illis respondeat, qualitatem promittit. Siquidem, nec gustu mordax reperitur, nec feruens ore, nec vlla ex parte odorata. Hoc tamen negare non possum, quin in libro illo, quem falsò Galeno ascribunt, de substitutis medicamentis, Leucoij radix Balsami vicem gerat. Quod tamen a peritis & rei Medicæ studiosis, non ita facilè probatur: quippe, quòd librum illum diligenter examinauerint, ac subinde nouerint (vt inquit Sylvius præclarissimus Medicus) non esse Galeni, sed proculdubiò spurium. In ipso enim statim initio Græcus codex, qui ad manus est, Galenum citat, id quod firmissimum præbet argumentum, librum hunc non esse Galeni. Præterea Anacardi mentionem facit, cuius nusquam meminit Galenus, nec alij priores Græci. Postremò multa supponit absurdissima, quę, qui crederet Galeno esse excogitata, omnino amens & omnis iudicij expers dici profectò posset. Nam quid absurdius dici potest, quam pro Aconito, quod deleterium omnino est Pharmacum, supponi syluestris Iridis radicem, pro Agarico Euphorbium, pro Polypodio Chamæleæ radicem, pro Cerui cornu, Caprinum cornu, pro Epithymo, Colocynthim (proh dij immortales) pro Lēnio sigillo Sandaracā pernecās medicamentum, pro Polygonij succo Erucæ semen, quod calidissimū est, & alia huius generis detestanda plura? Quid postea stolidius, ac ineptius, quàm supponere pro Chamæmelo Anthemidem, pro Elaterio syluestris cucumeris succum, pro Opio succum papaueris, & pro lapide Pyrite lapidem igniuomum? Quomodo (Dij boni) fieri vnquam potest, si deficiat Chamæmelum, vt substitui possit Anthemis, si Elaterium, Cucumeris agrestis succus, qui nil aliud est, quàm Elaterium. Sed proh hominum ignorantiam, atque amentiam: Eò enim furoris peruenēre quidam, vt sibi persuaserint Galenum tam admirandum grauissimúmque Medi-

Cubebas Carpobalsami vice esse substituendas.

Fuchsii opinio explosa.

Librum de substitutis medicamētis nō esse Galeni.

cæ materiæ lumen,& ſimplicium medicamentorum indagatorem tam acerrimum has ſcripſiſſe nugas, eo fortaſſe tantùm argumento freti, quòd hæc omnia apud Paulum legerint,qui ex Galeni Commentariis ea accepiſſe fatetur. Sed dicant ij ingenuè quæſo, cui magis credendum putant, an Pauli codici an rationi? Si Pauli Codici dicant,profectò hallucinantur, quòd infirmiſſimum (vt Ariſtoteles inquit) ab authoritate ſit argumentum. Quippe non magno ſanè negotio fieri potuit, vt quis ſciolus ea ad voluminis Pauli calcem addiderit: quinimo,nec aliter credi par eſt,niſi quis fortaſſe ſtolidus Paulum ſibi ſimilem fuiſſe credat & hæc tam abſurda ſtolidáque eum non perpendiſſe. At ſi magis rationi ſe credere dixerint, profectò ſalua res eſt. Quippe nulla vnquam erit ratio,quæ peritis ac doctis viris, qui cum Galeno diu ſunt verſati,& Pauli grauitatem expenderint, ſuadere poſſit,tam abſurda,tam inepta,támque execrabilia Galeno ſcriptis fuiſſe mandata. Sed parce, mi Balthaſar, ſi plus quàm Carpobalſami examen popoſcerit, digreſſi ſumus, Nam & hæc tibi ſcire conueniet.

Hypericum. HYPERICVM omnibus notum, vbique ferè locorum naſcitur.Italicum Galeni teſtimonio non longè diſtat à Cretico.Braſauolus autem quùm falsò putaſſet, Hypericum Dioſcoridi flore eſſe albo, ſcribit noſtrâs hoc non eſſe legitimum. Sed qua ratione is deluſus fuerit, ſat aliàs dictum eſt.

Acatia. ACATIA legitima deſtituimur.Seplaſiæ autem ſupponunt ſuccum è ſylueſtribus prunis expreſſum, & in tenues quaſdam placentulas inſolatum.Hic Fuchſio & Cordo probatur,ſupponitúrque Acatiæ vice.Nos verò veterum potius opinionem ſequuti, quàm vulgarem, vna cum Dioſcoride Acatiæ loco, vel Rhois folia,vel Lētiſci foliorum ſuccum, vel Hyppociſtim ſupponenda cenſemus.

Acatia loco quid ſupponendum.

GVMMI illud hîc intelligo,quod ab Aegyptia Spina, quam Acatiam vocant emanare aiunt. Id enim declarat Andromachus quùm ait.

Δάκρυον ἐν μίσγοιο βαλὼν κυανωπὸν ἀκάνθης:id eſt.
Miſce atram lachrymam quam Spina remittit.

Ideóque quùm Lachryma hęc atro ſit colore, nullo pacto

censendum est, eam id esse gummi, quod passim habetur in Myropoliis Arabicum vocatum. Namque hoc (vt in commentariis nostris in Dioscoridem fusiùs scripsimus) Aegyptiæ spinæ gummi non est, sed diuersarum aliarum stirpium lachryma, veruntamen quùm & ipsum spisset & refrigeret, vulgari hoc vtendum suaderem, idque magis probarem, quod ex syluestri pruno, vel Cotonea malo, vel austera Ceraso fluxerit.

Probatur Gũmi e syluestri Pruno, vel Cotonea malo, vel ex austera Ceraso.

CARDAMOMVM omne genus, quo antiqui Græci vtebantur, iam diu defecit. Placet tamen id supponi debere, quo passim vtuntur Seplasiæ. Atqui quùm Seplasię maius & minus Cardamomum habeant, maius semper putarim suppeditandum. Siquidem hoc non solum odore & acredine præstat, sed aliquid amaroris etiam resipit.

DAVCVM probatur Creticũ, sed hac ætate (quod sciam) ad nos non conuehitur. Conuehi tamen non magno negotio posset, si quandoque Pharmacopæi plus insudarent comparandis legitimis medicamentis, quàm cumulandis pecuniis. In Cretici penuria potest supponi Italicum vel Syluestris Pastinacæ semen. Quandoquidem (vt Galenus scriptum reliquit) Daucum & Pastinaca parùm vel fortasse nihil viribus inter se differunt. Fuchsius in libro de Compos. medicamentorum in Diasatyrii compositione. Creticum Daucum sola radice ad vsum Medicum præstare censet. Cætera verò Dauci genera semine tantum. Cæterum dissidet ab eo Dioscorides Quippe is tametsi, postquam de omnium generum semine eiúsque viribus egit, Creticum præter cætera dixit pollere etiam radice ad venenatorum iniurias: nusquam tamen Cretici Dauci semen superuacuum esse dixit. Dioscoridi subscribit Galenus. Siquidem is variis locis in lib. de Compos. medicamentorum secundum locos, Dauci Cretici semen medicamentis admiscet. Id quod etiam expetit Theriaca: Namq; semine tantùm hîc opus est, vt ipsemet Galenus præcipit, non radice.

Daucum.

Dauci loco quid supponẽdum.

Fuchsii opinio improbata.

GALBANVM non omnibus in Myropoliis syncerũ reperitur, quapropter scrutinio opus est. Eligatur itaque cartilaginosum, merum, thuris effigiem prębens, minimè lignosum, graui odore, seminis & ferulæ nonnihil retinens adiectum, & quod neque valde humidum, nec nimis aridum fuerit.

Galbani optimi nota.

Optimi Sagapeni nota.

SAGAPENVM quod synceri faciem præbeat, non ita facilè inuentu crediderim. Scio tamen reperiri legitimũ sed rarum. Eligito pellucens, fuluo forinsecus colore, intus verò albo, & gustu acri, quod enim tale fuerit, syncerissimũ erit, sin minus, imposturis vitiatum.

Opopanax.

Synceri Opoponacis nota.

OPOPANAX quod omnes legitimi notas præ se ferat, facilè quis sibi comparare poterit, qui simpliciũ medicamentorum fuerit peritus. Syncerum internè albicat aut subfuluescit, foris verò ad Croci colorem vergit. Visitur præterea leue, pingue, graui odore & sapore quam amarissimo. Synceritatis indicium præbet, si digitis in aqua friatum, lacteum colorem reddat. Quod enim adulterium admisit, non ita facilè dissoluitur.

Asphaltum Iudaicum.

ASPHALTVM Iudaicum esse debet ex Sodomæo lacu aduectum. Præteritis nuper annis synceri in Italia parua fuit copia: Sed iam legitimum afferri cœpit.

Castoreum.

CASTOREVM rarum reperiri solet in Italia, quod fraudem aliquam non admiserit. Selectissimum ex Pannonia, Austria, Stiria, ac etiam Bohæmia consequi quis posset. In Pannonia enim & Austria Danubius multos alit Castores, in Stiria verò Drauus, & in Bohæmia Albis, qui inde permeat ad Saxones.

Centaurium minus.

CENTAVRIVM tenue appellat Andromachus iunior, quemadmodum & Plinius, quod nos minus vocamus. Herba est vulgo nota & passim vbique ferè prouenien: vsus est florescentis comæ.

Aristolochia tenuis.

ARISTOLOCHIA tenuis mea sanè sententia ea est, quam Clematitem appellant, vt fusiùs diximus in Commentariis nostris in Dioscoridem. Sola hæc λεπτὴ Dioscoridi appellatur, & (vt Plinius scribit) cæteris præstātior est. Sed quum ea destituamur, longa vel rotunda rectè supponi potest, vtraque enim venenis aduersatur.

Mel quod optimum.

MEL Galeno probatur, quod in Græcia prouenit, nempe Atticum ex Hymetto mõte & omne ferè aliud quod in adiacẽtibus colligitur locis: nihil tamẽ hoc impedit, quum in aliis etiam regionibus mel præstantissimũ reperiri possit, vt ipsemet fatetur Galenus. Siquidem affertur ex Creta & aliis quibusdã Aegei maris insulis, quinetiam ex Dalmatia, quod omnes optimi mellis notas ostendit. Sunt etiã in Italia loca quędam ac pariter in Sicilia, vbi præstantissimum habetur.

Quò

Quò fit vt cuiusuis loci mel sumi possit, si tamen notas omnes admiserit, quæ selectissimi mellis indicium præbent. Eligatur itaque bimum. Hoc enim vetustiore, ac etiam recentiore, longè præstantius est. Ideóque aberrant, qui putant vetustate mel fieri optimum: amarescit enim (vt Galenus inquit) quod veterascit, & ingratum gustui redditur. Sit præterea odoratum, sapore dulcissimum, atque etiam acre, colore pallidum vel flauum, crassum substantia non sit, nec in grumos concretum, nec etiam liquidum plus, quàm par sit, sed sibi ipsi vnitum, & tanto præditum lentore, vt si rude, vel digito auferatur, visci modo ferè in longum trahatur antequam secedat. Tale enim quod fuerit, præstantissimum dici poterit. *Mel quod eligendum.* *Mel vet: stante amarescit.*

VINVM eligatur odoratum & quod firmissimum esse experientia compertum est. Aquosum autem & viribus imbecille, facilè acescens, & quod vetustate amarorem contraxit omnino fuerit vitandum. In summa (vt Galenus inquit) Vinum id generosissimum est, quod tenui pellucidáque substantia visitur, colore aureo, odoratum, quódque multam aquæ mixturam exposcit. Nam huiusmodi vina firmissima sunt, & Antidotis vtiliter admiscentur. Quò fit vt Pucinum, Vipacum & alia huiuscemodi vina, quæ circa Iapidiã proueniunt, ad Antidota conficienda semper aptissima putauerim. De his plura dicta sunt in Commentariis nostris in Dioscoridem. Cæterum si Creticum vinum, quod fraudem non admiserit sit ad manus, eo sanè præstantius non inuenies. Est enim hoc vinorum omnium non solùm odoratissimum, sed præstantissimum etiam ad roborandas in vniuersum omnes corporis vires. *Vinum quod optimum.* *Vina quæ circa Iapidiam proueniunt optima.* *Creticum vinum omnium optimum.*

VIPEREI pastilli de quibus fusius superius dictum est, Viperas tantum fœminas admittunt, quæ, quibus à maribus dignoscantur notis, facilè quis dignoscere poterit, ex libro de Theriaca ad Pisonem, quem Galeno adscribunt: Ibi enim ita scriptum reperitur. Viperæ fœminę subrufæ sunt & perquàm agiles, ceruice elata, oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intus feris, iis caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt vniuersa corporis mole, earúmque excernẽs meatus suum propiùs caudam obtinet sitũ. Mari duo tãtum insunt Canini dẽtes, fœminæ verò plures. Id quod Nicãdro libri illius author acceptũ referre potest: Nam is ita scribit. *Viperei pastilli.* *Viperarũ fœminarũ nota.*

Τῷ μὲν

Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται
ἰὸν ἐρευγόμενοι· πλέονες δ᾽ ἔασιν αἰὲν ἐχίδνης.

Viperas quo tempore venandum.

Hoc est soluta oratione. Masculi quidem supra canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes. at plures semper fœminæ insunt. Quo autem tempore viperarum venatio fieri debeat, & qua ratione eædem sint dissecandæ, coquendæ ac parandæ, quinetiam & Pastilli ex eis conficiendi, diffusius recitauit Galenus libro primo de Antidotis his verbis, Viperas, non vt aliqui faciunt Aestate media, neque statim vbi cauernas egressæ fuerint, venari conuenit. Aestate siquidem earum carnes sitim excitant, statímque ab egressu frigidæ, siccæ & extenuatæ sunt. Oportunum itaque tempus est, quod iis medium intercedit, quódque Andromachus ipse significauit: id est, Vere quidem finiente nondum tamen æstate incipiente: vel si ver quo ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multò post Pleiadum ortum. Viperas autem quæ prægnantes sunt reiicere oportet, aliarum vero caput & caudas abscindere, quæ partes venenatæ plures esse videntur & duras paucásque carnes continere. Sufficiet autem in magnis viperis, si id quod vtrinque amputabimus, quatuor digitorum mensuram non excedat. His peractis reliquum corpus, intestinis exemptis, pelléque detracta, aquis primò abluendum atque in vas fictile coniiciendum est. Deinde aqua pura superinfusa & Anethum, quod tunc viget iniectum, ollæ vt coquatur prunas subiiciemus, vel arida ligna quæ, quòd fumum non edant, ἄκαπνα Græci vocant, vel quod melius adhuc est, vitium sarmenta. Salis autem si suo tempore viperas cœperis tantillum immittere oportet: sin æstate iam incipiente, nihil. Omittere insuper eas conuenit, quæ maritima loca, quæve in aliqua salsa aquarum lacuna degerunt. Antidotus enim, quæ huiusmodi viperas acceperit, sitim excitabit. Viperas igitur quum ita coctæ fuerint, ac si quis ipsas comedere vellet, ab iure primùm eximemus, deinde earum carnes ita à spinis auellemus, vt spinam aliquam non accipiamus, auulsas carnes conteremus, iis deinde panis ex purissima farina confecti optiméque siccati, qui præcipuè & bene fermentatus sit & in furno nō sub clibano coctus, modicum quiddam admiscebimus. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis, hanc mensuram

Viperarum præparatio.

seruant

seruandam præcipiunt, vt panis pondus viperinarũ carnium dimidio minus sit. Alij, ne tertiam partem excedat, malunt. Ego verò quandoque quartam, quandoque quintam panis imposui. Cæterùm nisi bene coctus fuerit, periculũ aliquid acoris imminet medicamento. Melius est igitur panem hũc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori exiccasse. Verùm quum viperas & panem coniunxeris diligentérq; adeò subegeris, vt nulla viperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa cõficito, qui tenues sint, nam crassi cùm difficultèr siccescere soleãt & carnem putrescere sinunt: quamobrem panem quoque antè siccatum torrere satius est, & non quemadmodum ante nos, qui Cæsari Theriacam faciebant, viperarũ iure maceratũ: quam rem ipse quoq; diu feci, sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum viperarum carnibus exactè iam subactis admiscere. Citiùs namque pastilli siccantur, qui siccum panem non madidum acceperunt. Sit tamen cella, in qua pastillos arefacies in superiori domus parte ad meridiem conuersa, vel saltem ad Septentrionem non respiciat, vt Solis radios tota pene die accipiat: Tali enim in loco commodè siccescent statim à compositione ibi collocati, quò solares radij peruenire non possunt. Frequenter autem ipsos cõuertere opus erit vt æqualiter vtraque ex parte siccescant: quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet, inferior autem humida diutiùs permanebit, periculúmque erit ne marcescant. Postea verò quàm exiccati fuerint, maneant aliquot diebus adhuc eadem in cella longiùs, quàm prius à solis radiis, sæpéque denuò conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim ad summum dies: deinde post hoc tempus, donec Theriacam conficere volueris, recondi debent in vase stanneo, aut vitreo, aut etiam aureo. Vitro siquidem & auro nihil fraudulenter admisceri potest, stannum autem plumbo adulteratur, quod vitare conueniet, non solùm in hac antidoto, sed in quibuscunque aliis medicinis quemadmodum si purum non fuerit. Cæterũ longè melius est haud multò post, quàm pastillos confeceris, ipsis vti. Quanquam non multum detrimenti capiunt etiam si peracto anno atq; etiam multò post eis vtaris. Rectè namque à principio siccati ad tertium quartúmq; annum integri perseuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui

Pastillorum viperinorum apparatus.

Pastilli viperei quibus in vasibus recondendi.

qui ipsis obnasci atque obduci consueuit mundis linteolis interdum abstergatur. Is namque si diutiùs inhæreat pastillos perforabit. Perspicuum est autem inutiles eos tum demum reddi, quum perforati fuerint, quemadmodum anteaquam hoc accidat etiam si multum tempus intercesserit non inutiles esse. Hactenus Galenus. Fuchsius libro de compos. medicamentorum vipereis pastillis, quorum tamen parandi rationem Andromacho acceptam refert, Opobalsamum addit. Quamobrem non potui Fuchsium nō mirari, quòd non solùm præter Andromachi & Galeni institutum hoc fecerit, sed quòd etiam medicamentum addiderit, quo iam penitùs diu destituimur.

Fuchsii opinio explosa.

Scillini Pastilli.

SCILLINI pastilli ex assata tantum Scilla & Erui farina conficiuntur, sed nos quùm veram non habeamus Scillam (vt in Commentariis nostris in Dioscoridem editis fusiùs diximus) Pancratiū accipimus, nēpe Cæpe illud, quod Seplasiæ omnes legitimam Scillam esse putāt. Verùm quùm admodum parum inter se differant Pancratium & Scilla, eo sanè Scillæ loco tutò vti possumus. Cæterum legitimum Eruum non ita facilè omnes habent Seplasiæ, nec etiam omnes, qui se rei herbariæ peritos putant, legitimum nouêre. Quapropter omnimodam nauent operam, qui Theriacam conficiunt & Scillinos parant pastillos, vt verum sibi comparent. Id enim facilè assequentur quum iam legitimum feratur ab omnibus. Parandi autem ratio sic habet. Scillā principio succulentam accipies cuius folia penitus iam aruerint. Huic deinde cortice detracto duriorem pulticulam induces ex tritici farina quantum fieri potest exquisitè confectam. Ipsam postea multo calidóque cineri subiectā non priùs extrahas quoadusque circumposita pulticula, crusta fiat. Quòd si vbi hæc agis furnus aliquis adsit, vnà cum pane Scillam illuc inferre potes, inde quum obducta puls iam exaruerit ipsam extrahes & conteres. Satis assam verò Scillam intelliges si festucam immissam admiserit. Vbi verò Scillam diligenter attriueris, candidam Erui farinam admisce, nā quæ candida non est, amara supra modum esse consueuit. Cognitum autem vnicuique existimo, prius oportere tenui cribro farinam excutere, præterea diligentèr eam læuigare. Scilla verò sesquipondere farinam superet opus est: dico autem sesquipondere, vt si duas farinæ sumas, Scillæ tres accipias

Scillinorum pastillorum parādi ratio.

pias partes. Postremò simul atq; rotulas tenues ex hac mixtura conformaueris, in cella sicuti antea dicebamus in compositione pastillorum vipereorum ad meridiem vergente repones: Quas tamen non in Solis radiis collocabis, Verum sicut de pastillis viperæ dictum est, ita de his quoque cætera perage.

HEDYCHROVM (vt Galenus inquit) quomodo parari deberet, neque Andromachus docuit, neque complures alij, qui tametsi de medicinarum compositione tractarunt, tamen quum Theriacam describerent, Hedychroi compositionem omiserunt, adeò vt Medicus quidam Romæ Galeni ætate, qui Theriacam conficere nunquam viderat, ipsámq; ex sola librorum lectione se compositurum confidebat, ab vnguentariis Hedychroum peteret, existimans illud esse quampiam herbam, vel simplex aliquod aliud medicamentum. Cæterùm postea factum est, (vt Galeni diligentia parandi Hedychroi ratio ex Andromachi monumentis prodiit in lucem, Sed mirũ sanè videtur, quòd omnes Græci, qui post Galenum claruerunt, nẽpe Paulus, Aetius, Actuarius, quin & Nicolaus Myrepsicus à Galeno aberrauerint. Siquidem Paulus Opobalsamum non habet, sed Carpobalsamum, & præter Galeni sententiam Rhoëm etiam addit. Aetius deinde (nisi sit interpretis lapsus) non Marum, sed Arum admiscet. Præterea Actuarius exactè rectéque describeret, nisi Nardum maiori pondere, quàm par sit imponeret. Postremò Nicolaus Myrepsicus duas Hedychroi compositiones habet, quarum altera Meon Mari loco admittit, altera verò Rhabarbarum, ex Auicenna fortasse, & Botrym pro Maro, ac calamo continet, quin etiam Rhaponticum præter omnium sententiam. Cæterùm non deest suspitio, quin hic codex scateat mendis. Siquidem, vbi Galenus Phu pontici meminit, Nicolaus habet Phu simpliciter, & statim ab ipso Phu Rhei pontici, quò fit, vt fuerit suspicandum Rhei particulam illuc illegitimè accessisse. Is enim quisquis fuerit, qui hæc corruperit (ita mihi suspicandum videtur) quùm fortasse ignoraret particulam Pontici cum Phu esse copulandam, Rhei particulam interposuit, tanquam is qui sibi persuaserit, esse id à scriptoribus prætermissum. Sed hoc non animaduertit Fuchsius. Adhæc palam fit, Nicolai Græci sermonis imperitia, quòd post Amomũ statim addidit Botrym. Nam quùm

Hedychroum.

Pauli, Aetij, Actuarij & Myrepsici erratum.

Nicolai locus restitutus.

quùm hoc loco ſicut in Theriaca (vt fuſiùs ſuperius diximus in Amomi examine) in Grecorum authorum libris ἀμώμα βοτρύος ſcriptum reperiiſſet Nicolaus, neſciuiſſetque Amomum, racemiferam eſſe plãtam, perperàm βοτρύος ab Amomo diſiunxit, & aliud per ſe medicamẽtum, nempe Botrym deſignare ſibi perſuaſit. Id quod Fuchſium etiam in errorem vocauit. Porrò Arabes Hedychroum trochiſcos Alindaracon appellant. Verùm & ipſi in quàm pluribus aberrauêre, deſciueréque ab Andromachi & Galeni placitis. Quãobrem Galenum tantum conſulere oportet, & ei per omnia ſubſcribere. Paratur autem Hedychroum ex Galeni ſententia hoc modo. HABET Hedychroum Aſpalathi, Aſari, Amaracíque cuiuſque drachmas duas, Calami odorati, Iunci rotundi odorati, Coſti, Phu pontici, Cinnamomi, Opobalſami, Xylobalſami, cuiuſque drachmas duas, Malabathri, Nardi Indicæ, Caſiæ, Myrhæ, Croci, cuiuſq; drachmas ſex, Amomi drachmas duodecim, Maſtiches drahmam vnam. Excipiantur omnia contrita vetere vino, & inde formentur paſtilli, qui demum ſiccari debent, vt de vipereis & Scilliticis dictum eſt. Reliquum eſt, vt de quibuſdam medicamentis, quæ in huiuſce magmatis compoſitionem admittuntur, tibi noſtram exponamus cenſuram.

Hedychroi genuina parandi ratio.

ASPALATHVS Dioſcoridis teſtimonio naſcitur in Iſtro, & Rhodiorum Inſula, quinetiam in Creta, vt alij ſcribunt, Quò fit, vt non magno negotio inde afferri poſſet, ſi tamen iuuandæ Reipublicæ magis in hominibus inualeſceret ardor, quàm augendæ pecuniȩ. Quùm autem eo nunc deſtituamur, non diſplicet eorum opinio, qui pro Aſpalatho ſupponunt Viticis ſemen, quod non modo excalfaciat & ſiccet Aſpalathi modo, ſed quòd etiam venenatis ferarum ictibus auxilietur. Sunt etiam, qui Agallocum ſubſtitui eius loco ſuadeant, quorum placitis facilius etiam ſubſcribo.

Aſpalathus.

Pro Aſpalatho quid ſupponendum.

MARVM an legitimum habeamus, non mihi ſatis conſtat, quamuis non deſunt, qui Marum illud Amaraci genus eſſe velint, quod minoribus, odoratioribus, acutioribúſque foliis prouenit. Quibus non videtur omnino refragandum vt in commentariis noſtris in Dioſcoridem editis fuſiùs antea diximus, Quò fit, vt crediderim non longè aberraſſe, qui hoc Amarici genus pro Maro ſuppeditaret. Siquidem teſtatur Galenus, libro primo de Antidotis, ſe iuſſiſſe confici

Marum.

Quid pro Maro ſubſtituendum.

Amara

Amaracinum vnguentum, in quo pro Maro Amaracus imponeretur: quòd postea factum ait, vt vnguẽtum illud tametsi minùs odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Dioscorides scribit Marum vires habere Sysimbrij consimiles, quapropter poterit quispiam etiam eius loco Sysimbrio vti, cui non placeat Amaracum addere.

CALAMVM ODORATVM non eam esse radicem, quam sub calami odorati nomine vtuntur Seplasiæ, adeò validissimis argumẽtis docuimus in Cõmentariis nostris in Dioscoridem, vt nullus posteris relinquatur ambigendi locus. Cæterùm, quùm ego iam pridem existimassem codicem illum, de substitutis medicamentis, qui inter Galeni opera reperitur, legitimum esse Galeni, suadebam pro Calamo odorato Sphagnum suppeditari, sed quùm tractu temporis diligentiùs accuratiúsque rem expendissem, reperissémque scatere librum illum absurdissimis, ineptissimísque documentis quamplurimus (vt in præcedentibus dictum est) in aliam venire sententiam postea coactus sum. Quamobrem minimè quidem rectè factum videtur, pro odorato Calamo supponi Sphagnum, id est, arboreum Muscum, quùm huic Dioscoridis testimonio adstrictoria tantùm insit facultas: Calamo verò contraria: quippe, qui & menses cieat, & vrinas, & aquæ subter cutem opem mirificam ferat. Quid autem eius vice suppeditari possit, ex veterum testimoniis mihi non satis constat. Non displicet tamen eorum opinio, qui vulgarem Calamum odoratum, quem esse Acorum non dubitamus, pro legitimo odorato Calamo substituunt: Non ea propter, quòd voluerim hoc esse verum Calamum odoratum, sed quoniam Acorum non solùm odorato Calamo vires obtineat pares, sed quòd etiam venenis resistat. Nec alia sanè ratione factum putauerim; vt Acorum in Calami odorati locum receptum sit, tum à Medicis, tum à Pharmacopæis, quàm, quòd quùm priores Medici odorato Calamo se destitutos cernerent, Acorum semper eius loco suppeditarent. Quò postea facilè factum est, vt se totum in Calamum commutauerit. Præterea, si quis radicem expendat, quam ob odoris præstantiam Angelicam vocant, fortasse non displicebit eam in Calami odorati locum substituere. Cit enim vrinam, pellit menses, prodest tussientibus, aqua intercute

Calamus odoratus.

Cur Acorus Calamus odoratus vocari cœperit.

Angelica vires.

O labor

laborantibus,& (vt sexcentis constat experimentis) aduersatur venenis, venenosorúmque animalium morsibus, & pestilentem auram fugat. Sunt etiam qui Melanthij semen proponant, quorum opinionem etiam non improbamus: Sed magis priora placent.

Xylobalsamũ

XYLOBALSAMVM, quod in Myropolijs habetur, adulterinum est, & ex Myrto,(mea sententia) decerptum. Verùm quùm lignum seminis vires habeat, Cubebas supponerem, quas superius pro Carpobalsamo supponendas esse diximus. Adhæc rectè quoque factum crediderim, si quis flauum Santalum substitueret, vel Caryophyllorum pediculos, nobis Italis vulgo vocatos Fusti di Garoffani.

Ratio miscendorum medicamentorum quæ in Theriacam veniunt.

RESTAT modò dicendum,quo ordine,quáve ratione Theriaca rectè probéque parari debeat, quùm ad manus fuerint omnia,quibus præstantissima hæc Antidotus parari solet. Id enim facilè assequemur, si Galenum consulamus. Quippe is libro primo de Antidotis Theriacæ compositionem nos docet his verbis. Primùm itaque dissoluenda erunt vino macerata hæc medicamenta, nempe *Myrrha* & *Crocus*: si tamen ita facere tutiùs tibi visum *fuerit*, *nec* ipsum, quia humidus sit contundere. Succi autem omnes ideò vino macerantur,vt & dissolui queant, & faciliùs læuigari, Sagapeni dico, Panaces, Papauerísque, cuius liquorem Opium vocant. Acatia quoque, quùm humida tibi visa fuerit, nec ad contundendum facilis, Hyppocistidis item, & radicis dulcis succus. Thlaspis autem, & Napi semina primò quidem, sicut & ante me alios fecisse videram, in mortarium vnà cum aliis contundendis ipse quoque coniiciebam. Inde verò quùm ipsa pilæ concauitati adhærere ob tenacitatem sedulus animaduertissem,melius esse duxi sola in alio mortario prius attrita vino superinfuso macerare,quoad exactè dissoluerentur,dissolutáque post modum cæteris, quæ peculiariter vino macerantur, ac diluuntur, admiscere. Thus quoque per se solum in mortario seorsim læuiter comminuere satiùs est, ne in placentam coeat, tum vbi comminueris & excusseris promptum habere, quò reliquis, vino maceratis, cùm placuerit, ipsum inspergas. Nam Gummi & vino macerare, & ipsum per sese, vel cum Thure læuigare necesse est. Hæc igitur

quo

quo diximus pacto omnia præparentur, atque humida quidem ex vino dissoluantur, sicca verò in puluerem redigantur. Quo tempore autem cuncta simul miscenda erunt, Resinam Therebinthinam in vase duplici primum colliquabis, tum Styracem, & Galbanum antea pistillis ferreis rotabulísve confracta, mellísque crudi parumper instillabis, hæc simul atque effuderis, & manibus complanaueris, mellis aliquantulum, Resinæ quoque liquefactæ affundes, atque ita vase cooperto ea rursus liquari permittes. Melius est enim his rebus impositis nondum mel admiscere, sed adoperto vase, quod aquæ innatat, vt elixentur permittere. Interea dum ista liquefiunt maceratis ex vino rebus, siccas medicinas eatenus adiicies, & commiscebis, quousque spissa esse satis videantur. Atque ita paulò pòst in mortarium magno cocleari, liquefacta, tepida tamen transpones, robustúsque aliquis homo tunc ipsa commisceat. Ac postea, quàm bene inter se commixta, atque in vnum corpus redacta fuerint, densáque iam quodammodo videri cœperint, mellis moderatè decocti, & proculdubiò despumati partem quandam superimmittes, postea contusarum medicinarum portionem quandam, deinde rursus mel inseres: postea liquefacta, sed tepida infundes. Postremò quicquid pulueris, & mellis supererit admiscebis, vehementer omnia magno in mortario, magnáque tudecula commiscendo, cùm verò tudeculæ ductu in mortario omnia coierint, tum in pilam tranferenda sunt, atque ferreis rutabulis diligenter extersis, ne quid rubiginis insistat, sine intermissione contundenda. Rutabulum verò subindè Opobalsamo perunges, ne subigendarum rerum tenacitate obtineatur, néve difficulter se inde ab attollentibus resistat. Vt igitur opus expeditè procedat, imas rutabuli partes Opobalsamo frequenter inungere conueniet, atque Opobalsamum hac vna in re totum absumere. Melius est autem in Sole Theriacam commiscere, sic enim citiùs in vnum corpus simplicia coeunt, dúmque hoc faciemus, pilam in qua Antidotus admiscetur, operiemus. At post quatuor, aut quinque dies rursus in Sole ipsam eodem modo commiscebimus, eandémque sex septémve dierum spatio interiecto, iterum atque deinceps repetemus, donec menses duo, vel quadraginta dies saltem compleantur. Hactenus quæcunque conscripsimus ad

Theriacæ vim augendam pertinent, quæ verò mox subiungam ad colorem. Danda namque est opera, vt nigram Theriacam conficiamus, nam hoc etsi quo pacto in consuetudinem venerit, nesciam, quisquis tamen hunc colorem non consequitur, irridetur, quanquam nulla coloris qualitate medicamenti vis immutetur. Nigra verò Theriaca non erit, si Chalcitis flaua luteáve, dum vritur euaserit: Chalcitis enim particula quantumuis minima colore suo Theriacam inficit. Ne quis igitur hac quoque in re frustretur, iis quæ dicam mentem adhibeat. Quatuor Chalcitis drachmas cum Theriaca solummodo capiat, multò plures assare conueniet hoc modo. Coniice in exiguam ollam Chalcitis crudæ drachmas non pauciores quadraginta, postea succensis carbonibus, ollam absque operculo in medio prunarum statue. Cúmque liquefactam videris Chalcitim, ac quæ leuissima & spumosa pars eius est innatare, statim ollam ab igne amoue humíque colloca, nec vt aliquando solebamus, sicuti qui ignem accendunt, ipsi insufflabis, mirandum est enim, quantum ita faciendo luteus flauúsque color emergat. Non tamen in Sole collocanda erit, sed in vmbra donec frigeat omittenda. Hinc postea id solummodo capies, quod supernè spumeum fuerit, quódque neque luteum, neque flauum, neque pallidum est. Deinde experiundi gratia aliquantum eius, quod probaueris accipe atque comminue & num quis ex supradictis coloribus appareat inspice. Nam si qualis accepta est, viridis, aut cinerea manserit, drachmas quatuor ipsius impones. Talem namque Chalcitim exiguam inuenies etiamsi multam exusseris. Quæ ad componendam conficiendámque Theriacam requirebantur, omnia iam absoluimus. Hactenus Galenus.

✱

PETR

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino S. P. D.

Agitur de quibuſdam plantis à Cortuſo Matthiolo tranſmiſſis.

QVis literis vbique humanitate, & beneuolentia refertis, quibus ad me reſcripſeras, nihil hactenus reſpondere potui aulicis negotiis impeditus, non negligentia retardatus. Perlegi autem illas magna cum delectatione. Nam vt refertæ ſuauiſſimis plantarum, ac florum odoribus, ita ſanè iucundiſſimæ mihi fuerunt, ſpatiabor itaque nunc in tuo plantarum viridario, inter quas, prima, quæ mihi ſeſe offert, eſt

GINGIDII integra planta, quæ quò perfectior altera, quam prius ad me miſeras, eò gratior mihi eſt. Nihil enim imperfectum, mutilúmque, ingenui hominis deſiderium explere poteſt. In priore altera nil aliud videri poterat, quàm foliorum, & caulium facies. Iam nunc video genuinũ Gingidium non eſſe Cherophyllum, vt mea ſemper fuit ſententia contra Fuchſij & Ruellij opinionem. *Gingidium.*

VIOLAS Marianas Dodonei, legitimum eſſe Medium iam facilè conſentiam, cùm naſci eas inter ſaxa, tuo ipſius teſtimonio factus ſim certior. Semen quod mittis, terræ committam ad finem Autumni, & poſthac obſeruabo diligenter quàm diu latitet anteaquam germinet. *Medium.*

SCAMONIVM quod antea miſeras, è Syria (vt putaram) eſſe allatum, quàm libenter audio, ſed eius flores, quos vnà, cum aliis plantis ad me te trãſmiſiſſe ſcribis, nondum ad manus meas peruenerũt. Dolerẽ ſanè ſi aliquo impedimẽto alicubi detinerẽtur, quò ad me deferri nequirẽt. *Scamonium.*

QVOTQVOT Thlaſpi tibi ſunt genera, ſeptem, octo, vel plura, ea omnia videre cupio, admiraturus poſthac naturam, quòd in fingendo Thlaſpi tanta artificij varietate, vti voluerit. *Thlaſpi.*

PERIPLOCAE repentis hiſtoriam perquàm diligenter legi. Eam è tuis literis in mea commentaria trãsferre decreui. Sed gratiſſimum mihi feceris, ſi vnam, vel alteram eius ſiliquam ad me tranſmiſeris. *Periploca.*

Smyrnium. SMYRNII Cretici radicem, quam terra conditam te misisse ais, nondum hactenus videre licuit. Vereor sanè ne quispiam in itinere eam nobis abstulerit: quòd sciam nõ deesse nostris laboribus inuidentes, qui nostrarum plantarum furtis inuigilant. Semen quod à te missum habeo suo tempore seram, quanquam in Boæmico solo rara peregrina prouenniant, quæ vno, vel altero anno non degenerent.

Veneficũ Scolopendrium. DE VENEFICO Scolopendrio, etsi nunc nihil ad ea, quæ petieram, respondes: cùm tamen pollicearis, id aliâs te facturum, expectabo donec maior mihi satisfaciendi tibi sese offerat commoditas.

Marum legitimum. PVLCHERRIMAM, ac rarissimam plantam, quam Arabs ille insidelis perperam Symphytum petræum vocabat, omnino tecum sentio, legitimum esse Marum. Habet enim omnes Mari notas adeò perspicuas, vt Tiresia cæcior fuerit, qui hanc non agnoscat esse Marum. Folia illi sunt Amaraco candidiora, & flores Origano similes. Primo gustatu folia amarorem relinquunt, quem deinde acris sequitur sapor: qui tamen (vt Galenus inquit) ab amaritudine vincitur. Hanc stirpis imaginem gratissimam futuram censeo omnibus rei herbariæ studiosis. Noscent enim posthac quantum facie Marum ab Amaraco distet.

Cytisus. IMAGO quam à Marantæ Cytiso delineatam esse scribis, videtur genuini Cytisi faciem non ineleganter referre: si tamen è solo ramusculo integram plantam iudicare liceat. His cùm accedat etiam Marantæ testimonium, qui Cytisum à se inuentum diligentissimè describit, facilè adducor ad credendum stirpem hanc genuinum esse Cytisum. Velim auté, vt si ab Egidio Cumano nobilissimo viro Cytisi illius ramusculum meo nomine impetrare poteris, illum etiam ad me mittas. Cùm enim tuis literis factus sim certior, me plurimum amari ab illo (quæ sua est humanitas) nõ dubito, quin huiusce rei me compotem facturus sit.

Rhabarbarũ. NON parum sanè placet intellexisse Rhabarbari historiam, quam vnà cum eius icone antea ad me misisti, à Ioanne Baptista Ramusio in lucem editã, homine meo quidẽ iudicio, integerrimo, docto, & omni genere virtutũ claro. Placuit mihi semper admodum Ramusii ingeniũ, Nam ad virtu-

Saluiam gallas proferre. tem tantũ à natura factus mihi semper visus est. Ille primus Saluiam mihi videndam obtulit gallas ferentem, tuæ ad me

missæ

missæ similem, quam è Creta allatam dicebat: de quibus nullus est antiquorum, qui meminerit.

Pistacium. PISTACII è tuo viridario ramusculum, eam ob causam ad me missum existimo, quòd à Maranta fortasse excitatus, tibi non placeret Pistacij imago, quę in priori Cómentariorum nostrorum editione, pictoris cuiusdam infidelitate minus rectè appicta conspicitur. Verùm si Commentaria nostra postremò edita is diligentius inspexisset, non fuisset illi opus emendare, quæ nos multo antea tépore emendauimus: nec tibi huiusce suscipiendi laboris causam dedisset.

Irionis plures haberi species PLVRES esse Irionis species iam diu animaduerto. Nam & tua hęc planta Irionum generi notis omnibus correspondet. In mea nullam video notam, quæ Irionem non referat: quanquam non desint blaterones, qui eam damnent. Folio enim est Erucæ syluestris, cauliculis lentis, floribus luteis, siliquis in cacumine gracilibus, corniculatis, semine Nasturtij exiguo, vrentis gustus, nec alibi nascitur quàm iuxta vrbes, rudera & hortos, quæ omnia suo Irioni reddidit Dioscorides. Tua maioribus conspicitur siliquis, grandiore semine refertis, quò fit, vt censeam meam fœminam, tuam marem esse Irionem, vel è contra fortasse.

Elichrysum. NIHIL dubito quin planta, cuius ego imaginem dedi, legitimum sit Elichrysum, quod Italia profert, à tuo tamen notis quibusdam diuersum, quod etiam sæpe hic in Boemia vidi, Creticum verò nunc primum tua liberalitate agnosco.

Pimpinella maior. MAIORI Pimpinella nostrate, quam quidam Sanguisorbam vocant, vbique hîc prata referta sunt: quemadmodú & in Vngaria, vbi copiosissimam nasci vidimus.

Melilotum. NE dubita quin MELILOTVM tuum, legitimum sit. Nam præter id. quòd eius notæ omnes legitimo correspondent, nihil differt à meo, quod ex Campania allatum est.

CAVDA Vulpina, Græcis ἀλωπέκουρος vocata, è Lagopi esse genere tecum sentio. Sed an hæc ἀλωπέκουρος sit, de qua meminit Plinius lib. 21. ca. 11. non ita facilè asseram, nisi eius folia perpetuò virescere intelligam. Vulpinam caudam enumerat Plinius inter herbas, quibus æterna sunt folia. Sed an etiam in hoc Plinio fides adhibenda sit, anceps quidem sum: *Plinii erratū.* cùm is inter easdem plantas Heliotropium habeat, cuius planta circa finē Autumni emoritur, nec citius repullulat, quàm media æstate.

Semperuiuũ magnum. MAGNI illius semperuiui imaginem, cuius plantam Corcyra istuc transmissam esse scribis, magna cum admiratione sum contemplatus ob rei nouitatem. Iussi in lignea tabella perquàm diligenter eam delineari à peritissimo pictore, vt excisa edatur in lucem.

Dactyli. Palma Elate. DACTYLOS suis racemis hærentes, vnà cum eorũ inuolucro, quod Palmam Elatem vocant, a clarissimo Faloppio accepi superioribus diebus, quibus nihil mihi gratius esse poterat. Quo tempore eorundem imagines cum tuis literis mihi etiam sunt allatæ, Placent quidem icones ad amussim appictæ, sed lõgè magis Elate ipsa sicca, & Dactyli suis racemis hærentes. Debeo Faloppio non solum de hoc munere plurimum, sed quòd etiam Musæ summitatem vnà cum *Musa imago.* fructibus & icone ad me transmiserit: quinetiam & Mixæ ramusculum, hærentibus adhuc Sebestenis. Hæc enim tam rara, támque paucis nota, mihi gemmis, ac margaritis longè sunt cariora. Edentur hæc omnia Deo Opt. Max. volente in omnium studiosorum commodum. Nihil enim tam rarum, tam carum mihi fuit vnquam, quod non voluerim commune esse omnibus. Elates historia quam describis, gratissima mihi est, quòd vnà cum imagine Commentariis meis plurimum splendoris addere possit.

Smilax glãdifera. ARBORIS ramũ, quẽ Smilacis esse cẽses, de qua inter glandiferas arbores meminit Theophrastus, adeò descriptioni correspondet, vt facilè consentirem è genuinæ Smilacis arbore esse rescissum, si glandes haberet. Atqui sterilis cum sit, cogor etiam a meipso dissentire.

Visnagha è Syria. PLANTA, quam Syri à quibus eam afferri scribis, Visnagham vocant, cuiusque vmbellæ festucis vtuntur Hispani, ac etiam quidam Itali principes ad expediendos dentes Lentiscini dentiscalpij vice: quòd non solum tenaces sed odorati habeantur, nil aliud contemplanti mihi repræsentare videntur: quàm domesticæ Pastinacæ speciem. Si itaque ab Vnguentariis, qui eius vmbellas Venetiis vendunt, semen habere poteris, facilè comperies, vbi satum enascetur, an ego vel qui Meum, vel Ammi eam esse censent, rectius iudicauerint.

Verbascũ folio cornicularis papaueris. VERBASCVM folio cornicularis Papaueris, de quo meminit Dioscorides, tua tantum liberalitate nunc primũ agnosco. Placent inter cætera flores, quod in aureo meditullio purpu

purpureis floccis niteant. Sed aliud ego Verbascum vidi in Iapidiæ montibus, flore in vniuersum purpureo à Blattaria diuersum.

Chamæleo niger. EANDEM nigri Chamæleonis imaginem huic tuę per omnia similem accepi superioribus diebus, vnà cum ipsa plãta, ab ipsomet Maranta, vnà cum Musæ icone. Verùm si sententiam meam syncerè tibi narrare debeam, plura sunt, quæ in Marantæ Chamæleone desideranda videntur: de quibus cùm fusiùs aliàs scribere statuerim ad ipsummet Marantam, non est, vt de ea tecum hic pluribus agam. Habeo enim non pauca argumẽta, quę huic Chamæleoni nõ parũ refragãtur.

Angelicæ semen. ANGELICAE radice nigra semen, curabo vt habeas. Nascitur enim copiosa in nostræ Boemiæ montibus, & in Misnia nobis contermina.

Glaux. PLACVIT mirum in modum GLAVCIS historia. Cũ enim iã intelligã in Veneti maris littore prouenire hãc, folio (vt apparet) Cytisi cãdidiore, flore aureo facilè adducor ad credendum, ꝙ hæc quã misisti legitima sit Glaux.

Equiseti plures species. EQVISETI plures, quam duas, haberi species, nunc primum animaduerto, ex hac quam à te missam inspicio. Respondet namque Equiseti maioris descriptioni omnibus suis notis, adeò vt credam tuam hanc genuinam esse Dioscoridis Hippurim, quòd radice sit lignosa, & plãta vegetior ac firmior tota.

CVR Somnificum Solanum appellaueris eam stirpem, mihi nouã, quã antea miseras, quamque quidã luteũ Hyosciamũ rectè (meo quidẽ iudicio) esse censent, nunc primum intelligo. Quare eos accusabo, qui perperam hanc Somnifici Solani appellationem invulgarem conuerterunt vsum.

Seriphii Absinthii examinatio. SERIPHIVM absinthium, quod Alexandria Aegypti allatum esse scribis, pulcherrimum mihi visum est. Nam longè magis Abrotanum paruum, id est, fœminam, refert, quam Seriphiũ, quod ad mare in Italia prouenit. Hoc enim non adeò tenuis herbula est, nec Abrotano paruo simile, quanquam sapore, odoris graueolentia, & seminis exiguitate, Seriphio correspõdet. Quinetiam quòd tantum in maritimis locis proueniat. Cæterũ cũ tuũ, hoc nõ solum minori Abrotano correspondeat, & pumila admodum sit plãta, sed etiã in Aegypto proueniat vbi nasci Seriphiũ vnà cũ Dioscoride testatur etiã Plinius, adducor facilè vt credã, id esse ge-

nuinum Seriphium Dioscoridis. Nec me ab hac amouebit opinione, quòd absurdum admodum credere videatur, pro Oliuæ ramo, tam exiguam herbam detulisse in sacris Isiacis sacerdotes, cùm id tanquam addititium ex Dioscoride non transcribat Oribasius, & alia plura sint in hoc capite deprauata: quædam verò ex aliis autoribus addita, quæ non ad Seriphium, sed ad Ponticum Absinthium spectant. Malè autem legitur in hoc capite nasci Seriphium copiosissimum in Tauro monte iuxta Cappadociam. Quilibet enim intelligit, qui prorsus non fuerit stupidus, quòd nihil sit absurdius, quàm marinum Absinthium in montibus nasci. Nam hoc totum ex præcedenti capite ab Absinthij Pontici historia, ad Seriphium translatum est, quemadmodum & illud, quòd eius pabulo maximè pinguescant pecora. Siquidem hoc, vt Theophrastus inquit libro 9. ca. 18. Ponticum, non Seriphium facit. Quæ omnia scriptorum infidelitati, temeritatique sunt ascribenda.

Seriphii caput Dioscoridis pluribus in locis deprauatum.

Centaurium Marinum.

QVOD Marinum Centaurium appellas, sunt qui marinam Anagallidem vocant. Aliàs hanc plantam vidi, sed tanquam ignotam neglexi: si quid vlterius scripseris de eius facultatibus, id erit mihi gratissimum.

GELSIMINI vulgaris fructus, quem misisti, Lupino non absimilis, eò magis placuit: quò rarior habetur, nec id crederem, nisi viderem ipse, & te huiusce rei haberem autorem. Nusquam enim audiui Gelsiminum fructum ferre.

Buxus syluestris.

SYLVETRIS Buxus, res noua etiam mihi est, nec habeo (quod meminerim) qui de eo inter antiquos mentionẽ fecerit. Libenter abs te audierim, an ligni materies alteri Buxo correspondeat.

VENIO nunc ad Marantam, ob duriora quædam eius in me dicta iam calamum in eum stringere statueram, quum tamen illum se per literas purgaturum apud me intelligam, & locum in Lonchitide, in quo fidem meam infirmare nititur, emendaturum, tuis prudentissimis consiliis libenter obtemperabo. Cupio enim tui & Pinelli viri nobilissimi causa, Marantæ amicitiam conseruare, si tamen ille honoris mei rationem habeat, & suum recognoscat errorem. Scio quidem vos esse homines, qui famæ existimationisque meæ rationẽ habeatis. Vale.

PET

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Iulio Moderato, Ariminensi Pharmacopæo S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Anacardinam Antidotum veniunt.

ACcepi literas tuas, quibus confecturus Anacardinam Antidotum, plurimum dubitare scribis, quid pro Burungi in ea tibi fuerit addendum, quum variæ de eo sint Scriptorum opiniones, ob idque petis, vt in re hac meis te iuuem consiliis. Egó verò ne videar hoc laboris potius subterfugere, quàm quòd putem tibi fortasse ac cæteris satisfacere posse, recusare sanè non possum, ob tuam singularem erga me obseruantiam, quin tibi his aperiam, quid de Burungi mihi semper persuaserim, contra eorum omnium opinionem, qui hactenus de eo commentati sunt. Varia sanè ac diuersa (vt rectè ad me scribis) extant de Burũgi recẽtiorum placita. Atqui tametsi plerique in censendo hoc medicamento non parùm laborauerint, nullum tamen reperio, qui rectè (quantum coniicere possum) exposuerit, quid Mauritanis designet Burungi, tanta est apud Arabas interpretum confusio. Siquidem Luminare maius vocatum Burungi Cubebas interpretatur, sed eius mihi haud placet opinio, tùm quòd friuolis admodum nitatur rationibus, tùm etiam quòd rei Medicæ imperitus multa confundat medicamenta. Cordus deinde cuius doctrinam in componendis medicamentis omnes ferè sequuntur Germani ac Bohemi, Erucæ semen Burungi loco admiscet. Sed qua ratione, quaúe authoritate id fecerit, silentio præteriit, quò fit, vt nec illi sit assentiendum. Monachi qui in Damascenum Commentaria edidêre, etsi primò fateantur nihil compertum habere ob varias Arabum lectiones, quid sit Burungi, Melissam tamen, vel Cubebas eius loco sumendas suadent, quanquam & ipsi nullis nitantur apertis rationibus, nec authorum monumentis. Præterea vt suam tueantur sententiam, & eorum refellant opinionem, qui Burungi Nigellam interpretantur, authorem quendam (ego hunc Syluium crediderim) nouarum interpretationum accusant, quòd dixerit nosci posse Burungi Melanthium designare ex Auicenna, ac

Burungi examinatio.

Luminaris maioris opinio explosa.

Cordi sententia improbata.

Monachorum opinio non accepta.

na ac Serapione, qui Nigellā habent Burungi loco. Quippe hoc pertinaciter(vt Monachi solent)negantes affirmant Auicennam,Serapionémque(perperam tamē) præter Nigellam habere etiam Burungi. Cæterum hoc falsum esse conuincitur,quum horum nemo in hac Antidoto,nec aliis duabus sequentibus Burungi meminerit. Quò fit, vt non ignorantiæ tantùm,sed etiam mendacij sint arguendi.Monachorum opinionē pariter & errores videtur sequutus Fuchsius vir alioqui doctissimus, tùm quòd & ipse Melissam imponat, tùm etiam quod scriptis mandauerit Auicennam quinto canone in huiusce Antidoti descriptione Burungi etiam præter cætera meminisse,quum tamen id(vt prædiximus) sit falsum. Quandoquidem in exemplari nostro,quod est ad manus ab Andrea Bellunēsi restitutum, nusquam extat Burungi mentio.Quò fit,vt non possim non mirari Fuchsium alioqui doctissimum, prudentissimúmque virum, quin & Monachorum sectatorem acerrimum,quòd iis hic tantam adhibuerit fidem,vt eorum potius crediderit testimoniis, quàm quòd vellet tantum subire laboris,vt hoc loco Auicennam inspiceret. Quòd autem,nec Auicennam inspexerit,nec legerit, id manifestum præbet indicium, quòd scripserit Anacardinæ descriptionem apud Auicennam in nullo prorsus variare ab hac,quam describit Damascenus,ob idque magis hanc Auicennæ,quàm Damasceno Medico acceptam referre debere: quod tamen falsum deprehenditur. Siquidem longè alia est Auicennæ descriptio,quùm Spodium,Cardamomum, minus Gingiber,Piperis arboris radices, & Anisum admittat, quorum non meminit Damascenus.Nec è cōtra capiat Chepulos,Castoreum,Costum, Saccharum, nec Lauri baccas, quibus suam idem conficit Damascenus.Præter id censet idē Fuchsius Serapionis authoritate fretus Burungi,siue Berungi Aphris,nil aliud designare,quàm Melissophyllum, quod ipse Melissam suo Arabico idiomate Bedarangie & Bedarungi vocet,& vt suam tueatur sententiam dicit Serapionis codicem hoc loco interpretum inscitia esse omnino deprauatum,& legi debere Burungi,non autem Bedarungi,quùm nil aliud Aphris sit Bedarūgi,quàm Ocimum. Sed ipse (quantum video)non omnia apud Arabas perlustrauit. Siquidem tametsi id scriptum reliquerit Auicenna,Serapio tamē Ocimum Bedarungi nusquam appellat, sed Berengemisch Berendaros

Fuchsii erratum.

rendaros & Berendarog, vt facilè apud ipsum videre est. Rasis verò libro xxi. Continentis Badurungi Ocimum vocat. Et libro de Arabicis nominibus Basilicon, inquit, latorum foliorum appellatur Arabicè Baduraig. Quæ omnia facilè ostendũt, nihil solidi ab Aphris adeptum esse Fuchsium, quo rectè probari possit Burungi esse Melissophyllum. Cęterùm, nec eorũ argumenta probanda putauerim, qui Melanthium pro Burungi admisceri contendunt, eò quod Auicenna, ac etiam Serapio nigellam habeant, & Burungi non meminerint. Quippe quùm ij (vt prædiximus) præter nigellam alia plura habeant simplicia, quorum nulla Damasceno fit mentio, rectè sanè haudquaquam affirmari potest, an Nigella potiùs, quàm Cardamomũ, vel Piperis radix, vel Zingiber, vel Anisum, quorum ij speciatim meminêre, Burungi loco fuerit vsurpandum. Cæterùm vt tandem meam de Burungi tibi aperiam sententiam, putauerim ego legi debere Durungi, non autem Burungi. Durungi enim Auicennæ secundo Canone Doronicum designat. Quod ad hanc Antidotum parandam admodum competere videtur. Quandoquidem Doronicum Serapionis & Auicennæ testimonio, cor mirificè roborat animumque hilarem reddit. Neminem enim latere crediderim, qui se Medicum profitetur, medicamenta ea, quæ ad cordis præstant affectus, facere etiam plurimum ad Cerebri morbos, quùm spiritus attenuent, clarioreśque reddant, ea tamen intelligo, quæ facultate sunt calida. Facilis enim, ac lubricus fuit Calcographi lapsus, qui D. in B. nimia fortasse manus properantia vertit, dum characteres con nectebat. Namque vbi D. inuersum fuerit, in B. mox conuersum videtur, quò fit, vt Durungi non Burungi legi debeat. *Burungi explanatio.*

PETRVS ANDREAS MATthiolus Medicus, Bono Baldino Myropolæ S. P. D.

Examinantur quædam medicamenta, quæ veniunt in Trypheram Saracenicam.

Araturus Trypheram Saracenicam magnam Ioannis Damasceni, quæris datis ad me literis, quid pro Secacul, quid pro Seitaragi siue (vt quidam legunt) Sitharegi, quidue pro Origano Persico fuerit

fuerit immiscendum, quùm hactenus à nemine in hisce censendis medicamentis tibi fuerit satisfactum. Qua in re non possum petitioni tuæ non morem gerere, tum vt cognoscas me tuam de me confidentiam, non parui facere, tum etiam ne si silerem, fortasse censeres Arabum medicamenta me non ita exactè explorasse perinde ac ea, de quibus Dioscorides scripsit. Vt itaque de Secacul in primis meam ad te scribam opinionem, nihil dubito hallucinari eos, qui putant Secacul esse Eryngium, ac pariter eos (vt Manardus Ferrariensis) qui hoc idem existimant esse Polygonatum. Etenim Pisi folia, vt Secacul, Polygonatum non habet, nec flores purpurascentes violæ maiores, sed minores, albicantesq;. Præterea Secacul Serapioni radicibus nititur pollicis crassitudine, & indicis longitudine. Contra verò Polygonatum, quòd multo longioribus sit radicibus. Adhæc (vt testatur ipse Ioannes Damascenus, ac pariter Serapio, vbi de Secacul, sacharo, vel melle asseruando scribunt) eius radices cinereo exterius cernuntur colore, solida intus matrice, atque neruosa, quæ omnia in Polygonati radice desiderantur, quùm candida admodū sit, fragilis, & nulla intus matrice. Quòd autem non sit Eryngium, in Commentariis nostris satis superque probauimus, præsertim quùm Secacul nusquam planta fuerit aculeata. Re autem vera Secacul radix est Indica: Hoc enim testatur Auicenna libro v. vbi sic habet. Secacul sunt radices Zingiberi similes, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, quùm sunt recentes conditum in loco suo. Apud nos autem humectantur in primis, in aqua calida: Quæ etiam ad vnguem Serapioni, de eo pariter scribuntur, vbi de pluribus Saccharo, & melle asseruandis egit. Quibus palàm est Secacul radicem esse peregrinam, quæ ex India olim conuehebatur. Sed quùm iam diu ad nos conuehi desierit, cogimur eius loco alio quopiam vti medicamento. Quamobrem suaderem ego, vt pro Secacul Pastinacam, tùm satiuam, tùm etiam syluestrem supponeres: quùm Pastinaca vtraque iis ferè viribus præstet, quas suo Secacul ascribunt Mauritani. Cæterùm Seitaragi siue Sithargi, siue Sythragi (Synonyma hæc sunt apud Arabas) plura quidem designare nemini fuerit ambigendum, qui eius historiam apud Serapionem & Auicennam legerit. Quandoquidem, quanquam nil aliud Serapioni est Seitaragi quàm Dioscoridi Iberis, siue Lepidium

Secacul examinatio.

Secacul radix est Indica.

Quid loco Secacul supponēdum.

dium, Auicennæ tamen Seitaragi tria genera clarissimè explicātur, quùm inquit: Et ille qui est Indus, sunt frusta ligni parua, tenuia, & cortices sicut Caryophylli: Et ille, qui est fructus declinat ad rubedinem, nigredinemque: Et Saitaragi quidem oritur in parietibus antiquis, vbi non foditur, neq; aratur, & habet folia sicut folia Nasturtij, & in æstate sunt folia plurima, quorum sapor, & color assimilatur Cordumeni. Hæc ille. Quibus clarè satis patet tria esse Auicennæ Seitaragi genera: quorum postremū nulli dubium est, quin legitimam Iberim designet. Interpretis tamen error vnicuique patebit, vbi legitur hanc plantam odore, & sapore esse Cordumeni: Quippe non Cordumeni, sed Cardami, id est Nasturtij legendum est. Quæ verò medicamenta ex iis, quæ nostris in Myropoliis habentur, cætera duo genera præ se ferant, nullus hactenus (quòd sciuerim) rectè explicauit. Nec probanda videtur Monachorum sententia, qui in Damascenum commentaria edidere: Quippe qui perperam sibi persuaserint, nil aliud Mauritanis Seitaragi designare, quàm Indicam Casiam, veterem Auicennæ editionem sequuti. Siquidem Alpagus ille Bellunensis, qui magna diligentia Auicennæ volumina restituit, libro V. in confectione Philosophorum, in Tryphera magna, quùm in prima, tùm etiam in altera in Electuario de granis viridibus aliisque nonnullis, vbi Gerhardus modò Casiam simpliciter, modò Casiam Indicam vertit, Casiæ huiusce loco Arabicum nomen Saitaragi siue Sythragi restituit. Id quod fecisse eum arguit, quòd Arabicæ linguæ peritus pro certo sciuerit, Arabicum hoc nomen nullo pacto ad Casiam referri posse. Cæterùm cogitanti mihi num primum, ac secundum Saitaregi genus, de quibus meminit Auicenna, ad nos aduehatur & in Myropoliis extet: statim sese mihi censendas obtulerunt odoratæ festucæ illæ Caryophyllorum instar, quas nos vulgo vocamus Fusti di Garoffani, &c. quin & fructus illi Caryophillis tumidiores insipidioresque, quos Italicę Seplasiæ Antophyllos & Pseudocaryophyllos vocāt. Siquidem festucæ illæ primum, hi fructus verò secundum Saitaragi genus apud Auicennam præ se ferre videntur. Frusta enim Caryophyllorū ita nobis appellata priori Auicēnæ descriptioni, q̄ maximè cōgruere vidētur, quū ait: Sūt frusta ligni parua, ac tenuia, & cortices sicut Caryophylli. Verùm puto

Interpretis Auicennæ erratum.

Monachorum sententia explosa.

Caryophyllorum festucæ Saitaragi primum genus.

Antophylli Saitaragi secundū genus.

puto subesse interpretis, vel scriptoris mendam in dictione cortices, quùm Caryophylli cortices non sunt, sed fructus, & comparatio omnino absurda videatur: quapropter putauerim ego ita legendum: Sunt frusta ligni parua & tenuia, odorata, tãquam putamina Caryophyllorum. Etenim nulli dubium est frusta illa seu festucas, quæ inter Caryophyllos abũdè reperiuntur pediculos esse & putamina Caryophyllorum, quæ a Gerardo perperam (vt alia innumera) cortices sint translata, quùm cortices etiam putamina appellentur. Ideóque a Brasauolo alioqui doctissimo viro, ac acerrimi ingenij, dissentire cogor, quippe, qui minùs rectè existimauerit Seitaragi primum genus esse Carpesium: quum hoc Galeni testimonio ex Pamphylia afferatur, & ingens eius prouentus habeatur in Syria: Saitaragi verò primum genus Indicum sit medicamentum. Præterea Carpesium nullo Caryophyllorum odore commendatur, nec vllam cum Caryophyllis habet cognationem neque similitudinem, sed omnia sunt illi (vt Galenus inquit) Phu vocato similia. Adhæc quum Auicenna de Cubebis scribens cap. xxxvii. secundi libri, nil aliud scribat quàm Carpesium, nullo sanè pacto rationi consentaneum videtur, quòd Seitaragi illi Carpesium designet. Atque si fructus, quos Italicæ Seplasiæ Antophyllos vocant parumper expendamus, non sanè absurdum videri debet, si hos dicemus facilè esse posse Seitaragi secundum genus: quippe hi fructus sunt è Caryophyllorum genere colore ex atro rufescente. Nam & hi expetuntur ad composita medicamenta, quæ ad corporis imbecillitatem præstant, ideóque rectè Nicolao Myrepsico in suo Diathamaro adduntur. His itaque rationibus mihi omnino persuasum velim, nil aliud Seitaragi Indici loco in hac Tryphera imponi debere, quàm Caryophyllorum festucæ, siue pediculi, quòd odoris sui fragrantia, & virium robore maximè hic ad rem faciant. Quod autem ad Origanum Persicum spectat, quid tibi certi afferam in præsentia sanè non habeo: nã Persici Origani meminisse Dioscoridem, Theophrastum, Galenum, Plinium aliósque, qui antè, vel pòst claruerunt, Græcos vel Latinos autores (quod legerim viderímque) hactenus non reperi, tametsi apud Arabas illud sæpius inuenerim descriptum in compositis medicamentis, prꝗsertimq; apud Auicennam, qui eius tamen non meminit, lib. secundo vbi

Locus Auicennæ restitutus.

Brasauoli opinio non accepta.

vbi de Origano peculiariter ſcripſit. Origanum itaque Perſicum (vt tibi meam aperiam ſententiam) à loco omnino dictum putarim, videlicet quod apud Perſas proueniat: ſicuti etiam dicimus Phu Ponticum, Rhus Syriacum, Bitumen Iudaicum à locis, à quibus comportantur ea deno minantes. Nec fortaſſe, vt puto, aliam ob cauſam Perſicum Origanum hîc prætulit Auicenna, niſi quod certè ſciret ea in regione prouenire Origanum omnium præſtantiſſimum. Namque apud Perſas diu floruiſſe Auicennam maximè teſtatur Bellunenſis. Nos autem quùm Perſico omninò careamus, Cretico eius vice ſecuriùs vti poſſumus, quàm noſtrate, tum cùm legitimum Origanum non ſit, tum quòd nec ea, quæ Creticum præſtare poſſit.

Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Petro Spezzalancio Pharmacopæo,
Compatri ſuo,
S. P. D.

Examinantur ſimplicia quædam medicamenta, quæ in Antidotum Hæmagogum veniunt.

Magno ſanè ſum deſiderio, vt tuo in Myropolio, quo ſolo hîc Goritiæ vtor, Antidotum Hæmagogum Nicolai Myrepſici paratum habeas. Nam etſi raræ ſint in Italia Seplaſiæ, quæ Antidotum hanc parare ſoleant, quòd pauci vel nulli fortaſſe reperiantur Medici, qui eo vtantur, quùm tamen ego medicamentum hoc pluris faciam, ob mirificas eius ad varios morbos facultates, eóque ſexenties vſus ſim, ipſo carere non poſſum. Velim tamen (vt tua ſemper fuit diligentia) nihil in eo prætermitti, quod inueniri poſſit. Namque vt nullus in parando committatur error, nec aliquid ibi deficiat, quæ in hac paranda Antidoto mihi videntur annotanda, hîc tibi ſtatim aperiam. Primùm itáque animaduertere te oportebit,

Nicolai loca restituta. quòd vbi Nicolai codex interprete Fuchsio semen Intybi habet, antiquus Latinus codex habet Asari. Quod mihi longè magis consentaneum probandúmque videtur. Asari etenim radix Dioscoridi excalfactoria vi, qua pollet, vrinam cit, cutem subeuntes aquas eiicit & menses trahit, quò fit vt longè vtilius huic Antidoto veniat admiscenda, quàm Intybi semen, cuius facultas est refrigeratoria. Præterea tametsi recentior Nicolai editio, eodem Fuchsio vertente, Centaurium maius tantùm admittat: potius tamen mihi videtur acceptanda antiqua versio, quæ maius & minus Centaurium recipit. Quandoquidem Dioscoridi Centauriũ minus menses, & partus extrahit, quinetiam neruorum vitiis succurrit: Galeno item iocinoris obstructiones reserat, & induratos lienes sanat. Quod maximè pollicetur hæc Antidotus, quibus tamen viribus præstandis præfertur coma floribus referta. Alterum verò, nempè maius, quod passim pro Rhapontico vsurpant Seplasiæ, radice sola pollet. Nuper has radices recentissimas à Gargano Apuliæ monte ab Antiano Herbario allatas te comparasse scio, nec aliundè aduectas vidi ego vnquam præstantiores. Eligito recentes, vegetas, ponderosas, sanguineo succo prægnantes. Solent enim citò humorem amittere, vbi calido & sicco loco reponantur. Si itaque cupis incorruptas eas diutiùs asseruare, vel in melle sepelias, vel in magno milij aceruo tela cera superillita circũposita reponas. Adhæc caueas, velim, ne in admiscendo Elleboro Fuchsij opinionem sequaris. Ille enim alioqui vir clarissimus, quòd in antiquo Græco Myrepsici ipsius codice legerit ἑλενίου μέλανος credidit non ἑλενίου legi debere, sed ἑλλεβόρου. Nam quùm adiectiuum μέλανος nulla prorsus ratione, cum Helenio conuenire posse cerneret, non absque manifesta ratione mendam subesse putauit. Atqui longè alia sum ego opinione, quippe qui Helenium non Elleborũ admiscendum censeam: ea omnino ductus ratione, quòd præter id ꝙ sciuerim Græcum Nicolai codicem numerosis admodum vbique scatere mendis, non videam, quid emolumenti in hac paranda Antidoto Elleborum nigrum laboriosum medicamentum, aluúmque non sine incommodo deiiciens præstare possit, presertim quòd ventriculo sit infensissimus, nec menses ciere valeat, nisi pro glande suppositus. Contra verò Helenium. Quandoquidem id Dioscoridis testimonio

Centaurij magni radices è Gargano mõte optima.

Fuchsij opinio improbata.

ſtimonio menſes & vrinas ciet, flatus expellit, & ſtomacho vtile eſt: quæ omnia Antidotus Hæmagogos nobis pollicetur. Quo fit, vt credam, imò omnino mihi perſuaſum habeam, dictionem ἐλενίου neque amouendam eſſe, neque immutandam, ſed dictionem μέλανος potius corrigendam. Etenim (vt mea fert opinio) non μέλανος, ſed Μελανθίου legendum eſt: adeò vt prætermittas nolim, quin Melanthium etiã admiſceas cum Dioſcoride & Galeno opinioni noſtræ aſſtipulantibus, qui Melanthium flatus diſcutere, vrinas ciere, & menſes elicere tradunt. Præter id ne aliquis committatur error in dictione Sinonis, prætermittendum non duxi, quin tibi indicarem quæ mea ſemper fuerit opinio, in hoc cenſendo medicamento. Ego itaque quùm Sinonis nuſquã meminiſſe Rei Medicæ ſcriptores animaduerterim, non Sinonis, ſed Siſonis legendum eſſe putaui. Siſon.n. Dioſcoridi lib.iij. exiguum ſemen eſt, quod in Syria naſcitur Apio ſimile, oblõgum, nigrum, feruens, cuius facultas eſt lienem abſumere, vrinas ducere, remoratóſque menſes trahere: Id quod maximè expetit Antidotus Hæmagogos. Quò fit, vt à Fuchſio diſſentiam, qui Sinonem facit ſylueſtris Petroſelini ſemen, cuius etiam nullus probatus author (quod ſciuerim, vel legerim) meminit. Quin & ab iis diſſentire cogor, qui Sinonem Sium interpretantur, quùm nulla mihi ſeſe offerat ratio, cui aſtipulari queam. Verùm quùm Siſon ex Syria afferri deſierit, Cari ſemen vſurpandum cenſerem, quòd pariter excalfaciat, vrinas pellat, flatus extinguat, & cõcoctionem adiuuet: quod & vt facias velim. Eſt etiam tibi animaduertendum, quòd vbi Grecus Myrepſici codex habet ἐλελισφάκου. id eſt, Saluiæ, Latinus habet Sabinæ. Atqui quum vtraque menſes eliciat, partus & vrinas extrahat, non multum referre videtur, an vna vel altera admiſceatur. Verùm tamẽ cum Sabina omnium conſenſu longè magis Hæmagoga habeatur, quàm Saluia, quòd non ſolum valentiſſimè pellat menſes, ſed etiam ſanguinem per vrinam trahat, nõ poſſum tibi non perſuadere, vt Sabinam pro Saluia adiicias. Poſtremò etſi Græcus idem codex ex hac Antidoto Carpobalſamum excludat, quùm tamen Latina verſio id admittat, ſuadeo vt pro Carpobalſamo, quo omnino deſtituimur, vulgares addas Cubebas. Hæc itaque ſi feceris, nihil nobis verendum erit, quin optimã Hæmagogũ paratã habeamus, Vale.

Siſonis non Sinonis legendum.

Fuchſij ſententia non accepta.

Sinonis loco quid ſubſtituendum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Petro Azaiglæ, Cæsaris Ferdinandi Pharmacopæo S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in auream Alexandrinam ingrediuntur.

Ametsi (vt ex tuis accepi literis proximè ad me datis) iam diu in componendis omne genus medicamentis maximè versatus sis, & in iis etiam cognoscendis non parum insudaueris, non tamen ob id, inquis, tam clarè hac in re ea omnia te esse hactenus assequutum, vt plura adhuc non supersint, de quibus tibi dubitare contingat. Quapropter quùm nunc in paranda aurea Alexandina, nonnulla ibi habeas, de quibus dubitas, quando nihil certi solidíq; hactenus à recentioribus, qui de medicamentorum compositione scripserunt, traditum sit, postulas à me, vt meam tibi de his describam opinionem, quòd fortasse (vt scribis) tibi persuadeas, me hac in re operā tuam cæteris omnibus plus iuuare posse. Ego verò quamuis in medicamentis censendis, tantum me præstare non putem, quantum mihi tribuere videris, non tamen tuæ petitioni vnquã refragabor, non quòd te docere possim, vel velim, quùm mihi iam diu persuasum habeam, te Seplasiarium esse exercitatissimum, & rei Medicæ peritum, sed vt cognoscas quanta tibi satisfaciendi mea sit promptitudo, quantáq; te prosequar beneuolentia. Primum itaque quantum ad Zedoariam spectat, mea semper fuit opinio, quòd legitima ad nos non affeeratur, si ex notis quibus suam Zedoariam describunt Arabes, ea nobis censenda sit, Siquidem Auicenna vnà cum Napello crescere Zedoariam scribit, & radicum portiones esse ait similes Aristolochiæ. Cæterum an longæ, vel rotundæ, id manifestè explicat Serapio, quippe qui Zedoariam scribat radices habere similes Aristolochiæ rotūdæ à qua lōgè sanè abest Zedoaria, cuius passim est vsus. Atqui si meã de Zedoaria cēsuram tibi ingenuè declarare debeam, velim nō ignores me eam radicem verã, legitimámq; tum Auicēnæ, tum Serapionis Zedoariam esse cēsere, quæ Antora, siue potius (vt puto) Antitora nōnullis vocatur, ꝙ plurimū valeat contra

Zedoariam cõmunem vsus non esse legitimam.

Anoora siue Antitora legitimã esse Zedoariam.

contra Toram (ita enim Napellũ appellant quidam) vt suam valere Zedoariam scribit Auicenna. Misit ad me iampridem has Antitoræ radices pro vera, legitimáq; Zedoaria Gulielmus Quacelbenus Curtacensis Medicus apprimè doctus, & in simplicium medicamentorum cognitione diligéter versatus, quæ, vt tu etiam vidisti, quum hîc eras cum Inuictissimo Imperatore Ferdinando vtriusque nostrum Domino Clementiss. non longè à rotunda Aristolochia distare cernũtur. Cuiusmodi etiam fuêre aliæ nonnullæ, quas è montibus, qui Galliam ab Italia disterminant, allatas vidi, tametsi Orientalibus illis minores haberentur. Valere has radices contra venena non solùm testantur Arabes, sed omnes ferè nostræ tempestatis rei herbariæ periti, quippe omnes vno ore clamant, Antoram siue Antitoram præclarissimum esse medicamentum contra venena: Id quod Quacelbenus ipse (vt tu ipsemet suis in literis ad me datis legisti) mihi affirmauit, & ob id incredibili ferè pretio ab Arabibus, qui eam Cõstantinopolim comportant, vendi scribit. Verùm quãquam hisce radicibus Seplasiæ omnes prorsus destituuntur, nolim tamen vt putes me ad te scribere hæc, vt alio quopiam medicamento, quàm vulgari Zedoaria earum vice te vti velim, sed vt tibi declarem aperiámque, quæ sit Arabum legitima Zedoaria. Nam quùm innumeris constet experimẽtis nostri vsus Zedoariam, præstare mirum in modum ad venena, venenosorúmque animalium ictus, quin & pestilentem auram proculdubio arcere, nihil sanè mihi sese offert medicamenti, quod legitimæ Zedoariæ loco conuenientiùs substitui posset, quàm nostri vsus Zedoaria, quæ (vt censeo) meritò legitimæ locum sibi vendicauit.

Prudenter præterea animaduertisti Codicum Nicolai variam esse in quàm pluribus lectionem, vt in hac habetur Antidoto. Quandoquidem vbi Græcus codex habet ἐλελισφάκου: id est, Saluiæ, Latinus antiquioris lectionis legit Saliuncæ, perperam tamen me iudice, quippe qui hunc errorem semper reiecerim in imperitos scriptores. Facit aurea hæc Antidotus ad frigidas cerebri fluxiones, ad delacrymantes oculos, ad dolorificos dentium rumatismos, confert tabe laborantibus, tussientibus, anhelosis, & sanguinem reiicientibus, auxiliatur resolutis: prodest item vterinis affectibus & vrinæ stillicidiis. Quæ omnia facilè Saluia per se præstare potest.

Locus Nicolai restitutus.

Leoniceni, Ruellij, Fuchsii & Cordi opiniones non accepta.

poteſt, Saliunca verò minimè. Siquidem, Plinio teſte, huius radix præſtat tantum ad cohibendas vomitiones, & ventriculum roborandum. Nec velim, vt cum Leoniceno, Ruellio, Fuchſio, & Cordo credas, Celticam Nardum & Saliuncam eandem eſſe plantam, quòd (pace tantorum virorum dixerim) vel Dioſcoridem negligenter legerint, vel non intellexerint, vel fortaſſe deprauatum habuerint. Quippe Dioſcoridis Græcus codex, qui ad manus eſt antiquiſſimus ἀλιὕγγια habet, non σαλιὕγκα vt fortaſſe legerunt optimi illi viri. Conſtat præterea (vt Plinius eſt author) non ſolùm forma & quantitate à Celtica Nardo differre Saliuncam, ſed etiam facultate & natali ſolo. Vt autem de forma primùm & quantitate diſſeram, Saliunca planta eſt folioſa, & adeò denſa vt ferè manu preſſa videatur, quinetiam adeò breuis, vt necti ſanè non poſſit. At Celtica Nardus nec folioſa viſitur, nec denſa, nec adeò breuis eſt planta, vt necti nequeat, quum teſte Dioſcoride in faſciculos probè colligatur, cuiuſmodi eſt, quæ ex Stiria & Carinthia ad nos comportatur in faſciculis. Adhæc Saliunca radicibus numeroſis cohæret, contra verò altera. Præter id ſi Saliuncæ facultates expendas, nihil virium in ea conſpicies, quæ Celticæ Nardo conueniant. Poſtremò ſi natale etiam ſolum conſiderandum nobis fuerit, reperiemus Saliuncam in Pannonia & apud Noricos oriri, Celticam verò Nardum in Iſtria, Carinthia, Stiria & in Liguriæ Alpibus. Quo fit, vt maximè hallucinari deprehendantur, qui cenſent Saliuncam & Celticam Nardum eandem eſſe plantam. At ſi tibi fortè obiiceret quiſpiam, Celticam Nardum hac in Antidoto imponi debere, quòd Saliunca nil aliud ibi deſignet: illi facilè reſpondere poteris, id à ratione abeſſe plurimum, quòd Antidotus hæc Nardum habeat Indicam, quæ quum iiſdem cum Celtica ſit viribus, ea quidem ſuperuacua accederet. His itaque facilè eorum depræhenditur error, qui Saluiam hac in Antidoto non addunt.

Saliuncam à Celtica Nardo differre.

Saxifragia.

Venio nunc ad Saxifragiam, cuius plures habẽtur ſpecies, vt te nõ ignorare nõ ambigo. Verum quænam inter cæteras ſeligi poſſit, neminem habeo, qui rectè decernat. Proinde ſi Dioſcoridis Saxifragia vti volemus, hæc ea ſanè fuerit, quæ Paulo Betonica appellatur. Quippe ramulos profert hæc (vt ille

(vt ille inquit) Pulegio tenuiores, & folio Thymi maiores, vel Saturetæ. Ego verò quum legerim apud Dioscoridem Saxifragiam plantam esse Epithymo simile, putaui quidem aliquam hic subesse mendam: attamen quum mihi persuaserim adeò tenuia illi inesse folia, vt Epithymi modo capillamenti speciem referrent, hac tandem persuasus opinione, herbã quandam nascentem in petris ad calculos renum frangendos, ducendósque maximè vtilem, legitimæ Saxifragiæ loco pingendam curaui. Cæterùm quùm tractu temporis Pauli Betonicam primo loco descriptam repererim, legerimque hanc ad renum vitia vsurpari, contemplatus diligenter plantam, quum animaduerterem illi folia esse Thymi, nascíque inter saxa, quinetiam exiguum esse fruticem: illico inclinauit animus facilè scriptorum lapsu euenisse, vt in Dioscoridis codice, qui passim habetur Epithymo pro Thymo perperam legeretur. Quo postea factum est, vt hanc prioris loco pingi curarem. Hanc itaque si consequi valebis (est enim in Italia iam omnibus cognita) securiùs admiscere poteris, vbi verò eam consequi nequeas, suaderem vt pro ea Ononidis radicis cortice vtereris, quum huic maximè frangendi calculos insint vires. Quid deinde de albo & rubro Arabum Behen censendum putem, id facilè intelliges ex meis in Dioscoridem commẽtariis. Caremus nos proculdubio legitimis hisce radicibus, quo factum est, vt ego rubri Behem loco Tormentillæ, vel Bistortæ radicibus semper sim vsus, pro albo verò minoris Phu, quę si tibi fortasse non placebunt, poteris cum Auicenna vtriusque Behen loco securiùs fortasse supponere, vel tantundem Horminij, vel dimidium ponderis linguæ auis.

Dioscoridis locus restitutus.

Pro saxifragia quid supponendum.

Behen album & rubrum.

Quid pro prehen supponendum.

Cæterùm quantum ad Acori radices attinet, cùm adeò validissimis argumentis nobis comprobatum sit, Calamum Aromaticum vulgaris vsus legitimum esse Acorum, vt nullus mihi supersit ambigendi locus, id semper tibi ad manus esse poterit. Nec putarim vnquam eorum friuolam complecti opinionem, qui maiorem Galangam legitimum putant esse acorum, præsertim si memineris te videre, apud me Acori radices Constantinopoli allatas, cùm integris foliis Iridi æmulis: quanquam (vt Dioscorides tradit) angustioribus. Id quod falsam eorum explodit sententiam, qui contẽdunt hasce Acori radices, radices esse odorati Calami. Testis, enim

Acorum.

Galangã maiorem nõ esse Acorum.

tu tibi esto, an eæ plantæ Calami aliquid gerãt, an folia ipsa tantum. Cæteris verò profectò id attestari poterunt Clariss. D. Augerius Flandrus, Cæsareus apud Turcarum Imperatorem Orator, atque etiam Gulielmus Quacelbenus eius Medicus, qui hisce radicibus è Nicomedia petitis Calamum nullum eas vnquam proferre scribunt, sed caulem angulosum, è cuius latere aliquid emergat plantaginis capitulo non absimile, quod paulo post ad vitiginei floris modum florere soleat. Ad Carnabadium nunc me confero, quod quidam Doronicum esse putant à Ruellio fortasse falsi. Quippe is Carnabadium Doronicum esse censet, sed falsò quemadmodum etiam Aetium falsò citat, quod nusquam (quòd legerim viderimque) Carnabadij meminit. Nemo enim inter Græcos de Carnabadij viribus scribit præter vnum Symeonem Sethi, quod ita de eo habet, Carnabadium calidum est, & siccum ordine tertio, vtile verò est ad concoctionem ciborum & flatuum discussionem, stomachum firmat, ventrem sistit, lumbricos necat, vrinam mouet, pituitam scindit. Hæc ille. Quę si conferantur cum his, quæ de Caro scripserunt tum Græci, tum etiam Arabes, nhil profectò à Caro differre Carnabadium comperies: Galenus enim Carum ex tertio excalfacientium, & siccantium ordine statuit, quinetiam qualitatem moderatè acrem possidere, itaque & flatus extinguere, ac vrinam ciere posse, inquit: non solùm semen, sed etiam plantam. Cæterùm Dioscoridi stomacho est vtile, & concoctionem adiuuat. Serapioni autem, & Auicennæ à quibus Symeon ipse Sethi, cæterique posteriores Græci plura desumpserunt, vermes interaneorum necat, ventriculum roborat, & ventrem sistit. Quibus palam est, nil aliud esse Carnabadium quàm Carum. Atqui posset aliquis huic nostræ sententiæ refragari Nicolai Myrepsici testimonio fretus, quòd is in Antidoto cccxxix. quod ex Hermodactylis inscribitur, habeat Carnabadij, id est, Cumini Aethiopici. Huic tamen ego facilè responderim, verba illa, id est Cumini Aethiopici, ignari alicuius esse expositoris, vt alia complura: vel Nicolaum ipsum ea ratione esse delusum, quod tanta Aethiopici Cumini seminis, & Cari sit similitudo, vt alterum ab altero minimè secerni possit, nisi quis vtrunque degustauerit. Est adhuc ad manus Aethiopicum Cuminum, quod tu etiam de

Carnabadiū. Ruellii erratum.

Carnabadiū esse Carum.

Locus Nicolai restitutus.

deguſtaſti, Conſtantinopoli ab eodem Quacelbeno ad me miſſum, quod adeò ſemen Cari refert, vt niſi mihi guſtanti Cumini noſtratis ſaporem referret, ego nunquam à Caro differre cenſerem. Quo factum ſanè crediderim vt Nicolaus horum ſeminum ſimilitudine fuerit hallucinatus, ſi tamen is (quod mihi ſuſpectum eſt) Carnabadium ibi Cuminum Aethiopicum fuerit interpretatus. De Macedoniſio autem quid ſentiam nil aliud habeo, quàm quòd putem Macedonicum deſignare Petroſelinum, quum quid ſit Macedoniſium nulli extet antiquorum: Actuarius enim in hac Antidoto Macedoniſij loco Petroſelinum habet, quinetiam Latinus, qui extat Nicolai codex. Proinde non eſt mihi Fuchſio adſtipulandum, quippe qui velit pro Macedoniſio eius plantæ inaudiendum eſſe ſemen, quæ Græcis Hipposelinum, & Romanis olus atrum appellatur, per Hipposelinum eam plantam intelligens, quam nos legitimum eſſe Smyrnium aliàs docuimus. Sed quùm fortaſſe audierit Fuchſius, Seplaſiis huiuſce plantæ ſemen vocari Macedonicum, ſibi fortaſſe perſuaſit de hoc intellexiſſe Nicolaum. Quod autem factum ſit, vt Smyrnij ſemen Macedonicum appellari cœperit, ego quidem inde eueniſſe putarim, quòd Petroſelini Macedonici penuria in eius ſucceſſerit locum: Siquidem quum iam Macedonicum Petroſelinum diu ad nos afferri deſierit, Medici qui præterito æuo claruerunt, Smyrnij ſemen in eius locum ſuppoſuerunt, quo poſtea factum eſt, vt tractu temporis Macedonici nomen ſibi vſurpauerit. Sed quanto errore ducantur, qui hanc plantam eſſe cenſent Dioſcoridis Hipposelinum, non eſt hic nobis repetendum, quum in commentariis noſtris in Dioſcoridem, id adeò fuerit comprobatum, vt nullus ſuperſit ambigendi locus. Atqui nolim vt putes me hæc in medium attuliſſe, quòd tibi atque cæteris interdicere velim, vt in poſterum caueatis ne Smyrnij ſemen legitimi Petroſelini loco huic admiſceatis Antidoto, quum facultatibus, quibus pluribus pollet, maximè conueniat, ſed vt ſciant omnes hoc Smyrnij non Petroſelini eſſe ſemen, minúſque Hipposelini, vt putat quidam.

Macedoniſiũ quid.

Smyrnii ſemẽ cur Macedonicũ vocatum.

De Libyſtico profectò tacere decreueram, quum ſciam te non ignorare, quid legitimum ſit Libyſticum, niſi cæteros ad

Libyſticum.

admonere voluerim, qui hæc fortasse legent, hallucinari eos, qui pro Libystico Hipposelini semen, quod falsò quidam Libysticum vocant, suis compositis medicamentis passim admiscent Reuixit tamen hac nostra ætate (vt te haud latere scio) Libysticum, quorundam rei herbariæ studiosorum diligentia, & iam in Italia frequentissimum habetur, vnde facilè quis illud consequi poterit, nisi adeò erroribus antiquis fuerit addictus, vt hæc neglexisse videatur.

De pretiosis lapillis autho ris opinio.

Nunc reliquum est, vt dicam Latinum codicem antiquũ, neque Saphyrum, neque Smaragdum, neque Iaspidem admittere, quæ etiam Actuario silentio sunt prætermissa, quò fit, vt non desit suspitio, quin hæc in Græco codice adulterina fortasse habeantur. Ideóque nec temerè factum putarim, si hæc non admiscerentur. tum quòd semper crediderim lapides, quantumcunque læuigatos, nihil ab innato calore immutari posse, sicut nec aurum, nec argentum. Item è contra, nec temerè factum dicam, si quis magis vulgarium opinionem sequutus, quàm rationem, hosce lapillos admisceat. Nam tametsi fortasse nihil afferant auxilij, nocere tamē non possunt. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Bono Baldino Myropolæ
S. P. D.

Agitur de optimo parando sero, quin etiam de decoctis, ac dilutis.

REctè tu quidem, Bone Baldine, Bonus vocaris, quũ omnium qui tecum versantur testimonio vir bonus sis, frugi homo, & qui non solùm amicis omnibus officiis gratificari cures, sed etiam Rempub. ipsam iuuare. Etenim etsi id antea nouerim, ex ea maximè quæ mihi tecum iam diu intercessit, necessitudine: noui tamen longè magis ex literis, quas nuper ad me dedisti, quibus eorum sententiam explodere niteris, qui in dilutis conficiendis, vbi lactis sero opus sit, id suo vsui accōmodant, quod ex lacte, cui coagulum admixtum sit, vel ex ipso caseo dum premitur emanat: eo argumento fretus, quòd nusquam

extet apud Dioſcoridem & Galenum, vel alium quemcũq; Medicæ materiæ ſcriptorem, ſerum coagulo à caſeo ſeparatum expeti debere ad medicamenta: tum etiam, quòd hoc ſeri genus aceſcat facilè, & breui computreſcat. Proinde hoſce arguis Myropolas, qui eiuſmodi ſero vtuntur, & præſertim vbi dilutum illud fuerit parandum, quo medicamenta macerari oportet, quæ in illam veniunt Antidotum, quæ Hamech Meſui appellatur, quòd tibi perſuadeas præter id, quòd hoc ſerum ſit parandis medicamentis inidoneum, euenire ſanè non poſſe, quin aceſcat, putreſcâtque, priuſquam dilutum illud perficiatur quinque dierum termino. Adhæc eos quoque damnandos cenſes, qui in hoc parando diluto Rha Barbarum à cæteris ſeparant medicamentis, quòd putent, id nullam, vel omnino modicam admittere coctionem, poſtquàm fuerit maceratum. Hoc vt probes, ais Medicamenta, quæ ſimul macerantur, adeò ſibi inuicem vniri, ac colligari, vt ſi ſubinde ſerueant, vel elixentur, ea minimè reſolui poſſe in vaporem, quæ ob partium tenuitatem, imbecillitatémque breui admodũ indigent coctione, quemadmodum reſoluuntur, vbi prius macerata minimè decoquuntur ex aqua: niſi illud ſeruetur inſtitutum, vt quæ tenuiſſimæ ſunt ſubſtantiæ poſtremò imponantur, & paruo temporis momento conferueant. Et vt tuam authoritate etiam comprobes ſententiam, Meſuem non poſtremæ authoritatis Medicum in medium afferſ: quippe qui in parando Sirupo de Glycyrrhiza, omnia quę in eum veniunt medicamenta ſimul macerat, ac deinde coquit ad medias, nulla Adianti habita ratione, quod tamen in decoctis niſi poſtremo loco addi debet. Hoc itaque Meſui exemplo fretus, eos maximè hallucinari exiſtimas, qui per ſe medicamenta macerari iubent, quæ facilè longa coctura reſoluuntur, vt eorum dilutum poſtremò addant feruefaciendum ne diſſoluatur, contra ipſius Meſuis ſententiam, qui ſi ſecùs ſenſiſſet, cùm fuerit in parandis medicamentis omnium diligentiſſimus, haud vnquam permiſiſſet, quin alicubi, de re hac meminiſſet. Atqui quum tibiipſi hoc in negotio confidere non audeas, me etiam conſulere voluiſti, ac de his omnibus meam audire ſententiam, veritus fortaſſe, ne tuis argumentis deciperêris. Quamobrem petis ac rogas, vt ad te ſcribere velim, an probanda vel improbanda tua mihi videatur opinio. Ego

verò

verò qui tua causa longè maiora præstare nunquam recusauerim: quanquam in compositis medicamentis parandis non sum adeò exercitatus, vt de his ita præclarè differere valeam, quemadmodum tu tibi fortasse persuades: ne tamen videar laborem hunc subterfugere, & huiusce artis omnino ignarus, dicam de his candidè, & ingenuè quod sentiam. Vt autem breuibus, quæ à me desideras aggrediar, si liberè veritatem fateri debeam, non possum in his, quæ ad serum spectant, tuæ omnino astipulari sententiæ, quamuis partim experientia partim authoritate niti videatur. Experientia quidem quòd compertum habeas, serum quod ficulneo ramo, & Oxymelite à lacte secernitur, non ita facilè corrumpi, perindè ac illud quod admixto coagulo passim parari solet. Authoritate verò, quòd nusquam Dioscorides & Galenus alterius seri meminerint, quàm illius, quod per Oxymel cóficitur. Siquidem hisce, quas in medium affers rationibus mihi non constat, rem hanc ita se habere, vt tu tibi persuadere videris. Quapropter altiùs hæc mihi trutinanda videntur nec ita temerè fortasse proferenda. Etenim tametsi serum, quod Oxymelitis & fici ramuli facultate à lacte diuiditur, non ita facilè corrumpatur, acescátq; perinde, ac illud, quo passim vtimur, quũ tamẽ id ego nó parãdi rationi sed Oxymelli tantũ tribuerim, quòd proprium mellis sit, quæ illi admiscentur, seruare incorrupta: sit sanè vt nec putarim in causa esse coagulum, vt serum cómunis vsus, vna vel altera tantum die acescat, quũ lac ipsum purũ, cui nihil coaguli admixtum sit, eodẽ tẽporis spatio acidũ fiat & corrũpatur. Præterea quũ nusquã legerim (quod meminerim) apud Dioscoridem & Galenum, serum coagulo paratum in vsum medicũ haudquaquàm esse expetendum, cur igitur illud improbem, non habeo. Meminit quidem seri Galenus Oxymelle parati Cóment. IIII. de victus ratione in morbis acutis: ipsúmque ibi non solùm causo laborantibus ad exoluendam aluum, eiiciendámque bilem præfert, sed etiam ipsius conficiendi modum exponit: nec id alia sanè ratione, quam differentiæ causa, quódque serum cui Oxymel admiscetur magis aluum exoluat, quàm quod simplex fuerit. Is enim quùm in eo morbo exoluere aluum desideret, valentiùs, quam simplex & commune serum præstare possit: nequis à scopo aberraret, quo ibi sero fuerit vtendum, ac etiam quomodo id fue

Serum quod cum oxymelite paraturcur non corrumpatur.

fuerit parandum, docet. Quandoquidem si tantum huiusce seri (vt tu tibi persuadere niteris) Galeni æuo extitisset vsus, non fuerat illi opus, vt seri illius conficiendi rationem describeret, nec vt peculiariter illud afferret in medium. Quòd autem simplici sero per coaguli vim à lacte siue caseo separato sæpe vsus sit Galenus, facilè coniici potest ex his, quæ de lacte & sero ipse scribit libro I I I. de aliment. facultatibus. Quippe is ibi præcipit mel atque etiam sal sero esse adiungendum, vt magis, ac fœliciùs aluum exoluat. Id quod supervacuum & ab omni ratione alienum videretur, si Galenus nunquam vllo alio sero fuisset vsus, quàm quod per Oxymel paratur. Etenim quùm id, tot Oxymelitis Cyathos excipiat (Dioscoridis testimonio) quot fuerint lactis heminæ, à quo seiunctum fuerit, nulla sanè ratio mihi sese offert, qua persuaderi possim, Galenum mel atque etiam sal sero illi addidisse, qui in ipso apparatu mellis plurimum admiserit, præsertim quùm præcipiat is tantum mellis esse iniiciendum, quãtum citra stomachi euersionem suauitatem inducat. Idem præterea coniici potest ex his, quæ libro quinto Aphorismorum Aphorismo lxiiii. idem scribit Galenus, vbi serum pariter cum melle, & sale propinandum suadet, quibus Hypochondria intenduntur: id quod manifestè arguit, quòd ibi quoque de simplici sero loquatur. His accedit Mesuis autoritas, cui plurimùm videris addictus, qui ad maceranda ea, quæ in antidoto illa Hamech adduntur non serum Oxymelite paratum, sed aquam casei: id est: serũ, quod à caseo fluxerit recipere Myropolas præcipit. Quò fit, vt nostri vsus serum minimè impugnandum esse putem. Namque si Oxymel, mel ipsum, saccharum, aut sal illi addatur, nihil mihi verendum est, quin hoc etiam diutiùs ab acore seruari possit. Nec mihi persuadere possum, quòd tantus author Mesues eo fuisset vsus, si (vt tu arbitrari videris) à Medico vsu id esset explodendum. Proinde serum quodcunque in medicum vsum expeti posse arbitror, modo ipsa seri substantia sit prorsus casei expers: parùm enim referre existimo, an per oxymel, an per coagulum, an per Cinaræ flores, an per Cnisi semẽ, an per ficulneum lac, an alio quouis modo fiat. Quùm sanè non ignorem (vt antea dixi) si vnicuique istorum mel, aut oxymel addatur, præter id, quod diebus pluribus vnumquodq; incorruptũ asseruari possit, vires quoq; illi

Serum vi coagulo paratum antiquis etiã fuisse in vsu.

Serum communis vsus nõ improbandum.

illi augebuntur. Sed si qui in deligendo sero committitur error, is mihi videtur coarguendus, quem nonnulli faciunt Myropolæ, vtpote qui plerunque serum accipiũt, quod non parum casei in se continet, vt planè albus indicat color, qui in huiusmodi conspicitur sero. Quod itaque tale fuerit, meritò à medico vsu tollendum est, nisi tantisper ferueat prius, quousque quicquid casei fuerit ad fictilis fundum considat, & serum clarum euadat. At tu quùm ea nitaris opinione, de qua superius diximus, eos redarguis, qui ad parandam antidorum illam in communi sero medicamenta diebus quinq; macerant, ea sanè non improbanda ratione, quòd eiusmodi serum ante prædictum tempus corrumpatur, & medicamenta inficiat. Quod ego etiam fateri cogor, sed in hoc serum minimè improbare ausim, quùm potiùs Mesues ipse, qui huiusce erroris extitit author, mihi sanè videatur improbandus. Cæterùm id erroris facilè vitare possunt Myropolæ, si tantum sacchari vel oxymelitis communi sero addiderint, quantum antiquis addi solebat. Quòd autem ad eos spectat, qui per se Rhabarbarum macerant, vt dilutum illud in fine coctionis addant, sibi persuadentes Rhabarbarum modicam vel nullam admittere coctionem: ego quidem horum sententiam hauquaquam improbauerim. Nam quùm vis ipsa exoluens (Mesuis ipsius testimonio) in tenuissimis Rhabarbari partibus contineatur, nulli dubium est, si diutiùs decoquatur, quin tenues illæ partes in auram euaporent. Quorum, inquit, Mesues, vis facilè resoluitur, quia vel imbecilla est, vel in superficie est posita, vel in subiecto raro consistit, omnia eiusmodi parumper, nec valenter coquenda sunt. Præterea nec tuæ illi opinioni facilè subscribam, quòd medicamenta diuersa diuersarúmque partium, vbi simul macerentur, adeò simul coeant, ac colligentur, vt nulla posthac coctione possint earum dissolui facultates. Nam tametsi Mesues ipse scribat, coctionem medicamentorum facultates diuersas optimè miscere, adeò vt ex omnibus vna tantum resultet, & velut concretam faciat actionem: iubet tamẽ si qua fuerint imbecillia, ea minùs valenter esse coquẽda. Ideóque tùm Mesues ipse, tùm Medicorum omnium cœtus exoluentem Rhabarbari vim potiùs maceratione, ex qua nihil per vaporem deperdi potest, quàm coctione, à cæteris facultatibus separant. Quòd autem tua opinio mihi recipienda non sit,

Serum quomodo parari debeat in conficienda Hamech Antidoto.

Rhabarbari deiectoria vis maceratione non coctione excipienda.

fit, id planè in causa est, quòd nullum sit tam solidum compactúmque plantarum medicamẽtum, quod coctione non dissoluatur, & cuius tenuissimæ partes, si plus quàm par sit, decoquantur, non abeant in vaporem, vt etiam tibi ipsi constare non ambigo. Si itaque exẽpli causa coquatur Rhabarbarũ, in quo natura varias, ac diuersas simul colligauit, tùm substantias, tùm facultates, ignea à terreis separantur, & facilè vehementi coctione in auram resoluuntur: non video quid prohibere possit, quin hoc idem etiam cuilibet diuersorum medicamentorũ diluto arte parato, vbi diutiùs quàm par sit efferbuerit, euenire possit. Quinimo si dilutũ quodlibet ferueat longè magis euanescet, eo argumento, quòd maceratione tenuissimæ tantum medicamentorum partes à cæteris excipiantur, quæ quùm suapte natura facilè feruefactæ resoluantur: nemo sanè qui ratione nitatur, tuæ poterit astipulari sententiæ. Hinc enim fit, vt Mesues dilutum illud cõfectionis Hamech breui admodum tempore ferueſieri iubeat, ne tenuiorum partium vires amittantur. Quamobrem non video, quo pacto ab errore defendi possit Mesues in parãdo sirupo de Glycyrrhiza, nisi vel deprauata sit lectio, vel ipsum peritis nõ ignaris Pharmacopæis scripsisse dixerimus. Idcirco si quis pertinaciæ potius quàm rationi non fuerit addictus, hic facilè in nostram concedet sententiam. Si verò contra tàm pertinax fuerit, vt suæ nolit refragari opinioni, poterit is senæ dilutum exempli gratia parare, & aliquot vncias insumere. Deinde verò dilutum ad medias coquere tantundémque illius altera die ebibere, hoc si fecerit facilè sententiam mutabit, cogente ita experimento. Cæterùm mihi persuadere non possum, quin tu, cui peritiæ plurimum in Medica materia atribuere soleo, hæc ignoraueris. Ideóque te ea à me expetisse censeo, vt experireris quantum consilij in medicamentis parandis præstare possim. In quo si tibi satis fecerim, non parùm sanè lætor: Si verò secùs euenerit, tuam de me accusabis opinionem. Vale.

Sirupi de Glycyrrhiza examinatio.

Dilutũ quodlibet si coquatur vires amittere.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Balthasari Cleuselio Myropolæ
S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in antidoto Diatriasantalo. in Pastillis de Violis & in Philonio persico adduntur.

Audaui semper (mi Balthasar) apud omnes diligentiam, & solertiam tuam in parandis compositis medicamentis, quæ tuo in Myropolio in medicum vsum asseruas, quòd non solùm selectissima cuiuscunque generis simplicia tibi comparare soleas, sed quòd etiam, vbi dubium aliquod sese offerat in libris de medicamentorum compositione, quorum scripta passim sequuntur Myropolæ, statim rei medicæ peritos consulas. Video id nunc apertissimè ex tuis literis, quibus mihi dubia proponis, quæ habere videris in ea paranda Nicolai Myrepsici antidoto, quæ à tribus santalis Diatriasantalum appellatur. Quinetiam in Pastillis de violis & in Philonio quod persicum appellauit Mesues. Porrò dubitas in primis Cordi dispensarium sequutus, quo nullum præstantius esse putant Germani Pharmacopæi, cur in ea de Santalis antidoto bis saccharum repetatur, & an vbi primo loco saccharum habetur, ibi aliqua fortasse adsit menda: adeò vt non sine ratione putes aliquod alium simplex medicamentum, ibi pro saccharo esse desiderandum, quùm præsertim non desint (vt ais) qui non saccharum, sed zaccaram: id est: Psyllium legi debere contendant, Matthæi Syluatici pandectis persuasi, quippe qui zaccaram ibi Psyllium interpretatur. Hæc tua prima est dubitatio, quam non magno admodum negotio tibi statim exoluam. Sed audias velim rei veritatem, & eorum ignorantiam agnoscas, qui Psyllium pro saccharo addi iubent. *Quorundam error.* Huiusce antidoti, vt prædiximus, author est Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus, cuius Græcus codex hac in antidoto sacchari nusquā meminit, nec item Latinus, quem postremo interpretatus est Fuchsius. Atqui antiquus Nicolai codex, qui vnà cum Mesuis operibus haberi solet, non bis, *Cordi erratū.* vt Cordi Dispensarium, Saccharum admittit, sed semel tan-

tum statim à rosis. Quò fit, vt perperam Cordus Saccharum in fine iterum addiderit drosati, vel sirupi rosacei loco, vt Nicolaus Alexandrinus præcipit, qui non simplici Saccharo hanc Antidotum excipit, vt nunc omnes faciunt tum Medici tum Myropolæ, sed Drosato rosaceo vt magis refrigeret, ac roboret. At Cordus quùm sciret hanc antidotum nunc vbique parari in solidis orbiculis vel oblongis particulis, quas Myropolæ suo more morsellos vocant, Saccharum rosacei drosati vice eidem addidit. Quò postea factum est, vt ij qui nunquam Nicolai codicem legerunt, de re hac dubitare cœperint, mendámque subesse crediderint. Cæterùm si quæreres quam ob causam in antiqua Nicolai versione additum sit Saccharum, quum in Græco non reperiatur, respõderem hoc proculdubiò addidisse Medicos, qui iam diu ante nos claruerunt, vt gustui Antidotus gratior, ac suauior esset, quùm in puluere propinatur ex stillatitiis aquis vel carnium iure, vel modo quocunque alio: Quò fit vt Saccharum non sine ratione additum sit. Opinioni huic nostræ astipulatur Platearius huiusce antiqui codicis commentator his verbis: Conficitur Triasantalum sic. Pulueribus paratis additur Caphura cum parte ipsius pulueris post Saccharum contritum vt melioris sit saporis. Hæc ille. Verumenimverò non solum Saccharum addendum putarim, vt Antidoti puluis magis gustui placeat, sed vt diutiùs à carie & situ conseruetur. Siquidem eandem ob causam Saccharum, quod Seplasiæ Candium vocant, in Abbatis Diarhodone addi scio, in quo etiam bis Saccharum ingreditur, è Nicolai ipsius sententia, vt Græcus habet codex. Quamobrem eos proculdubiò hallucinatos esse crediderim, qui Psyllium addendum censent: quùm Psyllium contritum in antidota venisse nusquam me legere meminerim. Siquidem quum inter venena tam Græci quàm Arabes, qui de lethiferis pharmacis, ac medicamentis scripsere, Psyllium recenseant, cur in hac competat Antidoto, quæ ad æstuantem ventriculum roborandum refrigerandúmque, ad iocinorosos, hydropicos ac spleneticos facit, sanè non video: præsertim quùm scribat Mesues Psyllij medullam deleteriam esse ex quarto excalfacientium ordine. Nescio profectò qua ratione, quáve authoritate Syluaticus ille ZaccaramPsyllium fecerit, quùm ea vox nec apud Græcos, nec apud Arabas nil aliud designet

Responsio ad tacitam quæstionem.

Error quorūdam.

quàm Saccharum. Nam tametsi id ex libro de Dynamidis perperàm Galeno ascripto, & ex Isaaci viatico probare contendat Syluaticus, ne syllabam tamen in iis codicibus reperire potui, quæ Syluatici sententiam tueretur, quùm nil aliud quàm Zaccara simpliciter habeatur ibi absque vlla autorum commentatione. Sed mea sententia nil aliud Zaccara illis designat, quàm Saccharum, quod ibi eadem ratione adesse censeo. Quòd autem Zaccara Saccharum designet, manifesto est argumento Oxy Zaccara, quæ ab aceto & Zuccaro ita cognominatur. Sed nec Cordus sine censura dimitti debet, quòd is temerè Nicolai sententiam peruerterit. Etenim vbi in fine Zuccharum addidit, ibi sanè admonere Myropolas debuerat, cur rosaceum Drosatum in Saccharum commutarit, vt nihil eis dubitandum relinqueretur. Sed is breuitati nimium indulgens & celeriùs quàm par fuerit percurrens, nil mirum cuiquam videri debet, si sæpe pedem impegerit. Sed iam ad violaceos Pastillos me confero, in quibus dubitas, an ex purpureis violis, quæ ineunte vere in campestribus florent, an ex Leucoio ij parari debeant, quùm scribat Cordus contra communem vsum ex albis violis quas Arabes Keyri vocant, hosce pastillos esse parandos. Hoc dubium sanè paucis tibi aperiam, si mihi distinxeris an Nicolai Pastillos, an Mesuis parare volueris: Etenim si Nicolai pastilli tibi conficiendi sunt, Leucoium album accipito. Si verò, quos Mesues habet purpureas violas desumito. Id quod per te facilè cognosces, si relicto Cordo Mesuem & Nicolaum consulueris. Atqui id sanè haudquaquam ignorare debes, Medicos in vniuersum omnes, nullos alios in suum vertisse vsum quàm qui Mesui describuntur. Proinde velim vt hosce, quos haud rectè neglexit Cordus, non illos paratos habeas, ne Medici qui tuis vtuntur medicamentis decipiantur, & ægri subinde defraudentur. Qui à Mesue describuntur, ab iis satis longè absunt, quos parat Nicolaus. Illi enim ex purpureis violis biduo iam flaccescentibus, turpeto, manna & Glycyrrhizæ succo conficiuntur, addito etiam quandoque Scammonio. Hi verò (quod plurimum distat) ex albi Leucoij floribus, Amylo, Rhabarbarico, plantaginis & papaueris semine, Balsamo & Rhodostagmate parantur. Qui si rectè expendantur contrarios prorsus effectus facere eos, nemo fortasse ambiget.

Syluatici erratum.

Cordus notatur.

Violacei pastilli qui parandi.

ambiget. In Persico philonio nihil tibi dubitandum erit, an piper album aut papauer album commiscendum sit, sit Mesuis librum legeris, vbi de sanguinis reiecti curatione scribit. Ibi enim ad capitis calcem Philonium persicum afferens, papauer album non piper album imponit, quod in sanguinis fluxione nullo pipere opus sit, sed quæ refrigerent & fluxiones cohibeant, cuiusmodi est papauer. Quò fit vt hallucinari Fuchsium in hoc perinde ac in multis aliis facilè quis deprehendere possit: Qui si Mesuis librum legisset, non ita in Cordum inuectus fuisset,& rei veritatem proculdubiò agnouisset. Rectè autem Philonium hoc pipere destituitur, nam quùm pro infrenando Opio, & croci & castorei satis excipiat, illi fanè opus non est addere piper, vt magis incalescat, vbi potius refrigerari debet medicamentum, quod sistendo sanguini paratur. Postremò quòd Fuchsij sententiam improbes, quòd non solum in antidoto è Santalis Nymphea flores pro Caphura substituat,sed in cæteris compositis medicamentis,quæ Caphuram accipiunt, rectè te quidem facere arbitror: Siquidem nunquam probarim quæ nulla astipulante ratione ita proferuntur temerè. Sed de his fortasse latius aliàs. Vtitor tu interim Caphura,vbi medicamenta,quæ Caphuram admittunt, parabis,& Fuchsio suæ Nymphea flores relinquito. His paucis audisti sententiam meam de hisce tuis dubitationibus: quam si sequaris profectò, vt spero, non aberraueris. Vale.

Philonium persicum.

Fuchsij sententia explosa.

Fuchsij erratum.

IOANNES ODORICVS MELCHIOrius Medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Agitur de quadam admirabili planta,in Hispania reperta, & de Belenio apud Aristotelem.

Binas abs te accepi literas eiusdem propemodum argumenti, quæ etsi gratæ mihi quidem fuerint eo nomine, quòd memorem te mei esse testabantur, dolore tamen non leui animum meum perstrinxerunt. Intelligebam enim ex illis haud sanè libenter perturbari te plurimum quorundam calumnijs & obtre-

ctationibus, quos præter meritum & expectationem non satis æquos tuorum scriptorum reperiisti iudices. Hîc ego si mœstitiam meam, quæ mihi perlectis literis tuis plenis il lis iustissima querimonia, oborta est, referre omnem velim, modestiæ profectò finem excedere iudicer, tuísque auribus non citra adulationis suspicionem nimium tribuere. Illud certe asseuerare non dubitem, nunquam me, ex quo tempore vitali hoc spiritu diuina benignitate inter homines fruor, magis indulsisse dolori meo neque etiam putare maiorem me dolendi causam habuisse vnquam. Primum.n. te de ingeniis, de valetudine, de salute hominum tam benemeritum, ita conuitiis proscindi, ferebam iniquissimè, præsertim, quem ego mihi ex omnibus hac ætate, non tam omni officiorum genere colendum, quàm syncero amore & tacita veneratione quadam prosequendum elegeram. Deinde à tua vnius iniuria ad consyderationem nostrorum temporum transiens, vsitatam illam hodie inuehendi in optimos quosque impunitatem in vniuersum deplorabam. Videas enim licet quamcunque in partem te vertas, magnam tandem libellorum, qui nostra ætate editi publicè in Bibliopoliis prostant, copiam, alio argumento propemodum constare nullo, quàm quòd conuincientur viris vndequaque doctissimis & bonis, eámque cõsuetudinem, tam profectò detestandam, ita nunc inualuisse animaduertimus, vt nullum sit tam abiectum ingenium, quod ex obtrectatione & calumnia, eruditissimi cuiusque laudem & applausum hominum promereri se posse non speret. Nec falluntur vnquam profectò spe sua. Nam simulátque aliquem magni nominis traducere ad populum & reprehendere audacter cœpit quispiam, haud dubiè reperiuntur subitò, (vt est ad nouitatem, & contentionem rerum cognitarum pronissimum vulgus) qui illum doctum, & egregium hominem, cæterísque longè superiorem: reprehensum verò illum alterum ob ignorantiam à meliore magistro redactum in ordinem, esse existiment. Hæc cæca & inepta præcipitiáque hominum iudicia audacissimo cuique tradunt animum debacchandi in quoscunque: certò nimirum eam esse populi leuitatem & inconstantiam, vt repentè atque turgidi quidpiam fastuosa oratione commendatum, aliorúmque castigationẽ promittens, in medium prolatum est, id cum applausu omnes ob

nes obuiis,quod aiunt, vlnis libentissimè excipiant. Quò fit, vt commendaturi iam libellos emptoribus hoc tempore illorum vēditores, hoc potissimum nomine vendibiliores efficiant, cùm in titulo polliceantur correctas & emendatas in illis aliorum sententias esse. Simulac hoc dixit aliquis, impetratur ab omnibus facilè fides, & magno accursu mox diuendūtur exēplaria. Hi mores, inquam, & hæc plebis inscitia, hæcque profligatorum hominum impudētia & arrogantia, impedimento discentibus maximè sunt, & reliquam vitam, quam addiscendis & tractandis vitæ bonis artibus summa cum voluptate eramus transacturi, importunissimè perturbant omnem, & ex dulci longè acerbissimam reddunt. Atque ideò cùm nunc in tot malorum cogitationem, occasione doloris tui deuenissem, duplicata mihi ægritudo animi est, dum & tuam, non bene affecti causam, & publicam inprimis vicem deploro. Scribis pertæsum iam te tot laborū, quos publicæ vtilitatis gratia susceptos & exantlatos, cùm qui etiam & gloriosam senectā tibi parituros esse existimasses, nunc videas probrorum & conuitiorum occasiones tantum dedisse. Idque nunc tandem senilibus annis contigisse quereris, in quibus cum præter cætera incommoda, quæ illa fert ætas, molestiarum abundè tibi domi nascantur tuæ, etiamsi aliunde nihil aduersi sese ingerat, in pace te, & otio sine odiis & inuidia, atque obtrectatione optimè factorum conscientia munitum piè & religiosè decebat viuere. Equidem fateor si obscuro genere vitæ olim probato Græcorum præceptum illud λάθε βιώσας sequi, & tibi viuere tātum, non etiam prodesse Reipub. commētando statuisses, nunquā hoc fuisse euenturū, vt homines ambitiosi hoc tēpore violando honore & oppugnanda dignitate senij tui gloriam sibi & famam aucuparentur. Quî possent.n. inuidere, si opes tu omnes tuas domi diligenter obseruatas, tibi tuísque vsurpares tantum? Verùm quando amplissimos thesauros ingenij tui, foras omnibus conspiciendos protulisti, tuarúmque diuitiarum amplitudinem liberaliter impartiendo, hoc est, candidè docendo omnibus nationibus patefecisti: non est mirum tam ampla bona, tam splendida, tam omnium oculis exposita, imò omnium manibus cōtrectata indies, mouisse alicui ex tam multis ad inuidiam animum, quæ cùm is ipse deside raret maximè, nulla tamen ratione se consequi posse cōfideret,

ret, tibi ea iam liberaliter diuino munere contigiſſe doleret ſummoperè: Dolor ille in odium vertit, odium ad calumnias, & conuitia reperienda ingenioſos vel quoslibet facit, & nunquam non, ſicut in ſcirpo nodum, ita in quantumuis bene dictis & factis reprehenſionis aliquam cauſam, quærit & inuenit: aut certè inueniſſe credit. Hæc cauſa eſt inuidiæ, qua te flagrare dicis: quæ quidem eiuſmodi eſt, vt nemo omnium hominum ſit, qui non eandem eadem de cauſa ſibi conciliatam omnibus votis exoptet, eámque ſi contingat in ſummorum bonorum numero ponat. Dices, at grauis illa mihi ſeni eſt: Ad hæc etſi dicere multa poſſem: viridem nempè adhuc tibi ſenectam eſſe, & viuendi robore præditam, & complura alia in eandem ſententiam: tamen aliud eſt, quo magis niti, tuóſque te canos (quanquam ne illi quidem annoſo adeò prodierint multi) conſolari in primis velim, nimirum vt cogites in virtute tua & rectè factorum conſcientia, tuorúmque pulcherrimorum & vtiliſſimorum operum contuitu acquieſcere te toto animo debere. In his enim rebus ſolida in primis & nũquàm peritura laus potiſſimùm conſiſtit: nec eſt ſanè homini finem bonorum omnium ſeriò ſpectanti, præter has externorum commodorum magnoperè quippiam expetendum. Illæ enim ſolæ ſunt tuæ, non tantum in hoc breui ſpatio vitæ, quod hic degimus, contra omnes fortunæ viciſſitudines duraturæ conſtanter, ſed & apud Deum Optimum Maximum immortalia tibi in cœlo præmia comparaturæ. Eiuſmodi fundamentis cùm optima ſpe confidentiſſimè inniti poſſis, caue aliunde, vt tibi pendendum eſſe arbitreris, vt ab inconſtanti hominum iudicio, rumore vulgi, applauſu populari, laude vel vituperio cuiuſpiã: quæ indignis ſæpenumero blandiri quàm indulgẽtiſſimè quotidiana experientia comperimus omnes. Hæc cũ pro tua prudentia perſpecta tibi abundè ſint, opus eſt auertere te iam poſthac oculos atque aures, animúmque ſimul, à vultu & à ſermone ignobilis & ſtolidi vulgi, nec ex illorum iudicio colligere, quid ſentire, quid gaudere, quid dolere de te ipſe debeas. In te deſcendas ipſe oportet, tuáq; bona noſſe, & recto hoc eſt tuo, & non aliorũ iudicio ea æſtimare cõſueſce. Deprehendes nimirum in te, quæ ſi in alio quopiam cernere poſſes, beatum illum profectò & ſummè fœlicem eſſes prædicaturus. Neque immeritò ſanè. Nam ſi rem rectè

cogi

cogitare, & contemplari animo attentiùs velis, quanta te lætìcia perfundi necesse est, quoties meministi tot laborum, molestiarum & itinerum, cursitationum, vigiliarum, quæ omnia publicę vtilitatis gratia suscepta, & infracto animi robore tam multos annos tolerata, tibi & toti Italiæ, imò verò toti hominum societati, quà terrarum orbis patet, tam bene, tam vtiliter, & fœliciter cesserunt. Iam quid tibi spectatu iucundius est, quàm cùm cernis in generosissimis quibusque nostri seculi mentibus iam emicare passim radios doctrinæ, de luculentissimo ingenij tui numine accensos, discussa nimirum superiorum annorum caligine: qua contecta & obuoluta delituerunt omnia: & per doctissimos Commentarios tuos, in lucem sunt prolata? Sanè quoties maiorum nostrorum memoriam cogitatione repeto, eorum ego cùm in cæteris artibus capessendis, tum verò etiam in Medicina addiscenda miserrimam conditionem fuisse iudico. Vt enim tunc fœlicissima prodiisse ingenia demus, & ad ratiocinandum in rebus difficilimis inprimis apposita: Vbi cæteris rebus omnibus abundè instructi iam ad medendum accesserant, instrumentorum notitia, quæ ex antiquis authoribus petenda ad hanc rem necessariò requirebantur, destituebat medicaturos. Qua quidem ex re insignis calamitas & innumera damna in vniuersum genus humanum redundarunt, donec tandem res hominum placatiore vultu respiciens ille mundi & rerum omnium fons & effector Deus, excitatis aliquot ad hoc negotium idoneis ingeniis, hac in parte succurrere nostris necessitatibus statuit. Extiterunt igitur hoc æuo linguarum externarum periti, & in antiquorum lectionibus exercitatissimi viri non pauci, quorum nomina doctis omnibus nota sunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Virgilius, Leonardus Fuchsius, Antonius Musa, Iacobus Syluius, Aloysius Mũdella & aliquot præterea alii, qui omni diligẽtia, studio, vigiliis & laboribus hoc vnũ enixi sunt maximopere omnes vt auxilia Medica à veteribus descripta in cognitionẽ, & vsum tandem reuocarent. At deerat adhuc, qui extremam his conatibus manum imponeret, & quasi iudex quidam diuersissimarũ opinionum, quibus illi inter sese dissiderent, cuius tandẽ iudicio, altercantibus inter se tot excellẽtissimis viris, staret hæc ætas nostra,

vt certa indubiæ veritatis possessione frueretur. Hîc tu Matthiole diuina proculdubiò prouidentia ad eam rem destinatus, id vnum omnibus optantibus nobis, doctissimo calamo tuo erudire ætatem nostram cœpisti. Idque, vt faceres fœlicius cæteris, omnes dotes, quæ ad virum tantas res suscepturum pertinerent, in te cumulatissimè diuinitùs collatæ sunt. Summa doctrina, summum ingenium, excellens iudicij acumen, admirabilis rerum lectarum memoria, pertinax in vrgendis semel susceptis laboribus constantia, ardentissimus veri amor, animi robur nullis difficultatibus cedens. Quid multa? Molituro rem tantam nihil defuit. Atque ideò quàm primum admirandum illud opus tuum typis excusum in hominum manus peruenit, tanquam Gorgonei capitis aspectu præ admiratione quasi obstupuerunt omnes, quibus eadem de materia scribere animus erat, depositísque de manu calamis, & scribēdi proposito mutato in te vnum ora animósque conuerterunt. Tanta apud omnes eodem momento & nominis & operis tui veneratio extitit. Suscepisti autem hoc negotium ea ratione tractandum, vt meliore quis quam hominum id tractare neutiquam posset. In authorem enim antiquissimum cōmētarios scribere instituisti, qui quidem solus propemodū ex vetusto illo seculo relictus erat, diligens scriptor rerum eiusmodi. Dioscoridem dico: quem Galenus inter omnes eos, quorū scripta ad illius ætatem peruenerant, approbat & laudat maximè. Nemo quippe Græcorum hominum remedia in vsum conferre potest commodè, cui Dioscorides non ad vnguem edificatur. Quî enim posset? cùm præter illum, quas res quibus verbis indicarint, nemo tradiderit alius. Itaque iam eò deuentum erat, vt quidam etiam magnæ existimationis Medici non iam clanculū apud suos, sed palàm in cœtibus publicis negarent manifestò, posse quenquam ex Galeni libris Medicinam facere. Quid causæ est? Quia nimirum Dioscoridis lectione neglecta, quibus instrumentis Galenus vti existimaret, ignorabatur. Hac igitur in parte anxiis & laborantibus, peroportunè tu sanè nobis affuisti. Introducti enim tua opera in Dioscoridis lectionem, quo pacto Galeni consiliis vtiliter medicando vti possemus, didicimus. Itaq; debere se tibi hac de re quotquot sunt elegantioris Medicinæ studiosi omnes fatentur vnanimiter. Ita autem nobis Dioscoridem declarasti, vt vnà cum

illo &

illo & Galenũ & cæteros Græcos ac Arabas omnes, vbi opus erat, diligentissimè contuleris, ne ad tanti authoris ac Medicæ materiæ intelligentiam à nobis quicquam desideraretur. Qua ratione simul factum est vt & in cæteris Medicinæ authoribus, multi loci à te explicati sint, quorum intelligentia in primis erat necessaria ad medicandum. Sed hæc tu non ex professo, sed tanquam obiter, & velut aliud agens, fecisti. Primus enim laborum tuorum scopus erat, vt Dioscoridis lectionem bonis ingeniis planam redderes, tum verò etiam cùm multæ essent materiæ Medicæ partim nostra ætate, partim paulò post illa fœlicia Græcorum tempora, inuentæ, earum etiam rationem habendam esse ducẽs, singulas per occasionem oportunam notis omnibus diligentissime descripsisti, vires enumerasti, vtendi modum fidelissimè docuisti. At verò vt nulla non in re cæterorum, quotquot ante te scripserunt, diligentiam vinceres, picturæ à te tam elegantes & summa industria ad viuum expressę additę sunt, vt vel ex illis incognitas plantas cognoscere, vel conspectas quidem antea, sed è memoria lapsas in mentem rursus reuocare, non admodum sit difficile. Qua quidem in re quanta tibi cura adhibẽda fuit, vt optimos quosque pictores, & quòd longè difficilius fuit, sculptores quoque vndique optimos, vt nũc continuò facis, conquireres? Hic tu sumptibus nullis pepercisti, de longinquis regionibus homines idoneos accersens, quosdam etiam ipse ad rectè pingendas & sculpendas herbarum imagines facta rerum propriarum iactura exercens. Iam verò tot numero támque varias res vt inuestigares, quantas molestias perferre te oportuit, tot peragrare magno cũ sumptu regiones, excelsissimos ac præruptos scandere montes, sub ardentissimis solibus squalidum vagari per prata, per agros, per syluas, per marium, ac fluminum littora. Vitam sępe maris tempestatibus discendi gratia committere: ac ne quid aliud dicam, quantus labor tibi subeundus fuit fatigandis amicis per literas, qui diuersis & longinquissimis regionibus commorantes, exquisita plantarũ exempla magna sanè cura asseruata tibi suppeditarunt? Quid igitur mirum si è recentioribus, quidam, qui ante te plantarum imagines in suis Herbariis crassiori satis, ac rudi omnino facie pinxerunt, vt Lonicerus, nunc primùm quamplurimas recudi curauerint ex iconibus tuis in sua volumina transferentes? Quid item

si nonnulli qui post te de plantarum historia,ac viribus scri-
pserunt, nullis aliis stirpium imaginibus sua exornauerint
scripta(vt Lacuna in suis Hispanicis commentariis,quas etiã
Lusitanus ille alter ex tuis ferè prorsus deprompsit) quã iis
quæ è tuis viridariis apertissimè radicitùs extirparunt?Id for
tasse magis mirum quàmplurimis videbitur,quòd hisce aper
tissimis furtis tuorúmque laborum depopulationibus visis,
non sólũ illis,non irascaris,sed potius plurimũ tibi gaudeas,
& illis non modicas videaris habere gratias, q tuos tanti fe-
cerint labores, vt illos tanquàm patentes thesauros deprædari
haudquaquã sint veriti:ea ratione fretus,quòd dũ ij se di-
tari illustrariq; satagunt,tuus,nõ illorũ,splendor in illis emi
cate videatur.Sed hæc si aggrediar dicere obliuiscar epistolã
scribere.Me illud saltem dicere necesse est,Fortis hoc omni
no animi fuisse & ardentis cũ veritatis amore,tũ studio pro-
uehendi publici boni tantas nimirũ offensiones magnorum
hominũ incurrere te sustinuisse,quos de errore cõuictos no
minatim reprehendere palàm ausus es. Odiosa quidem hæc
res & tibi sanè parùm vtilis.Dicere tamen verissimè hoc om-
nes possumus,nisi id fecisses,nequaquam tuos libros tã mul
tis vsui futuros fuisse. Quanquam enim à te omnia rectis-
simè inuenta & firmissimis rationibus,ac veterum scripto-
rũ authoritate confirmata sint,vt nemo iam de veritate dubi
ter,qui tua attẽtè legerit,vides tamẽ,quæ vulgò fit discẽtiũ
in perpendendis rationibus ignauia,ac negligentia:Nã quod
quisq; alicuius nominis vir dixit,id nulla adhibita ampliore
consideratione tanquam certum arripiunt. Atqui si reprehẽ
di quempiã animaduertũt ab alio,ibi primũ quasi coacti ex-
citant mentem,& rationes;& argumenta,quæ ex vtraq; par
te adducuntur,tunc demum diligentiùs expendunt.Id cùm
pro tuo exquisitissimo iudicio optimè intelligeres, nõ dubi
tasti veritatis gratia te ipsum præcipitare, & odia & inimici-
tias multorũ,quos amicos te habere,nisi communis boni ma
iorem rationẽ ducendam esse censuisses , priuatarum tuarũ
rationum magis intererat.Hęc commemoraui eò prolixiùs,
vt ostenderem recordationem tanti operis,támque laborio-
sè confecti in deliberationibus tuis opponere te debere ca-
lumniis perditorum hominum magis, quàm æstimare fœli-
cem te ex bono domestico tuo,quã ex alieno malo infœli-
cem.Calumnia enim non tibi malo est,sed illi,qui tam malè

affe

affecto & corrupto ac perdito est animo, vt conuitio afficiat nihil tale merentem. Quidquod omnium sapientum & magnorum hominum inde vsque à mundi primordiis semper aliqui reperti sunt oppugnatores, iique non pauci numero, per quos illorum virtus, prudentia, studium, patientia, ingenium denique ipsum exercetur. In horum numero recenseri te si cupias, conditiones etiam illas non recuses oportet, quas commune fatum semper adiūctas esse voluit, veræ virtuti & sapientiæ, quæ quidem certè morsibus & inuidiæ maleuolorum semper fuit obnoxia. Quinimo planè optabilius est vituperari à talibus, quorum calumniis præter omnem rationem affici te animaduerto, quàm summis ab eisdem laudibus vehi. Illi enim neminem arbitror alium laudauerint, quàm qui per omnia eis simillimus sit. At enim mors tibi, potiùs ipsa & fortunarum omnium discrimē adeundum sit, quàm illis, moribus, instituto, ingenio, assimilari vt optes. Fuerunt profectò, & sunt etiam hactenus celebres aliquot & magni viri, qui cùm tanti essent, vt amplitudinem, & præstantiam tuam concipere omnino facilè possent, & senserūt, & loquuti sunt semper de te honorificè & amantissimè. At vnum tantum inter multos commemorem, qui tamen vnus plurimorum loco ab omnibus nobis haberi meritò debet. Illustrissimus ille, ac omni laudis genere celeberrimus vir Bernhardus Clesius olim Cardinalis Tridentinus, Serenissimi Regis Romanorum Cancellarius, in tanto te semper honore habuit, vt à latere suo nunquàm, nisi inuitus, dimiserit. Non enim ille tibi vitam tantùm & valetudinem credidit (quod per se maximum est) sed & in maximis arcanísq; negotiis, sine tuo consilio decernere nihil voluit vnquam. Tanti enim fecit, non solùm eruditionem, sed & prudentiam & fidem tuam, homo tanti iudicij, vt quem cum eo comparemus, hoc seculo non facilè alium reperiamus. Annos quatuordecim in Ananiæ valle vixisti, vbi tuam industriam, fidem, benignitatem morúmque tuorum innocentiam ita approbasti, illustri præsertim Clesiacæ familiæ, aliis cæteris, & toti in vniuersum populo, vt abiturum inde magna multitudine, cùm viri, tùm etiam matronæ vnà cum liberis flentes longè satis per agrum illum te prosequuti sint, benefactorem & patrem solenni voce appellantes. De Goritiensibus verò, apud quod annis duodecim Medicinam fecisti, quo illi

in te

in te animo fuerint, peruagata iam in omnes terras propemodum fama est. Vt enim non recenseam omnia quot illi & quales suæ erga te obseruantiæ notas ediderunt. Nã præter id, quòd dum illîc viueres honestissimum stipendium tibi spontè contulerát, ac instituerant, palàm etiam tunc omnibus eorum in te animus fuit, cum incendio tibi domus vnà cum facultatibus omnibus vna nocte interiret: nimirum postridiè ad te certatim confluentes viri, ac matronæ singuli aliquid suppellectilis obiecerunt, alij etiam pecunias non modicas ad subleuandam illam ingentem iacturam contribuerunt, fuitque tanta eo tempore plurimorum nobilium virorum erga te liberalitas, vt eodem die post tantam factam iacturam rerum omnium, ditior mox quàm prius fueras, effectus sis. Sed maior fuit æstimatio virtutis tuæ apud illos, quàm vt sufficere tibi hæc præmia putarent. Ideò Magistratus Nobilium decretum publicum fecit, vt tibi illico anni spatij stipendiũ ab ærarij præfecto persolueretur. Quippe innumeris meritis tuis deuincti, & misericordia tam subitæ calamitatis affecti, non tantũ subleuari te, sed & territũ consolari, suæ pietatis humanitatísq; esse partes censuerũt. Deinde, vbi fama nominis tui ad Cæsarem Ferdinandum perlata, is te Serenissimi filij Medicum esse voluisset, vt testarentur, ad vltimum constantissimam suam erga te beneuolẽtiam, torquem tibi aureum non contemnendi ponderis donarunt. Id simul etiam apud te palàm professi, neminem se Medicũ sibi ascituros, nisi quẽ tu eis nominasses. Postremò datæ sunt literæ ad Serenissimũ Archiducẽ, quibus impensè petierunt ab illo, vt si quando vel ob seniũ, vel ob quemcúnque casum alium aulicos labores amplius sustinere non posses, nõ liceret tibi demigrare aliò, quàm Goritiã: scilicet vt cũ te viuo & valente frui non possent, ossibus saltem & cineribus tuis sua in ciuitate conditis extrema pietatis officia præstarét. Tanta in colendo & amãdo te constantia in homines quantũuis pios humanissimósque cadere nõ posset, nisi ea à virtutis admiratione ortũ duceret. Vides, doctissime Mathiole, abundè te à non paucis honoratum esse, idque ab honoratis viris, vt tibi iam isti canicularum latratus obesse magnopere non póssint. Verùm vt non ita magnifaciamus hæc, an non summa hæc tua gloria est, quòd Inuictissimus totius Christiani orbis Imperator, te tuósque præclarissimos

in

in Dioscoridem Commentarios tanti faciat, vt non tantùm amplissima accessione stipendium auxerit, sed & peculiariter magnam summam argenti ad pertexendos, quos nunc in manibus habes, libros donauerit. Exemplum sequuti liberalissimi Imperatoris ipsius filij, & omnes totius Boemiæ proceres magnam sanè vim pecuniæ ad eandẽ rem tibi contulerunt, visis præclarissimis plantarum, & animalium figuris ad viuum delineatis, quibus sanè pares hactenus non extant, nec fortasse in posterum extabunt: quas nunc præ manibus habes. Iam verò, si in partem gloriæ tuæ publicam famam, quã tu tamen nec captasti vnquam, nec magnifecisti (quæ tua modestia est) admittere velis, quid illa celebrius est? In Italia, in Gallia, in Hispania, in Germania nemo iam est rei literariæ studiosus, qui tuum nomen non semper in ore animóque, Commentarios in manibus habeat, imò iam eo ventum est, dedecus vt summum sit, in bibliotheca sua non posse ostentare Matthiolum. Magna verò laus in eius lectione plurimùm profecisse: contendentibus nimirum iam certatim omnibus, occasione tuorum scriptorum ingenium in re herbaria cognoscenda periclitari. Vnde non mirum mihi est, quod retulit recens diligentissimus & fide dignus Typographus Vincentius Valgrisius à prima illa editione supra triginta duo milia exemplarium esse diuendita, accurrentibus nihilominus ad emendum vsque tam multis, ac si nunc demum in lucem editus prodiret. Eam fortunam vllius vnquam libri fuisse, nemo est, qui asseuerare audeat. Quinetiam videas iam instrui vbique hortos insigniũ plantarũ refertissimos, quas ex tuis libris cognitas, magnis sumptibus aliunde ad se apportatas domi quisque suæ summo studio & assiduitate educant & colunt. Illud etiam addendum puto, quod mirum fortasse omnibus videri queat, iactari iam hoc vulgò à mercimoniorum negotiatoribus, qui lucri quærendi gratia longinquissimas & diuersas mundi regiones adeunt, vbique locorũ haberi & legi Matthioli Dioscoridem. Sunt qui in Syria se eum vidisse dicant; alij in Persia, in Aegypto, alij cùm Alexandriæ, tùm etiam Memphi, quin & Arabes & Pœnos delectari eius inspectione dicunt. Ipse quidem audiui, qui diceret Thessalonicæ se illum Hebraicè scriptum reperiisse à docto quodam Hebræo translatum. Cæterùm quid dicam de pietate summa, ac liberalitate

tate ingenui animi tui? nescio profectò quid magis: cùm in minori satis fortuna, ac rerum omnium tenuitate studiosos nonnullos adolescentes, qui præ rei domesticæ angustia, sua prosequi studia non poterant, in publicis Italiæ Academiis propriis aluisti pecuniis magnis à te laboribus conquisitis, libros illis innumeros coemisti, Doctoratus insignia persoluisti, atque his postremò peractis, eos omnes honestissimis in locis collocasti. Ipse quàm plurimos audiui materiæ Medicæ studiosos, Patauium Goritia reuersos, vbi tecũ fuerant plantarum cognoscendarum causa, vel te fortasse tantum vidêdi, allecti præclari nominis tui fama, qui non solùm tuam in rebus omnibus agendis dexteritatem, & in ostendendis censendisque plantis facilitatem sunt admirati, sed magnis quoque vbique præconiis tuam decantabant liberalitatem, humanitatémque summam, cùm præter id quod in conquirendis demonstrandísque plantis, nunc in montibus, nunc alibi, nusquam laborum pertæsus inspici poteras, quotquot ad te veniebant, domi tuæ exceptos à te esse aiebant, perinde ac fratres amantissimos. Tot tu laudatores & admiratores tuorum operum, ac animi morum dotúmque adeptus, spernere cæteros citra vllam iacturam tuam, tutò & facilè potes. At dices: optabile erat omnium consensu rectè facta approbari, & paribus studiis certatim laudari illos, qui de omnibus in vniuersum benemeriti essent. Equidem sic existimo eum te esse virum, in quo cohonestando omnes simul elaborare meritò conueniebat. Verùm tanto honore dignus cùm sis, si non agnoscens te tantum, asinus quispiam calcibus feriat, nunquid tuis ornamentis quicquam ex eo decessisse arbitraberis? Liceat enim mihi cum hoc animante conferre æmulos tuos: siquidem cum nullo conferri possunt magis appositè; quippe qui non reprehenderis ab illis, ad quos hoc pertinet, vt de summorum virorum monumentis sententias ferant, sed à stolidis quibusdam ac impudentibus, extremèq; ignaris hominibus. Qui cùm vix communi sensu præditi sint, vulgato tamen illo animi morbo infecti tanquam totius sapientiæ arcem tenerent, non modo censent omnes damnant, pronunciant, nihil nesciunt, vt est inscitia nihil impudentius vel arrogantius, verumetiam, quod longè detestabilius est, vbi, quod iustis rationibus reprehendant, reperire nequeunt, conuitiis & maledictis omníque criminũ genere

optimo

optimorum & doctissimorum virorum labores insectantur. Verùm hos obscurabit & opprimet tandem fama splendórque nominis tui. Et sanè iam vidimus quibusdam per summam ignominiam & dedecus silentium impositum per Magistratus publicos esse. Vix enim annus elapsus est, cùm scripto in te acerbissimo libello quodam, vbi eum editum esse comperit Senatus Venetus, non tantùm grauibus sub censuris vetuit ne distraherentur exemplaria, sed vt igni imposita cremarentur, mandauit seuerissimè. Itaque iam & summi Monarchæ & amplissima illa Respublica pro tuo honore depugnant. Quò futurum facilè non dubito, vt breui repressi, manus dent aduersarij isti tui, ant si quid omnino magni conentur efficiántque, tempus ipsum profectò tandem posteritásque doctorum hominum scriptis semper æquissima, meritam tibi gratiam, dignásque laudes referet. Cùm enim hæc ætas, tuque ipse, atque inuidi tui fatali mortalitatis lege transierint, nouúmque successerit seculum, tunc sine nominis statúsque dignitate, aut respectu, sola existimabuntur ingenia, nec considerabit lector cuius, sed quale sit, quod legitur. Tunc nec amicorum authoritas claritásq; deterrebit, nec inimicorum calumniæ auertêt, nec munera opésve corrumpent, nec officia, aut odia, amórve seducent ac perturbabunt iudicaturos de scriptis homines: Sed nuda illa, remotis omnibus, quæ à rectè iudicando abducunt, obstaculis, per se vt sunt considerabuntur. Tũc si quis post fata superest sensus, vt est sanè, candida veráque de tuis scriptis iudicia experieris, recipiésque tuorum laborum æterna & immortalia præmia. Sed de his hactenus. Verùm ne sine aliquo fructu, vnde commodi vel beneficij aliquid ad Rempublicam per te redire possit, hæc nostra ad te perueniat epistola, plantam quandam siccam ex Hispaniis ad me transmissam, vnà cum eius imagine ad te mitto, quòd nihil sanè magis mihi nunc sit in votis, quàm vt herbam hanc viuam virentémque conspicere possim. Scio enim in herbaria facultate doctiorem te esse neminem: quo fit vt aliquam huiusce herbæ notitiam abs te consequuturum me sperem; si tamen alibi quàm in Hispania nascatur. Quapropter te plurimum rogatum velim, quòd si quam illius cognitionem habes, id mihi (vt soles cum cæteris) amanter significare velis. Namque digna est vt ob admirabiles eius facultatés vbique habeatur in hor-

tis.

Plāta ex Hispania allata

tis. Imaginem hanc vnà cum herba & radicibus ex Hispania misit ad me Clarissi. Cæsareus Medicus, Petrus Cannizerus cũ hac inscriptione. In hac depingenda herba multiplici luxu rerum parens natura colorum ornatu, fœlicissimè lasciuire visa est. Illius siquidem radix dodrantalis, simplex & vnica non nullis circunquaque prodeuntibus fibris innititur, crassitudine satiuæ Pastinacæ, ipsa carnosa, rara, teres in mucronem turbinatur. Cortice obtegitur simplici, subnigro, aspero, tenui: hic simulac inaruerit contrahitur, & in tenues rimas fatiscit. Candida eadem intus est, pingui quodam & digitis adhærente præ lentore succo, gustu subdulci qualis ferè in Pontica nuce. Summa tellure laciniata herbæ folia diffundũtur, carnosa, longa, acuminata, colore viridi languescente, singuláque ex interuallo dispofita. Caules gerit plures teretes, graciles ac duriusculos, in quorum summitatibus herbacei prodeunt calices longiusculi, torosi atque teretes, cuspide toto ambitu denticulata: è quâ Maio mense lutei prodeunt flores adeò numerosis foliis densè stipati, vt numero, ac longitudine latitudinis angustiam abundè pensent, vbi verò prorsus explicata fuerit, orbem radiatim circinãtes adeò pulchri visuntur, vt aureo colore, & figura solem exprimere videantur. Ineunte autem solstitio planta hæc deflorescit, mirabili facta transmutatione. Nanque calices ipsi globoso horrent aristarum agmine, quæ acie dispofita glumis continuò excubant, vt semina ipsa densiori congerie intra aristarum vallum munita statuto à natura tempore demum prosiliant. Prouenit in montibus vliginoso solo mortalibus opem latura.

Planta historia.

Vires. Namque præsentaneo remedio aduersus viperarum cæterorúmque venenatorum morsus ictúsve, ac pestiferos morbos quoscunque, tàm è foliis, quàm è radice succus desumitur, præbetúrque potandus. Comitialibus itẽ ingruente insultu

mirè

mirè affectis subuenit. Cardiacis item datur & vertiginosis. Enimuero commanducata per se radix tristitiam discutit, hilaritatémque conciliat. Quinetiam lacteus radicis succus oculorum aciem acuit. In summa tota planta magni est ad omnia vsus. Hæc sunt quæ plantæ ipsius iconi subscripta erant. Sed Hispanus, cui hanc mihi ferendam dederat Cannizerus, addebat hanc in Catalonia à quodam seruo Aphro à Ceruero Letidano viro nobili, pretio emptam primùm fuisse ostensam. Nam quùm quidam (vt ille asserebat) in agro messores à viperis demorderentur hic, qui in Aphrica plantam hanc nouerat, propinato eiusdem succo, incolumes seruabat omnes, quotquot demorsi fuerant. Sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Quò postea factum est, vt vafriores quidam obseruantes à longinquo tractum à quo Apher ille plantam deferebat, illuc concesserint, plantámque consequuti sint, inuentis rescissæ nuper herbæ reliquiis, & repertis quibusdam huius herbæ plantis, à quibus humo tenus folia rescissa erant, certiores facti sunt, se plantam adinuenisse, quam quærebant. Ea deinde effossa, factóque succi in aliquibus periculo diuulgata res est. Quoniam autem vipera cuius venenum superat hæc herba Hispanicè Scurzo appellatur, posthac eadem SCVRZONERA nominata est: quod idem significat, quod viperina. Nam & Græci ab ἔχις Echium appellauêre. Mihi verò nihil carius esse poterit, quàm si tua opera in eius cognitionem deueniam. Habeo præterea quod etiam in Helenio abs te quæram. Siquidem dubium non parum me reddidit superioribus diebus, liber ille Galeni de Theriaca ad Pisonem, quòd ibi legerim Dacas & Dalmatas tela Helenij succo inficere. Idque hoc pacto vulneratorum sanguini cõgrediens occidere posse. Verùm quo pacto id fieri possit haudquaquam intelligo, quòd non solùm à nemine scriptum sit, Helenium vim aliquam habere lethiferam, sed quòd scribat Dioscorides serpentium morsibus auxiliari: te consulendum putaui, quòd tuo sperem auxilio ac doctrina ex hac ambiguitate me extricaturum. Reliquum erat, vt te hortarer ad vrgendos susceptos labores tuos. Sed excreuit iam nimium epistola, quam, ne alias occupatissimo tibi negotium facessat amplius, melius est me hoc loco abrumpere. Vale.

Quo pacto primum in Hispania inuenta

SCVRZONERA.

Quæstio de Helenio.

R PETR

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Odorico Melchiorio, Serenissimæ Reginæ Boëmiæ Medico S. P. D.

Respondetur ad præcedentem Epistolam, & declaratur quid Bekenium significet apud Aristotelem.

TAmetsi solatij plurimum mihi attulerunt humanissimæ literæ tuæ, quòd modis omnibus contra inuidorum obtrectatorúmque morsus, iis confirmare & quasi munire me nitaris, non tamen animi perturbationes adeò lenire potuerunt, quò minus vicem meam adhuc dolere perseuerem. Non quòd videam à pessimo nebulone citra causam omnem non solùm nostros dilacerari labores, sed etiam dignitatem conuiciis, probris & maledictis petulantissimè impugnari. Habeo tamen tibi gratiam, quòd tuis dulcissimis verbis, tua dicendi scribendíque facundia, ac fideli de rebus à me gestis commemoratione, dolores animi mei haud parum demulseris. Sed quemadmodum tu, quem filij loco dilectissimi semper habui, amoris in te nostri omnibus tuis officiis haud immemorem te exhibes: ita nunquam obliuiscar ego, vnum te semper extitisse, qui me ex animo dilexeris, obseruaueríſque quàm maximè. Pro qua tua ipsius in me propensione ac pietate, ego tibi vicissim modis omnibus perpetuò respondebo. Dicant, scribant, agant, latrent contra me hi perditissimi Sycophantæ, lacerent labores nostros, addant maledicta, criminationes, contumeliásque, non tamen ob id à studiis iuuandæ Reipublicæ, propagandæque veritatis me auertent, nec vnquam suis venenatis morsibus scripta mea adeò dilacerabunt, labefactabúntque, quin contra innatam eorum malignitatem continuò in medium doctorum virorum emergant, & elucescant. O te si haberem, quo cum studia mea communicarem, vt antea solebam, nihil mihi putarem euenire posse beatius. Hæc enim in studiis voluptas socium requirit, sine quo quanquàm illa quidem manca non est, esset tamen ea proculdubiò hilarior, vberior, dulcióŕque, vbi adesses tu, quo cum quotidie conferre possem. Sed fortasse coniunget nos Deus Opt. Max. anteaquam à corpore animâ disiun-

disiungat. Ille autem, cùm animi mei vota in conspectu habeat, tui vice, paucis antè diebus socium mihi addidit Ioannem VVillebrochium Borussum Medicum, hominem vt literarum ita virtutis in primis studiosum. Is in aulam Serenifs. Principis nostri nunc primùm ascitus est, vt mihi animaliũ historiam meditanti, aliisq; interim negotiis occupatissimo, sua opera sit auxilio. Nec dubito quin coniunctis operis hanc doctrinam ita negligenter hactenus tractatam excultiorem & veriorem aliquando studiosis propofituri simus. Est enim Serenifs. Princeps noster adeò huiusce instaurandæ historiæ studiosus, vt multis iam in locis doctos, ac industrios homines alat, qui non libros tantùm antiquorum ea de re cõsulant, sed in ipsis animalibus oculati testes, quid sit, quid non sit verum, considerent. Taceo pictores qui externis in regionibus principis ære, quadrupedum, volatilium, reptilium, insectorúmque omnium imagines ex ipsis viuis animalibus calamo perquàm diligentissimo delineant, ac propriis pingunt coloribus. Itaque tanto principe autore habebunt iam Philosophi in posterum pulcherrimam illam suę professionis, quã hactenus caruerunt, partem integram, bona fide, non ex libris collectam, sed ab ipsa rerum natura descriptam. Quanta enim ingenij excellentia Principem hunc diuina prouidentia ornauerit, vel ex eo manifestum est, quòd cùm in Philosophorum libris abductus inde maturiùs ad maiorem Regni nimirum admĩnistrandi gloriam, magnopere versari non potuerit, ita tamen de naturis rerum & sentit, & disserit, vt non tantùm intelligere Philosophorum decreta videatur, sed eis etiam, adductis rationibus &, obseruationibus propriis contradicere audeat. Vnde fit sæpe, vt non illum à nobis, qui nomen titulúmque doctrinę gerimus, sed nos ab ipso de rerum huiusmodi veritate, exquirere sæpenumero necesse sit. Sed vt redeam vnde diuerteram, ego mea studia persequar, nec ab illis vnquam me separabo, quousque anima separetur à corpore, ne posthàc temporis amissi reddenda mihi ratio foret. Sed venio ad plantam, cuius imaginem vnà cum historia, & viribus ad me misisti: quam etsi antea Norimberga mihi misit examinandam Ioannes Hessus Medicus, qui conquirendis comparandísque sibi plantis, vniuersam ferè peragrauit Europam, non tamen fit, quin tua mihi tam grata fuerit, quàm quod gratis-

Animalium historiam instaurari.

FERDINANDI Archiducis Austriæ laus.

ſima: quùm vnà cum imagine integram ſiccæ herbæ plantam ad me tranſmiſeris, in qua omnia viua ſum contemplatus, quæ ea in imagine mortua ferè apparebant. Ex illa enim non ſolùm viuam verámque omnium partium delineationem ſum magna cum voluptate contemplatus, ſed radicis ſaporem, àc etiam odorem deguſtare licuit. At doleo profectò plurimum, quod tuæ petitioni, vt velim, ſatisfacere nequeam. Nam planta hæc peregrina anteà mihi viſa non eſt, & ſi fortaſſe viſa, non tamen cognita. Memini quidem talem ferè me conſpexiſſe plantam in Goritienſi agro quodam in prato, parùm vltra Sontij fluminis pontem, quam cum à longo Tragopogonum cenſerem, alia poſteà reperta eſt. Verùm an hæc illa fuerit planta, affirmare ſane non auſim, quòd foliorum imaginem in mentem reuocare nequeam, nec radicem viderim effoſſam. Habet enim Scurzonera hæc tua flores Tragopogoni æmulos, quinetiam radicem perinde ac in illo dulcem, adeò vt Tragopogoni ſpecies dici poſſet, ni folia Cichoariaceæ plantæ ſpeciem referrent, caules longè aliter quàm in Tragopogono ſe haberent, & ni radix craſſior, ſuccoſior & lacte prægnans haberetur. Porrò vetant hæc ne Schurzoneram Tragopogoni congenerem faciam. Non deſunt præterea, vt audio, in Hiſpania rei herbariæ fortaſſe non ignari, qui hanc plantam Chondryllam eſſe cenſent, tum quòd foliis eam referat, tum ètiam quòd Chondrylla ex vino pota viperarum morſibus ſuccurat. Atqui cùm flores Cichorij non ſint, radix amara non ſentiatur, ſed dulcis, & eius natale ſolum circa montium cacumina vliginoſis loſis habeatur, non poſſum horum ſubſcribere ſententiæ. Quò fit, vt putem hanc proprij ſuiipſius generis eſſe plantam, cuius nulla apud antiquos extet hiſtoria, quemadmodum & aliarum multarum, quæ noſtris temporibus repertæ ſunt. De huiuſce herbæ inuẽtione, eandem hiſtoriam quam tibi retulit Hiſpanus ille, qui herbam hanc tibi reddidit, narrauit etiam mihi, dum hac æſtate iſtic agerem, clariſſimus Rybera Cæſareus Phyſicus, cuius teſtimonium, ad ea omnia confirmanda non parum conferre cenſeo. Plura de hac planta non habeo, quæ tibi nunc explicem. Sed vellem vt ſemen à Cannizero peteres. Hoc enim conſilio id quod plurimum deſiderare videris, facilè conſequêris. Hoc ſi tibi comparare curaueris, & Medicos & rei herba-

Matthioli de Scurzonera cenſura.

rix ſtudioſos omnes ob tanti antidoti collata beneficia perpetuò tibi deuincies. Sed ad Helenium venio, de cuius venenoſa facultate te dubitaſſe non miror, quòd ipſe de eodem longè antea dubitauerim. De qua re dum aliàs cum docto quodam amico, & rei herbariæ ſtudioſiſſimo, conferrem: dicebat non ibi Helenium legi debere; ſed Belenium, Ariſtotelis teſtimonio, qui libro primo de plãtis ſic habet, Βελένιον δὲ τὸ θανατηρῶδες τὸ γενόμενον ἐν τῇ Πέρσιδι μεταφυτευόμενον ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἐν Παλαιστίνῃ γίνεται βρώσιμον: id eſt, Belenium verò, quod pernicioſum eſt in Perſia natum, in Aegyptum tranſplantatum & Paleſtinam fit edendo. Atqui (quantum coniicere poſſum) Ariſtotelicam hanc lectionem doctis viris deprauatiſſimè legi conſtabit, quùm ibi Ariſtoteles de Perſeæ arboris fructu, vel de ipſa Perſea potius ſcribere videatur, quàm de alia quauis planta. Nam hoc idem de Perſea ſcribunt Dioſcorides & Galenus. Idque eo magis mihi perſuadeo, quòd nuſquam apud antiquos ſcriptores reperetim, qui Belenij meminerint. Porrò ſi coniectari licet, an veram liber ille ad Piſonem de Helenij veneno nobis referat hiſtoriam, dicerem ego ſatis dubiam eſſe illius libri fidem, quòd non ſolum certò ſciam librum hunc non eſſe Galeni, tum quòd de trifolio Aſphaltite fabuloſè ſatis ſcripſerit, ac etiam in aliis quibuſdam non parum claudicare obſeruauerim. Niſi fortaſſe autor libri illius de alio Helenij genere intelligat, de quo libro primo ſcribit Dioſcorides, præſertim cùm dicat, Helenium illud ab incolis Nico appellari. Plura certioráque de his, quæ ad te ſcribam, non habeo, nam de incertis quicquam affirmare non auſim, nec etiam diuinare poſſum. Cæterùm cogitanti mihi, quo pacto munus tuum compenſare valerem, id commodè fieri poſſe ſuccurrebat, ſi rarum etiam aliquod tibi mitterem: quo factum eſt, vt hanc tam rari incognitíque animalis imaginem, de quo nullum antiquorum meminiſſe reperio, tibi mittẽdam decreuerim. Emit autem id Sereniſſimus Princeps meus paucis ante diebus à Theodorico quodam Neus Colonienſi pluribus ducatorumcentenis, animalis raritatem contemplatus ad publicũ ſpectaculum. Aiebat Neus ille ex Perù Occidentaliũ Indiarum regione, à quodam mercatore Antuerpiam primùm eſſe allatum, & inde Mittelburgum

Βελένιον quid.

Ariſtotelis locus reſtitutus

Libri de Theriaca ad Piſonem dubia fides.

Selandiæ ciuitaté.Refert hoc animal partim Camelum, partim verò Ceruum, adeò vt rectè quidem Græco idiomate ἐλαφοκάμηλον appellari posse crediderim. Longitudo totius corporis à ceruice ad caudam sex pedum est: altitudo verò à dorso ad pedis plantam quatuor tantùm & colli longitudo à scapulis ad ceruicem, duûm. Capite, collo, ore, superioris presertim labri scissura, ac genitali Camelum ferè refert. At caput oblongius est: aures habet Ceruinas, oculos bubulos. Anterioribus dentibus in superiori mandibula caret,

Ἐλαφοκάμηλος, & eius historia.

sed molares vtrinque habet vt bisulca ferè omnia, & vt illis etiam ruminat. Dorso est sensim prominente, quod per incuriam à pictore neglectum est. Scapulis propè collum depressis, lateribus tumidis, ventre lato, clunibus altioribus: & cauda breui spithamæ ferè longitudine: quibus omnibus ceruum ferè refert, quemadmodum etiam cruribus præsertim posterioribus. Pedes illi bisulci sunt, diducta anteriori parte diuisura. Vngues habet acuminatos, qui circa pedis ambitum in cutem crassam abeunt. Nam pedis planta non vngue sed cute, vt in multifidis & in ipso Camelo, contegitur. Retro mingit hoc animal, vt Camelus, & testes substrictos habet. Pectore est amplo, sub quo vbi thorax ventri connectitur, extuberat globus, vt in Camelo, vomicę similis, è quo nescio quid excrementi sensim manare videtur. Color colli, ceruicis, pectoris & anteriorum crurum est illi albus, Reliqui verò corporis subruber, vel ex nigro

gro rufeſcens. Roſtrò tamen eſt nigro & anterioribus cruribus à genu albicantibus. Cicur ac manſuetum eſt animal, ſed frigoris impatiens, vt alia quæ è calidis ad nos ducuntur regionibus. Neminem offendit: Sed miro admodum ingenio ab illata ſe vindicat iniuria. Nam vbi aliquis illud vexet, vel circa clunes opprimat, non calcibus, aut morſibus ſe defendit, ſed vomitu, vel cibi, vel humoris in vexantem retror ſum cum impetu eiaculato, ob protenſam colli longitudinem. Salaciſſimum hoc eſſe animal, id mihi coniecturam facit, quòd cùm ſui generis fœmellis ſit deſtitutum, magna cũ prurigine capris ſe commiſceat, non tamen erectis, vt aliàs capræ hirco aſcendente ſolent. ſed humi ventre accubantibus, ita cogẽte animali anterioribus cruribus. Itaque ſuperaſcendens coit, non autem, vt falsò de retro mĩgẽtibus animalibus affirmat Ariſtoteles, auerſis clunibus. Id quod etiã falſum eſſe de Leone obſeruauimus, illi dum coiret aſtantes. Adeò Venere vernali autumnaliq; tempore ſtimulatur hoc animal, vt illud viderim ego humile quoddam præſepium auena refertum conſcendiſſe, genitaléque illi magno cum murmure tam diu confricaſſe, quouſque ſemen redderet, pluribus vna hora replicatis vicibus. Non tamen concepêre capræ huiuſce animalis ſemine refertæ, quòd, vt puto, vi coactæ illi proſtiterint continuò balantes, tum quòd cum hoc animali earum non conueniat ſpecies. Indicam ouem appellabat hoc animal, qui illud ad nos aduexit. Atqui à noſtris ouibus quantum diſtet, tu ipſe iudicare poteris. Sed de Ceruocamelo hactenus. Vbi verò alia rara afferentur, nihil præteribo, quin te de eis certiorem reddam. Quod, vt tu etiam facias (vt cœpiſti) plurimum opto.

Vale.

R 4 PET

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Aliprando Spezzalancio Chirurgico
S. P. D.

Declaratur quid sit Cozumbri in Catapotiis è Cynoglosso.

Cùm catapotia passim è Cynoglosso appellata, secundum antiquam Nicolai versionẽ nunc in tui Myropolij vsum parare decreueris, petis à me quid significet ibi COZVMBRI, & an pro eo liquidi Styracis fæcem, vt inquit autor Luminaris maioris, vel Styracem rubeam, vt inquit Cordus, vel vt quidam alij præcipiunt, Thymiama, quod vulgò Itali Pharmacopæi appellant Tigname, admiscere debeas. Nam cùm videas tot varias hominum sententias, nec ab iis te explicare valeas, lógè tutiùs facturum te putas, si de re hac me consulas, quàm si eorum sequaris confusiones. Ego verò etsi non adeò multũ in censendis examinandísque compositis medicamentis hactenus insudauerim perinde, ac in simplicibus, dicam tamen, ne tua de me te fallat opinio, quid in hac re simpliciter sentiam. Quod est vt pro Cozumbri selectissimũ imponas Styracem, non liquidum tamen nec eius fæcem, vt perperam scribit ille, sed quem à calamis, in quibus olim afferebatur, Calamitem vocant officinæ. Etenim is cùm Dioscoridis, tum etiam Galeni testimonio, tussi, distillationibus, raucedini, grauedini & interceptæ voci mirificè medeatur, quinetiam cum præter hasce facultates soporiferum sit medicamentum, in hisce Catapotiis vtiliter additur. Soporiferæ facultatis esse Styracem idem facilè testatur Galenus libro XII. capite I. de Methodo medendi lib. VI. commentario quinto, de morbis vulgaribus, de aurium doloribus agens: & lib. II. cap. I. de Compositione medicamentorum secundum locos, de dolore capitis febricitantium differens. Quippe omnibus iis in locis Styracem soporiferum esse medicamentum apertissimè fatetur. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ tradidit Dioscorides libro primo, in Styracis capitis calce. Quibus palam est in Catapotiis de Cynoglosso nihil conuenientiùs, ac magis legitimè pro Cozumbri addi posse, quàm selectissimum Stytacem calamitem. Namque Catapotia hæc reumatismis, tussi, distillationibúsque peridonea sunt, non solùm quòd

Pro Cozumbri, Styrax.

Styrax Soporiferæ est facultatis.

Catapotiorũ è Cynoglosso facultas.

quòd medicamenta excipiant hiſce affectibus cõuenientia, ſed quòd præter id ſoporiſica eorum facultate, quibus omnibus refertus eſt Styrax, defluxiones cohibeant, quibus hæc ſymptomata plerunque excitari ſolent. Sententiæ noſtræ aſtipulatur Simon Ianuenſis Arabici idiomatis fidus interpres, qui Cozumbrum Styracem interpretatur. His accedit Nicolai Myrepſici authoritas, quippe is libro XXXII. de Catapotiis omne genus agens, vbi ad ſoporifera deuenit, quorum plures parandi rationes habet, ad diutinam tuſſim, purulentas excreationes, ad arteriacos & deſtillationes omnibus Styracem admiſcet. Quò fit, vt eò magis meæ inhæreã opinioni, quò euidentiores ſunt rationes, quæ in hanc me trahunt ſententiam. Placeret quidem hic Valerij Cordi doctrina, qui rubeum Styracem imponi iubet, ſi tamen pro rubeo flauum, vt pote præſtãtiſſimum intelligeret. Sed cùm ipſe Germanus fuerit, & ſciam ego Germanicas Seplaſias nihil aliud quàm Thymiama; quod Diſcoridi Narcaphthum vocari cenſeo, Styracem rubeum appellare: vereor ſanè, ne ipſe quoque pro Cozumbri, Thymiama addendum crediderit. Sed demus eum de ſelectiſſimo Styrace intellexiſſe, errauit tamẽ, cùm ſciret quid apud ſuos Myropolas rubeus deſignaret Styrax, quòd illis manifeſtam errandi anſam præbuerit, à quo errore non habeo quibus eum excuſem: præſertim cùm mihi certò perſuadeam, Cordum in hoc Iacobum Manlium eſſe ſecutum. Namque Manlius ſimulac perperam expoſuit Cozumbri, fæcem eſſe Styracis liquidi, mox ſubiunxit, Arabicum nomen ſecundum Compoſitorem nil aliud deſignare, quàm rubrum Styracẽ ſeu Thymiama, ſeu Thus Iudæorum. Quæ vt inepta, inania, & incertis autoribus allata, ita ridenda & reiicienda videntur.

Styrax rubeus Germanis qualis.

Cordi erratũ.

Vale.

*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino
S.P.D.

Examinantur quædam plantæ & reſtituitur Dioſcoridis locus in Oſyride.

Ratæ mihi literę tuæ tãtum ne?imò verò & peroptatæ & dulces, quòd iis intelligam, quanta me proſequaris beneuolentia, quantáque ingenui animi tui liberalitate continuò perſeueras cùm nouas tum etiam raras ad me mittere plantas: quibus contemplandis eò maiorem capio voluptatem, quò dulcior eſt fructus, quem ex his capere ſoleo. Magnus earum catalogus mihi palàm facit, quàm diligẽs in iis comparãdis fueris, quámque ſedulus in iuuando labores noſtros. Pro quibus collatis in me officiis, ac beneficiis, ego quidem multum me tibi debere ſcio. Sed cùm eà non ſim facultate, vt hanc tuam erga me benignitatem ſolus compenſare queam, dabo modis omnibus operam, vt non ſolùm præſentes rei plantarię ſtudioſi, ſed etiam poſteri tibi ſe plurimum debere fateãtur. Quod ad cenſuram harum plantarum attinet, vtinam ea eſſem doctrina, eo ingenio, eáque in plantaria facultate experientia, vt rectè, ac aliquo cum iudicio de omnibus iudicare poſſem. Cupio enim non tantùm tibi petenti morem gerere, ſed mihi ratiocinanti etiam ſatisfacere. Verùm etſi ſciam, id à me non ita exactè, vt velim, præſtari poſſe, dicam tamen de his, quemadmodum de aliis prius dixeram, libenter quod ſentio, ne ſi nũc id facere recuſarem, viderer negligẽtior factus. Primum itaque ad eam venio, quam quibuſdam SIDERITEM Heracleam vocari ais. Sed cur horum probem ſententiam, nihil eſt quod me moueat. Folia enim quæ Saluiæ maiora ſunt non minora, quæque longè magis Betonicam referunt, quàm Marrubium vel Saluiam ipſam, Sideritem haudquaquam referre videntur. Crederem ego hanc plantam ſylueſtris potius Hormini eſſe genus, quòd plures eius habeat notas.

Sideritis Heraclea.

FOLIA

FOLIA quorum subscriptio est BETA SYLVESTRIS, Spinachij potius folium referunt, quàm Betæ. Galenus agrestem Betam nullam reperiri scribit præter Rumicem. Sed Plinius Limonium syluestrem Betam appellauit, *Beta syluestris.*

LAMPSANAE profectò speciem refert illa, qua Chirurgicos vti ais tàm fœlici successu ad vulnera glutinanda. Sed Lampsana non est (quantum mea fert opinio) de qua scripsêre Dioscorides & Plinius, cuius nos imaginē dedimus. *Lampsana.*

TORAM non esse Aconitum Pardelianchem plures indicant notæ, de quibus cùm fusiùs nobis dictum sit in ipsius Aconiti appendice in cōmentariis nostris in Dioscoridem non est vt hìc pluribus tecum agam. ALIAM verò plātam, quam quidam Aconitum faciunt, folio aliquatenus cucumeri simili auersa parte albicante, Lucas Ghinus Cacaliam non malè censebat. Siquidē Cacalia folia fert alba, magnáque, & tussi, & scabriciei arteriarum prodest, Tragacanthæ modo. Id quod in hac planta ipsa Tussilaginis facies indicat. Est enim adeò per omnia illi similis, vt nisi folia oblongiora essent, ac maiora paulò, nemo est, qui eam Tussilaginem ipsam esse non diceret. In Aconito Pardalianche folia requiruntur Cyclaminis, Cucumerisve minora, ac subhirsuta, atqui hæc longè maiora spectantur, alba lanugine, vt Bechium, auersa parte obducta & tactu læuia. Adde quòd herba hæc venenosa non est, nec radicem scorpionis caudæ similem habet, quò fit, vt ego Lucæ Ghini sententiam sequutus, Cacaliam hanc esse censeam. *Toram nō esse Aconitū Pardaliancben.* *Cacalia.*

POTERIVM Dioscoridi largè fruticat. Cortice est obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, Tragacanthæ proximis, foliis paruis, rotundis, flore exiguo, candidi coloris, & semine gustu acuto & odorato. Sed cum illius plātæ ramusculus, quam quibusdam Poterium appellari scribis, largè fruticare plantam non indicet, nec spissa, nec rara lanugine vestiatur, ramulis longis non sit, nec lentis, non video, qua ratione hanc Poterium faciant. Poterij plantam, quæ omnibus suis notis legitimum refert, habeo ego Constātinopoli allatam, ab Augerio Sereniss. Cæsaris Ferdinādi Oratore. Nil enim illi deesse videtur, quod in Poterio desiderari possit. *Poterium.* *Poterium legitimum.*

HERBA cui inscriptum est split splec, splecy Corydalis, & tertium Fumariæ genus nusquam antea mihi visa est. *Corydalis.*

Scio tamen Corydalis meminisse Galenum lib.xi.de simpl. medic.facul.de Corydo,id est Galerita aue scribens, quam herbam colicis conuenire ait, perinde ac ipsam Galeritam. Atqui cùm eius notas non descripserit is, nec quenquam antiquorum habeam, qui illius faciat mentionem; nescio quo pacto hanc Corydalim esse credam. Verùm cùm non sine ratione,& autoritate ita abs te plantam appellari censeam,gratissimum mihi feceris, si tuas de hac herbula coniecturas mihi impartiri volueris.

Lens aquatica altera. PLANTAM quæ summis cauliculis quaterna gerit folia crucis in modum distincta,lentes racematim sine folliculis proferens,& quam aquis innatare scribis, magna cum admiratione sum contemplatus. Est enim vt rara, ita omnium spectatu dignissima. Hæc longè alia est à lente palustri Dioscoridis. Sed vbi in Italia nascatur,& quibus sit prædita facultatibus,quàm libenter abs te audirem.

Lappago. LAPPAGO Plinio ita appellata folio est Anagallidis,cui folia inesse oblonga, nec vllibi in ambitu serrata,nemo est qui nesciat. Sed planta,quam Lappaginem nonnullis censeri scribis,folia habet rotunda,circunquaque denticulata,Pimpinellæ nostratis modo. Id quod me maximè adducit ad credendum,eam haudquaquam esse Lappaginem.

Sagitta. SAGITTA, quam Magonis testimonio, Pastinā Græcis appellari, & inter vluas nasci scribit Plinius, copiosa hic in Boemia prouenit circa Muldam fluuium,qui Pragam transit,media inter vluam & Typham. Appellant eam hic Herculis sagittam. Videtur ex eo esse plantaginis genere, quam Fuchsius Barbam syluanam appellat, quanquàm folio dissimili.

Geranium. GERANII imaginem radice rotunda,cuius primo loco meminit Dioscorides, iam diu misit ad me Vlysses Aldrouandus. Nunc verò tua liberalitate & herbam ipsam & radicem inspicio. Plantam ille ex Dalmatia sibi allatam referebat. Sed an tua illinc ad te peruenerit, vel in aliqua Italiæ regione oriatur, non parum scire desidero.

Lōchitis aspera altera. LONCHITIDIS asperæ plures esse species, ex tua quam ad me mittis, iam primum animaduerto. Nihil tamen à mea differt, nisi quòd tua nil magis folium diuisum habeat, quàm Scolopendrium,& minor facies est plantæ, in cæteris verò nihil similius, nihilque æqualius; adeò vt putem meam

meam marem, tuam fœminam esse, quòd mea omnibus suis partibus vegetior, grandior, firmior, distinctiórque sit quàm tua. Nam fœmininum genus imperfectius est, quò fit vt in animantium fœminis capitis suturæ, non ita, vt in viris, perspicuè cernantur. Tuam non nouisse Dioscoridem ex hoc animaduerto, quòd suam faciat folio Aspleno magis diuisam. Id quod in mea apertissimè videtur, in tua verò minimè. Hanc non credo vsquam vidisse Marantam. Nam si eius aliquam habuisset notitiam, non ita fortasse suæ fuisset addictus opinioni.

ALATERNVM scribit Plinius foliis haberi inter Ilicem & oleam, quibus cum minimè correspondeant ramuli illius folia, quem ad me transmisisti, nihil dubito, quin tu id rectè animaduerteris, quùm videris folia illi esse in cacumine spinosa & oleæ perquàm longè minora. Idem dicam de Attinia, cùm ramusculum ad me transmissum folia habeat Lauri, non Vlmi, & flores vmbellatim cohærentes, è quibus baccas gigni corimbaceas non ambigo. Attinia enim Plinio omnium Vlmi generum excelsissima recensetur, ac sterilis. Quò fit, vt illorum opinionem, qui hanc Attiniam faciunt, minimè comprobare queam. *Alaternus.* *Attinia.*

PLANTA cuius titulus est Fucus marinus, albicantibus ac tomentosis foliis, aliàs Goritiæ fuit ad manus. Vtebatur ea quidam circunforaneus ad Enterocelas sed an fucus Marinus sit, non ita facilè decernam, præsertim cùm sciam hanc in mari sub aquis non nasci, & asseras tu oriri etiam eam in agro Foroiuliensi in sicco Tiliauenti fluuij alueo. Nasci autem Fucum marinum sub aquis, non in sicco quispiam ex Galeno certior fieri potest: quippe qui libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus de eo sic habet. Phycos etiamnum humens & virens ex mari exemptus desiccat ordine secundo. Id quod etiam testatur Plinius libro XIII. cap. XXIII. Dicerem ego potius hanc plantam Gnaphalium esse, vel eius aliquod genus, quòd folia illi sint crassa, alba, & adeò spissa lanugine obducta, vt pro tomentois quis commodè vti possit. *Fucus marinus.*

ONONIS flore luteo nascitur pluribus in locis circa Pragam, sine aculeis tamen. Sed iam primum ex hac tua animaduerto, eandem aculeatam reperiri. Est enim proculdubio Ononidis tertia species, sed quartam etiam hìc Ononidem *Ononis flore luteo duplex.*

dem reperi, flore vbique candido, quam alibi nusquam videre licuit.

Aster Atticus. ASTER ATTICVS flore in ambitu purpureis foliolis circumseptο, in medio verò luteo, nascitur hîc vbique copiosus nullis deficientibus notis. Manebo ergo in sententia ac interim ridebo blateronum quorundam petulantiam, qui in meam de Attico Astero imaginem inuehuntur.

Spina alba. PLACET sane Spinæ albæ stirps, sed est adhuc aliquid, quod in ea desiderem. Contemplabor diligentius omnes eius notas, deinde meam solidiorem de ea afferam censurã.

Cytisus. Vidi CYTISI florentis ramum, quem à Maranta te accepisse scribis, sed nolim ob hoc prætermittas, quin alium quoque ab Aegidio Cumano, viro vt nobili, ita doctissimo meo nomine petas: Cupio enim siliquas, quibus ille refertus est, veras ac viuas inspicere.

Verbena. VERBENAM quam à Maranta te accepisse scribis, cur legitimam faciam, nihil habeo. Scribam de hac ad illum, Deo volente, vnà cum aliis nonnullis, quæ annotaui in illius Methodum de cognoscendis simplicibus. Hanc scribit ille Tribuli terrestris modo humi repere, & plures habere ramos, cùm tamen Verbenacam singulari tantum ramo, radicéque sola constare, nec vllibi humi repere scribat Diosco.

Clymenum. Cui CLYMENVM inscriptum reperi, planta sanè est (vt inquis) folio Plantaginis minore, caule quadrato, compresso tamen, pinnulis herbaceis vtrinque secundum longitudinem se diffundentibus, capreolis multis referto, quibus vicinis se implicat plantis. Siliqua Genistæ, vel viciæ modo, in longum protensa, crassiore tamen longioréque & sensim in cacumine prona subrubeis maculis transuersim sese diffundentibus quas quidem notas, si diligenter quispiam intueatur, facilè cognoscet, hanc plantam non esse Clymenũ. Ego syluestre Pisum potiùs appellarem: Clymeno enim folliculos tribuit Dioscorides in sese inflexos, vt in Polyporum piscium cirris, à quibus quàm longè distent huiusce plantæ siliquæ nulla sui parte inflexæ, sed quatuor digitorum longitudine protensæ, & longo pediculo adalligatæ, nõ dubito sanè quin tu ipse videris: sed tanta tua modestia est, vt potiùs meæ velis acquiescere censuræ, quam tuo ipsius iudicio. His accedit, quòd nusquàm Dioscoridi scriptum sit Clymenon capreolos mittere, quibus propinquis se implicet stirpibus huiusce

huiusce syluestris Pisi modo.

Chamæsyce.

CHAMAESYCEN, quam mihi censendam proponis, etsi humi repat, cùm tamen folia lentis non habeat, sed minori Ocimo grandiora, oblongioráque, nec semen sub foliis proferat, sed in ipso foliorum exortu, non possum iis assti pulari, qui eam Chamæsycen esse censent.

Corchorus.

CORCHORVS (vt Theophrastus inquit, libro & cap. vii. de historia plantarum) ob amaritudinem in prouerbio est. Sed stirps, quam pro Corchoro Alexandria Aegypti ad te allata est omni prorsus amaritudine vacat. De foliorum facie dissidet Plinius à Theophrasto: quippe hic Corchori folia Ocimo similia facit: ille conuoluta esse dicit, similitudine Mori. Sed in hac planta potius ad Ocimi similitudinem accedunt quod Theophrasti Corchoron esse indicaret, si tamen amarorem resiperent folia. Qui verò eandem Circæam esse volunt, si folia diligentius inspicerent, quæ nullam cum hortensi solano habent cognationem, si flores aureos, non nigros, & semen non Milio, sed Echio simile, nil sanè vereor quin aliter sentirent.

Clematitis alterius, altera species.

PLACVIT summopere Clematitis alterius, altera minor species, quam nunc primum tua summa benignitate agnosco. Atqui si semen consequi liceret, esset quidem mihi gratissimum, quòd in recenti herba vehementem acredinem illam degustare cupiam, & florum suauitatem percipere, quinetiam vt omnes eius partes, folia, inquam, flores, capreolos, sarmenta & radices inspicere possem.

Osyris.

OSYRIDIS stirpem perquàm diligentissimè sum contemplatus, quæ quanquàm quibusdam notis Dioscoridis descriptioni respondere videatur, nempe quòd tenues habeat ramulos & lentos, & in his rara Lini folia, vt ille inquit, terna, quaterna, quina, senáve, sunt tamen quædam, quæ me mouent, vt non ita facilè fatear hanc plantam legitimam esse Osyridem. Est enim in primis Galeni, Pauli, & Aetij autoritas, quippe qui scribant ex Osyride commodè parari scopas. Quibus parandis, planta quam misisti, inidonea satis apparet, ob nimiam surculorum tenuitatem imbecillitatémque. Deinde tametsi rara in surculis sunt illa folia lini æmula, non leui tamen coniectura mihi constat, hæc verba Dioscoridi esse addita, γ', ἔτι δὲ καὶ δ' ἢ ε' ἢ ϛ', cùm hæc non legat Oribasius, sed simpliciter scribat in Osyridis ramulis folia haberi

Dioscoridis locus emendatus.

beri

beri ceu lini, quemadmodum etiam habet Plinius. Præterea est etiam ad manus antiquissimus Dioscoridis codex manu scriptus, in quo hæc verba non reperiuntur, Μέλανα καὶ ταρχὰς μεταβαλλόμενα δ' ὑπέρυθρα γίνονται. Id quod manifesto est argumento in hoc capite, in Dioscoridis codice, qui passim circumfertur, non deesse mendas. Quò fit, vt potius ad credendum meus inclinet animus Osyridē eam esse plantam, quam vulgò nos appellamus Bel vedere, quàm aliam quancumque, quam hactenus viderim. Est enim hæc saturatè viridis, ramulos ferēs tenues, folia prorsus lini æmula, & ad scopas parandas adeò idonea, vt plurimi sint, qui hac tantùm causa eam serant & alant.

DVM hæc scriberē, allatus est ad me, vnà cum tuis literis, Suberis ramusculus glandibus refertus, quem Roma ad te missum dicis, vt abs te petieram. Quò fit vt continuè tuam erga me beneficentiam augeri intelligam, pro qua quantum tibi debeam, non facilè dixerim. De cæteris non est, vt nunc meam expectes censuram: nam cùm partim mihi ignota sint, partim verò adeò mutila, vt difficilè iudicari queant, non ægrè feras obsecro, si nunc plura de his ad te non scribo. Sed aliàs fortasse id præstabo, cùm quietior fuerit animus. Reliquum est, vt clarissimo Marco Antonio Caballino me plurimum commendes, & ne ægrè ferat meo nomine significes, si nunc ad eius humanissimas literas non respondeo. Agnosco certè me illi plurimum debere; ob eam non vulgarem, quam de me habet, opinionem. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Martino Guidottino Pharmacopæo Tridentino. S. D.

Docetur ratio paranda antidoti quam Mithridaticam nominant.

Legi literas tuas, quas vnà cū lapide Asio pulcherrimo ad me misisti, verùm non tàm hac de causa te nunc ad me scribere animaduerto, quàm quòd me consulas, quomodo in paranda Mithridatis antidoto te gerere debeas, quùm non desint scopuli, quos tamen si posses, vitare velles. Sed vtinam tàm prudens, tàmque exercitatus sim nauclerus, vt meo consilio te adeò iuuare possim, vt nauiculam tuam in portum illæsam reducas.

Faciam tamen, vt gratificer tibi, periculum, cùm tibi omnino persuadeas, te neminem me habere præstantiorem, cui te committere possis.

PETIS itaque primum, an in hac paranda antidoto Andromachum, an Damocratem sequi debeas. Nam cùm videas Andromachi Theriacam cæteris prætulisse Galenum, putas fortasse te rectè facturum si Mithridatis antidotum parateris, quæ ab eodem Andromacho describitur. Quæ quidem sententia, & si haud infirmis nitatur rationibus, sunt tamen argumenta, quibus fateri cogamur, Damocratem in hac paranda antidoto, Andromacho aliâs Philosopho ac medico clarissimo esse præferendum. Nam si ex medicamentorum præstantia, ac viribus, iudicium ferendum est, cùm capiat Damocratis compositio Agaricum, Stœchadem, longum, & album piper, Balsami baccas, Bdellium, Creticum Dictamnum, Asarúmque, quibus omnibus altera destituitur, veniántque hæc omnia præter Asarum etiam in Theriacam, quòd venenis mirificè resistant, non censeo haberi quenquam qui aliter sentiat, quàm quòd ea, quæ Damocrati describitur, alteri sit præferenda. De his autem, quæ ad succidanea spectant, meam intelliges opinionem ex hac epistola ad Balthasarem Pepulum de paranda Theriaca, quam huic adnexam reperies. Siquidem quid pro Opobalsamo, Costo, Malabathro, Carpobalsamo, Cardamomo, Acoro, Meo, Acatia, & Petroselini semine supponendum sit, ibi diffusiùs scriptum reperies.

Mithridatis antidotus à Damocrate descripta cæteris præstantior.

DE ACORO nihil etiam dicam, quòd antea à me satis supérque comprobatum sit in meis in Dioscoridem commentariis, calamum aromaticum vulgaris vsus legitimum esse Acorum.

PRAETEREA animaduertas oportet, haberi huiusce antidoti compositiones quæ Asari loco Ari legunt, sed mea quidem sententia longè vtilius Asarum, quàm Arum capit. Est enim Asarum odoratum medicamentum, Nardo ferè proximum, quin & Opobalsamo, & Carpesio facultatibus proximum. Quod facilè comprobatur Galeni testimonio: Quippe qui libro secundo de comp. medica. secundum locos, vbi hieram componit ad eos quibus ex ventriculo caput dolet, pro Asaro Carpesium supponit, quo pro Cinnamomo quidam Galeni æuo in Theriaca vtebantur.

Asarum imponendum nõ Arum.

Et libro nono eiusdem voluminis capite iij. in quodam medicamento ad hydropem Opobalsamum Asari loco supponendum suadet. Quò fit vt Cordo tibi astipulandum non sit, qui Arum Asari loco imponit.

Cordi erratũ.

CYPHIS, de quo etiã meam exposcis sententiã, Aegyptiorum antiquorũ thymiama diu tãtum extitit, cuius suffitu Solem placare venerariq; solebãt in sacris. Quod magno nobis est argumento, antiquissimũ medicamentum esse Cyphim. Cæterùm sequuta ætas non solum Cyphi vsa est pro suffitu ad aeris infectiones arcendas, sed etiam ad antidota, quæ sumuntur in corpus, & per se quoq; ad nonnullos corporis affectus. Atqui extant Cypheos variæ, ac inter se pugnantes compositiones, quòd hæc plura, quàm illa admittat medicamenta, altera verò ab altera ponderum numeris euariet: quemadmodum videre est apud Dioscoridem, Andromachum, Damocratem, Galenum, Alexandrum, Paulum, Aetium, Actuarium, Nicolaum Myrepsicum, & alios plerosque, quibus omnibus ferè singularis habetur Cypheos cõpositio. Præclarissimi tamen ætatis nostræ medici Damocratis Cyphim cæteris anteponunt. Quorum placitis eò vtilius nobis adstipulandum est, quò præstãtius medicamentũ eiusdem authoris esse censemus, qui suæ conficiendæ antidoti, eiusdem Cypheos sibi propriam compositionem parauit. Quæ sic habet.

Cypheos variæ compositiones.

Cypheos parandi ratio.

Sumito.
- Vuæ passæ pinguissimæ detractis cortice & vinaceis contusæ & subactæ.
- Terebintinæ igne torrefactæ singu. vnci. iij.
- Myrrhæ.
- Floris Iunci odorati cuiusq; sescũciã.
- Cinnamomi drachmas iiij.
- Vnguium Bdellij.
- Spicæ nardi.
- Casiæ selectissimæ.
- Cyperi.
- Baccarũ Iuniperi magnarũ sin. dra. iij.
- Aspalathi drach. ij. S.
- Calami odorati drach. viiij.
- Mellis quantum sat est.
- Vini odorati parum.

Myrrha,

Myrrha, Bdellium, & Terebinthina vino subiguntur ad mellis consistentiam, deinde vua passa per se subacta additur, simúlque tritis mellis quod sat est infunditur, cæteráque in puluerem trita insparguntur. Et inde demum formantur pastilli & in vmbra siccantur. Porrò ne in his parandis vllus committatur error, sunt quædam, quæ te diligenter inspicere oportet. Quorum in primis occurit vua passa, quæ (vt puto) ea minima esse non debet, qua passim vtimur omnes. Quippe præter id, quod laboriosum esset, ab ea corticem & nucleos detrahere, nihil ferè vbi hæc fierent pulpæ reliquum esset, quò fit, vt de maiori vua passa mihi persuadeam intellexisse Damocratem, quam nos Zibibum vocamus Damasco Syriæ allata vel de Scybelitica huic simile, quam è Pamphylia aduehi solere scribit Galenus libro secundo de aliment. facultatib. Iis enim plurimum inest carnis, quæ si fortasse non essent ad manus, præstabunt, quæ ex Creta, Cypro, Corcyra, & aliis quibusdam Aegei pelagi insulis ad nos comportantur. Nam vuæ omnes, quę insolatæ siccantur, passæ in vniuersum Galeno appellantur, quæ eò præstantiores habentur, quò generosiores sunt vites à quibus decerpuntur. Atqui cùm hic pulpa plurima opus sit, maiores ac pinguiores sunt deligendæ.

Vua passa quæ imponenda.

CVM flore odorati iunci omnino destituamur, quod etiam sua ætate euenisse scribit Galenus, præstabit vti recentioribus ipsius foliis, quippe hæc gustantibus, non obscuram reddunt acredinem, grato quodam odore accedente.

VNGVIVM Bdellij meminit Dioscorides libr. 1. Namque vbi per notas probatissimum Bdellium expendit, illud aliis prætulit, quod præter cætera vnguibus sit simile. Ideoque rectè hic Damocrates Bdellij vngues immiscet. Cornarius tamen vbi in Aetio hanc Cypheos compositionem interpretatur vnguium Bdellij loco vngues odoratos addidit, eum locum perperam vertens, quòd Bdellium ignorauerit suas etiam habere vngues. Cæterùm cum (vt puto) legitimo ac genuino Bdellio destituamur, vt in commentariis nostris in Dioscoridem fusiùs disseruimus, quid pro eo supponi possit, erit nunc decernendum. Codex Galeno ascriptus de suppositiciis medicamentis in Bdellij penuria Sphagnum supponit, sed cùm nulla sit Sphapgni cum Bdellio communis facultas, id sanè probare non ausim. Ego verò

Cornarij erratum.

Quid pro Bdellio substituendum.

potius Belzoinum nobis vocatum ſupponerem. Eſt enim gummi perquàm odoratum. quemadmodum & Bdellium faciunt, quod in Cyphi odoris gratia addidiſſe antiquos haud vnquam dubitarem. Nec ab re factum mihi videretur ſi & Bdellij loco ſelectiſſimus adderetur Styrax. Quippe hic maximè ſuis facultatibus cum Bdellio conuenit. Quò factum eſſe cenſeo, vt illico poſt Styracis caput de eo tradiderit Dioſcorides. Excalfacit enim Styrax, emollit, concoquit, tuſſientibus prodeſt, vuluæ ſpiracula laxat, mēſes ciet, & diſcutientibus malagmatis vtiliter admiſcetur. Quibus facultatibus præſtare Bdellium maximè teſtatur Dioſcorides. Reliqua quæ ſupponi debent, ſi qua tamen ſupponenda erunt, ea in epiſtola inuenies, quam ad Pepulum ſcribimus. Nunc alia aggrediar, de quibus præter prædicta meam etiam petis cenſuram.

AD ID in primis, quod quæris an in Philonio Perſico addi debeat album piper an papauer album, quòd non parua ſit de hoc inter Myropolas controuerſia, id tibi reſpondebo, quod ſuperioribus diebus reſponderam Balthaſari Cleoſelio Sereniſſimi Principis mei Pharmacopæo, idem à me petenti, quod eſt, vt Meſuem conſulas. Nam vbi de ſanguinis reiecti curatione agit, Philonij huiuſce cōpoſitionem inſtituens, papauer albū non piper album imponit. Ita enim habet Meſuis codex, qui ad manus eſt. Id quod non ſine ratione factū videtur, ꝙ vbi ſanguis abrupto vaſe fluat, nullo pipere opus ſit, Sed quæ ſua frigida vi, ſanguinem craſſiorē reddant, & fluxiones ſiſtant. Rectè itaq; faciunt (vt mea fert opinio) qui piper negligentes, papaueris ſemen addunt. Nam cùm ad coercendam opij malitiam & croci, & caſtorei ſatis excipiat antidotus, non video cur opus ſit addere piper vt magis incaleſcat, vbi potius refrigeratione ſit opus. Quò ſit vt Fuchſius alioqui doctiſſimus haud rectè Cordū reprehēderit, quòd papauer non piper admiſcuerit. Ponito itaque tu audacter albi papaueris ſemen, & ne cures aliorum errata imitari.

Cordus defenditur.

QVAERIS item an in compoſitione Electuarij de Sebeſtenis Montagnanæ aberrauerint Luminaria Manlij & aliorum in aquæ ponderibus, quòd ferè impoſſibile tibi videatur, vt tam parua aquę quantitate, quæ vix ſufficit ad macerandа ea omnia medicamenta, poſſe quempiam illa omnia

macerar

macerare, coquere, ac dissoluere. Qua in re vellem sanè tibi satisfacere, si id Medici munus esset non Myropolæ. Sed cū ego censendis medicamentis, non decoquendis me totum dederim, consultiùs tibi fore sperarem, si de re hac teipsum consuleres. Quod si feceris, cùm sciam te seplasiarium esse exercitatissimū, nihil sanè vereor, quin tuus statim tibi suasurus sit genius, vt aquæ pondus augeas, vbi ad illa omnia paranda aquæ illius quantitas non sufficiat. Cæterùm vbi medicamentum parare decreueris suadeo, vt genuinū autorem sequaris non Cordū. Nam etsi electuarium hoc Montagnanę is referat acceptum, longè tamen id ab eius compositione euariat, quòd genuinum Sebestenorum, Prunorum, Tamarindorúmque, quinetiam seminum frigidorum decoctum tantum excipiat, Cordinum verò (vt ita dicam) horum omnium pulpam, præter authoris sententiam, & seminum frigidorum duplum habeat.

Electuarij è Sebestenis parandi ratio.

QVAERIS præterea an serū, quo vti debent Myropolæ ad maceranda medicamenta, & ea præsertim quibus paratur confectio Amech passim vocata, sumi debeat, quod à caseo separatur, dum premitur; an illud, quod expresso caseo coquitur, & à casei reliquiis è quibus recocta paratur, secernitur altero longè clarius. Hæc tuā quæstio est. Verùm si rectè considerabis, nil aliud esse serum, quàm partem lactis aquosam à butyro, & caseo omni separatam, illud proculdubiò legitimum, ac purum erit, quod à casei & butyri reliquiis prorsus fuerit expurgatum. Tale enim est, quod expresso caseo coquitur, & à recocta secernitur. Sed nec id quidem præstabit pro iis macerandis medicamentis quinque assiduis diebus, quæ in illam veniunt antidotum, quam Amech Arabs conscripsit. Acescet enim serum hoc, quod tandiu manserit anteaquàm coquatur, & antidotum acidam reddet, nisi ab initio tantum sacchari, vel mellis addatur, quod id ab acore & putredine seruare possit. Quamobrem rectè serum à caseo separabāt antiqui, additis feruēti in fictili nouo lacti, tot oxymelitis cyathis, quot erant lactis heminæ continuè ficulneo ramo versantes, vt secūdo libro docet Dioscorides. Verùm vt diffusiùs, ac clariùs parandi, seruandíque seri rationem intelligas, mitto tibi aliam etiam epistolā, quam superioribus mēsibus Bono Baldino Pharmacopæo exercitatissimo Viennæ commoranti miseram, quòd

Serum quod præstantius.

Seri ab acore conseruandi ratio.

is etiam de parãdo fero plura à me esset percontatus. Ex ea enim facilè intelliges feri cuiusque explicationem.

PRAETER id à me etiam scire desideras, an vnguentum Alabastri, quod describitur à Iacobo Manlio in suo Luminari, illud sit vnguentum Nardi spicati vt ipse nulla dubitatione affirmare videtur, quo à Maria Magdalena inunctus est SALVATOR NOSTER CHRISTVS. Nam cùm vnguentum hoc, quod Galbanum, resinam Terebinthinam, Colophoniam Sabinam & Hederæ gummi excipit grauissimè, non suauissimè oleat, non parum dubitandū ibi fore inquis, an Manlius vera referat, vel fabulas narret. Sed nō ab re quidem dubitas. Ego enim longè antea animaduerteram id esse falsum, quòd in sacris literis habeamus, tantam fuisse vnguenti fragrantiam, vt vniuersa domus repleta sit suauissimo illius odore, quinetiam tam magno pretio fuisse emptum, vt proditor dixerit Iudas, posse illud venundari multo, & dari pauperibus. Atqui si meam tibi debeam aperire sententiam, crediderim ego, Nardinum illud fuisse pretiosissimum, quod antiqui parabant (vt habet Dioscorides) ex Malabathro, Nardo, Iunco odorato, Costo, Amomo & Opobalsamo. Hoc enim Romanorum luxu parari solitum, ad gratiam delicatarum mulierum, inquit Galenus, tum lib. vj. de sanitate tuenda, tum etiam viij. de Methodo medendi vbi de diariis febribus egit, quæ à ventriculi cruditate proueniunt. Quò fit, vt putem Mariam Magdalenam hoc vnguento haudquaquàm fuisse destitutam, vtpote quæ mundanis delitiis, ac voluptatibus se totam prius dedisset. Fiebat olim hoc vnguentum pretiosissimum, omnium præstantissimum (vt Galenus est autor locis superius citatis,) Laodiceæ Asiæ vrbe, vnde postea deferebatur à negotiatoribus ad alias nationes quemadmodum nunc fieri videmus, cum Moscho Ambaro, & Zibeto, quæ partim ex India, partim ex Aethiopia, partim ex aliis loginquis regionibus voluptatis & lasciuiæ gratia ad nos afferuntur ad suauissima vnguenta, quibus nō solùm mulieres vtuntur, sed etiam viri. Tantus inualuit hoc tempore delitiarum luxus apud omnes. His autem cùm antiqui destituerentur, excogitarunt etiam ipsi aromatis omnium suauissimis parare odoramenta, quibus postea delicatæ vterentur mulieres, quorum posthac exoleuisse vsum facilè crediderim simulac Moschum, Ambarum, & Zibetum afferri

Vnguentum quo inunctus fuit IESVS à Maria Magdalena.

afferri cœperunt, cùm illis suauiora, odoratiora, pretiosioráque haberentur, nil mirum, si neglectis illis, sequuta posteritas priorum loco hæc in vsum vocauerit.

CAETERVM ad ea quæ quæris, an in sirupo de Eupatorio Spinæ albæ, & Arabicæ loco, quibus nos destitui putas, addi possint Caryophillatæ radices, aliud quidem respódere non possum, quàm quòd hoc optimè factum crediderim. Siquidem non solùm hæ Caryophillorum odore, quo præditæ sunt, vitales spiritus non parum recreant, sed aliis non vulgaribus facultatibus huic sirupo quàm maximè conueniunt. Prosunt enim epotæ Celiacis, Stomachicis, Dysentericis, & cruenta expuentibus, menses cohibent ac cæteras quascunque fluxiones, adeò vt Spinæ albæ & Arabicæ facultates omnes habeant, sintque præter id suauiter odoratæ. *Spina alba & Arabica loco quid supponẽdum.*

QVAERIS vltimo loco, an Mumia, quæ ex Alexādria Aegypti ad nos affertur in vsum medicum conueniat, vbi in Arabiais compositis medicamentis Mumia fuerit imponenda. Huic quæstioni, & si satis supérque responderimus in nostris in Dioscoridem commentariis, vbi errare eos diximus, qui siccas humanorum corporum carnes, vel ossa pro Mumia suis interponunt medicamentis, non tamen ob id prætereribo, quin noui aliquid de Mumia ad te scribam, vt scias præter Pissasphaltum aliam Mauritanis esse Mumiam, qua ij olim vtebantur. Sed audias quæ de Mumia Arabum mihi sese offerunt scribenda, contra Bellonij sententiam. Scribit itaque is, & longis contendit ambagibus, maximè hallucinari eos, qui putant Mumiam Mauritanis illud designare condimentum, ex Aloe, Myrrha, Croco, Balsamo, & aliis fortasse aromatibus paratū, quo apud Syros, Aegyptios & alias iis cóterminas nationes hominum cadauera infarciri solebant, cū sibi perperàm persuadeat, nullam vsquam extare Mumiam præter Pissasphaltum. Præterea spiculis quibusdam occultis me pūgit, ꝙ scripserim posse & apud nos parari Mumiā, si defunctorū corpora huiuscemodi odoratis medicamentis códitentur, & deinde Aegyptiorū more linteis, fasciisque colligarentur, & idoneis collocarentur in sepulchris. Sed quàm magno ducatur errore, dum nos perperam hallucinari contendit, pluribus sanè Arabum testimoniis facilè comprobari potest. Etenim Rasis libro de Arabicis nominibus, authoritate Isach, Mumia, inquit, est nomen Persicum, & est res *Mumiam duplicẽ esse contra Bellonij sententiam.*

nigra confecta, & est etiam alia res reperta in sepulchris, quando fodiuntur, quæ ponitur cum mortuorum cadaueribus, vt vermes non approximentur eis. Rasi subscribit Serapio cap. 293. primo statim initio vbi sic habet. Mumia sepulchrorum fit, cùm Aloë, Myrtha, & quod admiscetur eis ex humiditate corporis humani simul coierint. Hæc ille. Quibus nunc facilè cognoscet ille, si hæc quandoque perleget, suam in Mumia ignorantiam, nec longas posse peregrinationes docere quenquam, vbi bonorum authorum lectio, experientia & iudicium absint. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Ioanni Viscero Dembdingensi S. P. D.

Tractatur de Vertigine, Occipitis dolore, stupore, pilorum defluuio, & glandibus in inguinibus exortis.

Nam potissimum habeo causam, vir doctissime, à qua orti sint affectus ij quibus vexaris, népe vertigo, Occipitij dolor, stupor in dextro brachio & glandes in eodem brachio, atque in inguinibus obortæ, eamque externam, & à frigore tantum genitã. Ais enim præterita hyeme, dum è Germania Patauium venisses, frigora ibi te adeò magna perpessum fuisse in pedibus præsertim & cruribus, vt partes eæ ferè stupidæ redderentur, & quamuis frigora longè maiora, diuturnioráque sint in Germania, quàm Patauij, & in vniuersa ferè Italia: in Germania tamen suis hipocaustis inclusi ab ingentissimis frigoribus diu se tuentur homines, in quibus sua tractãtes negotia, hyeme perpetuò fermè morantur. Ea propter factum existimo, vt quùm præterita hyeme studiis assiduam operã impenderes, in loco fortasse nunquam vel rarò calefacto, nerui in crura & pedes excurrentes tanta frigiditate fuerint affecti, vt plurimum inde noxæ contraxerint, quæ postea cerebro per os communicata; vertiginem effecit, stuporem, & Occipitij dolorem. Nec sanè mirum, cùm dicat Hippocrates: Frigidum inimicũ est ossibus, dentibus, neruis, cerebro & spinali medullæ. Frigus enim exterius adueniens nõ modò verti

dò vertiginem, & quandoque apoplexiam, Epilepſiámque procreat, vt Galenus eſt autor, libro de morborum cauſis. Quòd autem vertiginis & horũ morborũ cauſæ eædẽ eſſe poſſint, comprobatur eiuſdem Galeni teſtimonio, libro qui dicitur Medicus, vbi ſic habet. Caligines oculis infuſę & vertigines, cognata ſunt vitia morbo comitiali, ab eiſdémq; cauſis prodeunt, atque eaſdem ſedes occupant. Idẽ III. Aphoriſmorũ inquit. Vertigines quoq; cerebri læſiones cõſequũtur, ſicuti & apoplexie, nam & hæc paſſio fit, cùm caput repletur pituita: Quod facilè euenit cerebro pluſquàm par ſit refrigerato. Quandoquidem oppreſſo diminutóque eius calore, quæ eò deferuntur, tũ alimenta, tum excrementa concoqui rectè nequeũt, quò fit, vt inde excrementitiæ pituitæ plurimũ oriatur, à qua prædicti morbi oriuntur. Ob id itaque dicebat Paulus vertiginũ affectum naſci, cùm frigidus glutinoſúſque humor cerebrum occupat. Hinc quoq; & occipitij dolor fit & in brachio quãdoq; leuis ille ſtupor, híncque glan dulæ illæ duxerunt originem. Siquidem pituita in occipitio decumbẽs, immutata partis ipſius temperie dolorem exci tat. Nam, vt Galenus inquit lib. II. de Symptomatũ cauſis, Nullũ corpus offenditur à propria natura. Adde quòd etiã ex fl atu in capite genito, ob partis refrigerationẽ poſſit vtiq; fier i dolor hic ex Galeni ſentẽtia, II. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cùm inquit. Et adhæc alia eſt capitis doloris cauſa, cùm ſcilicet in quibuſdam capitis partibus propter imbecillitatem flatuoſus ſpiritus innaſcitur. Et quarto Aphoriſmorum Aphoriſmo LXX. Fiunt, inquit, capitis dolores & ex humorum abundantia caput opprimente, & propter aliquam loci obſtructionem, vel ſpiritu flatuoſo habẽte in parte ipſa generationem, qui quidẽ flatuoſus ſpiritus non modò doloris cauſa eſſe poteſt, ſed etiam ipſius vertiginis, cũ dicat Galenus iij. de locis affectis: quòd vbi quis cerebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tum humorum tum ſpiritus in eo fieri omnibus in confeſſo ſit. Porrò ex eadem etiam pituita neruorum in brachium excurrentium originem quadamtenus obſtruente oritur leuis ille ſtupor: quemadmodum & glandulæ ab ea, quæ ad inguina decurrit & in affectum brachium: namque hæc ſemper à craſſis proueniunt humoribus. Nec profectò mihi vnquam perſuaſerim, quòd hæc à

Gallica lue originem duxerint, cùm mihi [illegible] affirmaueris, te nunquàm scortis vacasse, nunquàm cum hoc morbo affectis in eodem lecto cubasse, nunquàm penis vlceribus, nec pustularum eruptionibus, nec compaginum doloribus laborasse. Neque illud meæ opinioni repugnare videtur, quòd tibi quandoque & capilli, & barbæ pili decidere conspiciantur. Non enim solo pilorum defluuio Gallica lues deprehenditur, cùm (vt Galenus est autor primo de compositione medicamentorum secundùm locos) ab aliis etiam causis affectus hic oriatur. Qui enim ex Gallica lue pilorum defluuio afficiuntur, iis in vniuersum decidunt, & cutis vbique glabrescit, quòd vitiosus humor in iecinore sedem habens, non in caput tantùm, sed in vniuersum feratur corpus. Verùm tibi id nunquam accidit: cùm per temporis interualla non ex vniuerso corpore, sed tantùm è barba & capite aliqui modò decidant pili, modò renascantur. Quin potiùs ideò illud factum esse crediderim, quòd cutetenus in facie & capite facta sit aliqua pituitæ exustio, id quod indicant tenues squamulæ furfuri similes inde manantes, quę vbi pilorum radices arefecerit, est causa, vt ij postmodum decidant. Nāque id mali, aut humidi defectu, aut succi prauitate contingit. His igitur rationibus compulsus, aduersam tuam hanc valetudinem à contracto frigore primùm, deinde ab humore frigido, non autem à Gallica peste emersisse putauerim. Sed auxit fortasse morbum secunda etiam causa: nempe longa coitus abstinentia, quæ iuuenes multoties in magnum ducit discrimē. Ait enim Haliabbas si spermatica superfluitas suis aucta in vasis coitu non purgetur, nec poterit eā expellere natura, in inguinibus extensio fit, & aliis corporis partibus omniq; in corpore grauitas. Id quod etiā ante dixerat Galenus vj. de locis affectis, cap. v. his verbis. Equidē noui quosdam quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vsu abstinentes torpidi pigríque facti sunt, nonnulli etiam Melācholicorum exemplo præter modum mœsti, ac timidi, cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitiata. Quamobrē cùm fatearis longo iam tempore à Venereorum vsu te abstinuisse, certissimū hinc sumi potest argumentum, quòd etiam à retento semine aucta fuerit noxa & glandularum in inguinibus extensio, & nunc primum emerserit Gonorrhœa. Cæterùm quibus medicamentis quóve regimine victus reliquum noxæ

Non omnes quibus pili defluunt Gallica lue laborare.

Continētiam à Venereis, iuuenibus plurimum nocere.

noxe curari tollíque possit, cùm eius non parum sustulerint, & Guaiaci decoctum & alia plura quibus mea opera hac æstate vsus es, certóque sciam te ex iis maius longè commodum reportasse: ni æstus & Sirius iam præsens, quæ mente conceperamus ad finem vsque prosequi interdixissent, nostrum illud cõsilium esset, vt proximo autumno, Septembri præsertim. illa omnia quæ fecimus, audacter repeterentur. Atsi fortassis id negotij inuitus susceperis, non nisi multum tibi profutura putauerim Patauina balnea. Sed cùm eò breui te conferre decreueris, sintque ibi Medici omnium præclarissimi, & qui suorum balneorum vires præ cæteris norunt, non est cur hac in re plus cõsilij à me expectes, nec præterea aliam, vel alimentorum, vel medicamentorum seriem, ne videar (vt in communi prouerbio est) noctuas Athenas mittere. Nec putes velim quòd hoc facere recusauerim subterfugiendi laboris causa, cùm non te latere existimem, me ea quæ potui maiori humanitate te primum suscepisse (ita enim virtus, ac mores ingenij expetebant tui, & meus in omnes probos amor) postea omni studio, ac diligentia te semper adiisse, atque omnem meam curam, & operam in ægritudine tua adhibuisse. Quod si vltra nobiscum manendi tibi daretur facultas, pro viribus adniterer, vt omne meum officium apud te testatum relinquerem. Sed illud te admonere non prætermittam, quòd si Patauij futura hyeme (vt putas) moram traxeris omnino hypocaustum tibi parari cures, ne denuò frigoris & algoris noxam expertus in eosdem affectus recidas, vel conceptos adaugeas, è quibus ante hyemis aduentum te prorsus euasurum spero Dei Optimi Maximi munere, si modò Medicorum consiliis obsequi statueris. Vale.

IOANNES VISCERVS VEMBDINgensis Petro Andreæ Matthiolo Medico S. D.

Respondetur præcedenti epistolæ.

Vm in animum reuoco mihi, vir clarissime, dulcissimum ac suauissimum conuictum, quo per menses aliquot, quibus tecum fui, non sine maximo sanitatis & studiorum fructu & commodo,

frui

frui licuit, recolóque eruditissimos sermones ac doctissima colloquia, quibus me de rebus Medicis quærentem erudiebas, vehementi, mehercle, tui desiderio animum meum percelli sentio, & ad vestras amœnissimas valles hinc, si possem, mox auolare cupio. Multa enim sunt, quæ me alliciunt. cœli salubritas, loci pulcherrimus situs, vina suauia: in primis verò præclaræ tuæ virtutes atque eruditio præstans. Turpe tamen æstimo, vitámque ob hoc acerbiorem duco, quòd tot tantisque beneficiis, quibus me ignotum & immeritum cumulatim affecisti, nulla ratione respondere potuerim, nec adhuc vlla gratitudinis meæ signa edere possim. Agnosco enim ita officiis tuis me tibi deuinctum, vt & vsu & proprietate, vt Iurisconsultorum verbis vtar, me totum tuum esse profitear. Animi certè gratitudinem perpetuam tibi polliceor, meáq; studia & officia seruiliter offero, & quod solum possum, nunc præsto. Omnibus cum quibus sum animi tui dotes narro, præclaram tuam eruditionem, solertiam in medicando insignem, diligentiam in excolenda re herbaria eximiam, miram ingenij suauitatem & animi candorem, in conuictu familiari comitatem humanissimam, in sermone lepôrem dulcissimum, meis conuictoribus quotidiè prædico: idque faciam semper dum spiritus hos reget artus. Et si Deus me patriæ incolumem reddiderit, nomini tuo ita patrocinabor, vt omnes animi mei gratitudinem cernant. Victori Trincauellio & Bellacato scriptum tuum de causis symptomatum quibus adhuc premor, cum honorifica tui commendatione exhibui: vterque cõsiliũ tuum & approbauit & laudauit. Hisq; authoribus ante quinq; dies aquã Patauinã bibere cœpi, etsi ferè desistere à proposito coactus fuissem: nã primo triduo vix dimidium aquæ adhibita omni industria, excernebatur: verebar igitur ne obstructiones aliquas in venis aut hepate gigneret, quod repositione huius aquæ in corpore fieri solere audiò. Quarto tamen die aqua sibi viam inuenit adeò vt nunc satis fœliciter tota reddatur. Quando cõpleta fuerit ista medicina, scribâm quid ex ipsius vsu cõmodi acceperim. Semen Senæ & si qua alia semina habeas rariora summopere oro, vt mihi mittere digneris, quæ donem cognato meo Doctori Fuchsio. Vale.

INDEX

FINIS.

INDEX EORVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

★

Primus numerus paginam, sequens verò paginæ lineam denotat.

A

Aga

Amygda

Cassiam,

D

Euphor

F

G

I

M

Medium

O

S

T

V

FINIS INDICIS.